НАЦЫЯНАЛЬНАЯ АКАДЭМІЯ НАВУК БЕЛАРУСІ

ЦЭНТР ДАСЛЕДАВАННЯЎ БЕЛАРУСКАЙ КУЛЬТУРЫ, МОВЫ І ЛІТАРАТУРЫ
Філіял «Інстытут мовы і літаратуры імя Якуба Коласа і Янкі Купалы»

СЛОЎНІК СЕННЕНШЧЫНЫ

ТОМ I
А – К

Мінск
«Беларуская навука»
2013

УДК 811.161.3’282(476.5)(038)
ББК 81.2

У к л а д а л ь н і к і:

Н. М. Бунько, В. М. Курцова, Ю. В. Маліцкі,
Н. В. Сівіцкая, Т. М. Трухан

Навуковыя рэдактары

В. М. Курцова
Л. П. Кунцэвіч

Рэцэнзенты:

доктар філалагічных навук В. Д. Старычонак
кандыдат філалагічных навук В. П. Трайкоўская

Слоўнік Сенненшчыны ў 3 т. Т. 1: А–К / Нац. акад. навук Беларусі, Цэнтр даслед. беларус. культ., мовы і літ-ры, філ. «Ін-т мовы і літ. імя Я. Коласа і Я. Купалы»; уклад.: Н. М. Бунько [і інш.]; рэд. В. М. Курцова, Л. П. Кунцэвіч. – Мінск : Беларус. навука, 2013.
ISBN 978-985-08-1539-2.

Слоўнік уключае рэгіянальную лексіку, сабраную пераважна на тэрыторыі Сенненскага раёна ў 80-я гады мінулага стагоддзя. Мясцовая гаворка жыхароў гэтай часткі Беларусі характарызуецца шэрагам адметных моўных асаблівасцей, якія вылучаюць тэрыторыю Сенненшчыны ў складзе гаворак паўночна-ўсходняга дыялекту беларускай мовы.

Першы том складаюць словы на літары А–К.

Слоўнік разлічаны на даследчыкаў, выкладчыкаў усходнеславянскіх моў, славістаў, а таксама на фалькларыстаў, этнографаў, аматараў роднай мовы.

УДК 811.161.3’282(476.5)(038)
ББК 81.2

ISBN 978-985-08-1539-2 (Т.1)
ISBN 978-985-08-1539-5

Слова ад рэдактара

Электронны варыянт лексікаграфічнага даведніка «Слоўнік Сенненшчыны. Т. 1. А – К» – гэта варыянт слоўніка, створанага ў аддзеле дыялекталогіі і лінгвагеаграфіі філіяла «Інстытут мовы і літаратуры імя Якуба Коласа і Янкі Купалы» Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры для выдавецтва «Беларуская навука». У гэтай версіі, за выключэннем прадмовы, якая была скарочана, галоўным чынам у яе ілюстрацыйнай частцы, захавана будова і форма падачы слоўнага матэрыялу ў тым выглядзе, як гэта было зроблена навуковым рэдактарам В. М. Курцовай на апошнім, завяршальным этапе для друкавання рукапісу.

Пры працы над слоўнікам істотныя прапановы і слушныя заўвагі былі зроблены рэдактарам выдавецтва «Беларуская навука» Т. В. Лаўрык, за што аўтарскі калектыў вельмі ёй удзячны.

«Слоўнік Сенненшчыны» не з’яўляецца, зразумела, бездакорным выданнем, таму мы гатовы прыняць любыя заўвагі і прапановы чытачоў, каб наступныя тамы зрабіць лепшымі. У гэтым выпадку накіроўвайце свае прапановы на электронны адрас: slownik.siennienshchyna@gmail.com

Прадмова

Слоўнік гаворак Сенненшчыны – гэта рэгіянальны лексікаграфічны даведнік, складзены на аснове архіўных матэрыялаў, якія захоўваліся ў аддзеле дыялекталогіі і лінгвагеаграфіі Інстытута мовы і літаратуры НАН Беларусі. Гэты лексічны словазбор мае адметны навуковы статус у параўнанні з іншымі аналагічнымі лексікаграфічнамі працамі. Выбар прасторава лакалізаванай групы гаворак у складзе гаворак паўночна-ўсходняга дыялекту беларускай мовы быў прадвызначаны вынікамі іх навуковага даследавання і наступнай інтэрпрэтацыяй звестак пра іх. Здзейсненыя навукоўцамі-дыялектолагамі лінгвагеаграфічная дыферэнцыяцыя і групоўка гаворак беларускай мовы паводле рознаструктурных моўных асаблівасцей, адлюстраваных у «Дыялекталагічным атласе беларускай мовы» (ДАБМ), сведчылі, што шэраг рознаўзроўневых лінгвістычных рыс, характэрных для мясцовых гаворак, аб’ядноўваюцца ў асобныя пучкі ізаглос. Тым самым лінгвальна тэрыторыя Сенненшчыны адасабляецца ад іншых гаворак, прылеглых да іх, утвараючы асобны кампактны моўны арэал[1]. Гэта стала галоўным аргументам у спецыяльным навуковым даследаванні дадзеных гаворак. Навуковы інтарэс да сенненскіх гаворак тлумачыцца таксама іншымі прычынамі. Нягледзячы на спецыяльна прынятую ў 50-я гады мінулага стагоддзя праграму па вывучэнні лексічных набыткаў гаворак Беларусі[2], адным з пунктаў якой з’яўлялася складанне «Слоўніка полацкіх і віцебскіх гаворак»[3], такі слоўнік не быў створаны. Таму сёння, дзякуючы ўкладанню рэгіянальнага слоўніка гаворак Сенненшчыны, будзе выканана даўняя задума беларускіх моваведаў па рэалізацыі буйнога лексікаграфічнага праекта, распрацаванага ў аддзеле дыялекталогіі і лінгвагеаграфіі ў сярэдзіне мінулага стагоддзя. Тагачасны план даследаваць лексічную сістэму гаворак полацка-віцебскага рэгіёна сёння ажыццёўлены часткова, паколькі навукова мэтазгодным з’яўлялася найперш вывучэнне лакальнай моўнай прасторы полацка-віцебскага рэгіёна – тэрыторыі Сенненскага раёна. Засяродзіцца на збіранні лексічнага матэрыялу з Сенненшчыны падштурхоўвалі і іншыя акалічнасці. Адзіным даведнікам, які даваў звесткі пра лексічныя адметнасці гаворак Віцебшчыны, амаль на працягу стагоддзя з’яўляўся «Віцебскі краёвы слоўнік» (1927), складзены М. І. Каспяровічам. Слоўнік М. І. Каспяровіча, хоць і ўключаў у свой склад асобныя агульнаўжывальныя ў беларускай мове словы, пераважна адлюстроўваў мясцовыя абазначальныя сродкі. Абраны, дыферэнцыяльны па сваёй сутнасці, спосаб падачы лексікі быў зроблены аўтарам згодна з прынятымі ў 20-я гады XX-га стагоддзя прынцыпамі ўкладання краёвых слоўнікаў. Абагульненым лексікаграфічным выданнем па дэманстрацыі лексічных набыткаў усяго Падзвіння з’яўляецца «Рэгіянальны слоўнік Віцебшчыны» (2012) у дзвюх частках, падрыхтаваны на кафедры беларускага мовазнаўства Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта. Першая частка даведніка ўжо надрукавана. Аднак гэты віцебскі словазбор па прынцыпах укладання мала адрозніваецца ад папярэдняй лексікаграфічнай працы М. І. Каспяровіча.

Лексічнай базай «Слоўніка Сенненшчыны» з’яўляюцца матэрыялы, сабраныя ў час дыялекталагічных экспедыцый, якія праводзіліся ў 80-я гады мінулага стагоддзя. Планавае штогадовае збіранне лексікі гаворак Сенненскага раёна супрацоўнікамі аддзела дыялекталогіі і лінгвагеаграфіі тагачаснага Інстытута мовазнаўства распачалося ў 1987 г. і працягвалася да 1990 г. У 1986 г. ладзілася спецыяльная паездка навукоўцаў у Лепельскі,

---

[1] Лінгвістычная геаграфія і групоўка беларускіх гаворак / пад рэд. Р. І. Аванесава, К. К. Атраховіча, Ю. Ф. Мацкевіч. – Мінск : Навука і тэхніка, 1968. – 320 с.; Лінгвістычная геаграфія і групоўка беларускіх гаворак. Карты / пад рэд. Р. І. Аванесава, К. К. Атраховіча, Ю. Ф. Мацкевіч. – Мінск : Навука і тэхніка, 1969, а таксама: Нарысы па беларускай дыялекталогіі / пад рэд. Р. І. Аванесава. – Мінск : Навука і тэхніка, 1968. – 415 с.

[2] Бірыла, М. В. Да пытання аб тыпе і прынцыпах укладання беларускіх абласных слоўнікаў / М. В. Бірыла // Працы Інстытута мовазнаўства АН БССР. Вып. V. – Мінск, 1958. – С. 116–144.

[3] Там жа. С. 126.

Чашніцкі, Бешанковіцкі і Сенненскі раёны з мэтай удакладнення моўнай прасторы абследавання. Дзякуючы знаёмству з гаворкамі памежных суседніх раёнаў Віцебшчыны апорнай тэрыторыяй даследавання сталі гаворкі Сенненскага раёна.

Пад непасрэдным кіраўніцтвам тагачаснага загадчыка аддзела П. А. Міхайлава ў Сенненскі раён было арганізавана і праведзена 8 дыялекталагічных экспедыцый. Навуковыя экспедыцыі ладзіліся двойчы на год, вясной у сакавіку і летам у ліпені. Ажыццявіць поўнае вывучэнне лексічнай сістэмы сенненскіх гаворак не атрымалася. Па шматлікіх сацыяльна-эканамічных прычынах, якія мелі месца ў нашай краіне ў 80-я гады, палявыя выезды былі спынены. З-за гэтага не былі зроблены і спецыяльныя дыялекталагічныя экспедыцыі з мэтай праверкі наяўнай картатэкі слоўніка ці яе папаўнення новым слоўным матэрыялам.

Пастаяннымі і актыўнымі ўдзельнікамі ўсіх палявых даследаванняў былі тагачасныя супрацоўнікі аддзела П. А. Міхайлаў, Н. У. Быкава, Ф. Д. Клімчук, А. А. Крывіцкі, С. Г. Лобач, Т. М. Трухан, А. І. Чабярук, І. Я. Яшкін. У некаторых выездах удзельнічалі В. М. Курцова і М. А. Ісачанкава. Гэтым экспедыцыйным атрадам былі ажыццёўлены запісы маўлення мясцовых жыхароў у многіх вёсках Сенненскага раёна, а таксама ў трох вёсках Чашніцкага раёна, прылеглых да Сенненшчыны (гл. ніжэйпададзены спіс). На аснове дыялектных запісаў была сфарміравана лексічная картатэка назапашанага словазбору. Яна стала адзінай крыніцай матэрыялаў для складання слоўніка мясцовых гаворак.

Рэгіянальны лексікаграфічны даведнік «Слоўнік Сенненшчыны» – гэта слоўнік, які характарызуецца не толькі адметным выбарам тэрыторыі даследавання беларускіх гаворак. Дадзены лексічны збор мае і іншыя асаблівасці. Пры збіранні лексікі вялікая ўвага надавалася назапашванню інфармацыі пра традыцыйную духоўную культуру мясцовага насельніцтва: запісваліся разнастайныя малыя жанры мясцовай моватворчасці – прыказкі і іншыя адметныя выслоўі, прыкметы і павер’і з каляндарных і сямейных абрадаў, прыгаворкі, жарты, дзіцячыя лічылкі, тэксты песень і інш. Рэгістрацыя пералічанай часткі лексічных набыткаў праводзілася або ў форме словаўжыванняў, г. зн. пры рэалізацыі пэўных лексічных адзінак ці сінтаксічных канструкцый у сказах, або як асобных моўных адзінак народнай моватворчасці. Выяўленне даследчыкамі пласта мясцовых слоўных багаццяў этналінгвістычнага, этнакультурнага плана было невыпадковым: яно вымагалася недастатковай рэпрэзентатыўнасцю матэрыялаў, адлюстраваных у «Лексічным атласе беларускіх народных гаворак». Спроба запоўніць нацыянальныя лакуны па адлюстраванні ў складзе лексічнай сістэмы гаворак слоў са сферы духоўнай культуры зроблена на прыкладзе гаворак Сенненшчыны. Гэтым падрыхтаваны словазбор істотна адрозніваецца ад наяўных лексікаграфічных прац, створаных паводле матэрыялаў з Віцебшчыны. Аднак назапашванне звестак этнакультурнага характару пры ажыццяўленні збіральніцкай працы не з’яўлялася спецыяльнай мэтай даследавання, таму праводзілася непаслядоўна. Увогуле ілюстрацыйная база падрыхтаванага ўдзельнікамі дыялекталагічных экспедыцый слоўнага каталога характарызуецца рознай напоўненасцю. У лексічным спісе, які меўся стаць рэестрам «Слоўніка Сенненшчыны», сустракаліся словы як з надзвычай багатай колькасцю ілюстрацый, так і такія абазначальныя сродкі, якія зусім не маюць суправаджальнага моўнага кантэксту ці маюць адзінкавыя словаўжыванні. Словы з адзінкавым словаўжываннем пры ўключэнні матэрыялаў у даведнік часам выклікалі цяжкасці не толькі ў выяўленні значэння лексемы, але і ва ўстанаўленні граматычных асаблівасцей. Іншым разам аб’ём семантыкі рэестравай адзінкі немагчыма было вызначыць дакладна з-за невыразнасці сказа, у якім выступала слова, невысокай інфарматыўнасці кантэксту. Аднак і адзінкавыя фіксацыі не былі выключаны з рэестра рэгіянальнага сенненскага лексікона, бо з улікам тых сацыяльна-моўных працэсаў, што зараз адбываюцца ў сельскім камунікатыўным асяроддзі яны, магчыма, наогул не будуць ніколі пачуты і зафіксаваны.

Лексічны архіў «Слоўніка Сенненшчыны» як крыніца матэрыялаў для складання даведніка вызначаўся пэўнымі цяжкасцямі. Так, некаторыя звесткі, якія ў адпаведнасці з лексікаграфічнай практыкай, змяшчаюцца ў слоўнікавым артыкуле, у картатэчным варыянце падаваліся абмежавана і непаслядоўна. Прынамсі, на кожнай картачцы-цытаце ў рэестравым слове быў пазначаны націскны склад і, за неістотным выключэннем, суправаджальная ілюстрацыя (ілюстрацыі). Іншая лінгвістычная інфармацыя, найперш значэнне слова, яго граматычныя характарыстыкі, а таксама функцыянальна-стылёвыя пазнакі (пры іх наяўнасці) у базавым (картатэчным) варыянце, за выняткам некаторых матэрыялаў, падрыхтаваных асобнымі аўтарамі-збіральнікамі, звычайна не падаваліся. У адрозненне ад недастатковай змястоўнай моўнай інфармацыі, пашпартызацыя звестак была вытрымана паслядоўна. У кожнай слоўнай фіксацыі адзначалася, у якім населеным пункце, у які час, ад каго і кім было запісана слова. Нягледзячы на розную ступень верыфікацыйнасці картатэчных матэрыялаў, яны давалі агульнае ўяўленне пра характар упарадкавання слоўніка.

Паводле рэестравага складу «Слоўнік Сенненшчыны» задумваўся як поўны збор мясцовай лексікі. У гэтым зборы планавалася адлюстраваць усе абазначальныя лексічныя сродкі, якімі карысталіся мясцовыя жыхары ў сваім маўленні ў 80-я гады мінулага стагоддзя. У рэестр слоўніка таксама ўваходзілі сінтаксічна звязаныя адзінкі рознага тыпу. Значная частка іх – гэта фразеалагізмы, пэўную групу ўстойлівых словазлучэнняў складаюць састаўныя тэрміны, якія маюць свае семантычныя варыянты агульнаўжывальных слоў.

У матэрыялах слоўніка змяшчалася і спецыяльная лексіка, звязаная з традыцыйнымі вытворчымі заняткамі мясцовага насельніцтва: рыбалоўствам, ткацтвам, цяслярствам, пчалярствам і інш. Але на інвентары падобных абазначальных лексічных сродкаў збіральнікі матэрыялаў спецыяльна не засяроджваліся, таму картатэка кожнага асобнага слоўнічка тэрміналагічнага характару розная па ступені яго рэпрэзентатыўнасці. Пэўную частку картатэкі склалі і лексемы, якія з'яўляюцца ў мясцовых гаворках сучаснымі запазычаннямі з рускай мовы, што адаптаваліся да фанетычнай сістэмы гаворак. У слоўнікавы рэестр былі ўключаны таксама мясцовыя воклічы і выгукі, якімі звычайна падклікаюць ці адганяюць свойскіх жывёл і птушак. Нарэшце, як адметныя рэестравыя словы ці словы, якія маюць асобнае лексічнае значэнне ў складзе мнагазначных слоў, змяшчаюцца ў сенненскім зборы зафіксаваныя найменні мясцовага ландшафту, ці мікратапонімы. Семантыка такіх слоў адлюстроўваецца звычайна наступным чынам:

КАВЯРКО́Т *м.* Назва мясціны.

МАЖА́ЕВА *н.* Назва лугу.

Такім чынам, «Слоўнік Сенненшчыны» – гэта рэгіянальны словазбор, у якім абагульняюцца і сістэматызуюцца рэальныя камунікатыўныя абазначальныя сродкі, ужывальныя ў маўленчай практыцы мясцовага насельніцтва ў канцы мінулага стагоддзя, але яго асноўны лексічны фонд складаюць традыцыйныя намінатыўныя набыткі, характэрныя для мясцовых гаворак.

Вельмі важным пытаннем, выкліканым аглядам лексічнага складу архіўнай картатэкі сенненскага словазбору, было пытанне пра форму адлюстравання загалоўнага слова. Фіксацыя на картцы-цытаце лексічнай адзінкі як складніка рэестра падказвала, што збіральнікі лексічных матэрыялаў першапачаткова меркавалі падаваць загалоўнае слова ў абагульненым, арфаграфічна адаптаваным да літаратурнай мовы выглядзе. Тым самым фанетычныя асаблівасці мясцовых гаворак, перадусім такія з'явы рэгулярнага характару, як пазіцыйнае чаргаванне зычных па звонкасці/глухасці, мяккае вымаўленне зычных перад наступным мяккім кансанантам, дысімілятыўнае аканне і некаторыя інш., у рэестравай адзінцы не адлюстроўваліся, яны захоўваліся ў прыкладах. Уніфікаваны правапісны падыход пашыраўся і на ілюстрацыйную базу. Прынамсі, такая моўная рыса, як пазіцыйная асіміляцыйная мяккасць свісцячых і некаторых іншых зычных, якая выступае ў якасці агульнабеларускай тыповай і дыферэнцыяльнай лінгвальнай

адметнасці, у прыкладах, якія раскрываюць семантыку загалоўнага слова, не перадавалася. Праўда, спарадычна ў запісах мяккасць зычных захоўвалася. Так, непаслядоўна абазначаецца рэалізацыя мяккіх свісцячых ***з***, ***с*** у становішчы перад заднеязычнымі ***г***, ***к***, ***х***: *го́рдъга Бог ізь не́ба ські́дъваіць*; *ські́нуў* або ***н*** перад наступным мяккім свісцячым: *ба́ньцік*. Нягледзячы на тое, што падобнымі ўжываннямі парушаецца прынцып аднастайнасці ў падачы матэрыялу ў слоўніку, зафіксаваныя напісанні не мяняліся.

Спосаб адлюстравання слоўнікавай рэестравай адзінкі ў графічна-арфаграфічных сродках літаратурнай мовы спрашчае, як вядома, карыстанне слоўнікам шырокім колам чытачоў і дазваляе выданню функцыянаваць як даведніку. Абраны прынцып увасаблення загалоўнага слова складальнікамі базавай картатэкі вытрымліваўся непаслядоўна. Пэўная непаслядоўнасць выяўлялася галоўным чынам пры перадачы ў рэестравых лексемах сінтагматычнай лабіялізацыі ненаціскных галосных гукаў. У пачатковым картатэчным варыянце ў якасці загалоўных слоў як найбольш частотныя былі зафіксаваны формы тыпу *гарава́ць* і *гурува́ць*, *гарува́ць*; *гублюва́ць* і *габлява́ць*; *калту́н* і *култу́н*. У такіх выпадках было складана зразумець, які з варыянтаў прэтэндаваў на статус рэестравай адзінкі. Цяжкасці ў выбары формы загалоўнага слова мелі месца пры фіксацыі слоў з наяўнасцю прыставак з арфаграфічным ***д*** у іх складзе тыпу *адве́дкі* і *атве́дкі*, пры падачы слоў са спалучэннем зычных ***шн*** і ***чн***, як *даўгаве́чны* і *даўгаве́шны*; *мало́чнік* і *мало́шнік*, пры адлюстраванні лексем з трансфармаванай марфемнай структурай, накшталт *бурго́містр* і *бурмі́стр*, *бува́ла* і *ба́ла*; рускамоўных запазычанняў.

Улічваючы адзначаныя праблемы, а таксама ступень рэпрэзентацыйнасці зыходнага лексічнага матэрыялу, складальнікі сенненскага слоўніка выпрацавалі наступныя падыходы па адлюстраванні яго рэестравага складу.

У якасці рэестравых адзінак у слоўнікавым артыкуле адлюстроўваюцца зарэгістраваныя ў рэальным гукавым абліччы формы слоў, аднак дысімілятыўнае аканне, асімілятыўная мяккасць зычных і спарадычна зафіксаванае мяккае вымаўленне няпарных цвёрдых зычных у загалоўным слове не перадаецца. Пры гэтым, калі існавала некалькі фанетычных варыянтаў з аднолькавай семантыкай, адзін з якіх адпавядае літаратурнаму эквіваленту, на першым месцы як загалоўнае слова ў рэестравым радзе выступае нарматыўны варыянт.

КЛЯСЦІ́, **КЛЯ́СЦІ**, **КЛЯСЦЬ**, **КЛЯ́ЦІ** *незак*. Праклінаць.

ЯРАВЫ́, **ЕРАВЫ́**, **ІРАВЫ́** *прым.* Яравы.

Загалоўнае слова ў літаратурным абліччы падаецца і ў тых выпадках, калі ў слове звонкія зычныя знаходзяцца ў слабай фанетычнай пазіцыі, а ў моцнай яны выступаюць у вытворнай (памяншальнай) форме.

ГРУ́БКА, **ГРУ́ПКА** *ж*. Грубка. *Гру́пку на́да перадзе́лываць. Гру́пку таплю́ ся́нні.* Неўгадава. ГРУ́БАЧКА *памянш*. *Гру́бачка – е́та шчэ да вайны́ былі́, во стая́лі каля пе́чы*. Багданава.

Вытрымаць паслядоўна прынцып размяшчэння на першым месцы зафіксаванай літаратурнай формы пры суіснаванні яе з паралельнымі дыялектнымі аказалася немагчымым. Таму, калі ў радзе аднакаранёвых слоў і сустракаецца літаратурны варыянт, але большасць прыкладаў з’яўляецца словаформамі з выразнымі асаблівасцямі мясцовай фанетыкі, то загалоўным словам выступае дыялектны абазначальны сродак.

КВАСО́ЛЬ, **ФАСО́ЛЬ** *м*. Фасоля.

КВАСО́ЛЬНІК *м*. Суп з фасолі.

КВАСО́ЛЬНІКАВЫ *прым*. Які адносіцца, належыць фасолі.

КВАСО́ЛЯ, **ФАСО́ЛЯ** *ж*. Фасоля.

Пры фіксацыі слова як адзінкавага, яно захоўвае зарэгістраваны маўленчы выгляд.

АБНО́ШКА *ж*. Абножка; пылок з кветак, які пчала прыносіць на задніх ножках.

ВАСЦЯРАГА́ЦЦА *незак*. Засцерагацца.

ГАРАЦКІ́ *прым*. Гарадскі.

ҐРУК *м*. Крумкач, груган.

У слоўнікавых артыкулах, у якіх загалоўнае слова мае некалькі варыянтаў, але ніводзін з іх не адпавядае нарматыўнаму, на першым месцы выступае, як правіла, лексема з найбольш характэрнымі для гаворкі асаблівасцямі.

БУЎТА́ЦЦА, **БУТА́ЦЦА** *незак*. Хістацца, кепска трымацца на нагах.

МА́ЙСЦЕР, **МА́ЙСЦЯР**, **МА́СЦІР** *м*. Майстар.

Калі былі занатаваны абазначальныя сродкі, якія вызначаюцца як словы з нерэгулярнымі лексікалізаванымі, інакш фармальнымі, фанетычнымі асаблівасцямі рознага тыпу, то ў слоўнікавым артыкуле яны займаюць месца пасля кадыфікаванага варыянта (пры наяўнасці). Словаформы з асаблівасцямі рэгулярнага ці іншага характару ў артыкулах такога тыпу размяшчаюцца за імі.

ГЭ́ТАКІ, **ГЭ́ДАКІ**, **Е́ТАКІ**, **ГЭ́ТКІ**, **ГЕ́ТКІ**, **ГЕ́ТКІЙ**, **Е́ТКІ**, **Э́ТКІ** *займ*. Такі, гэтакі.

Такім чынам, неаднастайнасць перадачы фанетычнага аблічча загалоўнага слова ці асаблівасці размяшчэння зафіксаваных слоў у рэестравым радзе былі накіраваны на тое, каб адлюстраваць усю складанасць тых моўных працэсаў, якія маюць месца ў сучасным вясковым маўленні.

Будова слоўніка

«Слоўнік Сенненшчыны» – гэта звычайны алфавітны словазбор. Па традыцыі, усталяванай у айчыннай лексікаграфіі, у рэестравы склад слоўніка ўключаны самастойныя і службовыя часціны мовы. Усе яны падаюцца ў асобных слоўнікавых артыкулах. Як самастойныя рэестравыя адзінкі змяшчаюцца вытворныя і невытворныя словы, за выключэннем памяншальных формаў і абазначальных сродкаў тыпу *круць*. Вытворныя ад загалоўнага памяншальныя формы слоў змяшчаюцца ў адным слоўнікавым артыкуле.

НАДЗЕ́Л *м*. Надзел; мера зямельнай плошчы. *Надзе́л – э́та чаты́ры дзісяці́ны*. Фасаўшчына. НАДЗЕ́ЛЬЧЫК *памянш. Дзвіна́ццаць дзяцёнкаў бы́ла, і адзі́н надзе́льчык зямлі́*. Дуброўкі.

ДРО́БНА *прысл*. Дробна. *Гэ́ты* [наш] *пулямёт дро́бна*, *а наш бу́йна сако́чыць*. Леснікова. ДРО́БНЕНЬКА *памянш. Са́ла дро́бненька пакрышы́ць*, *бліны́ раскалаці́ць – і са́ла ў бліны́*. Гарадзец.

Калі слова зафіксавана толькі ў ацэначнай, памяншальнай, форме, то яно афармляецца ў асобны артыкул.

АПУ́ШАЧКА *ж. памянш*. Апуха. *Та́пкі купі́ла з апу́шачкай.* Нямойта.

СІВАЛЁЗЕНЬКІ *прым. памянш*. Сівенькі. *Сівалёзенькія галубкі́ ёсць, а бе́лых ма́ла-ма́ла, дзе́ці ўсе пу́ні пазла́зюць, а зло́вяць-такі́ бе́лага галуба́.* Запруддзе.

Размяшчэнне ў рэестры слоў тыпу ГЛЯДЗЬ супадае з падачай памяншальных словаформаў. Такія лексічныя сродкі падаюцца ў адным слоўнікавым артыкуле, з якім вытворнае слова звязана ўтваральнай асновай, калі гэтыя адносіны падмацоўваюцца словаўжываннем. Пры іх адлюстроўваецца значэнне. Калі зафіксавана толькі вытворнае слова, яно афармляецца ў асобны слоўнікавы артыкул.

ДЗВІ́НУЦЬ *зак*. Рушыць. *Не́мцы дзві́нылі ны нас* [партызан]. Латыгаль. ДЗВІГ. Хуценька рушыць. *Вужа́чнічак быў – лаза́ така́я*, *гра́зка там – букі́ дзвіг і туды́*. Баравікі.

КУЛІ́К *выкл*. Імгненна перакуліцца, паваліцца. *І свіне́й бі́лі даўбе́шкай. Зачапі́лі*, *дзёрнулі*, *ён* [кабан] – *кулі́к*, *і завалі́лі*. Жохава.

У рэестр уключаны словы, якія выступаюць у складзе фразеалагізмаў, а таксама зрэдку прыказак. У асобны слоўнікавы артыкул словы-кампаненты ўстойлівых словазлучэнняў і парэмій вылучаюцца пераважна ў тым выпадку, калі яны ўжо не функцыянуюць ці не зарэгістраваны як самастойныя лексічныя адзінкі. Словы, якія ў якасці кампанентаў уваходзяць у склад сінтаксічна звязаных канструкцый як загалоўныя,

звычайна захоўваюць свой кантэкстуальны выгляд. У асобных выпадках іх пачатковая форма ўзнаўляецца па фармальных прыкметах.

ДЫБЫ́ *мн.* ◊ НА ДЫБЫ́. На заднія ногі (стаць, падняцца і да т. п.). *На дыбы́ конь стаў.* Мянюцева.

АХО́ТА, **ВАХО́ТА** *ж.* ◊ ПРЫЙСЦІ́ Ў АХО́ТУ (У ВАХО́ТУ). Бегаць; знаходзіцца ў стане цечкі (пра карову). *Каро́ва прыйшла́ ў ахо́ту, на́да спуска́ць быка́. Каро́ва прыйшла́ ў вахо́ту.* Нямойта, Парэчча. ◊ У ВАХО́ЦЕ. Тое ж. *Каро́ва ў вахо́це – трэ́буець буко́ў.* Гарадзец.

Уключаныя ў склад рэестра словы з прыказак з'яўляюцца эквівалентамі апорнага слова-кампанента ў зафіксаванай афарыстычнай форме.

МАРТО́К *м.* Сакавік. □ *Марто́к – не скіда́й парто́к.* Багданава.

Сенненскі словазбор характарызуецца адсутнасцю адсылак пры словах з тоесным і блізкім значэннем, пры варыянтах слова. Таму загалоўныя словы, якія маюць аднолькавае значэнне, але адрозніваюцца складам сваіх асобных марфем, у рэестры размяшчаюцца паасобку. Калі семантычна аднолькавыя словы ў алфавітным парадку ідуць адно за адным, то ў першай па алфавіце лексеме ўказваецца яе значэнне. У наступным слове, семантычным адпаведніку папярэдняй лексічнай адзінкі, ужываецца запіс «Тое ж». У выпадку, калі ўнутрыалфавітны парадак істотна адрозніваецца ў параўнанні з першай па размяшчэнні аднакаранёвай рэестравай лексемай (аддалены ад яе), значэнне слова паўтараецца.

АБО́РКІ *мн.* Аборы; вяроўкі з пянькі ці канапель. *Дра́ліся лы́кі ў лясу́, пад ніз – суко́нку, або́ркамі ўкру́цюць.* Леснікова.

АБО́РЫ *мн.* Тое ж. *Або́ры ві́лі с пянькі́, кано́плі.* Леснікова.

КО́ПАНКА *ж.* Сажалка. *У ко́пънцы лён мачы́лі.* Гарадок.

КО́ПАНЫ *дзеепрым.* Выкапаны. *У ко́пънъй са́жългы мачы́лі лён.* Гарадок.

КО́ПАНЬ *ж.* Сажалка. *Ко́пъні такі́я къпа́лі, дзе мачы́лі лён.* Савінічы. *Йдзе въда́ стаі́ць, там ко́пънь.* Самсоны.

Усе аманімічныя формы слоў выступаюць як самастойныя слоўнікавыя артыкулы, яны не забяспечваюцца надрадковымі ці каляслоўнымі лічбамі або спецыяльна прынятымі сімваламі і размяшчаюцца ў алфавітным парадку.

БАЛВА́Н *м.* Курган. *Балваны́ там, ка́жуць францу́зы пъхъва́ны.* Вялікі Азярэцк.

БАЛВА́Н *м.* Балван; дурань. *Балва́н – дурны́ чалаве́к.* Запруддзе.

КАЗЕ́ЛЕЦ *м.* Дробная плотка. *Казе́лец – са́ма мале́ нькъя пло́тъчка, яна́ пяць гадо́ў бу́дзіць расці́ і вотъчка́я. Яна́ ма́лінькъя ўжо с ыкро́й.* Багданава.

КАЗЕ́ЛЕЦ *м.* Казелец (расліна). *Казе́лец го́ркі, каро́вы ні яду́ць.* Каралевічы. *Казе́лец па луга́х, скот ня есць, ду́жа го́ркі.* Каралі.

Будова слоўнікавага артыкула

Слоўнікавы артыкул мае наступную будову: загалоўнае слова, граматычная характарыстыка, стылістычныя і функцыянальныя паметы, сэнсавая характарыстыка, ілюстрацыі (з геаграфічнай пашпартызацыяй), састаўныя тэрміны, фразеалагічныя адзінкі, прыказкі і іншыя народныя выслоўі. Гэта максімальна поўны тып артыкула. Найбольш частыя ў слоўніку артыкулы, якія не маюць у сваім складзе сінтаксічна звязаных канструкцый рознага тыпу.

Загалоўнае слова ў адпаведнасці з усталяванай у нацыянальным мовазнаўстве лексікаграфічнай традыцыяй у слоўнікавым артыкуле падаецца ў пачатковай форме з вылучэннем націскнога складу. Націск адлюстроўваецца таксама ў сказах-ілюстрацыях да яго, але ў некаторых выпадках акцэнталагічная характарыстыка знамянальных слоў адсутнічае, бо націск не быў адзначаны на картцы-фіксацыі. Прыметнікі і іншыя часціны мовы, якія выступаюць як азначэнні, маюць форму назоўнага склону мужчынскага роду. Аднак тыя прыметнікі, якія функцыянуюць у маўленчай практыцы толькі ў форме

жаночага роду, што абумоўлена іх абазначэннем прыроднай дзетароднай функцыі азначальнага назоўніка, захоўваюць форму жаночага роду.

НЯКО́ЗНАЯ *прым*. Някотная. *Ле́тась не кацı́лася късза́, была́ няко́зная.* Багданава.

Месца субстантываваных прыметнікаў як рэестравых адзінак вызначаецца іх характарам. Калі яны зарэгістраваны як самастойныя адзінкі з уласцівым ім значэннем, то афармляюцца ў асобны слоўнікавы артыкул з адлюстраваннем іх роду як адпаведных назоўнікаў. Калі суіснуюць прыметнік (і іншыя тоесныя па ўжыванні словы) і ўтвораны ад яго субстантываваны прыметнік, апошні ўключаецца ў склад слоўнікавага артыкула, загалоўным словам якога з’яўляюцца прыметнік, дзеепрыметнік, займеннік.

АСІМІНА́ТАРСКАЯ *ж.* Злучны пункт; памяшканне, дзе праходзіць штучнае асемяненне жывёл. *Да каце́льнай тут была́ асімінáтърскъя*. Мянюцева.

ДАРМАВЫ́, **ДАРМАВО́Й** *прым.* 1. Бясплатны. *Лес тады́ дармавы́ быў*. Нямойта. 2. *н*. Бясплатнае, дармавое. *Яны́ саглася́цца на дармаво́е*. Міцюкова.

Слоўнікавы артыкул можа складацца як з аднаго загалоўнага слова, так і некалькіх. У адзін рэестравы рад аб’ядноўваюцца словы, якія характарызуюцца адметнымі нерэгулярнымі чаргаваннямі зычных і галосных (ці з’явамі лексікалізаванага характару рознага тыпу), маюць змененую гукавую або марфемную структуру (ускладненую, спрошчаную, рэдукаваную, інакш кажучы, трансфармаваную ў параўнанні з агульнавядомай формай такога слова), перадаюць розныя варыянты адаптацыі чужамоўных слоў і інш. Уключаюцца сюды і лексемы з рэгулярнымі фанетычнымі чаргаваннямі. Загалоўным словам у такіх артыкулах выступае нарматыўны абазначальны сродак пры яго наяўнасці, пры адсутнасці – найбольш характэрны для гаворак варыянт.

ЮШКА, **ЛЮШКА** *ж.* Юшка; металічны кружок, якім закрываюць адтуліну ў коміне, каб не выходзіла цёплае паветра. *Ю́шку заклада́ць на́да*. Багданава. *Лю́шку ў ко́міні разбı́ла*. Неўгадава.

КСЦІЦЬ, **ХСЦІЦЬ** *незак*. Хрысціць. *У нас ксцı́лі дзяце́й, вазı́лі к папу́.* Міцюкова. *А іны́ ня хсцı́лі дзяце́й, бая́ліся.* Буй.

КУНІ́ЦА, **АКУНІ́ЦА** *ж.* Куніца. *Кунı́ца то́жа ма́ленькая, тако́га цве́та*, *як вавёрка*, *шэ́рая*. *Акунı́ца ў ле́сі во́дзіцца*. Багданава.

ФРАНТО́Н, **ФРАЙТО́Н**, **ФРАНТО́Р**, **ФАРТО́Н** *м.* Франтон. *Франто́ны – е́та ў канцы́ до́ма, даска́мі зашыва́юць.* Нямойта. *Стрыжы́ на фрайто́не гняздо́ зле́пяць.* Вялікі Азярэцк. *Франто́ры рабı́лі ў ха́тах.* Алексінічы. *У ха́це канёк, фарто́н, атлı́ў.* Запруддзе.

ЁСЦЕКА, **ЁСЕЦЬКА**, **ЁСІТКА**, **ЁСІКА** *незак*. Ёсць, маецца. *Ско́лькі пры́казак ёсьцека*. Ульянавічы. *Насı́ць ёсецька: до́чкі до́руць* [сваё адзенне]. Неўгадава. *Такı́я грыбы́ ёсітка, мы йіх завём мышакı́.* Вялікі Азярэцк. *Калı́ ёсіка пастро́йка, вазı́лі, у ёўні вазı́лі лён*. Карпавічы.

У адным слоўнікавым артыкуле абагульняюцца і акцэнталагічныя варыянты слоў:

КУПЛЁНЫ, **КУ́ПЛІНЫ** *дзеепрым*.

БАЛАЦІ́НА, **БАЛО́ЦІНА** *ж*. Балота, лагчына.

Граматычная характарыстыка слова ў слоўніку ўключае яго прыналежнасць да той ці іншай часціны мовы, якая адзначаецца адпаведнай паметай. Выкарыстаныя паметы не маюць адрознення ад агульнапрынятых у сучасных лексікаграфічных працах (гл. спіс скарачэнняў).

Калі словы, уключаныя ў рэестр, належаць да адной і той жа часціны мовы, маюць аднолькавы марфемны склад, аднолькавую семантыку, але адрозніваюцца родавай прыналежнасцю, яны падаюцца ў асобных слоўнікавых артыкулах.

КА́ДУЎБ *м*. Драўляная бочка.

КА́ДУЎБА, **КА́ДАЎБА** *ж*. 1. Драўляная бочка.

ЛО́ПУХ *м*. Лопух.

ЛО́ПУХА *ж*. Тое ж.

У самастойныя слоўнікавыя артыкулы афармляюцца таксама рэестравыя адзінкі з аднолькавым родам, складам марфем і семантыкай, але адрозныя па прыналежнасці да тыпу скланення:

І́НЕЙ, **ІНЬ** *ж*. Напасць, насланнё.

І́НЕЯ *ж*. Тое ж.

КАДРЫ́ЛЯ, **КАДРЭ́ЛЯ** *ж*. Кадрыля (танец).

КАДРЫ́ЛЬ *ж*. Тое ж.

Пры адлюстраванні ліку назоўнікаў маюць месца некаторыя асаблівасці. Так, зрэдку ў рэестравы рад побач з формай адзіночнага ліку ўключаюцца назоўнікі ў форме множнага ліку. Такія лексемы падаюцца ў тых выпадках, калі пры ўтварэнні формы множнага ліку засведчаны некаторыя адрозненні ад формы адзіночнага ліку.

ЖМЫХ *м*., **ЖМЫ́ХІ**, **ЖМЫ́КІ** *мн.* Жамерыны; адходы пасля адціскання соку, алею альбо іншага прадукту.

ЖАРАБЁНАК *м*., **ЖАРАБЯ́ТЫ** *мн*. Жарабя.

КАЛЯСО́ *н*., **КАЛЯСЫ́** *мн*. 1. Кола.

Як рэестравыя словы ў форме множнага ліку падаюцца пераважна назоўнікі, якія абазначаюць парныя прадметы:

АГЛО́БЛІ, **АГЛАБЛІ́** *мн.* Аглоблі.

СЕ́РГІ *мн.* Вушкі пад шыяй у свіней.

Аднак калі назоўнікі, якія абазначаюць парныя прадметы, маюць нейкія граматычныя асаблівасці ці адметныя выпадкі фанетычнай рэалізацыі, то ў рэестравы рад уключаецца і запісаная форма адзіночнага ліку.

КАЦЕ́ЛКІ *мн*., **КАЦЕ́ЛАК** *м*. Брускі з колцамі, на якія падвешваюць ніты ў кроснах.

КАСТЫЛІ́ *мн*., **КАКТЫ́ЛЬ** *м*. 1. Апора для чалавека пры хадзьбе; мыліца.

Часам форма адзіночнага ліку назоўнікаў прыводзіцца, калі найменне, якое ў літаратурнай мове ўжываецца ў множным ліку, у мясцовай гаворцы мае паралельную форму адзіночнага ліку.

ГРЫМО́ТЫ *мн*., **ГРЫМО́ТА** *ж*. Грымоты, гром. *Як грымо́ты, хто кіда́іць ка́ліва купа́льный траві́ ў печ, у жар*. Мянюцава. *Узняла́ся грымо́та, спалі́ла дзве ха́ты.* Запруддзе.

Таксама захоўваюць форму множнага ліку загалоўныя словы, якія часцей выступаюць у ёй у традыцыйным дыялектным маўленні. Гэта пераважна назвы дробных прадметаў.

КАСЦЯ́НКІ *мн*. Касцяніцы.

Словы, зафіксаваныя ў ілюстрацыях толькі ў множным ліку, звычайна не пераўвасабляліся ў форму адзіночнага ліку.

БАНДЗЁЖКІ *мн*. Від абрадавага печыва.

САСУ́ТКІ *мн.* Ледзяшы.

Множналікавыя назоўнікі з мэтай адрознення іх ад традыцыйна ўжывальных слоў у форме множнага ліку суправаджаюцца паметай *толькі*.

ВЯЧО́РКІ *толькі мн*. Вячоркі.

СЕ́НІ *толькі мн.* Сені.

Стылёвыя паметы ўжываюцца ў слоўніку абмежавана. Яны падаюцца толькі ў тых выпадках, калі тлумачэнне слова не дазваляе падкрэсліць яго спецыфікі. Выбар паметы, як правіла, вызначаецца аўтарам.

У слоўнікавых артыкулах адлюстроўваюцца ўсе зафіксаваныя значэнні адназначных і мнагазначных слоў. Размеркаванне значэнняў мнагазначных слоў мае пераважна ўмоўны характар, але спачатку падаюцца асноўныя, першасныя значэнні, а потым іншыя (пераносныя, метафарычныя, экспрэсіўныя, эмацыяльна-ацэначныя і інш.). Кожнае значэнне мнагазначнага слова вылучаецца арабскімі лічбамі і ілюструецца тэкставымі

прыкладамі. Семантыка значнай часткі слоў раскрываецца праз адпаведныя эквіваленты літаратурнай мовы. Пры гэтым выкарыстоўваецца адзін ці некалькі сінонімаў.

ВЯТВІ́СТЫ, **ВЯЦІ́СТЫ** *прым*. Галінасты, бухматы.

ДАБРАТА́ *ж*. Дабрыня, ласка, пяшчота.

Значэнне слова, якое патрабуе ўдакладнення, канкрэтызуецца ў круглых дужках.

АБАСТРЫ́ЦЦА *зак*. Пачаць балець (з-за абвастрэння).

УРЭ́ДНЫ *прым*. 2. Шкодны (пра расліну).

Дыялектныя словы, значэнне якіх не цалкам супадае са словам з літаратурнай мовы, а таксама словы, якія не маюць літаратурных адпаведнікаў, падаюцца апісальна.

ГО́ПІКІ, **О́ПІКІ** *мн*. 1. Перамёрзлая, перазімаваная бульба. *Збіра́лі па по́лі* [пасля вайны] *бу́льбінкі*, *зва́лі го́пікі*, *яны́ буйны́я*, *але́ засталі́ся на по́лі*, *мёрзлыя*. Ракаў Засценак. 2. Страва (аладка, блін), згатаваная з перамёрзлай бульбы. *Го́пікаў пад'ясі́ – пано́с ста́ніць у людзе́й.* Ракаў Засценак. *Го́пікі пяклі́ з мёрзлай бу́льбы*. Дуброўкі. *Траву́ рва́лі абы-яку́ю, таўклі́ бу́льбу гнілу́ю – о́пікі называ́лі́ся*. Рэчкі.

Словы, якія абазначаюць рэаліі са сферы традыцыйных вытворчых заняткаў ці промыслаў, звязаны з фактамі этнаграфічнага ці іншага характару, побыту, пры перадачы іх семантыкі нарматыўным лексічным эквівалентам забяспечваюцца ў некаторых выпадках суправаджальным кантэкстам. Гэта ўласна значэнне літаратурнамоўнай адзінкі. Інакш кажучы, пры такіх абазначальных сродках мае месца як бы дубліраванне семантыкі. Зроблена гэта, каб пазбегнуць цяжкасцей пры карыстанні даведнікам рознымі групамі чытачоў, а таксама з улікам сучаснага стану і характару сацыяльна-эканамічнага гаспадарання, у якім многія вясковыя традыцыйныя заняткі цяпер занядбаны ці ўжо перасталі існаваць. Напрыклад:

КАТУ́ШКА *ж*. Шпулька; дэталь калаўрота, на якую намотваюцца ніткі. *Хто заве́ шпу́лька, хто – кату́шка*. Каралі.

МАЗНІ́ЦА *ж*. 1. Мазніца; пасудзіна для калёснай мазі.

Тлумачэнне асобных слоў такога тыпу часам з'яўляецца неперакана ўчым і недастатковым з-за адсутнасці адпаведных звестак ці нізкай інфарматыўнасці кантэксту:

ЗАВУ́ЖАВАЦЬ *незак*. Ставіць новыя васковыя пласціны на рамы (?). *Мо́жна заву́жаваць со́ты, яны́* [пчолы] *атцягаюць со́ты і наліва́юць мёт*. Вялікі Азярэцк.

ШАСЦІРА́ДКА, **ШАСЦІРА́ТКА** *ж.* Сорт ячменю (?). *Шасціра́дка крэ́пка кладзе́цца, а двухра́тка стаі́ць, што струна́, глядзе́ць лю́ба. Шасціра́тка лама́іцца – гало́вы уні́з, ня мо́жна вязьма́ здзе́лаць.* Ракаў Засценак.

У тых выпадках, калі рэестравай адзінкай выступаюць словы, якія з'яўляюцца назвамі розных традыцыйных святаў і прысвяткаў народнага календара, як іх літаратурнамоўныя адпаведнікі падаюцца назвы, зафіксаваныя ў энцыклапедыі «Этнаграфія Беларусі» (1989). Гэта датычыцца пераважна найменняў, якія дагэтуль не ўключаліся ў найбольш вядомыя тлумачальныя слоўнікі беларускай мовы. У сувязі з тым што многія назвы традыцыйных народных святаў адначасова з'яўляюцца і назвамі святаў царкоўнага календара, пры адлюстраванні значэння падобных слоў уся інфармацыя, датычная семантыкі народнага і царкоўнага кампанентаў назвы свята, звычайна не ўказвалася. Да звестак гэтай крыніцы ўкладальнікі слоўніка звярталіся таксама тады, калі ілюстрацыі былі адзінкавыя, іх змест невыразным ці ўтрымліваў розначытанні.

Значэнне дзеепрыслоўяў па граматычнай форме ўстанаўліваецца на аснове кантэксту:

АСТА́ЎШЫСЯ *дзеепрысл*. Астацца, быць. *Каро́ў сем аста́ўшысі у на́шъй дзярэ́ўні*. Каралевічы.

ІШО́ЎШЫ *дзеепрысл*. Ісці. *С каро́вай ме́сяц ішо́ўшы сюды́*. Івоні.

Згодна з матэрыялам ілюстрацый размяжоўваецца семантыка аманімічных формаў дзеепрыметнікаў і дзеепрыслоўяў, характэрных для мясцовых гаворак. Аднак устанаўленне граматычнай прыналежнасці, дыферэнцыяцыя гэтых дзеяслоўных формаў не заўсёды бясспрэчная з-за невыразнасці прыкладаў.

ЗАКІПЕ́ЎШЫ *дзеепрым*. Які закіпеў, кіпіць. *Варго́лы – э́та кіпято́к, закіпе́ўшы кіпято́к варго́лы называ́лісі.* Марозаўка.

НАПА́ЎШЫ *дзеепрысл*. Напасці, раптоўна з'явіцца. *Рак напа́ўшы, памёрла старшына́.* Нямойта.

Словы і іх значэнні забяспечваюцца адным або некалькімі прыкладамі іх ужывання. Парадак размяшчэння прыкладаў пераважна адвольны, ён не суадносіцца з месцам слова ў рэестравым радзе. Першымі ставіліся, як правіла, тыя ілюстрацыі, якія найбольш поўна раскрываюць сэнс слова.

Пры наяўнасці вялікай колькасці прыкладаў на адно і тое ж значэнне слова ажыццяўляўся адбор ілюстрацыйнага матэрыялу. Але ілюстрацыі, якія мелі інфармацыйна-пазнаваўчы характар, а таксама з'яўляліся запісамі маркіраванага тыпу (прыказкі, прыкметы, прыгаворкі і інш.) звычайна падаваліся ў слоўнікавым артыкуле. Прыналежнасць ілюстрацыі пэўнаму народна-літаратурнаму моўнаму жанру – праклён, пагаворка, прыкмета і інш. – абазначаецца адпаведнай жанру адсылачнай паметай. Яна бярэцца ў круглыя дужкі (). Пры выкарыстанні ў якасці ілюстрацыі да рэестравага слова песеннага тэксту радкі ў песнях-прыкладах аддзяляюцца адзін ад аднаго з дапамогай сімвала /.

А ў тых катла́х пі́ва ва́рыцца. / Пі́ва ва́рыцца к тром пра́знічкам, / К тром пра́знічкам – тром гадаві́нкам (з песні). Баравікі.

Калі змест ілюстрацыі меў тоесны ці мала адрознівальны ад выбранага прыкладу характар, а тым самым ілюстрацыі сваім лексічным складам амаль паўтаралі ўжо выкарыстаны запіс, яны не ўжываліся, каб пазбегнуць аднастайнасці і збыткоўнасці матэрыялу. У такіх выпадках адзначаліся назвы населенага пункта, дзе слова было зафіксавана. Пры пераліку назваў населеных пунктаў на першае месца пасля прыкладу ставілася назва вёскі, запіс з якой выкарыстоўваўся як ілюстрацыйны. Усе іншыя вёскі, дзе была зафіксавана такая ж лексема, звычайна пералічваюцца ў алфавітным парадку. Пры падачы прыкладаў з двух раёнаў пасля вёсак Сенненскага раёна ці назвы раённага цэнтра ўказваюцца населеныя пункты Чашніцкага раёна.

У слоўнік як рэестравая адзінка ўключаюцца, пра што паведамлялася вышэй, словы, якія не маюць суправаджальных ілюстрацый з-за адсутнасці адпаведнага словаўжывання ў архіўных матэрыялах. Устанавіць дакладна іх значэнне атрымлівалася не заўсёды. Таму семантыка, якая надаецца такім абазначальным сродкам, мае меркавальны характар. Меркавальнасць значэння падобных лексем адзначаецца з дапамогай пытальніка, змешчанага ў круглыя дужкі (?). Прынятае сімвалічнае абазначэнне ставіцца пасля слова.

ҐВА́ЛТАНЬКІ *прысл*. Роспачна (?). Ульянавічы.

Пытальнік, заключаны ў круглыя дужкі, выкарыстоўваецца таксама пры існаванні незразумелага ці цяжкаўспрымальнага ілюстрацыйнага запісу:

НАУГО́ЛЬНІК *м*. Вугольнік; лінейка ў форме трохвугольніка (?). *А ге́та науго́льнік*. Марозаўка.

МАЛО́ЧНІК, **МАЛО́ШНІК** *м*. 3. Малочныя залозы (?). *Не́йкі ёсь мало́чнік у ціля́т*. Рассвет.

У слоўніку часам сустракаецца адна і тая ж ілюстрацыя. Паўтараюцца ілюстрацыі, калі ў тэксце ўжытага прыкладу было выяўлена новае слова, не зафіксаванае ў картатэцы як рэестравае, а на адсылачную лексічную адзінку меўся толькі адзін прыклад.

У многія слоўнікавыя артыкулы ўключаюцца ўстойлівыя сінтаксічныя адзінкі, якія маюць у сваім складзе ў якасці апорнага кампанента слова, адпаведнае загалоўнаму слову артыкула. Ва ўсіх устойлівых выразах падаецца іх значэнне, адлюстраванае ў пашпартызаванай ілюстрацыі. Да ліку сінтаксічна звязаных адзінак адносяцца ў слоўніку састаўныя тэрміны, фразеалагізмы. Аднясенне састаўных тэрмінаў да адпаведнай рэестравай адзінкі вызначаецца галоўным чынам анамасіялагічна і залежыць ад характару вылучальнай матывацыйнай прыкметы, якая абумовіла з'яўленне самой моўнай адзінкі. Аднак дасягнуць аднастайнасці ў падачы такіх абазначальных сродкаў аказалася цяжка,

таму іх размяшчэнне ў межах слоўнікавага артыкула часам з’яўляецца спрэчным. Як і іншыя сінтаксічна звязаныя канструкцыі, якія выкарыстоўваюцца ў якасці ілюстрацыйных прыкладаў, тэрміны падаюцца пад спецыяльным адсылачным знакам ○. Пад гэтым знакам незалежна ад ступені лексіка-семантычнай самастойнасці слоў, якія іх складаюць, аб’ядноўваюцца ўсе вылучаныя ў якасці асобных абазначальных адзінак састаўныя тэрміны.

РАЧНЫ́ *прым.* ○ РАЧНЫ́ БЫК. Птушка бугай. *Рачны́ бык, у яго́ дзю́ба длі́нныя і пу вадзе́ тырр… гу-гу-гу* [такі атрымоўваецца гук]. Сянно.

МЫШЫ́НЫ *прым.* Мышыны. *І з мышы́нае во́ка гары́ць ля́мпачка, капцё́лачка.* Багданава. ○ ШАМПІЁНЫ МЫШЫ́НЫЯ. Неядомыя грыбы, падобныя на шампіньёны. Дуброўкі.

Альтэрнатыўныя варыянты з тоесным засведчанаму састаўному тэрміну значэннем бяруцца ў круглыя дужкі.

○ АШЛАПНО́Е БЯРНО́ (ШЛАПНО́Е БРАЎНО́). Апошняе бервяно ў пабудове.

Фразеалагізмы, якія ўжываюцца ў слоўніку, маюць адсылачны знак ◊. Гэты сімвал вельмі часта выкарыстоўваецца ў беларускай лінгвістыцы. Для захавання ўсталяванай традыцыі ён быў прыняты ў даведніку. Пры фразеалагізмах з валентна абмежаваным значэннем, якія маюць абавязковыя суправаджальныя словы, прыводзяцца словы-суправаджальнікі. Яны пішуцца малымі літарамі ў круглых дужках, падаюцца перад фразеалагізмам ці пасля яго.

(расці́) ЯК ГРЫ́БЫ <АТ ЦЁПЛАГА ДО́ЖДЖУ>. Расці хутка, непрыкметна (пра дзяцей). Структурна пранікальныя кампаненты фразеалагізма афармляюцца з дапамогай дужак наступнага віду < >.

Да сінтаксічна звязаных канструкцый у слоўніку не адносяцца словазлучэнні тыпу *даць веры*, *даць штрафу*, *даць наганяйла*. Канструкцыі такога тыпу належаць, як вядома, да ліку праблемных моўных адзінак і па-рознаму падаюцца ў лексікаграфічных дыялектных крыніцах. Вылучэнне іх як сінтаксічна непадзельных адзінак абумоўліваецца тым, што гэтым аналітычным канструкцыям адпавядаюць аднаслоўныя абазначальныя сродкі, накшталт *даць веры* / *паверыць*, *даць штрафу* / *аштрафаваць*. Наяўнасць у канструкцыях такога тыпу аднаслоўных семантычна тоесных адпаведнікаў дазваляе прыраўноўваць іх да фразеалагізмаў. Але падобны паралелізм існавання, з аднаго боку, сінтаксічных канструкцый, з другога, эквівалентных ім аднаслоўных лексічных адзінак адлюстроўвае ўзаемадзеянне тэндэнцыі аналітызму і сінтэтызму, у якой увасабляецца спецыфіка словаўтваральных адносін, характэрная для мовы. Прынамсі, у адзначаных словазлучэннях дзеяслова і назоўніка корань назоўніка з’яўляецца базавым намінатыўным кампанентам пры ўтварэнні адпаведнага дзеяслова: *даць штрафу* / *аштрафаваць*. Таму ў дадзеным выпадку, як і падобных да гэтага, актуальнасць набываюць словаўтваральныя праблемы. Апошняе не з’яўляецца прадметам аналізу і апісання ў лексікаграфіі. Згодна з чым разглядаць згаданыя канструкцыі як фразеалагізмы ў складзе слоўнікавага артыкула падстаў не існуе, аднак асаблівасці сінтаксічнай дыстрыбуцыі тут маюць месца. Характарызаваць выразы тыпу *даць штрафу* як фразеалагічныя адзінкі стрымлівае і тое, што кожнае слова ў іх складзе захоўвае сваю семантыку і граматычныя паказчыкі.

У слоўнікавым артыкуле падобныя апісальныя дзеяслоўна-іменныя звароты падаюцца ў межах рэестравай адзінкі ў адпаведнасці са ступенню градацыі значэнняў загалоўнай лексемы, займаючы ў артыкуле адно з апошніх месцаў.

ДАЦЬ *зак.* 11. Шчоўкнуць. *Шчаўчо́к як дась*, *ажно́ ў галаве́ зазвіні́ць*. Ульянавічы.

Як своеасаблівыя ілюстрацыі да загалоўнага слова ў слоўніку выкарыстоўваюцца выслоўі – прыказкі, прымаўкі і інш. У даследчай працы прыказкі, прымаўкі як асобныя афарыстычныя адзінкі не адрозніваюцца. Яны аб’ядноўваюцца пад агульным паняццем прыказка. Пры аб’яднанні розных, як пакуль яшчэ прынята ў традыцыйнай навучальнай літаратуры, афарыстычных адзінак, якімі з’яўляюцца прыказкі і прымаўкі, мы кіраваліся думкай І. Я. Лепешава. Даследчык заўважаў: «... каб пазбегнуць тэрміналагічнай

блытаніны, уяўляецца найбольш лагічным, апраўданым скасаваць тэрмін «прымаўка» як аналаг фразеалагізма і выкарыстоўваць адзіны тэрмін «прыказка» для абазначэння народных фразеалагізмаў, якія валодаюць інтанацыйнай і сэнсавай закончанасцю»[4].

Ужыванне прыказак, іншых адметных выслоўяў у якасці ілюстрацый у тлумачальных слоўніках грунтуецца на пэўных прынцыпах. Аднак пры іх выкарыстанні ў такой ролі, існуе, як адзначаюць даследчыкі дадзенай галіны мовазнаўства, шэраг хібаў і недакладнасцей. Абумоўлена гэта тым, што істотная колькасць прыказак выступае ў пераносным значэнні ці мае алегарычны сэнс. У выніку чаго словы-кампаненты ў складзе такіх афарыстычных выслоўяў страцілі сваю першасную семантыку, і, адпаведна, яны не могуць служыць як ілюстрацыі пры перадачы прамога значэння рэестравага слова ў слоўніку тлумачальнага тыпу. Выйсце з гэтай сітуацыі беларускім даследчыкам парэміялогіі бачыцца ў стварэнні тлумачальных слоўнікаў прыказак як асобных спецыялізаваных слоўнікавых выданняў. Такі шлях па раскрыцці і апісанні спецыфікі парэміялагічных адзінак, безумоўна, правільны. Разам з тым цяжка згадзіцца, што ён адзіны і што выкарыстанне прыказак у якасці прыкладаў на ўжыванне загалоўнага слова ў тлумачальных слоўніках прыводзіць да значных складанасцей ці суправаджаецца сур’ёзнымі памылкамі пры ўстанаўленні семантыкі рэестравай лексемы. Думаецца: абагульненне ў адным слоўнікавым артыкуле ў тлумачальных лексічных даведніках матэрыялаў з рознай ступенню сінтаксічнай сувязі слоў, а таксама з адлюстраваннем іх ужывання ў прамым ці пераносным або алегарычна-вобразным значэнні – гэта натуральны і запатрабаваны спосаб падачы лексічнай інфармацыі, каштоўны найперш сваім сінкрэтызмам.

Пры складанні «Слоўніка Сенненшчыны» яго аўтары таксама выкарыстоўвалі народныя афарызмы як ілюстрацыйны матэрыял па тлумачэнні загалоўнага слова. Народныя афарызмы падаюцца згодна з прынцыпам вылучэння апорнага лексічнага кампанента ў складзе прыказкі ці іншага выслоўя. Спроба складання парэміялагічнага даведніка, угрунтаванага на прынцыпе вылучэння апорнага кампанента ў складзе адметных народных выслоўяў, у беларускім мовазнаўстве была рэалізавана ў выданні «Слоўнік беларускіх прыказак» І. Я. Лепешава і М. А. Якалцэвіч. Акрамя таго, яго аўтары выявілі, што «прыкладна 90 %» прыказак ад іх агульнай колькасці ў названай працы «маюць у сваім складзе кампанент-назоўнік», а таксама «апрадмечаны прыметнік, лічэбнік, займеннік, агульны для многіх прыказак»[5]. Стварэнне слоўніка прыказак згодна з прынцыпам вылучэння апорнай лексічнай адзінкі ў складзе народнага афарызма засведчыла, што выкарыстанне шматлікіх выслоўяў як прыкладаў па адлюстраванні значэння рэестравага слова не можа быць абсалютна адвольным. З улікам сказанага пры ўжыванні прыказак у якасці ілюстрацыі ўкладальнікі «Слоўніка Сенненшчыны» падавалі іх у тых слоўнікавых артыкулах, апорны кампанент якіх адпавядаў рэестраваму слову. Але выкарыстанне выслоўяў згодна з прынцыпам вылучэння апорнага кампанента ў іх складзе прывяло да нераўнамернага размеркавання народных афарызмаў у слоўнікавых артыкулах сенненскага словазбору. Улічваючы гэта, а найперш тое, што парэміі – гэта адметныя сваёй семантыкай моўныя адзінкі, афарыстычныя народныя выслоўі ў межах слоўнікавага артыкула вылучаюцца як асобныя ілюстрацыі. Іх адметны статус адлюстроўваецца адсылачным знакам □. Дадзены сімвал быў выбраны адвольна і прыняты ў якасці адзінага агульнага знака, які аб’ядноўвае прыказкі і прымаўкі. Пры такіх выслоўях значэнне звычайна не тлумачыцца, за выключэннем некаторых выпадкаў, у якіх раскрываецца семантыка апорнай лексічнай адзінкі парэміі.

---

[4] Прадмова // Лепешаў, І. Я. Слоўнік беларускіх прыказак / І. Я. Лепешаў, М. А. Якалцэвіч. – Мінск : Беларус. навука, 2002. – С. 7–8.

[5] Прадмова // Лепешаў, І. Я. Слоўнік беларускіх прыказак / І. Я. Лепешаў, М. А. Якалцэвіч. – Мінск : Беларус. навука, 2002. – С. 33.

ГАД, **ГАТ** *м*. 1. Гадзюка, вуж. Каралевічы. 2. *эмац.-ацэн.* Пра небяспечнага і шкоднага чалавека. *А ён*, *гат*, *стаў крычэ́ць*, *то не́мцы пачу́лі*. Закур'е. *Як заспо́рыш*, *дык і гаво́раць*: *су́шчы гад*. Заазер'е.

□ *Ка́жны* (*ускя́кі*) *гад на чужо́е рад*. Вялікі Азярэцк. □ *Ко́жны гад на свой лад*. Каралевічы.

Пры перадачы фанетычнага аблічча загалоўных слоў і ілюстрацыйных прыкладаў былі выкарыстаны сродкі беларускага пісьма. Для адлюстравання асаблівасцей мясцовага вымаўлення ў сістэме зычных і галосных ужыты асобныя сімвалы. Г выбухное перадаецца сімваламі **Ґ**, ґ, рэдукаваны гук абазначаецца сімвалам **ъ**.

Калі ў ілюстрацыях збіральнікаў змяшчаецца дадатковая, неабходная для разумення тэксту інфармацыя або звесткі этнаграфічнага характару, пры яе падачы ўжываюцца квадратныя дужкі []. Напрыклад:

ГАРЭ́ЦЬ *незак*. 2. Смылець ад укусаў, апёкаў. *Я яе́ рука́мі го́лымі рву* [крапіву], *пстрыка́іцца*, *ру́кі гара́ць*. Заазер'е.

Наяўнасць або адсутнасць прыстаўнога ў большасці выпадкаў перадаецца запісам двух варыянтаў слоў, хоць з'ява адпадзення пачатковага галоснага характэрна найперш для маўлення. У тэкставых прыкладах адсутнасць пачатковых ***а*** ці ***і*** спецыяльным сімвалам не паказваецца.

АЛЕ́ШНІК, **ЛЕ́ШНІК** *м. Распусці́ўся але́шнік – год мо́кры.* Каралевічы. *Ле́шнік пъвысіка́лі*. Баравікі.

«Слоўнік Сенненшчыны» складаецца з трох тамоў. Слоўнікавыя артыкулы да першага тома распрацавалі: літары А, Б – Н. М. Бунько і Ю. В. Маліцкі, літара В – Н. М. Бунько, літары Г, Д – В. М. Курцова, літары Е, Ё, Ж, З – Н. В. Сівіцкая, літара К – Т. М. Трухан. Уся работа, звязаная з аб'яднаннем у адзін слоўнікавы артыкул варыянтаў слоў з лексікалізаванымі і іншымі фанетычнымі з'явамі, прароблена В. М. Курцовай, ёй таксама ажыццёўлена падрыхтоўка першага тома да выдання.

В. М. Курцова

Спіс абследаваных населеных пунктаў

	Вёска	Сельскі савет	Год абследавання			
			Сенненскі раён			
1	Алексінічы	Студзёнкаўскі	1987			
2	Апечкі	Беліцкі				1990
3	Багданава[6]	Багданаўскі	1987	1988	1989	1990
4	Багданава[1]	Нямойтаўскі			1989	
5	Баравікі	Нямойтаўскі		1988		
6	Буй	Нямойтаўскі				1990
7	Вялікі Азярэцк	Багданаўскі				1990
8	Галашчакіна	Беліцкі	1987			
9	Гарадзец	Багданаўскі	1987			1990
10	Гарадок	(страчаная назва)	1987			
11	Дольдзева	Багданаўскі		1988		
12	Жохава	Какоўчынскі	1988			
13	Заазер’е	Багданаўскі			1989	1990
14	Забор’е	Нямойтаўскі	1987			
15	Замошша	Багданаўскі				
16	Запруддзе	(страчаная назва)	1987	1988	1989	1990
17	Івоні	Студзёнкаўскі				1990
18	Кавалі	Студзёнкаўскі	1987			
19	Каменшчына	Ульянаўскі				
20	Канева	Багданаўскі		1987		
21	Каралевічы	Багданаўскі				1990
22	Каралі	Беліцкі	1987			
23	Карпавічы	Ходцаўскі		1988		
24	Кішуроўшчына	Багданаўскі			1989	
25	Кляпчэва	Студзёнкаўскі			1989	
26	Латыгаль	Беліцкі		1988		
27	Леснікі	Багданаўскі				
28	Леснікова	Студзёнкаўскі		1988		
29	Малы Азярэцк	Багданаўскі			1989	
30	Манголія	Беліцкі	1987			1990
31	Марозаўка	Нямойтаўскі			1989	
32	Машчоны	Ходцаўскі				
33	Міцюкова	Какоўчынскі		1988		
34	Міхнава	Какоўчынскі	1988			
35	Мянюцева	Беліцкі				
36	Нямойта	Нямойтаўскі	1987	1988	1989	
37	Падворыца	Ходцаўскі				
38	Партызаны (Торбінка)	Багданаўскі		1988		1990
39	Парэчча	Нямойтаўскі				1990
40	Пожанькі	Багданаўскі		1988		
41	Пустынкі	Студзёнкаўскі				1990
42	Ракаў Засценак	Нямойтаўскі		1988		
43	Рассвет (Чартоўшчына)	Студзёнкаўскі			1989	
44	Розмыслава	Нямойтаўскі	1987			
45	Рубежніца	Ходцаўскі				
46	Рудніца	Багданаўскі	1988			
47	Рулёўшчына	Беліцкі	1987			
48	Рэчкі	Багушэўскі				1990
49	Савінічы	Студзёнкаўскі			1989	
50	Самсоны	Ходцаўскі			1989	
51	Свечы	Багданаўскі	1987			
52	Серкуці	Нямойтаўскі			1989	
53	Станюкі	Беліцкі				1990
54	Старая Беліца	Беліцкі				
55	Сукрэмна	Нямойтаўскі	1987			
56	Сяргейкі	Багданаўскі		1988	1989	
57	Турава	Багданаўскі				

[6] Для адрознення назвы вёскі Багданава Нямойтаўскага сельскага савета ад аналагічнай назвы вёскі Багданавіцкага сельскага савета выкарыстоўваецца надрадкоўны сімвал. Спасылка на вёску Багданава Нямойтаўскага сельскага савета мае выгляд Багданава[1].

58	Ульянавічы	Багданаўскі		1987		1989	1990
59	Фасаўшчына	Ульянаўскі		1987			
60	Хамі́нічы́	Нямойтаўскі			1988		
61	Чуцькі	Нямойтаўскі				1989	
62	Цясішча	Нямойтаўскі				1989	1990
63	Яхімаўшчына	Студзёнкаўскі		1987			
		Чашніцкі раён					
64	Закур’е	Альшанскі	1986				
65	Дуброўкі	Альшанскі	1986				
66	Неўгадава	Пачаевіцкі	1986				

Спіс населеных пунктаў быў складзены Н. В. Сівіцкай, праверяны паводле даведніка «Назвы населеных пунктаў Рэспублікі Беларусь: Віцебская вобласць»[7] В. М. Курцовай. Назвы некаторых населеных пунктаў, якія былі перайменаваны, прыводзяцца ў дужках. Тыя населеныя пункты, якія перасталі існаваць, суправаджаюцца запісам *страчаная назва*.

[7] Назвы населеных пунктаў Рэспублікі Беларусь: Віцебская вобласць: нармат. давед. / У. М. Генкін, І. Л. Капылоў, В. П. Лемцюгова і інш.; пад рэд. В. П. Лемцюговай. – Мінск : Тэхналогія, 2009. – 699 с.

Спецыяльныя паметы

адгадка
велікодная гульня
вясельнае пажаданне
выслоўе
дражнілка
жарт
з анекдота
з дзіцячай калыханкі
з дзіцячай песенькі
з замовы
з казкі
з малітвы
з падання
з песні
загадка
звычай
зычэнне
дзіцячая лічылка
лаянка
павер'е
праклён
прыгавор
прыгаворка
прыкмета
прыпеўка
урочышча

Прынятыя скарачэнні

адкуль-н. – адкуль-небудзь
абраз. – абразлівае
агульн. – агульны (назоўнік агульнага роду)
выкл. – выклічнік
г. д. – гэтак далей
груб. – грубае
зак. – закончанае трыванне
да т. п. – да таго падобнае
дзеепрым. – дзеепрыметнік
дзеепрысл. – дзеепрыслоўе
дзіц. – дзіцячае
ж. – жаночы род
займ. – займеннік
зб. – зборны назоўнік
злучн. – злучнік
інш. – іншае
каго-н. – каго-небудзь
куды-н. – куды-небудзь
ласк. – ласкальная форма
лаянк. – лаянкавае
ліч. – лічэбнік
м. – мужчынскі род
мн. – множны лік
н. – ніякі род
незак. – незакончанае трыванне
нескл. – нескланяльнае
па н. ст. – па новым стылі
пад. – падобнае
памянш. – памяншальная форма
памянш.-ласк. – памяншальна-ласкальная форма
перан. – пераноснае значэнне
прым. – прыметнік
прыназ. – прыназоўнік
прысл. – прыслоўе
спец. – спецыяльнае
устар. – устарэлае
хто-н. – хто-небудзь
чаго-н. – чаго-небудзь
часц. – часціца
чый-н. – чый-небудзь
чым-н. – чым-небудзь
што-н. – што-небудзь
экспр. – экспрэсіўнае
эмац.-ацэн. — эмацыянальна-ацэначнае
якое-н. — якое-небудзь
якой-н. — якой-небудзь
якія-н. — якія-небудзь
якога-н. — якога-небудзь
якую-н. – якую-небудзь

Асобныя сімвалы і знакі

() – заключаюцца словы, якія ўдакладняюць значэнне загалоўнага слова, а таксама варыянты слоў у сінтаксічна звязаных адзінках і словы-суправаджальнікі ў фразеалагізмах
○ – абазначэнне састаўнога тэрміна

◊ – абазначэнне фразеалагізма
□ – абазначэнне прыказкі і іншых адметных выслоўяў
< > – пры расшырэнні кантэксту
(?) – пры меркавальнасці значэння або няўпэўненасці ў ім
/ – пры размежаванні радкоў песні

А

А *злучн.* А. *Смаршкі́ ш ша́пъчкуй, і он расце́ць цвярдзе́йшый і як гармо́шычка нъ вярху́, а страчкі́ вы́шый.* Латыгаль.

А *часц.* А. *А ўпе́рат кмі́ну ўсы́піш і до́бра.* Манголія. *А там абы́чна клець, амба́р, зярно́, калба́сы ве́шалі.* Нямойта. *А як адча́яцца, ма́мка мая́ лю́бая!* Савінічы.

АБ, **АП** *прыназ.* 1. Аб, пра (пра прадмет гаворкі). *Не, аб е́тъм нічо́га не було́ чува́ць.* Вялікі Азярэцк. *Міліцыяне́р спра́шываў аб аднаго́ старыка́.* Рэчкі. *Аб чэм прышо́ў? – Аб ха́ці.* Рассвет. *Ты ні зна́іш, ап што мы гаво́рым.* Чуцькі. 2. За (пра час). *Банда́ш шы́лі аб адны́м дні.* Серкуці. 3. На, пад, у час. *Аб Но́вым го́дзе адна́ жэ́ншчына паме́рла.* Карпавічы. 4. На (указвае на прадмет харчавання). *Ме́сіц аб аднэ́й вадзе́ жыла́.* Заазер’е.

АБА́БАК *м.* Бабка; снапы, састаўленыя ў кучку для абмалоту або прасушкі. *Склада́юць у ток не́скалькі аба́бкаў у адну́ ку́чу.* Вялікі Азярэцк.

АБА́БАК *м.* Абабак, падбярозавік. *Аба́пкі пад бяро́замі яны́, у іх жо́ўценькая но́шка.* Чуцькі.

АБАБРА́ЦЦА *зак.* Сабрацца, сустрэцца. *Абабра́ліся чаты́ры – і пашлі́ на гару́.* Самсоны.

АБАБРА́ЦЬ *зак.* Абабраць, аграбіць. *Знашлі́, абабра́лі яго́ і забі́лі.* Савінічы, Леснікова.

АБАБРА́ЦЬ *зак.* Абабраць, сабраць. *Чарні́цы абабра́лі, а тады́ дурні́цы бу́дуць браць.* Кляпчэва.

АБАГНА́ЦЬ *зак.* Абысці (па крузе). *Ра́ньша па днэй ча́ркі абго́нюць і ўсё.* Серкуці.

АБАГРЭ́Ў *м.* Абаграванне. *Шчыт – бальшынство́ для абагрэ́ва ха́ты.* Фасаўшчына.

АБАГУ́Л *прысл.* ◊ У АБАГУ́Л. На грамадскае выкарыстанне. *Усё пашло́ ў абагу́л, усё уме́ста.* Савінічы.

АБАГУ́ЛІВАЦЬ *незак.* Абагульваць. *Со́хі сабіра́лі, баро́ны – што ў каго́ – каро́ў абагу́лівалі, ко́ней, усё о́пшчэм.* Заазер’е, Запруддзе, Нямойта, Рулёўшчына.

АБАГУ́ЛІЦЬ *зак.* 1. Абагуліць. *Абагу́лілі скот уве́сь у камў́ну.* Баравікі. *Хто сваю́ пало́ску сжаў, хто адда́ў – усё абагу́лілі.* Савінічы. 2. Забраць для агульнага карыстання. *Аднаго́ къня́ пръдава́йця, а то абагу́ляць.* Рулёўшчына.

АБАЗЛЁНЫ *дзеепрым.* Узлаваны, злы. *Які́я ста́лі абазлёныя лю́дзі: бо́йся к каму́ зайці́.* Багданава.

АБАЗЛЯ́ЦЦА *незак.* Сварыцца, псаваць адносіны. *Не хачу́ абазля́цца з працсіда́целям.* Партызаны.

АБАЗЛІ́ЦЦА *зак.* Пасварыцца, сапсаваць адносіны. *Гарбачо́ў са ўсі́мі абазлі́ўся, цяпе́р адчува́юцца ўсе: і Літва́, і Ла́твія.* Буй.

АБАЗНА́ЦЦА *зак.* Абазнацца. *Ці я абызна́лъся, ці не.* Сянно.

АБАЗНАЧА́ЦЬ *незак.* Значыць. *А я й не зна́ю, што ён абазнача́іць – Іва́н-гълаварэ́з.* Самсоны.

АБА́ПАЛ *прысл.* Абапал. *Аба́пал былі́ два пъграбы́, а мой пъсярэ́дзіні.* Міцюкова.

АБАПЕ́РЫЦЦА *зак.* Абаперціся. *На мяне́ абапрэ́цца і ідзе́ць па ха́ці.* Розмыслава. *Пры́дзець Да́шка, абапрэ́цца аб гаро́д і Мала́хавіча з языка́ не спуска́ець.* Міцюкова.

АБАРА́НАК, **БАРА́НАК** *м.* Абаранак. *На Съракі́ пяклі́ бъра́нкі.* Запруддзе. ◊ ДЗІ́РКА АД АБАРА́НКА. Нічога (не мець, нічога не застацца). *Застала́ся то́лькі дзі́рка ат абара́нка.* Міцюкова.

АБАРВА́ЦЬ *зак.* Нарваць; апухнуць і нагнаіцца. *Па́лец абарва́ў – късласкі́ палі́чуць і прыклада́юць, а ско́лькі іх, чорт ве́даіць.* Ракаў Засценак.

АБАРО́НА *ж.* Абарона. *Ты мъя́ зашчы́та і абаро́на!* Сянно.

АБАРО́Т *м.* Канец загона, баразны. *Ці вы́капаў абаро́т?* Багданава.

АБАСЛАЎЛЯ́ЦЬ *незак.* Благаслаўляць. *Радзі́целі абъслъўля́юць сы́на, дачку́: бяру́ць йіко́ну, хлеб бяру́ць і соль нъ тарэ́лъчку.* Запруддзе.

АБАСТРЫ́ЦЦА *зак*. Пачаць балець (з-за абвастрэння). *Не́шта пад грудзьмі́ абастры́лася.* Гарадзец.

АББЕ́ГЧЫ *зак*. Аббегчы. *Аббяжы́ кругóм ха́ты тры разы́.* Партызаны.

АББІВА́ЦЦА *незак*. Зношвацца, драцца (пра адзенне, тканіну). *І не рабóтаю, а рукавы́ аббіва́юцца.* Ульянавічы.

АББІВА́ЦЬ *незак*. Вымалочваць зерне (пра лён). *На таку́ аббіва́лі лён.* Рэчкі. *Да вайны́ бóлі лён аббіва́лі*. Фасаўшчына, Нямойта.

АББРЫ́НДАЦЦА *зак*. Знасіцца, падрацца (пра адзенне, тканіну). *Аббры́ндалася юбка.* Нямойта.

АББЯЛІ́ЦЬ *зак*. Аблупіць, зняць скуру. *Карóву, аве́чку зарэ́заў, а тады́ аббялі́ў.* Гарадзец.

АБВА́РАНЫ *дзеепрым*. ◊ (пабе́гчы) ЯК АБВА́РАНЫ. Вельмі хутка, імкліва. *Пабе́х як абва́ръны.* Серкуці.

АБВАЗГРЫ́ЦЦА *зак*. Абсапліваіцца. *Абвазгры́лася ты!* Нямойта.

АБВАЛА́КАЦЬ *незак*. Пакрывацца ахоўнай абалонкай. *Абвъла́къіць дуплó ў лі́пе і апя́ць жыве́, а другóе дрэ́ва ўсыха́іць*. Кляпчэва.

АБВАЛІ́ЦЦА *зак*. ◊ АБВАЛІ́ЦЦА Ў ВÓБМАРАК. Страціць прытомнасць. *У вóбмарак абвалі́ся: яна́ змы́ла дзе́ньгі.* Дольдзева.

АБВАРЗÓПАЦЦА *зак*. Запэцкацца. *Абварзóпаўся ты ўвесь ужó.* Нямойта.

АБВАРЫ́ЦЬ *зак*. Абварыць, заліць варам. *Пірямы́ць грыбы́, абвары́ць і вары́ць.* Карпавічы.

АБВІ́ЦЦА *зак*. 1. Абвіцца. *Вуш абаўе́цца кълы́ нагі́ карóвы, ссець.* Алексінічы. 2. Вырасці абапал, аплесці. *Дзе лес вы́рубюць, там дзіля́нка, а къля карчóў абаўю́цца суні́цы.* Манголія.

АБВІНЦІ́ЦЬ *зак*. Абгарнуць, абкруціць. *Бярóстай абві́нціць гърла́ч.* Нямойта.

АБВЫ́КНУЦЬ *зак*. Звыкнуцца, прызвычаіцца. *Конь абвы́кніць, ня бу́дзіць бъя́цца, ня ўпу́дзіцца*. Самсоны.

АБВЯ́ГНУЦЬ *зак*. Абвянуць. *Картóшка абвя́гла была́ ад жары́.* Багданава.

АБВЯ́ЦЬ *зак*. Часткова страціць жыццядзейнасць. *У цябе́ лёхкія абвя́лі, як тръва́.* Заазер'е.

АБГАВАРЫ́ЦЬ *зак*. 1. Абмеркаваць, параіцца. *Абгавары́лі, што тут зъ хлявóм ня бу́дзім* [будавацца]: *ні́ска.* Гарадок. *З іх ста́ршы сабра́ння правóдзіць, і тады́ абгавóруць, кагó сасла́ць. Напі́шуць, патпі́шуць; прые́дуць, забяру́ць. Пашлю́ць, і ўсё – ня ве́рніцца ён. Ніхтó не вярну́ўся*. Буй. 2. Абгаварыць, зняславіць. *Абгъвъры́лі з гълавы́ да ног.* Запруддзе.

АБГАВÓРАМ *прысл*. Абгаворваючы; нядобразычліва выказваючыся пра каго-н. *Не абгавóрам: дзе́ўка была́ знасі́лена.* Запруддзе.

АБГА́ІВАЦЦА *незак*. Загойвацца. *Хай мале́нькага парсючка́ скастры́руюць: бы́стра абга́іваюцца.* Партызаны.

АБГАЛЕ́ЦЬ *зак*. Збяднець. *Абгале́ў саўсе́м, аблянеў, абанкрóціўся.* Нямойта.

АБГАЛІ́ЦЦА *зак*. Агаліцца. *Абгалі́ўся прóвад – як трахану́ла яе́!* Багданава.

АБГАЛІ́ЦЬ *зак*. ◊ АБГАЛІ́ЦЬ НА ГÓЛУЮ БЕ́ЛКУ. Абрабаваць; забраць усё. *Нас абгалі́лі на гóлую бе́лку, зладзе́і, усё абчы́сцілі.* Запруддзе.

АБГАРАДЗІ́ЦЬ *зак*. Абгарадзіць. *Ха́ты згарэ́лі, абвалі́ліся, а пе́чы аста́ліся. Абгарадзі́лі мушчы́ны* [печы], *хлеп пяклі́.* Багданава.

АБГАРÓДА *ж*. Агароджа. *Зърасло́ кла́дбішча: ні абгарóды німа́, нічóга*. Чуцькі. *Кругóм ха́ты – абгарóда.* Закур'е.

АБГАРÓДЖАНЫ *дзеепрым*. Абгароджаны, абнесены агароджай. *У нас булó абгарóджыныя стóйла*. Гарадок. *Дрэ́вам абгарóджаны*. Закур'е.

АБГАРÓДКА *ж*. Абгародка; спецыяльнае прыстасаванне, якое прыстаўлялася да жорнаў, каб не рассыпалася мука. *У жóрнах – абгарóдка, кап мука́ ні сы́пълься.* Марозаўка.

АБГАРЭ́ТЫ *дзеепрым*. Абгарэлы. *Абпалі́ў пяру́н: абгарэ́тая столь, сціна́*. Апечкі.

АБГАРЭ́ЦЬ *зак*. Абгарэць. *Пяру́н уда́рыў – ха́та абгарэ́ла*. Апечкі.

АБГІБА́ЦЦА *незак*. Прагінацца. *Аж лёд абгіба́ўся.* Закур'е.

АБГІБА́ЦЬ *незак*. Загінаць. *На чатыры капылы́ дзе́лалі са́ні і абгіба́лі.* Марозаўка.

АБГІНА́ЦЬ *незак*. Абгінаць. *Бярэ́ш жале́за, абгіна́еш на клін, кусо́к жале́за ло́жыш і ува́рыіш у гарне́, каб жы́ткае, як вада́.* Жохава.

АБГЛЕ́ДЗЕЦЬ *зак*. Агледзець, абшукаць. *Я усю́дых абгле́дзела: нідзе́ рыбы німа́.* Серкуці.

АБГРЫ́ЗАК *м*. Недагрызак. *Ся́дзім есь, то абгры́зкаў бу́льбы нъкладзе́ш, а тады́ пірабіра́іш, дъіда́іш*. Цясішча.

АБДА́ЦЬ *зак*. Абмыць, абліць. *Бяро́завым лі́сцем це́ла абдава́ць харашо́*. Цясішча. *А пато́м – кіпятко́м абдасі́*. Манголія.

АБДЗЕ́ЛЬВАЦЬ *незак*. Абдзяляць. *Як абдзе́львала яна́ мяне́.* Нямойта.

АБДЗІ́Р *м.* Адходы пры трапанні льну. *Абдзі́р – па́кулля, ка́стра па́далі.* Апечкі.

АБДЗІРА́ЦЦА *незак*. Абдзірацца, драпацца. *Ру́чкі аслабадзі́ць* [дзіця], *то абдзіра́іцца*. Міцюкова.

АБДЗІРА́ЦЬ *незак*. Шатраваць; ачышчаць (зерне) ад абалонкі перад тым, як малоць або пускаць на крупы. *Пшані́цу ні абдзіра́лі, мя́кінька мало́лі*. Багданава.

АБДРЫ́ПАНЫ *прым*. Задрыпаны, неакуратны, неахайны. *Абдры́паная жэ́ншчына, неакура́тная*. Нямойта.

АБДУ́МАЦЦА *зак*. Абдумацца; перадумаць, прыйсці да іншага рашэння. *Абду́маліся, і гэ́тыя тръктъра́ ніхто́ ні бярэ́ць, а дай тра́ктар маламо́шны.* Фасаўшчына. *Усё въръча́ецца: абду́маліся, але́ по́зна*. Заазер'е, Багданава, Вялікі Азярэцк, Івоні, Каралевічы.

АБДУ́ЦЦЕ, **АБДУ́ЦІЕ** *н*. Уздуцце. *Абду́цце каро́вы – гъня́юць яе́, паку́ль пано́сам прахво́ціць*. Нямойта. *Абду́ціе у каро́вы: разапрэ́ць яе́*. Парэчча.

АБДУВА́ЦЬ *незак*. Раздзімаць. *Абдува́іць каро́ву, на́да віціна́рка вызыва́ць.* Гарадзец.

АБДУ́МАЦЦА *зак*. Падумаць, успомніць. *Абду́маўся мана́х*, *што ў яго́ ў гълава́х*. Каралевічы.

АБДУРЫ́ЦЬ *зак*. Абдурыць, падмануць, ашукаць. *Абдуры́ў дзяўчо́нку, а шчэ шку́рай абзыва́іш.* Гарадзец.

АБЕ́Д *м*. Абед. *Туша́нкі на абе́д пъста́віла, бо́лей ні вары́ла ніч́ога*. Міцюкова. *У абе́дзе і пъсля рабо́ты пъмъга́ў*. Баравікі.

АБЕ́ДНЯ *ж*. Абедня; набажэнства ў хрысціян, якое адбываецца раніцай або ў першай палове дня. *Абе́дня е́та ко́нчыцца, тады́ іду́ць па дзіръўня́х і танцу́юць*. Запруддзе. ◊ НА АБЕ́ДНІ. У абед. *Прыяжджа́іць на абе́дні до́чка.* Фасаўшчына.

АБЕ́ДАШНІ, **АБЕ́ДЗЕШНІ** *прым*. Абедзенны, абедні. *Абе́дашняе пъдаі́ла*. Багданава. *Вячэ́рышнія мълако́ с абе́дышнім змішва́юць, то яно́ адра́зу і атся́дзіцца.* Турава, Сянно. *Абе́дзішняе мълако́ мо́жа ў каго́ ёсь, мо́жа хто пръда́сь*. Баравікі.

АБЕ́Е, **АБЕ́І** *ліч*. Абедзве. *Мае́ дзяўча́ты пайшлі́ с калхо́за абе́е.* Баравікі. *Абе́і хо́дзяць у дзівя́ты клас*. Вялікі Азярэцк, Івоні, Розмыслава.

АБЕРАГА́ЦЦА *незак*. Аберагацца, сцерагчыся. *Ніхто́ ня ро́біў у пра́знічны дзень: абірага́лісі.* Савінічы.

АБ'Е́ДДЗЕ *н. зб*. Аб'едкі. *Во́ўчына аб'е́ддзе ляжы́ць.* Фасаўшчына.

АБ'Е́ЖДЖАНЫ *дзеепрым*. Аб'езджаны (пра каня). *Ко́ні былі́ яшчо́ ні аб'е́жджыныя, спужа́ліся і пане́слі яго́.* Фасаўшчына.

АБ'Е́ЗДЗІЦЬ *зак*. Аб'ездзіць. *Быва́ла, уве́сь свет аб'е́здзіць, абої́дзіць*. Савінічы.

АБ'Е́ХАЦЬ *зак*. Аб'ехаць. *Аб'е́дуць, а ніко́лі здаро́ў ні ка́жуць*. Савінічы.

АБЖА́ЛАВАЦЬ *зак*. Абскардзіць. *Пато́м я абжа́лаваў, і мне далі́ апяць фтару́ю гру́пу.* Фасаўшчына.

АБЖЫ́ВАЦЦА *зак*. Абжывацца; прызвычайвацца да жыцця на новым месцы. *Ён то́лькі што абжыва́ецца, то́лькі ха́ту паста́віў.* Багданава.

АБЖЫНА́ЦЬ *незак*. Абжынаць; жаць навокал ці пражаць праход. *Кала мяжэ́ абжынáй ячмéнь*. Багданава. *Мáма кáжыць: «Абажні́ хоць мяжу́»*. Рэчкі, Нямойта.

АБЗА́ *ж*. Паверхневы слой дрэва без кары. *Падлóгу масці́ць ці дзвéры стáвіць, абзá здымáецца*. Нямойта. *Абзу́ нáда зняць, дзе кърá астаéцца* [верхавіна дрэва з карой]. Нямойта.

АБЗЫВА́ЦЬ *незак*. Абзываць. *Цяпéр ніхтó ні абзывáіць плóхім слóвам*. Рэчкі.

АБІВА́ЦЬ *незак*. Абіваць; вымалочваць зерне (пра лён). *Такі́я дзéці хадзі́лі лён абівáць*. Закур'е.

АБІ́ДА *ж*. Крыўда. *Ат жáлі, ат абі́ды я яму́ уступі́ла*. Мянюцева. *Абі́да ш на яé: ты ж знáла, што э́та дзіравéнскія, сваёй дзярэ́ўні*. Багданава.

АБІ́ДЖАНЫ *дзеепрым*. Пакрыўджаны. *Сі́льна абі́джаны гóрам чалавéк*. Фасаўшчына.

АБІ́ДНА *прысл*. Крыўдна. *Абі́дна, што пéнсія невялі́кая. А як я рабóтала!* Партызаны.

АБІ́ДНЫ *прым*. Крыўдны. *Абі́днае палажэ́нне – пéрвая судзьбá не са мной*. Каралевічы.

АБІЖА́ЦЦА *незак*. Крыўдзіцца. *Ні нáда біжáцца*. Вялікі Азярэцк.

АБІРА́ЦЬ *незак*. Есці, пажыраць. *Дурáк нéйкі пісáў, што вýткі абірáюць жукóў*. Сянно.

АБ'ІСНЯ́ЦЬ *незак*. Тлумачыць, гаварыць. *Аб'існя́лі па рáдзіву*. Самсоны.

АБІЧА́ЙКА *ж*. 1. Драўляная аснова (вобад) у рэшаце. *Абічáйка – як рэ́шата дзéлалі*. Нямойта. 2. Круг з лубу для намотвання пражы. *Я цэ́лу абічáйку напрáла – éта вірцянó*. Галашчакіна.

АБІЧА́ЙНЫ *мн*. Зубцы ў грэбені. *Хто абічáйны парóбіць красі́вые у грэ́бні*. Серкуці.

АБІШЧА́ЦЦА *незак*. Абяцаць. *Абішчáліся, што прыéдзем пóсле Трóйцы*. Буй. *Абішчáўся усё прыéхаць, а не прыяжджáе*. Івоні.

АБКАРЫ́ЦЬ *зак*. Абкарыць; ачысціць ад кары. *Жардзі́ну любу́ю нáда абкары́ць, а то тру́хнуць бу́дзець пат карóй*. Нямойта.

АБКАРЭ́ЦЬ *зак*. Пакрыцца коркай. *Бу́льбу абалю́ць сéмям ляны́м, янá абкарэ́іць, і – смáчна*. Партызаны.

АБКАСІ́ЦЬ *зак*. Абкасіць. *Загадáлі берагí канáвы абкасíць*. Гарадзец.

АБКАЎЗНУ́ЦЦА *зак*. Паслізнуцца. *Уну́чка ягóная абкаўзну́лася і ру́чку пабі́ла*. Розмыслава.

АБКАЦІ́ЦЬ *зак*. Абліць сценкі пасудзіны тлушчам. *Чыгунóк абкóціш, тады́ скары́нка смáшнъя*. Кішуроўшчына.

АБКЕ́ШКАЦЦА *зак*. Запэцкацца. *Абкéшкаўся ўвесь*. Нямойта.

АБКЛА́ДЗЕНЫ *дзеепрым*. ◊ АБКЛА́ДЗЕНЫ ПА-ЦВЁРДАМУ. Пра заможнага, багатага чалавека. *Па-цвёрдаму абклáдзены – то знáчыць багáты*. Серкуці.

АБКРА́СЦІ *зак*. Абакрасці. *Нікóга не абкрáлі, ні забі́лі*. Запруддзе.

АБКУ́САЦЬ *незак*. Абкусваць. *Да гóду нóгці ні стрыгу́ць, абку́сыюць зубáмі*. Нямойта.

АБЛАБЗА́ЦЬ *зак*. Пацалаваць. *Адзі́н ягó* [Хрыста] *знаў і прадáў. Кáжыць: «Я ягó аблабзáю, апшчаплю́». Ну й апшчапі́лі ягó й ўзялí с Тáйнае вячэ́ры*. Буй.

АБЛАВІ́ЦЬ *зак*. Злавіць, пералавіць (пра ўсіх, многіх). *Аўчáркі былí асталí́сі, паку́ль йіх ні аблаві́лі*. Закур'е.

АБЛАВУ́ХІ *прым*. Дурнаваты, неразумны. *Ах ты аблаву́хая – гавóраць, калí ругня́*. Нямойта. ◊ ДУРА́К АБЛАВУ́ХІ *лаянк*. Дурань. *Дурáк ты аблаву́хі, я цябé, дуракá, любí́ць ня бу́ду*. Дольдзева.

АБЛА́САВАЦЦА *зак*. Паласавацца; наесціся. *Ваўкí аблáсъвъліся чълавéчъный у вайну́*. Пожанькі.

АБЛІВА́ХА *ж. экспр.* Моцны дождж. *Аблівáха, мъкратá, растáнець, а тут – марóзец.* Нямойта.

АБЛІЗА́ЦЦА *зак. перан.* Ачуняць, паправіцца (пасля хваробы). *Аблізáўся пасля балéзні і – у парцізáны*. Нямойта.

АБЛІЗА́ЦЬ *зак.* Аблізаць. *Пудпусці́ла, хай янá* [сабака] *іх аблі́жыць*. Запруддзе.

АБЛІНА́ЦЬ *зак.* Паліняць, аблезці. *У мянé аблінáў фáртух.* Каралі.

АБЛІ́ЦЬ *зак.* Абліць. *Пéчка пылáіць, гарыць, пірат пóлынню патпячэ́ць мухамóр, смітáнай абальéць, на акнó палóжыць, яны́* [мухі] *й дóхнуць.* Запруддзе. *Крапявы́ насячэ́ш, бýльбы абальéш і сьвіннёнку даéш*. Партызаны, Манголія.

АБЛО́ГА *ж.* Аблога; даўно не воранае поле, зарослае травой. *Былі́ аблóгі сярóд лéсу, пашчі́ чы́стыя, там мъладзёж на Купáлле гуля́ла.* Рэчкі. *Дзе якáя аблóга – узрыць*. Каралі.

АБЛО́ЖНЫ *прым.* ○ АБЛО́ЖНЫ ДОЖДЖ. Заложны дождж. *Аблóжны дождж: пузуры́ ускáкуюць на вóзеры*. Багданава.

АБЛУ́ПЛІВАЦЦА *незак.* Аблуплівацца, абдзірацца; страчваць афарбоўку. *Бéлім шчыт і́звісцю – аблýпліваецца*. Каралі.

АБЛУПІ́ЦЬ *зак.* Аблупіць; зняць скуру. *Усё сáла аблýпюць наскрóзь*. Галашчакіна. *Мы удвайі́х аблупілі дзéсіць штук авéц і пувязлі́ ў Сяннó.* Міцюкова.

АБЛЮБАВА́ЦЬ *зак.* Аблюбаваць, выбраць. *Стаўкі́ стáвіліся для прымáнкі пчол. І рой мóжыць аблюбъвáць.* Марозаўка.

АБЛЮДНЕ́ЦЬ *зак.* Стаць прыгажэйшым. *Аблюднéў трóху, як вы́рас, які́ мáлец стаў!* Партызаны.

АБЛЯНЕ́ЦЬ *зак.* Стаць лянівым, разленавацца. *Аблянéў: ляні́цца рабóтаць*. Нямойта. *Маладзёш цяпéр аблянéлі*. Рэчкі.

АБЛЯПІ́ЦЬ *зак.* Абляпіць, заляпіць. *Быў убі́ты гвозд, яны́* [ластаўкі] *абляпі́лі ягó і кала вакнá дзéлаюць гнёзды*. Фасаўшчына.

АБЛЯПЛЯ́ЦЬ *незак.* Аблепліваць. *Брусóчак, як мыла, ім замáзвалі; ягó трóшку пагрэ́іш, тады́ аблéпліiш вóкна*. Багданава.

АБЛЯСЦІ́ЦЦА *зак.* Узлавацца, раззлавацца. *Глядзíш – аблясці́цца, а нам тут жыць*. Цясішча.

АБМА́ЗАЦЬ *зак.* Намазаць; пакрыць слоем чаго-н. *Крухмáлам хлеб абмáжэш, ён блісці́ць, жóўценькі такі́.* Каралі.

АБМА́ЗВАЦЬ *незак.* Абмазваць, замазваць. *Мел і алíфу мяшáюць і абмáзваюць вóкны.* Багданава.

АБМА́ШКА *ж.* Памылка. *Абмáшка выйшла, абмылка*. Нямойта.

АБМАЛА́ЧЫВАЦЬ *незак.* Абмалочваць. *Гумні́шча, дзе стáвяць пастрóйкі, хлеб там абмалáчывалі*. Нямойта.

АБМАЛО́ТКІ *толькі мн.* Дзень (свята) заканчэння малацьбы. *Кóнчылі усё, дъмълаці́лі – пашлі́ на абмалóткі.* Запруддзе.

АБМА́Н *м.* Падман, ашуканства. *Конь сні́цца – абмáн*. Ракаў Засценак.

АБМАНІ́ЦЬ, **АММАНІ́ЦЬ** *зак.* Падмануць, ашукаць. *Глядзі́, а то і цябé так абмóняць.* Савінічы. *Ён амманíў маю́ дачку́*. Нямойта.

АБМА́ННЫ, **АБМА́ННЫЙ** *прым.* ○ АБМА́ННАЯ АПЕ́НКА. Несапраўдная апенька. *Абмáнную апéнку ніхтó ні бярэ́ць*. Сукрэмна. ○ АБМА́ННЫЙ БАРАВІ́К. Несапраўдны баравік. *Абмáнный баравíк, іх бывáіт мнóга вы́рышшы*. Карпавічы.

АБМАХНУ́ЦЦА *зак.* Памыліцца. *Абмахнýўся чалавéк*. Нямойта.

АБМЕ́РЗЦІ, **АБМЁРЗЦІ** *зак.* Замерзнуць, памерзнуць. *Былí нóгі абмéрзлі.* Кляпчэва. *Тут, пад вакнóм, клубні́ка раслá – абмёрзла*. Івоні.

АБМЫ́ЛКА *ж.* Памылка. *Абмáшка выйшла, абмылка*. Нямойта.

АБМЯ́КНУЦЬ *зак.* Намякнуць. *Зъклапацíлася я, ці абмя́клі вы, ці абмёрзлі.* Нямойта.

АБМЯРЦВЕ́ЦЬ *зак.* Замерці, абамлець (ад страху). *Абмярцвéла, стаю́, хай абаі́х з дзяўчы́най стръля́юць.* Неўгадава.

АБНІМА́ЦЬ *незак*. Наступаць (пра ноч). *Е́дзім – по́ля, е́дзім – друго́я, на трэ́цыяе абніма́ець цёмная ноч: «Тут нам, ку́пчу, нучува́ці, аго́нь расклада́ці, вячэ́ру гутува́ці»*. Буй.

АБНО́ДЫЦЬ *зак*. Аблаяць, зняславіць. *Рабо́тала, рабо́тала, згніла на фе́рмі, а іны́ апсмія́лі, абно́дылі*. Дольдзева.

АБНО́ШКА *ж*. Абножка; пылок, з кветак, які пчала прыносіць на задніх ножках. *З абно́шкай ідў́ць* [пчолы], *на ла́пачках жо́ўціенькае нясу́ць*. Закур'е. *На ла́пках жо́ўценькае нясе́ць – абно́шка*. Вялікі Азярэцк, Запруддзе.

АБНІХА́ІЦЬ *зак*. Рэзка запярэчыць каму-н.; пераканаць. *Абніха́ілі мяне́: ні пысыла́й рыззё, са́мі купля́ць бу́дуць*. Чуцькі. *Абніха́ілі, абніха́ілі... Так і ні с'е́здзілі у бальні́цу*. Нямойта.

АБНЮ́ХАЦЬ *зак. эмац.-ацэн.* Выявіць, знайсці. *Пшані́цы азі́мкі пасе́іла, як абню́хълі варо́ны, то адбі́цца нільзя́!* Сукрэмна.

АБО́Д, **АБО́Т** *м*. Вобад. *Або́д дзірвя́нны, сту́піца ў калясе́, шы́на на або́д надзява́лася.* Гарадзец. *На або́т надзява́іцца шы́на, ако́выва́іцца ў ку́зні*. Гарадок. *Або́т гну́лі ў парне́*. Вялікі Азярэцк, Нямойта.

АБО́ДЗІШЧА *н*. Майстэрня па вырабе начыння для калёс, саней. *Або́дзішча – там пълазы́ гну́лі*, *ду́гі*, *пыъ̀рня́ была́*. Турава.

АБО́З *м*. Абоз; група фурманак, падвод з людзьмі або грузам. *Ба́цька мой е́здзіў у або́з за тува́рамі*. Вялікі Азярэцк.

АБО́Й *м*. Шпалеры. *Або́й прыкле́йваць трэ́ба*. Манголія.

АБО́ЙНЫ *прым*. ○ АБО́ЙНАЯ МУКА́. Шатраваная мука. *Або́йная* [мука], *ды прасты́ памо́л*. Серкуці.

АБО́РА *ж*. Хлеў. *У або́ры скаці́на стъя́ла*. Рулёўшчына. *Мъя́ ма́тка стъражы́ла каню́шню, або́ру, дзе скот стаі́ць*. Галашчакіна, Багданава, Вялікі Азярэцк, Каралі, Міцюкова, Партызаны, Пожанькі.

АБО́РВАЦЬ *незак*. Абрываць. *Я або́рвала або́і*. Розмыслава.

АБО́РКІ *мн*. Аборы; вяроўкі з пянькі ці канапель. *Дра́ліся лы́кі ў лясу́, пад ніз – суко́нку, або́ркамі ўкру́цююць*. Леснікова.

АБО́РЫ *мн*. Тое ж. *Або́ры ві́лі с пянькі́, кано́плі*. Леснікова. *Або́ры зацягне́ш у дзі́рачкі – і абува́лі ла́пці*. Каралі, Алексінічы, Багданава, Леснікі, Мянюцева, Нямойта.

□ *З бальшы́х выбо́раў нет ні ла́пцяў, ні або́раў*. Каралевічы.

АБО́ЧЫНА *ж*. Абочына. *Аста́віць тра́ктар на даро́зе, на або́чыне*. Буй.

АБРА́ДАВАННЕ *н*. Радасць, радасная падзея. *Як ле́вы глаз че́шыцца, абяза́цельна бу́дзець яко́е абра́даванне* (прыкмета). Вялікі Азярэцк.

АБРА́ДЗІЦЬ *зак*. Вырашыць у выніку абмеркавання. *Абра́дзілі, што нядзе́ля – пра́знік бу́дзіць: е́хаць яму́ на Украі́ну у пра́знік ні на́да, у другі́й дзень пае́дзіць*. Леснікова.

АБРА́З *м*. Абраз. *Абра́з зва́лі ці іко́на*. Рэчкі.

АБРА́Т *м*. Адгон; малако, ад якога сепаратарам адагнана, аддзелена смятана. *Абра́т прыво́зілі.* Станюкі.

АБРА́ЦЬ *зак*. Выбраць. *Ха́ту ліш бы бо́льшую абяро́м*. Галашчакіна.

АБРАБА́ТЫВАЦЬ *незак*. Абслугоўваць. *Са́мі сябе́ тро́ху абрабатываем.* Нямойта.

АБРАБА́ТЫВАЦЬ *незак*. Апрацоўваць (зямлю). *На́да ро́біць, на́да агаро́д абраба́тываць*. Багданава, Самсоны. *Са́мі абраба́тываюць зямлю́*. Закур'е.

АБРАЗО́ЎВАЦЬ *незак*. Выхоўваць, вучыць. *Даку́ль я цябе́, ба́ба, бу́ду абразо́ўваць.* Ульянавічы.

АБРАЦІ́НА *ж*. Аброць, вуздэчка. *Дъ шасці́ лет ні тро́гълі къня́, ні рабо́тълі на ём, штоп абраці́ны на ём ні було́*. Сянно.

АБРАШО́ТКА *ж*. Латы; дошкі, жэрдкі і пад., якія кладуцца ўпоперак крокваў. *Пато́м ста́вяцца страпі́лы, дзе́лаіцца абрашо́тка пат шы́фер, ця́нецца раберо́ідам.* Нямойта.

АБРАШЧА́ЦЦА *незак.* Абыходзіцца, завіхацца, даглядаючы каго-н. *Я ду́жа кала іх* [авечак] *ні абрашча́юся*. Багданава.

АБРО́ЦЬ, **БРОЦЬ** *ж.*, **АБРАЦІ́** *мн.* Аброць, вуздэчка. *Я сам дзе́лаў абръці́, раме́нныя ці вераўча́ныя.* Гарадзец. *Къня́ пръдае́ш са браце́й.* Міцюкова.

АБРУ́Б *м.* Участак зямлі, сенажаці. *Зямлю́ пабі́лі на абру́бы.* Гарадок.

АБРУ́Ч *м.* Абруч; вузкі драўляны або металічны вобад, які набіваецца на бочку, кадушку і пад. для змацавання клёпак. *Дзе абру́ч сядзі́ць, у клёпкі здзе́лъіць дзі́ръчку, нацэ́дзіць гарэ́лкі, а тады́ абру́ч падго́ніць на ме́ста.* Алексінічы. *Абру́ч у жо́рнах дзе́лъли з арэ́хавіны.* Міцюкова, Багданава, Гарадзец, Дуброўкі. АБРУ́ЧЫК *памянш.* *У рэ́шаце ёсь біча́йка, палатно́, абру́чык.* Заазер’е.

АБРУ́ЧЫКІ *мн.* Рубцы (кольцы) на рагах каровы. *На рага́х у каро́вы ёсь такі́я бе́лыя пало́сачкі, і тые абру́чыкі на́да счыта́ць, каб узна́ць, ко́лькі гадо́ў каро́ве.* Парэчча.

АБРУГА́ЦЦА *зак.* Перасварыцца. *Абруга́лася са ўсі́мі суседзямі.* Міцюкова.

АБРУГА́ЦЬ *зак.* Аблаяць, абгаварыць. *Чълаве́ка абруга́ць, абгъварыі́ць – грэх.* Багданава.

АБРЫ́ДКІ *прым.* Брыдкі, непрыемны. *Абры́дкі чалаве́к, то́ўсты.* Нямойта.

АБРЫ́ЦЦА *зак.* Аббурыцца, абваліцца. *Абры́лься ве́рхнія часць йстру́ба.* Гарадок.

АБРЫКО́СА *ж.* Абрыкос. *Абрыко́са ўзышла́: з юга прывёз сімя́н.* Апечкі.

АБСА́ДА, **АПСА́ДА** *ж.* 1. Замацаванне дзвярных і аконных вушакоў. *Абса́да гато́ва – ушакі́ і ша́пкі ў дзвіра́х і ў во́кных.* Запруддзе. *Абса́да – уве́рсе акна́.* Гарадзец, Багданава, Нямойта, Чуцькі. 2. Агароджа (на магіле). *Апса́да была́ круго́м магі́лы.* Вялікі Азярэцк.

АБСАДЗІ́ЦЬ *зак.* Замацаваць дзвярныя і аконныя вушакі. *Абсадзі́ць во́кны.* Нямойта.

АБСЕ́СЦІ *зак.* Асесці; страціць сілу, паслабець. *Прыцісну́лі зы гарэ́лкай* [у чарзе], *абсе́ла, бо́гу ду́шу аддала́.* Запруддзе.

АБСКУБА́ЦЬ *незак.* Абскубаць (пер’е). *У курэ́й абскуба́лі пе́р’е, рабі́лі паду́шкі, пяры́ны.* Багданава.

АБСМАЛІ́ЦЬ, **АПСМАЛІ́ЦЬ** *зак.* Абсмаліць. *Абсма́ліць ку́рыцу і ва́рыць тады́.* Буй. *Во́зьміць агло́блі, апсма́ліць і е́здзіць на пагарэ́ла про́сіць.* Марозаўка, Гарадок, Запруддзе.

АБСО́ДЖАНЫ *дзеепрым.* Абсаджаны. *Усё лі́памі абсо́джана.* Баравікі.

АБСТРАКА́ЦЦА *зак.* Апячыся (крапівой). *Абстрака́лася крапіво́й.* Нямойта. *Абстрака́іш ру́кі крапіво́й.* Вялікі Азярэцк, Багданава, Івоні, Чуцькі.

АБСУ́Д *м.* Абгаворы, ганьбаванне. *Ні абсу́дам, ні абгаво́рам: дзе́ўка была́ ў бібліяце́кі, зло́дзей хадзі́ў з ёй.* Багданава.

АБСУ́ДА *ж.* Тое ж. *Я ні бу́ду ні абсу́ды, ні абгаво́ра гаварыі́ць.* Запруддзе.

АБСУ́НУЦЦА *зак.* Асунуцца, занядужаць. *Я ж ужо́ абсу́нулася, мае́ ж во́чачкі ні ві́дзяць.* Дольдзева.

АБСЫПА́ЦЬ, **АПСЫПА́ЦЬ** *незак.* Абкладаць чым-н. (для ўцяплення і інш.). *Во́кны абсыпа́лі на зіму́.* Серкуці. *Ці сало́май хто апклада́іць і апсыпа́іць – то зава́ліна.* Гарадзец.

АБСЯЧЫ́ *зак.* Абарваць. *Яму́* [трутню] *крылля абсяку́ць і вы́кінуць.* Сукрэмна.

АБУВА́ННЕ, **АБУВА́ННЯ** *н.* Абутак. *Ні́якага абува́ння ні ў ко́га ні было́.* Гарадзец. *Е́слі паціра́ў абува́нне, сяме́йная жысць раскле́іцца* (прыкмета). Каралевічы. *Абнару́жылі абува́ння ў магазі́не, яны́ капера́тарам яго́ блю́лі.* Нямойта, Багданава, Манголія, Ракаў Засценак, Дуброўкі, Закур’е, Неўгадава.

АБУВА́ЦЬ *незак.* ◊ АБУВА́ЦЬ У ЛА́ПЦІ. Падманваць. *До табе́ мяне́ ў ла́пці абува́ць.* Запруддзе.

АБУВЕ́ *н.* Абутак. *Нямо́жна абуве́ падабра́ць.* Нямойта.

АБУДЗІ́ЦЦА *зак.* Прачнуцца. *Абудзі́лася: со́нца. Ай-ёй, праспа́ла!* Каралевічы.

АБХІНУ́ЦЦА *зак.* Абаперціся. *На гра́блі абхіне́цца, адсто́іць.* Нямойта.

АБЦЕРАБІ́ЦЬ *зак.* Абчысціць, абабраць. *Абцярэ́бім шалуху́ з цыбу́лі, на Па́сху кра́сім я́йкі.* Міцюкова.

АБЦУГІ́ *толькі мн.* Абцугі. *Гво́здзі тъска́ць – абцуга́мы.* Сукрэмна. АБЦУЖКІ́ *памяншч. Абцужкі́ браў не́дзе.* Кавалі.

АБЧЫ́СЦІЦЬ *зак. эмац.-ацэн.* Абакрасці. *Чаты́ры ха́ты абчы́сціў курэ́й.* Партызаны.

АБШАРА́ШЫЦЬ *зак. экспр.* Моцна парэзаць. *Сцікля́нкуй пяту́ абшъра́шыла.* Багданава.

АБШАРА́ШЫЦЬ *зак. эмац.-ацэн.* Падмануць, ашукаць. *Не́хта абшара́шыў мяне́.* Нямойта.

АБШНЫ́ПРЫЦЬ *зак.* Абшнарыць. *Ён усё там абшны́прыў, пъ кърма́нах ла́зіць.* Вялікі Азярэцк.

АБШЧАПІ́ЦЦА, **АПШЧАПІ́ЦЦА** *зак.* Абшчапіцца, абняцца. *Як дзяўчо́нка, абшчапі́лася за мяне́. Паздаро́ваецца, абшчэ́піцца: «Падру́жка, падру́жка!».* Нямойта. *Дзе́ці абшча́пілісі зъ мяне́.* Каралі. *Ай, апшчапі́лася іна́, ра́да нам.* Багданава, Каралевічы, Партызаны, Ульянавічы.

АБШЧАПІ́ЦЬ *зак.* 1. Абшчапіць. *Абшчэ́піць мяне́ і ў шчаку́ цалу́іць.* Каралевічы. *Яна́ пры́дзець, на кале́ні ся́дзець і абшчэ́піць.* Буй. *Абшчэ́піць за шы́ю і ні пуска́іць.* Партызаны. 2. Спутаць, звязаць. *Но́гі пу́там абшчэ́піш і да гнізда́ дабярэ́шся.* Ульянавічы.

АБШЧЫЖЫ́ЦІЯ *ж.* Інтэрнат. *Далі́ абшчыжы́цію сяме́йную.* Запруддзе.

АБШЫ́ЎКА, **АПШЫ́ЎКА** *ж.* 1. Шалёўка. *Апшы́ўка – шыліва́ць дом.* Мянюцева. *На апшы́ўку пілі́лі до́ску.* Марозаўка. 2. Тынкоўка. *Абшы́ўка суха́я – шчыкату́рка ў ха́це.* Мянюцева.

АБШЫ́ЦЬ *зак.* Абвязаць, абкруціць. *Ку́ры гра́ды дзяру́ць, дык абшы́юць тра́пкъй ла́пкі.* Вялікі Азярэцк.

АБШЭ́ШКАЦЦА *зак.* Выпацкацца, вымазацца. *Абшэ́шкаўся ўвесь.* Нямойта.

АБЫ́ *злучн.* 1. Калі. *Абы́ расы́ ні було́, йшлі жаць.* Каралі. 2. Толькі, як толькі. *Абы́ на ву́ліцу вы́йду, пчыла́ укусі́ла.* Кішуроўшчына. 3. Хоць, ці. *Абы́ цялёнка, абы́ мълако́ сдува́й на се́на.* Гарадок.

АБЫ́ *часц.* Абы, толькі б. *Абы́ дажджу́ ні было́.* Міцюкова. *Саро́ка абы́ абню́хъла, то я́йцы ў дзю́пку вы́нісіць і з’есць.* Сукрэмна.

АБЫДЗЁНА *прысл.* Штодзень. *Тут абыдзёна слу́жба ідзе́ць.* Партызаны.

АБЫЙ-ДЗЕ́ *прысл.* Абы-дзе. *Іна́ абый-дзе́ ні расце́ць.* Савінічы. *Я ся́ду абый-дзе́, садзі́цеся вы.* Ульянавічы.

АБЫЙСЦІ́ *зак.* 1. Прайсці кругом вакол каго- ці чаго-н. *Бяру́ць йко́ну й ве́рбіны абэ́йдуць кругу́м ста́ды. Тады́ йко́ну пъстано́вюць на ме́ста, а ве́рбіны на жы́та то́ркуюць* [так робяць пры першым выгане жывёлы на пашу]. Партызаны. 2. Абагнаць, выперадзіць. *Мы жнём, то ў сем рас за яе́ абы́йдзім.* Баравікі. 3. Прайсці бокам. *Бура́н абыйшо́ў нас.* Ракаў Засценак. 4. *перан.* Абмінуць, не закрануць каго-н. *Пъмъга́й бох ска́жыць, так ня бо́йдзіць.* Каралі.

АБЫЙСЦІ́СЯ *зак.* 1. Прайсці без ускладнення. *Абыйшло́ся* [не ампутавалі нагу пасля траўмы], *прасці́ў мальчо́нку.* Нямойта. 2. Прывыкнуць, прызвычаіцца. *Абыйшлі́ся ко́ні, ні бъя́цца тра́ктъра.* Самсоны.

АБЫ́Ч *м.* Звычай, традыцыя. *У нас абы́ч такі́: нъ кладбі́шча ідзём й пумянём радзі́цілюў.* Дуброўкі.

АБЫ́ЧАЙ, **АБЫЧА́Й** *м.* Тое ж. *Такі́ ў нас абы́чай.* Леснікі. *Дзе які́ абыча́й, так і гаво́руць.* Багданава.

АБЫ́ЧНА *прысл.* Звычайна. *Абы́чна – з дубо́въга дзе́рава.* Гарадзец.

АБЫ-ШТО́ *займ.* Пра што-н. дрэннае, адмоўнае. *Абы-што́ дзе́лаюць, абы-што́ тва́раць.* Запруддзе. *Абы-што́ е́лі дзе́ці: не́къму было́ за і́мі глядзе́ць.* Нямойта, Фасаўшчына.

АБЫ-Я́К, **АБЫ́-ЯК** *прысл.* Абы-як. *Не абы-я́к, на́да дъражы́ць тако́га чълаве́ка.* Партызаны. *Мы жы́лі абы́-як: та́та ра́на памёр.* Сянно, Баравікі, Заазер’е, Запруддзе, Серкуці.

АБЯРНУ́ЦЦА *зак.* Абярнуцца, перакуліцца. *Візла́ се́на, абярну́лься, пабі́лься.* Чуцькі. *Абе́рнуцца са́ні – ста́ніць, ня е́дзіць дамо́й* [пра каня]. Запруддзе, Багданава, Буй, Гарадзец, Дольдзева, Міцюкова, Фасаўшчына.

АБЯССІ́ЛІЦЬ *зак.* Абясплодніць. *Зямлю́ перарылі, це́хнікай, зямлю́ абяссі́лілі.* Нямойта.

АБЯСЦІ́ЦЬ *зак.* Паабяцаць. *Абясціў аднаму́ касцю́м, но Пе́ця ніčо́га не здзе́лаў.* Розмыслава. *Ім абясці́лі тут ко́лькі бу́льбы.* Леснікі. *Ён абясціў, што бу́дуць даро́гі.* Кляпчэва, Латыгаль, Партызаны, Парэчча, Неўгадава.

АВА́Д, **ВАД** *м.* Авадзень. *Авада́ ці што пакуса́лі.* Апечкі. *Вад куса́іць каро́ў.* Кішуроўшчына.

АВАДЗЕ́НЬ, **ВАДЗЕ́НЬ** *м.*, **ВАДНІ́** *мн.* Авадзень. *Кама́рны год, і аваднёй мно́га – мало́чны год.* Партызаны. *Як жы́та красу́ецца, ваднёў мно́га.* Кішуроўшчына, Багданава, Вялікі Азярэцк, Гарадзец, Жохава, Запруддзе, Партызаны, Рулёўшчына.

АВЕ́ЧЫ *прым.* ◊ АВЕ́ЧАЯ ПАХО́ДКА. Паходка, пры якой калені ставяцца побач, а ступні накіроўваюцца ў розныя бакі. *Аве́чъя пахо́дка – кале́ні у ку́чу, а сту́пні – уро́зь.* Сянно.

АВЕ́ЧЫНА *ж.* Авечае мяса. *Аве́чына – як аве́чку зарэ́жуць.* Вялікі Азярэцк.

АВЁС, **АЎЁС** *м.* Авёс. *Мъладу́ха е́дзіць да мълада́га, вязе́ць канхве́т, бъра́нкаў і авёс.* Ракаў Засценак. *Аўёс прасява́лі на рэ́шата.* Манголія. *Аўёс, жы́та на́ зіму се́ялі.* Закур'е.

АВІ́Н *м.* Ёўня. *Аві́н як ха́та, у ём то́піш і вы́сушыш снапы́.* Ульянавічы.

АГА́ЙВАЦЦА *незак.* Загойвацца. *Ра́ны са́мі па сабе́ далжны́ ага́йваца.* Партызаны.

АГАЛІ́ЦЬ *зак.* Зрабіць пустым, вынесці ўсё. *Ха́ту сын агаліў: дзіва́ны пааддава́лі.* Баравікі.

АГА́Р *м.* Акаліна; прадукт акіслення, які ўтвараецца на паверхні сталі і некаторых іншых сплаваў. *Ага́ру німа́, як чы́стыя жале́за.* Запруддзе.

АГА́РАК *м.* Тое ж. *Ага́ркі выкіда́юць з ку́зні.* Запруддзе. *Ага́рак, як атва́ліцца, у цэ́бар кіда́лі.* Нямойта.

АГАРНУ́ЦЬ *зак.* Ахапіць. *Яе́ агарну́ла го́ра.* Багданава. *Сон агарнуў салда́ціка.* Неўгадава, Леснікова.

АГІ́БА *ж.* Абход. *Ве́чная агі́ба была́: бало́ты ніпрахадзі́мыя.* Багданава.

АГІ́НАЦЬ *зак.* Агарнуць, ахапіць. *Як агі́нъла го́ра: дзе́вачка во́сім гадо́ў паме́рла.* Багданава.

АГЛО́БЛІ, **АГЛАБЛІ́**, **ГЛО́БЛІ** *мн.* Аглоблі. *І цяпе́р заву́ць аглабля́, адзі́н конь – зна́чыць, дзве аглаблі́, за агло́блі чапля́юцца ато́сы.* Гарадзец. *Пе́тлі прыкрэпля́юцца к пълазу́, а крук – к аглъбле́.* Міцюкова. *Глъбля́, съ глаблі́ на вось ато́сы* [ідуць]. Запруддзе. *Гло́блі ўбяру́ць у цвяты.* Багданава.

АГЛЕ́ДЗІЦЬ *зак.* 1. Знарок адшукаць. *Дзе́ці агле́дзілі мяшо́к пат ха́тай.* Апечкі. 2. Агледзець, абследаваць. *Ну й агле́дзілі й нашлі́ хваро́бу на глаза́х.* Заазер'е. *Агле́дзілі, што ў сы́на я́зва.* Латыгаль, Багданава, Запруддзе, Леснікова.

АГЛІДА́ЦЬ *незак.* Сцерагчы. *Сто́ръш пъста́ўлін агліда́ць бу́льбу.* Запруддзе.

АГЛЫ́БІЦЬ *зак.* Паглыбіць, зрабіць глыбейшым. *Аглы́біць на́да тро́шку, як тагано́к дзе́лалі.* Запруддзе.

АГНІВО́ *н.* Крэсіва; кавалак сталі для высякання агню з крэменю. *Высіка́лі аго́нь: аб ска́лкуй агніво́м – жах!* Вялікі Азярэцк. *Агніво́ дзе́лаюць у ку́зні.* Дольдзева.

АГО́НЬ *м.* Агонь, вогнішча. *Як бярэ́менная, на аго́нь нільзя́ паглядзе́ць: ліцо́ кра́снае бу́дзіць* (прыкмета). Цясішча. *Аго́нь ръсклада́лі, а мълады́я* [цяпер] *ска́жуць касцёр.* Запруддзе. ◊ АГО́НЬ ЯГО́ ВЕ́ДАЕЦЬ (ЗНА́ЕЦЬ). Невядома хто. *Аго́нь яго́ ве́даіць, хто цялёнка пувязе́ць у Мугулёў.* Міцюкова. *Ні зна́ю, дзе ён, аго́нь яго́ зна́іць.* Заазер'е.

АГО́ЎТАЦЦА *зак.* Агледзецца, апамятацца. *Агле́дзюцца ба́бы, аго́ўтаюцца: дыму по́ўна.* Партызаны.

АГРАБА́ЦЬ *незак*. Аграбаць рой у раёўню з таго месца, дзе ён звіўся. *Аграба́ю рой: саўю́цца пчо́лы на са́мым ві́льчыку, пад адну́ падпо́ру прывяжу́ раёўню – сучко́ў малі́н туды́ налажу́,– падста́ўлю пад рой, а другі́й падпо́рай трахану́; ма́тка папаўзе́ць – і ўсе яны́*. Вялікі Азярэцк. *Аграба́юць рой у раёўку*. Запруддзе, Марозаўка.

АГРАБА́ЦЬ *незак*. Зграбаць. *У жо́рнах наме́леш зярно́, аграба́еш у кастру́лю*. Вялікі Азярэцк.

АГРАБЛЯ́ЦЬ *незак*. Рабаваць. *Гэ́та ні парціза́ны, гэ́та былі́ сваé, яны́ аграбля́лі, бра́лі*. Рэчкі. *Сказа́лі: «Мы ня по́йдзім у парціза́ны, а што – ідзі́ людзе́й аграбля́ць»*. Партызаны.

АГРО́Б *м*. ◊ АГРО́БУ НІМА́. Вельмі многа. *Быва́ла ў мяне́ бу́льба – агро́бу німа́*. Чуцькі.

АГРЭ́СТ, **АГРЭ́С** *м*. Агрэст. *Ві́шні, агрэ́с ёсь у гаро́дзі*. Вялікі Азярэцк. *Агрэ́сту было́ мно́га кусто́ў*. Пожанькі. *Адзі́н бок у агрэ́сту апсыпаўшысь, пачарне́ўшы*. Запруддзе, Гарадок, Леснікова.

АГУ́ЛАМ *прысл*. Разам. *Агу́лам усё пае́лі, папі́лі*. Міцюкова.

АГЫ́ЛЯ *выкл*. Выгук, якім падзываюць гусей. *«Агы́ля!» – на гусе́й*. Жохава.

АД, **АТ** *прыназ*. 1. Ад (указвае на зыходны пункт чаго-н.). *Ат нас якра́с два кіламе́тры*. Гарадок. 2. Указанне на супрацьдзеянне. *Су́чкі ў гаро́дзі расту́ць, ці яны́ ат ламо́таў ці хто яго́ зна́іць*. Ракаў Засценак. *Ма́ці-ма́чаха – шыро́кая ла́па, ат ка́шлю е, е́слі но́гі баля́ць – па́руць*. Каралі. 3. Указанне на непасрэдную сувязь з чым-н. *Служы́ць у наймі́ткі хадзі́лі дзе́ўкі т сям’і́*. Запруддзе. 4. З. *Ад сямі́ лет пъшла́ рабо́тацъ*. Рэчкі, Леснікова. *Учо́ра ат ра́ння пъка́звълъся ня ду́жа, а пато́м паго́да была́ і лю́дзі се́на сушы́лі*. Багданава. 5. З-за. *Каро́ва лу́нула ад удабрэ́ння*. Міцюкова. *Чо́рныя каласы́ ў пшані́цы ад мо́лніі*. Розмыслава. *Рука́ забале́ла ў сы́на, ад рукі́ памёр*. Рэчкі. *Ат мо́ланні чо́рныя арэ́хі*. Станюкі. *Ат ма́ку ду́жа спаць хо́чацца*. Багданава. 6. Для. *Валяр’я́нка – ад се́рца*. Заазер’е.

АДАЛЕ́ЦЬ *зак*. Адолець, перамагчы. *Зімля́ адале́ла людзе́й: ле́сым зърасло́*. Заазер’е.

АДАЛЖЫ́ЦЬ *зак*. Пазычыць. *Адалжы́ш пут мукі́ – і дзень жа́лі за гэ́та*. Фасаўшчына.

АДБА́ВІЦЬ *зак*. Узяць, забраць; паменшыць колькасць чаго-н. *Каб жуко́ў адба́вілі*! Каралі. *Адба́віць ра́да была́ бы таўшчыні́*. Нямойта. ◊ ХОЦЬ АДБА́ЎЦЕ. Пра вялікую колькасць чаго-н. *Тхаро́ў ёсь, чарце́й гэ́тых, хоць адба́ўце*. Марозаўка.

АДБАЛЕ́ЦЬ *зак*. Перастаць балець. *Бале́ла ву́ха, не вы́лечылъся й адбале́ла, цяпе́р ні чу́ю*. Закур’е.

АДБАРАНІ́ЦЦА *зак*. Адбараніцца, адбіцца. *Варо́ны нъпа́лі на піскліня́тък, ніяк не мо́жна было́ адбарані́цца*. Кішуроўшчына.

АДБІ́ЦЬ *зак*. 1. Пабіць, набіць. *Сын адбі́ў яе́ крэ́пка*. Запруддзе. 2. Пабіць; пашкодзіць пасевы і інш. *Зра́зу град быў, адбі́ў гуркі́*. Чуцькі. 3. Ударам пашкодзіць што-н., зрабіць балючым. *Яму́ нагу́ адбі́ла, ме́сіц біз лячэ́ння быў*. Фасаўшчына.

АДБІВА́ЦЦА *незак*. 1. Адбівацца; аддаляць ад сябе пры дапамозе ўдараў рукамі ці нагамі. *Ко́ні саб’ю́цца ў ку́чу, жарабёнка – у сярэ́дзіну, і нага́мі адбіва́юцца*. Партызаны. 2. Перастаць любіць што-н. *Так адбі́лься ад бу́льбы: тъка́я няўку́снъя бу́льба!* Нямойта. 3. *перан*. Пазбавіцца ад каго-н. ці чаго-н. *Ён як уво́йдзіць, так ні адбі́цца ад яго́*. Заазер’е. ◊ АДБІ́ЦЦА АД РУК. Перастаць слухацца, падпарадкоўвацца. *Ад рук адбі́ўся ма́лец*. Фасаўшчына.

АДБІВА́ЦЬ *незак*. 1. Вастрыць лязо касы, б’ючы малатком. *Як мълатко́м адбіва́іш – ву́зенькі клёп*. Нямойта. 2. Праводзіць лінію ўдарам вяроўкі або шнура. *До́скі адбіва́лі шнуро́м*. Фасаўшчына.

АДБІРА́ЦЬ *незак*. Адбіраць, забіраць. *Адбіра́іць ля́лькі: ня уме́іць гуля́ць з дзіця́мі*. Запруддзе.

АДБІРА́ЦЬ *незак*. Адбіраць; выстругаць адборнікам фігурную паверхню чаго-н. *Чы́сціць до́скі, адбіра́іць ра́мкі пъп сцякло́*. Нямойта. *Адбо́рнік – шпа́ры адбіра́ць пъп сцякло́*. Жохава.

АДБО́РНІК *м*. Адборнік; гэблік з вузкім лязом для выстругвання адборнай паверхні чаго-н. *Адбо́рнік – шпа́ры адбіра́іць пъп сцякло́*. Жохава.

АДБЫ́ЦЬ *зак*. Адбыць, адслужыць. *А́рмію адбы́ў – жані́ся*! Партызаны.

АДВАЗІ́ЦЬ *зак*. Ударыць, пабіць. *Я аднэ́й па плячо́х кійко́м адвазі́ла: ідзе́ць, як у свой гаро́д, усё рвець*. Нямойта.

АДВЕ́ДКІ, **АТВЕ́ДКІ** *толькі мн*. Адведкі; наведванне жанчыны-парадзіхі. *А тады́ ідзём у адве́дкі, хто наду́маіцца*. Міцюкова. *У атве́дкі ла́дак напіклá*. Запруддзе.

АДВЯРНУ́ЦЦА *зак*. Адвярнуцца; парваць сувязі, адносіны з кім-н., чым-н. *Мно́га лю́дзі адвярну́ліся ад цэ́рквы*. Каралевічы.

АДВЯРНУ́ЦЬ *зак*. 1. Адвярнуць. *Адвярну́лі зяле́зіну і бу́льбы набра́лі*. Леснікова. 2. Зламаць. *Каро́ва ро́гам – у зе́млю, бе́гла Мі́ля і рог адвярну́ла*. Запруддзе.

АДГАЛАСАВА́ЦЬ *зак*. Прагаласаваць. *Хай Ма́нька за мяне́ адгаласу́е*. Нямойта. *Адгаласу́йце за мяне́*. Каралевічы.

АДГАНЯ́ЦЬ, **АТГАНЯ́ЦЬ** *незак*. 1. Адганяць, праганяць. *Да́жа ваўка́ атгъня́ла з дзе́вачкай на рука́х*. Галашчакіна. 2. *перан*. Ратаваць. *Въда́ і ад сме́рці адгъня́іць*. Сукрэмна.

АДГАРНУ́ЦЬ *зак*. 1. Адгарнуць, адгрэбці. *Пе́чку то́піш, натапля́іш – адгарні́ у́глі набо́к!* Міцюкова. 2. Адляпіць. *Ме́сіць, каб яго́* [цеста] *адгарну́ць ад дзе́шкі*. Карпавічы.

АДГЛЕ́ДЗЕЦЦА, **АТГЛЕ́ДЗЕЦЦА** *зак*. Быць у захапленні, залюбавацца. *Ёсь грыбы́ што адгле́дзецца нъ кръсату́: но́шка – цёмная, кары́чневая, як ба́рхат*. Пожанькі. *Дъста́ў таку́ю вешч – атгле́дзецца!* Сянно.

АДГЭ́ТУЛЬ, **АДГЕ́ТУЛЬ** *прысл*. Адгэтуль, адсюль. *А то яе́ німа́ – пагна́лі. Адгэ́туль пагна́лі па дзярэ́ўні людзе́й*. Леснікова. *Адге́туль вяду́ць даро́гу. Адге́туль ваду́ вазі́лі*. Манголія.

АДДА́ЦЬ *зак*. Аддаць. *Адна́ аддала́ клець, здзе́лалі з яе́ зімля́нку*. Мянюцева. ◊ АДДА́ЦЬ БО́ГУ ДУШУ́. Памерці. *Напі́ўся і адда́ў бо́гу душу́*. Гарадзец.

АДЗІЯ́ЛА *н*. Коўдра. *Адзія́ламі абкру́чваліся*. Закур'е.

АДДЗІЛЯ́ЦЦА *незак*. Адрозніваецца. *Начо́ўкі ат кары́та аддзіля́юцца*. Каралевічы.

АД'Е́СЦІ *зак*. Ад'есці, адгрызці. *У ку́рыцы тхор гълаву́ ад'е́ў*. Партызаны.

АДДЗЕ́ЛЬНА *прысл*. Асобна. *Іна́ аддзе́льна піта́лася*. Леснікова. *Ха́та у мяне́ ёсць, жыву́ аддзе́льна*. Нямойта, Алексінічы.

АДЗЕ́РЖЫЦЦА *зак*. Затрымацца. *Адзе́ржыцца вясна́ да канца́ апрэ́ля*. Алексінічы.

АДЗЕ́РЖЫЦЬ *зак*. 1. Спыніць. *У лясу́ адзе́ржылі мя́не: «Куды́ ідзе́ш?»*. Сукрэмна. *Паліца́й адзе́ржыў каня́ і ка́жыць мне: «Дава́й гарэ́лку!»*. Запруддзе, Алексінічы. 2. Перапыніць, затрымаць. *Мілі́цыя дъгна́ла і адзе́ржыла машыну ужо́ къла О́ршы*. Сянно. *У Лук'я́нах іх адзе́ржылі, паліца́еў, і каро́ў пазабіра́лі*. Алексінічы, Пожанькі.

АДЗЕРВЯНЕ́ЦЬ *зак*. Адзеравянець; здранцвець, страціць адчувальнасць. *Як вы́шла з бало́та, так мае́ но́гі адзервяне́лі*. Баравікі.

АДЗЕ́РЖАЦЬ *зак*. Затрымаць, запыніць. *А ў Лук'я́наві паліца́яў адзе́ржалі і каро́ў атнялі́*. Запруддзе.

АДЗІ́Н *ліч*. 1. Адзін; колькасць, якая абазначаецца лічбай 1. *Ёсь адзі́н парасёнък, каро́вы нет*. Карпавічы. *Па адны́м чалаве́ку жыве́ць*. Вялікі Азярэцк, Алексінічы, Запруддзе, Міцюкова, Партызаны, Фасаўшчына. 2. *прым*. Аднолькавы, падобны. *Страчкі́ аднэ́й фо́рмы съ смаршка́мі, то́лькі вышэ́й*. Серкуці. *Мы аднаго́ ба́цькі дзе́ці*. Міцюкова. 3. Асобна, без іншых, у адзіноце. *Ня муш, ня дзе́ці – адна́ на све́ці*. Каралевічы. *Жыву́ адна́ – ні лю́дна*. Міцюкова. 4. Тое, што ёсць, без наяўнасці чаго-н. другога. *Там сасо́ннік адзі́н*. Запруддзе. ◊ АДЗІ́Н АДНЫ́М. Зусім адзін (пра чалавека). *Брато́ў пабі́лі, адна́ адным жыву́*. Вялікі Азярэцк. ◊ АДЗІ́Н РО́ДАМ. Толькі адзін. *Адзі́н ро́дам быў баравічо́к, къля бярэ́зіны рос*. Партызаны.

□ *Адно́ ле́чыць, а друго́я кале́чыць*. Нямойта.

АДЗІЧЭ́ЦЬ *зак. перан*. Астынуць. *Пратаплю́ печ, а то адзічэ́ла ха́та*. Багданава.

АДДО́ХНУЦЬ *зак*. Здохнуць (пра жывёлу). *Вясно́й аддо́хла усё: цялу́шка, аве́чкі і съба́ка*. Закур'е.

АДДУ́ХА, **АДДЫ́ХА** *ж*. Аддуха; кароткі перапынак для адпачынку. *Дъя́ркі насі́лі нъ каро́міслі зъ пяць кіло́мітруў мълако́, а атту́ль піраго́н біз адду́хі*. Дуброўкі. *Аддыхі ні было́*. Багданава.

АДДЫХНУ́ЦЬ *зак*. Даць адпачыць каму-н., чаму-н. *Як каро́ву аддыхну́ць перад це́левам, ні зна́ю*. Партызаны.

АДЖЫ́ЛЫ *прым*. Пажылы. *Дзед ужо́ аджы́лы*. Багданава. *У нас усе́ аджы́лыя*. Чуцькі, Фасаўшчына.

АДЖЫ́ТЫ *прым*. Стары; старажытны. *Гэ́та старада́ўнія, аджы́тыя пе́сні*. Марозаўка.

АДЖЫ́ЦЬ *зак*. Ажываць; зноў станавіцца жывым. *А на Па́сху ён* [Хрыстос] *у двіна́ццаць часо́ў но́чы аджы́ў, у събо́ту, наўпро́ць нядзе́лі*. Буй. *Аджы́ць мо́жа чълаве́к, як гром заб'е́ць*. Ульянавічы.

АДЖЫВА́ЦЬ *незак*. Вяртацца да жыцця. *А ўсе пту́шкі аджыва́юць: вісна́!* Вялікі Азярэцк.

АДЖЫВА́ЦЬ *незак*. Паміраць, заканчваць жыццё. *Дзярэ́ўня аджыва́ець, таму́ што стары́я то́лькі астаю́цца*. Буй.

АДЗАЛЕ́ЦЬ *зак*. Памерзнуць. *Днём як стаў град – адзале́лі гуркі́*. Каралевічы. *Гуркі́ адзале́лі, я узіла́ і късбачко́ў пъсадзі́ла*. Партызаны.

АДЗВА́ЦЦА *зак*. Адазвацца. *Іду́, прыслу́хаюся, а тады́ адзаву́ся*. Івоні.

АДЗЫ́ЎКІ *мн*. Рэха, водгулле. *Дзянёчък пя́ла, дзе і пе́сні бра́лісі, адзы́ўкі ішлі́ далёка*. Неўгадава.

АДЗЫ́ЎЧЫВЫ *прым*. Чулы, спагадлівы. *Ён сі́льна адзы́ўчывы: слу́хае і пъмага́іць*. Фасаўшчына.

АДЗЕ́ЖА, **АДЗЁЖА** *ж*. Адзенне. *Былі́ ку́блы. Ку́бел с клёпак, къла дна шырэ́й, дзве ру́чкі, кры́шка, зярно́ ссыпа́лі і адзе́жу. Адзе́жу, тру́пкі ў той ку́біл кла́лі*. Багданава. *Ку́біл то́жа адзе́жу складалі, а са́ла ў я́шчык*. Нямойта. *Ня дзёжы ні было́, нічо́га пасля вайны́ ні было́*. Заазер'е. *Ку́блы былі́ дзі́рывя́нные, бальшэ́я, для тру́бак, скла́двалі адзёжу*. Каралі. *Ку́блы – э́та для адзёжы*. Дольдзева.

АДЗЯВА́ННЕ *н*. Тое ж. *І абува́нне, і адзява́нне купі́ла*. Запруддзе.

АДЗЯЛІ́ЦЬ *зак*. Затлуміць. *Адзялі́лі галаву́ дзе́ці*. Каралевічы.

АДКАЗА́ЦЬ *зак*. Адпісаць; перадаць у спадчыну па завяшчанні. *Ты мне хоць што пірад сме́рцю адкажы́*. Рэчкі.

АДКАЗА́ЦЬ, **АТКАЗА́ЦЬ** *зак*. 1. Адмовіць. *І ка́ждаму на́да даць: ні адкажу́*. Савінічы. *Нядзе́лі дзве на та́нцы ня пу́сцяць, як атка́жаж*. Партызаны. 2. Страчваць здольнасць да разумовай дзейнасці. *Ужо́ у ба́бы гълъва́ атка́зыіць*. Багданава.

АДКІ́ДЫВАЦЬ *незак*. Адкідваць. *Бу́дзем снапы́ адкі́дываць – адграбе́м е́ту траву́*. Каралевічы.

АДКІ́НУЦЬ *зак*. Пакінуць частку чаго-н. *Адкі́нь це́ста нъ сачэ́нь*. Заазер'е.

АДКЛЮ́ЧВАЦЦА *незак*. Паводзіць сябе неадэкватна. *Як п'я́ны, адклю́чваецца, дурны́*. Запруддзе.

АДКО́СЫ *толькі мн*. Развалы; рама з трох жэрдак, якая кладзецца на сані для большай умяшчальнасці. *Адко́сы здзвіга́лі – гадзю́к по́ўна*. Апечкі.

АДКРАІ́ЦЬ *зак*. Адрэзаць. *Адкро́й харашэ́нька хле́ба*. Леснікова.

АДКРАСАВА́ЦЦА *зак*. Адкрасаваць, адцвісці. *Як адкрасу́ецца, тады́ наліва́ецца зе́рне*. Гарадзец.

АДКРЭ́ІЦЬ *зак*. Акрыяць, паправіцца пасля хваробы. *Ён адкрэ́іў, во і жыве́ць*. Багданава.

АДЛАМІ́ЦЬ *зак*. Адламаць, аддзяліць без нажа кавалак чаго-н. *Адламі́ла цёплага хле́ба.* Партызаны, Багданава, Міцюкова.

АДЛЕ́ГА, **АТЛЕ́ГА** *ж*. Адліга. *Калі́ маро́зы бальшэ́я, а калі́ адле́га*. Вялікі Азярэцк. *Атле́га – с стрэх пъцякло́.* Багданава, Гарадок, Нямойта, Партызаны.

АДНАГО́ДАК *м.* Аднагодак, равеснік. *Мікі́та і Е́ва бу́дуць аднаго́ткі*. Кавалі.

АДНАГО́ТКІ *мн*. Наготкі, календула. *А гэ́та аднаго́ткі ў нас заву́ць, жо́ўцінькія*. Багданава.

АДНАМА́СТЫ *прым*. Аднамасны. *Аднама́сты конь, сіві́, як мы́шына*. Розмыслава.

АДНЕ́КУЛЬ *прысл*. Аднекуль. *Адне́куль узялі́сі такі́я кры́сы.* Ульянавічы, Гарадзец.

АДНО́ *часц*. Толькі. *У бу́льбі атхо́дзяць адно́ стрэ́лачкі не́йкія*. Запруддзе, Нямойта, Ульянавічы.

АДНЯ́ЦЬ *зак*. 1. Адняць, пазбавіць здольнасці гаварыць, рухацца і пад. *У дзе́да па́міць адняло́*. Багданава. *Мо́ву мне адняло́.* Каралевічы, Вялікі Азярэцк, Запруддзе, Мянюцева, Нямойта, Серкуці, Неўгадава. 2. Адлучыць, адняць дзіця ад грудзей. *Як адня́лі дзе́ўчыну, нам адда́лі гъдъва́ць.* Рэчкі, Заазер’е.

АДО́ЛІЦЬ *зак*. Адолець, перамагчы. *Хваро́ба мяне́ адо́ліла*. Гарадок.

АДПРА́ВА, **АТПРА́ВА** *ж*. Адправа (у царкве), набажэнства. *Была́ ра́ньшэ цэ́рква, адпра́ва, Фядо́сія – адпра́ва свя́та была́*. Кляпчэва, Нямойта, Савінічы. *На ўсено́шну хадзі́лі – адпра́ва была́ ў цэ́ркві*. Цясішча. *Пра́знік бальшэ́й, атпра́ва бу́дзіць у цэ́ркві*. Савінічы. *Крышчэ́нне, ідзе́ць ба́цюшка і атпра́ву на во́зеры атпраўля́ець*. Каралевічы. *Была́ ра́ньшэ цэ́рква, была́ атпра́ва*. Кляпчэва, Мянюцева, Нямойта, Цясішча.

АДПЯЧЫ́СЯ *зак*. Адпячыся. *Хлеб адпёкся, скары́нка атста́ла*. Багданава.

АДРА́ЗУ *прысл*. Адразу. *Вячэ́рышнія мълако́ с абе́дышнім змiша́юць, то яно́ адра́зу і атся́дзіцца.* Турава.

АДРО́ЗНІВАЦЦА *незак*. Адрозніваца. *Хрысці́ны ў йіх адро́зніваюцца ад на́шага*. Карпавічы.

АДРУТУВА́ЦЬ *зак*. Адгуляць. *Адрутува́лі сваё*. Запруддзе.

АДРУ́ЗЛЫ *прым*. Адрузлы. *Адру́злы чалаве́к – гі́дкі*. Нямойта, Вялікі Азярэцк.

АДСА́ЛІВАННІК *м*. Грыб, які засольваецца. Партызаны.

АДСА́ЛІНІВІК *м.* Тое ж. *Набра́ў адса́лінівікуў гла́дка вядро́*. Дольдзева.

АДСА́ЛЬНІК *м.* Тое ж. *Адса́льнікі – сьві́нні, грузды́ – сырэ́я со́люць*. Сяргейкі, Партызаны, Фасаўшчына.

АДСА́ДЖЫВАЦЬ, АТСА́ДЖВАЦЬ, **АТСА́ДЖЫВАЦЬ** *незак*. 1. Адсаджваць, саджаць нанава. *Хто бурука́мі адса́джываў*. Запруддзе. *Вы́пусціў съба́ку, ён скъпа́ў усе́ гуркі́, я атса́жывала.* Нямойта, Каралі, Цясішча. 2. Засаджваць асобныя лапіны. *Лю́дзі атса́джвалі бурука́мі бу́льбу.* Запруддзе. *Бу́льба вы́мікла, прышло́ся атса́джваць.* Багданава.

АДСАДЗІ́ЦЬ *зак*. Адбіць, пакалечыць. *Адсадзі́лі яму́ ўсё ў сярэ́дзіне*. Сянно.

АДСАДЗІ́ЦЬ *зак. перан.* Добра станцаваць. *Ма́льцы адса́дзяць дык адса́дзяць «Ба́рыню», спаць ні захо́чаш*. Партызаны.

АДСАЛІ́ЦЬ *зак*. Засаліць. *Пъдале́шкі, дзе ле́шнік расту́ць, жо́ўцінькія, іх атва́руць і адсо́люць*. Гарадок.

АДСЕ́ДАВА, **АТСЕ́ДАВА** *прысл*. Адсюль. *Ён жыве́ць кіло́метраў пяць адсе́дава.* Багданава. *Атсе́дава ён ро́дам*. Станюкі.

АДСЕ́ЛЬ *прысл*. Тое ж. *Адсе́ль ужо́ глі́ну во́зяць.* Кляпчэва.

АДСМАРГНУ́ЦЬ *зак*. Адвязаць. *Адсмаргні́ супо́ню*. Гарадок.

АДСО́ЧЫЦЬ *зак*. Спусціць смалу. *Смалы́ жыві́чнай з сасны́ вясно́й адсо́ч*. Вялікі Азярэцк.

АДСТУ́П *м*. Прамежак паміж сцяной і печчу. *За пе́ччу адсту́п дзе́лълі, прыма́шчвълі до́шкі, пясо́к сы́палі*. Неўгадава.

АДСЯЧЫ́ *зак*. Адсячы, адрэзаць. *Хто но́жам, хто тъпаро́м гълаву́ адсячэ́ць* [курыцы]. Вялікі Азярэцк. ◊ ХОЦЬ <ТЫ> ГАЛАВУ́ АДСЯЧЫ́. Выказванне

безнадзейнасці, немагчымасці зрабіць што-н. *Хоць ты галаву́ ёй адсячы́ – ні хо́чыць у бальні́цу.* Запруддзе.

АДТРЫБУ́ШЫЦЬ *зак. эмац.-ацэн.* Пабіць. *Хло́пца з другей дзярэ́ўні адтрыбу́шаць, як по́йдзіць з дзе́ўкай ні сваёй дзярэ́ўні.* Партызаны.

АДТУ́ЛЬ, **АТТУ́ЛЯ** *прысл.* Адтуль. *Адыдзі́ся атту́ля.* Станюкі. ◊ НІ АДТУ́ЛЬ НІ АДСЮ́ЛЬ. Узяцца невядома адкуль. *Ні адту́ль ні адсю́ль – і во́блака.* Цясішча.

АДУВА́Н *м.* Адуванчык, дзьмухавец. *Адува́н папасе́яўся.* Запруддзе.

АДУВА́НЕЦ *м.* Тое ж. *С адува́нца варэ́нне ва́руць.* Запруддзе.

АДУВА́НЧЫК, **ДУВА́НЧЫК** *м.* Тое ж. *Адува́нчыкі, як зацвіця́ць, аж жо́ўта, як адцвіця́ць, тады́ – пухо́вачкі.* Леснікова, Багданава, Каралі, Леснікі, Чуцькі. *Дува́нчыкі паацвіта́лі.* Сукрэмна.

АДУРНЕ́ЦЬ *зак.* Адурнець, адчуць сябе дрэнна. *Крэ́пкъя ку́рыва, ад яго́ адурне́іш.* Жохава, Кішуроўшчына, Міцюкова, Нямойта.

АДУРНЕ́ЦЬ *зак.* Здурнець, рабіць незразумелыя ўчынкі. *Адурне́ў – і сам пайшо́ў з і́мі.* Гарадзец, Нямойта, Рэчкі, Сянно.

АДУРНІ́ЦЬ, **АДУРЫ́ЦЬ** *зак.* ◊ АДУРНІ́ЦЬ (АДУРЫ́ЦЬ) ГАЛАВУ́. Надакучыць чым-н. *Мне сваe ́ адурні́лі галаву́ дзе́ці.* Запруддзе. *Дождж адуры́ў ужо́ гълаву́.* Буй, Гарадзец.

АДХАВА́ЦЬ *зак.* Схаваць. *Адхъва́ў ат яе́ пурусі́навый мъцір'я́л і забы́ўся.* Нямойта.

АДЧА́ЯЦЦА *незак.* Адчайвацца. *А як адча́яцца – ма́мка мая́ лю́бая!* Савінічы.

АДЧЫНІ́ЦЬ, **АТЧЫНІ́ЦЬ** *зак.* Адчыніць. *Адчы́ніць во́кны, грамафо́н ігра́іць.* Алексінічы. *Пасту́калі – пашла́ ма́ма атчыні́ць.* Серкуці, Багданава, Нямойта.

АДШАРА́ШЫЦЬ *зак. эмац.-ацэн.* Адрэзаць. *Як смъргану́ла сцякло́м, так пяту́ адшара́шыла.* Багданава.

АДШЧАПІ́ЦЬ *зак. перан.* Знайсці. *Каго́ дзе адшчаплю́, каб падло́гу памы́ў.* Нямойта.

АДШЫВА́ЦЬ *незак.* Адшываць, пазбаўляцца каго-н. *У яе́ бы́лі хло́пцы, но яна́ адшыва́ла іх.* Багданава, Партызаны.

АДЫСЦІ́СЯ *зак.* Адысці. *Адыдзі́ся!* Багданава.

А-Е́ *выкл.* Авой. *А-е́, ні хачу́ е́сці!* Нямойта, Багданава, Розмыслава.

А-ЁЙ *выкл.* Тое ж. Ульянавічы.

АЖ *часц.* Ажно. *Што больш ляжы́ць, то аж блішчы́ць.* Закур'е.

АЖАВІ́НЫ *мн.* Ажыны. *Было́ мно́га малі́н, чарні́ц, дурні́ц, брусні́ц, ёсь ажаві́ны.* Закур'е, Багданава, Гарадзец.

АЖАВІ́НЫ *мн.* Жамерыны. *Як збе́рыш дзягно́, астане́цца цёмноё, ажаві́ны цёмныя, кру́пкъмі, іх – вон.* Дольдзева.

АЖАРАБІ́ЦЦА *зак.* Ажарабіцца. *Ажърабі́лася жаро́бка.* Нямойта.

АЖО́ГА *ж.* Апёк. *Ад ажо́гі вуды́р ускo ́чыў.* Нямойта.

АЖЫ́ЦЦА *зак.* Абжыцца. *Ажылі́сь мы там і жылі́, пънъсадзі́лі ўсяго́.* Ракаў Засценак, Цясішча.

АЗАЛАЦЕ́ЦЬ *зак. перан.* Азалаціцца, разбагацець. *Каб яны́ чыста жа́лі канба́йнам, азалаце́лі б ад дабра́.* Сукрэмна.

АЗВЯРЭ́ЦЬ *зак.* Азвярэць. *Азвярэ́лі лю́дзі за гро́шы.* Партызаны.

АЗІ́МКА *ж.* Азімка, азімая пшаніца. *Азі́мкі пасе́іла, то ат варо́н адбі́цца нільзя́.* Сукрэмна, Запруддзе, Каралевічы.

АЗНО́БА *ж.* Дрыжыкі. *Азно́ба бярэ́ць, трасе́ць.* Багданава.

АЗЯЛІ́ЦЬ *зак.* ◊ АЗЯЛІ́ЦЬ ГАЛАВУ́. Страшэнна надакучыць чым-н. *Азялі́лі гълаву́ дзе́ці.* Запруддзе, Вялікі Азярэцк.

АІ́Р, **АГІ́Р** *м.* Аер. *Аі́р кала са́жалкі расце́ць.* Каралі, Багданава, Гарадзец, Заазер'е, Кавалі, Леснікі, Сукрэмна, Дуброўкі, Закур'е. *Як пяклі́ хлеб, агі́р, а не капу́сны ліст сла́лі.* Гарадзец. *Агі́р расце́ць у вадзе́.* Дольдзева, Алексінічы, Вялікі Азярэцк, Заазер'е, Запруддзе, Нямойта. ○ АІ́Р ДЗІ́КІ. Аер дзікі. *Аі́р дзі́кі цвіці́ць палаві́на сі́нім, палаві́на – жо́ўтым.* Каралі.

АКАЗА́ЦЦА *зак.* Адазвацца. *«Буро́на мая́!» – я загаварыла, яна́ аказала́ся.* Багданава, Вялікі Азярэцк, Жохава, Запруддзе, Міцюкова.

АКАЗІ́ЦЦА *зак.* Акаціцца (пра казу). *Каза́ то́лькі ўчо́ра аказі́лася.* Запруддзе, Багданава.

АКАЛЕ́ЦЬ *зак. перан.* Астыць. *Паку́ль крупе́ня ні акале́ла, ем.* Міцюкова, Леснікова, Турава.

АКАЛО́Т *м.* Абабітае са снапа зерне разам з каласкамі. *Акало́т – аббі́тае ўжэ ат снапо́ў.* Нямойта.

АКАРЫ́ЦЬ *зак.* Акарыць. *Акары́ць жардзі́ну – здараве́й бу́дзіць, а то бу́дзіць тру́хнуць пат каро́й.* Нямойта.

АКА́СНЫ *прым.* Непаседлівы. *Ака́сны ма́ліц, ле́зіць усю́ды.* Алексінічы.

АКАЦІ́ЦЦА *зак.* Акаціцца (пра авечку). *Аве́чка акаці́лься, дзве аве́чычкі прывіла́.* Міцюкова.

АКНО́, **ВАКНО́** *н.* Акно. *Абса́да – уве́рсе акна́.* Гарадзец. *Быў убі́ты гвозд, яны́* [ластаўкі] *абляпілі яго́ і кала вакна́ дзе́лаюць гнёзды.* Фасаўшчына. *Пры́цемна дзе́лаіцца – сяжу́ ў вакна́.* Багданава, Дольдзева, Заазер'е, Міцюкова, Рэчкі. *Даъкарыла старшыні́ рой даць: мушчы́ны распіса́лі і столь, і ха́ту да вако́н разабра́лі.* Партызаны. АКО́НЦА, ВАКО́ШАЧКА *памянш.* *Ако́нцы ў ку́рнай ха́ці затыка́лі кацюхо́м; кусо́к дзе́ръва атрэ́жуць – і такі́ кацю́х.* Гарадзец. *Ма́ленькае вако́шачка ў ёўні прарэ́зана.* Нямойта, Леснікова. 2. Бездань; глыбокае, небяспечнае месца на балоце. *Во́кны былі́ нъ бало́ці, мо́жна ўвалі́цца.* Гарадзец, Заазер'е, Запруддзе.

АКО́ЎВАЦЦА *незак.* Акоўваць. *Ра́ньшы былі́ на дзіръвя́нным хаду́ калёсы, ако́ўваліся жале́зъм.* Гарадзец.

АКО́П *м.* Акоп. 1. *У ле́сі вы́капалі ако́п такі́.* Партызаны. *І сістра́ ўцікла́ з ако́паў.* Алексінічы. 2. Невялікі вал, насып. *Во такі́ ако́п, а тут къна́ва.* Партызаны.

АКРА́Й *м.* Акраец. *Сама́ акра́й хле́ба з'ясі́, а ўсё раздасі́.* Фасаўшчына, Гарадзец.

АКРА́ЕЦ *м.* Тое ж. *Акра́ец атрэ́залі ат бу́лкі.* Багданава. АКРА́ЙЧЫК, АКРАЮ́ШАЧКА *памянш.* *Акра́йчык атрэ́жыш хле́ба.* Гарадзец. *На́да з'е́сці акра́йчык, бу́дзе сын Мікала́йчык.* Багданава. *Акраю́шачку хле́ба прывя́жэць к лу́пке, тады́ ідзе́ць се́яць.* Каралевічы.

АКРАМЯ́, **АКРО́МЕ** *прыназ.* Акрамя, апроч. *Ко́мін нізакры́ты, печ тапі́ла свякро́ўка. А тады́ пашчыкату́рылі* [печ], *і ні ста́ла ніку́ды ды́му ісці́, акрамя́ ў ко́мін.* Багданава. *Акро́ме курэ́й, нічо́га не дзяржы́ць.* Ульянавічы.

АКРЫ́ЦЬ *зак.* Акрыць, накрыць. *Хлеп рушніко́м акры́юць.* Рулёўшчына.

АКРЭ́ПНУЦЬ *зак.* Акрэпнуць, набрацца сіл. *На́да падажда́ць, паку́ль акрэ́пнеш.* Фасаўшчына.

АКУНУ́ЦЬ *зак.* Акунуць. *Зато́рнець ву́шы і ў ваду́ яго́ акуне́ць.* Карпавічы.

АКУ́НЬ, **О́КУНЬ** *м.* Акунь. *Пяць акунёў вы́цягнуў. Ёрш, як о́кунь, ён са́ма ўку́сныя ры́ба.* Багданава. *О́кунь, яго́ чы́сціць пло́ха.* Алексінічы, Багданава, Заазер'е, Фасаўшчына, Сянно. АКУНЁК *памянш.* *Шчу́ка да́йжа акунькі́ з'есць.* Багданава.

АКУРА́ТНЫ *прым.* Акуратны. *Акура́тны чълаве́к.* Багданава, Гарадзец.

АКУ́РУВАЦЬ *незак.* Абкурваць, абдаваць дымам. *Тъба́кі нъсадзі́ў, аку́рувуў ёй пчол, і клішча́ німа́.* Сянно.

АКУ́ТЫ *дзеепрым.* Акаваны. *Пъла́зы́ аку́тыя.* Серкуці.

АКУ́ЧЫВАЦЬ *незак.* Акучваць. *Бу́льбу аку́чывалі сахо́й.* Манголія, Дуброўкі.

АКУ́ЧНІК, **АКУ́ШНІК** *м.* Акучнік; плуг для акучвання бульбы ці агародных раслін. *Аку́чнік – карто́шку аку́чываць.* Парэчча. *Цяпе́р аку́чнікам бу́льбу ганя́юць.* Запруддзе. *Ды́шла і во́рчык – у аку́чніку э́та.* Нямойта, Манголія, Мянюцева, Савінічы, Сукрэмна. *Браць спарне́й аку́шнікам: ву́жай, шы́рай мо́жна.* Нямойта. *Аку́шнікам падме́шываць бу́льбу.* Алексінічы, Мянюцева.

АКЫ́Ш, **АКЫ́ША** *выкл.* Выгукі, якімі адганяюць свойскіх птушак. *Акыш-акыш, во халéра!* Станюкі. *Акыша у свой камыш!* Партызаны, Апечкі, Жохава, Міцюкова, Ульянавічы.

АЛЕ́, **АЛІ́** *злучн.* Але. *Старэ́й за міне́, але́ ён раскáжыць пра жысь. Гаво́рыць, але́ за зубáмі, ні ўсё по́йміш.* Серкуці. *Любо́ў то любо́ў, але́ і дру́жба нáда.* Ульянавічы. *Е́лі жывáя прышлá, алí купíла каро́ву.* Гарадзец, Алексінічы, Вялікі Азярэцк, Гарадок, Латыгаль, Міцюкова.

АЛЕ́, **АЛІ́** *часц.* 1. Зусім. *Ні хацéў вучы́цца алí ніч́ога.* Заазер'е. 2. Так. *Але́ атушы́лі пъжáр.* Дуброўкі.

АЛЕ́Й *м.* Алей. *Нацíснулі але́ю.* Нямойта, Неўгадава.

АЛЕ́НЬ *м.* Алень. *Але́нь ёсь і лось.* Марозаўка.

АЛЕ́ШНІК, **ЛЕ́ШНІК** *м.* 1. Алешнік, альховы лес. *Распусцíўся але́шнік – год мо́кры.* Каралевічы. *Жо́ўтыя капы́ты па але́шніку расту́ць.* Партызаны. *Але́шнік гэ́ты вы́къручвалі.* Баравікі. *Вáрам пъзъвары́лі нібы́та францу́заў, але́шнік на тых кургънáх расцéць.* Чуцькі, Нямойта, Сукрэмна. *Ле́шнік пъвысікáлі.* Баравікі. 2. *зб.* Галінкі алешыны. *Назбірáеш але́шніку і звáрыш, ю́шка нацягніць чо́рная і крáсілі.* Сукрэмна.

АЛЕ́ШЫНА *ж.* Алешына, вольха. *Але́шына адна́ зъ бало́тым стаíць.* Нямойта. *Але́шына, бяро́зіна, калí ёлка дзе.* Багданава, Каралевічы, Кляпчэва, Міцюкова.

АЛЁС *м.* Мокрая, забалочаная мясцовасць. *Алёс – э́та сплашны́ лес, мéсца мо́крае, як увáлісся, то па вíлкі.* Запруддзе. *Алёс – прáма тако́я нíзкае мéста з траво́й, але́шнікам.* Гарадок. *У алёс паéдзем у але́шнік. Алёс – там бабо́ўнік, бало́та.* Багданава.

АЛІ́ФА *ж.* Аліфа. *Мел і алíфу мішáюць і абмáзуюць во́кны.* Багданава.

АЛЬВЭ́С *м.* Альяс, алоэ. *Альвэ́с з мёдам настáівала, як жыво́т забалíць.* Нямойта.

АЛЬХА́ *ж.* 1. Алешына, вольха. *Былá альхá къла рéчкі.* Нямойта. *Альхá ту́тацькі кустáрнікі ёсць.* Міцюкова. *У асно́ўным у ле́сі альхá і асíна.* Запруддзе, Дуброўкі. 2. Альховыя дровы. *Альхí нарэ́жаш, то́піш пе́чку.* Дуброўкі.

АЛЬХО́ЎНІК *м.* Алешнік. *Альхо́ўнік ту́тацькі ёсь.* Міцюкова.

АЛЬША́НІК *м.* Тое ж. *Узго́р'е паро́сшы альшáнікам.* Вялікі Азярэцк.

АЛЯБА́СТ *м.* Алебастр. *Алябáст з муко́й змішáюць і стáвяць, каб смалянак патравíць.* Буй.

АМБА́Р, **АНБА́Р** *м.* Клецъ, свіран. *Як сцінá, так і пътало́к рубíўся ў амбáрах.* Гарадзец. *Амбáр был, зáсікі надзе́лылі.* Фасаўшчына. *Амбáр сушчэствуíць пáнскі, ні аднá со́тня лет яму́, хацéлі развалíць.* Вялікі Азярэцк, Буй, Заазер'е, Каралевічы, Нямойта. *У анбáры былí зáсекі.* Каралі, Леснікова, Станюкі.

АМІЯ́ЧАК *м.* Аміяк. *Ні аднаго́ чарвячкá ні астанéцца, як аміячку́ ўнясéш.* Дуброўкі.

АМША́РА *ж.* Імшара. *На амшáры клю́ква раслá.* Багданава, Гарадок.

АМЯ́ГНУЦЬ *зак.* Страціць прытомнасць. *Як сту́кнуў яго́ аграбíлнам, той і амя́г.* Нямойта.

АНГІ́НА *ж.* Ангіна. *Ангíна – го́рла стáніць крáснае.* Баравікі.

АНДАРА́К, **АНДРА́К** *м.* Андарак. *Андарáк – с сукнá ў забо́рачкі.* Партызаны, Буй, Нямойта, Рэчкі. *Дры́ліх і андърáк – то́е сáмъе.* Ракаў Засценак, Багданава, Запруддзе, Леснікі, Турава, Ульянавічы, Неўгадава. *Андракí суко́мныя насíлі.* Каралі.

АНЖЫНЕ́Р *м.* Інжынер. *Анжынéрам – на цвятны́м заво́дзе, дзе цілівíзары цвятны́я.* Запруддзе.

АНІЯ́КІ *прым.* Аніякі, дрэнны, нічога не варты. *А до́ма ён аніякі.* Партызаны.

АНТО́НАЎКА *ж.* Антонаўка (сорт яблыні). *У мяне́ ёсь анто́наўка бéлая, тры я́блыны.* Гарадок, Пожанькі.

АНУ́ЧА *ж.* Ануча. *Ану́чамі ўвéрціш но́гі і хо́дзіш.* Алексінічы, Ульянавічы.

АНУ́ЧКА *ж.* Тое ж. *Ану́чкі каля бо́ку ў пéчы сушы́лісі.* Неўгадава.

АНЦІРЭ́СНА *прысл.* Цікава. *Анцірэ́сна, што ўсё пíшыцця?* Партызаны.

АПА́ДКІ *толькі мн.* Ападкі. *Гэ́ты мéсіц бу́дзіць менш апáдък.* Мянюцева.

АПАЗНА́ЦЦА *зак.* Памыліцца, не распазнаць. *Ты апазнáлася, я не Назáр*! Нямойта.

АПАЗО́РЫЦЦА *зак.* Абняславіцца, аганьбаваць сябе. *Апазо́рылася та́я варо́шка, усё шапта́лася з дачко́й, не́шта замышля́ла, а я яе́ – на маро́з.* Нямойта.

АПАЗО́РЫЦЬ *зак.* Зганьбіць. *Апазо́рыў дзяце́й, што сдзе́лыў!* Рулёўшчына, Нямойта.

АПАЛІ́ЦЬ *зак.* Абпаліць. *Дзве ба́бы пайшлі́ ў ве́нікі, найшла́ граза́, адну́ забі́ла, а другу́ю апалі́ла.* Багданава.

АПА́ЛЫВАЦЬ *незак.* Аполваць, палоць. *Апа́лывалі, рука́мі пало́лі.* Запруддзе.

АПАНАВА́ЦЬ, **АПУНУВА́ЦЬ** *зак.* Апанаваць, напасці ў вялікай колькасці. *Бло́хі ката́ апанава́лі. Каня́ апанава́лі пчо́лы, ён у ваду́.* Закур'е. *Як апунува́лі нас вадні́, век і мух такіх не было*! Запруддзе.

АПАНТА́НЫ *прым.* Сварлівы. *Свякро́ў така́я апанта́ная: усі́х абзаве́ць, абруга́іць.* Багданава, Нямойта.

АПАРАЖНІ́ЦЬ *зак.* Апаражніць. *Тро́шку апаражні́ла, тро́ху трэ́ба аткі́нуць.* Міцюкова.

АПАРАСІ́ЦЦА *зак.* Апарасіцца. *Свіння́ апарасі́лася: шэсь парася́так нарадзі́ла.* Багданава, Алексінічы, Каралевічы.

АПА́РЫЦЬ *зак.* Апарыць, абліць кіпнем. *Пляцёнкі кладу́ць у начо́ўкі і апа́рыюць вадо́й.* Вялікі Азярэцк, Багданава, Запруддзе.

АПАСА́ЦЦА *незак.* Апасацца, сцерагчыся. *Як ко́ні пасе́ш на начле́г, апаса́йся ваўко́ў.* Партызаны.

АПАСТЫЛЯ́ЦЦА *незак.* Апастыляцца, сварыцца. *С сасе́дзямі не хо́чыцца апастыля́цца*. Багданава.

АПАХА́ЦЬ *незак.* Апухаць. *Ру́кі апаха́юць, баля́ць.* Багданава.

АПЕ́КУН *м.* Прыёмнае дзіця. *Ён пубра́ў сабе́ апе́кунуў гудува́ць, яны́ вы́рыстуць і папо́йдуць хто куда́.* Запруддзе.

АПЕ́НКА, **АПЁНКА** *ж.* Апенька. *Грыбо́ў по́ўна – апе́нак.* Дуброўкі. *Апе́нак бо́чку насалі́ў.* Багданава. *Апе́нкі, яны́ куста́мі, ні па аднэ́й у рат.* Багданава. *Адзі́н год сто́лькі апе́нак было́, мішка́мі насі́лі, вазі́лі.* Латыгаль, Алексінічы, Вялікі Азярэцк, Гарадзец, Ракаў Засценак. *Апёнкі кала пнёў расту́ць.* Вялікі Азярэцк. *Апёнкі насалі́лі бо́чку.* Багданава, Латыгаль, Турава.

АПЕ́ЧКІ *мн.* Апечак; драўляны падмурак печы. *З бярве́нняў рубі́лі апе́чкі, у няме́цкі ву́гал рубі́лі, пад ніс, пат пе́ччу – патпе́чча.* Гарадзец. *Ра́ньшы дзе́лалі апе́чкі пат печ, з бярве́ння рубі́лі, як кало́дзіш, у няме́цкі у́гал, акура́тненькія.* Гарадзец. *Пе́чка е́та на апе́чках, яны́ дзірвя́нныя.* Дольдзева, Апечкі, Багданава, Рэчкі.

АПІ́ЛКІ *толькі мн.* Апілкі, пілавінне. *Апі́лкі пъдмяці́, не прайсці́.* Вялікі Азярэцк, Багданава.

АПІНА́ЦЬ *незак.* Апінаць, абцягваць. *Гэ́та се́тка для курэ́й: мы апіна́ем, кап ку́ры ў гаро́т ня ле́злі.* Багданава.

АПІРА́ЦЫЯ, **ПІРА́ЦЫЯ** *ж.* Аперацыя. *У яго́ быў катара́к, яму́ дзе́лалі апіра́цыю.* Багданава. *У мяне ныъ назе́ была́ дзі́чка, піра́цыю здзе́лалі*. Сукрэмна.

АПІХА́ЦЬ *незак.* 1. Малаціць, абіваць каласы. *Ку́чу нало́жаць дабра́, апіха́юць* [вусце адбіваюць]. Розмыслава. *Апіха́ць на́да цъпа́мі ўсы ў ячме́ня.* Заазер'е. 2. Ачышчаць. *Апіха́лі зярно́ ат ву́сцяў.* Фасаўшчына, Розмыслава.

АПІЦІНДЗІЦІ́Т *м.* Апендыцыт. *Забалёў жыво́т – апіціндзіці́т.* Запруддзе.

АПІЦІ́Т *м.* Апетыт. *Апіці́т до́бры ат крапі́вы*. Багданава. *Німа́ апіці́ту на яду́.* Заазер'е.

А́ПЛІК *м.* Аплік; кручок для зашпільвання адзення. *А́плік – е́та кручо́к*. Нямойта.

АПЛІТА́ЦЬ *незак.* Аплятаць, прагна, са смакам есці. *Аплітаіць крупе́ню.* Самсоны.

АПЛІ́ЧКА *ж.* Пяцелька для кручка ў адзенні. *Аплі́чка – у спаднікі́ прышыва́лі. Аплічо́к і кручо́к – па́ра іх*. Гарадзец.

АПКА́ПЫВАЦЬ *незак.* Абкопваць. *І наво́зу вазі́ў, і апка́пываў капе́ц, кап ня змёрзла бу́льба.* Фасаўшчына.

АПКАЛЯСІ́ЦЬ *зак.* Абысці, аб’ехаць; пабываць у многіх месцах. *У вайну́ апкълясі́ў усё!* Сянно.

АПКАРМІ́ЦЬ *зак.* Накарміць празмерна. *Ці ні апкармі́ла, што здох.* Турава.

АПКІ́ДВАЦЬ, **АПКІ́ДЫВАЦЬ** *незак.* Абкідваць ніткамі берагі тканіны. *Як дырка – пад ніз бальшы́ ла́пік прышы́юць, а тады́ апкі́дывалі круго́м.* Фасаўшчына. *Ні́тъчкамі апкі́двалі пе́тлі.* Турава, Буй.

АПКЛАДА́ЦЬ *незак.* Абкладваць. *Асъка́ на по́тсціль і апклъда́ць капе́ц бу́льбы.* Гарадок. *Ці сало́май хто апклада́іць і апсыпа́іць – то зава́ліна.* Гарадзец.

АПКРЫ́ЦЬ *зак.* 1. Акрыць, завязаць. *Апкры́й плато́к: ве́цер. Касы́начку апкрыла, табле́тку вы́піла.* Багданава. 2. Пакрыць. *На дзе́рава ся́дуць, апкры́юць* [вароны], *ка́ркаюць, асо́ба пірад дождж.* Вялікі Азярэцк.

АПО́Й *м.* Хвароба каня. *Апо́й быва́іць у кътя́, як по́тныга апо́іш.* Самсоны.

АПО́ЛАК *м.* Аполак. *Апо́лак – кра́йняя ча́стка до́шкі, або́чына.* Гарадзец, Вялікі Азярэцк, Нямойта.

АПО́МНІЦЦА *зак.* Апомніцца. *Я тро́ху апо́мнілася.* Гарадзец, Багданава.

АПО́РКІ *мн.* Апоркі, абрэзаныя валёнкі. *Апо́ркі насі́ла з ва́лінак абрэ́заныя.* Нямойта.

АПО́РТАЎКА *ж.* Апорт (сорт яблыкаў). *Апо́ртаўка – бальшо́я я́блыка.* Пожанькі.

АППЯ́ЦЬ *зак.* Напяць, нацягнуць прымацаваўшы. *Се́ткай аппя́ць.* Багданава.

АППЯЧЫ́СЯ *зак.* Спячыся. *Аппёкся хлеб.* Вялікі Азярэцк.

АПРАЦІ́ВЕЦЬ *зак.* Апрацівець. *Не́як апраці́вела, ні магу́ е́сці бу́льбы.* Нямойта.

АПРЭ́ЛЬ *м.* Красавік. *У нача́ле апраля́ бу́ду се́іць.* Партызаны.

АПСІ́К *выкл.* Выгук, якім адганяюць ката. *Апсі́к, като́к, на таржо́к, прынясі́ Міко́лку піражо́к!* (дзіцячая лічылка). Багданава.

АПСУ́ДЖАНЫ *дзеепрым.* Асуджаны. *Яны́ былі́ апсу́джаныя ў тры́ццаць фтаро́м гаду́.* Станюкі.

АПСЫ́ПКА *ж.* Што-н. сыпучае, якое сыпяць. *Мука́ – апсы́пка, каро́ве пасы́паць.* Вялікі Азярэцк.

АПСЯВА́ЦЬ *незак.* Абсыпаць. *Як выво́зілі мъладу́ху і мъладзяна́ на ву́ліцу, то апсява́лі аўсо́м.* Запруддзе.

АПУ́ХНУЦЬ, **АПО́ХНУЦЬ** *зак.* Апухнуць. *У ку́зню ціга́ўся рабо́таць, рука́ апу́хла.* Каралі. *Апо́хла рука́, як бірвяно́.* Партызаны. *Апо́хлі но́жанькі, хадзі́ць ця́шка.* Партызаны. *Глаза́ кра́сныя, апо́хлі, баля́ць. Гарэ́лкі вы́піў і да ве́чъра апо́х.* Багданава, Гарадзец, Запруддзе, Розмыслава, Цясішча.

АПУ́ШАЧКА *ж. памянш.* Апуха. *Та́пкі купі́ла з апу́шачкай.* Нямойта.

АПУШЧА́ЦЦА *незак.* Апускацца, зніжацца. *Самалёт апушча́ўся ў вайну́.* Вялікі Азярэцк.

АПЦЕ́КА *ж.* Аптэка. *Дзірыза́ ў ле́сі расьце́ць, яе́ ў апце́ку здува́лі.* Сянно.

АПЦЁПКАЦЦА *незак.* Абмачыцца. *Апцёпкалася ты*! Вялікі Азярэцк.

АПЦІ́ШЫЦЦА *зак.* Сціхнуць, супакоіцца, стаць лепшым (пра надвор’е). *Як надво́р’е апці́шыцца, я нарма́льна хаджу́.* Ракаў Засценак.

АПЦЯРУ́ШЫЦЬ *зак.* Абчысціць, абабраць. *Цыбу́льную шалуху́ апцяру́шым і ёй я́йкі кра́сім.* Міцюкова.

АПШЛІФО́ВАНЫ *дзеепрым.* Адшліфаваны. *Былі дра́чкі: дасо́чка, набі́та гваздзе́й, апшліфо́ваны хараш́о і апчо́сываіш лён.* Дольдзева.

АПШУЛЮВА́ЦЬ *зак.* Абшаляваць. *Апшулюва́ў ха́ту.* Запруддзе.

АПШУ́РХВАЦЬ *незак.* Абтрасаць, вытрасаць. *Саро́чкі паздзіва́лі і апшу́рхвалі клапо́ў.* Закур’е.

АПШЧЫКАТУ́РЫЦЬ *зак.* Абтынкаваць. *Ба́ньку апшчыкату́рыла.* Латыгаль.

АПШЫВА́ЦЬ *незак.* Абшываць. *Къла рукаво́ў апшыва́лі.* Буй.

АРАЛЁВЫ, **РАЛЁВЫ** *прым.* Прызначаны для арання (пра хамут). *Пастро́мкі – у аралёвым хамуту́.* Гарадзец, Заазер’е. *Ралёвы хаму́т для сахі́, для плу́га, для бараны́. У ралёвы хаму́т – вяро́вашныя гужы́.* Гарадзец.

АРА́ТЫ, **РА́ТЫЙ** *дзеепрым.* Араны, узараны. *Ара́тая зімля́ на по́лі – ралля́.* Фасаўшчына. *Абло́га – ні ра́тый лух.* Гарадок.

АРА́ЦЬ *незак.* Араць. *Тръва́ ў міне́ ў са́дзе ніякъя, даўно́ ърáлі.* Запруддзе. *Арыце, ко́нікі, са́мі, я ўжэ ўвесь.* Нямойта. *Німа́ сі́лы каму́ ара́ць.* Івоні. *На сабе́ ара́лі, касі́лі, мужчын ні было́ ні аднаго́.* Рэчкі. *Лацве́й бы́кам ара́ць.* Гарадзец. *Кап дош пашо́ў, дзе́ўкі ръздзіва́ліся, го́лыя даро́гу ара́лі на крыжаву́хі, тры-чаты́ры плух ця́гнуць.* Нямойта.

АРА́ЦЬ *незак.* Крычаць. *Іна́ арэ́ць на яго́, крычы́ць.* Багданава. *Той арэ́ць на ўсю дзярэ́ўню.* Манголія.

АРЖАНЫ́, **РЖАНЫ́** *прым.* Жытні, аржаны. *З аржано́й мукі́ саладу́ху вары́лі. На́да, каб аржаная мука́ з вадо́й съладжа́лася – мёду ўкі́неш.* Багданава. *Аржано́е жыта даўго́е.* Гарадзец. *Кры́лі сало́май аржанэ́й хлеў, траснíко́м.* Дольдзева, Запруддзе, Самсоны. *Ржана́я мука́, вары́лі куле́ш. Ржына́я мука́, на цёплінькай вадзі́чкі раскало́ціш рэ́дзінька і тады́ пасяро́т пе́чы паста́віш, са́хар сы́піш.* Багданава. *Як кула́га ро́біцца: ржана́я мука́, разме́шаная, саладжа́іць на загне́цці.* Міцюкова.

АРМЯ́К *м. устар.* Армяк; верхняя вопратка з даматканага сукна. *Быў армя́к, нъ яго́ ля́жыш і спіш, як цэп.* Алексінічы. *Армякі́, кужухі́ пъўшу́пкі – е́та ве́рхняя адзе́жа.* Гарадзец. *Армя́к насі́лі ад до́жджу.* Вялікі Азярэцк. *Армякі́ насі́лі, длі́нныя, як асе́ннія по́льта.* Алексінічы, Багданава, Баравікі, Каралі, Самсоны, Фасаўшчына, Дуброўкі.

АРМЯНІ́Н *м.*, **АРМЯНІ́НЫ** *мн.* Армянін. *У нас і грузі́ны, і армяні́ны бы́лі.* Фасаўшчына.

АРНЭ́ТКА *ж.* Ранет (сорт яблыкаў). *Арнэ́так прыне́сла цётка.* Каралевічы.

АРУ́ДАВАЦЬ *незак.* Арудаваць, гаспадарыць. *Умі́рла́* [жонка]*, я адзі́н ару́дую.* Сукрэмна.

АРУ́ДЗІЯ *ж.* Зброя. Вялікі Азярэцк.

АРУ́ЖЫЯ *ж.* Тое ж. *Усю́ ару́жыю парціза́ны вы́неслі.* Вялікі Азярэцк.

АРУЖО́НЫ *прым.* Узброены. *Шлі лю́дзі аружо́ныя.* Цясішча. *Мы ні зна́ім, вы аружо́ны, хто вы ёсціка.* Нямойта. *У хала́тах бе́лых аружо́ныя.* Савінічы, Баравікі.

АРУЖА́ЦЦА *незак.* Узбройвацца. *Аружа́юцца і бе́гаюць туды́.* Чуцькі.

АРУЖЫ́ЦЦА *зак.* Узброіцца. *Ма́льцы йшлі к не́мцъм, штоб аружы́цца.* Закур'е.

А́РФА, **ВА́РФА** *ж.* Арфа, веялка. *На а́рфе чы́сцілі дабро́. У а́рфі сі́ты.* Каралі. *Ва́рфа – машы́на была́, чы́сцілі дабро́.* Рэчкі, Багданава, Нямойта.

АРФАВА́ЦЬ *незак.* Арфаваць; ачышчаць арфай зерне ад мякіны і смецця. *Се́мя арфу́ем.* Алексінічы.

АРХІ́Л *м.* Архіў. *У архі́лъх нашо́ў вы́піс мятры́чыскую.* Дольдзева.

АРШЫ́Н *м.* Адзінка меры, вымярэння. *Гу́пка ат сцяны́ да сцяны́, шэсь аршы́н* [у сярэднім]. Вялікі Азярэцк. *Аршы́н – э́та се́мдзісят адна́ со́тая ме́тра.* Фасаўшчына. *Аршы́н – ме́тар атме́раны.* Сукрэмна, Багданава, Дольдзева.

АРШЫ́ННЫ *прым.* Памерам з аршын. *Склада́лі аршы́нным разме́рам, скла́дзікамі палатно́.* Нямойта.

АРЭ́ЛІ, **РЭ́ЛІ** *толькі мн.* Арэлі. *Калыха́ліся на арэ́лях, пе́сні спява́лі.* Багданава. *А Ма́сленка – арэ́лі чапа́лі, калыха́ліся, пе́лі.* Манголія, Міцюкова, Нямойта, Партызаны. *Дзень ко́ўзаешся* [робіш розную працу па пільных патрэбах], *што на рэ́лях.* Станюкі.

АРЭ́НДА *ж.* Арэнда. *Зямлю́ не́каму ў арэ́нду браць.* Буй.

АРЭ́Х *м.* Арэх. *Арэ́хі трох сарто́ў былі: ра́ннія, срэ́днія, во́сіньскія.* Пожанькі, Багданава. *Арэ́хі, като́ры палу́шчуцца, лазґуны́.* Каралевічы. АРАШО́К *памянш.* *Со́нца, со́нца с тарэ́лачку, зъкаці́ся за е́лачку, со́нца, со́нца з арашо́к, зъкаці́ся за лясо́к* [прыгаворваюць, калі колюць свіней]. Нямойта.

АРЭ́ХВА *ж.* Матэрыял арэшніку (ляшчынніку). *Абру́ч з арэ́хвы здзе́ланы.* Міцюкова.

АРЭ́ШНІК *м.* 1. Арэшнік, ляшчыннік. *У на́шым ле́се бальшынство́ – арэ́шнік і е́льнік.* Вялікі Азярэцк, Запруддзе. 2. *зб.* Лясныя арэхі. *Арэ́шніку там було́ мно́га, то нашчы́пім, а тады́ зімо́й дзе́лім дзяцём.* Партызаны.

АСА́, **АСВА́** *ж.*, **ВО́СВЫ**, **О́СВЫ**, **О́СЫ** *мн.* 1. Аса. *О́сы клубо́к звіва́юць.* Вялікі Азярэцк. *Асва́ адна́, а во́свы гняздо́ звілі́.* Запруддзе. *Асва́ кусáйіцца, шчас шчъка́ по́хніць.* Сукрэмна. *Асва́ здзе́лъла гняздо́, пузы́р такі́.* Кішуроўшчына. *О́свы ду́жа кусліввыя, па ліса́х, у малі́нніку.* Каралі, Партызаны. 2. Шэршань [паводле настойлівага тлумачэння інфарманта]. *Асвы́ яны́ кру́пныя.* Багданава. ◊ ЯК АСВА́ (*ле́зіць*). Неадчэпна, дакучліва. *Ле́зіць як асва́ ў во́чы.* Партызаны, Кішуроўшчына.

АСА́ДА *ж.* Асада. *Аса́жваюць о́кна, дзве́ры: ста́вюць аса́ду, дзе́лаюць ра́мы.* Нямойта.

АСА́ДЖВАЦЬ *незак.* Садзіць (пра рой). *У яго́ раі́ і раі́, на́да ш аса́джваць.* Івоні. *Рой лаві́ць ста́вілі ста́ўку, по́тым у до́мік аса́джваюць.* Міцюкова, Вялікі Азярэцк.

АСА́ДЖВАЦЬ *незак.* Асаджваць, ставіць асаду ў вокны, дзверы. *Во́кна, дзве́ры сам аса́джваў, ніко́га ні нанімáў.* Мянюцева. *Аса́жъваюць о́кна, дзве́ры, ста́вюць аса́ду, дзе́лаюць ра́мы.* Запруддзе, Нямойта, Партызаны, Фасаўшчына.

АСАКА́, **САКА́** *ж.* Асака. *У бало́тах асака́.* Багданава, Фасаўшчына. *Асака́ – раза́чка, ду́жа рэ́зкая, па́льцы паразрэ́жаш.* Запруддзе. *Асаку́ сушы́лі, таўклі́ і хлеб пяклі́.* Рэчкі. *Асаку́ наᵇкасі́, чым карто́шку прыкрыі́ць.* Каралевічы, Самсоны. *Ту́ю асаку́ е́лі, па ёй такé я шы́шачкі.* Дуброўкі. *Саб'е́ць ву́тку – зва́ліцца ў саку́, ні падо́йдзіш* [пра паляванне]. Заазер'е.

АСАЛАВЕ́ЦЬ *зак.* Асалавець. *Мъладзён наш асалаве́ў.* Багданава.

АСАТКА́ *ж.* Асесці (пра хлеб, пірагі). *Спячэ́ш ба́пку, дражджэ́й туды́, бялкі́, муку́, жаўткі́ – не, яны́ аса́тку дзе́лаюць.* Манголія.

АСАЧЫ́ЦЬ *зак.* Асачыць, знайсці, высачыць. *Мы асачы́лі ку́рыцу: я ўзяла́ пяць яе́ц.* Вялікі Азярэцк.

АСВІТА́ЦЬ *зак.* Світаць. *Начына́іць асвіта́ць.* Вялікі Азярэцк.

АСВЯ́НЫ *прым.* Асінавы. *Вун пузы́р асьвя́ны.* Багданава.

АСЕ́ВАЧКА *ж.* Прасеяная (пытляваная) мука. *На рэ́шата муку́ асе́іш – мука́ вы́сеіцца – асе́вачка.* Запруддзе.

АСЕ́ЛІЦА *ж.* Участак пожні, сенакос. *Асе́ліца у канцы́ гаро́да, дзе по́жня.* Чуцькі.

АСЕ́ННІ *прым.* Восеньскі. *Асе́нні брунéт ёсь і асе́ннія анто́нуўка.* Пожанькі.

АСЕ́СЦІ *зак.* Асесці, апусціцца. *По́піл на нно ася́дзіць.* Нямойта. *Ву́гъл асе́ў, яго́ пъдня́ць ваго́й, на́да пъдня́ць сцяну́.* Неўгадава.

АСЕ́ЎКІ *мн.* Жамерыны. *Пыл, асе́ўкі атміта́юць, кру́пкі астаю́цца.* Кляпчэва.

АСІ́ЛІЦЬ *зак.* Пабольшаць, павялічыцца. *Калхо́зныя ста́да асі́ліла* [сена трэба многа]. Забор'е.

АСІМІНА́ТАРСКАЯ *ж.* Злучны пункт, памяшканне, дзе праходзіць штучнае асемяненне жывёл. *Да каце́льнай тут была́ асіміна́търскъя.* Мянюцева.

АСІ́НА *ж.* Асіна. *Асі́ну ня лю́бляць пчо́лы – го́ркая.* Вялікі Азярэцк, Багданава, Каралевічы. ◊ ЯК АСІ́НА (дрыжа́ць). Вельмі моцна. *Дрыжы́ць як асі́на.* Серкуці.

АСІ́НАВЫ, **АСІНО́ВЫ** *прым.* Асінавы. *Асі́навы зруб у кало́дзіш пъста́вілі.* Кляпчэва, Ульянавічы. *Падасі́навік у асіно́вай ро́шчы.* Нямойта.

АСІ́ННІК *м.* Асіннік, хмызняк. *За ха́тамі асі́ннік.* Партызаны, Багданава, Гарадок, Закур'е.

АСІ́НУЎКА *ж.* Сорт яблыкаў. *Асі́нуўка – атплюва́цца нямо́жна: у ро́це – іл, а по́слі – сла́дкія.* Пожанькі.

АСІ́ПНУЦЬ *зак.* Асіпнуць. *Асі́пла, ні магу́ пець.* Кішуроўшчына.

АСКО́ЛАК *м.* Асколак. *С аско́лку памёр.* Гарадзец, Каралі.

АСКРАБЦІ́ *зак.* Аскрэбці. *На́да бу́льбу аскрабці́ мъладу́ю, а ста́рую – абръза́ць.* Гарадзец.

АСКЯЛЁБУК *м.* Аскалёпак, аскабалак; кавалак дрэва. *Біў дро́вы, каб адзі́н аскялёбук.* Сянно.

АСЛАБАДЗІ́ЦЦА *зак.* Вызваліць. *Як на́ша дзярэ́ўня аслабадзі́лася, парашы́ла дамо́ў е́хаць.* Неўгадава.

АСЛАБАДЗІ́ЦЬ *зак.* Тое ж. *Ба́цька завёз мех пшані́цы, бърънá і купі́ў дзе́сіць лі́труў съмаго́нкі, і не́мцы мяне́ аслъбадзі́лі* [з палону]. Заазер’е, Багданава, Неўгадава.

АСЛАБЕ́ЦЬ *зак.* Аслабець. *Саўсі́м інá былá аслабе́ла.* Багданава, Самсоны.

АСЛА́БНУЦЬ *зак.* Аслабнуць. *Сёліта за гот я так асла́бла.* Багданава. *Я асла́бла, хаджу́ на нагáх.* Самсоны.

АСЛАЖНЕ́ННЕ *н.* Ускладненне. *Аслажне́нне пáла на сэ́рца, і – памёрла.* Багданава.

АСЛІ́ЗНУЦЬ *зак.* Аслізнуць, пакрыцца сліззю. *Ён асьлі́зніць у вас у мяшку́* [цыбуля], *саслі́зьніць.* Запруддзе.

А́СМА *ж.* Задышка, астма. *У мяне́ а́сма, як ця́шка дыхаць.* Вялікі Азярэцк. *А́сма ў яго́, я звяла́ся, што і хадзі́ць не маъглá.* Дуброўкі.

АСМАКУВА́ЦЦА *зак.* Асмакавацца. *Ваўкі́ асмъкувáлісі чълъве́чым мя́сым.* Пожанькі.

АСНАВА́ТЫ *дзеепрым.* Аснаваны, зроблены як аснова тканіны. *Аснъвáтыя кро́сны былі́.* Запруддзе.

АСНАВА́ЦЬ *зак.* Аснаваць; зрабіць аснову тканіны. *Парто́м асну́юць і шэ́рсцю натыкáюць.* Багданава. *Хо́дзюць, аснуюць.* Дольдзева.

АСНО́ВАНЫ *дзеепрым.* Аснаваны, зроблены як аснова тканіны. *Дзе́ткі мае́, асно́въны, але́ ні выткъна.* Рэчкі.

АСО́БА *прысл.* Асабліва, вельмі. *Дзірэ́ўня ні асо́ба бъльшáя.* Жохава, Запруддзе.

АСО́БІННА *прысл.* Асобна. *Жэ́ншчыны асо́бінна касі́лі, мушчы́ны – асо́бінна.* Леснікова, Нямойта, Запруддзе, Марозаўка, Рубеж.

АСО́БІННА *прысл.* Асабліва. *Пе́рхаць, лускá ў галаве́, асо́бінна як мáлінькі ро́дзіцца, пе́рхаці мно́га.* Заазер’е.

АСО́БІСТЫ *прым.* Асаблівы, своеасаблівы. *Такі́ чалаве́к, асо́бісты, вáжны.* Заазер’е.

АСО́Т *м.* Асот. *Асо́т сві́нням рвуць.* Багданава. *Асо́т – с’ядо́мая* [трава], *сві́нням даю́ць.* Багданава. *Асо́т калю́чы такі.* Жохава, Каралі.

АСТАВА́ЦЦА *незак.* Заставацца. *Аставáйцеся жы́вы-здаро́вы!* Багданава. *Астáўся біз бáцькі з сямі́ лет, нáда была самаму́ усё дзе́лаць.* Кляпчэва. *Усе́ астáлісі, то́лька аднаго́ вы́слалі.* Каралевічы. *Кало́сся астало́ся, усе́ мехáмі насі́лі.* Сукрэмна, Вялікі Азярэцк, Гарадзец, Запруддзе, Івоні, Міцюкова, Нямойта, Турава, Фасаўшчына, Неўгадава.

АСТАЛЮВА́ЦЦА *зак.* Асталявацца. *Астулювáліся нучувáць у яго́ ў кварці́ры.* Дольдзева.

АСТАРЭ́ЦЬ *зак.* Састарыцца. *Астарэ́ла я, ніку́ды ні хаджу́.* Дольдзева.

АСТА́ЎШЫСЯ *дзеепрысл.* Астацца, быць. *Каро́ў сем астáўшысі у нáшъй дзярэ́ўні.* Каралевічы. *Былі́ ле́там астáўшыся пчо́лы.* Гарадзец.

АСТМЕ́ЦІК *м.* Астматык. *Астме́цікам выпі́сваюць бясплáтна лякáрства.* Гарадзец.

АСТРО́ЎКІ *толькі мн.* Пярэплат, азярод; прыстасаванне са слупоў і жэрдак для дасушвання збажыны, травы і пад. *Се́на сушы́ць – астро́ўкі дзе́лъў у канцы́* [агарода]. *Гаро́х касі́лі, наб’ю́ць гэ́тых астро́вак і су́шуць. У нас гаро́х у астро́ўках склъдáлі.* Гарадзец, Багданава, Запруддзе, Сукрэмна.

АСТЫ́КАЛ *м. экспр.* Вялікі кавалак. *Такі́ астыкáл кълбасы́ дáла смаля́нкам.* Партызаны.

АСУ́НУЦЦА *зак.* Асунуцца, асесці. *Кало́десь асу́нуўся весь.* Цясішча.

АСУРО́ЧЫЦЬ *зак.* Сурочыць. *Міну́та дрэ́нная наско́чыць і асуро́чыць.* Запруддзе. *У нас гаво́раць: асуро́чыў, вот на гэ́ту міну́ту сказáў і асуро́чыў.* Запруддзе. *Скáжыць пат тэй маме́нт – асуро́чыць.* Багданава. *Асуро́чыў не́хта маю́ сястру́, прыхажу́ – ляжы́ць.* Самсоны, Нямойта.

АСЦІЎЁ *н. зб.* Асцё. *Асціўё з зірнá – і з ячме́ня, і з аўсá.* Заазер’е, Дольдзева.

АСЦЮ́К *м.* Асцюк. *У ку́чу змяту́ць асцюкі́ і ве́юць.* Чуцькі. АСЦЮ́ЛЬКА *ж. памяні. У жо́рны – зярно́, зме́лім, прасе́ім на сі́та, дзе-нібу́дзь пападзе́цца асцю́лька.* Леснікова.

АСЦЯВУ́ЛІНА *ж.* Парушынка. *У во́ка асцяву́ліна пъпа́ла, ба́ба языко́м даста́ла.* Багданава.

АСЦЯРО́Б *м.* Расцяроб; месца, дзе расцерабілі лес, кусты. *Асцяро́бы але́шнікам зараслі́.* Рассвет.

АСЫ́ПАЦЦА *зак.* Асыпацца. *Чы́стымі звёздамі асы́паліся.* Каралевічы.

АСЫ́ПКА *ж.* Высыпка. *Як асы́пка – закіпяця́ць сучкі́ і дзяце́й купа́юць.* Каралі, Цясішча.

АСЬМІ́НА *ж.* Васьмушка; два пуды з паловай. *Асьмі́на – два пуды́ с пълаві́най.* Вялікі Азярэцк.

АСЬМУ́ШКА *ж.* Мера, роўная пяцідзесяці грамам. *Асьму́шка таба́ку – е́та пяцьдзеся́т грам.* Фасаўшчына.

АТАБРА́ЦЦА *зак.* Абабрацца. *Не атабра́цца ат жуко́ў е́тых.* Багданава. *Жуко́ў – атабра́цца някмо́жна.* Ракаў Засценак.

АТАБРА́ЦЬ *зак.* Забраць. *Атабра́лі ўсё ў яго́.* Закур'е.

АТА́ВА *ж.* Атава. *Ста́ніць ата́ва – касі́ць на́да.* Партызаны. *Ата́ва бу́дзіць у нача́ле а́ўгуста.* Партызаны. *Ата́ва – пасле́дні ўкос.* Розмыслава. *Ата́ва – э́та другі́ ўкос.* Кляпчэва. *Трэ́ці ўкос – ата́ва.* Запруддзе, Багданава, Гарадзец, Дольдзева, Міцюкова.

АТАГРАВА́ЦЦА *незак.* Адаграваццa. *Зямля́ атаграва́лася і со́нца ні баялася.* Партызаны.

АТАЗВА́ЦЦА *зак. перан.* Адгукнуцца. *Атызва́лісі вару́шкі, мы ж то́жа стару́шкі.* Вялікі Азярэцк.

АТА́РА *ж. перан.* Вялікі гурт людзей. *Яны́ там ата́рай сгаварылі́ся.* Запруддзе.

АТАРВА́ЦЦА *зак.* Сарвацца. *На абры́ці мо́жыць атърва́цца конь.* Гарадзец.

АТАРВА́ЦЬ *зак.* 1. Адарваць, нарваць. *Я тру́сікам атарву́ травы́.* Партызаны. 2. Адарваць, нашчыпаць. *Я магу́ атарва́ць цыбу́лі.* Багданава. 3. *перан.* Выдзеліць (пра час). *Мо́жа атарве́ць які́ час се́на пакасі́ць.* Партызаны.

АТАТКА́ЦЬ *зак.* Выткаць. *Яшчэ́ яна́ сваёй зало́ўцы ататка́ла дзве пакрыва́лы.* Заазер'е, Карпавічы.

АТВЕ́ТНАСЦЬ *ж.* Адказнасць. *Бу́дуць убіва́ць друг дру́га, ніякай атве́тнасці.* Вялікі Азярэцк.

АТВА́ЛЬЧЫК *м. памяні.* Здымная спінка ў санках. *Атва́льчык надзяю́ на са́нкі.* Кляпчэва.

АТВАДЗІ́ЦЬ *незак.* Адводзіць, адмяраць. *По́стаць лёну ра́ньшы атвадзі́лі, со́так дзе́сіць, пітна́ццаць – як атвядзе́ш сам сабе́.* Заазер'е.

АТВАДЗІ́ЦЬ *зак.* Павадзіць некаторы час. *Іх ку́рыца прыняла́, ътвадзі́ла і кі́нъла.* Запруддзе.

АТВАЛІ́ЦЦА *зак.* Адваліцца, адпасці. *Гары́ць лучы́нка, яе́ ўто́ркніш, як у чыпялу́, і начо́ўкі паста́віш, яна́ туды́ атва́ліцца, кусо́к, і дым – на ха́ту.* Багданава, Партызаны.

АТВЕ́ДЫВАЦЬ *незак.* Адведваць, хадзіць у адведкі. *Хо́дзюць, атве́дываюць, пада́ркі няслі́.* Карпавічы.

АТВЕ́С *м.* Адвес, грунтвага. *Атве́с на вяро́вачку чапа́еццa.* Дольдзева.

АТВЕ́СЦІ *зак.* Адвесці, правесці. *Дра́чкай ро́ўненька атвядзе́м па дашчэ́.* Нямойта, Вялікі Азярэцк.

АТВЕ́ЧАРАК *м.* Надвячорак. *У атве́чырку, со́нца зъхадзі́ла, пашо́ў за ко́німі.* Міцюкова.

АТВЕ́ЧАРКАМ *прысл.* Адвячоркам. *Атве́чаркам, як спра́ўлюся, сяджу́ ля ку́рачак.* Партызаны. *Прыхо́дзь атве́чаркам.* Каралевічы.

АТВЕ́ЧАРКУ *прысл.* Тое ж. *Атве́чарку нас бамбі́лі не́мцы.* Багданава.

АТВІЧА́ЦЬ *незак.* Адказваць. *Лю́дзі як жнуць, то гаво́раць: памага́й бох. А ён атвіча́іць: спасі́ба.* Запруддзе.

АТВЯЧЭ́Р'Е *н.* З вечара, адвячоркам. *Ат атвячэ́р'я перабіра́лі чабо́р, дзед прывёз.* Міцюкова.

АТВЕ́ЧАР'Я, **АТВЕЧАР'Я́** *прысл.* Тое ж. *З сынам насі́ла атве́чар'я брыке́т.* Багданава. *Атвечар'я́ ска́чуць.* Багданава.

АТГЕ́ТУЛЬВА *прысл.* Адгэтуль, з гэтага месца. *Машы́на атге́тульва пъшла́.* Ульянавічы.

АТ'Е́ЗДЗІНЫ *толькі мн.* Абрад провадаў censatoў. *На ат'е́здзіны свато́ў пе́лі пе́сні.* Баравікі.

АТ'Е́ТУЛЯ *прысл.* Адсюль. *Ат'е́туля не́мцаў атагна́лі, і мы зямля́начку зрабі́лі.* Алексінічы.

АТЖА́РЫЦЬ *зак. экспр.* Адлупцаваць, моцна пабіць. *Атжа́рыла яго́ вяро́ўкай.* Заазер'е.

АТКАЗА́ЦЬ *зак.* Завяшчаць. *Ты мне хоць што перад сме́рцю аткажы́!* Рэчкі.

АТКА́ЗЫВАЦЬ *незак.* Паўтараць яшчэ раз. *Атка́зывай наза́т.* Машчоны.

АТКАЛАЦІ́ЦЬ *зак.* Атрэсці. *Дошч пашо́ў, а то ма́ліц аткълаці́ў бы вам ране́так.* Кляпчэва.

АТКАЛО́ЦЬ *зак.* Уратаваць, вылечыць уколамі. *Цяпе́р урачы́ атко́люць, рэ́тка хто ўміра́е.* Багданава.

АТКАЛЫХА́ЦЬ *зак.* Ажывіць, вярнуць да жыцця. *Мужыка́ ні аткалыха́лі: памёр у ба́ні, угарэ́ў.* Нямойта.

АТКАСІ́ЦЬ *зак.* Накасіць. *По́йдзець ра́на, атко́сіць се́на і – на рабо́ту.* Міцюкова. *Там цяпе́ра се́на нъ казу́ ні атко́сіш.* Гарадзец, Багданава, Серкуці, Цясішча.

АТКАЧА́ЦЦА *зак.* Адхварэць, лежачы ў ложку. *Сем нядзе́ль аткача́лася.* Неўгадава.

АТКА́ШАВАЦЬ *незак.* Адкошваць; адпрацаваць на касьбе за што-н. *Рас браў, на́да атка́шъвъць.* Багданава.

АТКІ́НУЦЦА *зак.* Адкінуцца; перастаць цікавіцца, аддаліцца. *Расхвалі́ў, расцані́ў, у яго́ сад бальшы́, і я аткі́нулася ат то́га і за е́тага пашла́.* Розмыслава.

АТКЛА́ДКА *ж.* Адкладанне. *У мяне́ бъляць но́гі, аткла́дка сале́й.* Заазер'е. *Аткла́дка сале́й у мяне́ ці бох яго́ зна́іць што.* Запруддзе.

АТКЛЯ́ЎШЫЦЬ *зак.* Пагрозліва памахаць кулаком. *Ну во кулако́м кля́ўшыць, аткля́ўшыў.* Багданава.

АТКО́РМАЧНІК *м.* Адкормнік, адкормачнік. Багданава.

АТКО́РМНІК *м.* Тое ж. *А тыя свінні, што атко́рмнікі, тыя стыя́ць.* Заазер'е.

АТКО́СКІ *толькі мн.* Развалы; рама з трох жэрдак, якая кладзецца на сані для большай умяшчальнасці. *Атко́скі, што на са́нкі ло́жуцца, і́лі заву́ць разва́лы.* Гарадзец.

АТКРЫ́ЦЬ *незак.* Раскрыць (капец). *Тады́ аткры́лі капе́ц і бу́льбу се́ілі.* Самсоны.

АТКРЭ́ЯЦЬ *зак.* Акрыяць. *То́лькі аткрэ́яў, а быў зъбале́ў.* Ульянавічы, Багданава.

АТКУ́ЛЬ *прысл.* Адкуль. *Атку́ль узя́ўся гэ́ты пусты́рнік?* Гарадзец.

АТКУПІ́ЦЦА *зак.* Адкупіцца. *Як ко́нчуць жы́та жаць, сплячу́ць вяно́чак, цвято́ў даба́вяць, надзе́нуць, жэ́ншчыны даджны́ аткупі́цца.* Міцюкова. *Аткупі́лісь тро́ху ат бургамі́стра. Мы пайшлі́ аткупі́ліся* [ад паліцыі]. Нямойта.

АТКУПІ́ЦЬ *зак.* Адкупіць. *Тры хъзя́іны хаце́лі аткупі́ць для дзяце́й ту́ю зямлю́.* Рэчкі. *Яны́ аткупі́лі гэ́тую каплі́чку.* Мянюцева. *Я дом аткупі́ла.* Неўгадава.

АТЛА́МВАЦЦА *незак. перан.* Моцна балець. *Нага́ у міне́ атла́мваецца.* Латыгаль, Савінічы.

АТЛАПА́ЦІЦЬ *зак. экспр.* Моцна пабіць. *Ён яму́ атлапа́ціў.* Закур'е.

АТЛА́С *м.* Атла́с; гатунак тканіны. *Ко́фта с атла́су ружо́вая.* Багданава.

АТЛЕ́ЖАЦЬ *зак.* Адляжаць, хварэючы, пэўны час правесці ў бальніцы (у пасцелі). *Тры ме́сяцы атле́жала ў бальні́цы.* Каралі, Запруддзе, Каралевічы, Ракаў Засценак.

АТЛЕ́ЎНІК *м.* Адлеўнік; гліняны гаршчок невялікага памеру. *Атле́ўнік – е́та гліня́ны гаршчо́чак.* Нямойта.

АТЛІ́Ў *м.* Адліў; умацаванне на даху для сцёку вады. *Атлі́вы – до́шкі пъ бъка́х, на кры́шы.* Багданава, Запруддзе, Мянюцева.

АТЛІ́Ў *м.* Адвал, паліца ў плузе. *Атлі́ў зямлю́ атва́львае.* Гарадок.

АТЛУЧА́ЦЬ *незак.* Аддзяляць цяля ад каровы. *Атлуча́ць цілёнка пъра́.* Нямойта, Запруддзе.

АТЛЯГНУ́ЦЬ *зак.* Адлегчы, адчуць палёгку, супакой. *Вы́піў і атлягну́ла мне пад грудзя́мі.* Сянно, Леснікова.

АТМЕ́Л *м.* Водмель. *Атме́л ад бе́ръга, а да́лі глы́бшы.* Гарадок.

АТМЕ́ЛЬ *ж.* Тое ж. *Купа́юцца, загара́юць – атме́ль там.* Машчоны, Вялікі Азярэцк.

АТМІРА́ЦЬ *незак. перан.* Адміраць, знікаць. *Атміра́е е́та дзярэ́ўня.* Сукрэмна, Багданава, Буй, Гарадзец, Леснікова.

АТМУЛІВА́НЫ *дзеепрым.* Расфарбаваны. *Плъшчані́ца – іко́на такá́я ътмуліва́ная.* Буй.

АТМЯ́КНУЦЬ *зак.* Вымакнуць. *Дождж – уся́ бу́льба атмя́кніць.* Чуцькі, Алексінічы, Багданава, Фасаўшчына.

АТМЯНІ́ЦЬ *зак.* Падмяніць. *Я цябе́, ма́ма, атмяню́, прыбягу́ к каро́вам.* Партызаны.

АТМЯНІ́ЦЬ *зак.* Пазычыць. *Атмяні́ця мне свайго́ хле́ба.* Заазер’е.

АТНІМА́ЦЬ *незак.* Вымаць. *Сёліта я і во́кна не атніма́ла падво́йныя.* Заазер’е.

АТНІМА́ЦЬ *незак.* Адразаць, ампутаваць. *На́да атніма́ць вам па́ліц, а то – заражэ́нне крыві́.* Леснікова.

АТО́ *злучн.* Бо. *На́да ш напіраме́нку е́сці, ато́ зану́дзіць.* Баравікі.

АТО́ПКІ *мн.* Атопкі; зношаны, стаптаны абутак. *Ато́пкі які́я надзе́ну.* Закур’е, Запруддзе, Ракаў Засценак.

АТО́РВАЦЬ *незак.* Пераворваць. *Зернавы́я ато́рвалі і пірасіва́лі ўсё.* Ульянавічы, Багданава.

АТО́СЫ *мн.* Атосы; драцяныя або з жалезных прутоў, рэменю і інш. цяжы ў возе. *Ато́сы с пянькі́ віі́лі.* Міцюкова, Гарадзец.

АТПАТНЕ́ЦЬ *зак.* Запацець, запатнець. *Атпатне́лі во́кны.* Багданава.

АТПІ́САНЫ *дзеепрым.* Выпісаны, выключаны са складу жыхароў населенага пункта. *Былі́ прыпі́саны к Гарадцу́, а тады́ атпі́саны.* Свечы.

АТПІ́СВАЦЬ *зак.* Адпісваць; адказваць на пісьмо. *Пісьмо́ шва́герцы атпі́сваю.* Багданава.

АТПІХНУ́ЦЦА *зак. перан.* Пазбавіцца чаго-н. *Мужчы́нам як зако́н – дай вы́піць, вось я і атпіхну́лася, шчыта́й, зрабі́ла ве́чар, як сын з а́рміі прыйшо́ў.* Партызаны.

АТПЛА́КАЦЬ *зак.* Адплакаць. *А нягóшка, атпла́кала я пе́рвы гот.* Малы Азярэцк. *Хто пяе́ць дзе́ўкаю, той атпла́чэць.* Кляпчэва. *Ні атпла́чаш зъ стало́м, дак атпла́чаш за ўглом* [пра маладую на вяселлі]. Каралевічы.

АТПРА́ВІЦЬ *зак.* ◊ АТПРА́ВІЦЬ СТОЛ. Аднесці на службу ў царкву памінальную ежу. *Атпра́вілі стол і павéзлі хава́ць.* Фасаўшчына, Нямойта, Партызаны, Закур’е.

АТПРА́ЎКІ *толькі мн.* Провады, развітальны вечар. *Калі́ атпра́ўкі атпраўля́еш у а́рмію, пяе́ш.* Дуброўкі.

АТПРАЎЛЯ́ЦЬ *незак.* Адпраўляць, служыць набажэнства. *На куце́ чо́рны хрэст стано́віцца, поп чыта́іць кні́гу, атпраўля́іць.* Фасаўшчына. *Ба́цюшка хадзі́ў па по́лю і атпраўля́ў, кап дошч пашо́ў.* Нямойта, Гарадзец, Дольдзева, Запруддзе.

АТПУСКА́ЦЬ *незак.* Апускаць. *Падыма́юць і атпуска́юць ка́мні* [у жорнах]. Марозаўка.

АТПУСЦІ́ЦЬ *зак.* Паслабіць, зрабіць менш нацягнутым. *На́да табе́ тужэ́й – заці́снеш наво́й, на́да – атпу́сціш.* Алексінічы.

АТПУШЧА́ЦЬ *незак.* Адпускаць, змяншацца, сціхаць (пра боль, пачуцці і да т. п.). *Галава́ атпушча́е, як вып’ю табле́тку.* Марозаўка, Алексінічы, Неўгадава.

АТПРУГА́ЦЬ *незак.* Адхвастаць, набіць. *А я тады́ кыня́ атпруга́ю.* Галашчакіна.

АТПРЭ́ГЧЫСЯ *незак.* Адпрэгчыся. *Конь атпро́гсі – малады́ туды́ кульну́ўсі, а яна́ туды́, дык ско́ра ён і памёр.* Багданава.

АТПЯВА́ЦЬ *незак.* Адпяваць. *Як пяю́ць, так і атпява́юць.* Багданава.

АТПЯРЫ́ЦЬ *зак.* Абліць варам, кіпенем. *Я ку́рыцу атпярыла.* Каралевічы.

АТРА́ВА *ж.* Атрута. *Атра́вы панаста́віла на мы́шък.* Нямойта.

АТРАВІ́ЦЦА *зак.* Атруціцца. *Гэ́та махамо́р – атра́віссі.* Запруддзе, Неўгадава.

АТРАВІ́ЦЬ *зак.* Атруціць. *Ка́жуць, што яна́ яго́ атраві́ла.* Запруддзе.

АТРАЗА́ЦЬ *незак.* Зрэзваць, касіць. *А тады́ атръза́юць куркуру́зу і дзе́лаюць сіна́ж.* Запруддзе.

АТРАКА́ЦЦА *незак.* Адрачыся; адмовіцца ад некага блізкага, часова спыніць адносіны. *Яна́ атракла́ся і ні е́хала к яму́ ме́сяц.* Запруддзе.

АТРА́НКІ *прысл.* Зранку. *Во атра́нкі сабіра́лі.* Манголія.

АТРАЎЛЯ́ЦЬ *незак.* Атручваць. *А чым іх* [тараканаў] *атраўля́лі, я ні зна́ю.* Багданава.

АТРАЧА́ЦЦА *незак.* Цалкам аддавацца справе. *По́рыцца, по́рыцца, і ўся атрача́іцца, а затраве́ла ўсё у гаро́дзі.* Багданава.

АТРО́Б’Я *н. зб.* Вантробы. *Кап атро́б’я з цябе́ павы́шла!* (праклён). Запруддзе.

АТРО́ДДЗЯ *н. эмац.-ацэн.* Нашчадкі. *Атро́ддзя ёсь йшчэ.* Вялікі Азярэцк.

АТРО́ПКІ *мн.* Ніткі, спрадзеныя з горшых гатункаў ільну. *Тка́лі атро́пкамі і накрыва́ліся.* Запруддзе.

АТРО́СТАК, **АТУРО́СТАК** *м.* 1. Адростак, парастак. *Яблы́ні павы́мерзлі, та́ды атро́сткі пусці́лі.* Багданава. *Рэ́дзька атро́сткі папуска́ла на вы́садкі.* Нямойта. *Быў атро́стък і вы́ръсла дро́бныя лясо́ўка.* Рулёўшчына. *Зімляна́я кры́са атуро́сткі маладэ́я з’е́ла.* Нямойта. АТРО́СТАЧАК *памянш. Усе́ атро́стачкі з’е́ла кры́са і зямлю́ перарыла.* Нямойта. 2. Прыток. *На́ша рэ́чка – атро́стък Абъля́нкі.* Нямойта. *Рака́ гэ́та – атуро́стак.* Нямойта.

□ *Які́ пень, такі́ і атро́стак.* Багданава, Нямойта.

АТРО́СЦЕ *н. зб.* Адросткі. *Атро́сце тако́е пусці́лься ў малі́ні.* Мянюцева.

АТРУ́БАК *м.* Адрэз, кавалак тканіны. *Бывáла ні дары́лі на хрэ́сьбіны, то́лькі атру́бка палатна́ ба́бка прынясе́ць.* Запруддзе.

АТРУ́ТА *ж.* Атрута. *Хто гэ́тую атру́ту насы́паў?* Марозаўка, Багданава.

АТРУХНУ́ЦЬ *зак.* Адштурхнуць. *Атрухну́ ло́кцем, і ён павалі́ўся.* Запруддзе.

АТРЫГА́ЦЦА *незак. перан.* Прыгадвацца. *Хай яно́ ні атрыга́іцца то́е, што было́.* Ульянавічы.

АТРЭ́ЗАЦЬ *зак.* ◊ ЯК АТРЭ́ЗАЎ. Катэгарычна (сказаць), рашуча прыпыніць якое-н. дзеянне. *Сказа́ў як атрэ́заў.* Вялікі Азярэцк, Багданава.

АТСАСА́ЦЦА *зак.* Адсмактаць, адассаць. *Цялёнак атсасе́цца двана́ццаць дней і рэ́жуць.* Дольдзева.

АТСЕ́ДЗЕЦЬ *зак.* Адседзець, адбыць, праседзець пэўны час. *Дзень атсе́дзяла пад замко́м у кладо́ўцы.* Нямойта.

АТСЕ́КЧЫ *зак.* Адсекчы, аддзяліць, ударыўшы з размаху. *Пашо́ў на рабо́ту – атарва́лася не́шта на заво́дзе, па́льца атсе́кла.* Запруддзе, Кляпчэва.

АТСЕ́СЦІСЯ *зак.* Адсесці, аддзяліцца, адстаць (пра малако, хлеб і да т. п.). *Купі́ла малако́, яно́ атсе́лася.* Сянно.

АТСКАЧЫ́ЦЬ *зак.* Адскочыць, адарвацца, адляцець. *Крэ́пка пірагрэ́іш, жалёза атско́чыць.* Жохава.

АТСО́ХНУЦЬ *зак.* ◊ КАБ ТАБЕ́ МАЗГІ́ АТСО́ХЛІ. Клятва ў тым, што я зраблю, зрабіў і пад. або што не зраблю, не зрабіў і пад. чаго-н. *Каб табе́ мазгі́ атсо́хлі!* Буй, Запруддзе, Чуцькі.

АТССА́ЦЬ *зак.* Закончыць ссаць (пра цяля). *Цялёнак ужо́ атсса́іць* [адсасе]. Заазер’е.

АТСТАЯ́ЦЬ *зак.* 1. Адстаяць, прастаяць нейкі час. *На́да атстая́ць во́чарадзь.* Чуцькі. 2. Прастаяць пэўны час і аддзяліцца (пра малако). *Плёўка – на малацэ́, як атсто́іш, тапі́ць яго́ на́да.* Заазер'е, Розмыслава, Ульянавічы, Неўгадава.

АТСТРАПАЛІ́ЧЫЦЬ *зак. экспр.* Адбудаваць за кароткі час. *Мъладэ́я атстръпалі́чылі ха́ту на ўсі сто*. Вялікі Азярэцк.

АТСТУПА́ЦЬ *незак.* Адступаць, адыходзіць. *Пу́ні пъпалі́лі не́мцы, тады́ атступа́ць ста́лі.* Запруддзе, Нямойта.

АТСУВА́ЦЬ *незак.* Адсоўваць. *На́да было́ халадзі́льнік атсува́ць.* Багданава.

АТСЫ́ПАЦЬ *зак.* Аддзяліць раі пчол. *Па тры раі́ атсы́палі пчол.* Партызаны, Цясішча, Сянно.

АТСЫПА́ЦЦА *незак.* Аддзяляцца (пра рой пчол). *Чатэ́ры раі́ атсы́паліся, я пчо́лы ім аддала́.* Алексінічы, Запруддзе, Кішуроўшчына, Кляпчэва.

АТТА́НУЦЬ *зак.* Адтаяць. *Як атта́ніць зімля́, тады́ яму́ лёхка вы́къпаць.* Багданава, Гарадзец, Карпавічы.

АТТА́НУЦЬ *зак.* Аддзяліцца. *Скары́нка атта́нець ат хле́ба.* Багданава.

АТТА́ПЛІВАЦЬ *незак.* Заварваць. *Атта́пліваю зверыбо́й, тады́ п'ю*. Апечкі.

АТТАПІ́ЦЦА *зак.* Аддзяліцца, стварожыцца. *Атто́піцца малако́, і тады́ – сы́рватка і тваро́х.* Жохава, Каралевічы.

АТТА́ПЛЕНЫ *дзеепрым.* Адтоплены (пра малако). *Атта́пленае мълако́ – э́та сыраква́ша.* Каралевічы, Партызаны.

АТУГА́ *выкл.* Выгук, якім адганяюць ваўка. *На ваўка́ крыча́ць «атуга́!».* Вялікі Азярэцк.

АТУСЮ́ЛЬ *прысл.* Адусюль. *Атусю́ль пынъвязу́ць усяго́ на кірма́ш.* Вялікі Азярэцк, Гарадзец.

АТУ́ХНУЦЬ *незак.* Атухнуць, патухнуць. *Вуглі́, по́пел вы́гарнуць, як ату́хнуць.* Фасаўшчына.

АТУШЫ́ЦЬ *зак.* Патушыць, затушыць. *Лю́дзі набе́глі, ха́ту атушы́лі.* Каралевічы. *Пъка́ яго́ атушы́лі, на во́сімдзісят працэ́нтаў згарэ́ў і памёр.* Ракаў Засценак.

АТХАДЗІ́ЦЬ *незак.* Мінаць, праходзіць. *Цяпе́р гэ́та ўсё атхо́дзіць.* Ульянавічы, Буй, Запруддзе, Леснікі, Міцюкова, Дуброўкі.

АТХА́ІЦЦА *зак.* Ачуняць. *У Ві́цебску ў бальні́цы ліжа́ла, цяпе́р атха́ілься тро́хі.* Ульянавічы, Баравікі.

АТХВАСТА́ЦЬ *зак. экспр.* Моцна пабіць. Розмыслава.

АТХВО́ШЧЫЦЬ *зак.* Тое ж. *Калі́ атхво́шчыць* [бацька], *то больш ня йдзець к бацька́м.* Розмыслава.

АДХІНА́ЦЬ *незак.* Адхінуць, адвярнуць. *Атхіна́й пілёрыначку, далжна́ цітра́дзь ліжа́ць.* Міцюкова.

АТХІ́НУЦЦА *зак. перан.* Адступіцца, адмовіцца. *Усе́ атхі́нуліся ад яе́.* Запруддзе.

АТХІНУ́ЦЦА *зак.* Зручна ўладкавацца. *На дзіва́не атхіну́цца мо́жна.* Нямойта.

АТХО́Д *м.* Адходы, рэшткі пасля якой-н. вытворчасці. *Як пераснуе́ш, то атхо́т ідзе́ць, як ччэш кро́сны, яго́ мата́еш на клубо́к*. Вялікі Азярэцк.

АТХО́ДЗІЦЬ *зак.* Належаць. *Кашу́ яму́ то, што яму́ атхо́дзіла*. Неўгадава.

АТХО́ДЗІЦЬ *незак.* Адходзіць, ісці, адпраўляцца куды-н. *Ма́тка атхо́дзіць нъ рабо́ту, ска́жыць дзіця́м: «Ты стаўчы́ круп, ты бу́льбы пачы́сці».* Нямойта, Гарадзец.

АТХО́ДНІК *м.* Адыходнік. *Атхо́днікі ў нас бы́лі.* Багданава.

АТХО́НАВАСТЫ *прым.* Адхоністы. *У во́зеры ё бе́рíх круты́ і атхо́нъвъсты*. Гарадок.

АТЦАПНО́Е *н.* ◊ ДЗЕЛЯ АТЦАПНО́ГА. Зрабіць для прыліку. *Дзеля атцапно́га на хлеб кі́нуць*. Міцюкова.

АТЦВІЦЕ́ЦЬ *зак.* Адцвісці. *Чарэ́мшына то́лькі атцвіце́ла.* Мянюцева.

АТЦЭ́ДЖВАЦЬ *незак.* Адцэджваць. *Бу́ду бу́льбу атцэ́жваць.* Вялікі Азярэцк.

АТЦЯГА́ЦЦА *незак.* Кляпаць касу. *На во́йстрай ба́пцы лу́ччай клёп атцяга́іцца.* Нямойта.

АТЦЯГА́ЦЬ *незак. перан.* Вылечваць, выцягваць. *Муку́ ржану́ю ссала́чываюць, прасна́к здзе́лаюць, прыклада́юць, і атцяга́е ро́жу.* Нямойта.

АТЦЯ́ЖКА *ж.* Хваравітае адчуванне, задышка. *Як у грудзёх атця́жка, на́да чабаро́к піць.* Каралевічы.

АТЧАРАВА́ЦЬ *зак.* Зняць чары, варажбу. *Зало́мы былі́ па жы́ту – шука́лі такі́х дзядо́ў, хто мох атчъръва́ць.* Дольдзева.

АТЧЫ́НЕТЫ *дзеепрым.* Адчынены. *Ко́міна ні было́, дзве́ры атчы́неты, усё чо́рнае: і столь, і печ, і сце́ны. І́скры ляця́ць.* Багданава. *Атчы́неты во́кны, грамафо́н ігра́іць.* Алексінічы.

АТЧЫНЯ́ЦЬ *незак.* Адкрываць. *Во́кны атчыня́юць.* Багданава. *Жа́рка, аччыня́й ба́ню.* Нямойта.

АТШЧАПІ́ЦЦА *зак. перан.* Адчапіцца, пазбавіцца. *Ён ле́зіць – не атшчапі́цца.* Гарадзец, Нямойта.

АТШЧЫКНУ́ЦЬ *зак.* Адшчыкнуць, адарваць шчыпаючы. *Атшчыкну́ў лісто́к я́сеня.* Запруддзе. *Атшчыкну́ў лісто́к і кі́нуў.* Партызаны, Вялікі Азярэцк, Нямойта, Ракаў Засценак.

АТШЧЫ́ПНУЦЬ *зак.* Тое ж. *Мо атшчы́пнеце я́блыка – сало́ткае.* Запруддзе.

АТШЧЫТА́ЦЬ *зак.* Адлічыць. *Не́скулькі атшчъта́юць.* Багданава.

АТШЧЫ́ТКА *ж.* Пералік. *Хай бы нас пенсіяне́раў яку́ю атсчы́тку дзе́лалі, а аўто́бус пусці́лі.* Вялікі Азярэцк.

АТШУЛІВА́ЦЬ *незак.* Абшаляваць. *Труху́* [старую хату] *атшуліва́лі ды і сядзі́м.* Багданава.

АТЫМА́ЦЬ *незак.* Адлучаць, адымаць цяля ад каровы. *Атыма́еш* [цяля] *і по́іш яго́.* Багданава.

АТЫСЦІ́ *зак.* Адысці, перастаць адчуваць недамаганне. *Паліжа́ла тро́шку і атышла́ маладзі́ца.* Багданава, Гарадзец, Каралевічы.

АЎДАКЕ́Я, **ЕЎДАКЕ́Я** *ж.* Аўдакея; прысвятак у народным календары. *Чатырна́ццатага ма́рта – Аўдаке́і, свя́та.* Гарадзец, Запруддзе. *Еўдаке́я – вясно́ўскіе пра́знікі.* Партызаны.

АЎСЯ́НІК *м.* Блін з аўсянай мукі. *Аўся́нікі ўку́сныя цёплыя, а як закаляне́юць – кро́хкія.* Багданава.

АЎСЯ́НКА *ж.* 1. Аўсянка, крупы з аўса. *Крупа́ з аўса́ – аўся́нка.* Багданава, Мянюцева. 2. Аўсянка, каша з аўса. *Аўся́нку ва́рацць.* Багданава. 3. Сорт грушы. *Аўся́нкі – гру́шы, яны́ расту́ць, як дзі́чкі, кру́глінькія.* Пожанькі.

АЎСЯ́ННЕ, **УСЯ́ННЕ** *н.* Аўсянішча; поле пасля ўборкі аўса. *Па аўся́нню карто́шка ле́пша.* Галашчакіна. *Каро́вы нъ ўся́нні хо́дзюць.* Жохава.

АЎСЯ́НЫ *прым.* Аўсяны. *Аўся́ная сало́ма – са́ма лу́чшая для ската́.* Жохава, Гарадзец, Каралі, Міцюкова, Серкуці.

АЎТО́БУС, **АНТО́БАС** *м.* Аўтобус. Баравікі. *Анто́басы пашлі́ хадзі́ць.* Запруддзе, Неўгадава.

АЎТО́БУСНІК *м.* Кіроўца аўтобуса. *То аўто́бусніка німа́, то аўто́бус спо́рчаны – ня е́дзіць аўто́бус.* Баравікі.

АЎТО́РАК *м.* Аўторак. Каралі.

АЎЦА́ *ж.* Авечка. *Па́свіў пасту́х аве́ц.* Міцюкова, Неўгадава.

□ *Маладзе́ц срадзі аве́ц, а срадзі малайца́ – і сам аўца́.* Каралевічы.

АЎЧА́Р *м.* Аўчар, авечы пастух. *Быў аўча́р, як што, дык вып'е.* Міцюкова.

АЎЧА́РНІК *м.* Аўчарня. *А дзе аве́чкі – аўча́рнікі, гэ́та аддзе́льна для ве́чак.* Заазер'е. *Аўча́рнік для аве́ц.* Нямойта.

АЎЧЫ́НА *ж.* Аўчына. *Кажу́х з аўчы́ны быў.* Гарадзец, Буй, Жохава.

АЎЧЫ́НКА *ж.* Тое ж. *Аўчынкі чарняць краскуй.* Неўгадава, Алексінічы, Буй, Гарадзец.

АЎЧЫ́ННІК *м.* Аўчыннік, гарбар. *Аўчыннік аўчыны вырыбатваў.* Сукрэмна, Парэчча.

АФА́РМЛІВАЦЬ *незак.* Афармляць. *Я пашоў дакументы афармлівъць.* Багданава, Запруддзе.

АХ *выкл.* Ах. *Ах, бесінька мой!* Карпавічы.

АХА́ПАК, **ХА́ПАК** *м.* Ахапак, абярэмак. *Ахапак сена занёс і даў каровe.* Багданава. *Нъ Кълядьі гадаюць*: *дровы ў хату нясуць ахапък*, *шчытаюць*. Гарадзец, Каралевічы, Нямойта, Серкуці. *Нарвала хапък свінтыянкі*. Заазер'е.

АХА́ПКАМ *прысл.* 1. Похапкам. *Ахапкам схопіць хлеп.* Партызаны. 2. У вялікай колькасці. *Тая бульба больша, і цвяты ахапкам.* Вялікі Азярэцк.

АХАЛАДЖА́ЦЬ *незак.* Ахаloджваць. *Мълако ахълъджалі летъм.* Нямойта.

АХВАТНЕ́Й *прысл.* Ахвотней. *Усё ахватнéй рабіць.* Фасаўшчына.

АХВО́ТА *ж.* Ахвота. *Дужа ахвоту на ўсё імела.* Нямойта, Багданава. *Са хвоты з'еў бы і валуй.* Дольдзева.

АХВЯ́РА *ж.* Ахвяра. *Ён ахвяра яé – тэй бабы, што яго аблапошыла.* Сянно, Нямойта.

АХВІРАВА́ННЕ *н.* Ахвяраванне. *Ахвіраванне – ахвяруеш нешта, нада ў цэркву несці.* Міцюкова, Каралевічы.

АХІ́РА *выкл.* Засцерагальны выгук, якім адганялі нячыстую сілу, выганялі немач з чалавека (?). *Ахіра ў поля, ахіра ў лес! – і сціба́лі чъловека, каб здаровы быў.* Савічы.

АХЛАДЗІ́ЦЦА *зак.* Астынуць. *Ахладзіцца солад еты.* Дольдзева.

АХЛО́ПАК *м.* Невялікая колькасць чаго-н. *Астаўся маленькі ахлопак, нада дапрасці, каб на празнікі не аставаўся.* Багданава.

АХЛЯ́ПШЫ *прым.* Перахлябісты; з упалымі бакамі (пра карову). *Карова тошчая, ідзé с поля – ахляпшыя бакі, не пад'ешая.* Рассвет. *Ахляпшыя бакі ў каровы.* Фасаўшчына.

А́ХНУЦЬ *зак. эмац.-ацэн.* Выпіць. *Ахнула віна – сільнае даўленне пъднялося.* Жохава.

АХО́ТА *ж.* Паляванне. *Бывала, пан прыхадзіў к маймý бацьку, зваў на хоту хадзіць.* Заазер'е, Сянно, Дуброўкі.

АХО́ТА, **ВАХО́ТА** *ж.* ◊ ПРЫЙСЦІ́ Ў АХО́ТУ (У ВАХО́ТУ). Бегаць; знаходзіцца ў стане цечкі (пра карову). *Карова прыйшла ў ахоту, нада спускаць быка. Карова прыйшла ў вахоту.* Нямойта, Парэчча. ◊ У ВАХО́ЦЕ. Тое ж. *Карова ў вахоце – трэбуець букоў.* Гарадзец.

АХО́ТНА *прысл.* З ахвотай. *Ахотна шлі це людзі, у каторых мала было зямлі* [у калгас]. Нямойта.

АХО́ТНІСКІ *прым.* Паляўнічы. *Было ружжо ахотніскае, ён і стрэліў.* Багданава.

АХО́ХМЫ *мн.* Здаровыя мужчыны. *Нашліся ахохмы, возьмуць за рукі, за ногі і швырнуць мальца.* Нямойта.

АХУ́ТАЦЬ *зак.* Ахутаць. *Ахутала смугой.* Фасаўшчына.

АЦЕ́СЛІВА *прысл. перан.* Гразка. *Многа мъкраты было, ацесліва.* Каралевічы.

АЦЕ́СЛІВЫ *прым.* Ацеслівы. *Ацеслівы хлеп прысеў к скарынцы. Ацеслівы хлеп – недаквашаны.* Міцюкова. *А калі й ні ўдаваўся хлеб, ацеслівы, то ні пячэцца, то ўспыхніць, то гарыць.* Серкуці, Багданава, Гарадзец, Каралевічы, Сукрэмна, Фасаўшчына, Дуброўкі, Неўгадава.

АЦЁК *м.* Ацёк, пухліна. *Ацёкі ў мянé нъ наъгах.* Нямойта.

АЦЁЧКА *ж.* Тое ж. *Ацёчка ў свінні была – здохла.* Багданава.

АЦІ́СНУЦЬ *зак.* Заглушыць. *Цімафеяўку аціснула трава – макрыца.* Савінічы.

АЦІ́ХНУЦЬ *зак.* Аціхнуць. *Дней пяць шукалі къня, як аціхла, ён павёў крадзінъга къня.* Самсоны, Міцюкова.

АЦІША́ЦЦА *зак*. Ацішыць, спыніцца. *Дам папі́ць малі́нніку зъпа́ранага – ка́шъль аці́шыцца.* Запруддзе.

АЦЦВЯЦІ́ЦЬ *зак*. Абясколерыць (?). *Ішла́ бу́льба зялёная, харо́шая, прайшо́ў дошч, аццвяці́ў усю́ бу́льбу, уся́ збяле́ла.* Запруддзе.

АЦЯЛІ́ЦЦА *зак*. Ацяліцца. *Аця́лілася і цялёнка не прыма́іць.* Жохава.

АЦЯПЛІ́ЦЬ *зак*. Уцяпліць. *Каля до́му на́да здзе́лъць зъва́ліну, аця́плі́ць на зі́му ха́ту.* Вялікі Азярэцк.

АЧАРНІ́ЦЬ *зак*. Ачарніць, пафарбаваць у чорны колер. *Вытку палатна́, ачарню́ і пашы́ю сак.* Буй, Цясішча.

АЧА́ХНУЦЬ *зак*. Ачахнуць. *Кіпято́к ача́хніць.* Фасаўшчына.

АЧКІ́ *толькі мн*. Акуляры. *Ачко́ў табе́ ні на́да*. Багданава, Міцюкова.

АЧМУ́РА *ж.* Атрута. *Не́йкай ачму́ры да́ла, і ён памёр.* Запруддзе.

АЧУНЕ́ЦЬ *зак*. Ачуняць, паздаравець. *Дзя́куй бо́гу, ачуне́ла тро́ху.* Багданава, Каралевічы, Фасаўшчына.

АЧУРА́ЦЦА *зак*. Адцурацца, адмовіцца. *Ачура́йся ат ха́ты, а дом куды́?* Івоні. *Ачура́лісі ад гарэ́лкі, не го́нюць.* Запруддзе.

АЧУ́РЫЦЦА *зак*. 1. Ачуняць, паздаравець. *Ачу́рылася, тро́ха адыйшла́.* Нямойта, Вялікі Азярэцк. 2. Ачомацца, ачухацца. *Паліжа́ў, паліжа́ў, ачу́рыўся*: *на́да іці́.* Вялікі Азярэцк.

АЧУ́ХАЦЦА *зак*. Ачомацца, ачухацца. *Ачу́халася, аддыхну́ла – сыну пісьмо́ напіса́ла.* Партызаны.

АЧУЧУ́РЫЦЦА *зак*. Тое ж. *Сядзе́ў ш час, паку́ль ачучу́рыўся*. Серкуці.

АЧХНУ́ЦЦА *зак*. Адумацца. *Ачхну́цца, як ні заро́дзіць.* Закур’е.

АЧЫ́СЦІЦЬ *зак*. Ачысціць. *Мой съра́й ачы́сцілі ат наво́за.* Фасаўшчына.

АЧЫ́ШЧАНЫ *дзеепрым*. Ачышчаны. *Спірт быў ачы́шчаны.* Міцюкова.

АЧЭ́П *м.* Жалезная пятля ў дзвярах. *На ачэ́п замо́к адзе́ла.* Запруддзе.

АШАКІ́ *мн*. Высеўкі; адходы пры веянні. *Пала́шачкі бы́лі, трасе́ць на кале́на, ашакі́ выска́кваюць.* Манголія.

АШАЛАПУ́ЦІЦЬ *зак*. Падмануць. *Яго́ ашалапу́цілі – ён сашо́ўся з ёй зноў.* Розмыслава, Баравікі.

АШАЛЕ́ЦЬ *зак*. Ашалець. *Га́ля, ты што ашале́ла, што ты ро́біш?* Запруддзе, Буй, Партызаны.

АШАРА́ШЧЫЦЬ *зак. экспр.* Моцна ўдарыць. *Бізуно́м разы́ чатыры ста́расту ашара́шчыў.* Баравікі.

АШКЫ́Р *выкл*. Выгук, якім падганяюць ці адганяюць авечак. *Ашкы́р дамо́й, аве́чкі!* Алексінічы. *Ашкы́р у по́ля!* Фасаўшчына, Жохава.

АШЛАПНЫ́, **ШЛАПНЫ́** *прым*. 1. ○ АШЛАПНО́Е БЯРНО́ (ШЛАПНО́Е БРАЎНО́). Апошняе бервяно ў пабудове. *Последнія бёрны – ашлапны́я бёрны.* Міцюкова, Гарадзец, Нямойта. 2. Бервяно пад вокнамі. *Шлапно́я браўно́ пад во́кнамі.* Багданава.

АШПА́РАНЫ *дзеепрым*. ◊ ЯК АШПА́РАНЫ. Вельмі рэзка, імкліва. *Падска́куеш ты як ашпа́раны.* Вялікі Азярэцк.

АШПА́РЫЦЦА *зак*. Апарыцца. *Ашпа́рацца вадо́й яшчэ́ чаго́ до́брага.* Нямойта.

АШЧАПІ́ЦЦА *зак*. Абшчапіць, абняць. *Ашчапі́лася за каро́ву, а яны́* [немцы] *пабі́лі, ру́ку рассе́клі.* Мянюцева, Гарадзец.

АШЧУ́ПАЦЬ *зак. перан*. Знайсці, выявіць. *Пае́дуць, ашчу́паюць тако́е ме́ста і купля́юць самаго́нку.* Запруддзе.

АШЧЭ́ПКАМ *прысл*. Моцна абдымаючы. *Як мяне́ ста́лі паліца́і забіра́ць, дзе́ці за мяне́ ашчэ́пкам.* Нямойта.

АШЫБІ́ЦЦА *зак*. Памыліцца. *Мінёръм рас ашыбне́сся.* Багданава. *Нъ грібу́ ні ашыбу́ся*. Пожанькі, Сянно.

АШЭ́ІНА *ж*. Невялікі луг. *Ашэ́іны такі́я, лушкі́ нібальшы́я, ву́зкія*. Баравікі.

АЮ́С *выкл*. Выгук, якім падганяюць свінней. *Аю́с – е́слі го́ніць парсюка́.* Фасаўшчына. *Аю́с – на свінне́й.* Жохава.

Б

Б, **БА** *часц.* Бы, б. *Во, мо́жа б Са́шка памо́х піліць?* Гарадок. *Е́слі го́рът блі́жы быў, то сбыў ба я́блыкі.* Алексінічы. *Ён і ня спаў ба, у ка́рты гуля́ў ба.* Ульянавічы.

БА́БА *ж.* 1. Жанчына. *Тады́ баб мно́га было́, не́як з вайны́ мушчы́н ма́ла было́.* Багданава. *На ба́бі свет стаі́ць.* Канева, Кішуроўшчына, Закур'е. 2. Бабка, павітуха. *Ба́ба пуп атраза́ла – ба́ба зако́нная яго́ бу́дзіць.* Партызаны. ◊ ЯК СТАРА́Я БА́БА. Пра бязвольнага мужчыну. *Распусці́ўся як стъра́я ба́ба!* Багданава. ◊ БА́БУ КРУЦІ́ЦЬ. Спосаб падлёднага лову рыбы. Багданава.

□ *Што бало́та, то съка́, а што ба́ба, то сука́.* Запруддзе.

БА́БАЧКА *ж.* Абабак. *Грыбы́ такі́е я сабра́ў: лісянкі, сураé жкі, ба́бачка дзе-нідзé пръкіда́іцца. Ба́бачкі – грыпкі́ ў нас заву́ць.* Партызаны. *Ба́бачкі па ле́су расту́ць.* Каралі, Багданава, Нямойта.

БА́БАЧКА *ж.* Кутні зуб. *Ку́тнікі за́днія – ба́бачкі.* Нямойта.

БА́БАЧКА *ж.* Бабка; снапы, састаўленыя ў кучку для прасушкі і накрытыя двума распасцёртымі снапамі. *У ба́бачкі стаўля́лі снапо́чкі лёну.* Багданава, Розмыслава. *Лён у ба́бачках со́хніць.* Закур'е.

БА́БАЧКАЙ *прысл.* ◊ ЗАВЯ́ЗВАЦЬ БА́БАЧКАЙ. Спосаб завязвання хусткі. *Ба́бъчкъй зъвя́звалі ху́стку, нъза́т, пъд бъраду́.* Баравікі.

БАБЁР *м.* Бабёр. *Бабёр, кудла́ты, бальшы́, ду́жа пішчэ́ў.* Багаданава.

БАБІ́НА *ж. зб.* Боб. *Я і бабі́ну саджу́ у гаро́дзе.* Запруддзе.

БА́БІЦЬ *незак.* Бабіць, прымаць роды. *Ге́та жанчы́на маі́х дзяце́й ба́біла.* Нямойта. *Я сама́ ба́біла мальчо́нка тут.* Вялікі Азярэцк, Запруддзе, Ракаў Засценак, Фасаўшчына. *Чэ́мер-чэмярыца, / Цібе́ маць ні радзі́ла, / Мату́ся ні крысці́ла, / Ба́бка ні ба́біла* (з замовы). Багданава.

БА́БКА *ж.* Бабка; павітуха. *Ба́бка купа́ла, спавіва́ла, на за́хат со́нца ваду́ лі́ла, пуп атраза́ла.* Багданава. *К ба́бцы, като́рая гэ́тых павіва́ла, пъшла́ я.* Галашчакіна, Баравікі.

БА́БКА, **БА́ПКА** *ж.* Бабка; сталёвае кавадлачка для кляпання кос. *Ба́бку уваб'е́ш, касу́ пало́жыш і кле́піш.* Багданава. *Кляпа́ць касу́ на́да на ба́бцы.* Сукрэмна, Гарадзец, Запруддзе, Леснікова, Міцюкова, Фасаўшчына. *Ба́пка заве́цца така́я кру́глінькая, на ёй касу́ кле́плюць малатко́м ма́лінькім.* Ракаў Засценак.

БА́БКА, **БА́ПКА** *ж.* 1. Бабка; страва, прыгатаваная з дранай бульбы. *Ва́руць у нас і ба́бку з дзёртай бу́льбы.* Гарадок. *Ба́бку дзёртую запра́віш са́лам, у чугуно́к на под пъста́віш.* Міцюкова, Леснікі, Леснікова, Серкуці. 2. Від пірага. *Спячэ́ш ба́пку: дражджэ́й туды́, бялкі́, муку́, са́хару, маргары́ну – а тады́ ме́сіцца.* Манголія. *Здо́бнъя це́ста лу́ччы – такé я пірагі́ ба́пкі зва́лі.* Серкуці.

БАБО́ВІШЧА *н.* Бабовішча; поле пасля ўборкі бобу. *Боп сажне́ш у снапы́, а бабо́вішча узарэ́ш.* Розмыслава. *Па бабо́вішчу се́ялі.* Неўгадава.

БАБО́ВЫ *прым.* Бабовы. *Бабо́выя бліны́ былі́: яны́ сма́шныя, бе́лінькія.* Каралевічы.

БАБО́ЎНІК *м.* Бабоўнік (расліна). *Бабо́ўнік, як боб, бе́лым ръзава́тым цве́там цвіці́ць.* Каралі. *Бабо́ўнік быў – свіне́й кармі́ць, сало́ткі, уку́сны, расце́ць на бало́тах с вадо́й.* Багданава, Гарадзец, Леснікова, Закур'е.

БАБРЫ́ХА *ж.* Бабрыха. *Бабры́ха пла́ваіць па во́зеры.* Багданава.

БА́БСКІ *прым.* Жаночы. *Ба́бскъя дрэ́ннъя жысь, хоць жыва́я у гроб лажы́сь.* Каралевічы.

БАБУ́ЛЯ *ж.* 1. Бабуля; маці бацькі або маці. *Бабу́ля, мъя́ галу́пка!* Міцюкова. *Бабу́ля, кап дзяду́ля быў жывы́, была́ п і каро́ва.* Багданава, Мянюцева. БАБУ́ЛЬКА *памянш.* *Во, бабу́лька, я да вас прые́хала.* Партызаны. 2. Бабка, павітуха. *Рас прыма́ла ро́ды – бабу́ля.* Міцюкова.

БАБУ́Х *выкл.* Бабухнуцца, упасці. *Дым пайшо́ў с трубы́ – я і гато́ва, нъга́ зъмярцве́ла, я – бабу́х без па́мяці.* Нямойта.

БА́БУШКА *ж.* Бабка, павітуха. *Хрэ́сьбіны спраўля́юць, ба́бушак у начо́ўках во́зяць.* Міцюкова. *Ба́бушка прыніма́ла ро́ды.* Заазер'е.

БАБЫ́ЛЬ *м.* 1. Бабыль; чалавек, які не мае ніякай гаспадаркі. *Жыве́ць бабылём: у яго́ нічо́га німа́ – ні каро́вы, ні курэ́й.* Манголія. 2. Селянін, які не мае каня. *Калі́ хъзя́ін ня іме́іць къня́, гэ́та ужо́ бабы́ль.* Ульянавічы. 3. Чалавек, які мае невялікую гаспадарку. *Аста́лісь бабыля́мі: нічо́га не іме́ем, то́лькі кот, саба́ка, ку́ры.* Ульянавічы, Багданава.

БАБЫ́ЛЬСТВА *н.* Жабрацтва. *Прыю́ту ні было́, кап я лу́ччы пашла́ ў бабы́льства.* Багданава.

БАВЭ́ЛНА *ж. зб.* Баваўняныя ніткі. *Бавэ́лна – ні́ткі такі́я былі́.* Фасаўшчына.

БАГАМАЛЕ́ННЫ *прым.* Набожны. *Там і січа́с багамале́нныя жывýць.* Каралевічы.

БАГА́ТА *прысл.* 1. Шмат, многа. *Ле́су было́ бъга́та.* Гарадзец. 2. Багата, заможна. *Цяпе́р лю́дзі жыву́ць бага́та, з грашмі́.* Багданава. *Жылі́ бе́дна, а было́ ве́села; а ціпе́р жывём бъга́та, ды ску́шна.* Кавалі. ◊ БАГА́ТА Ў ХА́ТУ! Пажаданне багацця. Гарадок.

БАГА́ТЫ *прым.* 1. Багаты, заможны. *Бага́ты жані́х быў, і бацькі́ былі́ про́ці, каб браў бе́дную.* Заазер'е. *Бе́дны пасле́днім падзе́ліцца, а бага́ты ні дась і прагоні́ць.* Багданава. 2. Багаты, ураджайны. *У За́мъчку лясы́ ня ду́жа бага́ты нъ грыбы́.* Партызаны, Жохава, Запруддзе, Леснікова, Нямойта, Пожанькі, Серкуці.

БАГАТЫ́Р *м.* Багатыр, багач. *То́лькі бъгътыры́ се́ілі муку́ на сі́та.* Заазер'е. *У каго́ вало́ка была́, зва́ўся багаты́р.* Нямойта, Самсоны.

БАГАТЫ́РСКІ *прым.* Які належыць багатаму чалавеку. *Ко́жаныя ла́пці – гэ́та ужо́ бъгаты́рскія.* Баравікі.

БАГА́ЦТВА, **БАГА́СТВА** *н.* Багацце, маёмасць. *До́ждж на бага́цтва ідзе́ць, як сва́дзьба* (прыкмета). Партызаны. *Ку́біл старада́ўні быў, усе́ бага́ства ў ім.* Марозаўка.

БАГА́ЦЦЕ *н.* Тое ж. *Бага́цце тако́е – як бу́дзем мы здаро́вы, так і бага́цце бу́дзіць.* Цясішча. *А ў таго́ па́на ні́якага бага́цця ні было́.* Самсоны, Запруддзе, Леснікова.

БАГА́Ч *м.* Багач; старадаўняе земляробчае свята, якое спраўлялі пасля заканчэння жніва. □ *Прыйшо́ў Бага́ч – бяры́ рага́ч, бяры́ се́йку – сей памале́ньку.* Жохава.

БАГА́Ш *м.* Багаж; запакаваныя для перавозкі рэчы. *Я прыяжджа́ю, а бага́ш усле́д за мной прыйшо́ў.* Заазер'е.

БА́ГНА *ж.* Багна; топкае месца. *Уско́чыла ў ваду́, а там ба́гна.* Закур'е. *На бало́це ба́гна была́.* Вялікі Азярэцк.

БАГО́Р *м.* Бугор, узгорак. *Нъ багрэ́ стано́вюць стох.* Леснікова, Багданава.

БАГО́Р *м.* Багор; доўгі шэст з металічным вастрыём і крукам на канцы. *Мушчы́ны прыбе́глі з бъгра́мі, ръзълъма́лі, ръзърва́лі паве́ці.* Міцюкова.

БАГО́ЎКА *ж.* ○ КАРО́ЎКА-БАГО́ЎКА *ж.* Божая кароўка. *Каро́ўка-баго́ўка, ці бу́дзе за́ўтра паго́тка? Калі́ бу́дзіць – ляці́, а не бу́дзіць – за пе́чкай сядзі́.* Багданава. *Каро́ўка-баго́ўка, як паго́да – ляці́, а як дошч – сядзі́* (прыгаворка). Вялікі Азярэцк. *Каро́ўка-баго́ўка, ляці́ на не́ба, там тваé дзе́ткі, ідзя́ць канхве́ткі: «Усе́м па адно́й, а табе́ ні адно́й»* (прыгаворка). Сукрэмна.

БАГУ́ЛЬНІК *м.* Багун. *Уво́сень карні́ капа́юць багу́льніку.* Партызаны.

БАГУ́Н, **БАГА́Н** *м.* Тое ж. *Багу́н ат прасту́ды, чай зава́рывала. Рво́ты былі́ ад дурні́ц ці ад ба́гану, дык ў кано́плі кла́лісі.* Багданава. *Бага́н расце́ць, і там дурні́цы.* Кляпчэва. *Бага́н па бало́тах расце́, смярдзю́чы ду́жа.* Каралі. *Бага́н у лясу́ ваніць: нанюхаешся, то, як п'я́ны.* Каралевічы, Вялікі Азярэцк, Багданава, Запруддзе, Каралі, Нямойта, Партызаны.

БАДА́Й *часц.* Бадай, няхай. *А бада́й яго́, забы́лася, як зваць!* Багданава. *А бъда́й ты, хай ба памылі́ўся!* Алексінічы, Турава.

БАДА́ЦЦА *незак.* Бадацца. *Казёл бада́ецца.* Цясішча. *Во хале́ра, бъда́іцца!* Запруддзе.

БАДЗЯ́ЦЦА *незак.* Бадзяцца, валачыцца. *Бадзя́іцца, хо́дзіць біс то́лку.* Савінічы.

БАЖЫ́ЦЦА *незак.* Бажыцца, клясціся. *Бажы́лісі, Бо́гам кляялі́сі.* Нямойта.

БАЗА́Р *м.* Базар, кірмаш. *Ба́цька запро́х къня́ і пае́хуў нъ бъза́р.* Гарадок. *База́р пачына́ецца у чаты́ры часы́.* Багданава. БАЗА́РЧЫК *памянш. На база́рчыку дарагія агурцы́.* Манголія. ◊ ПО́ЛАЦКІ БАЗА́Р. Беспарадак, вэрхал. *Як заста́ўлю стол пасу́дай – по́лацкі база́р настая́шчы.* Вялікі Азярэцк.

БАЗА́РНІК *м.* Зборшчык платы за гандлёвае месца на базары. *Бъза́рнік вясы́ дае́ць.* Сянно.

БА́ЙДАЛА *агульн. эмац.-ацэн.* Неахайны чалавек (жанчына). *Ой, ба́йдала пашла́, непрыго́жая.* Савінічы.

БА́ЙНЯ, **БА́НЯ** *ж.* Лазня. *Ба́йню здзе́луў, што мы́цца.* Неўгадава. *У ба́ню хаджу́ чэраз нядзе́лю.* Партызаны. *Ён ба́ню тапі́ў разы́ тры на нядзе́лі.* Багданава, Запруддзе, Нямойта, Закур'е. БА́НЬКА *памянш. Ёсь і ба́нька, а тапі́ць цяпе́р ні таплю́.* Латыгаль. *Ба́ньку паста́віла і сама́ ашчакату́рыла.* Багданава, Буй, Закур'е.

БАКАВЫ́ *прым.* Бакавы. *У пчалы́ пяць вачэ́й: цантра́льныя і бакавы́я.* Міцюкова.

БАКЦЕ́РЫЯ *ж.* Бактэрыя. *Хто бале́іць біркулёзам, наста́івыюць мухамо́ры, п'юць – бакце́рыі гі́бнуць.* Рассвет.

БАЛАБО́Н *м.* Балаболка, бразготка, званок. *Балабо́н каро́ві на шы́ю падве́шваюць.* Баравікі.

БАЛАГО́ЛІЦЬ *незак.* Балабоніць, балбатаць. *Як ён балаго́ліць, балбату́н называ́лі.* Марозаўка.

БАЛАГО́ЛКА *ж.* Балаболка, балбатуха. *Яна́ прыі́дзіць, натарара́хаіць – балаго́лка.* Заазер'е.

БАЛАЗНЯ́ *ж. зб.* Найгоршае сена. *Пад стог кла́лі са́ма ху́жжъя се́на, уся́кыю бълазню́.* Леснікова.

БАЛАКНО́Т *м.* Блакнот. *Балакно́т уве́сь спі́шуць.* Манголія.

БАЛАМУ́ЦІЦЬ *незак.* Баламуціць; выклікаць неспакой сярод каго-н., выклікаць разлад, неразбярыху. *Баламу́ціць усё бъламу́т е́ты.* Чуцькі.

БАЛАНДА́ *ж.* Баланда; рэдкая поліўка. *Што ты навары́ў баланды́?* Жохава.

БАЛАЎНЫ́ *прым.* Балаўны, распешчаны. *Ні бълаўны́ ма́ліц, усё наглі́да́ла.* Партызаны.

БА́ЛАЎСТВА, **БА́ЛАСТВА** *н.* Разбэшчанасць, празмерная свабода. *Да́лі ба́лаўства, цяпе́р двана́ццаць дзяце́й – рэ́дкасць.* Карпавічы. *Ба́ластва цяпе́р у малады́х*! Цясішча.

БАЛАЦІ́НА, **БАЛО́ЦІНА** *ж.* Балота, лагчына. *Патапе́нскі мох – балаці́на така́я.* Гарадзец. *Дзе бало́ціны, то лі́пы во такі́я.* Леснікова. БАЛАЦІ́НКА *памянш. Бълаці́нка тъка́я ё на по́лі.* Гарадзец.

БА́ЛАЦЦА *незак.* Балавацца, сваволіць. *Шалу́н ён, во які́ разба́лаваны шалу́н, так ба́лаіцца!* Міцюкова. *Дзе́ці, ні ба́луйцеся!* Буй, Самсоны, Сянно.

БАЛАЦЯВІ́НА, **БАЛАТАВІ́НА** *ж.* Балота, лагчына. *Там балацяві́на адна́, што трэ́ба разува́цца.* Закур'е. *Балатаві́ны такі́я, што ко́ні іду́ць і трасу́цца.* Гарадзец. БАЛАЦЯВІ́НКА *памянш. Там крыні́ца была́, пясо́к і балацяві́нка.* Каралі.

БАЛАЦЯ́СТЫ *прым.* Балоцісты. *Скрыпачы́ каля бълъця́стых мест расту́ць.* Сянно.

БАЛБАТА́ЦЬ *незак.* Балбатаць, клекатаць (пра цецерукоў). *У бару́ цецяру́к балбо́чыць.* Мянюцева. *А ў бару́ ціцяро́к балбо́чыць, / Ён з бо́ру вылята́ць ня хо́чыць* (з песні). Багданава.

БАЛБАТУ́Н *м.* Кулік. *Балбатуны́ на бало́це балбо́чуць вясно́й.* Вялікі Азярэцк.

БАЛБАТУ́Н *м.* Балбатун, балбатлівы чалавек. *Як ён балбо́чыць, балбату́н называ́лі.* Марозаўка.

БАЛВА́Н *м.* Курган. *Балваны́ там, ка́жуць францу́зы пъхъва́ны.* Вялікі Азярэцк.

БАЛВА́Н *м.* Балван, дурань. *Балва́н – дурны́ чалаве́к.* Запруддзе.

БАЛДАЎНЯ́ *ж. эмац.-ацэн.* Што-н. недарэчна вялікае. *Каб табе́ нос з балдаўню́ здзе́лаўся!* Запруддзе.

БАЛЕ́ЗНЯ, **БАЛЕ́ЗЬ**, **БАЛЕ́СЬ** *ж.* 1. Хвароба. *Дзівасі́л ат дзвіна́ццыці балéзняў*. Кішуроўшчына. *Балéсь якáя – трýдна вылячыць*. Вялікі Азярэцк. 2. Эпілепсія. *Дзéўку балéзь б'ець*. Чуцькі.

БАЛЕ́ЦЬ *незак.* 1. Хварэць. *Жывéць плóха, балéіць, нібарáка, нагáмі балéіць*. Савінічы. *Пасці́ не балéў, тóлькі жáліўся сэ́рцам*. Багданава, Ракаў Засценак. 2. Балець. *Рýкі і нóгі баля́ць – усё балі́ць*. Ракаў Засценак, Багданава, Каралевічы, Леснікова. 3. *перан.* Перажываць, хваляваецца. *Я так балéла за éтым, каб чыста жáлі*. Сукрэмна.

БАЛО́НКА *ж.* ◊ У БАЛО́НКІ. Клятчасты ўзор на тканіне. *У балóнкі паснуéш, тады́ вы́ччыш*. Гарадзец. ◊ У БАЛО́НАЧКІ *памянш.* Тое ж. *Андъракі́ у балóначкі выткуць і ў палóсачкі*. Ракаў Засценак.

БАЛО́НКА *ж.* Шыба. *Разбі́ў шы́бу ці балóнку скáжуць*. Багданава.

БАЛО́ТА *н.* Балота; гразкае багністае месца. *Я і сéла ў балóта: сяжý у вадзé*. Леснікова. *Дурні́цы ў балóце брáлі*. Запруддзе, Апечкі, Жохава, Партызаны, Неўгадава. БАЛО́ТЦА *памянш.* *Там балóтца такóе, калóдзесь есь*. Вялікі Азярэцк. ◊ З АДНАГО́ БАЛО́ТА ЧЭ́РЦІ. Пра каго-н., што-н. падобнае, аднолькавае. *Усё раўнá з аднагó балóта чэ́рці*. Партызаны.

□ *У ці́хім балóце ўсе чэ́рці на дне*. Жохава.

БАЛО́ТНІ *прым.* Балотны. *Тáмацькі я́гъды балóтнія*. Запруддзе. *Балóтняя въдá там у калóдзісі*. Мянюцева, Гарадзец.

БАЛО́ТНІК *м.* Чалавек, які жыве сярод балота, на нізкай мясцовасці. *Яны́ балóтнікі, жывýць сярóд балóта*. Пожанькі.

БАЛТУ́Н *м.* Балбатун. *Балтýн балтáіць языкóм*. Вялікі Азярэцк.

БАЛЬЗАМІ́НКА *ж.* Бальзаміна (кветка). *Більзамі́нка сярэ́невым цвіцéць*. Кляпчэва.

БАЛЬНІ́ЦА, **БО́ЛЬНІЦА** *ж.* Бальніца. *Бальні́цы я ні знáла: усі́х дóма ражáла*. Заазер'е. *Другі́ раз павязлі́ ў бальні́цу, а німá мястóў*. Запруддзе. *Пабýдзіць нядзéльку ў двар́э, і ў бальні́цу*. Турава. *Ні дъвáлі ў дварэ́ радзі́ць, нáда ў бальні́цы*. Галашчакіна. *Я ў бóльніцу век не хажý*. Закур'е.

БАЛЬНЫ́ *прым.* 1. Хворы (чалавек). *Выслухалі дóктара ў Масквé, што па цілівíзару вы́лічыць, увéсь свет хай бярэ́ць, усé бальны́я*. Нямойта. 2. Балючы; пашкоджаны хваробай. *Рукá ж бальнáя: я ні маглá нічóга узя́ць у рýку*. Леснікова.

БАЛЬША́К *м.* Бальшак, шаша. *Зь Лéпля – бъльшáк на Мінск*. Багданава. *Па гéтаму бальшакý машы́ны гагóчуць*. Закур'е.

БАЛЬШУ́ШЧЫ *прым.* Вельмі вялікі. *Сляды́ мядзвéдзя бальшýшчыя, самá вíдзіла іх*. Партызаны. *Кáмень бальшýшчы ляжы́ць, каб мне на гэ́ты кáмень не павалі́цца*. Савінічы.

БАЛЬШЫ́, **БАЛЬШЭ́Й** *прым.* 1. Вялікі, значны па велічыні, памерах. *Бальшы́ расцéць хвошч, як ёлка*. Кішуроўшчына. *Хáты бальшы́я – бóлей станóвіцца пáр на кадры́лю*. Марозаўка, Багданава, Запруддзе, Міцюкова, Пожанькі. *Антóнуўкі былі́ ні бальшэ́я сёліта*. Леснікова. *Рáньша ткáлі бальшэ́я сýкны*. Запруддзе, Алексінічы, Нямойта, Фасаўшчына, Сянно. БАЛЬШЭ́НЬКІ *памянш.* *Бальшэ́нька ні былá дзярэ́ўня*. Фасаўшчына. 2. Большы, старэйшы па ўзросце. *Бъльшáя – дъўганóсая і білакýръя дзéўка*. Гарадзец. 3. Дарослы. *Хъзя́йкі нет, а дзéці бальшы́і у сына*. Карпавічы. 4. Доўгі. *Нóчы зімóй бальшы́я*. Міцюкова.

БАЛЬШЫНСТВО́ *н.* Большасць. *Дзéлюць маёмъсць: ёй* [жонцы] *бъльшынствó астаéцца, а ён* [мужык] *– і пашóў*. Запруддзе.

БАЛЬШЭ́ЗНЫ *прым.* Вельмі поўны, празмерна мажны. *Кі́шкі вы́скучуць, як хто на спі́ну бальшэ́зны стáніць*. Вялікі Азярэцк.

БАЛЬШЭ́ННЫ *прым.* Вельмі вялікі. *Былá бальшэ́нная карóва, змянілі на мáленькую*. Фасаўшчына.

БАЛЮ́ЧЫ *прым.* 1. Балючы; пашкоджаны хваробай. *Дýжа трýдніенька: нóжачкі балю́чыя*. Нямойта. *Нóгі балю́чыя, глухáя – па балéзні ўвóлілі, бес пары́*. Ульянавічы, Гарадзец. 2. Хваравіты. *Ікáя былá балю́чъя дзéўка! А пъшлá зáмуж і стáла здарóва*. Нямойта.

БАЛЯ́ЎКА *ж.* Балячка, болька. *Як не́йкія баля́ўкі, то купа́юць у ні́цавай вадзе́ дзяце́й*. Міцюкова. БАЛЯ́ВАЧКА *памянш. Як баля́вачка на шчацэ́ – пама́заць чыстаце́лам*. Парэчча.

БАЛЯ́ЧКА *ж.* Тое ж. *Гаспо́дзь высо́кі! Дзве баля́чкі на ўсю нагу́!* Партызаны.

БАНБІ́ЦЬ *незак*. Бамбіць. *Банбі́лі нас самалётам*. Партызаны.

БА́НДА *ж.* Кампанія свавольнай моладзі, дзяцей. *Мо́гуць згаро́ду злама́ць, на Іва́на, сядзі́ ноч, пілну́й ба́нду*. Вялікі Азярэцк.

БАНДЗЁЖКІ *мн.* Від абрадавага печыва. *Нъ Съракі́ бандзёжкі пяклі́*. Партызаны.

БАНДУ́РА *ж.* Вялікі груваcткі прадмет. *Жале́зная банду́ра стаі́ць*. Запруддзе.

БА́НКА *ж.* Слоік. *Ра́ньша мълако́ цадзі́ць гарла́чыкі бы́лі, а ціпе́р ба́нкі*. Каралі.

БАНКА́РТ, **БАНКА́РД** *м.* Байструк. *Банка́рт і́лі крапі́ўнік ска́жуць, е́слі біз ба́цькі*. Леснікі. *Банка́рд то жа, што і кра́піўнік, – дзіця́ без ба́цькі*. Дольдзева. БАНКА́РЦІК *памянш. Бънка́рцік заву́ць, е́слі дзе́ўкай ро́дзіць*. Фасаўшчына.

БА́НЬКА *ж.* Банька; шырокае металічнае кольца для прымацавання касы да касся. *У касе́ ба́нька жале́зная*. Фасаўшчына. *Ба́нька – дзе касу́ набіва́юць, жале́зная, кру́глінькая*. Міцюкова.

БА́ПКА *ж.* Бабка; пятнаццаць снапоў, састаўленых у кучку для прасушкі і накрытых двума распасцёртымі снапамі. *Ба́пка – е́та пітна́ццаць снапо́ў: трына́ццаць станаві́лася, два – пакрыва́юць*. Дольдзева. *І ячме́нь, і авёс – усё у ба́пкі ставілі*. Каралі, Гарадзец, Леснікова, Сукрэмна.

БА́ПКА *ж.* Абабак, падбярозавік. *У нас ё сураве́шкі, лісі́чкі, ба́пкі, бъравічкі́*. Запруддзе. *Ба́пкі – ані́ сало́дзінькія, у сыры́м ме́сце растуць*. Вялікі Азярэцк, Багданава.

БАРАБА́ЙКА *ж.* Балаболка, бразготка, званок. *Як збрадлі́вый скот, каб чуць было́, то чыпа́лі бъръба́йкі – далёка чуць*. Запруддзе.

БАРАБА́Н *м.* Паўкруглае скляпенне печы і падпечак. *Бъраба́н дзе́лаіцца у пе́чы: до́ску абцэ́шуць, паўкру́гла, заклада́юць да загне́ту*. Багданава.

БАРАВІ́К, **БІРАВІ́К**, **БАРВІ́К** *м.* Баравік. *Баравіко́ў мато́к насушы́ла*. Багданава. *Набо́к, грыбо́к, бъраві́к е́дзіць*. Ульянавічы, Вялікі Азярэцк, Дуброўкі. *У нас ро́дзюць апе́нкі, вару́шкі, біравікі́*. Сукрэмна. *Жа́рыный пъдасі́нувік сма́шный ду́жа, ну й барві́к нічо́га*. Партызаны. БАРАВІЧО́К *памянш. Мъшо́к падымі́ш, а там бъръвічо́к*. Алексінічы. ○ ПАЛЯВЭ́Й БАРАВІ́К. Несапраўдны баравік. *Пълявэ́й бъраві́к е́сці нільзя́*. Кавалі.

БАРАВЫ́ *прым*. Баравы. *Барава́я зязю́лька, нямно́шка табе́ кукува́ць*. Фасаўшчына.

БАРАДА́ *ж.* 1. Барада (у пеўня). *Бърада́ у пітуха́*. Алексінічы. 2. Нязжатая паласа жыта ці пучок каласоў, якія спецыяльна пакідалі, калі пачыналі жаць. *Бо́гу нъ бъраду́ пакіда́лі, як пачына́лі жаць*. Гарадзец. 3. Жменя звязаных каласоў, якія спецыяльна пакідаюць на полі пасля заканчэння жніва. *Як жы́та дажына́юць, Бо́гу бъраду́ дзе́лаюць – закру́тку таку́ю*. Багданава. *Бъраду́ закруці́ць – шэсна́ццаць къласо́ў, хлеп пало́жуць, разго́рнуць гэ́тыя кълаcкі́*. Гарадзец, Запруддзе. ◊ БАРАДУ́ БІЦЬ. Плявузгаць, гаварыць абы-што. *Бараду́ б’ець не́йкую*. Багданава.

БАРАЗНА́ *ж.* Баразна, разора. *Ле́хі. Памі́ж і́мі – бъръзна́*. Гарадзец. *Абмя́кла бу́льба: въда́ у бъро́знах стаі́ць*. Чуцькі. *На кійку́ апёршыся, бъразны́ чаты́ры вы́капала*. Нямойта, Гарадзец, Латыгаль, Міцюкова.

БАРА́Н *м.* Баран; свойская жывёліна. *Аве́чка бърано́ў хо́ча*. Парэчча. *Бърана́ укра́лі у нас*. Савінічы, Гарадзец. БАРА́НЧЫК, БАРА́НІЧКА *памянш. Бара́нчыка дась прадсяда́цель да спраўля́ем дажы́нкі*. Багданава. *Мы бара́нічку стрыч бу́дзім*. Чуцькі.

БАРА́Н *м.* Бакас; балотная з доўгай дзюбай птушка, якая ваганнем пер’я ўтварае гукі, падобныя на бляянне баранчыка. *Бъра́н у вадзе́ жыве́ць, бе́лінькі такі́, у яго́ ро́гі ма́лінькія, закру́частыя з пе́рышку, крычы́ць «ме-е-ме-е»*. Сукрэмна. *Бъра́н гаво́рыць усё «бэ-э, бэ-э», у бало́ці во́дзіцца*. Багданава, Ракаў Засценак. БАРАНО́К *памянш. Барано́к – у бало́це, каля вады́, дзе лахчы́на*. Дуброўкі. БАРА́НЬКА *памянш. Бара́нькі былі́: як ве́чар, так бу-бу-бу*. Дуброўкі.

БАРА́Н *м.* Баран; рубанак з дзвюма ручкамі. *Бара́н двухру́чны, ім гъблівáлі до́скі.* Гарадзец. *Бара́н з двумя́ ру́чкамі.* Манголія. *Бъра́н – до́скі чы́сціць. Удваі́х рабо́таеш: на адно́й старане́ і на другéй – у чатыры рукі́.* Запруддзе, Багданава, Жохава, Кляпчэва, Леснікова, Марозаўка, Міцюкова, Савінічы.

БАРА́ШКАВЫ *прым.* Каракулевы; зроблены з воўны барана. *Ша́пкі бара́шкавыя сівы́я но́сюць.* Каралі.

БАРБАРЫ́С, **БАРБАРЫ́Т** *м.* Барбарыс, ягады барбарысу. *Дзе́ці прыбягу́ць, нарву́ць барбары́са.* Апечкі. *Ну хай пашчы́пліць я́гаткі, гэ́та барбары́т.* Заазер’е.

БАРДО́ВЫ *прым.* Бардовы. *Ву́луі высо́чінькія, бурдо́выя, іх чэ́рві ні яду́ць.* Партызаны.

БАРЖДЖЭ́Й *прысл.* Хутчэй. *Баржджэ́й атарве́ш крапіву́.* Цясішча.

БАРКА́Н *м.* Паркан. *Як стая́ў къла бърка́ну, так цап за барка́ніну – і за ім.* Пожанькі.

БАРКА́НІНА *ж.* Адна штыкеціна з паркану. Пожанькі.

БАРСУ́К *м.* Барсук. *Барсу́к, ён жо́ўты, но́ры бальшэ́я дзе́лъіт.* Багданава. БАРСУЧО́ЧАК *памянш.* *Бърсучы́ха і бърсучо́чак у наре́ сядзе́лі.* Багданава.

БАРСУ́ЧЫ *прым.* Барсучыны. *Ат прасту́ды бърсу́чьім са́лам націра́цца на́да.* Багданава.

БАРСУЧЫ́ХА *ж.* Барсучыха. *Бърсучы́ха і бърсучо́чак у наре́ сядзе́лі.* Багданава.

БА́РЫНЯ *ж.* Барыня (танец). *Ба́рыню пашлі́ танцава́ць.* Багданава. *Ба́рыню гуля́лі, другія та́нцы, ску́шно ніко́лі не було́.* Партызаны, Каралевічы, Самсоны.

БАРЫ́С *м.* Традыцыйнае вясновае свята. *Сей боб, як Бары́с* (прыкмета). Багданава, Вялікі Азярэцк.

□ *Прышо́ў Бары́с – за сяўбу́ бяры́сь.* Каралевічы.

БАРЫ́С І ГЛЕБ. Дзень у народным календары, у які забаранялася выконваць цяжкія работы. □ *Бары́с і Глеб се́юць хлеп.* Вялікі Азярэцк.

БА́РЫШНЯ *ж.* Партнёрка ў танцы. *Э́та кавале́р, а е́та – ба́рышня.* Багданава.

БАС *м.* Бас; самы нізкі мужчынскі голас. *Я ба́сам, я маці́ў так вывесці не магу́.* Каралевічы.

БАСІКА́ *прысл.* Басанож. *Хо́дзіш басіка́, уніма́ння ні абрашча́іш на вужа́к.* Партызаны. *Да вічары́нкі ідзе́ш бъсіка́, а там абува́іш баці́нкі.* Запруддзе, Багданава.

БА́СНЯ *ж.* ◊ БА́СНІ БА́ЯЦЬ. Займацца пустымі размовамі. *Расе́дка жыве́ць, хо́дзіць, ба́сні ба́ець з ба́бамі.* Нямойта. ◊ ДАЛЁКАЯ БА́СНЯ. Доўгае апавяданне. *Далёкая ба́сня пра го́ра раска́зваць.* Гарадзец.

БАСЦЯ́ЦЦА *незак.* Бадзяцца, валачыцца. *Басця́іцца, як валацу́га.* Міцюкова.

БАСЬ-БАСЬ-БАСЬ *выкл.* Выгукі, якімі падзываюць авечак. *Бась-бась-бась – падзыва́юць аве́чак.* Вялікі Азярэцк.

БАСЯКО́М *прысл.* Басанож. *На вечары́нцы басяко́м танцава́лі.* Цясішча. *Бъсяко́м у Сянно́ ішлі́.* Ульянавічы, Алексінічы, Нямойта.

БАТВА́ *ж. зб.* Бацвінне. *Батву́ ко́сіш, зво́зіш з гаро́да ў кусты́.* Партызаны. *То́лькі пірьглідаіцца батва́, так другі́ рас абганя́юць бу́льбу.* Міцюкова, Ракаў Засценак.

БАТО́ЎЕ *н. зб.* 1. Бацвінне. *Бато́ўе бальшо́е: ра́кам паўзла́.* Ульянавічы. 2. Страва, прыгатаваная з бурачных сцёблаў і лісця. *Бато́ўе вары́ла: бурачко́ў нарва́ла.* Запруддзе. *Бато́ўе вары́ла, сміта́най закісля́ла.* Запруддзе.

БАЎТА́ЦЦА *незак.* Хістацца. *Дзень як парабо́таіш, дык ідзе́ш і баўта́ешся.* Міцюкова.

БАЎТУ́Н, **БУЎТУ́Н** *м.* Наседжанае без зародка яйка. *Яйцо́ махаіць, а баўту́н пьля́шчыцца.* Вялікі Азярэцк. *Бывáіць і буўту́н.* Станюкі.

БАХІ́ЛЫ *мн.* Бахілы; самаробныя глыбокія гумавыя галёшы. *Бахі́лы з разі́ны насі́лі пасля вайны́.* Багданава.

БА́ХНУЦЬ *зак.* Бахнуць, моцна ўдарыць. *Як ба́хніць цэ́пъм у лоб!* Запруддзе. БАХ. Нечакана грукнуць. *Бах снъра́т, і яму́ нагу́ перабі́ла.* Кляпчэва.

БАЦЁК *м*. Ласкавы зварот да чалавека. *Бацёк мой!* Закур'е.

БАЦІ́НКІ *мн*. Бацінкі. *Нъ Кълідý бацíнкі церас замёт кідáлі, куды́ нóсам ляжы́іць, у тýю стóрану зáмъж зóйдзіш*. Гарадзец, Неўгадава.

БАЦІ́СТАВЫ *прым*. Батыставы. *Купíла платóк шэ́рсны, кóфту бацíставую*. Нямойта.

БА́ЦЬКА *м*. Бацька. *Я мáлъя астълáся, бáцькі ні знáла свайгó*. Буй. *Бáцька мой быў абыéжджыкам*. Багданава, Гарадок, Заазер'е. ◊ ПА БА́ЦЬКУ. Быць падобным на бацьку, нагадваць бацьку. *Інá усá па бáцьку*. Серкуці.

□ *Як мáтка памрэ́ць, так бáцька аслéпніць*. Багданава. □ *Якí сук, такí клін, якí бáцька, такí сын*. Багданава.

БАЦЬКІ́ *толькі мн*. Бацькі. *Я сéмдзісят рублéй астáвіў бъцькáм*. Кляпчэва. *Дáжа ў пóлі пáсціла і зямлю́ бацькáм купляла*. Дольдзева.

БА́ЦЬКУЎШЧЫНА *ж*. Бацькаўшчына; спадчынная маёмасць. *Бáцькуўшчына астáлъся яму́ пу патóмству*. Міцюкова. *Я стълáся нъ бáцькуўшчыне жыць*. Запруддзе, Серкуці.

БА́ЦЮШКА *м*. Поп, святар. *Ніўдáча, як бáцюшку устрэ́ціш, як поп дарóгу пірóйдзіць*. Ракаў Засценак. *Я як памрý, кап і мянé з бáцюшкам хавáлі*. Партызаны, Заазер'е.

БАЧО́К *м*. Невялікая бочка. *Зяць кáжную вяснý нанóсіць бачкí два сóку*. Багданава.

БА́ЧЫЦЬ *незак*. Бачыць. *Каб маé вóчы цябé ні бáчылі, вýшы – ні чýлі!* Нямойта. *Лéвым вóкам бáчу*. Вялікі Азярэцк, Багданава, Закур'е.

БАЧЭ́НАК *м*. Невялікая бочка. *Бачэ́нак такí, з вядрó змішчáлъся*. Кляпчэва. *Бачэ́нак – э́та ісключы́іцельна дубóвая клёпка*. Дольдзева. БАЧЭ́НАЧАК *памянш*. Кляпчэва.

БАШКАВІ́ТЫ *прым*. Разумны, кемлівы. *Янá башкавíтая бáба, дóбра вучы́лася*. Дольдзева, Багданава, Заазер'е.

БАЯВЫ́ *прым*. Баявы (пра чалавека актыўных паводзін). *Ажны́ інá баівáя тъкáя дзéўка*. Запруддзе, Багданава, Заазер'е, Дуброўкі.

БАЯ́ЦЦА *незак*. Баяцца. *Ці бая́цца цяпéр грэ́ху?* Заазер'е, Багданава, Вялікі Азярэцк, Гарадок, Жохава, Запруддзе, Каралевічы, Каралі, Леснікі, Леснікова, Рэчкі, Самсоны, Сянно, Неўгадава.

БА́ЯЦЬ *незак*. Баяць, апавядаць. *Нам бáілі, што русáлкі ж жы́та выскáкыюць*. Багданава.

БЕ́ГАЦЬ *незак*. Бегаць. *Малады́я авéчкі бегáюць абы́-куды́*. Гарадзец, Багданава, Баравікі, Запруддзе, Каралевічы, Леснікова, Самсоны, Закур'е.

БЕГУНО́К *м*. Дробны пясок. *Пясóк вазíў з Вялíкага Сялá, бегунóк, пясóк*. Міцюкова.

БЕДАВА́ЦЬ *незак*. Сумаваць, гараваць. *Ні бядýй, бáба, прыéдуць унýкі*. Багданава. *Éслі гóра, то чалавéк бядýіць*. Заазер'е, Нямойта, Розмыслава, Савінічы, Фасаўшчына, Цясішча, Чуцькі.

БЕ́ДНАСЦЬ *ж*. Беднасць, нястача. *Хадзíла па бéднъсці бáба*. Запруддзе.

БЕДНАТА́ *ж*. Тое ж. *Беднатá былá: ганя́ліся за рабóтай, бая́ліся прапусцíць*. Багданава, Зааазер'е, Ракаў Засценак.

БЕ́ДНЫ *прым*. Бедны. *Бéдны с паслéднім падзéліцца, а багáты – не, не дась, а прагóніць*. Багданава, Вялікі Азярэцк, Нямойта, Рубеж, Ульянавічы.

БЕ́ДСТВІЕ *н*. Беднасць, галеча. *З вайны́ такóе ўсю́дых былó бéдствіе*. Партызаны.

БЕ́ЖАНЦЫ *мн*. Бежанцы. *У вáйну былá у бéжанцах*. Чуцькі, Баравікі.

БЕЗ, **БІЗ**, **БІС** *прыназ*. Без. *Рáньшы пéчы без кóмінаў былí*. Гарадзец. *Ямý нагý адбíла, мéсіц біз лячэ́ння быў*. Фасаўшчына. *Хáта біс нікóга*. Міцюкова, Буй.

БЕЗАПА́СКА *ж*. Бяспечная брытва. *Зразáў баля́чкі безапáскай*. Партызаны.

БЕЗАХВО́ТНА *прысл*. Неахвотна, праз сілу. *Безахвóтна есць*. Нямойта.

БЕЗУБО́ЛЯШЧЭЕ *н.* Абязбольваючы сродак. *Мо́жа, безубо́ляшчэе прыкладу́ – но́гі баля́ць, што не вы́трымаць*. Нямойта.

БЕЛАРУ́С *м.* Беларус. *Віда́ць, што вы белару́сы*. Латыгаль, Буй.

БЕЛАРУ́СКІ *прым.* Беларускі. *Белару́скі язы́к, гэ́ты, наш язы́к, не́шта хаце́лі зусі́м закі́нуць*. Нямойта, Гарадзец, Запруддзе.

БЕ́ЛА-СЛА́ДКІ *прым.* ○ БЕ́ЛА-СЛА́ДКАЯ Я́БЛЫНЯ. Белы наліў. *У мяне́ ёсь адна́ бе́ла-сла́дкъя я́блына*. Гарадок.

БЕ́ЛЕНЫ *дзеепрым.* 1. Белены, запраўлены малаком ці смятанай. *Бе́ленаё ядзі́м, суп бе́лены*. Багданава. 2. *н.* Страва, у якую дабаўляюць малако, смятану. Багданава.

БЕ́ЛЕНЬ *ж.* Белы, незагарэлы. *Ні загарэ́тыя дзе́ці, бе́лень*. Гарадзец.

БЕ́ЛКА *ж.* Вавёрка. *Бе́лкі дзятка́ выганя́юць з дупля́*. Леснікова, Багданава. ◊ (круці́цца) ЯК БЕ́ЛКА Ў КАЛЯСЕ́. У пастаянных занятках, клопатах. *Як бе́лка у калясе́: вярці́ся, круці́ся*. Савінічы.

БЕ́ЛЫ *прым.* Белы, светлы. *За́йцы зімо́й бе́лыя*. Багданава, Дольдзева, Запруддзе, Кляпчэва, Савінічы, Сянно. БЕ́ЛЕНЬКІ *памянш. Квасо́ль бе́ленькі стъра́есся садзі́ць*. Гарадзец. БЕ́ЛІНЬКІ *памянш.* Светлавалосы. *Бе́лінькі ма́ліц, у каго́ уда́ўся?* Багданава, Запруддзе. ○ БЕ́ЛАЯ БАЛЕ́ЗНЬ. Эпілепсія. *Бе́лая бале́зь вы́мучыла: ідзе́ць, пава́ліцца і кі́даецца, пераб'е́ць не́як, ато́йдзіць*. Гарадзец. ○ БЕ́ЛАЯ ГАРА́ЧКА. Белая гарачка. *У яго́ была́ бе́лая гара́чка*. Запруддзе. ○ БЕ́ЛАЯ РАДО́ЎКА. Белая радоўка (від грыбоў). *Радо́ўкі ёсь двух сарто́ў: бе́лая радо́ўка і сі́нія радо́ўка*. Міцюкова. ○ БЕ́ЛЫ НАЛІ́Ў. Белы наліў (сорт яблыкаў). *На бе́лым налі́ве ёсць я́блык німно́га*. Запруддзе, Гарадок. ○ БЕ́ЛЫ ГРУЗД. Грузд светлага колеру. *Бе́лых груздо́ў німа́, аж на Ле́піль е́здзім бе́рыць*. Закур'е, Апечкі, Карпавічы. ○ БЕ́ЛЫ ХРУШЧ. Грузд светлага колеру. *Бе́лы хрушч, ён го́ркі, іх – перамы́ць, нъціска́ць і до́ўга салі́ць*. Міцюкова. ◊ БЕ́ЛЫ СВЕТ. Свет, сусвет. *Што на бе́лым све́це, усё перарабі́ла*. ◊ БЯЛО́ ТАБЕ́. Пажаданне на добрае мыццё. *Бяло́ табе́ – як бяллё мыі́ш ка́жуць*. Нямойта.

БЕЛЬ *ж.* ◊ БЕ́ЛЬ БЕ́ЛЛЮ. Пра ярка-белы колер. *Сады́ цвілі́ – бель бе́ллю*. Вялікі Азярэцк.

БЕ́РАГ *м.* Узлесак, край. *На берагу́ ле́су расту́ць ваню́чыя грыбы́*. Жохава, Заазер'е, Івоні, Леснікова, Міцюкова. БЕРАЖО́К *памянш. Беражо́к у вуўня́нцы лу́піцца*. Вялікі Азярэцк.

БЕРАСТО́ЎКА *ж.* Запячатванне (мёду). *Берасто́ўка мёду*. Кляпчэва.

БЕРАСЦЕ́НЬ *м.* Від гарлача, які абкручвалі бяростай. *Берасце́нь – гърла́ч такі́: бяро́стай абві́нцаць, як бі́нтам ра́ну, насто́лькі шчы́тна, больш век жыве́, як цэ́ла*. Нямойта.

БЕРГАМО́ТА *ж.* Бергамот (сорт сакавітых салодкіх груш). *Гру́шы былі́: спасу́ўка, бъргамо́та, кру́пныя, дзі́чкі*. Мянюцева, Пожанькі.

БЕ́РКА *ж.* Бярозавы сок. *Бе́рка есць – хле́ба нет, хлеб ёсь – бе́ркі няма́*. Савінічы.

БЕС *м.* Нячысцік, чорт, д'ябал. *Бес у нас ра́ншы аднаго́ старыка́ пъдлаві́ў*. Багданава, Каралевічы. ◊ І Ў ЛЕС І Ў БЕС. Не знаходзіць сабе месца. *Конь у яго́ пасля абе́ду – і ў лес і ў бес*. Міцюкова, Савінічы, Самсоны.

БЁРДА, **БЕ́РДА** *ж.* Бёрда. *Уця́гваеш па па́ры ні́ты ў бёрда*. Рэчкі, Апечкі, Багданава, Вялікі Азярэцк, Гарадзец, Дольдзева, Запруддзе, Карпавічы, Дуброўкі.

БЗДЮЛЬ *м.* Лясны клоп. *Бздюль – жук такі́, сі́льна ваню́чы*. Запруддзе.

БІЗАБРА́ЗІЯ *ж.* Свавольства, бясчынства. *Бізабра́зію дзе́лаюць*. Цясішча.

БІЗЗЯМЕ́ЛЬНЫЙ *прым.* Беззямельны. *Біззяме́льный батра́к быў рабо́чым у пано́ў*. Запруддзе.

БІЗЛА́ДДЗЕ *н.* Бязладдзе, непаразуменне. *Бізла́ддзе у сям'і́ у іх*. Багданава.

БІЗУ́Н *м.* Бізун, пугаўё, да якога прывязваецца пуга. *Бізу́н – пугаўё віруўча́нае*. Гарадзец.

БІ́ЛА *н.* Біч; ударная частка цэпа. *Цэп, там ёсь бі́ла*. Багданава, Фасаўшчына.

БІЛІЗІ́Н, **АБІЛІЗІ́Н** *м.* Бензін. *Білізіну́ прыняслі́ не́мцы, а мы гало́сім: кънча́іцца на́ша жызьнь*. Манголія. *Пі́лка «Дру́жба» абілізіным рабо́тыіць*. Рулёўшчына.

БІ́ЛЦЫ *мн.* Верхнія і ніжнія планкі ў бёрдзе, якія ўтрымліваюць трасціны. *У бёрцы бі́лцы трось сыдзіржа́юць*. Заазер'е, Вялікі Азярэцк.

БІЛЬВА́РКА *ж.* Бак для (кіпячэння) бялізны. *Більва́рку паста́віш у прымыльніку*. Марозаўка.

БІРВЯНО́ *н.* Бервяно. *Два бірвяны́ зрэ́залі – два дрэ́вы*. Партызаны, Гарадзец, Запруддзе, Леснікова.

БІРДА́НКА *ж.* Буйнакаліберная вінтоўка. *Мужука́м ръзда́лі бірда́нкі.* Гарадок.

БІ́РКА *ж.* Драўляны гузік. *Бі́ркі бы́лі – штаны́ зашпіля́лі*. Леснікова.

БІРКУЛЁЗ *м.* Сухоты. *Біркулёз быў, ні памёр*. Багданава.

БІРУ́БАЧКА *ж. памянш.* Невялікі драўляны гузік. *Выдзе́лывалі біру́бачкі з дрэ́ва і зашпі́львалі*. Каралі, Гарадзец.

БІРУ́Ч *м.* Драўляны гузік. *Біру́ч ушыва́лі у каўне́р штано́ў, у мужчы́н*. Турава.

БІСКАРО́ЎНЫ *м.* Той, хто не трымае карову. *Біскаро́ўным ста́лі дава́ць цёлачку*. Савінічы.

БІСПРАРЫ́ЎНА *прысл.* Бесперапынна. *Біспрары́ўна е́халі яны́ і е́халі*. Серкуці.

БІСЧЫСЛЁНА *прым.* Вельмі многа, безліч. *Яны́ руга́юцца бісчыслёна*. Запруддзе.

БІТКІ́ *мн.* ◊ У БІТКІ́ (гуля́ць). Разбіваць адным яйкам другое (велікодная гульня). *У біткі́ гуля́лі, така́я гульня́ была́: чыё крапчэ́йшое яйцо́*. Вялікі Азярэцк.

БІТКО́М *прысл.* ◊ БІТКО́М НАБІ́ТА. Вельмі поўна, у вялікай колькасці. *Бітко́м набі́та ха́та была́*. Багданава.

БІ́ТЫ *дзеепрым.* Біты, пабіты. *Як ва сне ба́чыш яі́чкі бі́тыя – убы́ткі*. Каралевічы, Ульянавічы.

БІЦУ́К *м.* Біч; ударная частка цэпа. *Біцу́к у цэ́пі*. Запруддзе.

БІЦУВА́ЦЦА *незак.* Шмат працаваць. *Я біцува́лься крэ́пка: во, ру́кі бъля́ць*. Багданава.

БІ́ЦЦА *незак.* 1. Біцца. *Іду́, ба́чу: б'ю́цца пітухі́, налята́юць адзі́н на аднаго́*. Нямойта, Заазер'е, Запруддзе, Каралевічы. 2. Ваяваць, змагацца. *Ста́лі бі́цца, парціза́ны атступі́лі*. Нямойта. 3. Калоцца (пра дровы). *Зъсталі́ся крутэ́я дро́вы: яны́ не б'ю́цца*. Рулёўшчына. ◊ БІ́ЦЦА ЯК РЫ́БА АБ ЛЁД. 1. Без выніку і плёну намагацца, старацца, шукаючы выйсце з бядоты. *Б'юся як рыба аб лёд.* Вялікі Азярэцк. *Б'ецца як рыба аб лёт.* Запруддзе. 2. Шмат працаваць. *Друга́я ба́ба бі́лася як рыба аб лёд, а пе́нсія усі́м ро́ўная*. Вялікі Азярэцк, Багданава, Серкуці.

БІЦЬ *незак.* 1. Біць, прычыняць фізічны боль. *Бі свой свайго́, каб чужы́я бъя́ліся*. Багданава, Буй. 2. Забіваць, калоць. *Маладзічко́м на́да біць свінню́, а по́ўным, ка́жуць, біць нільзя́.* Запруддзе, Леснікі, Леснікова, Каралевічы. 3. Прыбіваць, замацоўваць. *На сцяну́ б'юць ко́лічкі*. Дольдзева. 4. Разбіваць цэлае на часткі. *Раскъла́чвалі муку́ – яйцо́ бі́лі*. Дольдзева, Заазер'е. 5. Спецыяльнай прыладай або лыжкай збіваць масла. *Ма́сла з кано́плі бі́лі*. Жохава, Закур'е. 6. Перыць. *Як паго́да, бі́лі пра́ннікам лён, на по́жнях сла́лі*. Карпавічы. *Кро́сны біць на́да ўме́ць*. Нямойта, Кляпчэва. 7. Малаціць. *Бі́лі жыта, і кулі́ трасці́ і кры́лі ха́ту*. Леснікова. 8. Ударыць (пра гром, маланку). *Граза́ бо́лі б'ець у сухо́е дрэ́ва*. Чуцькі, Багданава. 9. *перан.* Псаваць пры актыўным карыстанні. *Матацы́кл жале́іць біць*. Партызаны. 10. Праяўляцца ў розных сімптомах (пра хваробу). *У яе́ бале́знь б'ець*. Запруддзе. 11. Цячы (пра крыніцу). *Крыні́ца б'е*. Дольдзева. 12. Страляць. *Па нас б'юць, мы па́даім, а фі́наў ня ві́дна*. Івоні. ◊ БІЦЬ У ГО́ЛАВУ. Здагадвацца, ведаць. *Дасю́да мне ў го́лаву не бі́ла, што тут парціза́ны пахаро́нены*. Апечкі.

БІЧ *м.* Біч; ударная частка цэпа. *Жыта бі́чам бі́лі*. Запруддзе.

БІЧАВІ́К *м.* Скрыня для зерня, мукі. *Збіва́юць бічаві́к з дасо́к, куды́ ссыпа́іцца мука́ з жаро́н*. Запруддзе.

БІЧА́Й *м.* Тое ж. *У біча́й сыпім зярно́, у жарна́х*. Багданава, Багданава[1].

БЛА́ГА *прысл.* Дрэнна. *Ста́ла бла́га ў галаве́*. Каралевічы.

БЛА́ГІ *прым.* 1. Дрэнны, кепскі. *Які́ ты благі́ хлапе́ц*! Савінічы. 2. *н.* Нешта дрэннае, кепскае. *На благо́е не на́да до́ўга вучы́цца*. Ульянавічы. *Ні пачу́ла зло́га, благо́га*. Нямойта. *Скупы́ благо́му глядзі́ць у во́чы па-прасто́му*. Партызаны.

БЛА́ЦЦЕ *н.* Блат. *Ты з і́мі бла́цце завяла́*. Партызаны.

БЛАГАВЕ́ШЧАННЕ *н.* Дабравешчанне, Благавешчанне. *На Благаве́шчанне буцяны́ прылітáюць, вужáкі вупуўзáюць. На Благаве́шчанне нáда шчэ́пак назбірáць у по́дал, тры разы́ аббе́гчы круго́м хáты бо́саму, го́ламу, бу́дзеш гнёзды знахо́дзіць, яі́чкі*. Багданава. *На Благаве́шчанне буця́н прыляціць*. Багданава[1], Буй, Жохава, Запруддзе, Самсоны, Чуцькі. *Які́ дзень на Благаве́шчанне, такі́ на Па́ску*. Гарадзец, Ракаў Засценак. *На Благаве́шчанне Ісу́с Хрысто́с уваскрэ́с*. Самсоны.

БЛАГАДА́РСТВА *н.* ◊ ДАВА́ЦЬ БЛАГАДА́РСТВА. Бласлаўляць. *Ма́тка і ба́цька дъва́лі мне благада́рства*. Партызаны.

БЛАГАРО́ДНЫ *прым.* Высакародны, добразычлівы. *Мы ш лю́дзі благаро́дныя, Ло́рачкі цётачкі усе́ ро́дныя*. Чуцькі.

БЛАГАСЛАВЕ́ННЕ *н.* Бласлаўленне. *Іду́ць ра́на на блаславе́нне, тады́ прыязджа́юць, за стол са́дзяць*. Закур'е.

БЛАГАСЛАВЕ́НСТВА *н.* Тое ж. *Ад ба́бушкі благаславе́нства*. Каралевічы.

БЛАГАСЛАВІ́ЦЬ *зак.* Блаславіць. *Ма́тка з ба́цькам блъслъўля́лі маладых*. Ракаў Засценак. *Блъслъўля́ю хле́бам-со́ллю і до́брым здаро́ўйім!* (вясельнае пажаданне). Міцюкова. *Благаславі́, Хрысто́с, калі́ так прышло́сь*. Партызаны.

БЛАГАТА́ *ж.* Гора, нядоля. *Благата́ як цяпе́р, то і тады́ – благата́*. Ульянавічы.

БЛАГІ́ *прым.* Дрэнны. *На благо́е не на́да до́ўга вучы́цца*. Ульянавічы, Нямойта, Партызаны, Савінічы.

БЛАСЛАВЕ́ННЕ *н.* Блаславенне. *Іду́ць ра́на на блаславе́нне, тады́ прыязджа́юць, за стол садзя́ць*. Закур'е.

БЛАТНЫ́ *прым.* Вульгарны (?). *Дзе́ўкі не́йкіе блатнэ́я, мы – хо́ду ад іх*. Запруддзе.

БЛАТНЯ́К *м.* Пра распусную, разбэшчаную жанчыну. *Рабо́таць ня хо́чыць, цягáіцца па дымáх, блатня́к* [стала] *ба́ба, блы́таіцца*. Багданава.

БЛАХА́ *ж.* Блыха. *Спу́сціш но́гі, а бло́хі скок-скок, так і жылі́ ў блъхáх*. Фасаўшчына. *Пале́с дъстáць съвіня́т, а ў йіх бло́хі зялёныя* [як напалі, аж зваліўся]. Сянно. *Як блох на лучы́не – са́мая весяле́йшая свáцця*. Дуброўкі.

БЛА́ЦЦЕ *н.* Блат; знаёмства, сувязі. *Ты з і́мі бла́цце завяла́*. Партызаны.

БЛЕ́ДНА-ЗЯЛЁНЫ *прым.* Светлавата-зялёны. *Мацер'я́л не́йкі бле́дна-зялёны*. Запруддзе.

БЛЕТНЯ́ *ж.* Блешня, блясна; прынада для рыбы. *Блетня́ на ры́бу на́да, да, у ту лу́нку*. Багданава.

БЛІЖЭ́Й, **БЛІ́ЖАЙ**, **БЛІ́ЖЭЙ**, **БЛІ́ЖЫ** *прысл.* Бліжэй. *У До́льдзіва бліжэ́й, а ў Уллянъвічы дзе́сяць кіло́метраў*. Малы Азярэцк. *Як даро́гу но́вую сдзе́лылі, так іна́ быць блі́жай ста́ла*. Дольдзева. *Блі́жай пахáць, убірáць*. Нямойта. *Блі́жэй садзі́цеся к сто́лу*. Запруддзе. *У каго́ блі́жы сраство́, туды́ й пае́хылі*. Гарадок.

БЛІ́ЖНІ *прым.* Блізкі. *Мясце́чка Сянно́ – во са́мае блі́жняе к нам*. Самсоны.

БЛІЖА́ЮШЧЫ *прым.* Бліжэйшы, самы блізкі. *Зъгъдáў е́хыць дъ ма́тык пу бліжа́юшчых дзірыўня́х*. Гарадок.

БЛІ́ЗКА *прысл.* Блізка. *Украду́ць, а блі́зка ні ста́вюць каро́ву*. Гарадок.

БЛІЗАРУ́КІ *м.* Блізарукі. *Блізару́кі акуля́ры но́сіць*. Багданава, Гарадзец.

БЛІЗНЕЦЫ́ *мн.* Блізняты. *Блізнецы́ радзі́лісі, а адзі́н памёр*. Багданава.

БЛІ́ЗУ *прысл.* ◊ КАЛА БЛІ́ЗУ. Паблізу, побач. *Я б жыла́ й пе́сні пе́ла, каб яны́ былі́ кълa блі́зу*. Багданава. *Кала блі́зу тут німа́ тако́й дзярэ́ўні*. Чуцькі. *Німа́ кала блі́зу малі́н*. Запруддзе. *Хадзі́ла к прадсядáцелю, каб дáлі кала блі́зу травы́*. Партызаны, Баравікі, Манголія.

БЛІН *м.* Блін. *Бліны́ то́лькі ў нядзе́лю: чаты́ры скъвъро́ды*. Багданава, Гарадзец, Дуброўкі. ◊ БЛІНЫ́ СКАЧКО́М! Жаданне таму, хто пячэ бліны. Багданава. ◊ ПЕ́РВЫ

БЛІН КО́МАМ. Пра няўдалы ўчынак. Вялікі Азярэцк. ◊ ЗА ЦЁПЛЫ БЛІН АДДА́Ў ДО́ЧКУ. Пра вельмі нявыгадны шлюб. Вялікі Азярэцк.

БЛІНО́К *м.* Выступ на сякеры, збоку ад тапарышча. *Бліно́к у тапары́ ё, каб ні з'іжджа́ла, каб дзіржа́ла лу́ччы*. Запруддзе.

БЛІНО́ЎНІЦА *ж.* Патэльня для бліноў. *Бліно́ўніца – для бліно́ў*. Жохава.

БЛІ́НЫ *мн.* Мясістыя чырвоныя скураныя вырасты пад дзюбай у пеўня. *У пятуха́ бліні́ вісяць кра́сныя*. Малы Азярэцк. БЛІ́НЧЫКІ *памянш. У петуха́ ў ве́рху грэ́бень, уні́зе – блі́нчыкі*. Вялікі Азярэцк. *У ку́рыцы ўвярху́ грэ́бінь, унізу́ – блі́нчыкі*. Запруддзе, Багданава.

БЛІНЫ́ *мн.* Кабылкі (грыбы). *Бліны́, ці капы́цікі, ра́ньшы бра́лі, цяпе́р не бяру́ць*. Вялікі Азярэцк.

БЛІСКАВІ́ЦА *ж.* Бліскавіца, маланка. *Бліскаві́ца ў вакно́ бі́ла, гаспады́ню разбудзі́ла*. Леснікова.

БЛІСКАТА́ *ж.* Прыгажосць, хараство. *Бу́дзіць тут въдаём – бліскъта́!* Мянюцева.

БЛІСНЯ́, **БЛІШНЯ́** *ж.* Блешня, блясна; прынада для рыбы. *На бліснí лаві́лі рыбу*. Багданава.

БЛІСЦЕ́ЦЬ *незак.* Ззяць, блішчэць. *Аганёк бліcці́ць*. Багданава, Гарадзец, Нямойта.

БЛІША́НЫ *прым.* Бляшаны. *Бліша́ная капце́лька, карасі́ны наллéш, кно́цік уця́гнеш*. Багданава.

БЛО́КАЦЬ *незак.* Балбатаць, пляткарыць. *Ба́бы наъча́лі бло́кать*. Партызаны.

БЛУД *м.* ◊ ІСЦІ́ Ў БЛУД. Паводзіць сябе непрыстойна. *Ні адзі́н сын не пайшо́ў у блуд*. Запруддзе, Багданава, Нямойта.

БЛУДЗІ́ЦЬ *незак.* Блукаць. *Як прысні́ш, што ў куста́х хо́дзіш, блу́дзіш, – тру́днасці печа́льныя*. Багданава, Каралевічы, Ракаў Засценак.

БЛУДЗЯ́К *м.* Валацуга. *Блудзякі́ жыву́ць, нідзе́ ім ме́сца німа́*. Латыгаль.

БЛУКУНЯ́ЦЦА *незак.* Бадзяцца, туляцца. *Гульта́й блукуня́ўся так про́ста* [не працаваў, як руплівы гаспадар]. Сянно.

БЛУНДА́ *ж.* Баланда, вельмі вадкая страва. *Блунда́ – адна́ въда́*. Сянно.

БЛЫ́НДАЦЬ *незак.* 1. Бадзяцца, туляцца. *Сам блы́ндаіць, а хто яму́ касі́ць бу́дзіць?* Чуцькі. 2. Крыху рухацца, хадзіць. *Друга́я зіма́ ўжо, як я бале́ю, тро́ху блынды́ю*. Чуцькі.

БЛЫ́ТАНЫ *прым.* Змешаны (пра мову). *У нас блы́таны язы́к*. Станюкі, Багданава.

БЛЫ́ТАЦЦА *незак.* Бадзяцца, цягацца. *Блы́таўся чорт яго́ зна́іць дзе*. Савінічы, Багданава.

БЛЫ́ТАЦЬ *незак.* Блытаць, збіваць з панталыку. *Ай, Мі́шка, ня блы́тай ты!* Фасаўшчына.

БЛЫ́ШЫЦЬ *незак.* Лаяцца. *Блы́шыць, пъгъня́іць*. Савінічы.

БЛЭ́НДА *агульн.* 1. Валацуга, лайдак. *Блэ́нда быў ма́лец*. Запруддзе. 2. Распусны, амаральны мужчына. *Блэ́нда быў: к тэй по́йдзіць, к тэй по́йдзіць*. Запруддзе. 3. Пра шкадлівых кароў. *Ой, ні каро́вы, а блэ́нды які́е праці́ўныя*. Заазер'е.

БЛЭ́НДАЦЬ *незак.* Бадзяцца, цягацца. *Блэ́ндаіць, хо́дзіць ліш бы дзе*. Фасаўшчына. *Ня блэ́ндый ты*! Чуцькі.

БЛЮ́ДА *н.* Страва. *Астальны́я блю́ды ла́дзюць пъ възмо́жнасці*. Гарадзец.

БЛЮ́ДКА *н.* Сподак. *Мъхамо́р бяру́ць ад мух і ло́жаць у блю́дка*. Дольдзева.

БЛЮЗНА́, **БЛІЗНА́** *ж.* Блюзна, памылка ў ткацтве. *Блюзна́ — як ні́тка парве́цца*. Вялікі Азярэцк. *Блізна́, калі́ парве́цца ні́тка, глядзе́м у бёрдзі, дзе яна́ парва́лася*. Леснікова. *Ты блізну́ здзе́лаеш, ні садзі́ся за кро́сны*. Буй. *Блізна́ ідзе́ць, калі́ ні́тка парве́цца*. Рэчкі, Багданава, Дуброўкі.

БЛЮСЦІ́ *незак.* Берагчы. *Блюдзе́ш бу́льбу, як ліка́рства, на се́мя*. Дольдзева. *Зіму́ вісі́ць* [мяса], *к ле́ту ш на́да блюсці́ е́ты са́мы кіндзю́к*. Багданава. *У лес схо́дзюць і нарву́ць арэх і да Каля́т блюду́ць, а тады́ ўжо ў Каля́ды арэ́хі гэ́тыя е́лі і гуля́лі*. Буй, Вялікі

Азярэцк, Жохава, Запруддзе, Заазер’е, Каралевічы, Кляпчэва, Леснікова, Марозаўка, Нямойта, Фасаўшчына.

БЛЯ́ХА *ж.* 1. Тонкае ліставое жалеза; ліст такога жалеза. *Бля́хай крылі крышу.* Нямойта, Багданава, Парэчча. 2. Ліст жалеза з загнутымі краямі для выпечкі. *На бля́ху, і сунь у печ.* Запруддзе, Каралі, Савінічы.

БЛЯ́ХЕР *м.* Бляхар; майстар па пакрыцці даху, страхі. *Бля́хер пае́хаў, жасця́ннік.* Манголія.

БЛЯ́ШЫНА *ж.* Ордэнская планка. *Надава́лі бля́шын, штук дзе́сяць, о́рдэн да́лі і медалі́.* Марозаўка.

БЛЯЯ́ЦЬ *незак.* Бляяць. *Бляю́ць аве́чкі.* Гарадзец, Закур’е.

БО *часц.* Вось. *Бо і ві́дзіш, ба́пка харо́шая.* Заазер’е. *Бо як прыду́малі, каб на бе́луй бума́зі не́мцы бе́гълі.* Закур’е.

БОБ, **БОП** *м.* Боб (зерне). *Ля́ху пасе́іць бо́бу, пані́ціцца, пава́ліцца і ні расце́ць.* Вялікі Азярэцк. *Боп буйне́йшы за квасо́ль, чо́рный.* Гарадзец. *Боб па́раны ядзі́м.* Міцюкова, Багданава, Запруддзе, Каралевічы, Нямойта, Ракаў Засценак.

Нае́ўся як дурны́ бо́бу (выслоўе). Малы Азярэцк, Неўгадава.

БОГ, **БОХ** *м.* Абраз, ікона. *У мяне́ й бох вісі́ць у ха́це.* Ракаў Засценак, Багданава. ◊ БОГ ДАЕ́ЦЬ. Так атрымліваецца, складваецца. *Бох так дае́ць.* Міцюкова. ◊ І́СЦІННЫЙ БОХ. Так, праўда. *Прыхо́дзім, у ле́сі на тым ме́сці, і́сцінный бох, як стол* [доўгая], *ляжы́ць вужа́ка.* Міцюкова. ◊ ЯК У БО́ГА ЗА ДЗВЯРМІ́. Без клопатаў, заможна, у поўнай бяспецы (жыць). *Жыла́ за мно́ю як у бо́га за дзвярмі́.* Ульянавічы. ◊ З БО́ГАМ ЖЫЦЬ. Жыць у суладдзі, у згодзе з сумленнем. *Я з Бо́гам жыў.* Рэчкі, Міцюкова. ◊ ЯК У БО́ГА ЗА ДЗВЯРМІ́ (пажы́ць). Вельмі дрэнна, з цяжкасцямі. *Пажыла́ ты, ба́ба, за э́тым алкаго́лікам, як у Бо́га за дзвярмі́.* Ульянавічы. ◊ БАРАНІ́ (БАРО́НЬ) БО́ЖА (БОГ), БРАНІ́ (БРАНЬ) БОХ. Засцярога ад чаго-н., забарона рабіць што-н. небяспечнае. *Бърані́ бо́жа ад усякага нішча́сця.* Нямойта. *Ці́ха ста́ніць у цэ́ркві, баро́нь бох гъварыць нільзя́, а то вон вы́ганюць.* Сукрэмна. *Брані́ бох, каб ні кот, кры́сы зае́лі б нас!* Ульянавічы. *А брань бог кашляну́ў бы – не́мцы і схваці́лі бы.* Запруддзе. *Барані́ бог, по́йдзіць туды́.* Запруддзе. ◊ ХАЙ БОХ КРЫ́ЕЦЬ. Выраз перасцярогі, папярэджання не рабіць чаго-н. *Хай бох крые́ць, кап чълаве́ка вы́гнаў с ха́ты.* Рэчкі. ◊ ДАЙ БО́ЖА (БО́ЖАЧКА) ЗДАРО́ЎЯ. Пры пажаданні здароўя. *Кап табе́ бо́жа даў здаро́ўя. Кап табе́ бо́жачка даў здаро́ўя.* Нямойта. ◊ БО́ЖА, БО́ЖА МОЙ, БО́ЖАЧКА МОЙ. Выгук пры хваляванні. *Бо́жа мой, бо́жа, а што ж бу́дзіць!* Рубеж, Нямойта, Партызаны, Неўгадава. ◊ ГАСПО́ДЗЬ БО́ЖАЧКА. Тое ж. *Пла́чу: гаспо́дзь бо́жачка, якую бог даў ка́ру*? Леснікі. ◊ БО́ЖА МОЙ ВЫСО́ЧАНЬКІ. Бажба. *Затраслі́ся мае́ но́гі: бо́жа мой высо́чанькі, пъмагі́ радо́ўку адпа́сціць.* Партызаны. □ *Як яка́я трыво́га, тады́ – да Бо́га.* Нямойта. □ *Памо́жа Бог, калі́ сам не зьдзе́лаіш.* Каралевічы. □ *Дзіцё́нък упадзе́ць – Бох паду́шку падсціла́іць, а стары́ па́даіць – бърану́ паткіда́іць.* Каралевічы. □ *Нъ каго́ Бох, нъ таго́ й людзі.* Ульянавічы. □ *Хто ра́на ўстае́, таму Бох дае́.* Вялікі Азярэцк. □ *Ні гані́ Бо́га с ха́ты, калі́ ён улёс у ха́ту.* Багданава, Забор’е, Рэчкі, Сянно. □ *Што Бог су́дзіць, то́е і бу́дзіць.* Каралевічы. □ *Не вінава́т Бох, а хто плох.* Каралевічы. □ *Го́рдага* (*гънары́стъга*) *Бог із не́ба ські́дваіць.* Каралевічы. □ *На табе́, Бо́жа, калі́ мне няго́жа.* Ульянавічы. □ *Бы́стры сам нъбяжы́ць, а на ці́хъга Бох наніс́ець.* Ульянавічы. □ *Бог сіро́т лю́біць, але́ до́лі ні дае́.* Багданава. □ *Баро́нь Бох сві́нні ро́гі – не засту́піць даро́гі.* □ *Даў Бох шча́сця, ды ня ўме́йеш шунува́ць.* Івоні Сен.

БО́ЖЫ, **БО́ЖЖЫ** *прым.* ○ БО́ЖАЯ РАСА́. Невядомая расліна. *Бо́жжа ръса́ – на ёй расі́чка стаі́ць.* Багданава. ○ БО́ЖАЯ КАРО́ЎКА. Божая кароўка. *Бо́жая каро́ўка – кра́сненькая і ў кро́пачкі.* Рэчкі. ○ БО́ЖЖАЯ КАНАПЕ́ЛЬКА. Від травы. *Бо́жжыя канапе́лькі – е́та тра́ва суха́я.* Жохава.

БОК *м.* 1. Прастора злева і справа. *У нас быў гаро́т на два бакі́.* Серкуці. *На адны́м баку́ ракі́ не́мцы, на другі́м – ру́скія.* Кляпчэва. *Той бок ніжэ́й, нізі́на.* Партызаны, Галашчакіна, Неўгадава. 2. Бок у прадметах, у вугле. *Кълъ бако́ў у істру́п устуўля́лысі до́шчъчкі.* Гарадок. 3. Бок, правая ці левая частка тулава. *У бок уда́рыла, алі́ вы́нялі*

аско́лкі. Каралі. *Ні було́ ні пат бок, ні пат го́лувы* [што-н. пакласці]. Дуброўкі. ◊ ПАД БО́КАМ. Зусім блізка, недалёка. *Ха́та пад бо́кам, я дамо́й пайду́*. Леснікова. ◊ У БО́КІ. На пояс. *І во, у бо́кі во́зьмісся і выскачыш танцава́ць*. Багданава.

БО́КАМ *прысл*. 1. Бокам, павярнуўшыся, сагнуўшыся. *Крыва́я така́я: бо́кам – ра́кам устаёш*. Марозаўка. 2. Няроўна, пад нахілам. *Мая́ дзе́ўчына падло́гу пакла́ла і вакно́ бо́кам* [у зямлянцы]. Партызаны.

БОКС *м*. Бокс (спартыўная гульня). *Бо́ксаў не люблю́*. Нямойта.

БО́ЛЕЙ, **БО́ЛЕ**, **БО́ЛІ**, **БО́ЛІЙ** *прысл*. Болей, больш. *А бо́лей к ба́пкам хадзі́лі: ат пу́ду, ат зълатніка́, ат ві́ху*. Запруддзе. *Кап іх бо́ле було́ тады́*. Багданава. *Бо́лі за міне́ ён ні зна́іць. Бо́лі ў нас ле́су нет*. Машчоны. *Грыбы́ сушы́лі бо́лі*. Багданава, Вялікі Азярэцк, Гарадок, Заазер’е, Кавалі, Канева, Міцюкова, Нямойта, Серкуці, Пожанькі. *Аве́цы на́ зіму пудо́ў трыццъць на́да се́на, а пад но́гі й бо́лі выі́цігніць*. Неўгадава. *Пачына́іш кручко́м с сярэ́дзіны, а да́лі бо́лій ганя́іш*. Партызаны, Забор’е.

БОЛЬ *м*. Боль. *Лячы́ў гаълаўны́ боль*. Кляпчэва. *Боль ду́жа бальшэ́й*. Нямойта. *Паду́маю –* у *гаълаву боль уда́раць, так тру́дна было́ жыць*. Цясішча.

БОЛЬ *ж*. Тое ж. *Як ня мо́жна трыма́ць, така́я боль*. Серкуці.

БО́НДАР *м. перан*. Пра тоўстае дзіця. *Я іх прызва́ла бо́ндары, таўстэ́я такі́я*. Запруддзе.

БОР *м*. Бор. *Бор назъва́іцца, сaсо́ньнік быў бальшы́. Ў нас каля ху́тара бор быў*. Багданава. *Бор – е́та лес: е́лкі, сасо́ннік. У бару́ съсна́ бо́льшы часць, ёсь і асі́на*. Запруддзе, Вялікі Азярэцк, Мянюцева. *Па бъра́х расце́ць лячэ́бны хвошч*. Кішуроўшчына.

БО́РНІК *м*. Інструмент для выбаркі пазоў. *Бо́рнік шпары́ выбіра́ць*. Лееснікі.

БО́ЧКА *ж*. Бочка. *Дзе́шка і́лі бо́чка, тады́ дзірвя́нныя дзе́шкі былі́, с клёпачак здзе́ланы, абручы́ наго́ніш*. Каралі. *Дзёгъць, што калёсы ма́заць, быў, у бо́чцы вазі́лі*. Нямойта. *Кмін сыпем, соль, таўкачо́м капу́сту складзём у бо́чку*. Вялікі Азярэцк.

БРА́ГА *ж*. Брага. *Мая́ ба́ба рас каро́ву бра́гай напаі́ла, і малако́ па́хла бра́гай*. Міцюкова, Дольдзева.

БРАДЗЯ́ГА *агульн*. Валацуга. *Ах ты бръдзя́га!* Савінічы.

БРАДЗЯ́ЖНЫ *прым*. Збродлівы. *Бръдзя́жная каро́ва*. Савінічы.

БРАДЗЯ́ЖЫЦЬ *незак*. Бадзяцца, хадзіць без справы. *Бро́цька бръдзя́жыць абы-дзе́*. Савінічы.

БРАДЗЯ́ЧЫ *прым*. Пераезджы. *Брадзя́чыя лю́дзі пъна́ехалі і дзе́лаюць абы-што́*. Ульянавічы.

БРА́ДЖАНЫ, **БРА́ДЗІНЫ** *дзеепрым*. Забраны, узяты. *Хъзя́ін бра́джаны ў со́рак пе́ршым, а ў со́рак чацьвёртым пагі́п*. Буй. *Я з атту́да бра́джана*. Самсоны. *Яны́ ніда́ўна бра́дзіныя*. Дольдзева

БРА́ЖЫЦЬ *незак*. 1. Закісаць (пра малако і пад. прадукты). *Бра́жыць малако́, пато́м яго́ сві́ням даю́ць*. Партызаны. *Варе́н’я бра́жаіць, са́хару німа́*. Івоні. 2. Бражыць (пра брагу). *Бра́га бра́жыць, хо́дзіць, пухці́ць*. Дольдзева.

БРА́ЗГУЎКА *ж*. Званочак. *Бра́згуўкі ду́жа звіне́лі, пра́ма ў като́рых такі́я ме́лкія*. Самсоны.

БРА́ЗНУЦЬ *зак*. Бразнуць, раптоўна ўпасці. *Бра́знула жале́зіна – ды на нагу́*. Буй.

БРАК *м. перан*. Ганьба. *Ра́ньшы, як дзе́ўка бяз мужыка́ ро́дзіць, – ёй брак*. Розмыслава.

БРАКАВА́ЦЬ *незак*. Лічыць дрэнным, няякасным. *Чаго́ ты, ба́ба, браку́іця гэ́ты грып?* Запруддзе.

БРАКО́ВАННЫ *прым*. Бракованы, той, які мае недахопы. *Брако́ванных прадаю́ць парасёнкаў, мо́гуць гудува́цца, а мо́гуць не*. Багданава.

БРА́ЛКА *ж*. Механічная прылада для выбірання лёну. *Лён выбіра́ць – бра́лкі*. Запруддзе. *Бра́лкамі ні бра́лі, ру́чна бра́лі* [лён]. Чуцькі.

БРАНЕ́Ц, **БРУНЕ́Ц** *м.* Ягады (відаць, касцяніцы). *Бране́ц – як брусні́цы, то́лькі брусні́цы кра́сныя, а бране́ц, бруне́ц – чо́рныя.* Кішуроўшчына. *Бране́ц – я́гады со́чныя, яны́ драбне́йшыя за дурні́цы.* Кішуроўшчына, Багданава.

БРАНІ́ЦЦА *незак*. Сварыцца на каго-н. *Нашто́ на вас брані́цца?* Партызаны.

БРАТ *м.* Брат. Кішуроўшчына, Запруддзе. ◊ У ТРЭ́ЦІМ БРАТ. Траюрадны брат. *Мне Пе́цька ў трэ́цім быў брат*. Жохава.

□ *Брат лю́біць сястру́ бага́таю, а мужы́к – жо́нку здаро́ваю.* Вялікі Азярэцк, Багданава, Гарадок, Карпавічы.

БРАТ-І-СІСТРА́, **БРАТ-СІСТРА́**. Падбел. *Брат-і-сістра́ – сі́ні і жо́ўты на адны́м цвятку́.* Буй. *Брат-і-сістра́ па ржэ́ўніку расту́ць, дзяце́й ат залату́хі купа́юць.* Запруддзе, Багданава, Заазер’е, Леснікі, Леснікова, Самсоны. *На Купа́ла травы́ абіза́цільна трэ́ба нърва́ць і даць каро́ві – брат-сястры́.* Нямойта, Заазер’е.

БРАТКІ́ *толькі мн.* Браткі і падобныя да іх кветкі. *Сабіра́юцца, іду́ць у жы́та, ірву́ць браткі́ з дзвюх цвято́ў, в’юць вянкі́, кіда́юць у ваду́* [на Купалле]. Нямойта.

БРАТНІ́ *прым*. Братаў. *Бра́тні пляме́ннік*. Неўгадава. *Бра́тні дзіцёнък быў*. Манголія.

БРАЎНО́ *н.* Бервяно. *Ста́вюцца казлы́, браўно́ ло́жыцца і тако́й прадо́льнай піло́й рэ́жыцца.* Нямойта, Заазер’е, Міцюкова, Партызаны, Станюкі. БРУ́ЎНУШКА *памянш. Пан е́хаў, а вужа́ка праз даро́гу ў во́зера, як бру́ўнушко, у ваду́ ўско́чыла.* Каралевічы.

БРАХАНУ́ЦЬ *зак.* 1. Брахаць (пра сабаку). *Гэ́ты саба́ка калі́ брахане́ць.* Леснікова. 2. *перан.* Сварыцца, лаяцца. *Гэ́ткі сын калі́ брахане́ць на мяне́.* Леснікова.

БРАХА́ЦЦА *незак. перан.* Сварыцца, лаяцца. *Брэ́шуцца яны́, руга́юцца, ла́ду німа́.* Партызаны, Багданава, Заазер’е, Запруддзе, Кляпчэва, Нямойта, Рассвет.

БРАХА́ЦЬ *незак.* 1. Брахаць (пра сабаку). *Саба́ка бе́гыіць круго́м ку́сціка і брэ́шыць.* Алексінічы, Багданава, Вялікі Азярэцк, Галашчакіна. Марозаўка. 2. *перан.* Сварыцца, лаяцца. *Браха́ць, брашы́ што хо́чаш, а каб рука́ твая́ на мне не ляжа́ла.* Дольдзева, Вялікі Азярэцк, Заазер’е, Міцюкова, Савінічы, Фасаўшчына.

БРАХЛІ́ВЫ *прым.* 1. Балбатлівы. *Дзе́ці руга́юцца, брахлі́выя такі́я.* Запруддзе. 2. *перан.* Лаянкавы, абразлівы. *Мно́га пъгаво́рак ёсь, і руга́цельскіх, брахлі́вых.* Каралевічы, Забор’е.

БРАЦЕ́ННІК *м*. Брацэнік, стрыечны брат. *Яна́ ўзяла́ майго́ браце́нніка.* Багданава.

БРАЦЬ *незак*. 1. Браць. *Бра́лі ту́ю ваду́ і пілі́.* Багданава. *Бяры́, то́лькі ні хачу́.* Галашчакіна. *Поп бра́ў усё, пънясе́ш к Па́схі, яе́ц кладу́ць мно́га, ён і шэсь во́зьміць.* Багданава. 2. Рваць (пра лён, каноплі). *Бра́лі ўручну́ю і сла́лі лён.* Буй. *Цяпе́р жа рука́мі ні бяру́ць.* Гарадзец. *Лён цві́це сі́ненькім, як жо́ўценькім ста́не, так і браць мо́жна.* Вялікі Азярэцк, Запруддзе. 3. Збіраць (пра грыбы, ягады). *Лю́дзі беру́ць грыбы́ і яду́ць.* Закур’е. *Бяру́ малі́ну, што ў дварэ́, і до мне.* Серкуці, Заазер’е, Карпавічы. 4. Запрашаць. *Падру́х бра́лі як за свідзе́целяў.* Запруддзе. 5. Красці. *Ра́ньшы астаўля́лі, ніхто́ нічо́га ні браў, ні краў – лю́дзі былі́ надзе́йныя.* Запруддзе. 6. Жаніцца (выходзіць замуж). *Ні бярэ́ць ніко́га до́чка, жыве́ць адна́.* Фасаўшчына, Багданава. 7. *перан.* Запісваць. *Ле́там прые́дуць нъ магніта́фо́н браць*. Заазер’е. 8. Есці. *Больш нічо́га ні бра́лі пъръся́ты.* Вялікі Азярэцк. 9. Набываць, купляць. *Ё дзе́ньгі, бяру́ць і бяру́ць, на́да яно́ ці не на́да.* Каралевічы. 10. Перавозіць. *Гэ́та прывязлі́ дом з Багушэ́ва, у Мінск бу́дуць браць.* Заазер’е. 11. Разбіраць, апаноўваць. *Дзе́ці нае́ўшыся, сон ні бярэ́ць.* Запруддзе. ◊ НЕ БРАЦЬ ДА ГАЛАВЫ́. Не думаць пра што-н., не звяртаць увагі. *Нічо́га ні бра́ла да галавы́*. Дуброўкі. *Ні бяры́ ты дъ гълавы́.* Ульянавічы. ◊ БРАЦЬ У ДОЎГ. Пазычаць. *Я ў цябе́ ніка́гда́ ні бра́ла ў доўг.* Багданава. ◊ ЯК НІ БЯРЫ́. Безумоўна, бясспрэчна. *Як ні бяры́, дзярэ́ўня аджыва́іць.* Буй.

БРО́ВЫ *мн*. Бровы. Багданава.

БРО́ЛЕР *м.*, **БО́ЛЕРЫ** *мн.* Бройлер; свойская птушка, якая гадуецца спецыяльным спосабам. *Бро́лер – гу́сі і ка́чкі.* Буй. *Бо́леры дзе́ржым*. Закур’е.

БРО́СІЦЬ *зак.* 1. Пакінуць. *Дзе́вачку свекрыві́ бро́сіла.* Багданава. 2. Перастаць. *Ці галава́ бро́сіла бале́ць?* Міцюкова. *Цяпе́р не́шта ўсё бро́сіла радзі́ць, нъграшы́лі лю́дзі пірад Бо́гам.* Вялікі Азярэцк, Нямойта.

БРО́ЦЬКА *агульн.* Валацуга. *Бро́цька бръдзя́жыць абы-дзе́.* Савінічы.

БРО́ШКА *ж.* Ашыйнік. *Кала шы́і ў саба́кі бро́шка, ашэ́йнік.* Партызаны.

БРОТ *м.* Брод. *У брот пераехъў во́зера.* Гарадок.

БРУЖМЕ́ЛЬ *м.* Бружмель. *Бружме́ль – дрэ́ва дро́бненькае, нявысо́кае, упяро́д было́, як куст скарэ́й, цяпе́р усё пасушы́лі павы́дралі.* Багданава. *Бружме́ль нападо́біе во́ўчага лы́ка.* Каралевічы.

БРУЗЕ́НТ *м.* Брызент. *Шы́лі о́буй з брузе́нту.* Алексінічы.

БРУК *м.* Брук. *Брук – е́та ка́мінная даро́га.* Багданава.

БРУКАВА́ЦЬ *незак.* Варкаваць (пра галубоў). *Бруку́юць галубы́, лётаюць па сада́х.* Мянюцева.

БРУ́КВІНА *ж.* Бручка. *У вайну́ бру́квіну на тры ча́сці рэ́залі, згрызём – і спаць кла́ліся.* Партызаны.

БРУ́КІ *мн.* Штаны. *Рас прые́хаў, што тако́я, бру́кі ў мяду́.* Сянно.

БРУСНЕ́ЦЬ *незак.* Цвярдзець (пра вымя). *Як ві́ма бруснє́іць, тады́ страло́й гла́дзюць.* Закур’е.

БРУСНІ́ЦЫ *мн.*, **БРУСНІ́КА** *ж.* Брусніцы. *У тым бару́ брусні́цы, чарні́цы, малі́ны.* Мянюцева, Леснікова, Каралевічы, Парэчча, Цясішча. *Брусні́ка была́ ў лясу́, клю́ква.* Цясішча, Парэчча. *Брусні́ка ёсь, малі́н по́ўна.* Дуброўкі.

БРУСНІ́ШНІК, **БРУШНІ́ЧНІК**, **БРУШНІ́ШНІК** *м.* Бруснічнік. *Там брусні́шнік расце́ць.* Запруддзе, Алексінічы, Каралі, Партызаны. *І брушні́чнік, і суні́цы ёсь.* Буй. *Брушні́шнік ад ламо́ты касці́.* Каралевічы. *Брушні́шнік, чарні́шнік то́пім і п’ем.* Каралі. *Брушні́шнік ат по́чак.* Партызаны, Буй, Каралевічы.

БРУСО́К *м.* Брусок; тачыльны камень прадаўгаватай формы, мянташка. *Бруска́мі нажы́ то́чуць.* Гарадзец. *Бруско́м то́чуць касу́.* Манголія, Гарадзец, Жохава, Запруддзе.

БРУСО́К *м.* Частка грабель, куды ўстаўляюцца зубы; стаўпец. *У брусо́к устаўля́ліся зу́б’я, а пато́м грабі́лна.* Жохава, Гарадзец.

БРУ́ХА *н.* 1. Чэрава, бруха. *Бру́ха ў каро́вы.* Парэчча, Вялікі Азярэцк. 2. *перан.* Ніжняя частка пілы. *Бру́ха ў пілы́ вы́пукнутае.* Вялікі Азярэцк.

□ *Слу́хай ву́хам, а не бру́хам.* Каралевічы.

БРУХА́ТЫ *прым.* З вялікім жыватом, трыбухаты. *Руха́тая каро́ва ідзе́ць.* Парэчча.

БРУ́ЧКА *ж.* Бручка. *Бру́чку вары́лі, дра́лі, праснакі́ пяклі́.* Алексінічы.

БРУ́ШКА *н.* Брушка, грудка (у насякомых). *Бру́шка ў пшчалы́.* Закур’е.

БРУШТЫ́НАВЫ, **БРУШТЫНО́ВЫ** *прым.* Бурштынавы. *Бруштьі́навыя бу́сы красна-бура́чныя.* Каралевічы. *Бруштыно́выя бу́сы, як купа́ю рабёнка, палажу́ ў нага́х, у ху́стачку завярну́ – ад згла́зу.*

БРУ́ШЫНА *ж.* 1. Жывот, скура жывата. *Уся́ бруши́на была́ сіне́ла.* Івоні. 2. Сала з падчарэўя. Вялікі Азярэцк.

БРЫВІНА́ *ж.* Брыво. *Уда́рыла каро́ва ў брывіну́.* Цясішча.

БРЫГА́ДА *ж.* Брыгада. *Адна́ ў нас брага́да.* Гарадзец.

БРЫГАДЗІ́Р *м.* Брыгадзір. *Ён шчытаво́дам рабо́таў, брыгадзі́рам і ў ку́зніцы быў.* Заазер’е, Каралі.

БРЫГАДЗІ́РКА *ж.* Кіраўніца брыгады. *Была́ ў нас брыгадзі́рка.* Мянюцева.

БРЫ́ГНУЦЬ *зак.* Успыхнуць. *Як брыгну́ў аго́нь – гръза́ была́.* Кішуроўшчына.

БРЫДА́ *ж.* Брыда. *Кату́ гэ́ту брыду́ аддалі́.* Багданава.

БРЫ́ДКІ *прым.* Непрыемны. *Такі́м бры́дкім націра́ннем націра́ла.* Нямойта.

БРЫ́ЖЫКІ *мн.* Брыжы; вузкая палоска тканіны, сабраная ў зборкі. *Чапе́ц надзе́ніць з бры́жыкамі.* Закур’е.

БРЫЖДЖЭ́ЦЬ *незак.* Звінець. *Сва́дзьбу ла́дную здзе́лалі, на ко́нях ша́рыкі брыжджа́ць, пасці́лачкі пъсла́лі.* Багданава.

БРЫЖ, **БРЫШ** *м.*, **БРЫЖЫ́** *мн.* 1. Край дошкі. *Брыш у до́шцы.* Вялікі Азярэцк. 2. Бакавое рабро ў ложку. *Бакі́ ў ло́жку у нас называ́лі брыжы́.* Марозаўка. 3. Прымурак, выступ зверху ўздоўж печы. *Брыш у ка́ждай пе́чы – спі́чкі кла́сці.* Фасаўшчына.

БРЫ́ЗГІ *мн.* Пырскі. *Бры́згі б'юць, аж атлі́таюць.* Баравікі.

БРЫЗГЛЁНЫ *прым.* Буйны, ліўневы. *К ве́чару даў дошч, брызглёны, буйны́.* Баравікі.

БРЫКЕ́Т *м.* Брыкет. *З брыке́ту по́пел сыпала на гаро́т.* Ракаў Засценак. *Была́ запіса́ўшыся на брыке́т.* Багданава.

БРЫЛЬ *м.* 1. Капялюш, брыль. *Брылі́ насі́лі Лі́дзіны Іва́нішкі.* Партызаны. *Два брылі́ гро́шай ахвірава́ў.* Каралевічы, Гарадзец. 2. Мянушка жыхароў вёскі Кішуроўшчына. *Да вайны́ мы хлеп і гаро́х до́бра палуча́лі, а тады́ з гэ́тымі брыля́мі далучы́лі, і горш ста́ла.* Партызаны.

БРЫ́НДЫ *мн.* Брыжы; вузкая палоска тканіны, сабраная ў зборкі. *Бры́нды прышыва́лі* [на спадніцу]. Турава.

БРЫ́ТВА *ж.* 1. Брытва. *Бры́тва апа́сная была́, як но́жык, тэй бры́твай бры́ліся.* Багданава.

□ *Як то́пішся, дык* (*то*) *і за бры́тву ўхо́пішся* (*хо́пісся*). Серкуці, Леснікова.

БРЫ́ТКА *прысл.* Брыдка, непрыемна. *Бры́тка яму́ сматрэ́ць.* Савінічы, Жохава.

БРЭ́ДЗІНЬ, **БРАДЗЕ́НЬ** *м.* Браднік; спецыяльная сетка для лоўлі рыбы. *Спляцём брэ́дзінь, ідў́ць на ры́бу.* Кляпчэва, Нямойта. *Брадзе́нь заву́ць, браднём ры́бу ло́віюць.* Фасаўшчына. *Вяза́лі брэ́дні – се́ткі.* Баравікі.

БРЭДНІ́К *м.* Тое ж. *З брэднíко́м у рэ́чку схо́дзіць, зло́віць шчу́чак, пло́так, язько́ў.* Самсоны.

БРЭСЦЯ́НІЦ *м.* Брэстаўчанін, жыхар Брэстчыны. *А ён брэсця́ніц, па-сво́йму гаво́рыць.* Запруддзе.

БРЭСЬ *выкл.* Раптоўна ўпасці. *Брэсь – і ляжы́ць.* Парэчча.

БУБЕ́НЧЫК *м.* Званочак. *На дузе́ бубе́нчыкі зво́няць. На шы́ю каню́ ве́шалі бубе́нчыкі.* Міцюкова.

БУБЁН *м.* Бубен. *Бубён быў, цымба́лы, скры́пачка.* Вялікі Азярэцк, Багданава, Самсоны, Закур'е.

БУ́БКА *ж.* Кветка, суквецце. *У пі́жмы бу́бкі жо́ўтыя.* Каралі.

БУ́БНІЦЬ *незак.* Іграць у бубен. *Чатыры часы́, а ён бу́бніць пъд вакно́м.* Алексінічы, Багданава.

БУБЫ́ *мн.* ◊ НА БУБА́Х. У адзіноце і нястачы. *Цяпе́р астъла́ся на буба́х, сама́ жыву́.* Кішуроўшчына.

БУБЫ́ШКА, **БУ́БЫШКА** *ж.*, **БУБУ́ШКІ** *мн.* Бутон. *Ла́дная бубы́шка ў свірэ́піцы, адарвём і ядзём, гарка́вая.* Запруддзе, Багданава, Каралі, Партызаны. *Ма́льва ў бу́бышках.* Багданава. *Бубу́шкі пачарне́лі.* Запруддзе. БУБЫ́ШАЧКА *памянш. Мя́та сыба́ччыя, на ёй во бубы́шачкі расту́ць, як цвіці́ць.* Заазер'е.

БУВА́ЛАШНІ *прым.* 1. Даўні. *Яны́ ціпе́рашнія ня ўме́юць бува́лашніх пе́сінь.* Вялікі Азярэцк, Запруддзе, Нямойта, Партызаны, Сукрэмна, Фасаўшчына, Закур'е. *Бува́лашнія лю́дзі ткалі накладáныя рушнíкі.* Багданава, Нямойта, Серкуці, Чуцькі. 2. *н.* Даўняе, мінулае. *Бува́лашніга нільзя́ забыва́ць, нільзя́ закі́нуць.* Запруддзе. *Гэ́та ўсё бува́лашняе: рушнікі́ тка́ныя, пасці́лкі.* Вялікі Азярэцк, Гарадок, Ульянавічы, Партызаны, Чуцькі.

БУГАРО́К *м.* Бугарок (на целе). *У жа́бы бугаркі́ па це́лу, яна́ ўся раба́я, яны́ бальшэ́і во́дзюцца.* Вялікі Азярэцк.

БУГЛАЁЎКА *ж.* Сорт ігруш. *Буглаёўкі расту́ць бальшэ́я, адну́ з'ясі́ і до.* Самсоны.

БУГРА́К *м.* Узгорак, бугор. *На буграку́ лі Мышкане́й курга́н быў.* Алексінічы. БУГРАЧО́К *памянш. На буграчку́ касі́лі цімахве́іўку.* Алексінічы.

БУГРА́Н *м.* Курган, узгорак. *Магі́льнік тут у ле́сі, тут былі́ ту́ркі, памёрзлі, іх зъкъпа́лі ў буграны́.* Рассвет.

БУГРЫ́СТЫ *прым.* Бугрысты, няроўны, хвалісты. *Страчкі́ бугры́стыя таке́я.* Вялікі Азярэцк.

БУ́ДА *ж.* Дом, хата. *А прые́дзь, бра́цец, у маю́ бу́ду, / А хоць жъбърава́ць бу́ду, / Цябе́ частува́ць бу́ду* (з песні). Рассвет. БУ́ТКА *памянш.* Невялікая хата. *Я сама́ гэ́ту бу́тку стро́іла.* Нямойта.

БУ́ДЗІН *прым.* ○ БУ́ДЗІН ДЗЕНЬ. Рабочы дзень, невыхадны. *У бу́дзін дзень пра́лі, тка́лі.* Багданава, Буй, Ульянавічы.

БУДЗІ́ЦЬ *незак.* Будзіць. *Бу́дзіць пяту́х, кап ні праспа́ла.* Буй, Гарадзец.

БУ́ДКА *ж.* Будка для сабакі. *Бу́дка сыба́ччъя, для съба́к.* Запруддзе.

БУДУВА́ЦЬ *незак.* Будаваць. *Ха́ту будува́ў сам.* Леснікова, Запруддзе, Нямойта.

БУДЫ́НАК *м.* Дом, будынак. *Я й за́муш прышла́ ў гэ́ты будынак.* Гарадок.

БУЗА́ *ж.* 1. Смецце. *Бо́лей нядзе́лі ні міла́, буза́ ў ха́ці.* Леснікі. 2. Гразкае, багністае месца. *Уе́хала ў бузу́ ў кана́ве па кале́на.* Заазер'е, Гарадок, Ульянавічы.

БУЗІ́ЦЬ *незак.* Бузіць. *Ні бузі́це, жыві́це харашо́. Я бузі́ць ня бу́ду, зна́ю зако́ну.* Цясішча, Багданава.

БУЗЯ́НЫ *прым.* Гразкі. *Бірагó ў нет, бузя́ная тако́я во́зера, то́пкае, вя́скае.* Турава, Вялікі Азярэцк, Запруддзе, Пожанькі, Турава.

БУ́ЙНА *прысл.* Буйна, моцна. *Гэ́ты наш пулямёт дро́бна, а няме́цкі бу́йна сако́чыць.* Леснікова.

БУЙНЫ́ *прым.* Буйны. *Чарні́ка буйна́я така́я, харо́шая.* Апечкі, Вялікі Азярэцк, Дольдзева, Запруддзе, Нямойта.

БУК *м.* Бук. *Дзе́рава бук.* Кляпчэва.

БУ́КАВІЦА *ж.* Букваца (лекавая расліна). *А е́та мы завём бу́кавіца, а па кні́ге – васілёк лугавы́, от ламаты́ касце́й.* Серкуці. *Бу́кавіца высо́кая, ро́завым цвіці́ць, лі́сцікі прыклада́еш, як парэ́жаш, як пары́вы. Па луга́х, кала даро́гі і дзе по́жні ёсь, расце́ць.* Каралі, Каралевічы, Марозаўка, Сукрэмна.

БУКЕ́Т *м.* Кветка, суквецце. *Гэ́та стуле́тнік, а гэ́та гарсе́нзія, як цвіці́ць – буке́ты бальшыя́.* Міцюкова.

БУКЕ́ЦІНА *ж.* Тое ж. *Ды паглядзі́, усю́ буке́ціну сарва́лі.* Запруддзе.

БУКЛА́ШКА *ж.* Металічная біклага, фляга. *Букла́шкі былі от сълда́т.* Запруддзе.

БУКСУВА́ЦЬ *незак.* Буксаваць. *Тра́ктары буксува́лі.* Нямойта.

БУЛА́НЫ *прым.* Буланы. *Була́ны – ні жо́ўты, ні бе́лы конь.* Нямойта, Вялікі Азярэцк, Сянно.

БУЛА́ЎКА *ж.* Булаўка. *На́да насі́ць була́ўку на грудзя́х, у пъдалу́.* Каралевічы.

БУЛА́Ш *м.* Булка, вялікая булачка. *Нъ Съракі́ булашы́ пяклі́ до́ўжызныя.* Партызаны.

БУЛДА́ *ж.* ◊ БЫЦЬ ПАД БУЛДО́Й. Знаходзіцца ў нецвярозым стане. *Быў пъд булдо́й, зъяві́ў, што ў жо́нкі сок я́блышны стаі́ць. Прыйшла́ мілі́цыя і штра́пу да́лі.* Сянно.

БУЛДО́ЎКА *ж.* Лілея. *Булдо́ўкі бе́лыя і жо́ўтыя.* Багданава.

БУЛЁН *м.* Булён. *Булён – бу́льба і въда́.* Гарадзец, Багданава, Неўгадава. *З баравіка́мі і булён смяе́цца.* Рассвет. БУЛЛЁНЧЫК *памянш.* *Буллёнчык – карто́шачка адна́, а як пярло́ўка, то суп.* Багданава.

БУ́ЛКА *ж.* Баханка, булка. *Пяклі́ па сем і пъ чатыры бу́лкі, як іка́я сім'я́.* Цясішча, Заазер'е, Чуцькі. *Прыне́сла бу́лку хле́ба з магазі́на.* Багданава, Вялікі Азярэцк, Чуцькі.

БУЛЬ-БУЛЬ-БУЛЬ *выкл.* Падзыўныя для качак. Станюкі.

БУ́ЛЬБА *ж.* Бульба. *З Іллі́ бу́льбу пачына́юць къпа́ць, ніхто́ ні къпа́ў да Ллі.* Вялікі Азярэцк. *Лю́дзі атса́джвалі бурука́мі бу́льбу.* Запруддзе. *У пяску́ бу́льба пачына́е пе́чыся.* Партызаны. *І траву́ е́лі, і бу́льбу е́лі.* Буй, Алексінічы, Гарадзец, Каралевічы, Ракаў Засценак, Чуцькі, Неўгадава.

БУЛЬБЕ́ШНІК *м. зб.* Бульбоўнік, бацвінне бульбы. *Бульбе́шнік адкі́нь.* Закур'е.

БУ́ЛЬБІНА, **БУЛЬБІ́НА** *ж.* Бульба. *Бу́льбі́на свая́ то́лькі, а што ў дзярэ́ўні?* Багданава.

БУЛЬБО́ЎНІК *м. зб.* Бульбоўнік, бацвінне бульбы. *Бульбо́ўніку зжа́ла, разве́сіла сушы́ць.* Міцюкова, Баравікі, Запруддзе, Кляпчэва, Розмыслава.

БУЛЬБЯ́НІШЧА *н.* Бульбянішча; поле, дзе расла бульба. *На бульбя́нішчы пшані́цу се́ілі.* Гарадок, Міцюкова.

БУЛЬБЯ́НКА *ж.* Сорт ігруш. *Былі́ ў нас бульбя́нкі* [грушы]. Пожанькі.

БУЛЬБЯНЫ́ *прым.* Бульбяны, прыгатаваны з бульбы. *Клёцкі хто надзярэ́ць з бу́льбы – бульбянэ́я, а хто мучанэ́я.* Нямойта.

БУМА́ГА *ж.* Папера. *Э́та то́ка нъ слава́х і на бума́зі ўважа́юць, а ў са́мам дзе́лі, ніхто́ ня спро́сіць, ці табе́ по́мачы на́да ці не.* Леснікова.

БУНТАНІ́НА *ж.* Блытаніна. *Бунтані́на была́ тъка́я.* Фасаўшчына.

БУНТО́ЎКА *ж.* Сварлівая жанчына. □ *Зало́ўка – бунто́ўка.* Запруддзе.

БУ́РА *ж.* Бура, моцны вецер. *У нас на Пітра́ абы́чна бу́ры быва́юць.* Вялікі Азярэцк, Багданава, Каралі, Ракаў Засценак. ○ МАГНІ́ТНАЯ БУ́РА. Змяненне магнітнага поля Зямлі, звязанае з утварэннем на Сонцы цёмных плям. *А дзе ш та́я бу́ра магні́тная?* Нямойта.

БУРА́К *м.* Бурак. *Буракі́ со́дзім, гуркі́ со́дзім на ляха́х.* Гарадзец. *Со́так во́сім бурука́мі засе́іла.* Баравікі, Вялікі Азярэцк, Леснікі, Леснікова, Цясішча. БУРАЧО́К, БУРУЧО́К *памянш.* *Ле́хі ро́бім: і лук, і мо́ркву, і бурачкі́, і капу́сту со́дзім.* Каралі. *Буручка́ парэ́жу, бу́льбіны.* Багданава.

БУРА́К *м.* Невялікая жалезная печка (буржуйка?). *Бура́к – пе́чка зале́зная, яе́ купля́юць, прыдае́цца.* Нямойта.

БУРАКЛІ́ВЫ *прым.* Бардовы (пра колер). *Буракліі́вая кве́ткі на пла́цці.* Запруддзе.

БУРА́Н *м.* Буран, моцны вецер. *Бура́н быў скі́нуў гняздо́, сабра́ліся мужыкі́ і ўсцягну́лі наве́рх.* Запруддзе, Цясішча.

БУРА́ЧНІК, **БУРА́ШНІК** *м. зб.* Бурачнік, бацвінне буракоў. *Лі́сце мо́рквы – марко́ўнік, бурако́ў – бура́чнік, капу́сты – капу́снік.* Гарадзец, Кішуроўшчына. *Бура́шнік ско́ту дае́м.* Самсоны.

БУРА́ЧНЫ *прым.* Бардовы (пра колер). *Бурштыно́выя бу́сы карь́ічлевыя, кра́сныя, бура́чныя – усякія ме́ла.* Каралевічы.

БУРГО́МІСТР, **БУРМІ́СТР** *м.* Бургамістр. *Бурго́містрам ён быў, дзялі́ў зямлю́.* Леснікова, Партызаны. *Сістра́ пае́хала к бурмі́стру ў Уллья́навічы.* Фасаўшчына.

БУРДА́ *ж.* ◊ ЯК БУРДА́. Пра перакіслае малако. *Як бурда́ мълако́.* Заазер'е.

БУРДЗЮЧО́К *м. эмац.-ацэн.* Мажны, сыты чалавек. *Яе́ па́па бурдзючо́к ла́дны, то́ўсценькі такі́.* Партызаны.

БУРДО́ВЫ *прым.* Бардовы (пра колер). *Бурдо́вымі цвіця́ць гваздзі́кі.* Багданава.

БУРКУЛЁЗНЫ *прым.* Хворы на туберкулёз. *Усё хрыпі́ць каро́ва, ду́малі, што буркулёзная.* Запруддзе.

БУРЛА́ТЫ *мн.* Апошняе бервяно ў зрубе, да якога мацуюцца кроквы. *На бэ́льку ло́жуцца бурла́ты. Па бурла́тах страпі́лы ло́жаць.* Марозаўка. *Ло́жуцца на сцяну́ бурла́ты, ста́вюць на бурла́ты кро́квы.* Сукрэмна. *Кры́ша стаі́ць на бурла́тах.* Міцюкова, Алексінічы, Багданава, Вялікі Азярэцк, Гарадзец, Дольдзева, Запруддзе, Леснікова, Нямойта.

БУРНО́С *м.* Вопратка з даматканага сукна. *Цяпе́р гаво́раць по́льты, а ра́ньшы быў бурно́с.* Партызаны.

БУРСА́ *ж.* Сварка. *Каб ні было́ бурсы́ ў ха́ці, я яго́ адпра́віла.* Каралевічы.

БУРТ *м.* Бурт; вялікі капец бульбы, буракоў. *Бу́льба ў бурт кладзе́цца на по́лі, до́ма – капе́ц.* Партызаны, Гарадзец, Неўгадава.

БУРТУВА́ЦЬ *незак.* Буртаваць. *Ку́чу буртува́лі.* Савінічы.

БУРУЗДЗІ́ЦЬ *незак. эмац.-ацэн.* Плявузгаць, гаварыць абы-што. *Бурудзі́ць абы-што́.* Дольдзева.

БУРУНУВА́ТЫ *прым*. Бураваты (пра колер). *Я́гады, чарні́цы, такі́я бурунува́тыя, бу́рыя такі́я, яшчэ́ не чо́рныя.* Ракаў Засценак.

БУРЧА́ЦЬ *незак*. 1. Бурліць. *Бурчы́ць вада́ ў бало́ці.* Багданава. *У драгбе́ не скрозь, а містамі во́кны. Бурчы́ць вада́ там.* Запруддзе. 2. Сярдзіта, незадаволена мармытаць, выказваць незадавальненне. *Бурчы́ш ты, як стара́я ба́ба.* Вялікі Азярэцк.

БУРЧУ́Н *м*. Буркун, мармытун. *Бурчу́н е́ты бурчы́ць і бурчы́ць.* Гарадзец.

БУРЫ́ЦЦА *незак*. Разбурацца, развальвацца. *Кало́дзеш ужо́ бу́рыцца.* Кішуроўшчына, Івоні, Леснікова, Нямойта, Сукрэмна, Фасаўшчына.

БУРЭ́НЯ *ж*. Карова бурай масці; клічка такой каровы. Міцюкова.

БУРЭ́Ц *м*. Буркун, мармытун. *Бурэ́ц бурчы́ць і бурчы́ць.* Багданава.

БУРЭ́ЦЬ *незак*. Спець (пра злакавыя расліны). *Ужо́ бурэ́іць жы́та.* Ульянавічы.

БУ́СЕЛ *м*. Бусел. *Када́ бу́сел яйцо́ выќідываіць – ле́та мачлі́вая, а када́ рабёнка – гало́дная ле́та* (прыкмета). Запруддзе.

БУСЛІ́ННЫ *прым*. Бусліны. *Буслі́ннае гняздо́ про́шлы год на ба́шні было́.* Багданава.

БУ́ТЭЛЬ *ж*. Бутэлька. *Вады́ бу́тэль з сабо́й.* Багданава.

БУЎТА́ЦЦА, **БУТА́ЦЦА** *незак*. Хістацца, дрэнна трымацца на нагах. *Як ве́цер той, буўта́ецца.* Міцюкова. *Гълъва́, што п'я́нъя, аш бута́юся.* Кішуроўшчына, Каралевічы.

БУХНУ́ЦЬ *зак*. Ударыць. *Ні ра́зу мужы́к ні бухну́ў, пражыла́ з ім пядзеся́т тры гады́.* Самсоны, Міцюкова.

БУХТО́РЫЦЦА *незак*. Многа працаваць. *Я заніма́лася з гаро́дам гэ́тым, цэ́лаю нядзе́лю бухто́рылася.* Багданава.

БУЦЯ́Н, **БАЦЬЯ́Н**, **БУЦЬЯ́Н** *м*. Бусел. *На Благаве́шчане буця́н прыліта́іць.* Дольдзева. *Грэх бу́дзіць, як гняздо́ буцяна́ разбу́рыш.* Самсоны, Багданава, Вялікі Азярэцк, Гарадзец, Леснікова, Міцюкова, Нямойта, Партызаны, Ракаў Засценак, Розмыслава, Серкуці, Сукрэмна, Ульянавічы, Чуцькі, Закур'е. *У тэй дом, дзе бацья́н жыве́ць, не уда́рыць мала́нка.* Гарадзец, Дуброўкі. *Дзе буцья́н жыве́ць, то пяру́н ні ўда́рыць.* Дуброўкі. БУЦЯНО́К, БУЦЯНЁНАК *памянш*. *Буцяно́к сядзі́ць і ўсё дзю́пкъй – тар-тар-тар.* Нямойта, Сянно. *Е́слі буцянёнка ські́ніць, то на го́лъп, а е́сьлі яйцо́ – нъ ўръжа́й* (прыкмета). Серкуці, Сянно.

БУЦЯНІ́ХА *ж*. Бусліха. *Буця́н прыляце́ў з буцяні́хуй* [з выраю]*, ажані́ўся.* Сянно.

БУЦЯНО́ВЫ *прым*. Бусліны. *Гняздо́ буцяно́вае ве́цер раскалашла́ціў.* Нямойта, Багданава. ○ БУЦЯНО́ВА ЯЙЦО́. Порхаўка (неядомы грыб). *Буцяно́вы я́йцы ў нас пъ лагу́ расту́ць.* Партызаны.

БУЧ *м*. Рыбалоўная снасць, зробленая з лазы, ніцяной сеткі і абручоў. *Бучамі ра́куў ла́віў.* Рассвет.

БУШУВА́ЦЬ *незак*. Дурэць, буяніць. *Прыду́ць у дзярэ́ўню і дава́й бушува́ць: што ўзду́маюць, той дзе́лаюць.* Запруддзе.

БУЯ́Н *м*. Баян. *Ціпе́ра іgра́юць на буя́н адзі́н маці́ў.* Кавалі.

БЫВА́ЛА, **БУВА́ЛА**, **БА́ЛА** *часц*. Бывала. *Быва́ла, уве́сь свет аб'е́здзіць, або́йдзіць.* Савінічы. *Ма́тка, бува́ла, пае́дзіць і ка́жыць: купі́ла рыбёнка.* Буй, Багданава, Заазер'е, Нямойта. *Ба́ла туды́ е́здзілі глі́ну къпа́ць.* Багданава.

БЫВА́ЦЬ *незак*. Быць, здарацца. *Быва́ець су́мна, настрае́нія ніякага.* Запруддзе, Багданава, Міцюкова, Самсоны.

БЫК *м*. Бык (жывёліна). *Дзве до́йных каро́вы дзіржа́ла і бы́ка.* Баравікі, Запруддзе, Марозаўка, Міцюкова, Чуцькі. БЫЧАНО́К *памянш*. *На́да бычънка́ гэ́тага нъкармі́ць.* Марозаўка.

БЫК *м*. Памылка пры ткацтве, снаванні. *Нарабі́ла быко́ў, калі́ снъва́лі, яго́ разабра́ць было́ тру́дна быка́.* Дуброўкі.

БЫ́ЛЛЕ *н. зб*. Дудкі бульбоўніку. *Была́ бу́льба, астало́ся адно́ былле, тако́е ду́дзейка астало́ся, усё жукі́ з'е́лі.* Апечкі.

БЫ́ЛЬНІК *м.* Чарнобыль (расліна). *Бы́льнік высо́кі, у рост чалаве́ка вы́расцець.* Запруддзе, Багданава, Дольдзева, Заазер'е, Каралі.

БЫ́СТРА *прысл.* Хутка, шпарка. *У хо́лат ко́жды мо́лад, бы́стра бяжы́ць.* Гарадзец.

БЫ́СТРЫ *прым.* Хуткі, жвавы. *Ма́льчык харо́шы – тут ёсць, тут німа́ – бы́стры.* Фасаўшчына, Запруддзе.

БЫТ *м.* ◊ СТАРЫ́ БЫТ. Сталы ўзрост. *Дажыва́юць да глыбо́кай ста́расці старо́га бы́ту лю́дзі.* Чуцькі.

БЫ́ТНАСЦЬ *ж.* Жыццё, бытнасць. *Усё пірмяні́лася на маёй бы́тнасці.* Нямойта, Марозаўка.

БЫ́ТТО *часц.* Нібы, быццам. *Бу́льба бы́тто здаро́ва, а йна по́рчана.* Неўгадава, Дуброўкі, Цясішча.

БЫЦЦЁ *н.* Жыццё, існаванне. *Пры маі́м быцці́ ні хадзі́ў пасту́х.* Багданава.

БЫЦЬ *ж.* Тое ж. *На маёй бы́ці* [так]: *дзень раблю́, а ве́чарам іду́ гуля́ць.* Нямойта.

БЫЦЬ *незак.* Быць, жыць. *Вот быў, быў, бале́ла нъга́, пато́м атня́лі нагу́.* Серкуці.

БЫЧЫ́ЦЦА *незак.* Бегаць; пра перыяд палавой актыўнасці ў кароў. *Бычы́цца каро́ва, быко́ў на́да ве́сці.* Нямойта.

БЭЗ *м.* Бэз. *Бэз сірэ́невы і бе́лы.* Буй, Багданава.

БЭ́ЛЕЧНЫ *прым.* Бэлечны; які мае адносіны да бэлек. *Бува́ла, былі́ бэ́лечныя гвазды́.* Вялікі Азярэцк.

БЭ́ЛЬКА *ж.* Бэлька. *Бэ́лькі кла́лі на зру́б'е.* Леснікова, Багданава, Гарадзец, Міцюкова.

БЭНЦ, **БЭЦ** *выкл.* Бухнуцца, кінуцца. *Памы́юся перад но́ччу – бэнц і ля́гу.* Закур'е.

БЭ́РЫ *мн.* Сорт ігруш. *Бэ́ры – стары́нны сорт, плі́тъмі раслі́ на адно́й галі́нцы, ма́лінькуй ве́тъчкі – стрэ́сці ця́шка.* Пожанькі.

БЭХ *выкл.* Бухнуцца, паваліцца, упасці. *Я бэх туды́, увалі́лься ў я́му.* Партызаны, Вялікі Азярэцк, Каралевічы.

БЭ́ЦА *ж.* Гразкае, топкае месца. *Така́я бэ́ца была́, гразь, торф, пра́ма ко́ні то́пяцца, гра́зна ду́жа, то́пка, ду́жа вя́ска.* Буй.

БЮЛЮЦЕ́НЬ *м.* Бальнічны ліст, бюлетэнь. *Прые́халі с абе́да, бюлютні́ прыве́злі.* Партызаны.

БЯГУ́Н *м.* Карова, якая ідзе на чале статка. Міцюкова.

БЯГУ́ЧЫ *прым.* ○ БЯГУ́ЧАЯ ВАДА́. Праточная вада. *На бягу́чай вадзе́ пуска́лі вянкі́.* Дуброўкі, Закур'е.

БЯДА́ *ж.* Двухколка-саматужка. *Бяду́ ціга́лі нъ сабе́ по́слі вайны́.* Закур'е.

БЯДА́, **БІДА́** *ж.* Бяда, гора, няшчасце. *Калі́ ку́рыца пяе́ць, то на бяду́* (прыкмета). Гарадзец, Сукрэмна. *У яе́ палучы́лася біда́ с пе́ршым ма́льчыкам.* Міцюкова. ◊ НІ БІДА́. Ну дык што ж. *То́га, ні біда́, прывязу́ць на не́калькі часо́ў.* Запруддзе, Гарадзец. ◊ БІДА́ ПА БЯДЗЕ́. Пасля аднаго няшчасця здараецца другое. *Біда́ па бядзе́ – купі́лі парасёнка, вы́несла малінэ́з, скры́нку, ён вы́піў і здох.* Леснікова. ◊ А БІДА́ ЯГО́ ВЕ́ДАІЦЬ (ЗНА́ІЦЬ). Невядома. *А біда́ яго́ ве́даіць, як называ́ецца.* Рулёўшчына, Рэчкі. *А біда́ яго́ зна́іць.* Запруддзе.

□ *Бяду́ на кані́ не аб'е́дзеш, вадо́й не пераплыве́ш.* Запруддзе. □ *Біду́ вадо́й не пераплыве́ш.* Запруддзе, Гарадзец. □ *Дзе вада́, там і біда́.* Гарадзец. □ *Адна́ біда́ ні хо́дзіць.* Каралевічы, Запруддзе. □ *І біда́ ідзе́ і другу́ю вядзе́.* □ *Нъ бяду́ паспе́іш і нъ валу́.* Каралевічы. □ *Адна́ біда́ – ні біда́.* □ *Ні хава́йся ад біды́, біда́ съма́ на́йдзіць.* □ *Біда́ пъ лясу́ ні хо́дзіць, а па людзя́х хо́дзіць.* □ *Ні сме́йся чужо́й бядзе́, свъя́ нъ градзе́!* Каралевічы. □ *Хто бяду́ пірабу́дзіць, съба́към бу́дзіць.* Каралевічы. □ *Німа́ го́ршай бяды́, як ні хле́ба, ні лібяды́.* Вялікі Азярэцк.

БЯДРО́ *н.* Бядро. *У бядрэ́ нага́ так балі́ць.* Буй. *Бядро́ уда́рыў.* Гарадзец.

БЯЗБО́ЖНА *прысл.* Безліч, шмат. *Піў бязбо́жна.* Каралевічы.

БЯЗДЗЕ́ТНЫ *прым.* Бяздзетны. *Гэ́тая з дзе́цьмі, а ста́ршая бяздзе́тная.* Багданава.

БЯЗДО́ЛЛЕ *н.* Цяжкае, гаротнае жыццё. *Бяздо́лле маё, пракліна́ці бу́ду.* Партызаны.

БЯЗДЭ́НЧА *н.* Бяздонне. *Бяздэ́нча, дзе крыні́ца.* Заазер'е.

БЯЗМЕ́Н *м.* Бязмен, ручныя вагі. *У бязме́на пабі́тыя то́чкі – значкі́ такі́я.* Вялікі Азярэцк. *Бязме́н быў, і ва́жылі на бязме́не.* Гарадзец. *Бязме́н таке́й з гълаво́й.* Сукрэмна, Нямойта. ◊ ЯК БЯЗМЕ́Н. Пра неразумнага, бесталковага чалавека. *Я ўжо як бязме́н ста́ла, дурна́я.* Заазер'е, Сукрэмна.

БЯЛІ́ЛА *н.* Бяльмо. *Бялі́ла на во́ку – зацягну́ла бе́лым і ня ві́дзіць*. Багданава.

БЯЛІ́ЦЬ *незак.* 1. Бяліць (пра палатно). *Бе́люць палатно́ і сце́люць на по́жнях.* Карпавічы, Багданава, Вялікі Азярэцк, Гарадок, Каралі, Фасаўшчына, Неўгадава. 2. Дадаваць малако. *Заці́рка – дзе́лаіш з мукі́, а тады́ мълако́м бе́ліш, заліва́іш.* Заазер'е.

БЯЛЛЁ *н.* Бялізна. *Бяллё папасціра́ю і папалашчу́.* Ульянавічы, Багданава, Буй, Вялікі Азярэцк, Запруддзе, Каралі, Партызаны.

БЯЛЬМО́ *н.* Бяльмо. *Бяльмо́ – на глазу́: во́ка жыво́е.* Вялікі Азярэцк, Баравікі, Сукрэмна.

БЯЛЯ́Ш *м.* Светлавалосае дзіця. *Бяля́ш ты!* Апечкі.

БЯРНО́ *н.* Бервяно. *Сту́па – вы́дзяўбуць бярно́ – кру́пы таўклі́.* Партызаны, Запруддзе, Гарадзец, Манголія, Серкуці. *Но́гі там, што бёрны былі́!* Запруддзе.

БЯРО́ЗА *ж.* Бяроза. *Бяро́зу у нас то́лькі пъдпушча́юць. Пракру́цяць дзі́рачкі і сало́мку уто́ркнуць.* Багданава. БЯРО́ЗАНЬКА, БЯРО́ЗКА *памянш.* Багданава, Буй, Гарадзец, Партызаны. ◊ АД БЕ́ЛАЙ БЯРО́ЗЫ ДА ЧО́РНАГА ДУ́БА. Ад краю да краю. *Цяпе́ра за ра́ння тра́ктарам узлу́пюць ад бе́лай бяро́зы да чо́рнага ду́ба.* Цясішчы.

БЯРО́ЗАВІК *м.* Бярозавы сок. *Бяро́завік – з бяро́зы сок.* Жохава, Багданава.

БЯРО́ЗАВЫ *прым.* ○ БЯРО́ЗАВЫ ГРЫБ. Чага. Серкуці.

БЯРУ́ЧЫ *прым.* Учэпісты; які вельмі чапляецца, бярэцца. *Сіве́ц – тръва́ бяру́чъя, за яко́е ду́жа бярэ́цца.* Леснікова.

БЯРЭ́ЗІНА *ж.* 1. Бяроза. *Руса́лкі ко́сы распуска́юць, калы́шъцца на бярэ́зіне.* Ракаў Засценак. 2. Матэрыял бярозы. *Тапары́шча мо́жна з бярэ́зіны, кляні́ны дзе́лаць.* Жохава, Нямойта.

БЯРЭ́ЗІНКА *ж.* Бяроза. *Кала ха́ты бярэ́зінка была́, зязю́ліна на ёй кукава́ла.* Нямойта, Заазер'е, Міцюкова, Закур'е.

БЯРЭ́ЗНІК *м.* 1. *зб.* Бярозавыя галінкі. *Каза́ е́ла малі́ннік, бярэ́знік, лазу́.* Багданава, Міцюкова, Партызаны. 2. Бярозавы сок. *Не сало́дкі бярэ́знік – падзо́лістая зімля́.* Партызаны, Багданава. 3. Гай. *У бярэ́зніку срэ́заў бярэ́зіну.* Нямойта, Серкуці.

БЯСЕ́ДА *ж.* Бяседа; збор гасцей з пачастункам. *Як бясе́да йка́я, гаварылі: про́сім за стол!* Міцюкова, Багданава, Вялікі Азярэцк, Запруддзе, Каралевічы, Леснікова, Нямойта, Партызаны, Ракаў Засценак, Ульянавічы, Неўгадава.

БЯССМЕ́РТНІК, **БЕССМЕ́РТНІК** *м.* Агаткі. *Кала кла́дбішча бяссме́ртнік расце́ць.* Багданава. *Бессме́ртнік лю́біць пішча́ныя лясы́*. Міцюкова.

БЯСХІ́ТРЫ *прым.* Прастадушны, адкрыты. *Дачка́ така́я бясхі́трая, яна́ з усі́мі ўсё падзе́ліць.* Нямойта.

БЯСХЛЕ́БІЦА *ж.* Бясхлебіца. *Ай-яй, бясхле́біца была́ ў трыццаць васьмы́м го́дзе, нацярпе́ліся.* Савінічы, Чуцькі.

БЯШКО́М *прысл.* Бягом, подбегам. *Бяшко́м, бяшко́м – і ў кана́ву.* Фасаўшчына.

В

ВА́БІЦЬ *незак*. Вабіць, заманьваць. *Ва́білі ваўко́ў, за́йцуў, а лісі́ца – хі́трыя.* Нямойта.

ВАБРАЖЫ́ЦЕЛЬНЫ *прым*. Уражлівы. *Ён ма́ліц стро́йны, харо́шы, але́ вабражыцельны.* Багданава.

ВАВЁРКА *ж*. Вавёрка. *Бе́лка пушы́стыя така́я, а вавёрка жо́ўцінькая, то́лькі ме́ншая.* Багданава, Нямойта.

ВАГА́ *ж*. Вагі. *Вага́ – той жа бязьме́н, кантаро́к ве́шаіш на пут і ва́жыш.* Фасаўшчына, Івоні, Нямойта.

ВАГА́ЦЦА *незак*. Гайдацца, зыбацца. *Вага́лася бало́та.* Парэчча.

ВАДА́ *ж*. Вада. *Пе́рвы раз як дзяцёнка купа́лі, ваду́ пат печ лілі́.* Мянюцева. *Паўрадзі́ў гурка́м дож, за́лівень такі́ быў, што у баразна́х вада́ стаяла.* Ракаў Засценак, Багданава, Вялікі Азярэцк, Нямойта, Цясішча, Закур’е, Неўгадава. ◊ ПЯ́ТАЯ ВАДА́ НА КІСЯЛІ́. Пра далёкае сваяцтва. *Яны́ пя́тая въда́ на кісялі́.* Чуцькі.

□ *Абажгла́ся на малацэ́, бу́дзіш студзі́ць і на ваду́.* Запруддзе, Вялікі Азярэцк. □ *Бяло́ ні бяло́, абы́ ў вадзе́ пабыло́.* Нямойта, Савінічы, Сянно. □ *Пъд ліжа́чый ка́мінь і въда́ ні патхо́дзіць.* Нямойта.

ВАДДАЛЁННАСЦЬ *ж*. Аддаленасць. *У выддалённасці стъя́ў ток, у гэ́тым таку́ быў наш конь.* Міцюкова.

ВА́ДЗІСТЫ *прым*. Вадкі. *Це́ста ва́дзістае на пірагі́ ня йдзёт.* Заазер’е.

ВАДЗІ́ЦЦА *незак*. Пладзіцца, размнажацца (пра жывёл, птушак). *У ха́ці во́дзяцца ла́стаўкі.* Фасаўшчына, Багданава, Заазер’е, Нямойта, Закур’е.

ВАДЗІ́ЦЬ *незак*. 1. Вадзіць. *Каро́ў краў і вадзі́ў прудува́ць.* Заазер’е, Багданава, Запруддзе. 2. Разводзіць. *Усё ўрэ́мя ваджу́ клубні́ку.* Гарадзец, Івоні. *Пчол вадзі́ць буду.* Вялікі Азярэцк, Закур’е. ◊ ВАДЗІ́ЦЬ РУСА́ЛКУ. Выконваць абрад праводзін русалкі з вёскі ў жыта. *На Купа́лле руса́лку вадзі́лі.* Вялікі Азярэцк.

ВАДЗЯНІ́СТЫ *прым*. Вадзяны, які расце ў вадзе. *Дзе́дзвіль вадзяні́сты, шыро́кае лі́сце, як разно́е, у бало́це* [расце], *сві́нні яду́ць.* Мянюцева.

ВАДЗЯ́НКА *ж*. 1. Пухіры на вадзе. *Вадзя́нкі, як па вадзе́ па све́жай пахо́дзіш.* Гарадзец. 2. Пухір. *Вадзя́нка цячэ́ць, як разарва́ць.* Гарадзец, Самсоны. 3. Пасудзіна для вады. *Въдзя́нка нъ чаты́рі-пяць вядзёр вады́.* Нямойта.

ВАДЖА́Й *м*. Правадыр. *Той ваджа́й і́хны, гла́ўны і́хны, гляжу́ – ідзе́ць.* Багданава.

ВА́ЖНЫ *прым*. Важны, карысны. *Ніва́жна, кім бы ня бы́ў, абы́ ні пръвъля́ў, хоць глі́ну ляпі́, усякъя рабо́та ва́жнъя.* Каралевічы.

ВА́ЖЫЦЬ *незак*. Важыць, узважваць. *Пазыча́лі хлеп, а тады́ ва́жылі нъ тапары́шча – нъ тапары́шчы насе́чка была́ на ко́нчыку і ва́жылі тъпаро́м.* Нямойта, Багданава, Гарадзец, Заазер’е, Каралевічы.

ВАЗАВЫ́ *прым*. Прызначаны для воза (пра хамут). *Вазавы́ хаму́т – хаму́т запрага́ць каня́ ў воз.* Гарадзец, Дольдзева.

ВАЗГРЫ́ВЫ *прым*. Саплівы. *Во які́ дзяцёнык гра́зны і саплі́вы, то е́та вазгры́вы.* Алексінічы.

ВАЗІ́ЦЦА *незак*. Займацца. *Я пчол баю́ся і ні хачу́ з і́мі вазі́цца.* Івоні, Марозаўка, Нямойта.

ВАЗІ́ЦЬ *незак*. Вазіць. *Кръснапёрку въза́мі вазі́лі.* Пожанькі, Багданава, Гарадзец, Самсоны.

ВАЗО́К *м*. Выязныя сані. *Вазо́к – праязны́, на ім груз вазі́ць ня бу́дзіш.* Міцюкова, Гарадок, Нямойта, Серкуці.

ВАЗО́ЎНЯ *ж*. Вазоўня; памяшканне для транспартных сродкаў і вупражы. *Вазо́ўню здзе́лъюць, дзе вазо́к, са́нкі, хаму́т там ста́вюць, кап ні заміна́ла, ні гніло́.* Нямойта.

ВАЗРО́СЛЫ *прым*. Дарослы, старэйшы. *Вазро́слы сын – у го́радзе.* Жохава, Багданава.

ВАЙЛУ́ШАЧКА *ж. памяншн.* Ваўнянка. *Дзет з Кішу́раўшчыны зваў вуўня́нкі вайлу́шычкі.* Партызаны.

ВАЙНА́ *ж.* Вайна. *Бо́лей як со́рак лет вайне́.* Кавалі, Самсоны, Ульянавічы, Чуцькі, Цясішча, Дуброўкі, Неўгадава.

ВАЙСТРАКО́М *прысл.* Вострым краем уверх. *Ка́мінь стаі́ць вайстрако́м.* Гарадзец.

ВАЙСТРЫ́ЦЬ, **ВАСТРЫ́ЦЬ** *незак.* Вастрыць. *Вайстры́ць бруско́м касу́.* Міцюкова, Розмыслава. *Вастры́ць касу́.* Міцюкова.

ВАЙЦЯ́ЦЬ *незак.* Гаварыць незразумела. *Хто што гаво́рыць не па-і́хняму, то вайця́іць.* Нямойта.

ВАКЕ́ННІЦА *ж.* Падаконнік; ніжняя частка акна. *Пъста́ў нъ ваке́нніцу вазо́на!* Нямойта.

ВАКО́ЛІЦА *ж.* Ваколіца, наваколле. *Ваќо́ліца ўся гъво́рыць пръ яе́.* Нямойта.

ВАЛ *м.* Валок сена. *Прако́с се́на разбіва́еш, варо́чаеш, су́шыш, у вал зграба́еш.* Гарадзец, Багданава, Нямойта.

ВАЛА́Н *м.* Валан. *З вълá нъм плá цце шы́лі.* Фасаўшчына.

ВАЛАВО́ДЗІЦЬ *незак.* Валаводзіць, марудна рабіць. *Што ты валаво́дзіш? Дзе́лъіш і ня дзе́лъіш!* Нямойта.

ВАЛАВЯ́ННЫ *прым.* Алавяны. *По́слі вайны́ ло́жкі былі́ і мі́скі вълъвя́нныя.* Нямойта.

ВАЛАКІ́ДЗІЦЬ *незак.* Валакіціць, марудна рабіць. *Дзе́лъць ня хо́чыць, а то́лькі вълакі́дзіць!* Нямойта.

ВАЛАКІ́ТА *ж.* Валакіта, цяганіна. *Ой, з гэ́тым се́нъм то́лькі валакі́та!* Нямойта.

ВАЛАКІ́ЦІЦЦА *незак.* Працаваць. *Ско́лькі тут пажы́ць астало́ся, а тут валакі́ціцца на́да.* Вялікі Азярэцк.

ВАЛАКНО́ *н.* Валакно (з канапель). *Кано́плі сушы́лі, дзе́лалі валакно́, вяро́ўкі самну́ць.* Гарадзец.

ВАЛАКУ́ША *ж.* Валакуша; прылада для сцягвання сена і пад. *Дзве жэ́рдкі, на які́я кла́лі се́на і ціга́лі да сто́га. Валаку́шъмі ціга́лі се́на к сто́гу, на іх кла́лі па дзве, тры, чаты́ры вълъцэ́ нькі.* Нямойта.

ВАЛАСА́ТЫ *прым.* Валасаты, аброслы валасамі. *Вылъса́тыя мо́рды – во-о!* [пра маладых эстрадных выканаўцаў]. Дольдзева.

□ *Валаса́ты да валаса́тага, наса́ты да наса́тага.* Ульянавічы.

ВАЛАСЕ́НЬ *м.* Валасень; хвароба костачак пальцаў. *Въласе́нь на па́льцы быва́іць, як уко́ліш ці што.* Нямойта. *У па́льцы валасе́нь, па́лец рвець.* Багданава. *Въласе́нь – стуле́тнік прыклада́юць, заъгаъва́рваюць.* Ракаў Засценак, Апечкі, Леснікі.

ВАЛАСІ́НА *ж.* Валасіна. *Валасі́на дзе застра́ніць – не магу́, ірве́ць.* Міцюкова.

ВАЛАСІ́ННЕ *н. зб. перан.* Мяккае цягучае начынне цукеркі. *Быва́е валасі́нне длі́ннае ў канхве́тах, сцёклачкі.* Парэчча.

ВАЛАСЫ́ *мн.* Валасы. *Бяро́завым ве́ннікам* [вадой з веніка] *мы́лі валасы́.* Цясішча. *Распусці́ла въласы́, як руса́лка, длі́ныя такі́я, шэ́рыя ў яе́.* Гарадзец. ◊ ВАЛАСЫ́ СТА́ЛІ ДУ́БАМ (ДУ́БАРАМ). Пра пачуццё жаху, вялікага страху, зведанага кім-н. *Ста́лі въласы́ ду́бъм, я па́лъчкуй уда́рыў, і ён* [фосфарны чалавек] *рассы́пуўся.* Ракаў Засценак. *Ду́бърам въласы́ ста́лі* [так перапалохаўся]. Ракаў Засценак.

ВАЛАСЯ́НКА *ж.* Валасянка (птушка). *Вълъся́нка сі́вінькая, вядзе́цца ў куста́х, гняздо́ ўець з валасо́ў грывы, хвыста́* [коней]. Багданава.

ВАЛАТО́ЎКА *ж.* Курган. *Валато́ўкі ў нас з вайны́ 1812 го́да. Валато́ўка кла́дбішчэ ёсь, ру́скія салда́ты захаро́нены.* Дуброўкі, Закур'е.

ВАЛАЦНЯ́ *ж.* Капа сена. *Скла́лі се́на ў валацню́.* ВАЛАЦЕ́НЬКА *памяншн. Вълаце́нька се́на – дзе́сіць ці двана́ццаць пудо́ў.* Нямойта.

ВАЛАЦУ́ГА *агульн.* Валацуга, абібок. *Хо́дзіш, як валацу́га, рабо́тъць ня хо́чъш!* Нямойта, Запруддзе.

ВАЛАЧО́БНІК, **ВАЛАЧЭ́БНІК** *м.* Валачобнік. *Валачо́бнікі хадзі́лі па ха́тах.* Алексінічы. *На Вяліко́дня хадзі́лі валачо́бнікі.* Запруддзе, Гарадзец, Дольдзева, Леснікова, Мянюцева, Нямойта, Фасаўшчына, Чуцькі, Неўгадава. *Валачэ́бнікі на Па́ску хо́дзюць.* Багданава, Вялікі Азярэцк, Самсоны.

ВАЛАЧО́БНЫ *м.* Тое ж. *Валачо́бные – лю́дзі до́брые.* Чуцькі.

ВАЛАЧЫ́ЦЦА *незак.* Валачыцца, ісці павольна. *Валачэ́бнічкі валачы́лісі, / Валачы́лысі, памачы́лісі, / Перайшлі́ муро́ўку – найшлі́ каро́ўку, / Перайшлі́ другу́ю – пацяра́лі ту́ю* (з песні). Багданава, Нямойта, Партызаны, Фасаўшчына, Чуцькі.

ВАЛАЧЫ́ЦЬ *незак.* Валачы, несці. *Дамо́ў кра́дзенае вълачэ́ць і вълачэ́ць.* Нямойта, Багданава, Леснікова, Чуцькі.

ВАЛЕР’Я́НАЎКА *ж.* 1. Валяр’ян. *Як лох, ідзе́ш на Като́ва, там валер’я́наўка была́.* Апечкі. 2. Настойка валяр’яну. *Валер’я́наўку купля́еш і п’еш ат сэ́рца.* Партызаны, Апечкі.

ВАЛЁК *м.* Кругляк, частка палена. *Адрэ́заў валёк на дро́вы.* Нямойта.

ВАЛЁНКІ, **ВА́ЛЕНКІ**, **ВА́ЛЕНЦЫ** *мн.* Валёнкі. *З во́ўны валі́лі ва́лінкі, і валёнкі гаво́раць.* Міцюкова. *Ва́лінкі с воўны, са ве́чък къта́юць.* Нямойта. *Во́ўну купля́лі і ва́ленкі валі́лі.* Закур’е. *Як ста́лі разжыва́цца, ста́лі ва́ленцы дзе́лыць.* Цясішча, Вялікі Азярэцк.

ВА́ЛІК *м.* Мялка, церніца. *Ва́лікі такі́я з зуба́мі: два ўнізу́, два навярху́ – мя́лка кругава́я э́та.* Фасаўшчына.

ВАЛІ́ЦЦА *незак.* 1. Падаць, не трымацца на нагах. *Іду́ і валю́ся, спужа́лася.* Запруддзе, Дольдзева, Нямойта, Сукрэмна. 2. Ападаць. *Ліст жаўце́іць і ва́ліцца. Падня́ў ліст, ён зноў ва́ліцца.* Буй, Фасаўшчына.

ВАЛІ́ЦЬ *незак.* Валіць валёнкі. *З во́ўны валі́лі ва́лінкі.* Міцюкова, Багданава, Самсоны, Фасаўшчына.

ВАЛІ́ЦЬ *незак.* 1. Валіць, спілоўваць (лес). *Е́ты лес валі́лі, выраза́лі, распа́хвалі зямлю́.* Буй, Запруддзе, Нямойта. 2. Паднімацца, густа дыміць. *То́лькі дым ва́ліць трубо́й.* Цясішча.

ВАЛІСІПЕ́Д, **ВАЛІСІПЕ́Т** *м.* Веласіпед. *Валісіпе́т мне далі́, на валісіпе́дзі е́здзіў.* Багданава.

ВА́ЛКА *ж.* Сукнавальня, валюшня. *Ра́ншы ў валку́ сукно́ ні пръняе́сеш бяз гро́шы.* Запруддзе, Каралі, Неўгадава.

ВАЛКАВА́ТЫ *прым.* Сыраваты, сыры (пра сена). *Вълкава́тоё, сыро́ё се́на.* Заазер’е. *Валкава́та се́на, не скла́двай яго́.* Нямойта. *Валкава́тая се́на на ноч трэ́ба кла́сці ў капе́шку, кап ні сагрэ́лася.* Леснікова.

ВАЛКА́ВЫ *прым.* Тое ж. *Вълка́выя се́на – дасушы́!* Запруддзе.

ВАЛЛЁ, **ВАЛЛЕ́**, **ВАЛЁ**, **ВАЛЕ́** *н.* 1. Валлё. *Валё – дзе ядá знахо́дзіцца.* Буй. *Ку́рыца набі́ла валё.* Нямойта. *Вале́ нае́ла ку́рыца. Валле́ ў яе́, у ку́рыцы.* Буй. ВАЛЮ́ШКА, ВАЛЮ́ШАЧКА *памянш.* *Валю́шка ў ку́рыцы вісі́ць.* Сукрэмна, Багданава. *Снігіры ось*, [у іх] *кра́сніцькъя валю́шычка.* Сянно. 2. *перан.* Вялікі жывот. *Валлё наеў* [на тоўстага мужыка]. Розмыслава.

ВАЛО́К *м.* Валок сена. *Валкі́ перавара́чвалі.* Багданава, Сукрэмна.

ВАЛО́КА *ж.* Мера плошчы зямлі. *Вало́ка была́, чаты́ры надзе́лы было́ ў вало́цы.* Нямойта, Сукрэмна.

ВАЛУ́Й *м.* Грыб з сямейства сыраежкавых. *Валу́й, у яго́ ша́пка път сябе́, то́ўсты ко́рань.* Сянно, Нямойта.

ВАЛЧЫ́НЫ *прым.* ○ ВАЛЧЫ́НЫЯ ГРЫБЫ́. Неядомыя грыбы. *Шампіньёны называ́лі валчы́ныя грыбы́.* Дуброўкі.

ВАЛЧЫ́ЦЦА *незак. перан.* Сварыцца, лаяцца. *Яна́ з ім валчы́цца, руга́іцца.* Нямойта.

ВАЛЫ́НДЗІЦЦА *незак.* Валэндзіцца, цягацца, валачыцца. *Валы́ндзіцца пъ лясу́.* Нямойта.

ВАЛЫ́НКА *ж. перан.* Валынка, важданіна. *Пакла́сці гро́шы на кні́шку – бу́дзе то́лькі валы́нка зняць іх.* Нямойта.

ВАЛЬСЫ́ *мн.* Вальцы; вальцовы млын або машына, абсталяваная вальцамі. *Се́мя мало́лі вальсмі́.* Кляпчэва.

ВА́ЛЬШЧЫК *м.* Валюшнік; той, хто валіць валёнкі. *Ва́льшчык ва́ліць ва́лінкі.* Запруддзе. *Ва́льшчыкі валі́лі ва́лінкі, хадзі́лі пъ дзіраўня́х.* Нямойта, Вялікі Азярэцк.

ВАЛЯР'Я́Н, **ВІЛІР'Я́Н** *м.* Валяр'ян. *Валяр'я́н ат сэ́рца, ко́рань капа́юць.* Партызаны. *Зало́ўцы пасыла́ла да́йжа на Украі́ну вілір'я́н.* Алексінічы.

ВАЛЯР'Я́НКА, **ВАЛЕР'Я́НКА**, **ВІР'Я́НКА** *ж.* Тое ж. *Валяр'я́нка на бало́тах расце́ць.* Каралі. *Валер'я́нка па бало́тах расце́ць, карэнне на́да къпа́ць, сушы́ць.* Каралі. *Вір'я́нку рва́лі, карэ́нне здава́лі ў апце́ку.* Багданава, Гарадзец.

ВАЛЯ́ЦЦА *незак.* Валяцца, ляжаць без патрэбы. *Цяпе́р ду́жа до́брае ў даро́зі ні валя́ецца.* Ульянавічы, Багданава, Серкуці.

ВАМЛЕ́ЦЬ *зак.* Самлець, страціць прытомнасць. *Вамле́ла, калі́ хлапу́шкай ло́пнулі пад но́гі.* Запруддзе.

ВАНДРАВА́ЦЬ *незак.* Валачыцца, цягацца. *Вандру́е – хто не́дзе хо́дзіць, туля́іцца.* Фасаўшчына, Багданава, Манголія, Сукрэмна.

ВАНІТАВА́ЦЬ *незак.* Ванітаваць. *Ваніту́іць яго́, ірве́ць.* Вялікі Азярэцк.

ВАНТРОБ'Е *н. зб.* Унутраныя органы, унутранасць. Вялікі Азярэцк.

ВАНТРО́БНАСЦЬ *ж. зб.* Тое ж. *Усю́ вантро́бнасць зва́рым – і пад ка́мень.* Марозаўка.

ВАНТРО́БЫ *толькі мн.* Тое ж. *Як б'еш пърасёнка, то ўсё ўну́тръныя называ́іцца вантро́бы.* Нямойта, Вялікі Азярэцк, Запруддзе.

ВАНЮ́ЧЫ *прым.* Ванючы, смярдзючы. *Цыбу́ля гніла́я да ваню́чая, чуць на се́мя вы́брала.* Багданава, Жохава, Запруддзе. ○ ВАНЮ́ЧЫ ГРЫБ. Вясёлка (неядомы грыб). *Ваню́чы грып бра́лі на ліка́рства.* Серкуці, Міцюкова.

ВАПЕ́ННІЦА *ж.* Печ для абпальвання вапны. *Вапе́нніца – у гарэ́ тэй, нало́жуць ка́мнюў, па́люць, палучаі́цца ва́пна.* Нямойта.

ВАПЕ́ННЫ *прым.* Вапнавы; які мае адносіны да вапны. *У нас було́ каме́ння на по́лі ва́пеннъга мно́га.* Міцюкова.

ВА́ПНІЦЬ *незак.* Бяліць вапнай. *Ва́пніць пе́чку ва́пнъй.* Нямойта.

ВАР *м.* Кіпень. *Вада́ кіпі́ць – е́та вар.* Вялікі Азярэцк. *Аблі́ць ку́рыцу ва́рам, каб сышлі́ пе́р'е.* Буй. *У вар кіда́лі клёцкі.* Нямойта, Дольдзева, Міцюкова, Рэчкі, Серкуці.

ВАРАЖБА́ *ж.* Варажба, гаданне. *Я век жыла́ і ў варажбу́ ні ве́рыла.* Вялікі Азярэцк, Манголія, Нямойта.

ВАРАЖБЁНЫ *прым.* Гадальны; час, у які можна варажыць. *На Каля́ды – е́та варажбёны дзень.* Нямойта.

ВАРАЖБІ́Т *м.* Чараўнік. *Въражбіты́ былі́ і въражы́лі.* Запруддзе, Нямойта, Чуцькі.

ВАРАЖБІ́ТКА *ж.* Чараўніца. *Яе́ свякро́ва была́ варажбітка.* Нямойта, Запруддзе, Міцюкова, Неўгадава.

ВАРАЖЫ́ЦЬ *незак.* Варажыць, гадаць. *На Купа́лу пе́сні пе́лі, въражы́лі.* Парэчча, Багданава, Вялікі Азярэцк, Запруддзе, Чуцькі.

ВАРАННЁ *н. зб.* Варанне. *На кла́дбішчы варъннё, гнёзды там і́хнія.* Баравікі, Апечкі.

ВАРАНЫ́ *прым.* Чорны (пра масць каня). *Вараны́ конь – чо́рны, аж блішчы́ць.* Сянно, Буй, Вялікі Азярэцк, Міцюкова, Нямойта, Ульянавічы.

ВАРВА́РЫ *мн.* Варвара; прысвятак у народным календары, дзень хрысціянскай пакутніцы, які лічыўся ў народзе жаночым святам.

□ *Вырва́ры пылаві́на начы́ атырва́лі.* Вялікі Азярэцк. □ *Прышлі́ Варва́ры, палаві́на* (*кусо́к*) *но́чы* (*начы́*) *ўварва́лі.* Запруддзе, Буй, Вялікі Азярэцк, Жохава, Леснікова, Міцюкова, Партызаны, Ракаў Засценак.

ВАРГО́ЛЫ *мн.* Кіпень. *Варго́лы – э́та кіпято́к, закіпе́ўшы кіпято́к варго́лы называ́лісі.* Марозаўка.

ВАРО́НА *ж.* Варона. *Варо́н по́ўна, пціц ма́ла. І ле́тъсь ту́та на Сі́наі хадзі́ў тэй во́рън, у яко́га варо́ну забі́лі с руж'я́.* Сянно, Баравікі, Гарадзец, Манголія, Нямойта, Розмыслава, Самсоны, Сукрэмна.

□ *Пъпа́ла ў въраны́, ка́ркъй, як яны́.* Партызаны, Фасаўшчына. □ *Мъкаро́ну – абы́ ні варо́ну.* Чуцькі.

ВАРО́ННІ *прым.* Воронін. *Зале́зуць дзе́ці на е́лку, варо́нніх яе́ц набяру́ць, пажа́раць* [у вайну]. Баравікі.

ВАРО́ТЫ *толькі мн.* Вароты. *Варо́ты ў мяне́ зачыня́юцца на двор.* Вялікі Азярэцк, Алексінічы, Нямойта, Партызаны, Пожанькі. ВАРО́ЦЕЙКА *н. памянш. Пасту́калася ў варо́цейка.* Фасаўшчына, Дуброўкі.

ВАРО́ЧАЦЦА, **ВАРАЧА́ЦЦА** *незак.* Вяртацца. *Цяпе́р варо́чаюцца да ве́ры.* Каралевічы, Запруддзе, Нямойта. *Усё въръча́ецца ста́ръя, абду́маліся, але́ по́зна.* Заазер'е.

ВАРО́ЧАЦЬ *незак.* Варочаць, пераварочваць. *Дзе варо́чаў се́на, чабарку́, зверабо́ю нарва́ў.* Івоні, Баравікі, Міцюкова, Нямойта, Розмыслава.

ВАРТУВА́ЦЬ *незак.* Вартаваць, ахоўваць. *Въртува́лі но́ччы, кап ні загарэ́ўся хто, кап што.* Нямойта.

ВА́РТЫ *прым.* Годны. *Яна́ ва́рта свайго́ чълаве́ка: ён рабо́тнік, і іна́ ня ме́ні.* Нямойта.

ВАРУ́ШКА *ж.* Вясенняя апенька. *Вару́шкі сяро́д ле́та расту́ць на пнях.* Цясішчы, Апечкі, Дольдзева, Каралі, Міцюкова, Нямойта, Дуброўкі, Неўгадава. ВАРУ́ШАЧКА *памянш. Дзве вару́шачкі нашо́ў.* Баравікі, Партызаны.

ВАРУШЫ́ЦЬ *незак.* Варочаць. *Ста́лі варушы́ць сыро́я се́на.* Нямойта.

ВАРЦА́ЦЬ *незак.* Ванітаваць. *Ма́лый рабёнък варца́іць.* Нямойта.

ВА́РЫВА *н.* Страва, звараная з бацвіння. *Ра́ншы бура́шнік лума́лі і вары́лі ва́рыва.* Нямойта.

ВАРЫЎНЯ́ *ж.* Варыўня; кладоўка для захавання гародніны. *Вырыўня́ – е́та я́блакі, карто́шку храні́лі.* Марозаўка.

ВАРЫ́ЦЬ *незак.* Варыць, гатаваць (страву). *Суп мо́жна вары́ць, боршч, капу́сту.* Буй. *Дзягно́ вары́лі с кано́пляў. Яго́ стаўчэ́ш, се́ілі, шълу́пачкі астаю́цца, у пе́чы ва́рыш, як сміта́на, са́хър калі́ ёсь* [дадасі], *і блі́ны мака́ць.* Каралі, Багданава[1], Заазер'е, Запруддзе, Леснікова, Марозаўка, Пожанькі, Сукрэмна.

ВАРЭ́ННЕ *н.* Варэнне. *Мно́га варэ́ння вары́лі з ві́шань, с парэ́чак, з агрэ́сту.* Каралевічы, Нямойта.

ВА́СІЛЁК *м.* Валошка. *Васілёк сі́ненькім цвіце́ць у жыі́ці.* Багданава, Алексінічы, Каралі, Партызаны. ○ ДАМА́ШНІ ВАСІЛЁК. Від васілька, акультураны (?). Серкуці.

ВА́СІЛЬКА *м.* Тое ж. *Ва́сілька ў жыі́ці ёсь.* Ракаў Засценак, Нямойта, Партызаны.

ВАСКАВЕ́НЬ *м.* Мяшок для воску. *Васкаве́нь – мяшо́к, што даві́лі воск.* Вялікі Азярэцк.

ВАСКАТО́ПКА *ж.* Васкатопка; прыстасаванне для ператопкі воску. *Чо́рную вашчы́ну ператапля́юць і дабыва́юць мёт – васкато́пка.* Запруддзе.

ВАСПАЛЯ́ЦЦА *незак.* Запаляцца. *Въспаля́юцца гла́зы – зъка́паюць стале́тнікам.* Нямойта.

ВАСЦЯРАГА́ЦЦА *незак.* Засцерагацца. *Васцяра́ґцца пазыча́ць бярэ́мянныя жэ́ншчыны.* Багданава.

ВАСЬМІНІТО́ВЫ *прым.* Тканы ў восем нітоў. *Рушнікі́ васьмініто́выя, выклада́лі біряґі́.* Дуброўкі.

ВАСЬМІНІТО́ЎКА *ж.* Абрус, тканы ў восем нітоў. *Васьмініто́ўкі ў во́сім ніто́ў ткалі.* Нямойта.

ВАСЬМІРУ́ЧКА *ж.* Від касы. *Васьміру́чка каса́ до́бра ко́сіць.* Нямойта.

ВАТО́ЎКА *ж.* Вопратка з даматканага сукна. *Вато́ўка была́, а цяпе́рака кухва́йка.* Нямойта.

ВАЎНАЧО́СКА, **ВАЎНАЧЭ́СКА** *ж.* Ваўначоска; машына для часання воўны. *Ваўначо́ску здзе́лаў, во́ўну часа́лі, разбуры́лі пато́м*. Леснікова. *Меў ваўначэ́ску – во́ўну часа́ць*. Каралевічы.

ВАЎНЯ́НКА, **ВАЎНЕ́НКА** *ж.* Ваўнянка. *Ваўня́нкі бяру́ць некато́рыя.* Багданава, Каралі. *Ваўне́нкі късма́ці820ькыя, мълако́* [у іх], *чарве́й у іх німа́.* Алексінічы, Латыгаль.

ВАЎЧА́ТЫ *мн*. Ваўчаняты. *У тым імху́ знайшлі́ ма́лых ваўча́т.* Багданава.

ВАЎЧО́ВЫ *прым*. ○ ВАЎЧО́ВЫЯ Я́ГАДЫ. Крушына. *Я́гады ваўчо́вы – крушы́на, як чо́рна смаро́дзіна*. Багданава.

ВАЎЧЫ́НЫ *прым*. ○ ШАМПІЁНЫ ВАЎЧЫ́НЫЯ. Неядомыя грыбы, падобныя на шампіньёны. Дуброўкі.

ВАЎЧЫ́ХА *ж*. Ваўчыха. *Ваўчы́ху з ваўчаня́тамі ў ле́се сустрэ́лі.* Багданава.

ВАЎЧЫ́ЦА *ж*. Тое ж. *Ваўчы́ца з вуўчанёнкам бежа́ла*. Багданава.

ВАШЧЫ́НА *ж.* Вашчына, пчаліныя соты. *Вашчы́на чэраз два-тры гады́ пастаі́ць, на́да абнаўля́ць.* Запруддзе, Вялікі Азярэцк, Каралевічы, Нямойта, Закур’е.

ВАШЧЫ́ЦЬ *незак*. Націраць, насычаць воскам. *Смало́й ні́тку вашча́ць.* Нямойта, Турава.

ВАЯВА́ЦЬ *незак. перан.* Супакойваць. *Ваява́ла ноч з ма́льчыкъмі е́тымі.* Ульянавічы, Вялікі Азярэцк.

ВЕ́ДАЦЬ *незак*. Ведаць. *Па пе́снях ужо́ ве́далі, што жы́та дажну́ць.* Багданава, Каралі, Мянюцева, Партызаны, Рассвет.

ВЕ́ДАШНЫ *прым*. Вядомы. *Ён ве́дашны, зна́тны чълаве́к.* Багданава.

ВЕК *м.* 1. Жыццё, перыяд існавання. *На наш век до́ля вы́пъла о́чань плъха́я.* Гарадзец. 2. *прысл*. Ні разу, ніколі. *Се́на ў мяне́ век ні астае́цца.* Жохава, Запруддзе, Кішуроўшчына, Цясішча. *Я век ні ўда́рыла дзяцёнка*. Каралі. ◊ ВЕК ВЯКО́М. Заўсёды, спрадвеку. *Век вяко́м так было́.* Каралевічы.

□ *На вяку́ не паспі́ш на баку́*. Дуброўкі. □ *Век жыць – не мех шыць*. Дуброўкі. □ *Век жыві́ – век учы́ся, а дурако́м памрэ́ш.* Запруддзе, Буй, Вялікі Азярэцк, Каралевічы, Леснікова, Міцюкова, Нямойта, Самсоны, Ульянавічы, Чуцькі, Неўгадава.

ВЕ́КА *ж.* Века, накрыўка. *Е́та ве́ка і́лі кры́шка.* Фасаўшчына. *Дзяжу́*, *што хлеп рашчыня́ць*, *ве́кам закрыва́лі*. Вялікі Азярэцк. *Ве́ка ў дзе́шцы.* Дольдзева, Багданава, Гарадзец, Нямойта.

ВЕКАВА́ЦЬ *незак*. Векаваць, жыць. *Удаве́ц, калі́ старэ́й, то і так вяку́іць.* Чуцькі.

ВЕЛІКО́ДНЫ, **ВЯЛІКО́ДНЫ** *прым.* Велікодны. *Веліко́дныя пе́сні пяём.* Партызаны. *Як пост, дык паставы́я пе́сні пе́лі, як Вялі́кдзень – вяліко́дныя.* Партызаны, Дольдзева, Карпавічы, Чуцькі. ○ ВЯЛІКО́ДНАЯ СУБО́ТА. Субота перад Вялікаднем. *У Вяліко́дную субо́ту свяці́лі хлеп*. Запруддзе. ○ ВЯЛІКО́ДНАЯ НЯДЗЕ́ЛЯ. Велікодны тыдзень. *Вяліко́дная нядзе́ля длі́лася ат нядзе́лі і да аўто́рніка.* Багданава.

ВЕ́ЛЬМІ *прысл*. Вельмі, надта. *Бяры́це мёт з гурка́мі*, *ве́льмі сма́шна*. Фасаўшчына.

ВЕ́НА *ж.* Крывяносны сасуд. *Ве́на ў мяне́ на па́льцу.* Нямойта, Запруддзе.

ВЕНГЕ́РКА *ж.* Венгерка (танец). *Ра́ньшы гуля́лі кадры́лю і ляво́ніху, і венге́рку.* Цясішча. *У нядзе́лю гуля́лі кадрэ́лю, вінге́рку і каке́тку.* Кавалі, Вялікі Азярэцк.

ВЕ́НІК *м.* Венік. *Ве́нікуў віза́лі пъ два́ццаць пар.* Багданава. *Ве́нікі*, *што мяце́ш*, *так у печ спалі́ць*, *то дош бу́дзіць* (павер’е). Гарадзец, Баравікі, Запруддзе, Каралі, Нямойта, Сяргейкі.

ВЕ́РА *ж.* Вера. *Табе́ ніхто́ ні дась ве́ры, што ты бальна́я.* Каралевічы.

ВЕРАБЕ́Й, **ВАРАБЕ́Й** *м.* Верабей. *Каб вераб’і́ ня е́лі ячме́нь, на́да ў Къляды вы́тапіць печ.* Ракаў Засценак, Багданава, Вялікі Азярэцк, Запруддзе, Партызаны. *Вараб’і́, як жыды́ які́я, ад іх адбі́цца ні мо́жна.* Партызаны.

ВЕРАБ’І́НЫ *прым.* ◊ ВЕРАБ’І́НАЕ МАЛАКО́. Дастатак, заможнасць. *Яму́ ні хвата́іць вераб’і́нага малака́.* Запруддзе.

ВЕРАПЛА́Н *м.* Самалёт. *Стары́я ўсё къза́лі вераплА́н, а ні съмалёт.* Багданава.

ВЕ́РАС, **ВЕ́РУС** *м.* Верас. *Ве́рас расце́ць у лясу́.* Буй. *Ве́рус па ле́су расце́ць, сірэ́невум цве́там цвіці́ць, як е́льнічак, каро́вы яду́ць.* Каралі, Багданава, Запруддзе, Каралевічы, Партызаны.

ВЕРАЦЕ́ННІЦА *ж.* Вераценніца, гадзюка. *Вераце́нніцу не ві́дзела.* Вялікі Азярэцк.

ВЕРБАЛО́ЗА *ж.* Вербалоз. Багданава, Кішуроўшчына.

ВЕРБАЛО́ЗІНА *ж.* Тое ж. *Ля во́зера вербало́зіна стаі́ць.* Кішуроўшчына, Багданава.

ВЕ́РБНІЦА *ж.* Вербніца; нядзеля перад Вялікаднем. *Ве́рбніца перат Па́скай.* Багданава. *За Сарако́м – Ве́рбніца і Па́сха. На Ве́рбніцу ве́рбу све́цяць. Ве́рбу нясу́ць у цэ́ркву і све́цюць, пато́м у жыта то́ркаюць, каб жыта радзіла.* Міцюкова, Каралевічы, Ракаў Засценак, Самсоны, Цясішча.

ВЕРЛУ́Н *м.* Чалавек, які ўмее дагадзіць. *Зяць то́жа верлу́н, так абыйшо́ўся ласка́ва.* Парэчча.

ВЕ́РНА *прысл.* 1. На самай справе, абавязкова. *На́да ш ве́рна ў бальні́цу іці́.* Заазер’е. 2. Відаць, магчыма. *Дзет на рыбі ве́рна.* Багданава. *Бог з не́ба ве́рна скіда́ець такі́х людзе́й* [гутарка пра экстрасэнса]. Партызаны, Буй, Гарадзец, Каралевічы, Нямойта.

ВЕРТАВА́ЦЬ *незак.* Заляцацца. *Верту́іць з мужыко́м.* Ракаў Засценак.

ВЕРХ *м.* 1. Верхняя частка чаго-н. *Даўне́й пе́чы былі бяз ве́рху.* Нямойта, Вялікі Азярэцк, Міцюкова, Партызаны. 2. Верхняе адзенне. *Усё ручно́е: і ніз і верх, ні було́ ла́вашнага.* Багданава.

ВЕ́РХАМ, **ВЯРХО́М** *прысл.* Вярхом. *На кані́ е́здзіў ве́рхам.* Нямойта, Баравікі, Цясішча. *Е́дзіць вярхо́м за на́мі не́хта.* Фасаўшчына.

ВЕРХАВО́ДКА *ж.* Сялява (рыба). *Верхаво́дка мо ўско́чыць у каладзісь.* Вялікі Азярэцк, Чуцькі.

ВЕ́РХНІ *прым.* Які знаходзіцца ўверсе. *Ні́жні ка́мень у жо́рнах, ве́рхні.* Міцюкова.

ВЕ́РЫЦЬ *незак.* Верыць. *Наро́д табе́ ня ве́рыць.* Леснікова, Багданава, Міцюкова.

ВЕ́СІЛА, **ВЯСЁЛА** *прысл.* Весела. *У мяне́ цяпе́р ве́сіла – по́ўная ха́та людзе́й.* Багданава. *Бядне́й было́, а было́ ду́жа вясёла.* Запруддзе, Алексінічы, Багданава, Гарадзец, Заазер’е.

ВЕ́СЦІ *незак.* Весці, заводзіць. *Даўне́й каро́ва це́ліцца, яе́ ў ха́ту вяду́ць.* Багданава, Запруддзе, Нямойта, Фасаўшчына. ◊ ВЕ́СЦІ ЛАТ. Рабіць належным чынам. *На́да й мълаці́ць, у тры цапы́ мълаці́лі, лат вялі́.* Заазер’е.

ВЕ́СЦІСЯ *незак.* 1. Пладзіцца, разводзіцца. *Къра́сі вяду́цца мно́га.* Запруддзе, Багданава, Вялікі Азярэцк, Дольдзева, Міцюкова. 2. Радзіць, не зводзіцца. *Вот яна́ шчэ вядзе́цца, бу́льба «сне́шка», да́ўнішняя.* Запруддзе.

ВЕСЯЛІ́ЦЦА *незак.* Весяліцца. *Каб не весялі́ўся, даўно́ б засі́ліўся.* Каралевічы.

ВЕСЯЛО́СЦЬ, **ВЯСЁЛАСЦЬ** *ж.* Весялосць. *Весяло́сць на дзень, а ця́жэсць на век.* Каралевічы. *Вып’іш дзеля вясёласці.* Багданава.

ВЕ́ТАХ, **ВЯТО́Х** *м.* 1. Ветах; месяц у апошняй квадры, на зыходзе. *Сход ве́таха – не на́да во́ласы падраза́ць, а маладзіко́м – расці́ бу́дуць.* Багданава, Цясішча. 2. Месяц; месяц у першай фазе. *Узышо́ў вято́х, сярпо́к ужо́.* Багданава. ВЕТАШО́К *памянш.* *Веташо́к ма́ленькі, а тады́ бо́льшы.* Багданава.

ВЕ́ТКА *ж.* Галінка. *Пъмяло́ з ве́так сасно́вых.* Карпавічы, Ульянавічы.

ВЕ́ТРАНКА *ж.* Дошка, якая замацоўвае дах (?). *Ве́транкі ў ха́ці прыбі́, кап шыхвер ні пъдъма́ла.* Мянюцева.

ВЕТРА́НКА *ж.* Вятранка, ветраная воспа. *Ветра́нка апсыпала дзіцёнка.* Нямойта.

ВЕ́ТРАЦЬ *незак.* Ветрыць, ачышчаць на ветры (пра збожжа). *Ве́траюць – і чыстае зярно́ астае́цца, пасе́йкі адлята́юць.* Міцюкова, *Тады́ зярно́ ве́траіш, бярэ́ш лу́пку і ве́траіш.* Дольдзева, Вялікі Азярэцк, Гарадзец, Гарадок, Нямойта, Розмыслава.

ВЕ́ХАЦЬ *ж.* Вехаць; пучок травы, якім мылі посуд. *Іс травы́ ве́хъць.* Савінічы.

ВЕ́ЦЕР *м.* Вецер. *С ве́тру, с скваzняка́ прахво́ціць глаз – і ячме́нь.* Нямойта. *Как ве́цер хва́ціць, пыл сталбо́м.* Дуброўкі, Гарадзец, Запруддзе. ВЕЦЯРО́К *памянш.* *Як вецяро́к дуне́ць, дык такі́ за́пах.* Запруддзе.

ВЕ́ЦЦЕ *н. зб.* Вецце, галінкі. *З ду́ба ве́цце хі́ба ўсё збе́рыць?* (з песні). Дуброўкі. ◊ САБІРА́ЦЬ З ДУ́БАМ ВЕ́ЦЦЕ. Гаварыць абы-што. *Сабіра́ць бу́дзіць з ду́бам ве́цце.* Чуцькі.

ВЕ́ЧАР *м.* Вечар. *Со́нца ні́ска – ве́чар блі́ска.* Запруддзе. *Ко́жды ве́чър і ко́жды дзень купа́юцца.* Каралевічы. *Вечаро́м узяла́ сало́му і ў печ пасла́ла.* Партызаны, Багданава, Вялікі Азярэцк, Ульянавічы. ◊ ДАЖДА́ЦЬ ВЕ́ЧАРА. Бажба. *Каб я ве́чара дажда́ла – усё у сваі́м дзе́ці шко́лу канча́лі.* Цясішча.

ВЕЧАРУ́ШКІ *толькі мн.* Вячоркі. *Вечару́шкі тыя са́мыя, што су́праткі, то́лькі ве́чарам.* Партызаны, Дольдзева, Леснікі, Закур'е.

ВЕЧАРЫ́НКА *ж.* Вечарынка, гулянка з музыкай і танцамі. *Іду́ць ма́льцы і дзе́ўкі на вечары́нку.* Марозаўка, Леснікі, Нямойта, Партызаны.

ВЕ́ЧНА *прысл.* Заўсёды. *Ве́чна ў мяне́ ў калідо́ры вядро́ з вадо́ю.* Рэчкі. ◊ ВЕ́ЧНА ВЯКО́М. Спрадвеку. *Ве́чна вяко́м як лі́па зацвіта́ець – хо́лад.* Рэчкі.

ВЕ́ШАЛА *н.* Прыстасаванне для сушкі бобу, гароху і інш. *Ве́шала – боп сушы́ць.* Запруддзе, Дольдзева.

ВЕ́ШАЦЬ *незак.* ◊ ХОЦЬ ТАПО́Р ВЕ́ШАЙ. Дзе няма чым дыхаць. *Накуры́лі, хоць ты тапо́р ве́шай.* Серкуці. ◊ ХОЦЬ НА КІЙ ВЕ́ШАЙ. Вельмі шмат. *Ай, тут баб хоць на кій ве́шай, а мужуко́ў німа́, пуўміра́лі.* Запруддзе.

ВЕ́ШКА *ж.* Гронка. *Ве́шкамі на́да рваць пара́чкі.* Рэчкі, Запруддзе.

ВЕ́ЯЛКА *ж.* Веялка; драўляны шуфлік для ручнога веяння збожжа пасля малацьбы. *Дабра́ ку́чу нало́жуць і ве́елкай кіда́юць далёка.* Розмыслава, Гарадзец, Фасаўшчына.

ВЕ́ЯЦЬ *незак.* Веяць. *Ве́ілі жы́та, лу́ччъе дабро́ да́льшы ляце́ла.* Каралі, Вялікі Азярэцк, Нямойта.

ВЁРТКІ *прым.* Вёрткі. *Вёрткі такі́, бы́стры.* Багданава.

ВІ́ГА *ж.* Гнілая бульба. *Ві́га – гэ́та ж ні гніла́я бу́льба, усё іка́я мучы́на, мало́лі і е́лі.* Чуцькі.

ВІД *м.* 1. Знешні выгляд, твар, аблічча. *Ві́дам ні́чо́га, але́ неапра́тная.* Дольдзева. 2. Від, разнавіднасць. *Уся́кага ві́ду зверабо́й.* Серкуці, Нямойта, Фасаўшчына.

ВІДАВО́ЧНА *прысл.* Яўна, відавочна. *Яно́ ж відаво́чна, што ў другу́ю рэспу́бліку збыва́юць.* Ульянавічы.

ВІ́ДЗЕЦЬ *незак.* Бачыць. *Ня ві́дзелі дзе́ці го́ра.* Багданава, Гарадзец, Запруддзе, Каралевічы, Розмыслава, Рэчкі, Ульянавічы, Закур'е, Неўгадава.

ВІДНЕ́ЦЦА *незак.* Світаць. *Ужо́ відне́іцца.* Гарадзец.

ВІДНЕ́ЦЬ *незак.* Тое ж. *Яка́я там вясно́й ноч! – ужо́ залача́іць, відне́іць.* Гарадзец, Івоні.

ВІДЭ́ЛЕЦ *м.* Відэлец. *Ві́лъчкі відэ́льцъмі зва́лісі. Відэ́льцы іх заву́ць.* Каралі. *Відэ́льцы былі́, але́ іх ма́ла по́льзъвалі.* Буй.

ВІ́ДНА *прысл.* Відно, светла. *Мы праспа́лі, ужо́ ві́дна.* Серкуці. ◊ ДА ВІ́ДНА. Да світанку. *Да ві́дна з ве́чара сядзе́ў у сатку́.* Ульянавічы, Серкуці.

ВІЖЖА́ЦЬ *незак.* Зумкаць, гудзець. *Пчала́ е́та віжжы́ць іна́кшай.* Вялікі Азярэцк.

ВІЗА́ЛЬШЧЫЦА *ж.* Тая, хто вяжа што-н. *Ай, вя́жыць іна́, віза́льшчыца харо́шъя.* Багданава.

ВІЗА́НКА *ж.* Вязка, звязак аднародных прадметаў. *Ідзе́ш у лес, лама́іш красі́выя ве́тачкі і нясе́ш цэ́лую віза́нку.* Карпавічы.

ВІ́КА, **ВІ́ГА**, **ВІ́ҐА**, **ВІХА́** *ж.* Віка. *Пасе́іна і ві́ка, і гаро́х, усё бу́дуць касі́ць. Яны́ ра́зам пасе́іны.* Фасаўшчына. *Ві́гу се́ілі для карма́, малаці́лі і е́лі.* Чуцькі. *Ле́тась кълa нас была́ ві́ґа.* Гарадзец, Багданава, Жохава, Запруддзе, Каралевічы, Каралі, Сукрэмна, Фасаўшчына. *Ві́ха – каро́вам урэ́дна, як з'есць каро́ва, падыха́іць.* Багданава[1], Багданава.

ВІ́ЛАЧКІ *толькі мн.* 1. Дэталь калаўрота. *У пра́лцы верх – ві́лачкі.* Вялікі Азярэцк, Каралі. 2. Раздвоены канец у нізе грабільна. *Распілі́ў грабі́льна, здзе́луў ві́лъчкі.* Леснікова.

ВІ́ЛАЧНІК, **ВІ́ЛАШНІК** *м.* Дзяржанне ў вілах. *Ві́лкі паламáюцца ці ві́лачнік – усé рабі́ла.* Баравікі. *Ві́льшнік у ві́лках.* Рэчкі, Багданава, Сукрэмна. *Бабá ві́льшнік зъклъдáла, калі́ пáлкі німá, каб ні атхадзі́ў бальшы́ навóй.* Закур’е.

ВІЛЁК *м.* Пранік (?), любы спадручны сродак (?). *Запáрваеш* [кудзелю], *паб’éш вількóм, вы́сахнець, навівáеш на ставы́.* Апечкі.

ВІЛІЗІ́НКА, **ВІЛІЗГІ́НКА** *ж.* Танец. *Вілізі́нку танцавáлі тóлькі ўдваí́х. Вілізгі́нку умéла.* Самсоны.

ВІЛІР’ЯНАВЫ, **АВЯР’Я́НАВЫ** *прым.* 1. Які мае адносіны да валяр’яну. *Цвіця́ць вілір’я́навыя кóрні.* Алексінічы. 2. Прыгатаваны з валяр’яну. *Авяр’я́навых кáпель і тых нямá.* Гарадзец.

ВІ́ЛКА *ж.* Развілка ў калодзежным жураўлі. Гарадок.

ВІ́ЛКІ *толькі мн.* 1. Вілы (сельскагаспадарчая прылада). *Чълавéк пъдаéць сéна ві́лкъмі на стох.* Леснікова. *Той гной трэ́ба ня ві́лкамі, а рукáмі растрэ́сці.* Багданава. *Ві́лкі былі́ капáць, растрасáць, на два зубкі́. Ві́лкі, што гной разбівáць.* Гарадзец, Марозаўка. 2. Прылада, з дапамогай якой ставяць у печ і вымаюць з яе гаршкі, чыгуны і пад. *Ві́лкамі бярý чугýн.* Закур’е. 3. Развіліна, развілка. *Стоўп зь ві́лкъмі.* Кляпчэва.

ВІ́ЛЫ *толькі мн.* Вілы (сельскагаспадарчая прылада). *На ві́лы пъкладý карóві сéна.* Гарадок.

ВІ́ЛЬЧЫК *м.* Верхні стык страхі. *Ві́льчык сáма, дзе саедзіня́ецца з аднэ́й стараны́ кры́ша і з другéй.* Запруддзе, Багданава, Гарадзец.

ВІЛЯ́ЦЬ *незак. перан.* Махаць, біць. *Бáцька віля́ець цапóм, а я нічóга ні ўмéю.* Баравікі.

ВІНАВА́ЦЬ *незак.* Абвінaчваць. *Вінýюць Гарбачóва катóрые, а я ні даю́.* Заазер’е.

ВІНАГРА́Т *м.* Вінаград. *Вінъгрáт трóху накрывáлі, ужó зацві́ў.* Апечкі.

ВІНАГРЭ́Д *м.* Вінегрэт. *Лі́тър сміта́ны куплю́, здзéлую вінагрэ́ду й паéм.* Дольдзева.

ВІНАКУ́РНЯ *ж.* Бровар, вінакурны завод. *Дармá што блі́ска былá вінакýрня.* Закур’е.

ВІ́НДА *ж.* Жэрдка ў калодзежным жураўлі. *Ві́нда, што ў калóдзісь пáлка, дъ яé вядрó чапля́лі.* Алексінічы, Каралевічы, Фасаўшчына.

ВІ́ННЫ *прым.* З рэзкім смакам. *Тады́ саладýха ў хлéбніцы пастаí́ць дзень і стáніць такáя ві́нная, рэ́ская.* Багданава.

ВІНУВА́ТЫ *прым.* Вінаваты. *Што лю́дзі вінувáты*? Фасаўшчына. *Я вінувáт, кáжыць.* Багданава. *Бáба душóй былá ні вінувáта*, *а ён яé трах і забі́ў*. Жохава.

ВІНЧА́ЛЬНЫ, **ВЕЛЬЧА́ЛЬНЫ** *прым.* Вянчальны. *Сундýк вінчáльны стаí́ць, зáмуж ішлá з сундукóм.* Марозаўка, Нямойта. *Кальцó вельчáльнае.* Дуброўкі, Неўгадава.

ВІР *м.* Вір. *У віры́ бяллё мы́ла*. Запруддзе, Буй, Вялікі Азярэцк, Гарадок, Парэчча, Ульянавічы.

ВІРАЎЧА́НЫ *прым.* Вераўчаны, зроблены з вяроўкі. *Супóні былі́ віръўчáныя.* Гарадзец.

ВІРАЦЯНÓ, **ВІРЦЯНÓ** *н.* 1. Верацяно. *Прáлі ў нас нъ вірацёнъх.* Багданава, Вялікі Азярэцк, Заазер’е, Карпавічы, Марозаўка, Савінічы, Закур’е. 2. Вертыкальны шпень у жорнах, на які насаджваецца верхні камень. *Вірцянó, штóбы вéрхні кáмінь ні саскóчыў.* Вялікі Азярэцк.

ВІРЛАВÓКІ *прым.* Лупаты, зіркаты (пра чалавека). *Вірлавóкія вóчы ў яé.* Гарадзец, Багданава, Вялікі Азярэцк.

ВІРЛУ́П *м.* Тое ж. *Як бальшы́я вóчы – вірлýп.* Нямойта.

ВІРЛЫ́ *мн.* Пра нешта вялікае, пукатае (звычайна вочы). *У яé вóчы як вірлы́.* Вялікі Азярэцк.

ВІРÓК, **ВІЛЁК**, **ВІЮРÓК** *м.* Юрок; прыстасаванне для звівання нітак. *Вірóк, пóтым на матаві́ла, прасыхáлі ні́ткі – з матаві́ла на клубóк.* Дуброўкі. *Снавáлі вількóм ні́ткі.* Апечкі. *Лáпці падплітáць віюрóк быў з кóсці.* Буй.

ВІРТАНУ́ЦЦА *зак.* Вярнуцца. *Віртанýлася назáд адна́ ад я́блані.* Нямойта.

ВІРХА́МІ *прысл.* Вярхом. *На ко́нях пад' іжджа́лі вірха́мі.* Нямойта.

ВІСЕ́ЦЬ *незак.* Вісець. *Віс́ока вісі́ць дзіця́ ў лю́льцы.* Каралі.

ВІСКІ́ *мн.* Скроні. *Ко́ліць у віскі́.* Сянно.

ВІ́СНУЦЬ *зак.* Віскнуць, крыкнуць. *Кап хто пі́снуў, кап хто ві́снуў: усе́ паняме́лі.* Самсоны.

ВІСО́КА *прысл.* Высока. *Дзе віс́ока, там не ўсхо́дзіць.* Гарадзец. *Саўе́цца рой на гру́шы віс́ока.* Вялікі Азярэцк, Багданава, Запруддзе, Партызаны.

ВІСУ́ШЧЫ *прым.* Вісячы. *А по́слі ла́мпы вісу́шчыя пъявілісі.* Фасаўшчына.

ВІСЯЛЕ́Й *прысл.* Весялей. *Ра́ньшы было́ вісяле́й жыць у дзярэ́ўні, хоць гало́дныя, хоць хало́дны, ну як-то уста́ласць ні бра́ла.* Фасаўшчына.

ВІСЯЛУ́ХА *ж.* Вясёлае гулянне. *Ну, вісялу́ха бу́дзіць!* Нямойта.

ВІ́ТКА *ж.* Скручаны лазовы ці бярозавы дубец, якім перавіваюць плот і інш. *Ві́ткі бра́лі і пляце́нь рабі́лі, піравіва́лі ві́ткамі.* Алексінічы, Леснікова, Нямойта.

ВІТКАВА́НЫ *прым.* Перавіты віткай. *Іна́ ш ні віткъва́нъя гэ́тъя згаро́да, іна́ ш прыбі́та.* Партызаны.

ВІТРА́К *м.* Вятрак. *Вітра́к быў на пъго́рку.* Багданава, Гарадок.

ВІХ *м.* Міфічная істота. *Е́хаў віх па берага́х, па ляса́х, па зялёных луга́х – паху́хаеш і плю́неш* (з замовы). Запруддзе, Серкуці.

ВІХА́ *ж.* Вяха, знак (указанне мяжы). *Віха́ ста́іць, каро́ў ні гані́, нільзя́.* Леснікова.

ВІХО́Р *м.* Віхор, моцны вецер. *Віхо́р ча́ста хо́дзіць, пясо́к закру́ціць. Віхо́р да́йжа дрэ́ва зло́міць.* Багданава, Гарадзец, Запруддзе, Ракаў Засценак, Партызаны.

ВІХО́Р *м.* Узнятая ўверх пасма валасоў. *У каго́ два віхры́, то шчаслі́вы чълаве́к.* Нямойта.

ВІЦІРА́Н, **ІЦІРА́Н** *м.* Ветэран. *Віціра́н ён, адзі́н ту́тацькі.* Вялікі Азярэцк. *Гэ́тым іціра́нам усё цяпе́р.* Нямойта.

ВІЦІНА́Р, **ЛІЦІНА́Р** *м.* Ветэрынар. *У мяне́ сын віціна́ръм.* Гарадок, Багданава, Вялікі Азярэцк. *Я ду́мала ліціна́р прые́хаў.* Чуцькі.

ВІЦЬ *незак.* Віць, плесці. *У жы́та іду́ць, вянкі́ ўюць.* Алексінічы, Багданава, Буй, Дольдзева, Кавалі.

ВІЧАРЭ́ЦЬ *незак.* Вечарэць. *Въръза́лі лес, а тут вічарэ́іць.* Міцюкова.

ВІШНЁВЫ *прым.* Вішнёвы. *Вішнёвы цвет гаво́руць.* Запруддзе.

ВІ́ШНІНА *ж.* Вішня, асобнае дрэва вішні. *За ві́шніну, за слі́віну плаці́лі.* Фасаўшчына.

ВІ́ШНЯ *ж.* Вішня (дрэва). *Ві́шынь ра́зных сарто́ў было́.* Пожанькі.

ВІ́ШЫНА *ж.* Вішня, асобнае дрэва вішні. *Ві́шына цвіці́ць, ужо́ ста́рая.* Латыгаль.

ВО *часц.* Вось. *Бур'я́н во, зърműста́юць буракі́.* Запруддзе, Багданава, Гарадзец, Міцюкова, Нямойта, Партызаны.

ВО́БАЎ, **О́БУЙ** *м.* Абутак. *І во́бъва ні было́, ла́пці плялі́.* Багданава. *Шы́лі о́буй з брузе́нту.* Алексінічы, Замошша.

ВО́БЖЫ *мн.* Аглоблі ў баране, сасе. *Во́бжы – дзве жардзі́ны ў сахе́, запръга́ць къня́.* Гарадзец, Фасаўшчына.

ВО́БЛАК *м.* Воблака. Партызаны.

ВО́БЛАКА *н.* Тое ж. *Во́блака нахо́дзіць – дош бу́дзіць.* Багданава, Запруддзе. ВО́БЛАЧКА *памянш.* Ракаў Засценак.

ВО́БМАЛЬ *прысл.* Мала. *Цяпе́р дажджэ́й не даста́ць, цяпе́р во́бмаль гэ́тага ста́ла.* Партызаны, Нямойта.

ВО́БМАРАК *м.* Стан непрытомнасці. *Біз па́мяці была́, у во́бмарак упа́ла.* Запруддзе, Вялікі Азярэцк, Дольдзева.

ВО́ГНІК *м.* Хвароба, якая выклікае высыпку на губах. *Во́гнік свярбі́ць, уся́ бърда́, гу́бы ўсы́паны.* Запруддзе, Багданава, Міцюкова, Ракаў Засценак.

ВО́ГНІШЧА *н.* Месца, дзе гарэў касцёр. *Во́гнішча – дзе спалі́лі што, дзе ку́чы па́люць.* Запруддзе, Нямойта.

ВО́ДДАЛЬ, **ВО́ДАЛЬ** *прысл.* Воддаль, на пэўнай адлегласці. *Сусе́т чы́рыс мяжу́ ко́сіць, не, не чы́рыс мяжу́, а так, во́ддыль.* Галашчакіна. *Сядзі́ во́ддыль но́ччы і ўві́дзіш тады́* [як нехта падыдзе]. Міцюкова. *Во́даль дзярэ́ўня Смало́ўка.* Вялікі Азярэцк. *У мяне́ во́дъль, сяро́т гаро́даў по́грап.* Нямойта, Апечкі, Багданава, Міцюкова, Партызаны, Неўгадава.

ВО́ДКА *ж.* Гарэлка. *То́лькі адно́: пі́ва, во́дка, а тады́ дурна́я гълъва́,* [бо] *дурна́я гло́тка.* Каралевічы.

ВО́ЖКІ, **ВО́ШКІ** *мн.* 1. Лейцы. *Запражэ́ш каня́, во́жкі ў ру́кі і пае́хаў.* Багданава, Каралевічы, Чуцькі. 2. Лейцы для паўсядзённага карыстання. *Выязны́я – так ле́йцы называ́юцца, а не выязны́я – то во́шкі.* Гарадзец, Манголія.

ВО́ЖЫК, **ЁЖЫК** *м.* Вожык. *Во́жык мышэ́й ло́віць і есь.* Гарадзец, Запруддзе. *Наду́ўся ты, як ёжык.* Вялікі Азярэцк.

ВОЗ *м.* Воз. *Воз мяхо́ў нало́жана.* Дуброўкі. ВАЗЁНАК *памянш. Два вазёнкі сало́мы прывёс.* Марозаўка, Нямойта.

□ *На чыі́м вазу́* (*кані́*) *е́дзіш, таму́ і пе́сні пей.* Ульянавічы.

ВО́ЗДУХ *м.* Паветра. *Па́хніць, во́здух харо́шы.* Рэчкі, Запруддзе, Дольдзева.

ВО́ЗЕРА, **АЗЯРО́** *н.* Возера. *Во́зера ў канцы́ дзярэ́ўні канча́еццa.* Багданава, Запруддзе, Нямойта, Пожанькі, Турава. *Ці́ну ў во́зіры ду́жа гу́сі яду́ць.* Закур’е, Неўгадава. *Там – азяро́, уні́з дзярэ́ўню спалі́лі.* Дуброўкі, Кляпчэва. АЗЯРКО́ *памянш. На то́е азярко́ пайшо́ў.* Марозаўка, Турава.

ВО́ЙКАЦЬ *незак.* Войкаць, енчыць. *Во́йкала, камбіко́рм не́зашта купі́ць.* Нямойта.

ВО́ЙЛАК *м.* Лямец. *Во́йлък ва́люць з во́ўны.* Гарадзец.

ВО́ЙСТРА *прысл. перан.* Хутка, рэзка. *Лягу́шкі ска́чуць во́йстра.* Запруддзе.

ВО́ЙСТРЫ *прысл.* Востры. *Нош такі́ во́йстры.* Багданава, Ульянавічы, Фасаўшчына.

ВОЛ *м.* Вол. *Вало́ў я ні запрагу́.* Сукрэмна.

ВО́ЛАВА *н.* Волава. *Во́лава цяшко́е, ло́шкі выліва́лі з яго́.* Запруддзе.

ВО́ЛАС *м.* Валасня; лёска, звітая з валасін конскага хваста. *Ву́да у шэсь въласо́ў.* Багданава.

ВО́ЛЯ *ж.* 1. Воля. *Во́льнаму – во́ля, а дурны́м – по́ле.* Каралевічы, Вялікі Азярэцк, Запруддзе. 2. Магчымасць. *Кап далі́ во́лю, мо́жа б і не разбіра́лі усё.* Ульянавічы.

□ *Дай кі́шцэ во́лю – праясі́ шча́сце і до́лю.* Вялікі Азярэцк.

ВОНЬ, **ВЭНЬ** *ж.* Дрэнны пах. *Тхор як дась во́ні, вані́ць крэ́пка.* Багданава, Нямойта. *Вэнь така́я, дыхаць не́чым.* Ульянавічы.

ВО́ПРАТКА *ж.* Верхняе адзенне. *Во́прътка – ве́рхнія адзіва́ння.* Запруддзе.

ВО́ПУХА *ж.* Пухліна. *Ат во́пухі п’ю табле́ткі.* Запруддзе.

ВО́ПУХАЛЬ, **О́ПУХАЛЬ** *ж.* Тое ж. *О́пухаль і ста́лі бале́ць ру́кі – засту́джанне.* Партызаны.

ВОР *м.* Злодзей. *Варо́ў у нас не́ту, о́чань спако́йна.* Запруддзе.

ВО́РАН *м.* Воран. Нямойта. □ *Во́ран во́рану во́ка не вы́дзяўбаіць.* Вялікі Азярэцк.

ВО́РАШНА *прысл.* Страшна. *Пя́рун як трэ́сне, аш во́рашна ста́ла.* Вялікі Азярэцк, Сянно.

ВО́РКА *ж.* Аранне. *Пае́халі на во́рку бу́льбы.* Парэчча.

ВО́РСА *ж.* Поўсць. *У аве́чак во́рса харо́шыя была́.* Запруддзе.

ВО́РЧЫК *м.* Ворчык. *У пастро́мках, што к плу́гу – каро́місел, а некато́рыя заву́ць во́рчык.* Гарадзец. *Во́рчык, зъ като́ры пастро́мкі чапляюць.* Манголія, Алексінічы.

ВО́РЫВА *н.* Ворыва, узараная зямля. *Во́рыва ўзара́тъя.* Запруддзе.

ВО́СЕМ, **ВО́СІМ** *ліч.* Восем. *Збунтува́ліся і не зна́ем, калі́ мі́сае́т: прас дзе́вяць, шэсць, сем, во́сем нядзе́ль.* Багданава. *У нас ёсь гару́шъчка сем-во́сім ме́труў, на ёй ні́чо́га ні расце́ць, а ка́мінь на ёй ра́зный, уся́кіх сарто́ў: кра́сный, бе́лый, на зо́лъта пахо́ж.* Самсоны.

ВО́СЕНЬ *ж.* Восень. *Лі́павы мёд цэ́нны, пад во́сень па ве́русу бяру́ць – не такі́.* Вялікі Азярэцк.

□ *Во́сень на ра́бам* (*се́рым*) *каню́ е́здзіць*. Гарадзец, Багданава, Жохава, Запруддзе, Чуцькі, Неўгадава.

ВО́СЕНЬСКІ *прым*. Восеньскі. *Гуркі́ бува́юць во́сеньскія, срэ́днія, ра́ннія.* Запруддзе, Апечкі, Заазер’е.

ВОСК *м.* Воск. *Вашчы́ну палуча́ем, купля́ем то́лькі на воск.* Вялікі Азярэцк, Запруддзе, Жохава. ◊ ЯК ВО́СКАМ САЛЛІ́ЦЬ. Зрабіць акуратна. *Ёмка тка́ла Сямёніха – як во́скам саллé́ць.* Багданава.

ВО́СПА, **ОСПА** *ж.* 1. Воспа; інфекцыйнае захворванне. *Во́спа, кор – ду́жа ча́ста дзе́ці бале́лі.* Леснікі, Гарадзец, Леснікова. 2. Мазолісты нарост на скуры на нагах у каня. *Во ўсіх ко́ней ёсь о́спа*. Сянно, Замошша.

ВО́СТРАЎ *м.* Востраў. *Во́страў срэдзі́ во́зіра ў Багда́наві.* Запруддзе.

ВО́СЦІ *толькі мн*. Прылада з вострымі жалезнымі прутамі для лоўлі рыбы. *Во́сцямі шчук б’юць.* Багданава.

ВОСЬ *ж.* Вось. *Ра́ньшы бы́лі дзіравя́ныя во́сі.* Гарадзец, Жохава.

ВО́СЬМЕРА, **ВО́СЬМІРА** *ліч*. Васьмёра. *Іх было́ во́сьмера, шэсць брато́ў.* Мянюцева. *Во́сьміра было́ ўсіх дзяце́й.* Цясішча, Гарадок, Заазер’е, Дуброўкі.

ВОТ *часц*. Вось. *Ка́аць* [кажуць], *вот вы́кінылісі ра́ншы мыхамо́ры, мно́га, то і грыбы́ бу́дуць*. Алексінічы.

ВОТАЧЭ́НЬКІ, **ВО́ТАЧАНЬКІ** *прым.* Вось такі маленькі. *Бу́льбачку се́ялі вотачэ́нькую*. Партызаны. *Бу́льба ма́лінькая, во́тачъänькъя сядзі́ць.* Ракаў Засценак.

ВО́ТРАНА, **ВО́ТРЫНА** *ж.* 1. Амецце, адходы (звычайна буйныя) пры малацьбе збожжа. *Во́трына – асцяўё ад зярна́. У адхо́дах во́трана и мякі́на.* Гарадзец. *Апіха́лі зярно́ ат ву́сцяў, ве́траеш, во́трана астае́цца*. Розмыслава. *Во́трына крупне́йшъя, каро́вам аддава́лі, а мякі́ну бра́лі сві́нням.* Каралі. *Ра́ньшы запа́рвалі во́трыну у ушá́ту*. Дольдзева, Каралевічы, Нямойта, Неўгадава. 2. Адходы пры веянні збожжа. *Як ве́траеш зярно́, во́трана астае́цца*. Розмыслава. 3. Корм для скаціны, які ўтрымлівае мякіну ці салому. *Во́трына – зъпа́руць каро́ві мякі́ну ў цэ́бар.* Каралевічы. *Во́трана, як парэ́жаш сало́му, замішá́еш, дае́ш*. Дольдзева.

ВО́ТРАНІЦА *ж*. Месца за ёўняй, дзе ссыпалі адходы пры малацьбе збожжа. *За ёўняй быў кату́х, во́траніца, у во́траніцу мякі́ну* [клалі]. Карпавічы.

ВО́ТЧЫМ *м.* Айчым. *З во́тчымам узяла́ і злюбі́лася дачка́.* Запруддзе.

ВОЎК, **ВОЛК** *м.* Воўк. *Ко́ні събярэ́ць у ку́чу і вуўка́ ні паппу́сціць тэй конь: ён, як сві́сніць у но́здры, то воўк спужа́іцца*. Міцюкова, Багданава, Вялікі Азярэцк, Гарадзец, Запруддзе, Каралевічы, Ульянавічы, Ракаў Засценак, Сукрэмна. *Во́лкі людзе́й е́лі.* Багданава.

□ *Воўк у сваі́м ста́дзе аве́чак ні бярэ́ць*. Мянюцева. □ *Ваўка́ но́гі ко́рмюць*. Вялікі Азярэцк, Гарадзец.

ВО́ЎНА *ж.* Воўна. *Во́ўна с аве́чык. Сукно́ тка́лі з во́ўны. У нас была́ бе́лая* [авечка], *то во́ўна была́, як ку́жаль*. Багданава. *Аддава́лі валі́ць во́ўну шупува́лам*. Вялікі Азярэцк. *Пра́сці на́да – прадзём. Во́ўну пра́ла нявéстке.* Леснікова. *Во́йлак ва́ліцца з во́ўны.* Гарадзец, Каралевічы, Каралі, Міцюкова, Сукрэмна, Самсоны, Закур’е.

ВО́ЎЧЫ *прым*. Воўчы. *Па грыбы́ пайшлі́, а там ло́гавы во́ўчыя – касце́й по́ўненька.* Багданава. ○ ВО́ЎЧАЕ ЛЫ́КА. Дзікарослая расліна з ядавітымі пладамі. *Во́ўча лыка – дрэ́ва нібальшо́я.* Каралевічы. *Во́ўчае лыка красі́вым цвіці́ць.* Багданава, Дуброўкі. ○ ВО́ЎЧЫ АГІ́Р. Тое ж. *Во́ўчы агір жо́ўтым цве́там цвіці́ць.* Запруддзе. ○ ВО́ЎЧЫЯ Я́ГАДЫ. Тое ж. *Во́ўчыя я́гъды кусто́м расту́ць, я́гъды кра́сныя, дро́бныя.* Міцюкова, Багданава. ○ ВО́ЎЧЫЯ ГРЫБЫ́. Неядомыя грыбы. *Ёсь з’ядо́мыя грыбы́ і во́ўчыя грыбы́.* Рассвет.

ВО́ЦЦІПІЛЬ, **О́ТЦІПІЛЬ** *ж.* Адліга. *Чуць во́цціпіль, вылізá́юць тады́ ціцірукі́ са сне́гу.* Нямойта. *Со́нца со́нцам, а о́тціпілі ні віда́ць*. Багданава.

ВО́ЧАП, **О́ЧЭП** *м.* Калодзежны журавель. *Хто гаво́рыць жураве́ль, хто – во́чъп.* Кляпчэва, Гарадзец, Міцюкова. *За о́чэпам патчэ́пішся – і паляціш.* Нямойта.

ВО́ЧАРАДЗЬ *ж.* 1. Чарга. *Пашла́ ў во́чарадзь ста́ла.* Кляпчэва, Багданава, Вялікі Азярэцк, Нямойта, Серкуці, Неўгадава. 2. Чарга пасвіць жывёлу. *Па во́чарадзі пасём каро́ў.* Сукрэмна, Партызаны. 3. Кулямётная чарга. *Не́мцы во́чарадзь пусці́лі – ма́тка з дзяцёнкам і павалі́ліся.* Вялікі Азярэцк.

ВО́ЧКІ *мн.* Вочкі (у бульбе). *Во́чкі ў бу́льбы абраза́лі і садзі́лі ў вайну́.* Сукрэмна, Нямойта.

ВО́ЧЫ *мн.* 1. Вочы. *Вочмі́ хо́чацца ўсё зрабі́ць, а сіл німа́.* Партызаны, Багданава, Вялікі Азярэцк, Запруддзе, Нямойта, Рэчкі, Закур’е. 2. Позірк. *Ёсь во́ка тако́е – каро́ву ня мо́жна падаі́ць.* Каралевічы. ◊ НІ ЗВЕ́СЦІ ВО́КА. Не заснуць. *Учъра́шнюю ноч во́ка ні звіла́.* Гарадзец. ◊ ГЛЯ́НУЦЬ АДНЫ́М ВО́КАМ. Паглядзець. *Да́йце хоць гля́нуць адны́м во́кам.* Запруддзе. ◊ ВО́ЧЫ НА ЛОБ ПАВЫЛА́ЗІЛІ. Пра вялікае здзіўленне. *Ажно́ во́чы на лоб павыла́зілі.* Розмыслава. ◊ ВО́ЧЫ НЕ ПРАСЫХА́ЮЦЬ. Злоўжываць спіртным. *П’ець і п’ець – не прасыха́юць во́чы.* Кляпчэва. ◊ САДЗІ́ЦЦА НА ВО́ЧЫ. Слепнуць. *Ко́ні ат нату́гі садзі́лісі на во́чы, сле́плі.* Сянно. ◊ СЛА́БЫ НА ВО́ЧЫ. Слепавокі. *Ста́ла сла́бъя на во́чы.* Баравікі. ◊ (быць) НА ВАЧА́Х. Побач, пад прыглядам. *Яна́ на маі́х вача́х была́.* Багданава.

ВОШ *ж.* Вош. *Каб табе́ во́шы жані́ліся за ка́ркам* (праклён). Запруддзе, Багданава, Міцюкова.

ВО́ШТА *займ.* Што. *Пра во́шта гэ́та?* Міцюкова.

ВО́ШТА-НІБУ́ДЗЬ *займ.* Што-небудзь. *Ён такі́ жа́дны на во́шта-ніб́удзь.* Запруддзе.

ВО́ШЫНА *ж.* Вош. *Цяпе́р во́шыны ні зно́йдзіш.* Міцюкова.

ВРЭ́МЕМ *прысл.* Часам. *Врэ́мем псіхане́ць.* Каралевічы.

ВУ́ГАЛЬ, **ВУГА́ЛЬ** *м.* Вугаль. *Ву́галь сасно́вы палілі ў го́рне.* Міцюкова, Вялікі Азярэцк. *На́да ўзяць вуга́ль.* Каралевічы. ○ ДРАВЕ́СНЫ ВУ́ГАЛЬ. Драўляны вугаль для кузні. *Ву́галь палі́лі ў ку́зні сасно́вы, драве́сны.* Міцюкова.

ВУ́ГАЛ *м.* Край. *На вуглє́ жылі.* Нямойта, Закур’е. ○ НЯМЕ́ЦКІ ВУ́ГАЛ. Гладкі без выступаў вугал. *Рубі́лі ха́ты у няме́цкі ву́гал.* Міцюкова. ○ ПРАСТЫ́ ВУ́ГАЛ. Спосаб складання зруба. *У просты́ ву́гал зру́блены дом.* Мянюцева. *На прастэ́й ву́гал склада́лі ха́ту.* Марозаўка. *У просты́ ву́гал дом зру́блены.* Мянюцева.

ВУГА́ЛЛЕ *н. зб.* Вуголле. *Вуга́лле даю́ць сві́нням, як пол грызу́ць.* Леснікова, Міцюкова, Фасаўшчына.

ВУ́ДА *ж.* Вуда. *Ву́дъмі ло́вюць ры́бу.* Серкуці, Багданава, Запруддзе.

ВУДАЎЁ *н.* Вудзільна. *Вудаўё ў ву́дзе.* Дольдзева, Багданава, Запруддзе.

ВУДЫ́Р *м.* Пухір. *Вудыры́ ат крапі́вы бываю́ць.* Вялікі Азярэцк, Нямойта, Чуцькі.

ВУ́ДЗГАЦЬ *незак.* Есці хутка, з апетытам. *Нъкла́ў ка́шы і ву́дзгъй ло́жкуй!* Заазер’е, Запруддзе, Самсоны.

ВУ́ДЗІЦЬ *незак.* Лавіць рыбу вудай. *Мой пашо́ў ву́дзіць ры́бку.* Запруддзе.

ВУЖ, **ВУШ** *м.* Вуж. *Ад вужо́ў, ад зві́ху і я ўме́ю дъва́ць, ад зубо́ў уме́ю.* Запруддзе. *Вуж ні куса́іцца, а вужа́ка куса́іцца.* Буй. *Вуш як паўзе́ць, на галаве́ такі́ жо́ўцінькі вяно́чак.* Багданава, Алексінічы, Гарадок, Жохава, Заазер’е, Запруддзе, Леснікова, Нямойта, Самсоны.

ВУЖА́КА *ж.* 1. Самка вужа. *Хто вужа́ку заб’е́ць, трэ́цяя часць грэ́ху прашча́ецца.* Самсоны. *Як укусі́ла вужа́ка бы паро́сная, лапа́сы сі́нія, яд дайшо́ў да се́рца, ат трына́ццаці чалаве́к во́ду бра́лі для яго́.* Багданава, Гарадзец, Дольдзева, Запруддзе, Каралевічы, Леснікова, Нямойта, Партызаны, Ракаў Засценак, Рулёўшчына. 2. Гадзюка. *Узіла́ къчаргу́ і пор у яе́, ду́мъла вужа́ка.* Багданава. ВУЖА́ЧКА *памянш.* Міцюкова.

ВУЖАЧО́НАК *м.* Вужаня. *У вужа́кі трына́ццаць вужачо́нкъў было́.* Багданава.

ВУЖО́ЎНІК *м.* Куча, загрувашчаны сметнік. *Дзе што-не́будзь до́ўга ляжы́ць у ку́чы, то ка́жуць вужо́ўнік.* Запруддзе.

ВУ́ЗА *ж.* Вашчына. *Яшчэ́ ву́за ляжы́ць у ву́ллі ста́ръя.* Кішуроўшчына, Вялікі Азярэцк, Запруддзе, Каралевічы, Манголія, Фасаўшчына, Сянно.

ВУ́ЗГАЛУЎЯ *н.* Пярэдняя частка воза. *У калёсъх ву́згалуўя за́днія і пярэ́днія ё.* Запруддзе, Гарадзец.

ВУ́ЗКІ *прым.* Вузкі. *Тут ву́зкъя ме́ста, ні прайці́.* Запруддзе. ВУ́ЗЕНЬКІ *памянш. У адну́ руку́ се́іць – ву́зенькая сце́жачка бу́дзе.* Багданава, Неўгадава.

ВУ́ЛАЧКА *ж.* Завулак. *Пашо́ў у е́ту ву́лачку*. Запруддзе.

ВУ́ЛЕЙ *м.* Вулей. *У ву́лей се́лі пчо́лы.* Кішуроўшчына, Вялікі Азярэцк, Запруддзе, Закур’е.

ВУ́ЛІЦА *ж.* Вуліца. *Пятро́к Давы́давіч на тэй ву́ліцы жыве́ць, то ён вам усяго́ раска́жыць.* Міцюкова, Запруддзе.

ВУ́ЛКА *ж.* Маленькая вузкая вуліца. *Па ву́лкі пашлі́ піскляня́ты.* Каралевічы, Запруддзе.

ВУЛЬ-ВУЛЬ *выкл.* Выгукі, якімі падзываюць качак, галубоў. *Вуль-вуль-вуль – так ву́тъчък заву́ць, са́ма так і гулубо́ў.* Запруддзе.

ВУЛЬГА́РСТВА *ж.* Непрыстойная лаянка, брыдкаслоўе. *Адна́ вульга́рства чу́іцца.* Нямойта.

ВУМУВА́ЦЬ *незак.* Вымываць, прыбіраць. *Перат Па́схай усё вумува́лі.* Карпавічы, Багданава.

ВУ́НАЦЬКІ *часц.* Вунь, вось, во. *Пусты́рнік ву́нъцькі кала нізі́ны расце́ць.* Алексінічы, Запруддзе.

ВУНЬ, **ВУН**, **ВУ́НА** *часц.* Тое ж. *Дубо́к бе́лым цвіці́ць, вунь у ха́це* [хрызантэмы]. Малы Азярэцк. *Вун там Ма́р’я.* Запруддзе, Заазер’е, Нямойта. *Ідзе́ць ву́на кума́.* Чуцькі, Марозаўка.

ВУРНУ́ЦЬ *зак.* Піхнуць, штурхнуць. *Як вурну́ яго́ руко́й.* Міцюкова, Запруддзе.

ВУ́ПАР *м.* Упарты чалавек. *Ву́пър – чалаве́к насты́рны.* Запруддзе, Заазер’е.

ВУ́РЗАЦЬ *незак.* Есці хутка, з апетытам. Самсоны.

ВУ́РСТА *ж.* Крывяная правяленая каўбаса. *Ка́шу ва́раную з дро́бных круп даміша́юць з кро́ўю і ў кі́шкі таўстэ́я наллю́ць, павісі́ць, прычарстве́іць – ву́рста. Кусо́к – на скаваро́ду і яду́ць.* Гарадзец.

ВУ́РУЧЫЦЬ *незак.* Моцна балець. *Ску́лы ву́ручыла но́ччу, ня сплю.* Алексінічы.

ВУРЧА́ЦЬ *незак.* Муркаць. *Вурчы́ць ко́шка.* Дольдзева, Багданава, Жохава, Запруддзе, Рулёўшчына.

ВУСА́ТЫ *прым.* Асцюкаваты. *Вуса́ты ячме́нь расце́.* Апечкі, Заазер’е.

ВУ́СЕНЬ *м.* Вусень. *Ба́бачкі атклада́юць лічы́нкі, тады́ ву́сені выво́дзяцца.* Партызаны.

ВУ́СНА *прысл.* Вусна. *Ву́сна мне пірідáлі, што так і так.* Запруддзе.

ВУ́СНІНА *ж.* Губа (чалавека). *Так распо́хла ву́сніна – зуб балі́ць.* Запруддзе, Кішуроўшчына.

ВУ́СНЫ *толькі мн.* Вусны. *У мяне́, як ё вудуры́, і во́чы, і ву́сны распёрла.* Чуцькі, Запруддзе, Кішуроўшчына.

ВУСЫ́ *мн.* 1. Вусы. *У варажбі́ткі вусы́ былі́, як у мушчы́ны.* Міцюкова, Запруддзе. 2. Асцюкі. *У ячме́ню вусы́ даўгі́я.* Апечкі, Запруддзе. ВУ́СІКІ *памянш.* Партызаны.

ВУ́ТКА *ж.* Качка. *Разво́дзюць ву́так, гусе́й.* Багданава. *Ву́тка знесла яйцо́ няпе́ўнае.* Каралевічы, Багданава, Буй, Запруддзе, Кішуроўшчына, Манголія, Нямойта, Ульянавічы, Закур’е, Дуброўкі. *Купля́ецца, як ву́тка таўста́я, і на бок ідзе́ць.* Міцюкова. ВУ́ТАЧКА *памянш. Ву́тачку забі́ла.* Неўгадава. ◊ ЯК У ВУ́ТКІ (згарэ́ць). З’есці без наступстваў. *Гэ́та ба́ба і пыга́нкі е́сь, у яе́ як у ву́ткі згары́ць*. Сянно.

ВУ́ХА *н.* 1. Вуха. *За ву́шы цягну́лі, каб рос ма́лец.* Партызаны, Гарадзец, Запруддзе, Івоні, Каралевічы, Нямойта, Серкуці, Закур’е. 2. Прыстасаванне ў розных прадметах для больш зручнага карыстання. *У мяне́ цэ́бър з вуша́мі ёсь шчэ.* Нямойта, Буй. ◊ УНЕ́СЦІ Ў ВУ́ШЫ. Расказаць, давесці да ведама. *Яму́ ў ву́шы ўнясу́ць, што ён прыёмны сын.* Чуцькі.

◊ БРА́ЦЦА ЗА ВУ́ШЫ. Здзіўляцца. *За ву́шы бярэ́цца: така́я любо́ў.* Міцюкова. ◊ ВУ́ШЫ ВЯ́НУЦЬ. Прыкра, непрыемна слухаць што-н. *Як ста́ніць раска́зваць – аш ву́шы вя́нуць.* Партызаны. ◊ ВУ́ШЫ НЯ СХВО́ЦІШ. Не ўсё пачуеш з таго, што нагаворана. *Нъгаво́руць плётък, што й ву́шы ня схво́ціш.* Запруддзе. ◊ ПРАПУСКА́ЦЬ СКРОЗЬ ВУ́ШЫ. Не звяртаць увагі. *Скрозь ву́шы сама́ прапусці́ла.* Баравікі. ◊ ХОЦЬ У ВУ́ХА ЎЛЕ́ЗЦІ. Пра нешта мяккае. *Хоць у ву́ха ўла́зяць тыя сапо́шкі – мя́кенькія.* Жохава.

ВУ́ХНУЦЬ *зак.* Ударыць (пра гром). *Такі́ пяру́н ву́хнуў, аш сце́ны зъдрыжэ́лі.* Міцюкова, Савінічы, Фасаўшчына.

ВУ́ЧАНЫ *прым.* Адукаваны. *Дзяўчо́нка высо́кая, гра́матная, ву́чаная.* Запруддзе, Багданава.

ВУ́ШЛЫ, **У́ШЛЫ** *прым.* Кемлівы, вельмі хітры. *Ма́льцы былі́ ву́шлыя, то ні зіва́й, а то абчы́сцюць.* Каралевічы. *Ма́ліц-то у́шлы такі́.* Серкуці, Каралевічы.

ВУЎКУЎНЯ́ *ж.* Месца, дзе водзяцца ваўкі. *Вуўкуўня́ ў ле́сі, дзе ваўкі́ вяду́цца.* Багданава.

ВУЦЁНАК, **ВУЦЯНЁНАК** *м.* Качаня. *І піскляне́нка хо́чъцца дзіржа́ць, і вуцёнка.* Малы Азярэцк. *У аднэ́й быў вуцянёнак, дык саро́ка забі́ла.* Серкуці, Запруддзе.

ВУЦІ́НЫ *прым.* Качыны. *Вуці́ныя я́йцы крапчэ́йшыя, чым курь́іныя.* Запруддзе, Багданава, Ракаў Засценак.

ВУЦЯ́К *м.* Качар. *Вуця́к бо́льшы, а ву́тъчка ме́ншая.* Запруддзе, Багданава, Манголія.

ВУЦЯ́ЦІНА *ж.* Мяса качкі. Вялікі Азярэцк.

ВУ́ЧАНЫ *прым.* Адукаваны, граматны. *Э́тые дзе́ці дзе́ці ўсе ву́чаные.* Запруддзе.

ВУЧЫ́ЦЕЛЬ *м.* Настаўнік. *Вучацялі́ яго́ хва́ляць.* Вялікі Азярэцк.

ВУША́К, **УША́К** *м.* Вушак; вертыкальная частка дзвярной або аконнай каробкі. *Вушакі́ ў дзвяра́х.* Гарадзец. *Пашо́ў аса́джъваць уша́к у ха́ці.* Запруддзе.

ВЫ́БАЛІЦЬ *зак.* Выпасці. *Як зълату́шны, то вы́бъліць вало́сся нъ гълаве́.* Нямойта.

ВЫБАЧА́ЦЬ *незак.* Прасіць прабачэння. *Выбъча́йця, я ні зна́ла, по́слі е́та ня бу́дзіць.* Запруддзе.

ВЫ́БЕГАЦЬ *зак.* Ахабегчы, бегаючы, пабыць у многіх месцах. *Дзе́ці вы́бегаюць зімо́ю бо́лей.* Міцюкова.

ВЫБЕ́ЛІВАЦЬ *незак.* Выбельваць. *На́да выбе́лівъць су́равесь с пълътна́.* Запруддзе, Багданава.

ВЫ́БЕРЫ *толькі мн.* Выбары. *Ікра́с пірат вы́берамі.* Малы Азярэцк.

ВЫБІВА́ЦЦА *незак.* Высякацца. *Къмя́га з дзе́ръва, то́ўстая і выбіва́ецца такэ́й сяке́рай загну́тай.* Запруддзе.

ВЫБІВА́ЦЬ *незак.* Выстукваць. *Нага́мі выбіва́іць, рука́мі выдзе́лыіць* [у танцы]. Багданава, Нямойта.

ВЫБІРА́ЦЦА *незак.* Заканчвацца. *Вада́ ні выбіра́ецца з кало́дзеся – по́ўны і по́ўны.* Партызаны, Малы Азярэцк.

ВЫБІРА́ЦЬ *незак.* ◊ ВЫБІРА́ЦЬ СЦЕНЬ. Выганяць хваробу загаворамі. *Выбіра́йця з На́сці сцень з галавы́, з касце́й* (з замовы). Каралевічы.

ВЫБІРА́ЦЬ *незак.* Выбіраць. *Выбіра́ць мо́жна бу́льбу, мо́ркву, жъніха́, дзе́ўку.* Запруддзе, Багданава, Заазер'е, Леснікова, Манголія, Фасаўшчына.

ВЫ́БІТЫ *дзеепрым.* Забіты. *Курпа́ткі былі́ вы́біты, а дзе крупа́тъчкі гікта́р з'яда́юць жуко́ў.* Сянно.

ВЫ́БІТЫ *дзеепрым.* Утрамбаваны, выбіты. *Пры ста́рым урэ́міні пол глі́най вы́біты быў.* Багданава, Серкуці.

ВЫ́БІТЫ *дзеепрым.* Спрацаваны. *Я чалаве́к вы́рабатаны, вы́біты.* Вялікі Азярэцк, Партызаны.

ВЫ́БІЦЦА *зак.* Выйсці, выбрацца з цяжкасцямі. *Паўлі́тра мълі́ны нъбра́ла і чуць з ле́су вы́білася.* Серкуці. ◊ ВЫ́БІЦЦА З ГО́РА. Зажыць у дастатку. *Я ду́мала, век з го́ра ня*

выб'юся. Багданава, Запруддзе. ◊ ВЫ́БІЦЦА ІЗ СІЛ. Вельмі стаміцца, аслабець, знемагчы. *З малады́х гадо́х вы́білася із сіл.* Багданава, Запруддзе, Партызаны.

ВЫ́БІЦЬ *зак.* Выбіць. *Нъ та́нцах гъпъка́ як даў і вы́біў мне ко́стку на назе́.* Нямойта, Запруддзе.

ВЫ́БЛЯСНУЦЬ *зак.* Выбліснуць. *Вы́блясніць со́нца, тады́ павя́жэм снапкі́.* Чуцькі.

ВЫБО́Р *м.* ◊ НА ВЫБО́Р. З правам выбару. *Які́я хо́чъця, на выбо́р.* Каралевічы.

ВЫБРАКО́ВАЧНЫ *прым.* Выбракаваны. *Выбрако́вачных свінне́й пръдаю́ць.* Багданава.

ВЫ́БРАЦЦА *зак.* Выбрацца. *Чуць вы́бралася, пло́ха ўбра́лі дзіля́нку, но́гі зло́міш.* Серкуці.

ВЫ́ВАДАК *м.* Вывадак. *Там нільзя́ высіка́ць але́шнік, там ля во́зіра пту́шкі, штоп вы́въткі вадзі́лісі.* Багданава, Вялікі Азярэцк.

ВЫВАДЗІ́ЦЬ *незак.* Выводзіць (пра птушак). *Дзве ла́стаўкі, і дво́е вы́вялі.* Фасаўшчына.

ВЫ́ВАЛАЧЫ *зак.* Выцягнуць, вывесці. *Ма́ці вы́валакла дзяце́й, не́мцы ха́ту спалі́лі.* Алексінічы.

ВЫ́ВАЛІЦЦА *зак.* Выпасці. *Зуб вы́валіцца – з радні́ не́хта ўмроць.* Каралевічы, Багданава, Вялікі Азярэцк.

ВЫ́ВАРАЦЕНЬ *м.* Выварацень. *Вы́варацень – бу́рай абярну́ла с каранём дзе́рава.* Багданава, Гарадок, Запруддзе.

ВЫ́ВЕЗЦІ *зак.* Вывезці. *Ра́ньшы наво́с вы́вязеш і да́йжа ву́ліцу пъдмяце́ш – і ўсё на по́ля.* Фасаўшчына.

ВЫ́ВЕРНУЦЦА, **ВЫ́ВІРНУЦЦА** *зак.* 1. Выпасці, вырвацца з коранем. *Дрэ́ва вы́вірнулъся, яго́ ні бяру́ць у дом, як стро́юцца.* Запруддзе, Міцюкова. 2. Спрытным рухам абмінуць перашкоду. *Яны́ вы́вернуліся – і як да́лі ў плячо́.* Запруддзе.

ВЫ́ВЕСЦІ, **ВУ́ВЕСЦІ**, **ВЫ́ВІСЦІ** *зак.* 1. Завесці. *Вы́вілі нъ гумно́, зъ гумно́м хадзі́лі ко́ні.* Міцюкова, Нямойта. 2. Выседзець з яйка (пра птушак). *Пасадзі́ў ку́рыцу на я́йца, ціпля́т ву́вела.* Жохава, Леснікова, Неўгадава. 3. Праспяваць, выцягнуць голасам. *Я маці́ў так вы́весці не магу́.* Каралевічы.

ВЫ́ВІСКА *ж.* Раўнавага шаляў. *Здзе́лъйця вы́віску пра́вільную.* Запруддзе.

ВЫ́ВУДЗІЦЬ *зак. перан.* Выпрасіць, выманіць. *Усё вы́вудзіць у яе́: са́ла ці капе́йчыну.* Міцюкова.

ВЫВЯ́ЗВАЦЬ *незак.* Вывязваць. *Вывя́звала так, у вайну́ пабра́лі.* Баравікі.

ВЫ́ГАБЛЯВАЦЬ *зак.* Выгабляваць. *Трэ́ба вы́гъбляваць габлюшко́м гла́дзінька.* Запруддзе.

ВЫ́ГАДА *ж.* 1. Карысць. *Цяпе́р усе́ вы́гаду шука́юць.* Сукрэмна, Запруддзе, Дольдзева. 2. Вельмі добра. *Цяпе́р вы́гада жыць.* Дуброўкі, Багданава, Фасаўшчына, Чуцькі.

ВЫ́ГАДАВАЦЬ *зак.* Выгадаваць. *Я суме́ю дзяце́й вы́гадаваць.* Запруддзе, Цясішча. *Пту́шкі пяю́ць, пъка́ дзяце́й вы́гъдаюць.* Гарадзец.

ВЫ́ГАДНА *прысл.* Выгадна. *Вы́гадна там жыць.* Запруддзе.

ВЫ́ГАН *м.* Выган. *На вы́ган вы́гнала каро́ву.* Запруддзе, Багданава, Гарадок.

ВЫГАНЯ́ЦЬ *незак.* 1. Выганяць (пра жывёлу). *Выгъня́ць каро́ў у по́ля.* Запруддзе, Савінічы, Цясішча. 2. Праганяць. *Каб прыйшла́ яка́я разу́мная, ні выгъня́ў бы, а так ні хачу́* [пра жаніцьбу]. Рэчкі, Багданава, Запруддзе, Савінічы, Закур'е.

ВЫГАРА́ЦЬ *незак.* Выгараць, гінуць ад спёкі. *Выгъра́іць на глі́ні пасе́ў.* Запруддзе, Леснікова, Марозаўка, Партызаны.

ВЫГА́РТАЦЬ *незак.* Выграбаць. *Выга́ртаеш чапяло́й жар напе́рад, каб запяка́ўся хлеп.* Міцюкова.

ВЫ́ГАРАДЖАНЫ *дзеепрым.* Выгараджаны. *Пад акно́м у каго́ быва́іць вы́гараджаны паліса́днік.* Заазер'е, Багданава.

ВЫ́ГАРАДЗІЦЬ *зак.* Абгарадзіць, загарадзіць. *Сто́йла для ціля́т вы́гъръдзілі, а дажджы́, то грась пъ кале́на, яны́ ня хо́чуць туды́ іці́ць.* Баравікі, Запруддзе.

ВЫ́ГАРАДЗЬ *ж.* Загароджанае месца каля кароўніка, канюшні. Самсоны.

ВЫ́ГАРАДКА *ж.* Агароджанае месца для дзённай дойкі кароў. Вялікі Азярэцк.

ВЫ́ГАРКА *ж.* 1. Выгаралае месца. *Вы́гарка, дзе вы́гъръць зімля́, торх.* Гарадок. 2. Яма, запоўненая вадой. *Вы́гарка – така́я калдо́біна ў зямлі́, вада́ стаі́ць.* Партызаны, Запруддзе, Дольдзева, Нямойта, Ульянавічы. *Скуты́ вима́чвалі на вы́гарках і сла́лі.* Савінічы.

ВЫ́ГАРНАЦЬ *зак.* Выграбці. *Жар вы́гарніш, аі́рам пасце́ліш і засо́дзіш хлеп.* Неўгадава, Запруддзе, Фасаўшчына.

ВЫ́ГАФТАВАЦЬ *зак.* Вышыць. *Я вы́гафтую табе́, а ты вяжы́.* Савінічы.

ВЫГІНА́ЦЬ *незак.* Выгінаць. *Выгіна́лі до́скі, дзе́лалі ло́ткі зімо́й.* Дольдзева, Леснікова.

ВЫГЛЯДА́ЦЬ *незак.* Выглядаць. *Дзед слабе́й выглядáе за ба́бу.* Манголія.

ВЫ́ГЛЯДЗЕЦЬ *зак.* Разгледзець. *Ачкі́ надзе́ла, вы́глядзела яго́ хараш́о.* Міцюкова, Запруддзе.

ВЫ́ГЛЯДЫ *толькі мн.* 1. Агледзіны. *Ба́цька ў вы́гляды прыіжджа́ў, такі́ пъля́к!* Рэчкі. 2. Падгледзіны. *Вы́гляды – як мълаадýю выглядваюць.* Нямойта, Запруддзе, Рэчкі. ◊ У ВЫГЛЯ́ДЫ (хадзі́ць). Прыходзіць, каб паглядзець на немаўля. *Хадзі́лі ў вы́гляды. Хло́пцавы бацькі́ і маладу́хіны прыхадзі́лі. Бацькі́ хадзі́лі ў вигля́ды глядзе́ць.* Леснікі Сен.

ВЫГО́ННАЯ *ж.* Пачастунак для пастуха. *На Ю́р'я выго́нную пастуху́ выно́сілі.* Гарадзец.

ВЫГО́ННАЯ *н.* Тое ж. *Пастуху́ выго́ннъга дъва́лі.* Чуцькі.

ВЫГРАБА́ЦЬ *незак.* Выграбаць. *Выграба́іш по́піл і – на агаро́т.* Багданава, Запруддзе.

ВЫ́ГРЫЗЦІ *зак.* Аб'есці. *Вы́грызуць цяля́ты ўсё да зямлі́.* Цясішча.

ВЫ́ГУДУЦЦА *зак.* Выгадавацца, вырасці разам. *А э́та мае́ сябры́, я з і́мі рос, вы́гудуўся.* Серкуці.

ВЫДА́ТАК *м.* Частка, пэўная колькасць чаго-н. *Іна́ мне выда́тък вы́дзіліла пумідо́р.* Запруддзе.

ВЫДА́ТНЫ *прым.* Выдатны, цудоўны. *Выда́тны мой сын, пумъга́іць.* Запруддзе.

ВЫ́ДЗЕЛАЦЬ *зак.* Выпацкаць. *Каро́ва ўсю мяне́ вы́дзелала ў гразь.* Запруддзе.

ВЫ́ДЗЕЛАЦЬ, **ВЫ́ДЗІЛАЦЬ** *зак.* Вырабіць. *Вы́дзелъюць аве́ччую ску́ру.* Нямойта. *Ло́шкі са́мі вы́дзілъюць, як ля́льку.* Неўгадава.

ВЫ́ДЗЕРЖКА *ж.* Вытрымка. *Вы́дзержку бальшу́ю дзяржы́ць.* Нямойта.

ВЫДЗІРА́ЦЬ *незак.* 1. Выдзіраць. *Ла́ска хо́дзіць, шэрсць выдзіра́іць у каро́вы.* Багданава, Жохава, Запруддзе. 2. Даставаць (мёд з калоды). *Выдзіра́юць мёт – аткрыва́юць і выдзіра́юць.* Вялікі Азярэцк, Запруддзе, Леснікова.

ВЫ́ДЗІРЖАЦЬ *зак.* Вытрымаць. *На маёй жы́сці ніхто́ п ні вы́дзіржаў.* Нямойта, Цясішча, Закур'е.

ВЫДЗЯ́ЎБЫВАЦЬ *незак.* Выдзёўбваць. *Каро́мысел выдзя́ўбываюць.* Каралевічы.

ВЫ́ДРА *ж.* 1. Выдра. *Вы́дра во́дзіцца ў вадзе́.* Багданава. 2. *перан.* Злая, сварлівая жанчына. *Калі́ жанчы́на зла́я, яе́ вы́драй клі́чуць ці ве́дзьмай.* Багданава.

ВЫ́ДРАІЦЬ *зак.* Вымыць. *Мост вы́маіш, вы́драіш, пало́жыш аі́ру ў ёлачку, красі́ва.* Карпавічы.

ВЫ́ДРАЦЦА *зак.* Вылезці. *Ува́ліцца ў ту́ю я́му, а атту́ль не вы́дзерыцца.* Вялікі Азярэцк.

ВЫ́ДРАЦЬ *зак.* Вырваць. *Кап ёй во́чы каршу́н так вы́драў!* (праклён). Багданава, Рэчкі, Сянно.

ВЫ́ДУМКА *ж.* Выдумка. *Гэ́та вы́думка стары́х бап.* Партызаны.

ВЫДЫМА́ЦЬ *незак.* Выдзімаць. *Ста́ла выдыма́ць ве́търъм пыл, дзе ні́ва, усю́ зямлю́ ве́търъм вы́нісла.* Запруддзе.

ВЫ́ЕХАЦЬ, **ВЫ́ІХАЦЬ** *зак*. Выехаць, з’ехаць. *Тут была́ не́йкая мітрэ́нга, і яны́ выехалі ў Сібі́р, а там радзі́лі і Гарбачо́ва*. Фасаўшчына. *Ён за ноч выіхаў, уцёк.* Заазер’е, Кляпчэва.

ВЫ́ЖАЎЦІЦЬ *зак*. Зрабіць жоўтым. *Вы́жаўціла дом кра́скуй жо́ўтуй.* Запруддзе.

ВЫЖЫГА́ЦЬ *незак*. Выпальваць. *Урэ́скі намо́чыш у по́пілі і на по́жню бяліць, со́нца выжыга́іць.* Закур’е.

ВЫ́ЖЫЦЬ *зак*. Выжыць, застацца жыць. *Яе́ бі́лі, а іна́ вы́жыла.* Запруддзе.

ВЫ́ЖЫЦЬ *зак*. Зжаць. *Вы́жыла харашо́, мно́га жы́та жжа́ла.* Запруддзе, Багданава.

ВЫ́ЗВАЛІЦЬ *зак*. 1. Вызваліць. *Там і вы́звалілі нас у тым ла́геры.* Ульянавічы. 2. Дапамагчы. *Вы́звала́ць мяне́ хо́ча чълаве́к, пазы́чуў.* Запруддзе.

ВЫ́ЗНАЧЫЦЬ *зак*. Выдзеліць. *Вы́значылі мне каро́ву, а я ш се́на не накасі́ла.* Вялікі Азярэцк.

ВЫ́ЗРАЦЬ *зак*. Выспець (пра нарыў і да т. п.). *Сам вы́зраў па́лец і ло́пнуў.* Неўгадава.

ВЫ́ІСЦІ *зак*. Выесці. *Мы́шы вы́ілі дзі́рку і ла́зілі ў ха́ту.* Запруддзе.

ВЫЗЫВА́ЦЬ, **ВЫЗАВА́ЦЬ** *незак*. 1. Выклікаць. *Ле́тась вызыва́лі, ні ўзя́лі сы́на ў а́рмію.* Багданава. 2. Клікаць. *Мой та́та вызава́ў ваўка́ ў трубу́.* Багданава.

ВЫ́ЙГРАЦЬ *зак*. Выйграць. *Як вы́йгралі гро́шы, сра́зу стаў стро́іцца.* Рэчкі.

ВЫ́ЙЦІ *зак*. 1. Выйсці. *Вы́йці на ву́ліцу ні было́ ў чым.* Запруддзе, Гарадзец. 2. Пакінуць месца знаходжання. *Вы́йдзіць з цюрмы́ і зноў у цюрму́.* Рубеж. 3. Стаць жонкай каго-н. *Мая́ сястра́ вы́йшла за́муж за папо́вага сы́на.* Багданава, Нямойта. 4. Споўніцца (пра пэўную колькасць гадоў). *Год вы́йшаў дзіцёнку, і жо́нка пайшла́ рабо́таць.* Запруддзе. 5. Атрымацца. *Не вы́йшла мне, а я хаце́ла купі́ць.* Запруддзе.

ВЫКАБЕ́ЛІВАЦЦА *незак*. *экспр.* Дурачыцца, паводзіць сябе непрыстойна. *Выкабе́ліваліся, а што было́ дзе́лаць.* Чуцькі.

ВЫ́КАЗАЦЬ *зак*. Паведаміць, данесці (аб чым-н.), выдаць (каго-н.). *Яўрэ́і ўзя́лі і вы́казалі, чаго́ ён дабіва́ецца.* Самсоны, Запруддзе.

ВЫ́КАНЬКАЦЬ *зак*. Выпрасіць. *У ма́ткі гро́шы вы́канькала.* Запруддзе.

ВЫ́КАПАЦЦА *зак*. Набыць прыстойны выгляд. *Вы́капаўся, аблюдне́ў той, што въласа́ты быў.* Партызаны.

ВЫ́КАПАЦЬ *зак*. Выкапаць. *Кало́дзіш вы́къпъў пъд вакно́м, кап далёка ваду́ ні насі́ць.* Неўгадава, Каралі, Леснікова, Турава.

ВЫ́КАРМІЦЬ *зак*. Выкарміць. *Біз мукі́ ня вы́карміш къбъна́.* Буй, Фасаўшчына.

ВЫ́КАРЧАВАНЫ *дзеепрым*. Выкарчаваны. Буй.

ВЫ́КАРЧАВАЦЬ *зак*. Выкарчаваць. *Вы́карчъвалі сат, ён цвіці́ць вы́карчаваны.* Буй.

ВЫ́КАТАЦЬ *зак*. Выбраць (пра мёд). *Ле́там мёд вы́каталі і прадава́лі.* Латыгаль, Нямойта.

ВЫ́КАЦІЦЦА *зак*. Выкаціцца. *Вы́каціўся клубо́к.* Багданава.

ВЫ́КАЧАЦЬ *зак*. Выкачаць, разгладзіць. *Вы́качаеш палатно́, аш гла́дзенькая.* Багданава.

ВЫКА́ШВАЦЬ *незак*. Выкошваць. *Да поўвасьмо́га выка́швала ні́ўку*. Партызаны.

ВЫ́КАШЛЯЦЬ *зак*. Адкашляць. *Бра́лі са́хар, пале́ны, лі́лі шкіпіда́р на са́хар, лі́лі керасі́н, паку́ль сваё ня вы́кашляіць – як ко́хлік у дзяцёнка.* Гарадзец.

ВЫКІДА́ЦЦА *незак*. З’яўляцца, вырастаць (пра грыбы). *Вару́шкі выкіда́юцца сяро́т ле́та.* Неўгадава, Багданава, Баравікі, Дольдзева, Рудніца.

ВЫКІДА́ЦЬ, **ВЫКІ́ДАЦЬ** *незак*. Выкідаць. *Ні выкіда́йці пра́лку!* Неўгадава, Багданава, Гарадзец, Гарадок, Заазер’е, Нямойта, Партызаны. ◊ ВЫКІ́ДАЦЬ НА ВЕ́ЦІР. Дарэмныя выдаткі. *Купля́ла абрыко́сы пъ два рублі́ – рублі́ на ве́цір выкі́дыіш.* Рулёўшчына.

ВЫКІ́ПЛІВАЦЬ *зак*. Выкіпаць. *Выкі́пліваіць варэ́нне.* Дуброўкі.

ВЫ́КЛАСЦІ *зак*. Кастрыраваць. *Як вы́кладуць, так конь.* Рассвет.

ВЫ́КЛЕІЦЬ *зак*. Паклеіць. *Пусці́ ў ха́ту, мы табе́ столь памы́ім, сцэ́ны вы́клеім.* Партызаны.

ВЫКЛІНА́ЦЬ *незак*. Клясці. *Ма́тка вы́шла, ста́ла выкліна́ць: нашто́ ты ламе́еш, каб цябе́ злама́ла.* Запруддзе.

ВЫ́КРУЦІЦЬ *зак*. Станцаваць з выкрутасамі. *Любі́ла по́льку вы́круціць.* Багданава.

ВЫКРУ́ЧВАЦЦА *незак. перан.* Знаходзіць выйсце. *Выкру́чваіцца, е́здзіць да Размысло́ва.* Нямойта.

ВЫКРУ́ЧВАЦЬ *незак*. Моцна балець. *Су́дырга як во́зьміць, так выкру́чваіць.* Нямойта.

ВЫ́КРЫШЫЦЦА *зак*. Выкрышыцца. *Якра́з вы́крышыўся зуб.* Нямойта.

ВЫКУІ́РАВАНЫ *дзеепрым*. Эвакуіраваны. *Іна́ ў нас жыла́, гэ́та ма́тушка, іна́ была́ выкуі́раваная.* Буй.

ВЫКУЛІ́РАВАЦЬ *незак*. Эвакуіраваць. *А нас выкулі́равалі тады́.* Буй.

ВЫ́КУП *м.* Выкуп. *Вы́куп прынеслі́.* Сянно.

ВЫ́КУРАЦЦА *зак*. Выкурыць увесь тытунь. *Вы́куралася ўсё.* Міцюкова.

ВЫ́ЛАГЧЫЦЬ *зак*. Выжлукціць, выпіць. *Вы́лагчыць стака́н – п'ець так.* Баравікі.

ВЫЛА́ЗІЦЬ, **ВЫЛЯЗА́ЦЬ** *незак*. 1. Вылазіць. *Стральба́ абра́тна нъчъла́ся, выла́зюць геніра́лы с на́шай стъраны́.* Івоні, Гарадзец, Кішуроўшчына, Леснікова. 2. *перан.* Паднімацца, выступаць адкуль-н. *Хлеп з дзяжы́ вылязаі́ць.* Каралі. ◊ ВЫЛА́ЗІЦЬ ДУХ. Адчуваць сябе вельмі стомлена. *Валачу́ я е́та се́на, дух выла́зіць.* Чуцькі. ◊ ВЫЛА́ЗІЦЬ З КО́ЖЫ. Старацца з усіх сіл. *А вы с ко́жы выла́зіце, ну вы́лізьце, а рабо́таць на́да.* Каралевічы.

ВЫ́ЛАМАЦЬ *зак*. Выламаць. *Дзве́ры вы́ламалі і гэ́тыя сту́лы забра́лі.* Леснікова, Алексінічы.

ВЫ́ЛЕЖАЦЦА *зак*. Вылежацца (пра лён і пад.). *Вы́лежыцца лён, а тады́ на ёўню со́дзюць, мнуць у мя́лку.* Багданава, Закур'е.

ВЫ́ЛЕЗЦІ, **ВЫ́ЛІЗЦІ** *зак*. Вылезці. *Кап табе́ во́чы вы́лезлі!* (праклён). Вялікі Азярэцк, Багданава. ◊ ВЫ́ЛЕЗЦІ БО́КАМ. Не праходзіць бясследна. *Вы́лезець табе́ е́та бо́кам.* Запруддзе. ◊ ВЫ́ЛІЗІЦЬ ВО́КА. Аслепнуць. *Як ні дасі́ ко́ка, вы́лізіць табе́ во́ка* (з песні). Дольдзева.

ВЫ́ЛІВАК *м.* Вылівак. *Ку́рыца вы́лівак зне́сла, зажырэ́ла.* Запруддзе.

ВЫЛІВА́ЦЬ *незак*. Выліваць. *Въда́ со́рък дней стаі́ць, а тады́ вылíва́юць нъ за́хъд со́нца.* Закур'е, Багданава.

ВЫЛІТА́ЦЬ *незак.* ◊ ВЫЛІТА́ЦЬ З ГАЛАВЫ́. Забываць. *Усё вылітаі́ць з гълавы́.* Кішуроўшчына.

ВЫ́ЛІЧЫЦЦА *зак*. Вылечыцца. *Вы́лічысся ім, грыба́м, як саро́ка на ко́ліку нася́дзіць.* Серкуці.

ВЫ́ЛУПІЦЬ *зак. перан.* Узяць. *Што ты з яго́ вы́лупіш калі-што́.* Багданава.

ВЫЛУ́ПЛІВАЦЬ *незак*. Выдзіраць. *Дрэ́вы вылу́плівають з каранём віхры́.* Запруддзе.

ВЫ́ЛУЧЫЦЦА *зак*. Выбрацца ў госці. *Я вот ніяк ні вы́лучусь.* Леснікі.

ВЫ́ЛЯНАВАЦЬ *зак*. Выліняць (пра птушак, жывёл). *Ку́рыца не вы́лянавала.* Багданава.

ВЫМАГА́ЦЬ *незак*. Старацца рабіць што-н. *Ты с пасле́дняга вымага́й, а дава́й.* Багданава.

ВЫ́МАКНУЦЬ *зак*. Вымакнуць. *Вы́мак як ку́рыца.* Вялікі Азярэцк.

ВЫ́МАЛІЦЦА *зак*. Намаліцца. *Вы́мъліцца, а тады́ красць по́йдзіць.* Запруддзе.

ВЫ́МАНІЦЬ *зак*. Выманіць, выпрасіць хітрыкамі, падманам. *Дъва́й пъгъда́ю гаво́рыць. Кі́нула мне на ка́рты. І ўсё про́сіць: то са́ла, то рушні́к. Вы́маніла мно́га чаго́.* Заазер'е.

ВЫ́МАРЫЦЦА *зак*. Стаміцца. *Вы́мърыўся за дзень і захро́п.* Сянно.

ВЫ́МАТАЦЬ *зак*. Змучыць. *Ой, ты мяне́ вы́мътаў сваёй пра́цъй.* Запруддзе.

ВЫМА́ЦЬ *незак*. Кастрыраваць. *Кънъва́л вымаі́ць я́дры ў къбъна́.* Заазер'е.

ВЫ́МАЦЮКАЦЬ *зак*. Аблаяць. *Ён мяне́ вымъцюкаў.* Савінічы.

ВЫМА́ЧВАЦЬ *незак*. Вымочваць. *Сві́нні* [грыбы] *трэ́ба выма́чваць два разы́*. Вялікі Азярэцк, Алексінічы.

ВЫНА́ШУВАЦЬ *незак*. Выносіць. *Іна́ мно́га вына́шувала грыбо́ў з ле́су.* Вялікі Азярэцк.

ВЫ́МЕРАЦЬ *зак*. Вымераць. *Плялі́ лупкі́ с сало́мы, вы́мераць іх, і тады́ і́мі по́льзъваліся, ме́рылі.* Фасаўшчына.

ВЫ́МЕРЗНУЦЬ *зак*. Вымерзнуць. *У фі́нскую вайну́ вы́мерзлі я́блыны.* Івоні.

ВЫ́МЕШАЦЬ *зак*. Вымешаць. *Дра́лі карто́шку, атцэ́жывалі, вы́месіш, вы́месіш і пакача́іш клёцкі.* Багданава.

ВЫМІРА́ЦЬ *зак*. Выміраць, адміраць. *Выміра́іць Буй гэ́ты – людзе́й німа́*. Буй, Баравікі.

ВЫМІТА́ЦЬ *незак*. Вымятаць. *Пъмяло́ з ве́так сасно́вых, выміта́іш печ*. Карпавічы.

ВЫ́МЯ, **ВІ́МА** *н*. Вымя. *Вы́мя, што до́іцца.* Гарадзец, Гарадок. *У каро́вы вы́мя*. Запруддзе. *Ві́ма апу́хнець і кро́ўю до́іцца каро́ва.* Ракаў Засценак, Багданава, Гарадзец, Каралевічы, Партызаны. ВІ́МЦА *памянш*. Чуцькі.

ВЫ́МЯКНУЦЬ *зак*. Вымакнуць, згнісці. *Вы́мякла ўся бу́льба.* Багданава, Манголія, Самсоны.

ВЫНАСІ́ЦЦА *незак*. Сыходзіць. *Вынасі́цеся с ха́ты – пятна́ццаць міну́т сро́ку.* Партызаны.

ВЫ́НЕСЦІ *зак*. Вынесці. *Вы́качаіш, вы́несіш палатно́, паве́сіш, яно́ вы́сахніць.* Багданава.

ВЫНІМА́ЦЬ *незак*. Вынімаць. *Стаў сваё выніма́ць с чумуда́на.* Запруддзе, Апечкі, Неўгадава.

ВЫ́НУШАНЫ *дзеепрым*. Вымушаны. *Я вы́нушан скъза́ць табе́ то́я.* Запруддзе.

ВЫ́НЮХАЦЬ *зак*. *перан*. Пазнаёміцца. *Уну́чка шчэ не вы́нюхала ніко́га.* Нямойта.

ВЫ́ПАЛАШЧАЦЬ *зак*. Выпаласкаць. *На́да ж вы́палашчаць палатно́, як цёпла.* Чуцькі.

ВЫ́ПАЛІЦЬ *зак*. Выпаліць, спаліць. *Іх усі́х вы́палілі, яны́ падзе́лалі сабе́ зімлянкі.* Нямойта.

ВЫ́ПАЛІЦЬ *зак*. Выпалаць. *Буракі́ бальшэ́я былі́, вы́паліла.* Сукрэмна, Сянно.

ВЫ́ПАНДЗІЦЬ *зак*. Моцна пабіць, адлупцаваць. *Ён яе́ вы́пандзіў за то́е, што гуля́ла.* Розмыслава.

ВЫ́ПАСЦІ *зак*. Выпасці. *Калі́ вы́падзіць зуб зве́рху, то кіда́й пат печ.* Нямойта.

ВЫ́ПАСЦІ *зак*. З’явіцца, вырасці. *Во цяпе́р мо́гуць вы́пасць апе́нкі, жы́тнікі.* Запруддзе.

ВЫПАЎЗА́ЦЬ *незак*. Выпаўзаць. *Ня мо́жна іці́ нъ Благаве́шчыння ў лес – вужы́ выпаўза́юць, а на Узві́жання – хува́юцца.* Вялікі Азярэцк.

ВЫ́ПАЎЗІНЬ *м*. Вылінак, скінутая скура гадзюкі. *Вы́паўзінь з гадзю́кі вазьмі́ця ў тра́пъчку і ду́ва́ць, як це́ліцца каро́ва, то дува́ць у хлеб, штоб вы́шла пасле́дства.* Заазер’е.

ВЫ́ПЕРЫЦЬ *зак*. Выперыць. *Як ужо́ вы́белюцца скуты́, на́да іх запа́рыць, у во́зера не́сці і іх вы́перыць.* Багданава, Вялікі Азярэцк.

ВЫ́ПЕЧКА *ж*. Печаныя вырабы. *Вы́печкі дзе́лалі, сало́ткія, рассыпа́юцца.* Фасаўшчына.

ВЫ́ПЕЧЫСЯ *зак*. Выгараць, выліняць. *Вы́гарыла, вы́пеклася адзія́ла.* Леснікова.

ВЫПІКА́ЦЬ *незак*. Выпальваць, выбельваць. *Залу́ бра́лі, мачы́лі лён, на со́нцы выпіка́лі.* Нямойта.

ВЫПІКА́ЦЬ *незак*. Выпякаць, пячы. *Так жа ні выпіка́лі ра́ньшы.* Гарадзец.

ВЫПІНА́ЦЦА *незак*. *перан.* Высільвацца, намагацца. *Крычы́ць, выпіна́ецца.* Дольдзева, Манголія. ◊ ВЫПІНА́ЦЦА З КО́ЖЫ. Вельмі старацца. *Мы выпіна́ліся з ко́жы засе́яць гаро́д*. Дольдзева.

ВЫ́ПІЎКА *ж*. Выпіўка. *Ёсь у мяне́ вы́піўка, то даю́.* Міцюкова.

ВЫ́ПІЦЬ *зак.* Напіцца гарэлкі. *Ні да чо́га яму́ дзе́ла нет – то́лькі вы́піць.* Вялікі Азярэцк.

ВЫ́ПЛАКАЦЬ *зак.* Выплакаць. *Што яна́ вы́плакала, ён уз'е́хаў на е́ту ба́бу, яго́ асудзі́лі.* Запруддзе.

ВЫПРА́МІСТЫ *прым.* Больш прамы, роўны. *Смарчо́к гэ́ты бо́лі такі́ выпра́місты, то́нінькі.* Баравікі.

ВЫПРА́СТВАЦЬ *незак.* Выпростваць, выпрамляць. *Ты стара́йся нагу́ выпра́стваць.* Каралі.

ВЫ́ПРАСТАЦЬ *зак.* Перацягнуць, ударыць. *Як вы́прастъў па́лкъй па плîча́х.* Чуцькі.

ВЫ́ПРЫГНУЦЬ *зак. перан.* Вываліцца. *Та́я сціна́, іна́ ско́ра вы́прыгніць туды́ ў дом.* Баравікі.

ВЫ́ПУКНУТЫ *прым.* Выпуклы. *Вы́пукнутае бру́ха ў пілы́.* Вялікі Азярэцк.

ВЫПУСКА́ЦЬ *незак.* 1. Выпускаць. *Трэ́ба курэ́й выпуска́ць.* Багданава. 2. Адкладваць лічынкі. *Бе́лінькія мя́тлухі выпуска́юць чарве́й нъ капу́сту.* Сукрэмна. 3. Даставаць насенне. *Выпуска́ю сіміна́ з памідо́ра, пірабіра́ю і блюду́.* Леснікова.

ВЫПЫ́РХВАЦЬ *незак.* Выскакваць. *Ма́льцы ста́лі выпы́рхваць з аўто́буса.* Кляпчэва.

ВЫ́РАБАТАНЫ *дзеепрым.* Выпрацаваны. *І цяпе́р вы́рабатаная нату́ра: чатыры часы́ – не сплю.* Апечкі.

ВЫ́РАБАТАЦЦА *зак.* Напрацавацца, спрацавацца. *Цяпе́р вы́рабъталіся як на́да, век рабо́таўшы.* Буй.

ВЫ́РАБАТАЦЬ *зак.* Апрацаваць. *Хто вы́рбътъіць до́бра сваё по́ля, то яно́ і заро́дзіць.* Цясішча.

ВЫРАБА́ТВАЦЬ *незак.* Выпрацоўваць. *З гърнастâя вырабâтваюць ко́жычкі.* Багданава.

ВЫ́РАДАК, **У́РАДАК** *м.* Вырадак. *Род біз вы́ратку ні быва́іць.* Багданава. *У́ръткі бы́лі рэ́тка, тут у кругу́ ні было́. Такі́х у́ръдкаў у нас ні було́.* Вялікі Азярэцк.

ВЫ́РАДЗІЦЬ *зак.* Нарадзіць. *Дзяце́й то́лькі тры вы́радзіла.* Заазер'е, Каралевічы.

ВЫРАЗА́ЦЬ *незак.* Выразаць. *Во́кна по́слі выраза́юць, як пастро́юць.* Фасаўшчына, Заазер'е.

ВЫ́РАЙ *м.* Вырай. *Со́рак вы́раяў прылята́ець, со́рак клёцак дзе́лаюць, заве́цца свя́та Сара́кі.* Розмыслава, Буй, Азярэцк, Запруддзе, Міцюкова, Мянюцева, Нямойта, Парэчча.

ВЫ́РАСЦІ *зак.* Вырасці. *Вы́расціць баравíк за су́ткі.* Багданава, Гарадок, Запруддзе, Карпавічы, Латыгаль.

ВЫ́РАТАВАЦЬ *зак.* Выратаваць. *Іна́ вы́рътъвала, жо́нка яго́.* Заазер'е.

ВЫ́РАЎНАВАЦЬ *зак.* Вараўняць. *Хаце́лі вы́раўнаваць нагу́ пад нарко́зам – не дала́.* Апечкі, Цясішча.

ВЫ́РВАЦЦА *зак.* Адарвацца. *Вы́рвъўся гу́зік у саро́ццы.* Гарадок.

ВЫ́РВАЦЬ *зак.* ◊ ВЫ́РВАЦЬ НЕ́РВЫ. Знерваваць. *Ён усе́ мае́ не́рвы вы́рваў.* Розмыслава. ◊ ВЫ́РВІ ДЫ ПАДА́Й. Пра нецярплівага чалавека. *Зяць такі́: вы́рві ды пада́й.* Жохава.

ВЫ́РУБІЦЬ *незак.* Вырубаць, высякаць. *Дзе лес вы́рубюць – дзяля́нка, карчы́ там.* Манголія.

ВЫ́РУГАЦЬ *зак.* Аблаяць. *Ніво́днай ба́цька не вы́ругаў.* Мянюцева.

ВЫ́РУСУВАЦЬ *зак.* Намаляваць. *Вы́русуюць узо́р карандашо́м като́рые і вышыва́юць.* Запруддзе.

ВЫ́РУЧЫЦЬ *зак.* Выручыць. *Хоць памры́, а вы́руч.* Серкуці, Багданава.

ВЫРЫВА́ЦЬ *незак.* Вырываць. *Макры́цу, лібяду́, асо́т палю́, вырыва́ю, свірэ́пку, ко́нскі шчаве́ль, крапі́ву.* Вялікі Азярэцк.

ВЫ́САДЗІЦЦА *зак.* Высадзіцца, выйсці. *Нас – у Пітразаво́цк, прые́халі, у Пітразаво́цку вы́садзілісь.* Івоні.

ВЫСА́ДЖАВАЦЬ *незак.* Выкладаць, высцілаць. *На хунда́мінт под выса́джъваюць у пе́чы.* Неўгадава.

ВЫ́САДКІ *мн.* Насенне. *Вы́садкі палажыць у прыскрынак.* Гарадзец. ◊ НА ВЫ́САДКІ. Для пасеву. *Ду́мае, на вы́садкі на́да ўзяць рэ́дзькі.* Нямойта, Гарадзец.

ВЫСАКАМЕ́РШЧЫЦА *ж.* Высакамерная асоба. *Хара́кцер, кап яго́ ў бе́лым све́ці. Така́я высакаме́ршчыца.* Івоні.

ВЫ́САЛАПІЦЬ *зак.* Высалапіць. *Бяжыць, аж язык вы́салапіць.* Запруддзе.

ВЫ́САЛІЦЦА *зак.* Прасаліцца. *Пічанёўка вісі́ць, іна́ вы́саліцца.* Дольдзева.

ВЫ́САХНУЦЬ *зак.* 1. Высахнуць. *Дро́вы вы́сахнуць, а на зі́му у драўні́к* [складваем]. Серкуці, Багданава, Каралі. 2. *перан.* Схуднець. *П'е гарэ́лку штодзе́нь, дык во высах.* Заазер'е, Каралевічы.

ВЫСАЧЭ́Й *прысл.* Вышэй. *Выбіра́юць ме́ста для ха́ты, каб высачэ́й.* Запруддзе.

ВЫ́СВАТАЦЬ *зак.* Сасватаць. *Скарэ́й дзе́ўку за́муж вы́сватаць, як цябе́ на пе́сню ўгаварыць.* Баравікі, Гарадзец, Кішуроўшчына, Леснікі, Розмыслава.

ВЫСВЯШЧА́ЦЬ *незак.* Асвячаць. *На Ллю высвяшча́лі цэ́ркву.* Каралевічы.

ВЫ́СЕКЧЫ *зак.* Высекчы. *Цяпе́р лес вы́секлі.* Манголія, Нямойта.

ВЫ́СЕЛКА *ж.* Прымусовае высяленне. *Чо́рная даска́ была́ – пупа́ў на яе́ і на вы́селку пашо́ў* [у гады калектывізацыі]. Нямойта.

ВЫСІДА́ЦЬ *незак.* Вырастаць (пра грыбы). *Е́слі дажджо́ў німа́, то падбяро́завікі высіда́юць.* Партызаны, Багданава.

ВЫСКА́КВАЦЬ *незак.* Выскакваць. *Выска́кваець с ха́ты мужык.* Нямойта, Гарадзец, Міцюкова, Розмыслава. ◊ ВЫСКА́КВАЦЬ З КО́ЖЫ. Вельмі старацца. *А ты с ко́жы выска́кваеш, нашто́?* Каралевічы.

ВЫ́СКВАРКА *ж.* Выскварка. *Нутрано́я са́ла жа́руць, выйдзіць тук, а аста́нуцца вы́скваркі.* Заазер'е.

ВЫСКРАБА́ЦЬ *незак.* Выскрабаць, вычышчаць. *І пра́ма дзе́шку ту́ю вы́скраблі ўсю!* Багданава.

ВЫ́СЛУХАЦЬ *зак.* Пачуць. *Я вы́слухъла па ра́дзіво, што пе́нсіі бу́дзіць бо́лі.* Каралевічы.

ВЫСО́КІ, **ВІСО́КІ** *прым.* Высокі. *Суні́цы пъ бара́х, па высо́кіх міста́х, суні́чнік там.* Запруддзе, Багданава, Фасаўшчына. *Высо́кі, як жэ́рдзіна.* Вялікі Азярэцк, Запруддзе. *Сын харо́шы, высо́кі.* Жохава. *Віcо́кае жыта вы́ръсла.* Гарадзец, Запруддзе, Нямойта.

ВЫСО́ЧАНЬКІ *прым.* Вельмі высокі. *Высо́чанькая жэ́ншчына ідзе́ць, худзе́нькая.* Савінічы, Каралевічы, Ракаў Засценак.

ВЫ́СПАВІДАЦЦА *зак.* Выспаведацца, паспавядацца. *Паехала ў Бешанко́вічы і вы́спавідълъся.* Багданава.

ВЫ́СПЕЦЬ, **ВЫ́СПІЦЬ** *зак.* Выспець. *Мак цвіту́шчы быў, ду́малі, што ён вы́спеў.* Запруддзе. *Гарбузы́ вы́спілі – цвёрдыя.* Неўгадава, Запруддзе.

ВЫ́ССАЦЬ *зак.* Высмактаць. *Я ўсё пажву́, пажву́ і дам дзе́цям су́сла, паку́ль вы́ссіць.* Міцюкова, Заазер'е.

ВЫ́СТАРАЦЦА *зак.* Выстарацца, здабыць намаганнямі. *Хле́ба калі́ вы́стараішся, тры разы́ хлібане́ш, рас уку́сіш.* Савінічы.

ВЫ́СТАЯЦЦА *зак.* Выспець (пра нарыў і пад.). *Вы́стаіцца ску́ла – ло́паіцца.* Гарадзец.

ВЫ́СТРЫГАЦЬ *зак.* Выстругаць, абстругаць. *Яны́ па́лачку вы́стрыгаюць, на мураві́ны пакладу́ць, а тады́ ссуць.* Багданава.

ВЫ́СТУП *м.* Выступ. *У ба́льках – вы́ступ, уве́рсе на ашлапным браўне́ дзе́лаіш ча́шкі і яго́ наве́рх закрыва́іш.* Нямойта.

ВЫ́СТУПІЦЬ *зак.* З'явіцца (пра больку і пад.). *Як вы́ступіла баля́чка, не мог хадзі́ць.* Партызаны.

ВЫ́СУДЗІЦЬ *зак.* Адсудзіць. *Што мы вы́судзім?* Міцюкова.

ВЫ́СУШЫЦЬ *зак.* Высушыць. *Вы́сушыць ячме́нь і тады́ – у сту́пку.* Гарадзец, Багданава, Запруддзе.

ВЫСЫЛА́ЦЬ *незак.* Высылаць. *Тады́, як высыла́лі, яго́ ба́цьку ў тры́ццаць сядзьмы́м.* Буй.

ВЫ́СЫЛКА *ж.* Ссылка. *Сы́на Ігна́та і старыко́ў на вы́сылку пъвязлі́.* Баравікі.

ВЫСЫПА́ЦЦА *незак.* Высыпацца, з'яўляцца ў вялікай колькасці. *Каласы́ высыпа́юцца і красу́юцца.* Гарадзец, Партызаны.

ВЫ́СЫПАЦЬ *зак.* Вырасці ў вялікай колькасці. *Апе́нкі ў нас жы́тнікі заву́ць. Во цяпе́р мо́гуць вы́сыпаць.* Запруддзе.

ВЫ́СЫПАЦЬ *зак.* Засыпаць. *Нам хоць бы ву́ліцу вы́сыпалі пяско́м.* Буй.

ВЫ́СЫПКА *ж.* Высыпка. *Вы́сыпка ў яго́ ста́ла.* Івоні.

ВЫСЫХА́ЦЬ *незак.* ◊ ПА́МІЦЬ ВЫСЫХА́ІЦЬ. Забываць што-н. *Ужэ́ па́міць высыха́іць пат ста́рась.* Багданава.

ВЫСЯКА́ЦЬ *незак.* Высякаць. *Зімо́й дзяля́нкі высяка́лі ў ле́сі.* Нямойта, Алексінічы.

ВЫ́ТАНКАВАЦЬ *зак.* Атынкаваць. *Хто ка́жыць шчукату́рыць, а хто ка́жыць вы́танкую, ро́зніцы німа́.* Фасаўшчына.

ВЫ́ТАПІЦЬ *зак.* Выпаліць (пра печ і пад.). *Вы́тапіць печ.* Заазер'е, Багданава, Дольдзева, Нямойта, Закур'е.

ВЫ́ТАРКНУЦЦА *зак.* Вытыркнуцца, выглянуць. *Не́мцы с кусто́ў вы́таркнуцца.* Манголія.

ВЫ́ТКАЦЬ *зак.* Выткаць. *Аснуём, і я вам вы́тку.* Карпавічы, Баравікі.

ВЫ́ТРАПАЦЬ *зак.* Вытрапаць. *Вы́траплю лён, ён як шоўк.* Карпавічы, Самсоны.

ВЫ́ТРАСЦІ *зак.* Вытрасці. *Бува́ла вы́трасіш куль, ён як ко́лік стаі́ць.* Цясішча.

ВЫ́ТРЫВАЦЬ *зак.* Вытрымаць. *Як я вы́трывала, ні зна́ю.* Запруддзе.

ВЫ́ТРЫМАЦЬ *зак.* Тое ж. *Іна́ мълъда́я й ня вы́тръмъла б таке́я рабо́ты, як мы.* Вялікі Азярэцк. *Я́блыны ня вы́трымаюць я́блык, ай-ё.* Кляпчэва.

ВЫ́ТУРНУЦЬ *зак.* Вытурыць, выгнаць. *Жані́х вы́турнець із кле́ці няве́сту.* Партызаны.

ВЫ́ТУРЫЦЬ *зак.* Тое ж. *Вы́турыў с ха́ты вон.* Запруддзе.

ВЫТЫКА́ЦЬ *незак.* Выдаваць. *Чаты́ры хазя́іны зна́лі, што ба́ба забі́ла не́мца, але́ ні вытыка́лі.* Закур'е.

ВЫТЫКА́ЦЬ *незак.* Вытыкаць, ткаць. *Узо́ры вытыка́лі ўся́кія.* Багданава, Заазер'е.

ВЫТЫРКА́ЦЦА *незак.* Выглядаць. *Га́лкі атту́ль з камяно́ў вытырка́юцца, вяду́цца там.* Сукрэмна.

ВЫ́ХАДЗІЦЬ *зак.* Дагледзець. *Я аднаго́ падабра́ла, дык і вы́хадзіла яго́.* Станюкі.

ВЫХА́ЖАВАЦЬ *незак.* Выходзіць. *Дым праз дзве́ры выха́жъваў у чо́рнай ба́ні.* Нямойта.

ВЫХАДНЭ́Й *прым.* 1. Не для працы; святочны, парадны. *Выхаднэ́я танцо́рскія штаны́ на рамушку́.* Багданава. 2. Не рабочы. *За́ўтра выхаднэ́й дзень.* Багданава.

ВЫ́ХАРТАЦЦА *зак.* Выгаладацца, вымерхацца. *Ой, вы́хъртаўся, дай есь!* Запруддзе.

ВЫ́ХВАСТАЦЬ *зак.* Выхвастаць, моцна пабіць. *Я цябе́ дры́нам вы́хвашчу, то ты ў мяне́ пішчэ́ць бу́дзіш.* Запруддзе.

ВЫ́ХЛАДЗІЦЬ *зак.* Моцна пабіць, адлупцаваць. *Вяро́ўкай вы́хладжу, кап ня су́нуўся ў са́жалку.* Запруддзе.

ВЫХО́ДЗІЦЬ, **ВЫХАДЗІ́ЦЬ** *незак.* 1. Прыходзіць (пра працу). *Па се́мдзісіт чаты́ры ба́бы выхадзі́лі нъ рабо́ту.* Цясішча. 2. Звязацца, наладзіць сувязь з кім-н. *Мы выхадзі́лі на пръдсіда́целя калхо́за.* Івоні. 3. Прыходзіцца, выпадаць. *Свято́шнае далжно́ быць у адно́ число́ ка́жны гот, а ні выхо́дзіць.* Запруддзе. 4. Стаць жонкай каго-н. (звычайна са словам замуж). *У дзівітна́ццаць лет за́муш вы́шла.* Запруддзе.

ВЫЦІКА́ЦЬ *незак.* Выцякаць. *Рэ́чка выціка́іць с крыні́чкі.* Вялікі Азярэцк, Каралевічы.

ВЫЦЬ *незак*. Выць. *Гляжу́: бальшы́ воўк вые́ць*. Багданава, Ракаў Засценак. ◊ ВЫЦЬ У ГО́РЛА. Выць, падняўшы галаву. *Мо́жыць і сыба́ка скуго́ліць і вые́ць: калі́ ўверх – то пъжа́р, як у го́рла вые́ць, а як уні́с – хто́-та памрэ́ць* (прыкмета). Багданава.

ВЫ́ЦЯГНУЦЬ, **ВЫ́ЦІГНУЦЬ**, **ВЫ́ЦЯГНАЦЬ** *зак*. Выцягнуць. *Я ра́на вы́цягнула во́сімдзісят карзі́н бу́льбы.* Забор'е, Багданава, Вялікі Азярэцк, Алексінічы, Каралі. *Адну́ то́ню вы́цігнулі рыбакі́.* Гарадок, Запруддзе. *С-пад забо́ра вы́цягналі тра́ктар.* Вялікі Азярэцк.

ВЫ́ЦЯРЦІ *зак*. Выцерці. *На, во но́сік вы́цяр!* Леснікі.

ВЫ́ЧАРПАЦЬ *зак*. Вылавіць. *Усю́ рыбу вы́чърпаіць у не́раст.* Турава.

ВЫ́ЧЫПАЦЦА *зак*. Выздаравець. *Вы́чыпалася дачка́, а то бале́ла.* Вялікі Азярэцк.

ВЫ́ЧЫСЦІЦЬ *зак*. Вычысціць. *Вы́чысціў кало́дзісь.* Чуцькі, Жохава.

ВЫ́ШНІ *прым*. Верхні. *У дада́нах лётка ні́жняя, лётка вы́шняя*. Вялікі Азярэцк.

ВЫ́ШЧЫГНУЦЦА *зак*. Выслізнуць. *Іна́ схо́піць руко́й, ён вы́шчыгніцца, ён слі́зкі.* Заазер'е.

ВЫ́ШЧЫКНУЦЬ *зак*. Выціснуць. *Вы́шчыкнуць сказа́лі гузачо́к на грудзя́х.* Нямойта.

ВЫ́ШЧЫТАЦЬ *незак*. Вылічыць. *Рубе́ль заро́біш, а два вы́шчытуюць.* Буй.

ВЫ́ШЫ *прысл*. Вышэй. *Бяро́ш кіёк вы́шы сябе́ і ідзе́ш.* Багданава, Партызаны.

ВЫШЫВА́ЦЬ *незак*. Вышываць. *Я ні вышыва́ла, ткаць – тка́ла*. Гарадзец, Карпавічы.

ВЫЯЗДЖА́ЦЬ *незак*. Выязджаць. *Я бале́ю з-за таго́, што на зі́му ў го́рат выяжджа́ю*. Рэчкі, Закур'е.

ВЫЯЗДНЫ́ *прым*. Выязны; прызначаны для выезду. *Выязднáя абро́ць с крэ́сцікам які́м напе́радзе.* Гарадзец. *Выязднúя – так ле́йцы называ́юць.* Гарадзец.

ВЭ́ДЛАМ, ВЭ́ГЛАМ *прысл*. Абсалютна дакладна. *Вэ́длам усё прынёс.* Каралевічы. *Вэ́глам я зна́ю, што ён быў тут.* Каралевічы.

ВЭ́РХАЛ *м*. Вэрхал; шум, крык. *Шум бальшы́, крык паднялі́, вэ́рхал ска́жуць.* Дольдзева. *Ругня́ ў ха́ці, вэ́рхъл, сва́рка.* Нямойта, Манголія, Сукрэмна, Гарадзец. *Во, дурні́на, учу́піўся, б'ю́цца – вэ́рхал паднялі́.* Запруддзе.

ВЯДРО́ *н*. Вядро. *Вядро́ на шэ́ю пачэ́піш – і вот табе́ і сіва́лка.* Серкуці. *Ба́ба с пусты́мі вёдрымі калі́ ўстрэ́ціцца, то бу́дзіць ніўда́ча* (павер'е). Ракаў Засценак, Заазер'е, Фасаўшчына, Дуброўкі.

ВЯЗ *м*. 1. Вяз (дрэва). *Вяз – з яго́ лу́пюць кару́ для кош.* Алексінічы. 2. *мн. вязы́.* Драўляныя перакладзіны ў санях, зробленыя з вязу, дубу і пад. *Вязы́ ў саня́х – капылы́ на́да звяза́ць.* Міцюкова, Гарадзец, Каралевічы, Кляпчэва.

ВЯЗА́ЦЦА *незак*. Чапляцца. *А дзе́ўкі са́мі вя́жуцца* [да хлопцаў] *і ўсё.* Заазер'е.

ВЯЗА́ЦЬ, **ВІЗА́ЦЬ** *незак*. 1. Вязаць, звязваць (некалькі прадметаў у адно цэлае). *Ве́нікі віза́ў пар дзе́сіць.* Міцюкова, Вялікі Азярэцк, Багданава, Савінічы. *І на стано́к віза́лі, і на до́ску ніты́ віза́лі.* Багданава. 2. Састаўляць. *Ра́мы – гэ́та сто́лір вя́жыць.* Сукрэмна. *Страпі́лы вя́жуць с пъясо́м.* Гарадзец. 3. Вязаць (пруткамі, кручком). *Хто прадзе́ць, хто вя́жыць.* Запруддзе, Турава. *Дзе́ўкі з ні́так кручко́м вя́жуць.* Фасаўшчына.

ВЯЗЕ́ННЕ *н*. Возка. *До́ма і пале́нне, і вязе́нне – усю́ рабо́ту дзе́лаюць.* Замошша.

ВЯ́ЗЗЕ, **ВЯ́ЗЗЯ** *н. зб.* Вяззе; драўляныя перакладзіны ў санях, зробленыя з вязу, дубу і інш. *Вя́ззе дубо́вая ако́ўвалі ў ку́зні жале́зам.* Леснікова, Чуцькі. *Вя́ззя гну́лі з ісяні́ны, іна́ цягбі́тъя.* Гарадзец.

ВЯ́ЗНІК *м*. Трапкач, венік. *Тро́ху быў вы́піўшы, схваці́ла вя́знік, трапка́ч, і па плячá́х, з мужыка́мі на́да так.* Дольдзева.

ВЯ́ЗНУЦЬ *незак*. Грузнуць. *Ду́жа гра́зна было́, трактары́ пра́ма вя́злі.* Самсоны, Нямойта, Фасаўшчына.

ВЯЗЬМО́ *н*. Перавясла; саламяны жгут для звязвання снапоў, кулёў. *Здзе́лаіш вязьмо́, жы́та вя́жаш.* Закур'е. *Рож атрэ́жэш, скру́ціш – і вязьмо́.* Розмыслава. *Скру́ціш вязьмо́ і сноп вя́жаш.* Багданава, Гарадзец, Запруддзе, Нямойта, Партызаны, Ракаў Засценак, Рэчкі, Савінічы, Самсоны, Закур'е.

ВЯ́КАЦЬ *незак*. Гаварыць пустое, не вартае ўвагі. *Вя́каіць і вя́каіць абы-што́*. Нямойта.

ВЯ́ЛЫ, **ВЯ́ЛЫЙ** *прым*. 1. Які страціў свежасць, звяў (пра расліны і пад.). *Вя́лае се́на ні гадзі́цца лажыіць у стох*. Лесьнікова. 2. *перан*. Пазбаўлены энергіі, бадзёрасці, жвавасці; млявы. *Бально́й ён, вя́лый*. Багданава.

ВЯЛІ́КДЗЕНЬ *м*. Вялікдзень. *Хто ска́жыць Вялі́къдня, а хто Вялі́кдзень*. Дольдзева.

ВЯЛІ́КАДНЯ *н*. Тое ж. *На Вялі́кадня хо́дзюць валачо́бнікі*. Запруддзе, Багданава, Неўгадава.

ВЯЛІ́КІ *м*. 1. Вялікі, значны па памеры. *Там была́ вялі́къя гъра́, яе́ на даро́гу зрылі*. Манголія. *Вялі́каё калясо́*. Гарадзец. 2. Доўгі (пра лён). *На трэ́ці дзень пъсля Хрышчэ́ння кап вялікі быў лён, то хадзі́лі пъ дзярэ́ўні й пе́лі ба́бы*. Закур'е. ○ ВЯЛІ́КАЯ СУБО́ТА. Субота перад Вялікаднем. *Калі́ хто ў Вялі́кую субо́ту гуркі́ со́дзіць?* Чуцькі.

ВЯЛІ́ЧКА *м*. Вялікдзень. *Якра́з на Вялі́чка прыхо́дзіў*. Фасаўшчына. *Благаве́шчаня бу́дзіць, а тады́ і Вялі́чка*. Заазер'е, Партызаны.

ВЯНЕ́Ц *м*. ◊ ІСЦІ́ ПАД ВЯНЕ́Ц. Вянчацца. *Пад вяне́ц по́йдзіць ста́ршая*. Міцюкова, Заазер'е.

ВЯНЕ́Ц *м*. Вянец, рад бярвення зруба. *Тры браўна́ называ́іцца вяне́ц. Дом мо́жыць быць у сярэ́днім чатырна́ццаць вянцо́ў*. Нямойта, Вялікі Азярэцк, Гарадзец, Лесьнікова, Фасаўшчына.

ВЯНО́К *м*. 1. Вянок. *Вяно́к гаро́хавы сплятуць, калі́ ма́лец год гуля́іць з дзе́ўкаю, а пато́м не вазьме́ць*. Дуброўкі. *На Іва́на Купа́лу кіда́юць вянкі́ – мой да́лі вяно́к паплыў, далёка за́муш зайду́*. Кішуроўшчына. *Хъ*[ы]*зя́ін пло́ціць за вяно́к, като́ры ніжа́дны, ён дажы́нкі спраўля́іць*. Рассвет, Багданава, Буй, Запруддзе, Нямойта, Каралевічы, Міцюкова, Сукрэмна, Цясішча. 2. Вязка, нізка. *Цыбу́лю ў вянкі́ віза́лі*. Дольдзева. 3. Спосаб трымання галавы жывёлай (выгнуўшы шыю, пакласці галаву на плячо). *Рыса́к нату́рлівый, вянко́м гълаву́ і панёс*. Сянно.

ВЯНО́ЧАК *м*. Круг жоўтага колеру на галаве ў вужа. *Вуж як паўзе́ць, на галаве́ такі́ жо́ўценькі вяно́чък*. Багданава, Алексінічы, Лесьнікова.

ВЯПРУ́К *м*. Вяпрук. *Віпрука́ забі́ла нъ са́ла*. Нямойта.

ВЯРБА́, **ВЕ́РБА** *ж*. Вярба; галінкі вярбы, якія свяцілі на Вербніцу ў царкве. *Вярбо́ю на Ю́р'я выганя́лі ў по́ля*. Цясішча. *Ве́рбу ло́жуць за іко́ну*. Каралевічы, Гарадзец, Запруддзе, Самсоны. ВЯРБІ́НКА *памянш*. *Пат кры́шу то́ркалі вярбі́нку пасвянцо́ную, каб ве́цер кры́шу ні ўзрыва́ў*. Савінічы.

ВЯРБО́ЎКА *ж*. Вярбоўка. *Вярбо́ўкі былі́, вірбува́лі на то́рфы рабо́тать*. Партызаны.

ВЯРЗЦІ́ *незак*. Гаварыць недарэчнасці, бязглуздзіцу. *Вярзла́, хвасту́нья была́ і астала́ся ў дзе́ўках*. Алексінічы.

ВЯ́РКНУЦЬ *зак*. Прагаварыцца. *Як вя́ркніш каму́, то й кане́ц*. Запруддзе.

ВЯРНУ́ЦЦА *зак*. Вярнуцца. *Ніхто́ там ні аста́ўся, ніко́га ні забі́лі, усе́ вярну́ліся дамо́й*. Лесьнікова, Вялікі Азярэцк, Ракаў Засценак.

ВЯРО́ВАШНЫ *прым*. Вяровачны. *З вяро́вак, з палатна́ бе́лага пашы́еш вяро́вашныя та́пкі*. Цясішча, Гарадзец.

ВЯРО́ЎКА *ж*. Вяроўка. Цясішча. □ *Ско́лькі вяро́ўкі* [не віцца], *ну кане́ц бу́дзіць*. Каралевічы, Дольдзева, Лесьнікова.

ВЯРСТА́ *ж*. Вярста; мера даўжынёй 1,06 м. *Куды́ я пайду́ за вярсту́?* Закур'е.

□ *Сем вёрст да нябёс ды ўсё ле́сам*. Дуброўкі.

ВЯРСТА́К *м*. Варштат, станок; спецыяльна абсталяваны стол для ручной сталярнай, слясарнай і пад. работы. *І верста́к свой быў*. Чуцькі. *Вярста́к – стано́к такі́, ло́жыш і сжыма́іш вінто́м*. Жохава, Вялікі Азярэцк, Нямойта, Марозаўка.

ВЯРТУ́ННЯ *ж*. Гарэзлівая, вяртлявая дзяўчына. *Гэ́та ўну́чка – вярту́ння, рыжава́ценька*. Карпавічы.

ВЯРХНЯ́К *м*. 1. Верхні камень у жорнах. *Вярхня́к – ве́рхні каме́нь у жо́рнах*. Багданава[1], Фасаўшчына. *У жо́рнах вярхня́к і спо́дні ка́мень*. Вялікі Азярэцк, Дольдзева,

Міцюкова. 2. Верхні чыгун у самагонным апараце. *Вярхня́к – е́та самаго́нку гна́лі.* Міцюкова.

ВЯРХО́ЎЕ *н. зб.* Ачоскі. *Ку́жаль астае́цца на грэ́бяні, а вярхо́ўе па́даець.* Карпавічы, Дуброўкі.

ВЯРХУ́ШКІ *толькі мн.* Дрэнны гатунак валакна. *Вярху́шкі нъ вяро́въчкі вілі́ плёсці ла́пці.* Неўгадава.

ВЯРЦЕ́ЦЦА *незак.* Круціцца. *Гулува́ ў змяі́ разбі́тъя, а іна́ ўсі раўно́ ве́рціцца.* Алексінічы.

ВЯРШО́К *м.* Вяршкі. *З мълъка́ вяршо́к сап'е́ць, два я́йцы вып'іць і пашо́ў.* Гарадзец, Вялікі Азярэцк, Марозаўка, Чуцькі.

ВЯРШО́К *м.* Мера даўжыні. *Канёк быў, як ля́лька, аршы́н і со́рак два вяршкі́ – тако́га нібальшо́га ро́сту.* Самсоны.

ВЯРШЫ́ННЯ *н. зб.* Ачоскі. *Накру́ціш* [лён] *на дру́чку, вяршы́ння па́дае, а на дру́чцы – ле́пшае.* Багданава.

ВЯРШЫ́ЦЬ *незак.* Вяршыць (пра стог). *Вяршы́лі стох, каб не замъка́ла, кладу́ць вузе́й, уго́нюць.* Гарадзец.

ВЯСЕ́ЛЛЕ, **ВЯСЕ́ЛЛЯ** *н.* Вяселле. *Пасле́дні год ёй быць у дзе́ўках: ма́лец з а́рміі прыі́йдзіць і вясе́лле згуля́юць.* Нямойта. *Мы вясе́лля гуля́лі.* Кішуроўшчына, Багданава, Ракаў Засценак, Дуброўкі. ВЯСЕ́ЛЛЕЙКА *памянш. На вясе́ллейку нет ро́днага та́ткі.* Каралевічы.

ВЯСЁЛКА *ж.* Вясёлка. *Вясёлка – ра́дуга, ў нас біз ро́зніцы.* Кішуроўшчына.

ВЯ́СКА *ж.* Вязка, ахапак. *Вя́ска пы́шная, харо́шая льну.* Багданава. *Вя́ска се́на, як у вяро́ўках звя́жуць.* Фасаўшчына.

ВЯСНА́ *ж.* Вясна. *Зяць ка́жную вясну́ нано́сіць бачкі́ два со́ку.* Багданава.

□ *Вясна́ во́чы крадзе́ць.* Багданава, Гарадзец, Жохава, Запруддзе, Каралі, Партызаны. □ *Вісна́ хоць няўе́жная, дак уле́жна.* Вялікі Азярэцк.

ВЯСНО́ЎСКІ *прым.* Вясенні. *Ве́рбніца – вясно́ўскае свя́та.* Багданава. *Вясно́ўскія пту́шкі на Саракі́ прылята́юць.* Нямойта, Вялікі Азярэцк, Партызаны, Ракаў Засценак, Самсоны.

ВЯСНУ́ШКІ *мн.* Рабацінне. Гарадзец. ВЯСНУ́ШАЧКІ *памянш.* Кропелькі. *Мъхамо́р ё кра́сны, вясну́шъчкъмі бе́лымі паве́рху.* Цясішча.

ВЯТВІ́СТЫ, **ВЯЦІ́СТЫ** *прым.* Галінасты, бухматы. *Вятві́сты авёс, сцяно́й стаі́ць.* Сянно. *Вяці́стае про́са, як мяцёлачка.* Міцюкова.

ВЯЧО́РКІ *толькі мн.* Вячоркі. *Вячо́ркі сабіра́юцца скака́ць, а супра́ткі – пра́сці.* Партызаны, Рассвет, Цясішча.

ВЯЧЭ́РАШНІ *прым.* Вячэрні (пра надой малака). *Цірас дзень вячэ́ръшніга дасць мълъка́ ба́нъчку.* Неўгадава, Сянно.

Г

ГАБЁЛАК *м.* Гэбель, рубанак. *Габёлкам габлю́юць до́скі, адзі́н рабо́таець, сніма́ець ве́рхні слой.* Запруддзе.

ГАБЛЮ́Х, **ГУБЛЮ́К** *м.* Тое ж. *Ба́цька уме́ў сталя́рнічаць, былі́ гублюкі́ і бальшэ́я і ма́лыя. Габлю́хі бальшэ́я і ма́лыя былі́, цэ́бры дзе́лаў, дзе́жкі.* Гарадзец. ГАБЛЮШО́К, ГУБЛЮШО́К *памянш. Габлюшо́к пагублюва́ць до́шкі.* Вялікі Азярэцк. *Гублюшо́к быў скаме́йку пачы́сціць.* Манголія. *Гублюшо́к, бара́н бальшэ́я чы́сціць до́шкі.* Леснікі.

ГАБЛЯВА́ЦЬ, **ГУБЛЮВА́ЦЬ**, **ГАБЛІВА́ЦЬ** *незак.* Габляваць. *Бъра́н з двумя́ ру́чкамі, ўдваі́х габлю́іш.* Манголія. *Гублюва́ць – е́та чы́сціць* [дошку] *бъра́нчыкам.* Сукрэмна. *Гублюва́ў – е́та як гарацкі́я, а мы струга́ў, стругува́ў.* Запруддзе. *Гъбліва́лі до́скі.* Гарадзец.

ГАВАРКІ́ *прым.* Гаварлівы, гаваркі. *Хвядо́ра – ба́ба гаварка́я.* Багданава.

ГАВАРУ́Н *м.* Гаварун, гаварлівы. *А вы ўжо гъ*[а]*варуны́.* Багданава. *Во, дзействі́цельна гавару́н.* Дольдзева.

ГАВАРЫ́ЦЦА *незак.* Гаварыць дарэмна, нагаворваць. *Я ж ні бу́ду гаварыца, што мае́ дзе́ці пашлі́ ў ба́нды.* Запруддзе.

ГАВАРЫ́ЦЬ *незак.* 1. Гаварыць, размаўляць, расказваць. *На ге́тум све́ці хай лю́дзі с табо́й гаво́руць, ты з людзьмі́.* Каралевічы. *Я гавару́, як было́, што по́мню, што зна́ю.* Багданава, Запруддзе, Івоні, Міцюкова. *Гаво́руць пра́ўду.* Неўгадава. *Яны́ гавара́ць, што ў іх рабо́ты німа́.* Івоні, Міцюкова. 2. Загаворваць (хваробу). *Гаво́руць, като́рыя зна́юць ат ро́жы, гаво́руць.* Запруддзе. 3. Прамаўляць, чытаць малітву. *А я перакшчу́ся, а так нічо́га ні уме́ю гавары́ць.* Міцюкова.

ГАВО́РКА *ж.* 1. Размова, разгавор. *Як вы́йдзіць, так і гаво́рыць, у яе́ гаво́рак мно́га.* Гарадзец. *Я ня чу́ла такі́х гаво́рак.* Багданава. 2. Маўленне. *Жыла́ ў Вы́баргу ў дачкі́, а хто-не́будзь прые́дзіць з Белару́сі, я ўжо чу́ю гаво́рку сваю́, свой разгаво́р.* Рэчкі. *Ён жа па гаво́рцы мяне́ спъзна́ў.* Каралевічы.

ГАВЭ́НДАЦЬ *незак.* Гаварыць, размаўляць. *Гавэ́ндаюць яны́ што пупа́ла.* Фасаўшчына.

ГАГАТА́ЦЬ *незак. перан.* 1. Крычаць. *Шумя́ць ба́бы, пяю́ць, Кляпчэ́ва гаго́чыць.* Кляпчэва. *Ноч гъгата́ла дзяўчо́нка.* Багданава. 2. Шумець, тарахцець. *На шляху́ гаго́чуць машы́ны.* Закур'е.

Ґ́АҐАЦЬ *незак.* Гагатаць. *Гу́сі ґа́ґаюць.* Вялікі Азярэцк.

ҐАҐО́ШНІК *м.* Балотная расліна. *Ґаґо́шнік – лі́сця тако́е шыро́кае, у бъльта́х расьце́ць, свіне́й карм́ілі, мішка́мі ціга́лі. Як зва́рыш, ён такі́ мя́ккі, сало́ткі, цвіце́ць такі́м не́йкім, пук жо́ўты такі́.* Багданава.

ГАД, **ГАТ** *м.* 1. Гадзюка, вуж. Каралевічы. 2. *эмац.-ацэн.* Пра небяспечнага і шкоднага чалавека. *А ён, гат, стаў крычэ́ць, то не́мцы пачу́лі.* Закур'е. *Як заспо́рыш, дык і гаво́раць: су́шчы гад.* Заазер'е.

□ *Ка́жны* (*уся́кі*) *гад на чужо́е рад.* Вялікі Азярэцк. □ *Ко́жны гад на свой лад.* Каралевічы.

ГАДАВА́ЦЦА, **ГУДУВА́ЦЦА**, **ГАДУВА́ЦЦА** *незак.* 1. Выхоўваць (дзяцей), гадаваць. *У мяне́ з Во́ршы уну́к гадава́ўся. До́бра гудува́ўся.* Нямойта. *Гадува́лісі здаро́ва. Як гудува́ліся дзе́ткі, нічо́га не ві́дзела.* Цясішча, Ульянавічы. *У дзя́цькі гадава́лася зма́лку.* Неўгадава. 2. Даглядаць, разводзіць. *Бро́лліры гудува́лісі ў яе́. Во́сінь мя́са е́лі, як рэ́пу.* Нямойта. ◊ ПА САСНЯКУ́ ГАДАВА́ЦЦА. Расці без ўвагі і нагляду бацькоў. *Дзе́ці па сасняку́ гадавалі́ся.* Ульянавічы.

ГАДАВА́ЦЬ, **ГУДУВА́ЦЬ**, **ГАДУВА́ЦЬ** *незак.* 1. Выхоўваць (дзяцей), гадаваць. *Я таку́ю сям'ю́ гудува́ла, на́да ж было́ тро́ху і надзе́ць. Гудува́ла дзе́віць дзяцёнкыў.* Багданава, Буй, Вялікі Азярэцк, Дольдзева, Міцюкова, Нямойта, Серкуці, Турава. *І дзень і ноч ро́біла, на́да ж було́ дзяце́й гадава́ць.* Дуброўкі. 2. Даглядаць, разводзіць. *Лю́дзі любяць скот гъдъва́ць, хто два къбаны́ здае́ць за гот, хто цялёнка вы́гадуець. Калхо́знікі*

стърáюцца гадувáць скот. Гарадзец. *Да вóсіні гудувáлі, гудувáлі, а іх і пъкрáлі*. Савінічы. *Нýтры éтыя ёсь у нас, йіх гадýюць сáмі*. Багданава. *Васíль здась, ня бýду гудувáць* [цяля]. Дольдзева. *Ні бáцька гъдъвáў, ня сын éдзіць, калí мýчаіць чужóга канá*. Ульянавічы. 3. Вырошчваць. *Там пóля Шпалéры, дзе пан мыладэ́й сад гудувáў*. Баравікі.

ГАДАВІ́К *м*. 1. Жывёла ва ўзросце аднаго года. *Гъдавíк – бычóк, якí перазімавáў*. Гарадзец. *Цялёнык, а гадавíк – гот тадьí*. Багданава. 2. Наёмны рабочы, які працаваў цэлы год. *Гадавікóў нé была, нанімáлі сязóнных рабóчых*. Рэчкі.

ГАДАВІ́НКІ *толькі мн*. Гадавое свята. *А ў тых катлáх піва вáрыцца, / Пíва вáрыцца к тром прáзнічкам, / К тром прáзнічкам – тром гадавíнкам* (з песні). Баравікі.

ГАДАВЫ́ *прым*. 1. Гадавік; той, якога гадавалі на працягу года. *Гадавóга кабанёнка дзéці забрáлі*. Дольдзева. 2. Які бывае адзін раз на год. *На гадавьí прáзнік заъгадáй: на Узвíжанне, Крышчэ́нне*. Каралевічы.

ГА́ДАНЬ *ж. эмац.-ацэн*. Дрэнь, нягоднік, шкодная асоба. *Сусвéтная гáдань, дзéлаіць другíм, што лю́дзі хварэ́юць. Бярýць с трох магíлак пясóк і абсыпáюць хáту*. Запруддзе.

ГАДАЎШЧЫ́НЫ *толькі мн*. Памінкі праз год пасля смерці чалавека. *Былí гадаўшчьíны па Андрэ́йку*. Каралевічы. *Сянні шасцíны, шэсь нядзéль, а чэраз гот – гадаўшчьíны, гóткі*. Міцюкова.

ГАДА́ЦЬ *незак*. Варажыць. *Зáйдзець пад вакнó, паглядзíць, а Дáшка сядзíць на пéчы гадáіць*. Міцюкова. *На Пáску не гадáюць: Ісýс Хрыстóс васкрэ́с*. Каралевічы. *Пайшлí гъдáць, гъдáлка сказáла, найдýцца скутьí*. Нямойта. *Цяпéр во ні гыдáюць*. Гарадзец.

ГАДА́ЛКА *ж*. Варажбітка. *А мне хацéлася знаць, што гъдáлка сказáла*. Нямойта.

ГА́ДЗІНА *ж. эмац.-ацэн*. Бесхарактарны, бязвольны чалавек. *Гаварьí, гáдзіна, нéшта ты вьíпіў, штоп ты апóх*! Партызаны.

ГАДЗІ́ЦЦА *незак*. 1. Быць прыдатным. *Цяпéр э́та ужó ні гадзíцца*. Савінічы. 2. Добра. – *Злóвіця вуўчъня́т – літр даю́*. – *Гадзíцца*! Пожанькі.

ГАДЗІ́ЦЬ *незак*. Дагаджаць. *Я б жылá, я б і гадзíла ім, каб яньí былí къля блíзу*. Багданава. *Я ні знáю, як гадзíць мужукáм*. Кляпчэва. *Нáда гадзíць лю́дзям*. Запруддзе. *Як замрý, бáцька дачкé так гадзíць ня бýдзя*. Станюкі.

ГАДЗЮ́К *м. эмац.-ацэн*. Небяспечны, шкодны чалавек. *Інá, вíдна, знáла, што ён знáіць, гадзю́к*. Заазер’е.

ГАДЗЮ́КА *ж*. Гадзюка. *Гадзю́кі злэ́я, калí укýсіць, то абязáцельна у бальнíцу пападзéш, распухáець*. Алексінічы. *Гадзю́ка і змія́ адзінáкъвыя*. Гарадок. *Змéі éтыя, гадзю́кі, ядавíтыя*. Жохава. *Ці буцяньí іх прынóсяць, гадзю́к, дзецём ці звáльваюцца далóў яньí*. Вялікі Азярэцк. *Хвост паўзéць у гадзю́кі*. Апечкі.

ГАДО́ВАНАЕ *н*. Выгадаванае, вырашчанае. *Гадóванае усё здаéш, увóсінь бóльшы завáжыць*. Заазер’е.

ГАДО́К *м*. Аднагодак, равеснік. *Нáдзя – мой гадóк, з сóрак дзівятага гóда*. Багданава. *Наш гадóк мáла пóмніць*. Кляпчэва.

ГАДО́ЎЛЯ *ж*. Выроўшчванне, догляд. *Ой, гэ́та конь нáшай гадóўлі*! Самсоны.

ГАДРО́Н *м*. Штучная нітка. *Нíтка шэ́рсці, а нíтка гадрóну якóга – і вяжý*. Партызаны.

ГАЗ *м*. Газ. *Рáньшы газóў ні былó*. Нямойта.

ҐА́ЗА *ж*. Газа, карасіна. *Къpacíн, ґáза къзáлі*. Фасаўшчына.

ГАЗЕ́ТА, **ГАЗЭ́ТА** *ж*. Газета. *Пáпу дай газéты нóвыя чытáць*. Фасаўшчына. *Глядзíм цілівíзар, газэ́ты чытáем*. Буй.

ГАЗЕ́ЦІНА, **ГАЗЭ́ЦІНА** *ж*. Тое ж. *Я вам газéціну паляджý*. Багданава, Неўгадава.

ГАЗЮ́ЛЕЧКА, **ҐАЗЮ́ЛЕЧКА** *ж. памянш*. Газоўка; самаробная лямпа без шкла. *Газю́лечку запáліш, і так дзéці вучьíліся. Ґазю́лечка былá*. Ульянавічы.

ГАІ́ЦЦА *незак*. Загойвацца. *Пáлец стаў гаíцца, перастáў балéць*. Багданава. *Тадьí ш ні залíць чым, кап пáліц гаíўся*. Леснікова. *Як мя́са гóлае стáла, нагá стáла гаíцца. Гаíцеся рáны*. Партызаны.

ГАІ́ЦЬ *незак*. Загойваць, гаіць. *Як бýдзіць гаíць* [мазь], *так мáшча*. Запруддзе.

ГАЙ *м.* 1. Зараснік; густое драбналессе па нізкіх мясцінах. *Гай – гэ́та дзе кусты́, дзе малі́ны растýць, невялі́кі гай.* Запруддзе. 2. Невялікі лісцевы лясок. *Гай малéнькі, гай бярóзавы.* Рэчкі. *Вунь у нас клáдбішча, дзе гай, гаёк.* Самсоны. 3. Мясціна ў лесе або лес з роўнымі, гонкімі дрэвамі. *Гай – рóўны лес, любы́ лес, абы гóнкі.* Закур'е. ГАЁК *памянш. Гайкáмі лес, ні такí бальшы́.* Баравікі.

ГА́ЙДАР *м.* Гармідар. *Здзéлаюць гáйдар у хáці.* Запруддзе.

ГАК *м.* ◊ З (С) ГА́КАМ. Больш меры, лішак меры. *Як трóшкі бóлій, так з гáкъм.* Фасаўшчына. *С гáкам – э́та кудá бóльшы за кілагрáм, чуць-чуць.* Запруддзе.

ГА́КАЦЬ *незак.* 1. Моцна біць, стукаць (пра снапы). *Гáкаем дзень снапы́, на такý іх бі́лі.* Буй. 2. *перан.* Высільвацца, надрывацца. *Так, дзéткі маé, і гáкаю.* Цясішча.

ГА́КНУЦЬ *зак.* Ударыць з вялікай сілай. *Як гáкну табé, так ты і завáлісся.* Фасаўшчына. *Як гáкніш гэ́ты мышáк нагóй, аж гук ідзéць.* Пожанькі.

ГАЛАВА́, ГАЛО́ВА, ГУЛУВА́ *ж.* 1. Галава. *Янá з галавóю, даўлéнне дýжа высóкае.* Запруддзе. *Склані́ла гълавý на кáмень – і Бóгу душý аддалá* (з песні). Каралевічы. *Я маць-мáчыху бліскýчым бóкъм прыкладáю, як балі́ць гулувá.* Ракаў Засценак. *Схапі́ла нéшта ў гълавé.* Закур'е. *Шчýка нъ гълавý слáбая, акýнь дýжа крэ́пкі нъ гълавý.* Багданава. ГАЛАВЁНКА, ГАЛО́ВАЧКА *памянш. Як біс шáпкі, уся́ гълавёнка курчáвая.* Партызаны. *Цяпéрка на галóвачку усё удáрыла: бýду іці́ і валю́ся.* Дольдзева. 2. Верхняя частка ў прыладзе, прадметах побыту, у грыбах і інш. *Тýтацька гълавá былá ў ліжакáх, адзі́н гéты бок вышэ́й.* Вялікі Азярэцк. *Абдýмаўся мънáх, што ў ягó ў гълавáх.* Каралевічы. *Éта гулувá бéлыя бáпкі.* Міцюкова. *У цыбýліны галóвы нет, тóлькі пéр'е.* Нямойта. 3. Адзінка жывёлы (пры пераліку). *Підзіся́т галóў авéц убі́лі гразóй.* Міцюкова. 4. Асоба мужчынскага полу, гаспадар. *У нас па дзéвіць дзесяці́н на мушскýю гълавý.* Марозаўка. ○ ІВА́Н-ГАЛАВА́. Званочкі (кветкі). *Івáн-галавá – сі́няя ж жóўтым.* Багданава. ○ ІВА́НАВА ГАЛАВА́. Тое ж. *Івáнава гълъвá сі́нім цвéтам цвілá, цвет такí бальшы́, такі́я бóцікі па ей, па пагóрках ёсь, ліст такі́ прърдъўгъвáценькі, інá вісóкъя, цвяты́ кýпінкай, гняздóм на ёй.* Мянюцева. *Івáнава галавá таўстáя, сі́няя, як галавá ўсяраўнó.* Багданава. ◊ (*крычэ́ць*) НА ЎСЮ ГАЛАВУ́. Моцна, нема (крычаць). *А ён жа крычэ́ў на ўсю гълавý.* Партызаны. ◊ ГАЛАВА́ НІ ВА́РЫЦЬ. Не дадумвацца, не прыходзіць да якога-н. вываду. *Дýмаіш, а гълъвá ні вáрыць.* Івоні. ◊ НА СВАЮ́ ГАЛАВУ́. Сабе на шкоду. *Брашы́, брашы́ на свайó галавý.* Вялікі Азярэцк. ◊ НЯ Ў ГО́ЛАВЕ. Пра асобу, якая ні пра што не думае. *Мне ня ў гóлаве.* Нямойта.

ГАЛАВАРЭ́З *м.* Традыцыйнае восеньскае свята народнага календара; свята вядомае і як царкоўнае свята адсячэння галавы Іаана Хрысціцеля. *Сёмага Галаварэ́з, як у я́гады ў журавіны хóдзяць, калі́ камý час ёсьці.* Багданава. ○ ІВА́Н-ГАЛАВАРЭ́З. Тое ж. *А я й ні знáю, што ён абазначáіць Івáн-гълаварэ́з.* Самсоны.

ГАЛАВА́СТЫ *прым.* З вялікай галавой. *Галавáсты, гълавá як къчáн.* Багданава.

ГАЛАВЕ́НЬ *м.* Галавень (рыба). *Гълавéнь, ён як язь быў. Іх прывазі́лі, запускáлі. Гълавéнь быў, ён вадзі́ўся тады́* [пакуль возера не перакрылі і не меліярыравалі]. *Гълавéнь ракóй сышóў.* Багданава.

ГАЛАВЕ́ШКА *ж.* Галавешка; недагарэлая палка, палена. *Нáда, штоб гълавéшък ні былó ў пéчы.* Дольдзева. *Свіння́м гълавéшкі даю́ць, як пол грызýць.* Міцюкова.

ГАЛАДАВА́ЦЬ, ГУЛУДАВА́ЦЬ *незак.* Галадаць. *Галадавáла я ў вайнý, а дзéці мáлыя.* Дуброўкі. *Прáлкі дзéлалі, прадавáлі, век ні гулудавáлі.* Марозаўка.

ГАЛАДО́ЎКА *ж.* Галодны час. *У гъладóўку вылуі́ варылі крэ́пка* [варылі некалькі разоў, зліваючы ваду]. Сукрэмна. *Там былá гъладóўка.* Апечкі. *Туўкачóм мякíну таўклі́ ны[а] пры[а]снакі́ ў гъладóўку.* Заазер'е.

ГАЛАДРА́НЕЦ *м.* Бядняк, абшарпанец. *У ягó дзед быў гълъдрáнец і ўнук такéй: ідзéць так пъ крыві́.* Сянно.

ГАЛАЛЕ́ДЗІЦА *ж.* Галалёд, галалёдзіца. *Як галалéдзіца, ідзéш і слі́згаісся.* Запруддзе.

ГАЛА́Н *м*. Пра крыклівага, задзірыстага, галасістага чалавека. *Як пяту́х во гъла́н: га-га-га, во і ён так гаго́чыць* [пра мужчыну]. Запруддзе. *Гъла́н як пяту́х*. Запруддзе.

ГАЛАМА́ЧЧА *н*. Беспарадак (?). *Надзе́лаіць галама́чча*. Запруддзе.

ГАЛАСАВА́ЦЬ *незак*. Галасіць. *Ма́тка галасу́ець, шука́ець дзе́вачку*. Фасаўшчына.

ГАЛАСІ́СТА *прысл*. Галасіста. *Выюць гаъласі́ста во́ўкі за Баъравіка́мі*. Ракаў Засценак.

ГАЛАСІ́ЦЬ *незак*. 1. Плакаць моцна, галасіць. *Гъласі́ла, як не́мцы забра́лі каро́ву*. Мянюцева. *Гъласі́ла ноч*. Вялікі Азярэцк. *Галашу́ на ўсю ха́ту*. Запруддзе. *Хоць ты гъласі́ нъ стано́ўцы*. Галашчакіна. 2. *перан*. Спяваць, падаваць голас (пра птушак). *Пту́шачкі гало́сюць, і ты с пту́шачкамі гало́сіш*. Кішуроўшчына. ◊ ГАЛАСІ́ЦЬ ГО́ЛАСАМ. Гучна, з енкам плакаць, прычытаць. *На гаълаву́ ру́кі склáла і гало́сіць го́ласам – прычы́тваіць*. Запруддзе.

□ *Гаъласі́ ні гаъласі́, ра́ды ні дасі́*. Нямойта.

ГАЛАСО́К *м. памянш*. Голас. *Стъя́ла Ле́нъчка пад ляско́м, / Гука́ла та́тъчку гъласко́м* (з песні). Каралевічы.

ГАЛАТА́ *ж*. Беднасць, галеча. *По́слі вайны́ гълъта́, есь хо́чыцца, дык з го́пікаў пы́шкі рабі́лі*. Заазер’е. *Галата́ была́*. Апечкі. *Ка́жуць, там галата́*! Буй. *У вайну́ тъка́я гълъта́ была́*! Чуцькі, Станюкі.

ГАЛАЎНЯ́ *ж*. Галаўня, спарынне; хвароба злакавых раслін. *Ге́та зу́бы быва́юць чо́рныя такі́я. У пшані́цы быва́іць гълаўня́, чо́рныя, патрэ́ш, як пух.* Гарадзец. *Гълъўня́ – зу́бы чо́рныя і ў пшані́цы, і ў жы́ці. Галъўня́ у жы́ці, яе́ атру́чваюць*. Запруддзе, Багданава.

ГАЛДАЯ́ЧЫЦЬ, **ҐУЛДУЯ́ЧЫЦЬ** *незак*. 1. Невыразна прамаўляць гукі (пра немаўля). *Пяць ме́сіцуў, дык ён ужо́ ґулдуя́чыць сабе́*. Міцюкова. 2. Крычаць, гаманіць. *Дзе́ці там у аўто́бусі сабра́ліся, бу́дуць галдая́чыць там*. Партызаны.

ГАЛЕ́НЬ *м*., **ГАЛЬНІ́** *мн*. Гален, дзяркач; стары венік без лісця. *Гале́нь зва́лі зме́цены ве́нік*. Багданава. *Гале́нь – ве́нік змёўся увесь, астало́ся хваро́сьце анно́*. Багданава, Заазер’е, Кляпчэва. *Гале́нь, як прахо́дзюць Къля́ды, трэ́ба пасе́ч, расьсе́ч упе́рак вяро́вачкі, кап рассы́паўся. На́да рассе́ч, вяро́вачкі гэ́тыя і ўкі́нуць у печ, кап згарэ́ў. Гэ́та на разражэ́нне*. Ракаў Засценак. *Гале́нь, што мяце́ш на сход Каля́д, да со́нца ръссячэ́ш нъ паро́зі тъпаро́м на тры ча́сьці і тады́ гэ́тыя хваро́сьці ў пе́чы спалі́ць, тады́ ўсё ла́дна бу́дзіць*. Партызаны. *Ле́там на́да гальні́ палі́ць, кап дошч ішо́ў*. Гарадзец. *Гальні́ і лапа́ту хле́бную выно́сяць на ву́ліцу, штоб дошч пірастáў*. Карпавічы. *Перавяза́ць руку́ ні́тачкай ат гальня́, і расцяжэ́ння про́йдзя*. Фасаўшчына. *Соль табе́ ў во́чы, гале́нь паміж кале́нь* (з замовы). Вялікі Азярэцк. ГАЛЕ́НЧЫК *памянш*. *Як сход Каля́д, тады́ гале́нчык на тры разы́ рассячы́ на паро́зі і ў печ. Дзеля скаці́ны усё харашо́ бу́дзіць*. Партызаны. ГАЛЬНІШО́К *памянш*. Рэчкі.

ГАЛЕ́ЧА *ж. зб*. Бедныя, малазабяспечаныя людзі. *У нас тут усе́ бе́дныя, адна́ гале́ча жыве́ць*. Запруддзе.

ГАЛЁНКА *ж*. Частка нагі ад ступні да калена. *У назе́ галёнка*. Гарадзец. *Не́йкая баля́чка на галёнцы сядзе́ла*. Міцюкова.

ГАЛЁНЫ *прым*. ◊ НА ЯЗЫ́К ГАЛЁНЫ. Языкаты, языкасты. *Вы́піўшы, няве́стка на язы́к галёная – ерундава́тая*. Нямойта.

ГАЛІПА́ *прысл*. ◊ З ГАЛІПА́. Галопам, вельмі хутка. *Яны́ з галіпа́ пруць, гало́пам*. Каралевічы.

ГА́ЛІЦЦА *незак*. 1. Прыкладваць намаганні, імкнуцца да нечага, некуды. *Бідната́ была́, га́ліліся за рабо́тай, як бы ні прапусці́ць, а ціпе́р ду́маіш, што і прапусці́ць мо́жна дзень-два*. Ракаў Засценак, Гарадзец. *Маладзёж у го́рад га́ліцца*: *ску́ка ў дзярэ́ўні*. Розмыслава. *Ужо́ туды́ га́ліцца*. Дуброўкі. 2. Хацець нечага. *Кап сказа́ў, што га́люцца зъ мълако́м, так ні га́люцца*. Партызаны. *На́ша каро́ва ду́жа не га́ліцца, але́ з’есць ме́ста, як не дагле́дзіш*. Гарадзец. 3. Любавацца, захапляцца. *Усе́ на гэ́тае во́зера га́люцца*. Багданава.

ГА́ЛІЦЬ *незак*. Агаліць, давесці да стану галечы. *Так мяне́ въйна́ га́ліла*. Баравікі.

ГА́ЛКА *ж*. Галка (птушка). *Калі́ ра́нніцуй га́лкі га́ркъюць і на пръвады́ съдзя́цца, то бу́дзіць грыбны́, дажджавы́ гот* (прыкмета). Сукрэмна, Закур'е.

ГА́ЛКА *ж*. Пра карову, цяля чорнай масці і адпаведную клічку. *Га́лка чо́рная, э́та цёлачка*. Станюкі.

ГАЛО́ДНЫ *прым*. Галодны. *Быва́ла гало́дные пяю́ць лю́дзі, ажно́ по́ле раве́*. Чуцькі. *Хлеб, соль трэ́цца – і го́сці гало́дные*. Каралевічы. *Када́ бу́сел яйцо́ выкі́дываець – ле́та мачлі́вае, а када́ рабёнка – гало́дная ле́та* (прыкмета). Запруддзе.

ГАЛО́ПАМ, **ГАЛЁПАМ** *прысл*. 1. Наўскач, галопам. *Быстра ляці́ць конь галёпам, наўскапыта́*. Фасаўшчына. 2. *перан*. Вельмі хутка. *Ба́чу, апа́здываю, то гало́пъм пашо́ў*. Сянно.

ГАЛО́ЎКА *ж*. 1. Галоўка (цыбулі, часнаку). *У чъснаку́ гало́ўкі бальшэ́я і зубы́ бе́лыя*. Леснікова. 2. Закруглены канец у прадметах, рэчах, прыладах. *Гало́ўка ў віръцяне́, а во само́ вірцяно́*. Закур'е. *Гало́ўку ат машы́ны* [швейнай], *ка́ець, за́ўтра прывязу́*. Нямойта. ○ ІВА́НАВА ГАЛО́ЎКА. Званочкі (кветкі). *Іва́нава гало́ўка галу́бінькім цве́там цвіце́*. Неўгадава.

□ *Гало́ўка хіне́цца – душа́ ні гарне́цца*. Мянюцева.

ГАЛО́ЎКІ *толькі мн*. Пярэдняя частка саней; частка ля загнутых палазоў. *Накла́ў се́на ў гало́ўкі. Што вышэ – гало́ўкі, садзі́сь на гало́ўкі*. Гарадзец, Заазер'е.

ГАЛО́ШЫ *мн*. Галёшы. *У гало́шах хаджу́, нагу́ не́як абу́ць у што друго́е*. Запруддзе.

ГАЛО́ШЫНА *ж*. Галёш. *Гало́шыну на разе́тку нача́пліваім, калі́ пяру́н*. Запруддзе.

ГА́ЛСТУК *м*. Гальштук. *Га́лстук мъладзёж насі́лі, пры га́лстуку къза́лі*. Нямойта.

ГАЛУ́БАЎКА *ж*. Блакітная або сіняя фарба. Неўгадава.

ГАЛУБІ́ННЫ *прым*. Галубіны. *Галубі́нны памёт кіда́лі і самаго́нку гна́лі – во які́ ят*. Жохава.

ГАЛУ́БКА *ж*. Ласкавы зварот да жанчыны, дзяўчыны. *Галу́бка мъя́*! Запруддзе.

ГАЛУБЫ́ *прым*. Блакітны, сіні. *У саро́кі я́йцы галубэ́я і чо́рныя ме́ткі, кро́пкі* [па іх]. Сянно. *Галубы́я во́чы слабы́я, чо́рныя во́чы крапчэ́й*. Вялікі Азярэцк.

ГАЛУ́ЗАВАЦЬ *незак*. Гарэзнічаць, свавольнічаць, дурэць. *На начле́гу з ве́чъра галу́зъіш, за дзень замо́рысся, ля́жыш і спіш, як цэп*. Алексінічы.

ГАЛУ́ШКА *ж*. Клёцка, пампушка. *Надзярэ́ш карто́шкі, выціснеш ваду́, наъкаъча́іш у се́мя. Галу́шак такі́х наро́біш, у печ паъста́віш, у лляно́е се́мя наъкаъча́ем*. Багданава. *Со́рак галу́шак, со́рак пампу́шак, со́рак ла́дак – бу́дзе ў ха́це пара́дак*. Нямойта.

ГАЛЫ́ШНІК, **ГАЛЫ́СНІК** *м*. Бядняк, галадранец. *Тут бе́дна жылі́, былі́ галы́снікі, галы́шнікі і назва́лі Галашча́кіна*. Галашчакіна.

ГАЛЫШО́М *прысл*. Вялікі мароз пры незаснежанай зямлі. *Галышо́м смалі́ла, быў маро́с*. Запруддзе.

ГАЛЬНО́ *н*. Частка нагі ад ступні да калена. *Гально́ рассе́к, хадзі́ць цяшка*. Фасаўшчына.

ГАЛЬЦО́М *прысл*. Вялікі мароз пры незаснежанай зямлі. *Маро́з гальцо́м смалі́ў, сне́гу ні было́*. Партызаны.

ГАЛЮ́ШКА *ж*. Галінка. *Галю́шкі паб'яда́ў воўк*. Фасаўшчына.

ГА́ЛЯ *ж*. Паўночнік палявы, раннік (?). *Ба́ньцікі рва́лі і вілі́. Зва́лі йіх і га́ля. Га́лю рва́лі і вянкі́ плялі́*. Манголія.

ГАМАНІ́ЦЬ *незак*. Размаўляць, гаварыць, расказваць. *Я ні хаджу́, ні чу́ю, як гамо́нюць. Сідзя́ць ту́тацька, гамо́нюць*. Вялікі Азярэцк.

ГА́МАЦЬ *незак*. Есці (на дзіця). *Га́май, га́май* [на дзіця]. Нямойта.

ГАМЗІ́ЦЬ, **ГАМСІ́ЦЬ** *незак*. Гамзаць, гугнявіць. *Тро́хі гамзі́ць Ігна́т*. Каралевічы. *У нос гаво́рыць Ко́ля – гамсі́ць*. Каралевічы.

ГАМО́Н, **ГАМЭ́Н** *м*. Канец. *Каб ні ты, мне б гамо́н быў*. Каралевічы. *Кап чуць-чуць, дык гамо́н яму́*. Парэчча. *Паго́да плъха́я, зъмя́кніць стох на пяць тон і гамэ́н* [яму]. Леснікова.

ГАМО́НКА *ж*. Гамонка, размова. *Гамо́нкі німа́, дзе мне то́е се́на во́зьмім*. Буй.

ГАМЭ́РНЯ *ж*. 1. Гамарня; крык, бязладдзе. *У іх ха́ці гамэ́рня бальша́я*. Дуброўкі. 2. Вялікае памяшканне (хата). *У іх гамэ́рня бальша́я – вясе́лле там спраўля́лі*. Дуброўкі.

ГА́НАК, **ҐА́НАК** *м*. 1. Ганак. *Ґа́нак высо́кі такі́*. Кляпчэва, Дольдзева, Заазер'е, Леснікова, Міцюкова, Нямойта. 2. Ступенькі. *Га́нак про́ста ступе́ні такі́я*. Нямойта. *Цымянто́вы га́нак – схо́дцы*. Ульянавічы. *Ґа́нкі – як на крыльцо́ ступа́еш*. Кляпчэва.

ГАНАРЫ́СТЫ *прым*. Каралевічы.

ГАНДЛЯВА́ЦЬ *незак*. Гандляваць. *Като́ры дахо́т ма́іць*, *той і жыве́ць*, *гандлю́іць*. Запруддзе.

ГАНДЛЯ́Р *м*. Гандляр. *Гъндляры́ гандлю́юць*, *нагундлюва́ў ка́жуць*. *Ко́нямі гандлю́юць*. Багданава, Гарадзец.

ГА́НІЦЬ *незак*. Ганіць, нагаворваць. *Ні гань*! *Ні гань яго́*! *Харо́шы хлеп*, *ні на́да га́ніць*, *дай бог*, *да ве́ку*. Ульянавічы. *Я б яго́ ні га́ніў*, *мъладзе́ц*. Рэчкі.

ГАНКІ́ *мн*. Плыты. *На ганка́х лес ганя́лі у Ры́гу*. Партызаны. *Ганкі́ гна́лі па Абаля́нцы – рэ́чцы*. Розмыслава.

ҐАНЦІ́НА *ж*. Адна штука гонту. *Дзе́лаіцца тане́йшая ґанці́на*. Багданава, Нямойта.

ГАНЧА́Р *м*. Ганчар. *Гънча́р з глі́ны зро́біць і чърапкі́*, *і таке́я кру́жачкі*. Буй. *Гънча́ры вазі́лі гърлачы́*, *мі́скі, лату́шкі*, *гаршкі́*. Нямойта. *Гънчары́ дзе́лаюць гаршкі́, гарлачы́*. Кляпчэва, Апечкі, Леснікова.

ГАНЧА́РНЯ *ж*. Ганчарскі горан. *Так тро́шку во́даль у яго́ гънча́рня была́*. Апечкі.

ГАНЧЭ́Й *прысл*. Хутчэй. *Лі́да*, *ты ганчэ́й схо́дзіш*. *У чатыры цапы́ – ганчэ́й ці ціштэ́й малаці́*. Запруддзе. *По́езд ганчэ́й прыйшо́ў*. Каралевічы.

ГАНША́К *м*. Конь, які хутка бегае. *Гъўша́к – конь*, *шыпка бе́гъіць*, *як го́ншы*. Нямойта.

ГАНЯ́ТЫ *дзеепрым*. Акучаны, разагнаны. *На́ша бу́льба ні ганя́та*. Запруддзе.

ГАНЯ́ЦЦА *незак*. Ганяцца, выяўляць вялікае жаданне. *Ні ганяюцца дзе́ці за мълако́м*, *цяпе́р патвы́кшы* [ад малака].

ГАНЯ́ЦЬ *незак*. 1. Ганяць, кіраваць стадам. *Ні ганя́юць на ра́нкі каро́ў*. Гарадзец. *Ра́ньшэ па тэй ву́ліцы гъня́лі свіне́й пасці́ць у по́ля*. Нямойта. 2. Абворваць, акучваць (бульбу). *Была́ съха́*, *гъня́лі бу́льбу*. Вялікі Азярэцк, Багданава, Чуцькі. 3. Хутка перамяшчацца па кругу. *Ла́пці з лёну на кручо́к пляце́ш*, *круго́м гъня́еш*. Апечкі. 4. *перан*. Танцаваць, аддаючы перавагу чаму-н. *Кадры́ль*, *по́льку*, *вальс*, *а бальшынство́ лінцяя́ ганя́лі*. Багданава. ◊ ГАНЯ́ЦЬ РУСА́ЛКУ. Праводзіць абрадавыя дзеянні па выгнанні русалкі з вёскі ў жыта. *Купа́ла гъня́юць*, *а руса́лку ў жы́та гъня́юць*. Дольдзева. *У жніво́ руса́лку ганя́юць*. Заазер'е. *Мы рас с табо́й руса́лку гъня́лі*. Запруддзе.

ГАР-ГАР-ГАР *выкл*. Гукі, якімі перадаюць крык качкі. *Ву́ткі карзі́нку макры́цы з'яду́ць – праз гадзі́ну*: *гар-гар-гар*. Каралі.

ГА́РА *ж*. *экспр*. Гарэлка. *І ге́дак жа ёсць*: *не дасі́ га́ры* [бутэлькі], *не пераарэ́ць*. Запруддзе.

ГАРА́ *ж*. 1. Узвышша, пагорак, высокае месца. *Тут гор мно́га пат Сянно́*. Апечкі, Гарадок, Дольдзева, Розмыслава, Рэчкі. *Кап цябе́ гаро́й здзе́лала*! (праклён). Вялікі Азярэцк. 2. Гарышча. *Кары́та на гарэ́*. Закур'е.

ГАРАВА́ЦЬ, **ГУРУВА́ЦЬ** *незак*. 1. Гараваць, бедаваць, турбавацца. *Хъзя́ін сядзі́ць*, *глядзі́ць*, *што хъзя́йка гару́іць*. Заазер'е. *Я ў вайну́ жыла́*, *гурува́ла*. *У таку́ жылі́*, *у така́х жа́лі*, *гурува́лі*, *ні дай бох*. Багданава. *Му́ка*, *го́ра*, *ён так гурува́ў*. Запруддзе. *Я сёліта гару́ю па бу́льбачцы: не разва́рваецца*. Вялікі Азярэцк. *Ма́тка*, *як ні гурува́ла*, *ні ско́нчыла іна́ інстыту́т*. Алексінічы, Нямойта. *Ма́тка гару́іць цяпе́р*. Неўгадава. 2. Шчыра працаваць. *Усю́ жы́зню гару́ю*: *гэ́ткі агаро́д быў*. Розмыслава.

ГАРАВЫ́ *прым*. Які мае адносіны да гары. *Да́шка гърава́я*, *што на го́рке жыве́ць*. Міцюкова.

ГАРАДЗІ́ЦЬ *незак*. Гарадзіць, абгароджваць. *Гърадзі́лі чыстако́лъм*. Гарадзец. *По́сле Па́скі да право́днага васкръсе́нья нільзя́ гаразі́ць*, *а то ні бу́дзя дажджо́ў*. Карпавічы, Вялікі Азярэцк, Нямойта. *По́слі Вялі́къдня нъ руса́льніцу нічо́га нільзя́ гърадзі́ць*. Чуцькі.

ГАРА́Ж *м.* Гараж. *Гаражá пастрóілі.* Багданава.

ГАРАНО́К *м.* Ачаг у хаце, агмень. *Гаранóк у хáці зрабíлі.* Дуброўкі.

ГАРА́ТНІЦА *ж.* Гаротніца. *Мы абéі гарáтніцы з éтай бáбай.* Баравікі.

ГАРА́ТНЫ *прым.* Гаротны, няшчасны. *Гарáтныя бáбы, дзéці далёка.* Міцюкова. *З мáткаю гарáтные дзéці ні бýдуць.* Каралевічы. *Калí дарóгу пярóйдзіць абíжаны, гърáтны с пустымí вёдрымі, то бýдзіць усё дóбра* (прыкмета). Ракаў Засценак. *Біларусы́ – гэ́та сáмы гарáтны нарóт.* Алексінічы, Запруддзе, Івоні, Міцюкова, Нямойта, Ульянавічы.

ҐА́РАЦ *м.* Гарнец; старая мера сыпкіх і вадкіх рэчываў. Жохава, Пожанькі.

ГАРАЦКІ́ *прым.* Гарадскі. *Там квáрта, а ў нас крýшка. Так нас гарацкíмі звáлі. Ой, нáша Натáлля Івáнаўна гърацкáя стáла, ні баíцца нічóга, ўсё харашó.* Заазер’е.

ГАРА́ЧА *прысл.* Горача. *Вам ні гърáча?* Ульянавічы.

ГАРА́ЧКА *ж.* Гарачка. *Кап на цябé гаърáчка наъпáла* (праклён). Вялікі Азярэцк. *Мóжа я ўжо ніжывáя, с гарáчкі ўскóчыла, янá так дýмала.* Леснікова.

ГАРА́ЧЫ *прым.* 1. З высокай цеплаадачай. *Альхóвыя дрóвы, бярóза – гаърáчыя дрóвы.* Партызаны. *Бярóзавыя дрóвы сáма лýччы, гарáчыя.* Станюкі. 2. Моцна нагрэты. *Нільзя́ гарáчыю травý давáць карóвам, бóжа спасí!* Чуцькі.

ГАРАЧЫНЯ́ *ж.* Гарачыня, цяпло. *Гърачыня́ па ўсей руцэ́ разышлáся ат укóла.* Фасаўшчына.

ГАРБАНО́СЫ *прым.* Гарбаносы. *Дóўгі нос – гарбанóсы.* Запруддзе, Міцюкова.

ГАРБА́Р *м.* Землякоп. *Гарбáр – хто къпáў кънáвы.* Гарадзец.

ГАРБА́ТЫ *прым.* Гарбаты. *Гарбáты пляме́ннік такí, бáба мáленькага ўпусцíла, і ён гарбáценькі хóдзіць.* Гарадзец, Багданава. ГАРБА́ЦЕНЬКІ *памянш.* Гарадзец.

ГАРБЕ́ЦЬ *незак.* Гарбець, карпець на працы. *Ні нáда гарбéць, пасцíлкі тыя ткаць, мóжна купíць.* Баравікі.

ГАРБУ́З *м.* 1. Гарбуз. *Гърбузý нáда сéяць, як цяплéй. Гарбузы́ сéяць у начáле іюня, хóладу баяцца.* Партызаны. *Пóлнае сéмячка – знаць гарбýз паспéлы.* Розмыслава, Багданава, Гарадзец. 2. Страва з гарбуза. *Гурбузá варыла. Пъкалóціш гурбузá і смáшны.* Гарадзец.

ГАРБУЗО́ВЫ *прым.* Гарбузовы. *Гарбузóвае сéмечка парэ́зала з атрáвай, перамяшáла. Крыса на аднý ноч з’éла, на другýю, а на трэ́цюю не трóгала.* Нямойта.

ГАРЗІРО́ЎКА *ж.* Газаваная вада. *Калí гързірóўкі прыпрэ́ць, пі!* Чуцькі.

ГАРКА́ВЫ *прым.* Гаркаваты. *Чóрныя грузды́ гаркáвыя.* Запруддзе. *Валуйí растýць, як чáшкі, яны́ гъркáвыя.* Партызаны. *Яны́ гъркáвыя, вуўня́нкі.* Каралі. *Плóтка – бізуўкýсная рыбіна, гъркáва ў галувí.* Сянно. *Мíдуніца расцéць, бéлым цвіцéць, янá цвёрдая і гаркáвая.* Марозаўка, Вялікі Азярэцк. ГАРКА́ВІНЬКІ *памянш.* *Валýй гъркáвінькі, ні прыхадзíлъся салíць.* Дольдзева, Марозаўка.

ГАРКАТА́ *ж.* Горыч, гарката. *За шчакý тъбáкі і ссець тýю гъркатý.* Багданава.

ГАРКА́ЦЬ *ж.* Тое ж. *Крáсныя сыраéшка аддаéць, у яé гъркáці* [болей]. Пожанькі. *Раскладзём капýсту, з яé выйдзіць гъркáць, гъркацí німá.* Вялікі Азярэцк, Чуцькі. *У плóткі гъркáць ёсь.* Сянно.

ГА́РКАЦЬ *незак.* Гагатаць. *Гýсі гáркаюць.* Багданава.

ГАРКА́Ч *м.* Горыч, гарката. *Капýста гарэ́ніць, пакýль гаркáч выйдзе з яé.* Вялікі Азярэцк.

ГА́РКНУЦЬ *зак.* Гаркнуць, злосна гаўкнуць. *Сабáка гáркнула, я забалéла.* Міцюкова.

ГАРКУ́ША *ж.* Гаркуша (грыб). Сянно.

ГАРКУ́ШКА *ж.* Тое ж. *Гаркýшкі мы бярóм.* Сянно.

ГАРЛАВІ́НА *ж.* 1. Горла. *Гарлавíна у карóвы, гóр’е.* Парэчча. 2. Трубка ў горне (у кузні). *Ат мéху ідзéць гърлавíна с кірпічá* [з каптура] *на выхът, дзе сыпліцца вугóлля.* Запруддзя.

ГАРЛА́Ч *м.* Гарлач; збанок для малака. *Гарлачы́ з глíны рáньшэ былí.* Буй. *Гарлáч біз рýчкі.* Леснікова. *Гарлачы́ бывáюць з рýчкай, бывáюць бяз рýчкі.* Кляпчэва, Багданава. *У*

нас гырлачы́ чо́мбырым па́руць. Дольдзева. *Каро́ву падо́іш, працэ́дзіш мъ^ы^лако́ ў гарла́ч, ські́сьнець, верх е́ты сьні́меш сьміта́ну, ма́сла саб'е́ш*. Запруддзе. *Гарла́ч – э́та малако́ ра́ньшэ лілі́*. Марозаўка, Леснікова, Нямойта. *Гарлачы́ з глі́ны, вы́паляць іх, малако́ цадзі́лі*. Закур'е. ГАРЛА́ЧЫК *памянш. У мяне́ есць гърла́чък для мълака́*. Вялікі Азярэцк. *Гa^ъ^рла́чык ат кі́слага ма^ъ^лака́*. Закур'е, Неўгадава.

ГАРЛА́ЧЫК *м*. Званочак (кветка). *Гарла́чыкаў нарва́ла, такі́я во каля́ныя, кармя́ныя*. Міцюкова.

ГАРЛЯ́НКА *ж*. 1. Гарлянка (расліна). *Гарля́нка, як у го́рле балі́ць, сто́піш, пап'е́ш і прахо́дзіць*. Каралевічы. *Гърля́нкі на́да нарва́ць, папа́рыць. Гърля́нка, як у го́рлі балі́ць, бува́ла тапі́лі да пілі́*. Багданава, Алексінічы. *Тръва́ гърля́нка. Па́раць яе́, нът па́рай сідзя́ць*. Вялікі Азярэцк. *Сёліта гърля́нкі ні назбе́рыла*. Дуброўкі. 2. Хвароба горла. *Гърля́нка – як у го́рлі бале́ць ста́ніць*. Каралевічы. *Гърля́нка – гло́тка балі́ць*. Манголія. *Гърля́нка, як забалі́ць у го́рле*. Багданава, Вялікі Азярэцк.

ГАРЛЯ́ЦЬ *незак*. Гарлапаніць, гарланіць. *Гарля́ем адну́ пе́сню. Гърля́ем пе́сні да ра́ння*. Чуцькі.

ГАРМАНІ́СТ *м*. Гарманіст. *Ма́льцы гърмані́ста дава́лі, дзе́ўкі – ха́ту*. Партызаны.

ГАРМО́НІК *м*. Гармонік, гармонь. *Гармо́нік зайігра́іць – су сі́х дзіраве́нь сабіра́юцца. Бува́е й музы́ка ігра́ець на гармо́нік*. Вялікі Азярэцк. *Гармо́нік быў да мно́гіх лет*. Каралевічы. *Ніхто́ да́йжа й гармо́ніка ня чуў: кап хто пі́снуў, кап хто ві́снуў*. Самсоны. *Му́зыка была́, гармо́нікі ігра́лі*. Гарадзец, Запруддзе.

ГАРМО́НІЧКІ *мн*. ◊ У ГАРМО́НІЧКІ. У складкі, складваючы адно на адно. *У гармо́нічкі складзе́ш яго́, скут*. Турава.

ГАРМО́ННЫ *прым*. Звязаны з гармонікам (гармонню). *Павёз я сваю́ гармо́нь нъ гармо́нны ры́нък у О́ршу*. Сянно.

ГАРМО́ШКА *ж*. Гармонік, гармонь. *Ігра́ў харашо́ дзед на гармо́шку*. Цясішча.

ГАРНАСТА́Й *м*. Гарнастай. *Гарнаста́і гла́дка бе́лыя. Гърнаста́й – ён бе́лай. З іх вырабáтваюць ко́жычкі, яны́ цэ́нныя*. Багданава. *Гърнаста́йі бе́лыя, паўбі́лі йіх*. Запруддзе.

ҐАРНІ́З *м*. Карніз. *Пірасяле́нцы тут, са́мі ґарні́зы паве́сілі*. Багданава.

ГА́РНІЦ, **ҐА́РНІЦ** *м*. 1. Гарнец; старая мера сыпкіх і вадкіх рэчываў. *Ґа́рніц – э́та ме́рка была́ така́я. Дзень атрабо́таіш – ґа́рніц зірна́ дась. Ско́ка га́рнцъў? Ґа́рніц – ме́рка была́, бес кры́шкі*. Кляпчэва, Рулёўшчына. *Ґа́рніц плялі́ с сало́мы, муку́ браць. Ґа́рніц жы́та быў і тры фу́нты, і дзе́сяць. Лу́пкі, ґа́рніц быў і пяць фу́нтаў і сем фу́нтаў. Ґа́рніц гарэ́лкі то́жа быў* [тры літры]. Вялікі Азярэцк. *Ґа́рніц ме́ншы, як лу́пка*. Дольдзева, Пожанькі. *Ґа́рніц – буты́лкі такі́я, лі́тры тры*. Заазер'е. *Ґа́рніц лі́траў і калі пяці́, і дзісяці́, і па тры лі́тры. Ґа́рніц – э́та кілагра́м дзе́сяць, наве́рна. Былі́ га́рнцы, чыцьвяры́к, лу́пкі*. Марозаўка. 2. Саламяная ці драўляная пасудзіна такой меры. *Га́рцы плялі з сало́мы. Поўвідра́ улéзіць у яго́*. Багданава. *А е́та ґа́рніц дзірвя́нны*. Фасаўшчына, Савінічы. ГА́РНІЧАК *памянш. Га́рнічкі плялі́ с сало́мы муку́ браць сві́нням*. Вялікі Азярэцк.

ГАРНО́ *н*. Горан. *Гарно́ ў ку́зні за́пръста дзе́лъць*. Запруддзе.

ГАРНУ́ШАК *м*. Гаршчок з шырокім рылам, пузаты. *Гарну́шък – у пе́чку ста́вілі сьміта́ну*. Савінічы.

ГА́РНЭК *м*. Тое ж. *Се́стра прышла́ с га́рнэкам ка мне*. Ульянавічы.

ГАРО́ВАНЫ, **ГУРУВА́НЫ** *дзеепрым*. Гаротны, няшчасны. *Ба́ба гаро́ваная, удаво́й засталáся. А зяць харо́шы, сам гурува́ны*. Багданава. *Дзед не гаро́ваны, на́йдзе што з'есць*. Парэчча.

ГАРО́Д, **ГАРО́Т** *м*. Агарод. *Лес быў чуць ні да гаро́ду. Гаро́ду есь, то́лькі пашы́, ба́ба*. Нямойта. *Па́йкі даю́ць на каро́ву, се́на хвата́іць, на гаро́дзі се́ілі*. Фасаўшчына. *Гаро́т вы́мяк*. Фасаўшчына. *Прые́халі дзе́ці, гаро́д тро́хі засе́ялі. Майму́ гаро́ду дажджы́ на́да – выcо́кі. У гаро́дзі пъсадзі́ла куркуру́зу, а нам да́лі ў по́лі*. Алексінічы. *Уве́сь гаро́д ні палле́ш, а то́лькі гра́дкі. Гаро́т я пасе́іла ў То́рбінцы*. Партызаны, Багданава, Вялікі Азярэцк, Каралевічы, Серкуці, Чуцькі. *Дый два гаро́ды у сястры́*. Неўгадава.

ГАРО́ДНІНА *ж.* Агародніна. *Ня ду́жа ураджа́й на гаро́дніну.* Вялікі Азярэцк. *Гаро́дніну падры́лі краты́.* Серкуці. *Гаро́дніна ў гэ́тым го́дзе бу́дзіць.* Партызаны.

ГАРО́ДЧЫК *м.* Агародчык, кветнік. *Сярэ́нь ра́сла ў гаро́дчыку і я́бланька.* Нямойта.

ГАРО́Х *м.* 1. Гарох (расліна). *Гаро́х пасе́ялі з гарчы́цай, ён пляце́цца і стаі́ць, апо́ра яму́.* Партызаны. *Гаро́х лю́біць глі́нку* [гліністую глебу]. Пожанькі. *Гаро́х събярэ́ш граблі́мі ў ку́чкі, малаці́лі цапа́мі.* Неўгадава. 2. Насенне расліны. *Гаро́х жоўці́нькі быў.* Каралі. *У Каля́ды боб ясі́, гаро́х – дзічы́ за то́е вы́скачаць* (прыкмета). Багданава.

ГАРО́ХАВЫ *прым.* Гарохавы, прыгатаваны з гароху. *Гаро́хъвъя бліны́ пяклі́, жо́ўцінькіе. Гаро́хъвъя бліны́ к Кълядъм пяклі́.* Каралевічы.

ГАРО́ХВІНА *ж.* Сцябло гароху. *Гаро́хвіны ні яду́ць каро́вы.* Заазер'е. *Гаро́хвіны ня есць скот. Гаро́хвіны – сцё́бель, як змало́ціць.* Міцюкова.

ГАРО́ХВІШЧА *н.* Гарохавішча; поле, дзе рос гарох. Міцюкова.

ГАРО́ШЫНА *ж.* 1. Гарошына, гарохавае зерне. *Гаро́шыну ўкі́нем у го́рла курынае – дзе́ці ба́вяцца.* Буй. 2. Жаўлак, гузак у форме гарошыны. *Ві́цебскія ме́дзікі къпа́лі бу́льбу, абнару́жылі на грудзі́ ў мяне́, як гаро́шыну.* Нямойта.

ГАРСЕ́НЗІЯ *ж.* Гартэнзія. *Гэ́та гарсе́нзія, як цвіці́ць, буке́ты бальшы́я.* Міцюкова.

ГАРСО́ЎКА, ГАРЦО́ЎКА *ж.* Бутля (гарэлкі) ёмістасцю тры літры. *Ба́цька два́ццаць пудо́ў насі́ў: закладáліся па гарсо́ўцы. Закладáліся на гарцо́ўцы: чаты́ры чалаве́кі нёс на сабе́.* Міцюкова.

ГАРУ́ШКА *ж.* Горка, невялікі ўзгорак, узвышша. *У нас ту́тыцька гару́шка, а ра́дъм бало́та.* Алексінічы. *Гару́шка бу́дзіць нібальшэ́нькая.* Партызаны. *З гару́шкі е́хаў і бах – зваліўся. Як іду́ пыд гару́, мне лу́ччы, а як з гару́шкі, мне хужэ́й.* Запруддзе, Кішуроўшчына, Самсоны. *Тут гару́шка, як тра́ктару хадзі́ць? З гару́шкі дзе́ці катáюцца.* Закур'е. *Мая́ ба́цькъўшчына была́ на гару́шцы.* Неўгадава. *Къла во́зіра Слідзя́цкъя ёсь гару́шка.* Дуброўкі. ГАРУ́ШАЧКА *памянш.* *У нас по́ля – ўсё гару́шъчкі.* Самсоны. *Тут за гару́шъчкай во́зіра.* Малы Азярэцк, Заазер'е, Кішуроўшчына, Самсоны.

ГАРЦАВА́ЦЬ *незак.* Бегаць, насіцца. *Ла́ска дзярэ́ць каро́ву, а каро́ва гарцу́йіць* [па хляве]. Чуцькі.

Ґ́А́РЧЫК *м.* Гарнец; мера ад трох да дзесяці фунтаў або бутэлек. *Я ґа́рчык вы́нісла жы́та.* Вялікі Азярэцк.

ГАРЧЫ́ЦА *ж.* Свірэпа. *Гарчы́цу – у сіло́с з гаро́хам.* Партызаны.

ГАРЧЭ́ЙШЫ *прым.* Больш горкі. *Мо́жа гуркі́ і гарчэ́йшые.* Вялікі Азярэцк.

ГАРШО́К *м.* Гаршчок. *Гънча́р дзе́лаў гърлачы́ і гаршкі́.* Апечкі, Леснікова. *Гаршкі́ з глі́ны ў пе́чку ста́вілі.* Заазер'е. *Гаршко́м гро́шы ме́рылі – зво́нкую мане́ту.* Каралевічы. *Гаршкі́ чо́рныя купля́лі, з глі́ны.* Буй. ГАРШЧО́ЧАК, ГАРШЧЭ́ЧАК *памянш.* *Гаршчо́чкі былі́, гърлачы́, гаршкі́, ло́шкі дзірвя́нные.* Гарадзец. *У гаршчэ́чак збіра́юць сміта́ну, у пе́чку, аттó́піцца, сальéш і кало́ціш. Сміта́ну ў гаршчэ́чык збіра́ла ма́тка.* Турава.

ГАРЫ́СТЫ *прым.* Гарысты. *Я е́хуў з дзе́дъм, там гары́стыя ме́ста, і конь папу́дзіўся.* Самсоны.

ГА́РЫЦЦА *незак.* Імкнуцца. *У го́рад га́руцца усе́ маладыя.* Розмыслава.

ГАРЭ́ЛАШНЫ *прым.* З-пад гарэлкі, у якім змяшчалася гарэлка. *Здъла́ гарэ́лышныя бутэ́лкі, то йдзі, ба́ба, зъ гарэ́лкъй.* Фасаўшчына.

ГАРЭ́ЛКА *ж.* Гарэлка. *А яны́ гарэ́лкі паста́вюць, даду́ць бутэ́льку.* Запруддзе. *А гарэ́лка с хле́ба, / і яе́ піць трэ́ба, / А хто гарэ́лкі ня п'ець, / ніха́й таму́ запрэ́ць* (з песні). Каралевічы. *То́лькі гарэ́лка я́зву вы́лечыла.* Баравікі. *Прыці́снулі зъ гарэ́лкъй і лу́нула.* Запруддзе. *Мъхамо́ры кра́сныйі нъ гарэ́лцы нъста́йівъюць.* Цясішча. *З дурні́ц брат гарэ́лку гнаў.* Кішуроўшчына, Багданава, Фасаўшчына. *Гарэ́лкуй ру́кі абмы́ла, пчо́лы гарэ́лку лю́бюць.* Неўгадава. ГАРЭ́ЛАЧКА *памянш.* *Як да гарэ́лачкі, я ж сама́, а як рабо́таць, так ні́ма* (прыпеўка). Вялікі Азярэцк.

ГАРЭ́ЛЛЯ *н.* Пагарэлішча. *Дзе згарэ́лы дом, лажы́сся на гарэ́лля.* Міцюкова.

ГАРЭ́НІЦЦА *незак.* Гарэць. *У нас ха́ты ні гарэ́нілісі, ніч́о́га.* Неўгадава.

ГАРЭ́НІЦЬ, **ГАРЭ́ЙНІЦЬ** *незак.* Гарэніць, мець горкі прысмак. *Падгро́бы гарэ́нібт, йіх атва́рыют.* Карпавічы. *Капу́ста гарэ́йніць, паку́ль гарка́ч вы́йдзе з ніе́.* Вялікі Азярэцк.

ГАРЭ́ЦЬ *незак.* 1. Гарэць. *А тады́ пъдыйшо́ў і скъза́ў*: «*Брат, гары́м*!» Міцюкова. *Тады́ лучы́нка гарэ́ла, я тро́хі по́мню.* Запруддзе. 2. Смылець ад укусаў, апёкаў. *Я яе́ рука́мі го́лымі рву* [крапіву], *пстрыка́іцца, ру́кі гара́ць.* Заазер'е. *Пясо́к, дык гара́ць падо́швы.* Багданава. 3. Цвісці (пра агуркі). *Гарэ́лі яны́, гэ́тыя агуркі́.* Партызаны. ◊ ГАРЫ́ ТЫ (ЯНО́) ГА́РАМ (праклён). Пра пільную неабходнасць, патрэбу ў нечым. 1. *Гары́ ты га́рам, пае́дзім у Ві́цебска.* Запруддзе. *Гары́ яно́, цяпе́р по́зна зу́бы станаві́ць.* Ракаў Засценак. 2. Нізашто, ні ў якім выпадку. *Гары́ яно́ га́рам – абазля́цца з працсіда́целям.* Партызаны.

ГАСІ́ЦЬ *незак.* Выключаць. *Утра́чкам пакупа́ю дзяцёнка, спаўю́, а цяпла́ гасі́ць не́калі – пятна́ццаць дзянькоў ні гасі́ла.* Цясішча.

ГАСПАДА́Р *м.* □ *Як жы́та красу́е, дак гаспада́р галасу́е.* Багданава.

ГАСПО́ДЗЬ *м.* ◊ ГАСПО́ДЗЬ НА СВЕ́ЦІ! Выгук пры незвычайным здзіўленні. *Гаспо́дзь на све́ці*! *– так руга́юцца – уціка́й.* Запруддзе. ◊ ГАСПО́ДЗЬ МОЙ БОГ! Тое ж. *Што там было́, гаспо́дзь мой бог*! Ульянавічы. ◊ ГАСПО́ДЗЬ ВІСО́КІ. Тое ж. *Людзе́й – гаспо́дзь віcо́кі*! *Брэ́шуць так, гаспо́дзь віcо́кі, як брэ́шуць.* Партызаны.

ГАСУДА́РЫНЯ *ж.* Жонка, гаспадыня. *Каб мъя́ гусуда́рыня жыла́, то б нъ рука́х насі́ў.* Закур'е.

ГАСЦІ́НЕЦ *м.* Гасцінец, пачастунак. *Прывязу́ць гасці́нец.* Леснікі.

ГАСЦІ́НЕЦ *м.* Гасцініца, гатэль. *Но́вы гасці́ніц пастро́ін, харашо́ там.* Багданава.

ГАСЦІ́ЦЬ *незак.* Гасцяваць, частавацца. *У пе́рвую о́чырыдзь е́халі к мыладзёну маладу́хіны бацькі́, і там ужо́ гасці́лі.* Серкуці. *Іна́ усю́дых гасці́ць.* Багданава.

ГАСЦЯВА́ЦЬ *незак.* Частаваць. *Го́сці прые́дуць – няма́ чым гасцява́ць.* Міцюкова.

ГАТАВА́ЦЦА *незак.* Гатаваць, варыць страву. *Пе́рвая гату́ецца по́ліўка.* Фасаўшчына.

ГАТАВА́ЦЬ, **ГАТУВА́ЦЬ** *незак.* 1. Гатаваць, рыхтаваць. *Як гату́юць на стол мёртвых, так і тады́ гътува́лі.* Нямойта. 2. Нарыхтоўваць, квасіць. *У бо́чках капу́сту гату́ем.* Вялікі Азярэцк.

ГА́ТАРШЧЫК *м.* Рабочы лесапільні, які тачыў пілы. *Рабо́таў га́тършчыкам на пілъра́ме. Пілы́ стая́ць, і туды́ браўно́ патсо́ўваюць, ён наво́дзіў гэ́тыя пі́лы.* Баравікі.

ГАТО́ВАЕ *н.* Несаматужна зробленае, тавар фабрычнай вытворчасці. *Цяпе́р вы́гада жыць*: *усё гато́вае.* Дуброўкі.

ГАТО́ЎНАСЦЬ *ж.* Гатовы, звараны, падрыхтаваны. *Куцця́ – чы́ста выбіра́юць пшані́цу, кіпіця́ць яе́, ні да гато́ўнасці, із мёдам разво́дзюць.* Карпавічы.

ГАТУ́-ГАТУ́ *выкл.* Выгукі, якімі адганяюць ваўкоў. *Га́ту-га́ту, ваўкі́*! *– крыча́лі ба́бы. А ён пасле́днію згаро́ду піралёз і пашо́ў у лес.* Міцюкова.

ГА́ЎКАЦЬ *незак.* Гаўкаць, брахаць. *Саба́ка га́ўкаіць і брэ́шыць.* Дольдзева.

ГАФТ, **ҐАФТ** *м.* Ажурная тканіна. *Ґафт тако́я, як кру́жава.* Багданава. *Ґа́фту кусо́чак быў, га́фтам абшы́ла.* Нямойта. *Гафт прышыва́лі.* Самсоны.

ГАФТАВА́ЦЬ, **ҐАФТАВА́ЦЬ**, **ҐУХТУВА́ЦЬ** *незак.* 1. Рабіць гафт. *Ґафтава́ць сама́ ґафтава́ла.* Кляпчэва. *А я ґухтува́ць уме́ла усе́ ге́та.* Савінічы. 2. Упрыгожваць, абшываць гафтам. *Гафтава́ла камбіна́цыю.* Кляпчэва.

ҐА́ХАР *м.* Кавалер, хлопец, які заляцаецца да дзяўчыны. *Мо які́ ґа́хар хадзі́ў на́нъчкі*? Дольдзева. *А іна́ с э́тым га́храм сваі́м е́здзіць на машы́не, а ён ну́дзіцца.* Вялікі Азярэцк.

ГАЦА́К *м.* Блін з перамёрзлай бульбы. *Бу́льбу збіра́лі, як перамёрзніць, астае́цца то́лькі кръхма́л, і тады́ укапа́ем, збіра́ім і таўчо́м, і такі́я пяклі́ блі́ны, гацакі́, а хто ташно́цікі зваў.* Серкуці.

ГАЦІ́ЦЬ *незак.* ◊ ХОЦЬ ГАЦЬ ГАЦІ́. Вельмі многа, вялікая колькасць чаго-н. *Хоць ты гаць гаці́ – сто́лькі дроў загато́віць.* Дольдзева.

ГАЦЬ *ж.* Гаць; насып, насціл цераз балота. *У ге́тай га́ці чуць прае́халі.* Партызаны.

ГА́ЧЫК *м.* Матыка. *Ска́пваць га́чык, ён без зубцо́ў.* Закур'е.

ГБА́ЛА, **Ґ БА́ЛА** *н.* Прылада, пры дапамозе якой гнулі палазы, дугі і інш. *Гба́ла к сцяне́ і на ге́та гба́ла гну́лі ду́гі.* Запруддзе. *І па́руць і гнуць на гба́ла пало́ззя.* Міцюкова. *Гба́ла – э́та гнуць дугу́ з па́лкі, като́рая ня ло́паіцца.* Кляпчэва. *Гба́ла – гну́лі пълазы́ на са́ні, з дзе́рва талсто́га. Ґба́ла з то́ўстъга дзе́рава высіка́лься.* Турава. *І гба́ла пакажу́, як пълазы́* [гнуць]. Марозаўка.

ГБАЦЬ *незак.* Гнуць. *Гба́лі ду́гі.* Запруддзе.

ГВАЗДАДЗЁР *м.* Прылада для выцягвання цвікоў. *Гваздадзёрам гвазды́ вы́цягваюць, жале́зны, з двух ко́нчыкаў, падсо́дзіш цясне́й гвозд і вы́дзернеш.* Вялікі Азярэцк. *Як палы́ перасціла́юць, кру́пныя гво́здзя выта́скваюць гваздадзёрам.* Запруддзе. *Гво́здзя выма́ць быў гвъздадзёр. Гвъздадзёр у ві́дзі ло́ма, а другі́ во, як мълато́к. Лом-гваздадзёр і мълато́к-гваздадзёр.* Жохава. *Гвъздадзёр быў – раздво́енаё зяле́за.* Манголія.

ГВАЗДЗІ́К *м.* Гваздзік. *Гваздзікі́ цвіця́ць пад вакно́м.* Багданава.

ГВАЛТ, **Ґ ВАЛТ** *м.* 1. Крык, шум, лямант. *Гвалт то́жа, як крыча́ць.* Манголія. *Ці ма́ла было́ тады́ ґва́лту, крыку, ръзарэ́ння.* Гарадзец. *Як спра́вілі ґвалт, як спра́вілі крык.* Міцюкова. *Гвалт пъдняла́, але́ я зна́ю, яе́ рука́ пъхадзі́ла.* Нямойта. 2. Прымяненне фізічнай сілы. *Во гвалту́юць. Ка́жа* [бацька]: *кладзі́ зат, то гвалт*! [і дзіця падымала гвалт]. Багданава.

Ґ ВА́ЛТАВАЦЬ *незак.* Біць, прымяць фізічную сілу. Багданава.

Ґ ВА́ЛТАНЬКІ *прысл.* Роспачна (?). Ульянавічы.

ГВОЗД *м.* Цвік. *На сцяне́ гвозд.* Запруддзе. *Уну́ка папрасі́ў гвозд убі́ць.* Багданава. *Гвазд́э бальшэ́я і ма́лые.* Вялікі Азярэцк, Запруддзе.

ГВО́ЗДЗЯ *н. зб.* Цвікі. *Гво́здзя набіва́еш.* Апечкі.

ГЕ́БЛІК *м.* Невялікі гэбель, рубанак. *Быў ге́блік апчышча́ць, штоп быстрэ́й як мо́жна накры́ць.* Сукрэмна.

ГЕКТА́Р, **ГЕ́КТАР**, **ГАКТА́Р** *м.* Гектар. *Дава́лі, каму́ маласяме́йным, пу́ўтура́ гекта́ры, у каго́ бо́льшы сям'я́ – два гекта́ры, шчэ бо́льшая – тры гекта́ры дава́лі зямлі́.* Леснікова. *Ге́ктар бурако́ў далі́ вы́палаць. Къла ге́ктъра зямлі́ та́я увало́ка.* Нямойта. *Лёну вы́бяры два ге́ктары.* Кляпчэва. *Ра́ньшы надзе́л, як цяпе́р ге́ктары. Чаты́ры ге́ктары у тым надзе́ле.* Самсоны. *Ні́ва бува́іць шэсь гакта́р.* Гарадок.

ГЕРМА́НЕЦ *м.* Немец. *Герма́нцы тут і пілі́ і гуля́лі.* Запруддзе.

ГЕСТА́ПАВЕЦ, **ІТА́ПАВЕЦ** *м.* Гестапавец. *Геста́паўцы тут ці былі́, ня по́мню, не́мцы у нас былі́. Іта́паўцы нъда мной стъя́лі.* Нямойта.

Ґ Е́СТКА *ж.* Какетка, гестка. *С ґе́сткамі ко́фты, ку́рткі шылі.* Багданава. *З ґе́сткамі ко́фту пашы́йця мне.* Нямойта. ҐЕ́СТАЧКА, ГЕ́СТАЧКА *памянш. Вот так вот ґе́стъчка была́, дзяцём пла́цікі шылі, бывала ні хвата́іць, то дзе́лъли.* Гарадзец. *У ко́фтачцы то́лькі была́ ге́стъчка.* Запруддзе.

ГІ́БЕЛЬ *ж.* Шмат, многа. *Чарве́й гі́бель у сырка́х.* Запруддзе. *Бума́гі гі́бель ёсць цяпе́р у пе́чку паттапі́ць.* Станюкі. ◊ ДА ГІ́БЕЛІ. Тое ж. *Жукі́ на бу́льбу усе́лі, лічы́нак да гі́белі.* Партызаны.

ГІ́БКІ *прым.* Гнуткі. *Яе́ стругáлі, штоп была́ больш гі́бкъя.* Дольдзева.

Ґ ІБНО́С, **Ґ ІМНО́З** *м.* Гіпноз. *У таго́ зло́дзіга ґімно́з ёсь. Ай-ё.* Леснікова. ҐІБНО́С. Манголія.

ГІ́БНУЦЬ *незак.* Гінуць, знікаць, прападаць. *Ско́лькі іх гі́бніць, шахцёраў.* Малы Азярэцк. *А лю́дзі гі́блі ў лясу́.* Ульянавічы.

ГІБУ́ШЧЫ *прым.* Вельмі гнуткі. *Сдзе́лаіць па́лку гібу́шчую, іна́ згіна́іцца.* Фасаўшчына.

ГІ́ДКІ *прым.* Агідны, брыдкі. *Такі́я гі́дкія смаля́нкі.* Буй.

ГІ́КАЦЦА *незак.* Гізаваць. *Вадні́, сляпні́, му́хі куса́юць – каро́ва гі́каецца. Каро́ва гі́каецца, як куса́юць вадні́, сляпні́. Каро́вы гі́каюцца, на́да дамо́ў гнаць.* Гарадзец.

ҐІМО́РНІЧАЦЬ *незак*. 1. Капрызіць. *Гімо́рнічаюць* [нібы плачуць] *дзе́ўкі*, *адна́ за другóй насі́ць ні хо́чыць*. Вялікі Азярэцк. 2. Выпрошваць. *Тры ў мяне́ дачкі́*, *а ґімо́рнічаюць*, *ко́ждуй пашы́й пальто́*. Нямойта.

ҐІПНА́СТА *агульн*. Гіпнатызёр. *Гіпна́ста іх*, *цъга́н*, *выхо́дзіць*, *як све́жы чалаве́к увóйдзіць*. Нямойта.

ГІПЮ́РАВЫ *прым*. Гіпюравы. *У каро́ткай суке́начцы гіпю́равай – свідзе́цельніцы*. Міцюкова.

ҐІРҐІТА́ЦЬ *незак*. Гергетаць; гаварыць незразумела. *Уле́с не́міц на машы́ну*, *як стаў ґіргіта́ць*. Нямойта.

ГІСТО́РЫЯ *ж*. Гісторыя (прадмет навучання). *Гісто́рыю прападае́ць у сямігóтцы*. Ульянавічы.

ҐІШЭ́ФТ *м*. ◊ ІМЕ́ЦЬ ҐІШЭ́ФТ. Быць у адносінах. *Я з і́мі* [цыганамі] *ґішэ́фта нія́кага ні іме́ю*. Самсоны.

ГЛА́ДАМ *прысл*. Цалкам, поўнасцю. *Пр́ошлы гот гла́дъм пръпа́ў гаро́т.* Серкуці.

ГЛАДАМЫ́РА *агульн*. Вельмі пераборлівы, далікатны ў ядзе чалавек. *Ён ду́жа піраборлівы ў ядзе́*, *гладамы́ра такі́*. Міцюкова.

ГЛАДЗЕ́Й *прысл*. Больш роўны, устойлівы. *Як мале́нькая наці́на была́*, *гладзе́й была́*, *аку́чвала*, *а так па́дала*. Багданава.

ГЛАДЗІВО́ЛУС *м*. Гладыёлус. *Пазламі́лі гладзіво́лусы*. Багданава.

ГЛАДЗІ́ЛКА *ж*. Від малатка. *Гладзі́лка – як во́сі дзе́лаць у калёсы*, *настаўля́іш і зве́рху мо́латам аптыка́іш*. *Гладзі́лка была́*, *е́слі во́сі дзе́лыць у калёсы*. Жохава.

ГЛА́ДЗІЦЬ *незак*. Гладзіць, прасаваць. *Былі́ уцюгі́ дыхавы́я*, *туды́ накладзе́ш жа́ру*, *ён нагрэ́іцца і гла́дзіш*. Станюкі.

ГЛА́ДКА, **ГЛА́ТКА** *прысл*. 1. Зусім, поўнасцю, цалкам. *Гла́дка ababра́лі паліца́і*, *астала́ся у адно́й руба́хі*. Баравікі. *Ён дурны́ гла́дка*. Буй. *Ён у міне́ глухі́ гла́дка*. Станюкі. *Гърнъста́і гла́тка бе́лыя*. Багданава. *Цыбу́ля гла́тка чо́рная*. *Гла́тка дурны́я*, *като́рыя сі́люцца*. Запруддзе. *Ніко́га ш гла́тка німа́*. Кішуроўшчына. *Ска́ту ніку́ды німа́*, *і вы́мякла карто́шка*, *уся́ прыпа́ла гла́тка*. Леснікова. 2. Надзвычай добра. *Гла́дка есь адно́ мало́шныя* [пры хваробе печані]. 3. Вельмі, надта. *Гла́дка скупы́ хадзя́ін*, *гла́дка*. Ульянавічы. 4. Пуста, гола, галодна. *Гла́дка, німа́ чаго́ е́сці*. Кляпчэва. 5. *часц*. Толькі, адно. *І кунпякі́*, *і кілба́сы забра́лі*, *астала́ся гла́дка з дзе́цьмі*. Цясішча.

ГЛА́ДКІ, **ГЛА́ДКІЙ**, **ГЛА́ТКІ**, **ГЛА́ТКІЙ** *прым*. 1. Поўны, тоўсты, укормлены. *І ў нас ёсць гла́дкія ба́бы*. Буй, Вялікі Азярэцк. *Як лін*, *гла́дкі*. Запруддзе. *Гла́ткія*, *як пірагі́.* Каралевічы. *Штоб ко́ні былі́ гла́дкія*, *трэ́ба йім авёс*. Самсоны. *Гла́ткій*, *як къба́н*. *Гла́ткій*, *як ня трэ́сніць са́ла*. Сянно. 2. Гладкі, роўны. *Чэ́рці яго́ на гла́ткі ка́мень ўзвялі́*, *раздзе́лі*, *пълажы́лі спаць да пітухо́ў*. Багданава. 3. *часц*. Толькі. *Асталі́ся гла́дкія старыкі́*. Савінічы.

ГЛАДЗЬ *ж*. Від ручной вышыўкі. *Гла́ддзю*, *храсто́м вышыва́лі*. Розмыслава.

ГЛАЗ *м*. ◊ З ГЛА́ЗУ. Урочлівы, які можа лёгка ўрачы. *З гла́зу пъга́нъя была́* [паглядзіць і сурочыць]. Нямойта.

ГЛА́ЗЫ *мн*. Вочы. *У мяне́ ат цяжо́лых рабо́т гла́зы забале́лі*. Багданава. *Ужо́ і гла́зы ні ві́дзяць*, *яка́я тут каро́ва*. Буй. *Гла́зы мае́ не дазваля́юць віза́ць*. Цясішча. *У яе́ гла́зы такі́я некрасі́выя ста́лі*. Запруддзе. *Яка́я ты стра́шная*, *гла́зы жо́ўтыя*. Міцюкова. *Но́гі да гла́зы – са́мае аснаўно́е ў чалаве́ка*. Ульянавічы. *Ма́ткіны гла́зы крэ́пкія*. Фасаўшчына. *Уся́кія гла́зы быва́юць*: *быў дзяцёнак разгаво́рчаты – стаў пла́каць*. Парэчча. ◊ У ГЛА́ЗЫ (сказа́ць). Адкрыта, прама, нічога не хаваючы. *Я яму́ усё сказа́ў у гла́зы*. Жохава. ◊ ГЛА́ЗЫ РАЗБЯГА́ЮЦЦА. Пра немагчымасць засяродзіцца на нечым з-за мноства тавараў, прадметаў. *Цяпе́р гла́зы разбяга́юцца, як увóйдзіш* [у магазіне]. Леснікова Сен.

ГЛАУКО́МА *ж*. *спец*. Глаўкома; хвароба вачэй. *У глазнэ́й прызна́лі мне глауко́му*. Міцюкова.

ГЛАЎКО́М *м*. *спец*. Тое ж. *Глаўко́м яшчэ́ хужэ́й*. Вялікі Азярэцк.

ГЛЕ́ДЗЮЧЫ *дзеепрысл*. Гледзячы. *Адзі́н на аднаго́ гле́дзючы так і яду́ць*. Міцюкова.

ГЛЕЙ *м*. Глей, вапністая, гліністая глеба. *Глей сі́вый і ле́піцца*. Самсоны.

ГЛЕ́ЙНІНА, **ҐЛЕ́ЙНІНА** *ж*. 1. Прамежак у столі паміж дзвюма бэлькамі. *Зъсталі́ў гле́йніну ў ха́ці*, *йіх бува́йіць тры*, *чаты́ры*. Алексінічы, Каралевічы. 2. Частка растворчатых варот. *На Йва́на Купа́ла мальчуга́ны зня́лі адну́ ґле́йніну і бро́сілі ў кънаву*. Алексінічы.

ГЛЕ́ЙНЯ, **ҐЛЕ́ЙНЯ** *ж*. 1. Тое ж. *Ґле́йня – прыміжу́так памі́ш ба́лкамі на сто́лі*. Серкуці. *Ґле́йня – рад до́сък у сто́лі да бэ́лькі*. Гарадзец. *Ґле́йня – е́та до́шкі паміж ба́лькъмі*. Запруддзе. *Паміж ба́лкамі ґле́йня* [на столі]. Фасаўшчына. 2. Тое ж. *Дзе́лаюць на адну́ гле́йню въратá*, *э́та прыме́рна*, *часць варо́т*, *гле́йня адна́*, *а мо́жна на дзве гле́йні*. Нямойта.

ГЛЕ́ЧЫК *м*. Збанок, гарлачык. *У гле́чку нясу́ць мълако́*. Багданава.

ГЛІКО́ЗЫ, **ЛІКО́ЗЫ** *мн*. Глюкоза. *Яна́ на глікóзах жыла́*. Вялікі Азярэцк. *На лікóзах дзіржа́лі, а так бы памёр*. Міцюкова.

ГЛІ́НА *ж*. 1. Гліна. *Бяру́ць глі́ну*, *абыкнаве́нную глі́ну*, *насцілáлі сло́ем*, *а пато́м глі́ну трамбува́лі*. Нямойта. *Глі́ны прыкладáець*, *як ві́ма апо́хніць*, *кро́ўю і гно́ем до́іцца каро́ва*. Ракаў Засценак. *Глі́ну во сне ві́дзіш – смерць у ро́дных* (прыкмета). Каралевічы. 2. Гліністая глеба. *Ёсь у нас глі́ністыя міста́*, *на глі́ні сла́ба расце́ць*, *сла́бы уръджа́й*. Міцюкова. *У нас ёсь търфя́нікі на Бало́нні, глі́на кра́снъя і пішча́нъя зімля́*. Фасаўшчына.

ГЛІ́НІСТЫ *прым*. Гліністы. *Глі́ністая зімля́*, *у Бу́бліве сключы́цільна глі́на*. Жохава.

ГЛІНЯ́НЫ, **ГЛІ́НЯНЫ** *прым*. 1. Гліняны. *Лату́шка зва́лі гліня́ную мі́ску*, *са́ла кладу́ць*, *глыбо́кія*. Фасаўшчына. *Глі́нянъе гаршкі́*, *лъха́нкі*, *гърлачы́*, *глячкі́*, *свісткі́*, *жуле́йкі*. Кляпчэва. 2. Гліністы. *Там гліня́на ме́ста*, *туды́ е́здзілі глі́ну капа́ць*. Багданава.

ГЛІСТ *м*. Гліст. *Глісты́ ад сла́дасці*. Баравікі.

ГЛО́ТКА *ж*. Горла, глотка. *Е́слі гло́тка сці́снець*, *ма́мка бу́льбу спа́рыць*, *дух к сабе́ ціга́іш і ціга́іш і про́йдзіць*. Запруддзе. *Гло́тка балі́ць, не магу́ лыкну́ць*. Нямойта. *Гло́тку хаце́лі вы́разаць*. Дольдзева. *Каб табе́ гло́тка вы́сахла*, *каб ты ні гаварыў* (праклён). Запруддзе.

□ *Сам с сіні́цу, а гло́тка с святлі́цу*. Партызаны. □ *У каго́ гло́тка*, *у таго́ і сі́ла*. Нямойта.

ГЛУМІ́ЦЬ *незак*. Здзекавацца. *Нашто́ ма́лае глумі́ць*? Вялікі Азярэцк.

ГЛУ́МНА *прысл*. Шумна, цесна. *Ле́там глу́мна*, *як нъсабіра́ецца сто ўну́каў*. *Ле́там по́ўна людзе́й*, *глу́мна*. Машчоны.

ГЛУ́ПАСЦЬ *ж*. Неістотнае, нецікавае. *А*, *гэ́та глу́пасць*, *гэ́та ня сто́іць піса́ць*. Леснікова.

ГЛУПУ́ЧЫ *прым*. Вельмі неразумны, някемкі. *Яго́ ухажо́рка глупу́чыя была́*. Вялікі Азярэцк.

ГЛУПУ́ША *ж*. Тое ж. *Йіна́ была́ така́я глупу́ша*. Вялікі Азярэцк.

ГЛУ́ХА *прысл*. Ціха, маўкліва. *Цяпе́р саўсе́м глу́ха*. *Ніхто́ ня пяе́ць*, *па валачо́бніках не хо́дзіць*. Міцюкова.

ГЛУХАНЯМЭ́Й *прым*. Глуханямы. *Я ду́маў*, *што ён глуханямэ́й*, *аш не*. Пожанькі. *Гэ́та ба́ба прытвары́лася глуханямэ́й*. Сянно.

ГЛУХІ́, **ГЛУХЕ́Й**, **ГЛУХО́Й** *прым*. 1. Глухі, які недачувае. *Стары́ воўк ду́жа глухі́, ка́жуць*. Багданава. *Глухі́* [чалавек], *як дурны́*. *І глуха́я і дурна́я ста́ла*, *як аве́чка*. Нямойта. *Мае́ ву́шы глухі́е*. Мянюцева. *А ма́ліц быў глухе́й*, *ні разбіра́йіць* [што гаворыць дзяўчына]. Сянно. 2. Непаслухмяны. *Чаго́ глухе́я дзе́ці ста́лі*? *Ня чу́юць*, *ня слу́хаюцца*. Серкуці. ○ ГЛУХІ́ АҐІ́Р. Чарот. *Глухі́ аґі́р скрось заро́с*, *въда́ і въда́*. Алексінічы. ○ ГЛУХО́Й БАРАВІ́К. Жоўцевы грыб. *Глухо́й бъраві́к го́ркай*, *йіх мно́га вы́рышшы*. *Глухо́й бъраві́к гарэ́нійіт*, *бу́дзіць го́ркай* [пры варцы]. Карпавічы. ○ ГЛУХА́Я КРАПІ́ВА. Пустырнік (трава). *Мы завём глуха́я крапі́ва і ні зна́йім длі чаго́*. *Глуха́я крапі́ва па гаро́дах, на по́лі*. Багданава. *Глуха́я крапі́ва сі́венькая*, *ад даўле́ння то́пяць*. Мянюцева. ◊ ГЛУХІ́ ЯК ПЕНЬ.

Зусім глухі. *Глухі́ як пень*. Багданава. ◊ ГЛУХІ ЯК БОТ. Тое ж. *Глухі́ як бот*. Багданава. ◊ ГЛУХІ ЯК СЦІНА́. Тое ж. *Глухі́ як сціна́*. Багданава.

ГЛУХУВА́ТЫ *прым*. Глухаваты; той, хто недачувае. *Глухува́ты, на́да гаварыі́ць крэ́пка*. Міцюкова. *Я глухува́тая тро́шкі*. Нямойта.

ГЛУШ *ж.* 1. Гусцяж, глуш. *Глу́шшу зараста́юць лясы́. Лясы́ запусці́лі, глу́шую зараста́юць*. Цясішча. 2. Пустазелле, быльнёг. *Пашла́ глуш расці́, нічо́га ні ста́ла*. Пожанькі.

ГЛУШНЯ́ *ж.* Вельмі глухі чалавек. *Глушня́ ты*. Багданава. *Зь е́туй глушнёй ні дъ*[ы]*гаво́рісся*. Пожанькі.

ГЛЫ́БІ *прысл*. Глыбей. *Дъва́й глы́бі къпа́ць*. Кляпчэва.

ГЛЫБО́КА, **ГЛУБО́КА** *прысл*. Глыбока. *Вады́ мно́га, бірагі́ глыбо́ка*. Багданава. *Глыбо́ка вы́капаў* [калодзеж]. *Глубо́ка ду́жа вы́капаў*. Дольдзева. ГЛЫБО́ЧЫНЬКА *памянш*. *Глыбо́чынька дзяцёнък ляжы́ць у тыгане́*.

ГЛЫБО́КІ, **ГЛУБО́КІ** *прым*. 1. Глыбокі, позні. *У глыбо́кую во́сінь къня́ нъ гумно́ пу́сціш, а сам по́йдзіш мълаці́ць*. Міцюкова. 2. Які дасягнуў найвышэйшай ступені, мяжы. *Гэ́та ж ні гла́тка глыбо́кая ста́ръсь. Мужукі́ мруць і глыбо́късй ста́ръсці ні дажыва́юць у нас, дажыва́юць ста́ръга бы́ту лю́дзі*. Чуцькі. *Ні дай бох ста́ръсці глубо́кай ждаць*. Гарадзец.

ГЛЫ́БШЫ *прысл*. Глыбей. *Атме́л ад бе́ръга, а да́лі глы́бшы*. Гарадок.

ГЛЫК *выкл.* Хуценька праглынуць. *Ён гато́вага – глык, і ўсё*. Дольдзева.

ГЛЫ́МАЦЬ *незак*. Глэмаць; хапаць зубамі, губамі. *Конь глы́мъя, і зы́куўкіна гні́да пупъда́йіць у рот*. Сянно.

ГЛЫНУ́ЦЬ *зак*. Глынуць. *Я глыну́ тро́хі вады́*. Каралевічы. *Ні магу́ глыну́ць, захліпа́юся*. Неўгадава.

ГЛЫТА́ЦЬ *незак*. Глытаць. *Я саўсі́м ні магла́ глыта́ць*. Нямойта.

ГЛЯДЗЕ́ЦЬ, **ҐЛЯДЗЕ́ЦЬ**, **ГЛЕ́ДЗІЦЬ** *незак*. 1. Глядзець, бачыць. *Гляджу́: аш там свет гары́ць*. Міцюкова. *Ня ду́жа хо́чуць глядзе́ць гла́зы*. Багданава. *Ґляжу́, аж удзіві́лася*. Дуброўкі. ГЛЯДЗЬ. Глянуць вокамгненна. *Прыняслі́ грыбо́ў. Я глядзь: а ма́льчыкі, ня е́шча грыбо́ў, – гэ́та ш мъшакі́*. Гарадок. 2. Выхоўваць, наглядаць. *Свякро́ў ужо́ у мяне́ была́, два́ццаць пяць гадо́ў са мной жыла́, іна́ ужо́ дзяце́й глядзе́ла. Цяпе́р і ні раджа́юць крэ́пка, што ця́шка глядзе́ць* [дзяцей]. Гарадзец. *Бу́ду тлумі́цца з і́мі, глядзі́ця са́мі сваі́х дзяце́й. Я сваі́х дзяце́й гле́дзіла, вы сваі́х гле́дзьце*! Запруддзе. 3. Клапаціцца. *Сістра́ глядзі́ць яго́* [брата], *жо́нка паме́рла во гот*. Заазер’е. *Усе́ самі́ за сабо́й глядзе́лі ў пала́ці*. Нямойта. 4. Даглядаць (скаціну). *Якра́з руса́льная нядзе́ля, а мы з баба́й Ма́р’яй глядзе́лі ў калхо́зі ціля́т*. Запруддзе. *Ён ціля́т глядзе́ў, а яна́ каро́ў даі́ла*. Латыгаль. *Ціля́т сем гадо́ў глядзе́ла*. Серкуці. *Жо́нка ко́ні глядзе́ла усё урэ́мя*. Багданава. 5. Сачыць, трымаць у парадку, дысцыпліне. *На́да рукъвадзі́цель харо́шы, кап глядзе́ў за ўсім*. Гарадзец. ◊ НІ ГЛЯДЗЕ́ЦЬ НІ ЛБА НІ ВО́КА. Быць неахайным, абыякавым. *Ні́які ён: ні глядзі́ць ні лба ні во́ка*. Ульянавічы.

ГЛЯК *м.* Збан; гліняная пасудзіна з вузкім горлам. *Гляк шыро́кі такі́, уве́рху то́ненькі. Самаго́нку лілі́, караcі́н*. Фасаўшчына. *Гляк, глячо́к пяць-шэсь лі́траў, на піцьдзеся́т чълаве́к*. Леснікі.

ГЛЯ́НУЦЬ, **ГЛЯ́НАЦЬ** *зак*. Глянуць, кінуць позірк. *Гля́ніць – і ўсё, суро́чуў*. Партызаны. *Як гля́ніць, дык уціка́йіць*. Пожанькі. *Каб вы там гля́налі*! Розмыслава.

ГЛЯЧО́К, **ГАЛЯЧО́К** *м.* Збан; гліняная пасудзіна з вузкім горлам. *Э́та глячо́к для съмаго́нкі*. Кляпчэва. *На галячо́к табе́ гарэ́лкі*. Нямойта.

ГМУ́ЗДАЦЬ, **ГМУЗДА́ЦЬ** *незак*. Закілзоўваць. *Як ра́ньшы жырапцы́ былі́, то на муштукі́ яго́ гму́здалі, штоп ле́хчы было́ удзе́ржыць*. Сукрэмна.

ГНАІ́ЦЦА *незак*. Гнаіцца, загнойвацца. *Гнаі́лася ву́ха у е́йнага мужыка́*. Ракаў Засценак. *Зълату́ха нъ гла́зы па́ла, гнайі́цца ста́лі*. Нямойта.

ГНА́ТЫ *дзеепрым*. Выгнаны (спосабам перагонкі). *Гна́тая гарэ́лка стая́ла на ста*[ъ]*ла́х і куплёная*. Каралевічы.

ГНА́ЦЦА *незак*. 1. Гнацца. *Ма́тка, дува́й е́сці, за мной го́нюцца*. Рубежніца. *Яны́ ўчатыро́х за мной гна́лісі*. Нямойта. 2. Любіць, жадаць. *А як яны́* [дзеці] *гна́ліся за мной, я іх любі́ла*. Багданава. 3. Хацець мець, набыць. *Гна́ліся за зямлёй.* Марозаўка. *Цяпе́р усе́ го́нюцца зъ чымпіёнъмі* [шампіньёнамі]. Нямойта. 4. Хацець мець, жадаць. *Ба́цька го́ніцца, каб ма́льчыка, а ўсе дзе́ўкі.* Ульянавічы.

ГНАЦЬ *незак*. 1. Гнаць, накіроўваць прымусова. *На́дъ гнаць у по́ля. Го́нюць нас наро́днікі, а дзе́ці біга́ць* [за намі]. Багданава. 2. Весці ў пэўным напрамку. *Го́нюць к дзярэ́ўні кана́ву*. Баравікі. 3. Атрымоўваць перагонкай. *Гарэ́лку гна́лі ў сара́і сыча́с*. Нямойта. *У нас ні го́нюць ба́бы гарэ́лку*. Рэчкі. 4. Закідваць убок. *Бува́йіць нъ даро́зі, што са́ні ўбок го́ніць*. Гарадок. 5. Хутка расці. *Ой, як тра́вы го́ніць*. Запруддзе. 6. Абходзіць. *Тады́ ш* [раней] *аднэ́й ча́ръчкъй го́нюць усі́х*. Багданава. 5. Злавацца, выяўляць непрыязь. *На не́мцаў я ду́жа зла ні гнаў: паліца́і усю́ дзярэ́ўню арыстава́лі*. Фасаўшчына. ◊ ГНАЦЬ ГРЭ́НКУ. Злавацца, крыўдаваць. *Ні на́да, ма́ма, нъ мяне́ гнаць грэ́нку*. Каралевічы. ◊ ГНАЦЬ КУПА́ЛА. Праводзіць абрадавыя дзеянні па выгнанні купалы. *Го́нюць купа́ла, у гэ́ты бок го́нюць, дзе жы́та. Го́нюць купа́ла, пръвъжа́юць яго́ ў бор. Ся́нні купа́ла гъня́лі*. Запруддзе. *Купа́ла го́няць у пъпа́р, дзе каро́вы пасу́цца, а руса́лку – у жы́та*. Дольдзева.

ГНАЯВІКІ́ *толькі мн*. Калёсы (для вывазу гною ці для іншых гаспадарчых патрэб). *Гнъявікі́ – калёсы, наво́с вазі́лі і ў Сянно́ е́здзілі. У гнъйівіка́х ру́чкі прывінчаны к ру́чкъм*. Гарадзец. *Гнаявікі́ – што во́зюць гной і на бъза́р е́здзілі*. Вялікі Азярэцк. *Гнъявікі́ там, у путпъ^{у}ве́цы стая́ць*. Багданава.

ГНАЯ́ЎКІ *толькі мн*. Тое ж. *Гная́ўкі – э́та калёсы гной вазі́ць. Калёсы – э́та гная́ўкі, а ма́жы – э́та фурго́н се́на, сало́му вазі́ць*. Нямойта.

ГНАЯЎНЫ́ *прым*. Які звязаны з гноем. Марозаўка.

ГНЕ́ДЫ, **ГНЯДЭ́Я**, **ГНЯДЭ́І** *прым*. Гняды. *Ёсь така́я мась гне́ды конь*. Сянно. *Быва́іць гне́ды конь, ры́жы, се́ры*. Запруддзе. *Конь гнеды́, хвост чо́рны, а шэрсць кръснава́та, пат ры́жава*. Вялікі Азярэцк. *Гне́ды конь аж зълаці́стыя па ём* [валасінкі, шарсцінкі]. Нямойта. *Гнядэ́я ко́ні. Гнядэ́і ко́ні ўсе былі́ ў калхо́зі*. Розмыслава.

ГНЕ́ДА-ЗАЛАЦІ́СТЫ *прым*. Масць каня. *Гне́да-зълаці́сты конь, йіх у нас вы́віла въйна́*. Сянно.

ГНЁТ *м*. Гнёт, стос. *Гнёт такі́, кні́шкі піралі́ста́лі, яго́ ні нашлі́*. Леснікова.

ГНІ́ДЫ *мн*. Гніды, лічынкі вошы. *Шука́іць гні́ды жывэ́я, гні́ды паб'е́ць. Было́ іх з вайны́. Го́ра было́*. Багданава.

ГНІЛАВО́З *м*. Шампіньён. Закур'е.

ГНІЛІ́НА *ж*. Дуплаватае, гнілое дрэва. *Дрэ́ва тако́е выбіра́ць – гнілі́ну на уле́й. Вы́б'іць гнілі́ну на у́лей*. Манголія.

ГНІЛЛЁ *н. зб*. 1. Падгнілыя прадметы, пабудовы, старызна. *Яна́ ўжо гніллё, ско́ра забу́рыцца* [хата]. *Гніллё е́та ўсё узляпі́лі на яе́* [аддалі ўсё дрэннае]. Дольдзева. *Гніллё э́та, ужо́ яно́ старо́я*. Нямойта. 2. Ляжалыя грушы. *Пчо́лы лю́бяць гніллё* [грушы, як паляжаць]. Кішуроўшчына.

ГНІЛУ́ШКА *ж*. 1. Гнілушка (гнілая палка, пень, кавалак дрэва, нешта гнілое). *Гнілу́шкі з ліп, грып з ду́ба і арэ́шніка кладу́ць у дыма́р зямцы́*. Сянно. *Нашлі́ гнілу́шку, купі́лі* [хату]. Апечкі. 2. Перамёрзлая на полі бульба. *Гнілу́шкі і тэй ні было́*. 3. Страва, прыгатаваная з гнілой бульбы. *Гнілу́шак напяку́, дзе́ці ў шко́лу бра́лі. Гнілу́шкі ў вайну́ вары́лі, нарасхва́т* [былі]. *Гнілу́шку е́лі, кра́скі, шчаве́ль – уся́ паддзе́ржка*. Цясішча.

ГНІЛЫ́ *прым*. 1. Гнілы, трухлявы. *Яно́* [сучча] *ш ужо́ гніло́я, так яно́ і трэ́цца*. Заазер'е. *Сало́мы гнілэ́й даду́ць, се́на німа́*. Пожанькі. *Тапі́-тапі́ гнільі́мі дрыва́мі – усё ро́ўна хо́ладна у ха́це*. Дуброўкі. 2. Бясснежны. *Гнілы́ год – сне́гу німа́*. Дольдзева.

ГНІЛЬ *ж*. ◊ ГНІЛЬ ЯГО́ ЗНА́ІЦЬ. Пра поўную пагарду ці абурэнне адносна некага ці нечага. *А гніль яго́ зна́іць*. Запруддзе.

ГНІЦЬ *незак*. Гнісці. *Стаў верх зру́ба гніць і валі́цца* [у калодзежы]. Кляпчэва. *Ха́та пагніла́, гніе́ць ужо́. У нізі́ні бу́льба гніе́ць*. Гарадзец. *Урадзі́ла бу́льба да гніе́ць*. Гарадзец. *Гніе́ць бу́льба гніе́ць ў капца́х*. Неўгадава.

ГНОЙ *м.* 1. Гной, угнаенне. *Вот у мяне́ гно́ю у хле́ве мно́га*. Багданава. *Гной на́да вазі́ць да растраса́ць*. Буй. *Сястра́ гно́ем гуркі́ закрыва́ла*. Запруддзе. *На сабе́ вазі́лі гной у начо́ўках*. Фасаўшчына. *Каро́ва на гнаі́ стаі́ць*. Неўгадава. *Йі́х* [гнаявікоў] *ёсь, яны́ нъ гнаі́ї* [растуць], *а йіх ні бяру́ць*. Міцюкова. 2. Гной у балячцы, пры нарывах, заражэнні. *Гной спуска́лі, пераліва́ння кро́ві здзе́лалі* [як скулы былі]. Жохава. *Ле́тні дошч – на каро́ву гной* (прыкмета). Гарадзец.

ГНУ́ЦІКІ *толькі мн.* Сані з гнутымі палазамі. *Здзе́луў гну́цікі*. Гарадзец.

ГНУ́ЦЦА *незак.* Згінацца. *Па́льцы не гну́цца*. Буй. *Пака́ ру́кі гну́цца, бу́ду тут жыць*. Цясішча.

ГНУЦЬ *незак.* Гнуць, згінаць. *Пъкажу́, як гнуць пълазы́*. Марозаўка. *Я́сінь гла́дзінькій ръспа́рюць і гну́лі ду́гі.* Запруддзе. *Абады́ гну́лі*. Рэчкі. *У тых, хто гнець палазы́, ґба́ла ёсць*. Парэчча.

ГНЯЗДЗЁНА *н.* Гняздо. *Гняздзёнаў напаві́лі варо́ны*. Баравікі.

ГНЯЗДО́ *н.* 1. Гняздо. *Про́ці ха́ты гняздо́ буцяна́*. Нямойта. *Пъпадзе́ш на гняздо́, а там мъшаня́ты*. Багданава. *Бура́н быў скі́нуў гняздо́, сабра́ліся мужукі́ і ўсцягну́лі наве́рх*. Запруддзе. *У за́ръснікъх нъ лазе́ гняздо́* [сарокі]. Сянно. *Шэ́ркі – э́та вясну́шкі*. *Хто гнёзды разара́іць, у таго́ шэ́ркі бу́дуць* (прыкмета). Фасаўшчына. *На́да назбіра́ць у по́дак шчэ́пак. Го́лы, бо́сы тры разы́ аббе́гці круго́м ха́ты – бу́дзеш нахо́дзіць птушы́ныя гнёзды* (павер’е). Багданава. 2. Лунка, ямачка. *У гнязьдзе́, дзе бу́льба заво́дзіцца, карні́ жукі́ аб’яда́юць*. Партызаны. 3. Месца ў кассі, дзе ўстаўляецца кальцо касы. *Нъ кассі́ выбіва́йіш гняздо́ з задзе́ршкай, штоп къса́ ні твярну́лься*. Леснікова. 4. *перан.* Родныя, сваякі. *Яны́ сваі́м гняздо́м, дваю́радныя і ро́дныя, рабо́таюць*. Партызаны.

ГО-ГО-ГО *выкл.* Гукі, якія перадаюць гудзенне пчалы. *Стара́я ма́тка – го-го-го гудзі́ць*. Вялікі Азярэцк.

ГОД, **ГОТ** *м.* 1. Год. *Паўтара́ гада́ атслужы́ў ма́лец*. Запруддзе. *У вайну́ памёр паўтара́ гада́ ма́льчык*. Багданава. *Пражыла́ дзівяно́ста чатыры го́ды*. Свечы. *Распуска́юцца ране́й бяро́зы – год бу́дзець сухі́, але́шнік – год мо́кры* (прыкмета). Каралевічы. ГАДО́ЧАК *памянш.* *Адзі́н разо́чак – у гадо́чак*. Баравікі. 2. Памінальны стол (памінкі) па нябожчыку праз год, угодкі. *Трацці́ны зва́ліся, а тады́ шасці́ны, а тады́ дзівяці́ны, а тады́ гот*. Нямойта. ◊ АДЗІ́Н ГОД. У нейкі мінулы год. *Адзі́н год усю́ цімафе́еўку краты́ стачы́лі, усю́ зямлю́ і цімафе́еўку*. Запруддзе. ◊ (пайсці́) СВАІ́М ГО́ДАМ. З аднагодкамі, равеснікамі. *Ні сваі́м го́дам пайшо́ў у а́рмію*. Карпавічы. ◊ ПА ГАДА́Х. Па старасці, па ўзросце. *Мой па гада́х памёр*. Цясішча. ◊ ГАДЫ́ Ў РАДЫ́. Вельмі рэдка. *Гады́ ў рады́ гэ́та быва́іць*. Багданава. *Гады́ ў рады́ пяе́м*. Чуцькі. ◊ ТЫ́Я (ТЭ́Я) ГАДЫ́. Раней, у мінулым. *Ты́я гады́ ку́ры ня е́ла*. Серкуці. *Тэ́я гады́ бра́лі пъдальхо́вікі, а цяпе́р скъза́лі ні браць*. Вялікі Азярэцк. ◊ НЕ ГАДЫ́. Узрост. *Не гады́? – Паду́майце, се́мдзесят шэсць гадо́ў*. Багданава. *Не гады́ яе́ тако́ю быць*. Партызаны. ◊ МАЕ́ ГАДЫ́. Тое ж. *Ці мае́ гады́ хадзі́ць*? Цясішча. ◊ ПАД ГАДЫ́. Ва ўзросце. *Ужо́ ні мълъда́я, то́жа ж пъд гады́ была́*. Гарадок. *Цяпе́р ужо́ пад гады́, не хаджу́ на Па́ску ў валачо́бнікі.* Багданава. ◊ ЯК ПАТ ГОД. 1. Пры спрыяльным годзе. *Як пат год, то грыбо́ў дзіва́ць німа́ куды́*. Баравікі. 2. У залежнасці ад года. *Як пат гот грыбы́ расту́ць*. Міцюкова.

ГО́ДНЫ *прым.* Годны. *К вайне́ го́дныя*. Неўгадава.

ГО́КНУЦЬ *зак.* Стукнуць, моцна ўдарыць. *Кулі́ трэ́слі, натрасе́ш, звя́жыш, аб ток го́кніш і гато́ў*. Багданава. *Бо́нбу як го́кніць, дык усьа́ дзярэ́ўня грыме́ла*. Фасаўшчына. ГОК. Раптоўна, нечакана ўпасці. *Самалёт ляці́ць – гок*. Запруддзе.

ГО́ЛАД, **ГО́ЛАТ** *м.* 1. Голад. *Лю́дзі з го́лъду распу́хлі*. Заазер’е. *А го́лат гла́ўно быў*. Партызаны. *Тут быў го́лът і збе́гла йна пат Кру́пку*. Багданава. 2. Галадоўка. *Аб’яўля́ю го́лат, яду́ не бяру́*. Жохава.

□ *Го́лад ня цётка*. Вялікі Азярэцк.

ГО́ЛАС *м.* 1. Голас. *Кап пачу́ў го́лас чълаве́ку, тады́ ён ідзе́ць*. Багданава. *І я гуля́ла, як была́ ма́лъя, у го́лас крыча́ла: дъва́й*. Буй. *Я ўжо го́лъсу ня йме́ю*. Нямойта. 2. Мелодыя, тон. *Каб яны́ ў адзі́н го́лас дзіржа́лі*. Ульянавічы. 3. Галашэнне. *До́ма – у го́лас, у крык.*

Ульянавічы. ◊ ГО́ЛАСАМ ГАЛАСІ́ЦЬ. Вельмі моцна плакаць, галасіць. *Го́ласам гало́сіць та́я ма́тка*. *На галаву́ ру́кі скла́ла і гало́сіць го́ласам*. Запруддзе.

ГО́ЛУБ *м*. Голуб. *Галубы́*, *вераб'і́*, *саро́кі ў нас во́дзюцца*. Багданава. *Гулубо́ў по́ўна тут*, *пъ ха́тъх вядзе́цца*, *яго́ мя́са яду́ць*. Сукрэмна.

ГО́ЛЫ *прым*. 1. Голы, нічым не пакрыты. *Калі́ на го́лы лес гром грымі́ць – неўража́й бу́дзіць* (прыкмета). Дольдзева. *Е́слі гром на го́лы лес – год бу́дзіць ніхаро́шы*, *адзе́ўся лес – хаъ̆рашо́* (прыкмета). Запруддзе. *На го́лы лес закукува́ла зязю́лька – э́та ні хърашо́* (прыкмета). Партызаны. *Е́слі мужчы́на го́лы ле́зіць* [так сасніш] – *бале́знь* (павер'е). 2. Бедны, нішчы. *Го́лая ба́ба*, *па́льца абвярну́ць німа́ чым*. Запруддзе. ◊ ГОЛ ЯК САКО́Л. Дужа бедны, нічога не мае. Багданава. ◊ РАБО́ТАЦЬ ЗА ГО́ЛЫ ТРУДАДЗЕ́НЬ. Праца без аплаты ці з невялікай аплатай. *Рабо́талі за го́лы трудадзе́нь*. *На э́ты трудадзе́нь палуча́лі ні бо́лій пяць капе́ік у канцы́ го́да і грам дзве́сця-дзве́сці підзіся́т хле́ба*. Фасаўшчына. ◊ НА ГО́ЛЫ ЖЫВО́Т. Нашча. *На го́лы жыво́т вы́піла*. Міцюкова. ◊ (прыйсці́) НА ГО́ЛЫ КА́МЕНЬ. Там, дзе пуста, нічога няма. *Спалі́лі ўсю дзярэ́ўню – прышлі́ на го́лы ка́мень жыць*. Багданава.

ГОЛЬ *ж*. ◊ ГОЛЬ ПЕРАКА́ТНАЯ. Галеча, бядняк спрадвечны. *Былі́ голь пірыка́тнъя ат ве́ку*. *Гэ́та голь перъка́тнъя – бе́днъя тъка́я.* Запруддзе.

ГО́МАН *м*. Гоман, шумная размова. *Не́йкі го́ман у кватэ́ры*. *У кваці́ры го́ман*. Дольдзева. *Чу́ю*: *усё го́ман там*. Неўгадава.

ГОН *м*. Зямельны надзел, які арэцца. *Узялі́ каня́*, *прыняслі́*, *на гон паста́вілі*. Міцюкова.

ГО́НКА *прысл*. Хутка, шпарка. *Вол жа го́нка ні бяжыць*. Каралевічы. *Го́нка пашла́ машы́на.* Багданава. *Го́нка ідзе́ць*. Вялікі Азярэцк.

ГО́НКІ *прым*. 1. Хуткі, быстры, рухавы. *Яна́ го́нкая*, *я не саганю́ся за ей*. *Йна го́нкъя ба́ба*, *йна здаро́въя*, *што біч* [палка]. Запруддзе. «*Я́ва*» *ду́жа го́нкая*. Багданава. 2. Выносісты, высокі. *Сасо́нка*, *іна́ го́нка была́*. Багданава. 3. Тонкі, худы. *Яна́ го́нкая*, *ідзе́ – ад ве́тру шата́ецца.* Багданава.

ҐОНТ *м*. Гонта. *Дзе́лалі ґонт с асі́ны крыць кры́шу*, *ґонт на́да драць*. *Во цяпе́р ужо́ ґо́нтаю ха́ты* [крыюць]. Багданава. *Ґо́нтам кры́лі*, *шы́фірам*, *шчапо́й*, *дра́нкай*, *бля́хай кры́лі*. Запруддзе. *Ґо́нтам*, *дра́нкай кры́лі*. Леснікі. *Ну*, *ґонт*, *дра́нка называ́іцца*. *Ґонт струга́юць станко́м такі́м*, *шчапа́к называ́іцца.* Нямойта. *Ґонт – чуў*, *у нас жыў за рако́ю*, *у яго́ ґо́нтам* [накрыта]. Манголія.

ҐО́НТА *ж*. Тое ж. Багданава.

ГО́НЧЫ *м*. Ганчак, гончы сабака. *Го́нчы* [сабака] *пасе́ць каро́ў*. Баравікі.

ГО́НЯ *ж*. Гоні; старая мера ворнай зямлі. *Тры го́ні атсадзі́ла*. Чуцькі.

ГОП *выкл.* Хутка, імгненна скочыць. *Кот – гоп у вакно́*. Самсоны. *Я – гоп на зямлю́*, *ай*, *во́чачка выка́чваецца*. Партызаны.

ГО́ПІКІ, **О́ПІКІ** *мн*. 1. Перамёрзлая, перазімаваная бульба. *Хо́дзім па по́лі*, *збіра́ем гэ́тыя го́пікі – бу́льбу ле́ташнюю*. Кішуроўшчына. *Збіра́лі па по́лі* [пасля вайны] *бу́льбінкі*, *зва́лі го́пікі*, *яны́ буйны́я*, *але́ засталі́ся на по́лі*, *мёрзлыя*. Ракаў Засценак. *По́слі вайны́ гълата́*, *есь хо́чыцца*, *дык з го́пікаў пы́шкі рабі́лі*. Заазер'е. 2. Страва (аладка, блін), згатаваная з перамёрзлай бульбы. *Го́пікаў пад'ясі́ – пано́с ста́ніць у людзе́й.* Ракаў Засценак. *Го́пікі пяклі́ з мёрзлай бу́льбы*. Дуброўкі. *Траву́ рва́лі абы-яку́ю, таўклі́ бу́льбу гнілу́ю – о́пікі называ́ліся*. Рэчкі.

ГО́РА *н*. 1. Гора, бяда, няшчасце. *Не адно́ го́ра*, *дык друго́е*: *па́льцы адрэ́заў*. *Ско́лька тут той жы́зні астае́цца пажы́ць*, *а ўсё го́ра і го́ра*. *Го́ра заста́віць*, *усяму́ наву́чыць*. *Го́ра быва́іць ні адно́*, *дык друго́е*. Апечкі, Багданава. ГО́РАЧКА *памянш*. *А-яй-яй*, *пасле вайны́ тако́е ж было́ го́рачка*! Запруддзе. 2. Клопат, турбота, цяжкасці. *Трава́ спары́ш ду́жа карані́стая*, *вы́палаць яе́ дык го́ра*. Гарадзец. ◊ ГО́РА ПА ГО́РУ. Пра бяду, што не пакідае чалавека. *Го́ра ёй па го́ру*: *муж прапа́ў*, *уну́к напі́ўся ў шко́ле*, *бі́ўся*. *Е́тай жанчы́не го́ра па го́ру*. Запруддзе.

□ *Ад го́ра ні ў мо́ра – въда́ хало́дная*. Каралевічы. □ *Го́ра з бядо́ю у абды́мку хо́дзяць*. Запруддзе.

ГО́РАД, **ГО́РАТ** *м*. Горад. *То́лькі пъ гаръда́х аста́лiся цэ́рквы*. Заазер'е. *Ну*, *я пайшла́ на го́ръmт*. Нямойта.

ГО́РАН *м*. Горан (у кузні). *Бярэ́ш жале́за*, *абгіна́іш на клін*, *кусо́к жале́за ло́жыш і ува́рыіш у гарне́*, *кап* [было] *жы́ткае*, *як вада́*. Жохава. *Мех быў у ку́зні*, *го́ран*. Міцюкова. *Каля го́рна заллю́ся по́там*. Ульянавічы.

ГО́РАСЦЬ *ж*. Клопаты, турбота. *У ка́ждага сваé го́расці*. Жохава.

ГО́РАЧКА *ж*. Горка, невялікі ўзгорак, узвышша. *Там го́ръчка тъка́я*, *лясо́к*. Вялікі Азярэцк, Каралевічы.

ГОРБ *м*. Пагорак. *Ко́ззі – там горб*^{п} *сяро́т бало́та*. Багданава.

ГО́РДАЦЬ *незак*. Грэбаваць, пагарджаць. *Раз так го́рдуюць – на паро́г не зо́йдуць*. *Ня го́рдайця*, *е́жце малако́*. *Ня го́рдайця*, *су́пу на́да была пачэ́рпаць*. Міцюкова. *То́лькі ня го́рдайця*. Нямойта.

ГО́РДЫ *прым*. Ганарысты, пагардлівы, фанабэрысты. Жохава.

ГО́РКІ *прым*. Горкі. *Пъдале́шнікі жо́ўтыя*, *го́ркія*. Алексінічы. *Казлы́ былí*, *жо́ўцінькім цвіці́ць*, *высо́кія такí я*, *го́ркія-го́ркія*, *наста́івалі і аблíва́лі* [ад клапоў]. *Го́ркі*, *як палы́н*. Багданава. *А, гэ́та го́ркая трава́ падбе́л*. Заазер'е. *Жугу́шка го́ркъя*, *яе́ ме́ні ўкладзí* [у вар] *й хърашо́ піць* [ад нерваў]. Чуцькі. *А лісткí красíвые з медуні́цы*, *але́ го́ркія*. Серкуці. ГО́РЧЫНЬКІ *памянш*. *Піўко́ го́рчынькъя*, *а бо́лі нічо́га*. Чуцькі.

ГО́РЛА *н*. Горла. *Цвёрдае го́рла ў ку́рыцы*, *пало́жыш гаро́ху ў го́рлышка*, *і яно́ бараба́ніць*. *Го́рла ку́рынае пасу́шыш*, *пало́жыш дзве-тры гаро́шыны*, *кальцо́ зро́біш*, *як бара́нак, дзе́лалі дзіця́м*. Буй. ГО́РЛЫШКА *памянш*. Буй.

ГО́Р'Е *н*. Тое ж. *Гарлаві́на у каро́вы, го́р'е*. Парэчча.

ГО́РЛІК *м*. Лясны голуб. *На го́рліка ахо́цілісь.* Сянно.

ГО́РНІЦА *ж*. Збудаваны цалкам (пад ключ) дом. *Я сама́ гэ́ту бу́дку стро́іла*, *а цяпе́р даю́ць го́рніцу*. *На табе́ ключы́ – усё гато́ва*. Нямойта.

ГО́РНІЦА *ж*. Дарога. Закур'е.

ГО́РТАЧКА *ж*. Мера лёну, роўная дваццаці жменям. *Лён на таку́ засцíла́лі*, *па два́ццаць жмень звя́звалі*. *Тады́ ге́тыя го́ртачкі кладзе́ш*, *на го́ртачкі даску́*. Багданава.

ГО́СПІТАЛЬ *м*. Шпіталь. *Паéду ў го́спіталь у Ві́цебска*. Нямойта.

ГОСЦЬ, **ГОСЬ** *м*. Госць. *Ён госць у яго́*. *Быва́ла ў го́сці е́здзілі*, *го́сці зва́ліся*. Запруддзе. *Садзí цеся*, *дърагéя го́сці*. Міцюкова. *Гасцю́ ўсігда́ пачо́тнъе ме́ста*. *К вам гось яшчэ́ прые́хаў*? Партызаны. *Па гасця́х хадзí лі*. Неўгадава. ◊ НА ГО́СЦІ. У госці. *Так*, *на го́сці прые́дуць у выхадны́е*. Партызаны. *Вы на го́сці прые́халі*? Ульянавічы. ◊ ПАБЫВА́ЦЬ У ГАСЦЁХ. Быць за госця. *Мо́жа яшчэ́ дзе ў гасцёх пабыва́еце*. Каралевічы.

□ *Якí гось*, *така́я і чэсь*. Багданава. □ *Насí Бох гасцéй – і я каля іх часцéй* [часцей як пажаданне]. Ульянавічы. □ *Дай Бох гасцéй часцéй – бу́дзе сям'í лягчэ́й*. Дуброўкі, Каралевічы.

ГО́ТКІ *мн*. Аднагодкі, равеснікі. *У сельсаве́цы рабо́таіць*, *ду́жа здаро́вая*. *Мъльда́я*, *с Тама́рай маёй го́ткі*. Багданава.

ГО́ХКАЦЬ *незак*. Таўчы да знясільвання (крупы, зерне). *Го́хкаеш кру́пу*, *паку́ль рука́ не абле́зіць*. Міцюкова.

ГО́ЦАЦЬ *незак*. Гоцаць, падскокваць, прыкладваючы намаганні. *У лес пае́дзіць*, *заві́сніць дзе́рава – на другóе паві́сне*, *ён го́цае*, *паку́ль ні зва́ліць*. Жохава.

ГРАБАНУ́ЦЬ *зак*. Крыху пагрэбці. *Сядзе́ла з дзіця́мі*, *калí се́на грабану́ тро́хі.* Чуцькі. *Се́на ў гаро́дзі грабану́*, *ля́ху вы́палю*. Чуцькі.

ГРАБА́Р, **Ґ́РАБА́Р**, **ГРА́БАР** *м*. Землякоп, грабар. *Граба́р ён быў і спецыя́льна кънáвы капа́ў*. Парэчча. *Ґраба́р кало́дзезь капа́ў*. *Глубо́ка ду́жа вы́капаў*. *Граба́р пайшо́ў абе́даць*. *Нагна́ла агíру і асакí*, *нямо́жна было́ зліць*: *глыбо́ка вы́капаў* [калодзеж]. Дольдзева. *Грабары́ зва́лі*, *кана́вы яны́ капа́лі*. Гарадзец. *Грабары́ былí*, *къпа́лі раку́*, *і*

бáцька мой хадзíў, *гръбарóм звáлі*. Манголія, Сукрэмна. *Нанімáлі людзéй кънáвы капáлі*, *грáбары назывáліся*. Турава.

ГРА́БАЦЬ *незак*. Працаваць, корпацца. *Рабóтай*, *пакýль рýкі грáбаюць*. Запруддзе.

ГРАБЁНКА *ж*. Грабянец, грэбень (для расчэсвання валасоў). *Грабёнку кала кустá пацярáла*. Фасаўшчына.

ГРАБЁШКА *ж*. Тое ж. *А воўк дзéўчыню – хапыль і панёс ў лес*, *нашлí касынку*, *грабёшку.* Партызаны.

ГРАБІ́ЛКА *ж*. Грабілка; сельскагаспадарчая машына для зграбання сена. *Грабíлкай сагрaбáлі*, *на трáктар сéна клáлі*, *пад Кáнева нáша сéна*. Партызаны.

ГРАБІ́ЛЬНА, **ГРАБІЛНО́**, **АГРАБІ́ЛЬНА**, **ГРАБІ́ЛНА**, **АГРАБІ́ЛНА** *н*. Грабільна; ручка (дзяржанне) у граблях. *У гръбляx грабíльна*, *брусóк*, *зýб'я ёсь*. Леснікова. *Грабíльна і брусóк з зýб'ямі ў граблях*. Розмыслава, Дольдзева. *Грабíлна зламáў*. *У мужыкá грабíлна у рукáх*. Нямойта. *У гръбляx грабілнó*, *брусóк*, *зýб'я*. Баравікі. *Аграбíльна ў граблях ламáіцца.* Гарадзец. *Ён стук аграбíлнам аб пол*. Нямойта.

ГРА́БЛІ, **АГРА́БЛІ**, **АГРАБЛІ́** *толькі мн*. Граблі. *Зýб'я з дýба ў грáблі дзéлълі*. Заазер'е. *У граблях аграбíлна*, *брусóк*, *зýбы*. Гарадзец. *Вóзьмеш агрáблі, сор увéсь адсýнеш*. Дольдзева. *Што ты аграблямі дзéлаіш*. Вялікі Азярэцк.

ГРА́БІЦЬ *незак*. Рабаваць. *Яны́* [паліцаі] *брáлі*, *грáбілі ў людзéй*. Багданава.

ГРАБЯНЕ́Ц *м*. Грабянец, грэбень (для расчэсвання валасоў). *Грабянéц – адзíн бок чáсты*, *другí – рэ́ткі*. Багданава. *Гръбянцы́ алюмíнівые дзéлалі*. Серкуці. *Грабінцá ў галавý німá*. Вялікі Азярэцк.

ГРАБЯНЁК *м*. Грабеньчык (у птушак). *Курупáткі звáліся*, *іх лóвюць*, *грабянёк такí*, *галóўка крáсненькая*, *жóўценькая*. Цясішча.

ҐРА́ҐАЦЬ *незак*. Каркаць. *Варóны ґрáґаюць*. *Кáчкі ґрáґаюць*. Розмыслава.

ГРАД, **ГРАТ** *м*. Град. *Каб грáду ні былó і пъмялó брáлі і лъпáту паравéрчвалі тым бóкам*, *дзе хлеб брáлі*, *як пяклí*, *каб усé паравярнýліся* (прыкмета). Чуцькі. *Не на маёй пáмяці град*^{т} *выбіў зярнó*. Нямойта. *Як грат лéтам – лапáту выбрасіш* (прыкмета). *Старынная э́та прыхамаць*, *цяпéр э́та ні нáда*. Савінічы. *Як дош мóцны йдзець*, *кíдай лъпáту вон* [з хаты], *штоп грат ні пабíў* (прыкмета). Партызаны.

ГРАДА́ *ж*. 1. Штабель дроў. *Грáды былí пат сцянóй*, *для дроў былí драўнікí*. Вялікі Азярэцк. *Градá дроў былá*, *самá сцягнýла у хлеў*. Багданава. *Грáды дроў ляжáць*, *альхóвыя*. Партызаны. *Грыдá дроў*. *Мóжна крýгла складáць*, *мóжна так*. Савінічы. *Пайдý дрóвы складáць у градý*. *Я іх* [дровы] *рэ́зала*, *калóла й склáдывала ў градý*. Заазер'е, Станюкі, Серкуці, Ульянавічы. 2. Дрывотня; месца, дзе складваюць дровы. *Градá завём мы éта*, *дзе дрóвы склáдыюць*. Фасаўшчына. 3. Стос, пак (газет, папер). *Цэ́ла градá газéт*. Вялікі Азярэцк.

ГРАДАБІ́ДНЫ *прым*. ○ ГРАДАБІ́ДНАЯ СЕРАДА́ (СІРІДА́ ГРЫНАБІ́ТНАЯ). Градавая серада; дзень (серада) пасля Вялікадня. *На градабíдную серадý нільзя́ пя́рыць бяллё прáннікам*. Багданава. *Сірідá грінабíтная бывáіць лéтам, éта грат бывáіць.* Самсоны.

ГРА́ДКА *ж*. 1. Градка (для вырошчвання раслін). *Дýжа грáдкі ні палóла на русáльную нядзéлю*. Вялікі Азярэцк. 2. Штабель дроў. *У грáдку склáдзены дрóвы*. Леснікова. *Склáдвалі дрóвы у грáдку*. Станюкі, Рэчкі, Чуцькі.

ГРАЗА́ *ж*. Навальніца. *Газá – éта такí клубóк*, *ні дай бох гразы́*. *Нъйшлá такáя газá*, *цёмна*. *Нъйшлá газá*, *аднý бáбу забíла*, *а дрýгую асмáліла*. Багданава. *Пóслі Прачыстай газá ужэ́ канчáецца* (прыкмета). Нямойта. *Я вíдзіў*, *як ува бед стáла нъхадзíць гръзá – свéтлъя хмáра*. Міцюкова. *Вýтрачкам устáнеш*, *ідзéш у лес*, *рáзные цвяты́ рвеш*, *а тады́ ў цэ́ркву свяцíць нясéш*, *а тады́ усé вéшалі ў хáці*, *у хлéві – ад гразы́*. Цясішча.

ГРАЗІ́ШЧА *н*. Вялікая гразь. *У нас тады́ гразíшча былó*. Буй.

ГРА́ЗНА *прысл*. Гразна, гразка. *Дýжа грáзна былó увяснý і ўвóсень*. Самсоны.

ГРАЗНЕ́Й *прысл*. Больш грязны, гразкі. *Што гразнéй*, *то здаравéй*. Запруддзе.

ГРА́ЗНЫ *прым*. Гразны, гразкі. *Гра́зныя ру́кі, павыма́зъліся: у пяску́ кача́юцца*. Багданава. *Ду́жа ву́ліца гра́зная была́*. Самсоны.

ГРАЗЬ, ГРАСЬ *ж*. Гразь, бруд. *Пълажылі ў куле́ю, у гразь, перат шафёрам*. Багданава. *І гразь е́лі, і ў гразі́ жылі́, а здаро́выя былі́, як мядзве́дзі*. Ульянавічы. *Ле́пюць гняздо́* [ластаўкі] *з гра́зі і быстра, і дні за тры*. Фасаўшчына. *Здзе́лала А́лю на гразь, на мазь*. Парэчча. *Хто по́йдзіць у гэ́ту гразь*. Закур'е. *Грась на рука́х*. Вялікі Азярэцк, Заазер'е. *Грась на ву́ліцы*. Заазер'е. *І с пе́снямі жы́лі, а цяпе́р заняло́*. Азярэцк. ◊ ЯК ГРАЗІ́. Шмат, многа. *Ле́тысь я́блык як гразі́ было́ насыпана*. Ульянавічы. *Жуко́ў як гра́зі на бу́льбі*. Серкуці.

ГРАЗЮ́ГА *ж*. Вялікая гразь. *Гразю́га тъка́я на той хе́рмі*! Пожанькі.

ГРАК *м*. Грак. *Гракі́ ў чатыры часы́ начына́юць крыча́ць*. Баравікі. *Ні былі́ ж тыя гърацкі́я, а з дзярэ́ўні гледзя́ць, як гракі́*! Савінічы.

ГРА́КНУЦЦА *зак*. Грукнуцца, упасці з моцным шумам, грукатам. *Гэ́дакімі мазга́мі сваі́мі гра́кнуўся аб дзе́жку*. Дольдзева.

ГРА́КНУЦЬ *зак*. Грукнуць, грымнуць, з сілай ударыць. *Як гра́кнула кача́лкай аб стол – вон з ха́ты*. Дольдзева.

ГРАМ *м*. Малая колькасць чаго-н., трохі, няшмат. *Каб гра́ма што пъмаглі́, а пяру́н жа абпаліў ха́ту*. Апечкі. ◊ ДА ГРА́МА. Цалкам, поўнасцю. *Пагнілі́ ўсі да гра́ма я́блыкі*. Запруддзе. ◊ НІ ГРА́МА. Нікольki. *Ні хачу́ жыць ні гра́ма*. Самсоны. ◊ НІ ГРА́МАЧКІ. Тое ж. *Ні гра́мъчкі ні засну́: так балі́ць по́чка*. Нямойта.

ГРА́МАТА *ж*. Пісьменнасць, адукацыя. *Раз-два-тры-чатыры – / Мяне́ гра́маце ні ўчылі, / Ні піса́ць, ні чыта́ць, / То́лькі ў па́лачкі гуля́ць. / Я ў па́лачкі гуля́ла, / Сабе́ но́жаньку злама́ла* (дзіцячая лічылка). Запруддзе. *А гра́маце нас ні навучы́лі*. Неўгадава.

ГРАМАТВО́Т *м*. Громаадвод. *Ста́лі граматво́ты ста́віць*. Багданава.

ГРАМАТНЕ́ЙШЫ *прым*. Больш пісьменны, адукаваны. *До́чка і́хная граматне́йшая*. Міцюкова.

ГРА́МАТНЫ *прым*. 1. Пісьменны, адукаваны. *Ба́цька гра́мътны быў, а брат быў грамътне́йшы*. Чуцькі. *Іна́ тро́ху гра́матнъя была́*. Багданава. 2. *перан*. Які выяўляе адзнакі розуму. *Пяту́х сі́льна гра́мътны: мо́ніць піскляня́т, кап збіга́лі з даро́гі*. *У мяне́ каро́вы гра́мътныя: мы клу́нкі на пле́чы – ў лес, і яны́ у лес, а там зно́йдуць нас*. Каралевічы.

ГРА́МАЦЬ *ж*. Пісьменнасць, адукацыя. Запруддзе.

ГРАМІ́ЛА *агульн*. Высакарослы, вельмі мажны, грузны чалавек. *Во грамі́ла, здаро́вы, бальшы́ чълаве́к*. *Грамі́ла ка́жуць, хто здаро́вы*. Багданава.

ГРА́МІНА *ж*. Малая колькасць, трошкі, няшмат. *Я во ге́ткае гра́міны ні ўзяла́ ў рот*. Багданава.

ГРАМІ́ЦЬ *незак*. Знішчаць, разбураць. *Мо́жа грамі́ў ён царкву́*? Буй.

ГРАМНІ́ЦЫ *толькі мн*. Грамніцы, Стрэчанне; зімовае свята народнага календара (пэўны дзень у лютым месяцы, калі, паводле традыцыйных уяўленняў, зіма сустракаецца з вясной). *Пітна́ццатага фіграля Грамні́цы*. Гарадзец. *Грамні́цы былі́ зімо́й, у феврале́, све́чы свяці́лі, атпра́ва была́*. Савінічы. *На Грамні́цы ба́цюшка све́чы све́ціць*. *Све́чка ге́та ад грымо́ту, ад перуна́*. Каралевічы. *У нас жа заву́цца Грамні́цы, а ў Ленінгра́дзе – Встрэ́чанне*. Нямойта. *По́сле Грамні́ц се́на на́да скату́ траці́на, а хле́ба палаві́на*. Запруддзе. *На Грамні́цы каб вол напі́ўся, то вісна́ бу́дзіць ра́нняя* (прыкмета). Гарадзец. *Калі́ на Грамні́цы въда́, тады́ жы́та пасьпе́іць да Льлі* (прыкмета). Ракаў Засценак. *Свячо́й, што на Грамні́цы прынясу́ць, дзе́цям въласы́ пътпа́львалі*. Гарадзец.

□ *Грамні́цы – палаві́на зімі́цы, скіда́й рукаві́цы*. Буй, Каралевічы, Чуцькі. □ *На Грамні́цы – здзіва́й* (*скіда́й*) *рукаві́цы*. Запруддзе, Жохава. □ *Да Грамні́ц не скіда́й рукаві́ц*. Міцюкова. □ *Дъжда́ў Грамні́ц – пълаві́на зімі́цы, хле́ба траці́на, а ко́рму пълаві́на*. Дольдзева, Вялікі Азярэцк, Партызаны. □ *На Грамні́цы <пад вугло́м> нап'е́цца пяту́х вадзі́цы*. Запруддзе, Вялікі Азярэцк, Міцюкова, Леснікова. ГРАМНІ́ЧКІ *памянш*. □ *Грамні́чкі – пълаві́на зямі́чкі*. Ракаў Засценак.

ГРАМУ́ЛЬКА *ж.* Малая колькасць, трошкі, няшмат. *Граму́лькі се́на німа́. У само́га се́на ні граму́лькі німа́.* Буй.

ГРАНІ́СТЫ *прым.* Пакрыты кучавымі (белымі) воблакамі. *Не́ба грані́стъя* – [гэта] *не́ба ў гра́нкъх, па не́бу кургуна́мі во́блъкі хо́дзюць.* Запруддзе. *Як бу́льбу се́юць, не́ба грані́стае – бу́льба до́брая бу́дзе* (прыкмета). *Сёння не́ба грані́стае – бу́дзе бу́льба ўраджа́йная* (прыкмета). Багданава.

ГРА́НКА *ж.* Баразна, радок, градка. *Бу́льба атмя́кла, гра́нкі шчэ паганя́ў. Гра́нкъмі пъганя́й і дава́й бураќі садзі́ць.* Багданава. *Гра́нка цыбу́лі.* Розмыслава. *Варо́на з'е́ла гра́нку квасо́лі: зъ ціцівіну і ця́гніць.* Сукрэмна. *Нъга́ балі́ць хадзі́ць пъ гра́нках.* Вялікі Азярэцк.

ГРА́НКІ *мн.* Кучавыя (белыя) воблакі. *Гра́нкі, не́ба грані́стае.* Багданава. *Не́ба ў гра́нках.* Запруддзе.

ГРАНО́К *м.* Край (печы), акраек. *На гранку́ мыла ляжыць.* Рэчкі.

ГРАНЯ́ЦЬ *незак.* Абворваць, акучваць. *Бу́льбу граня́юць аку́шнікам.* Мянюцева.

ГРА́СКІ *прым.* Гразкі, брудны. *Гра́ская ко́фта.* Серкуці.

ГРА́ТКА *ж.* Хваля, складка на паверхні чаго-н. *Страчкі́, смарчкі́ ні рызьліча́ю: гра́ткімі такі́мі яны́.* Вялікі Азярэцк.

ГРА́ТКІ *незак.* Гуляць (пра дзяцей). *Дзе́ці пайшлі́ гра́ткі, я тут адна́. Дзе́ці ўцяклі́ гра́ткі, ні пумуга́юць.* Партызаны.

ГРА́ЎЦЫ *мн.* Жыхары вёскі Граўшчына. Пожанькі.

ГРАЦЬ *незак.* 1. Іграць. *Як гра́іць му́зыка, як по́йдуць друтува́ць, як ха́та ні разва́ліцца.* Вялікі Азярэцк. 2. Блішчаць, пераліватца рознымі колерамі. *На Іва́на ра́на со́нца гра́ець, то падымецца, то апу́сціцца, разбіга́іцца ро́знымі цвіта́мі – сі́німі, кра́снымі, жо́ўтымі.* Запруддзе.

ГРАЧА́НЫ, **ГРЭЧА́НЫ** *прым.* Грэцкі. *Кру́пы былі́ грача́ныя, свайе́, з свайе́ грэ́чкі. Грэча́ныя кру́пы былі́.* Партызаны.

ГРАЧНЁВЫ *прым.* Грачнёвы, грачаны. *Гръчнёвая сало́ма з грэ́чкі. Гръчнёвая сало́ма длі ската́.* Жохава. *Грачнёвае звару́ ка́шы, яна́ скарэ́й ва́рыцца, яе́ ні перава́раць.* Вялікі Азярэцк. *Грачнёвы мёд са́ма лу́чша. Грачнёвы мёд мне нісма́шны.* Міцюкова.

ГРАЧЫ́ХА *ж.* Грэчка. *Грачыха лю́біць пішча́ную по́чву. Грачыха цвіце́ць – с пыльцо́й пчала́ ідзе́ць.* Нямойта. *Грачыха у нас ро́дзіць харо́шая.* Жохава.

ГРАЧЭ́ЎНІК *м.* Грачанішча. Міцюкова.

ГРОБ, **ГРОП** *м.* Труна. *Ля гро́ба да́йжэ ні стъя́ла* [пра жонку]. Багданава. *І гроп здзе́лалі тамў рабёнку.* Алексінічы. *У нас адзі́н памёр ат гарэ́лкі, дык пълажы́лі ў гроп бутылку. Некато́рым кладу́ць газе́ту, кні́шку. Партні́ха была́, то пълажы́лі кусо́чък мацерыя́лу і ні́так. С пра́въга бо́ку кладу́ць.* Ракаў Засценак.

ГРО́ЗНА *прысл.* Баяцца, выклікаць боязь. *Мне ня гро́зна* [не баялася] *была́ рабо́та.* Дуброўкі.

ГРОМ *м.* 1. Гром. *Гром як даў у късчарэ́жнік і ў бяро́зъвае чъпялі́шча, разбі́ў гэ́та чъпялі́шча і, як ша́рык, пъкаці́ўся.* Ракаў Засценак. *Калі́ пе́ршы гром загрымі́ць – куля́лісі чэраз гълуву́.* Багданава. *Пачу́ў гром, ста́ў і перакулі́ўся тры разы́, каб ні бая́ўся гро́му.* Партызаны. *Ле́тась на го́лы лес гром грыме́ў – бу́льба во пагніла́.* Гарадзец. *Грымі́ць пе́рвы гром у срэ́ду ці ў пя́тніцу і на го́лы лес – ні́ўръжа́й на бу́льбу* (прыкмета). *Калі́ грымі́ць пе́ршы гром, а лес хоць пу́чыцца, то бу́дзе ўръджа́й на бу́льбу* (прыкмета). *Пе́рвы гром грымі́ць на го́лы лес но́ччы – ця́жэсьць лю́дзям* (прыкмета). *Пе́рвы гром грымі́ць у сіраду́ і ў пя́тніцу – бале́зьні на скот* (прыкмета). *Е́слі гром загрыме́ў на адзе́ты лес, то бу́дзіць бага́ты год* (прыкмета). Запруддзе. *Е́слі гром загрыме́ў на го́лы лес, то бу́дзіць го́лы год* (прыкмета). Запруддзе. 2. *перан.* Шум, крык, лаянка. *І на дзе́да з гро́мам і на сы́на з вайно́й.* Дольдзева.

□ *З бальшо́га гро́му ма́лы дошч.*

ГРОМ *м.* Іван-чай (?; расліна). *Гром кра́сным цвіце́, ра́ілі па́рыць, кіпяці́ць.* Гарадзец.

ГРО́МКА *прысл.* Громка, чутна. *Гро́мка го́ласа не прізнасі́лі.* Жохава.

ГРО́МНІК *м.* Міфічная істота (?). *Гро́мнік невысо́кі, махна́ты, каб пяру́н ня быў.* Каралевічы.

ГРО́ШЫ *мн.* Грошы. *Ско́лькі гро́шай яны́ ръсхо́дъвалі. Ш чаго́ гэ́тыя гро́шы ўзяць?* Буй. *Гро́шы даю́ць і наза́д дзяру́ць.* Багданава. *Ці ма́ла грош табе́.* Баравікі. *Гро́шы ні палуча́лі. Атхо́даў, што чы́сцюць, даю́ць у канцы́ го́да, о́сенню.* Заазер'е. *Па граша́х аж трасе́цца.* Нямойта. *Гро́шы кладу́ць у два вуглы́, каб быў чалаве́к бага́ты* (прыкмета). Запруддзе. *У ма́ткі гро́шай, што каме́ння, сві́нні ні яду́ць* (жарт). Каралевічы. *Гро́шы як въда́. Што яны́ гуля́ючы гро́шы зарабля́юць?* Закур'е. *Як ёсь тро́хі гро́шай, то й плачу́.* Неўгадава. *Як гро́шы сня́цца – мідзякі́, дык дрэ́нна, бу́дуць слёзы. А як бума́жкі, то клъпаты́ бальшэ́я* (прыкмета). Ракаў Засценак. *Пе́рвую зязю́лю каб пачу́ў з грашмы́, ко́жны год бу́дуць гро́шы* (прыкмета). Буй.

□ *У каго́ гро́шы, той і харо́шы.* Запруддзе. □ *Гро́шы лю́бюць лік, а ба́ба лю́біць цвік.* Запруддзе. □ *Гро́шы – гэ́та наво́с, сённі німа́, а за́ўтра вос.* Сянно.

ГРУ́БА *прысл.* Нізкім тонам (пра голас). *Бас зва́лі. Ці ён гру́ба гавары́ў*? Заазер'е.

ГРУБЕ́Й *прысл.* Таўсцей, грубей. *Грубе́й пра́лі мы́чкі.* Вялікі Азярэцк.

ГРУБЕ́ЙШЫ *прым.* Больш шурпаты на дотык, тоўсты. *Э́та бо́лі грубе́йшы* [ліст]. Серкуці.

ГРУ́БЫ *прым.* 1. Тоўсты. *У каро́вы груба́я ко́жа.* Серкуці. 2. Мажны; нявetлівы. *Мужы́к прышо́ў, гру́бы такі́* [не паздароваўся]. Нямойта. 3. Нізкі, непрыемны на слых. *Абе́і на́шы грубэ́я гаъласа́.* Кляпчэва. 4. Даматканы, хатняга вырабу. *Сваёга палатна́ ю́бкі грубэ́я ткáлі.* Цясішча. 5. Тлусты (пра страву). *Яна́ грубо́е ня есць.* Закур'е.

ГРУД, ГРУТ *м.* 1. Груда, куча. *Скі́дуюць у грут* [навоз], *ён перапрэ́іць, растраса́юць, заво́руць і тады́ се́юць.* Станюкі. *У грут скі́нуў су́чча і запалі́ў.* Заазер'е. *У груд^т наскіда́лі ламáчча.* Багданава. 2. Вогнішча. *А ра́ньшы* [на Купалле] *груды́* [рабілі]. *Дро́вы нацяга́юць, груд гары́ць, пяю́ць.* Заазер'е. 3. *прысл.* Вялікая колькасць, шмат. *Грут намы́йіш пла́ццяя.* Каралі.

ГРУ́ДА *ж.* Груда, вялікая куча. *Ляжа́ць гру́ды я́блык, як стог се́на.* Неўгадава. *Гру́дамі ляжа́ць я́блыкі у гаро́дзі.* Вялікі Азярэцк.

ГРУ́ДЗІ *толькі мн.* 1. Грудзі. *Як спужа́лася, дала́ гру́дзі ма́льцу – і ўсё. К адно́й ба́бі знасі́ла – нічо́га, у Ві́цебска сказа́лі ве́зці.* Багданава. 2. Грудная клетка. *У грудзёх цяжка: малака́ папіла́ хало́днага.* Каралевічы. *Каб табе́ ка́шаль гру́дзі біў* (праклён). Запруддзе. ◊ ПАД ГРУДЗЯ́МІ (ГРУДЗЬМІ́). Пад лыжачкай. *Пад грудзя́мі, пад ко́стачкай балі́ць.* Багданава. *Галава́ заму́чыла, пад грудзьмі́ ча́ста балі́ць.* Багданава. *З дзядо́ўніку шы́шкі, ко́ръњ тапі́ла і пілá, як бале́ла пад грудзя́мі.* Чуцькі. ◊ ЗА ГРУ́ДЗІ (узяцца, схапіцца). Узяцца (схапіцца) за адзенне. *Ён за гру́дзі – дай гро́шы.* Каралевічы.

ГРУДЗІ́НКА *ж.* Грудзіна, грудная косць. *Грудзі́нку высяка́юць. Грудзі́нку абраза́юць срадзі ног* [у свіней]. Багданава. *Грудзі́нка ў свінні́.* Гарадзец.

ГРУЗД, ҐРУЗД *м.* Грузды. *Грузд бе́лы сядзі́ць, здаро́вы. Ну, яны́ ўку́сные грыбы́.* Багданава. *Во такі́я то́ўстыя грузды́ былі́.* Запруддзе. *Ґрузды́ чо́рныя. Гру́здзя харо́шыя грыбы́, жы́рныя, іх ва́руць і хало́дныя яду́ць.* Вялікі Азярэцк, Дуброўкі.

ГРУ-ГРУ *выкл.* Гукі, якія перадаюць удары грому. *Гру-гру – гром грымі́ць.* Каралевічы.

ГРУ́ЗНЫ *прым.* Мажны, тоўсты. *Тъка́я гру́зная ба́ба была́, мо сто гадо́ў, а гру́знъя.* Запруддзе.

ГРУЗУВЫ́ *прым.* Грузавы (пра машыну). *Грузува́я машы́на мяне́ ні ўзіла́.* Падворыца.

ГРУ́ЗЧЫК *м.* Грузчык. *Ры́сі ёсь, з дрэ́ва на гру́зчыкуў пры́гъла.* Вялікі Азярэцк.

ҐРУК *м.* Крумкач, груган. *Ґру́кі – у іх дзю́пкі бе́лыя, а са́мі чо́рныя, наліця́ць на кукуру́зу. Каб табе́ ґру́кі во́чы павыдзіра́лі* (праклён). Запруддзе.

ГРУК-ГРУК, ГРУК-СТУК *выкл.* Гукі, якія перадаюць рух пацука. *Грук-грук – ска́чыць смаля́нка.* Нямойта. *Грук-стук – крыса усё абла́зіла.* Нямойта.

ГРУ́КАТ *м.* Грукат. *Гру́кат гэ́ты – пулямёты стръля́юць, ста́лі бамбі́ць.* Серкуці.

ГРУ́КАЦЦА *незак*. Грукаццца, з сілай стукаццца. *Гру́каюцца ў дзве́ры, міліцыяне́р*. Багданава.

ГРУ́КАЦЬ *незак*. Грукаць, моцна, з сілай стукаць. *Гру́каюць но́ччы, а ў мяне́ дзе́ці бальнэ́я. А мы дыгъварылі́ся, ён і гру́каіць у акно́*. Багданава. *Дъва́й ка́мнямі гру́каць*. Гарадзец. *Чаго́ ты гру́каеш, каб табе́ ў гълаве́ гру́кала*. Вялікі Азярэцк. ГРУК-ГРУК. Адрывіста стукаць. *Се́рца грук-грук, а тады́ німа́ чълаве́ка*. Запруддзе. *Грук-грук у дзве́ры*. Багданава.

ГРУНТ, **ҐРУНТ** *м*. Цвёрды пласт зямлі. *Грунт цвёрды*. Гарадзец. *Ґрунт – като́рая цвірда́я* [зямля], *як ґрунт*. Нямойта.

ГРУ́БКА, **ГРУ́ПКА** *ж*. Грубка. *Ра́ньшы зва́лі гру́пка*. Заазер'е. *Мы гру́пку зътапі́лі, іх павы́сушылі*. Кішуроўшчына. *Гру́пку на́да перадзе́лываць. Гру́пку таплю́ ся́нні*. Неўгадава. *Цёпла, калі́ гру́б^пку пратаплю́*. Закур'е. Неўгадава. ГРУ́БАЧКА *памянш*. *Гру́бачка – е́та шчэ да вайны́ былі́, во стая́лі каля пе́чы*. Багданава.

ГРУ́ЦА, **ҐРУ́ЦА** *ж*. 1. Суп з ячменных круп і бобу. *Гру́ца – суп такі́, э́та з бо́бу, круп пярло́вых усы́пюць*. Кляпчэва. *Ґру́ца – із бо́бам суп густы́*. Ульянавічы. 2. Страва з ячменных круп з грыбамі. *Гру́ца з грыба́мі*. Дольдзева.

ГУРЧЭ́ЦЬ *незак*. Гурчаць. *Мы дзе́лаем, кап пра́чка ні гурчэ́ла*. Заазер'е.

ГРУ́ШЫНА *ж*. Груша. *Адзі́н рой звіўся на гру́шыне*. Вялікі Азярэцк. *Гру́шына там стаі́ць, сла́ткая, во́сіньская*. Заазер'е. *Тры гру́шыны былі́, і я ні́чо́га ні прыла́дзіла*. Леснікова.

ГРУ́ШШЫ *прым*. Адрузлы. *Гру́шшы ліцо́ было́, гру́шшы*. Запруддзе.

ГРЫБ *м*. Грып (хвароба). *Я зъбале́ла грыбам*. Нямойта.

ГРЫБ, **ГРЫП** *м*. Грыб (расліна). *Пад е́лкай, пад ду́бам бу́дзе грыб*. Парэчча. *Са́мі пашлі́ ў ле́сі па грыба́х, мало́дзенькіе вару́шачкі, як капе́ечкі*. Міцюкова. *Грыбы́ патраві́лі ў лясу́*. Цясішча. *Ро́дзюцца грыбы́, як каро́ў па́сцілі ў лясу́*. Партызаны. *Пайдзём у лес у грыбы́*. Дольдзева. *Е́слі мно́га зо́рак на пе́рвую Каляду́, то мно́га грыбо́ў бу́дзіць* (прыкмета). Ракаў Засценак. *Грып е́ты бяру́шчы*. Багданава. ○ ГЛУХЕ́Я ГРЫБЫ́. Неядомыя грыбы. *Ніз'ядо́мыя грыбы́ мы завём глухе́я грыбы́*. Пожанькі. ○ ГРЫБ З-ПАД СНЕ́ГУ. Смаржок ці страчок. *Грып с-пат сне́гу*. Серкуці. ◊ (расці́) ЯК ГРЫ́БЫ <АТ ЦЁПЛАГА ДО́ЖДЖУ>. Расці хутка, непрыкметна (пра дзяцей). *Расту́ць тваé дзе́ткі як грыбы́ ат цёплага до́жджу*. Вялікі Азярэцк.

ГРЫБ, **ГРЫП** *м*. Грыбок-паразіт. *З'еў грыб ха́ту*. Савінічы. *Грып ха́ту есь-есь і з'йеў, з'есь усё*. Алексінічы. *Грыб^п у ха́ці завёўся*. Сянно.

ГРЫБАСЕ́Й *м*. Цёплы дробны дождж. *Грыбасе́й як імжа́чка такі́ дош, грыбы́ расту́ць*. Ракаў Засценак.

ГРЫБІРО́ІТ *м*. Руберойд. *Ха́та прыціка́ла, то купі́ў грыбіро́йіту і пакры́ў, а ў ха́ці шпале́рымі паклé́йіў*. Міцюкова.

ГРЫ́БНА *прысл*. Многа грыбоў. *Та́ма гры́бна*! Сянно.

ГРЫБНІ́К *м*. Грыбнік. *Грыбнікі́ цяпе́р абы-які́я грыбы́ рэ́жуць*. Вялікі Азярэцк. *Марціно́віч – бальшо́й грыбні́к*. Сянно.

ГРЫБНЫ́ *прым*. Грыбны. *Цар грыбны́ – барві́к – заду́муў вуюва́ць*. Вялікі Азярэцк.

ГРЫБО́К *м*. Грыб-паразіт. *Не́йкі грыбо́к быва́іць, што валасы́ вылізá́юць*. Багданава.

ГРЫБО́К *м*. Ніжняя частка верацяна. *У вірцяне́ грыбо́к там*. Заазер'е.

ГРЫБО́К *м*. 1. Абабак. *Грыбо́к – гэ́та ба́бачка. Грыпкі́ – пра́вільная назва́нія*. Кавалі. *Са́ма грыпкі́ па мху расту́ць*. Рудніца. 2. Абабак чорны. *Грыпкі́ – чо́рнінькіе гало́ўкі, цвёрдыя, як зва́руцца*. Чуцькі.

ГРЫБЫ́ *мн*. 1. *эмац.-ацэн*. Вусны. *Як я дам табе́ пъ грыба́х і ръзаб'ю́ табе́ к чо́рту*! Запруддзе. 2. *м*. Ніжняя губа ў жывёлы (авечкі). *У аве́чкі грып атарва́ў* [воўк]. *Грып у аве́чкі е́та*. Галашчакіна.

ГРЫ́ВА *ж*. 1. Касмык травы на пракосе. *Гры́ву аста́віў, так ня́ўме́ла ко́сіш*. Сукрэмна. *Як шыро́ка зъйма́юць касо́й, то гры́вы астаюцца, грэ́сці дрэ́нна*. Гарадзец. *Гры́ву пакі́нуў*. Розмыслава. 2. Паласа высокай травы на пракосе. *Астае́цца гры́ва –*

пало́ска, як чо́лачка. Нямойта. *Во късáр, што грыва стайі́ць пъ калéна*. Леснікова. *О, накасі́ў, за грыву мóжна прывізáць*. Міцюкова.

ГРЫ́ВІСТЫ, **ГРЭ́ВІСТЫ** *прым*. Нахілены. *Каласóк грывісты на аднý стóрану звíшшы*. *Грэ́вісты авёс на аднý стóрану звíшшы*. Міцюкова.

ГРЫ́ЖА *ж*. Грыжа. *Грыжа былá ў лéвум бакý*. Багданава. *Грыжу загавáрваюць, загръзáюць*. Партызаны. ○ ПУПАВА́Я ГРЫ́ЖА. Від грыжы. *Пупавýю грыжу загавóрваць нáда*. Жохава. *Пупавáя грыжа, пуп чуць ні развізáўся*. Кляпчэва.

ГРЫ́ЖЫНКА *ж*. Бручка. *Грыжынка завýць, што грызýць яé. Нъ ляхе ръслá жóўтъя, слáткъя. Стушыць, кýръчкі кусóк туды, аб'ясíся*. Сянно.

ГРЫЗЬ, **ГРЫСЬ** *ж*. Грыжа, жыравік, пухліна. *Інá грызь загрыжывала, сукí глядзíць* [на сцэнцы], *ля сукóў зъгавáрывала*. Заазер'е. *Грызь етá, я загрызла і зъгаварыла, інá стáла ўпраўляцца, на мéсяца ўстаўляцца. Знасíла да Тóдаса самá Вáсю, грысь загразáў у жывацé.* Багданава.

ГРЫ́ЗЦІ *незак*. Грызці. *Ваўкóў былó штук пяць, яны вылі і грызлі лясíну*. Багданава.

ГРЫМЕ́ЦЬ *незак*. Грымець (пра гром). *Калí грымíць ні на гóлы лес, тады харóшы ўраджáй* (прыкмета). *Пéрвы гром грымíць на гóлы лес нóччы – цяжысь людзям, у срэ́ду, пятніцу – балéзнь на скот, а ў аўтóрак – цяжысь людзям* (прыкмета). Каралевічы. *Як грымíць, то выкíдъвалі лъпáту*. Нямойта.

ГРЫМО́ТЫ *мн*., **ГРЫМО́ТА** *ж*. Грымоты, гром. *Як грымóты, хто кідáіць кáліва купáльный травы ў печ, у жар*. Мянюцева. *Сёлета грымóты ні былó. Узнялáся грымóта, спалíла дзве хáты.* Запруддзе.

ГРЫ́ФЕЛЬНЫ *прым*. Грыфельны. *Дóскі былí грыфельныя*. Ульянавічы.

ГРЭ́БАВАЦЬ *незак*. Грэбаваць. *Éслі вы не грэ́баеце, кýшайце*. Мянюцева. *Ня грэ́байце, як сумéю, бýду карміць. Ня грэ́байце чагó папíць*. Багданава.

ГРЭ́БЕНЬ, **ГРЭ́БІНЬ** *м*. 1. Шчотка, грэбень для апрацоўкі лёну. *На грэ́бень часáлі*. Апечкі, Буй. *Грэ́бінь такí здзéланы, гвóздзяў набíта мнóга, і часáлі, зрэ́бніна сабé, кýжаль сабé*. Марозаўка. *У грэ́бень гваздзёў набíта*. Карпавічы. *У грэ́бні гвóздзі набíты*. Чуцькі, Буй. *Грэ́бнім мáла хто часáў лён*. Закур'е. 2. Грэбень (у некаторых птушак). *Грэ́бень крáсьненькі ў кýрыцы*. Буй. *Грэ́бінь íлі чуп у курéй*. Вялікі Азярэцк. *Грэ́бень пъбялéў у пéўня*. Партызаны. 3. Канёк; востры верхні край, грэбень страхі. *Грэ́бінь – éта канёк з дасóк íлі з жэ́сці*. Гарадзец, Буй.

ГРЭ́СЦІ, **ГРЭ́СЦЬ** *незак*. 1. Грэбці (пра сена). *Як пóйдзім сéна грэ́сці, пяём*. Буй, Багданава. *Варóчаць, пóтым грэ́сці сéна бýдзем*. Вялікі Азярэцк. *Пашлí грэ́сці сéна*. Леснікова, Баравікі, Розмыслава. *Сéна грэ́сьць нáда і жаць нáда*. Серкуці. 2. Аграбаць рой. *Не аднэ́й рабóты – грэ́сці пчол*. Вялікі Азярэцк.

ГРЭХ *м*. 1. Грэх. *Людзі былí набóжныя, грэ́ху баялíся*. Запруддзе. *Забí змяю́ – грахóў мнóга скідáецца*. Вялікі Азярэцк. *Як саграшыш – у Калядыш рабóтаіш – éта грэх*. Фасаўшчына. *Ніхтó ні сціражэ́ць і ні вóзьміш нічóга, нéйкі грэх быў*. Гарадзец. *Ці баяцца цяпéр грэ́ху?* Заазер'е. *Грэх спýтъйіць*. Нямойта. *Крáлі, грэ́ху дýжа ні бъялісі*. Цясішча. 2. *прысл*. Грэшна. *Цяпéр, дзéткі, дóбра жывýць, грэх слóва сказáць*. Цясішча. ◊ ЯК НА ГРЭХ. Як на зло, на няшчасце. *Раёў не злавíла як на грэх*. Вялікі Азярэцк. *Як на грэх ніхтó ні станóвіцца* [у чаргу за некім]. Сянно.

□ *Рáда б душá у рай папáсь, а грахí ні пускáюць*. Багданава.

ГРЭ́ЦКІ *прым*. Грачаны. *Грэ́цку кáшу éлі з маълакóм*. Дуброўкі.

ГРЭЦЬ *незак*. Грэць. *Зімóй сóнца свéціць, ды не грэ́е*. Гарадзец.

ГРЭ́ЧКА *ж*. Грэчка. *Балá грэ́чка, прóса ня сéялі*. Міцюкова.

ГРЭ́ШНА *прысл*. Грэшна, дрэнна, шкодна. □ *І Бóгу грэ́шна і людзям смéшна*. Нямойта.

ГРЭ́ШНЫ *прым*. Грэшны. *Ня мóжна, ён грэ́шны*. Багданава. *Чым грэ́шны, такí і скíнеш, як заб'éш зьмяю́*. Запруддзе. *Грэ́шны чълавéк пръўрашчóн у буцянá*. Гарадзец.

ГУБА́ *ж*. Губа (грыб), чага. *Мъладэ́й грыб нъ бярóзі – чáга, а як пъстарэ́йіць, тагдá губá*. Пожанькі. *На дзéраве грып такí губá, éта да кръсáла, прыкýрваеш з губы*. *Губá на*

бяро́зе, зраза́ць ад ра́ка на лека́рства. Губа́ была́, се́клі яе́, у ле́се кала пнёў шука́лі. Багданава. *Губу́ вы́мачыць, вы́сушыць, ска́ла – ка́мешкі панахо́дзяць, у ку́зьніцы здзе́лаіць агніво́ – трэць і загара́іцца.* Дольдзева. *Губу́ вары́лі, ат пня грып гэ́ты ва́рыш, тады́ мълатко́м ме́сіш, ён дзе́лаіцца як ва́та.* Жохава. *Губу́ вары́лі – з на́раслі бярэ́зіны – сушы́лі. Губа́ мя́ккая.* Каралі. *Губа́ расце́ць аддзе́льна, як ко́нскі капы́т. Губу́ вары́лі на крэ́сіва.* Серкуці.

ГУ́БІНА *ж.* Губа, вусны. *Я усё е́ту гу́біну куса́ла, як ем, так і укушу́.* Нямойта. *Гу́біна распо́хла так.* Запруддзе.

ГУБІ́ЦЬ *незак.* Губіць, знішчаць. *Жыво́га губі́ць нільзя́, пусць жыве́ць.* Серкуці.

ГУ́БКА, ГУ́ПКА *ж.* 1. Мера напрадзеных нітак (кудзелі), мера асновы ў кроснах. *Гу́бкі тры-чатыры-двана́ццаць, як напраду́ць.* Карпавічы. *На́да усе́ двана́ццаць гу́бак перапра́сць.* Запруддзе. *А гу́пка во: гэ́та бальша́я ха́та, так чэрас усю́ ха́ту – гэ́та гу́пка. У ка́ждай тру́пкі па тры гу́бкі, па тры сцяны́.* Багданава. *Ко́лышка ад ко́лышка – счыта́лася гу́бка.* Буй. *Гу́пка ад е́тага канца́ да таго́* [на памер сцяны]. Леснікі. *Дзве, тры гу́бкі снува́лі, а больш дзвіна́ццаці не.* Леснікова. *Гу́пкі снъва́ць ня ўме́йіць.* Закур’е. 2. Мера вытканага палатна. *Гу́пка – двана́ццаць, сем ме́траў пълатна́.* Сукрэмна. *Съткала адну́ гу́пку пълатна́.* Вялікі Азярэцк.

ГУБЛЯ́ЦЦА *незак.* Губляцца. *А яно́* [малако] *на ні́ве губля́іцца.* Фасаўшчына.

ГУ́ҐАЛЬ *м.* Хвошч. *Гу́ґаль у нас зва́лі, нападо́біі як гаро́х чо́рнінькі, для ско́ту.* Фасаўшчына.

ГУ-ГУ *выкл.* 1. Выгукі пры гуканні ў лесе. *Наро́ду у лясу́, то́лькі – гу-гу.* Апечкі. 2. Гукі, якія выдае кот у час марцавання. *Гудзе́ў, гудзе́ў гу-гу* [кот] *і бо́льшы ні прышо́ў.* Рулёўшчына.

ГУДЗЕ́ЦЬ, ҐУДЗЕ́ЦЬ *незак.* 1. Гудзець, гусці. *Перад дажджо́м гудзя́ць пчо́лы, ляці́ць у свой до́мік ка́ждая. У са́дзе пчо́лы ле́там гудзя́ць.* Вялікі Азярэцк. *Гудзі́ць рой.* Запруддзе. *Гудзя́ць і гудзя́ць но́ччу жукі́ ма́йскіе. Адку́ль жуко́ў – гудзя́ць, гудзя́ць, мо́жа, ў карма́нах закра́ўшыся.* Нямойта. *Як хъладне́й, крапчэ́й гудзя́ць* [пчолы], *ну бо́лі кърма́ упътръбля́юць.* Фасаўшчына. *Аш гудзя́ць, сто́лькі іх было́* [лазавікоў]. Дольдзева. 2. Утвараць гул з-за трэску, шуму (пры пажары). *Пъса́тка лі даро́гі гарэ́ла, стра́шна гудзі́ць, а я вы́шла і гляджу́.* Чуцькі. 3. Гаварыць самому сабе. *Палю́ ляху́ ды сама́ сабе́ гуджу́ і пла́чу: дзе яка́я ліха́я дзе́ўка твая́.* Дольдзева.

ГУДЗЕ́ЦЬ *незак.* 1. Узрушвацца (у перыяд цечкі). *Свіння́ гудзі́ць, е́сці ня во́зьміць, ні піць, ні е́сці.* Гарадзец. 2. Марцаваць (пра катоў). Рулёўшчына.

ГУДЗЕ́ЧНІЦА *ж.* Тоўстая доўгая кішка. *Гудзе́чніца – таўста́я длі́нная кішка́* [у свінні]. Парэчча.

ГУЖЫ́ *мн.* Гужы. *Гужы́ ў хамуце́,* [імі] *запръга́юць кънця́. У кле́шчы зъця́гвъліся гужы́ з вяро́ўкі.* Гарадзец.

□ *Узя́ўся за гуш, ні гувары́, што ня душ.* Запруддзе.

ГУ́ЖАМ *прысл.* Гужам, чарадой, адзін за адным. *Ма́льцы бу́дуць хадзі́ць гу́жъм.* Каралевічы.

ГУЗА́К, ГУЗЛА́К, ҐУЗА́К *м.* 1. Гуз, нараст, пухліна. *Гуза́к вы́йдзіць с кула́к.* Багданава. *Тут у яе́ гузла́к зрабі́ў: так ён адбі́ў яе́. Пад грудзьмі́ быў гузла́к цвярды́.* Запруддзе. ГУЗЛАЧО́К *памянш. На наге́ быў гузлачо́к, за чатыры сіянсы разышо́ўся, і шэ́я пірастала скрыпе́ць.* Багданава. *Гузлачо́к на руцэ́.* Нямойта. 2. Камяк гразі, бруду. *Такі́я ґузакі́ нато́пчуць гра́зі па падло́гі.* Гарадзец.

ГУ́ЗІК, ҐУ́ЗІК *м.* Гузік. *Даўне́й бяз гу́зікаў руба́шкі шы́лі.* Каралі. *Ґу́зік драўля́ны быў, кручкі́ былі́.* Нямойта. *Ідзе́ш, на́йдзеш гу́зік з дзі́ркамі – аткі́нь у сто́рану, бо дрэ́нна бу́дзіць* (прыкмета). *Ушы́ў гу́зік* [на крывыя вечары], *пърасі́лься свіння́ – у аднъго́ пърасёнка бальшы́-бальшы́ глас.* Ракаў Засценак.

ГУЗО́ЧЫК *м.* Вузельчык з пятлёй. *Гузо́чык зъвя́зъвайіцца на кро́снъх і заву́ць гу́пка.* Закур’е.

ГУКА́ЦЬ *незак*. Аклікаць, зваць. *Клі́каць – гэ́та гука́ць, дзе далёка у ле́сі, клі́кай*. Багданава. *Гука́іць, кап ні зблудзі́цца, і ідзе́ць на го́лас*. Галашчакіна. *Ну й крыча́ць, гука́юць мяне́, я адгукну́лася*. Леснікова. *Ста́лі гука́ць яго́ ў лясу́ – ні тъзва́ўся*. Запруддзе, Серкуці. *Ой, стъя́ла Ле́нъчка пъд ляско́м, / Гука́ла па́пъчку гъласко́м* (з песні). Каралевічы.

ГУКНУ́ЦЬ *зак*. Пазваць, паклікаць. *Я яго́ гукну́ла, ён пашо́ў і паглядзе́ў*. Запруддзе. *Съба́ку гукну́лі ў ха́ту*. Міцюкова. *Там гукні́ яго́*. Нямойта.

ГУЛДАЯ́ЧЫЦЬ, **ГУЛЬДЫЯ́ЧЫЦЬ** *незак*. Невыразна гаварыць, кулдаячыць. *Дала́ тру́бку, ба́ба – гу, не́шта гулдая́ча*. Запруддзе. *Там ма́льцы бу́дуць гульдыя́чыць*. Партызаны.

ГУ́ЛІ *толькі мн*. Гулянка, вечарынка. *Як гу́лі, пяю́ць*. Марозаўка. *Бу́дуць нядзе́лю хадзі́ць, як які́я гу́лі*. Багданава. *Не́йкія гу́лі былі́, і та́я і друга́я гуля́ла*. Запруддзе. *Дво́е гу́ляў там гуля́ла, абвя́звалі мацер'я́лам на хрэ́сьбінах*. Нямойта. ГУЛЮ́ШКІ *памянш*. *Я была́ на гулю́шках, мълъда́я была́*. Апечкі.

ГУ́ЛІНЫ *толькі мн*. Тое ж. *Былі́ гу́ліны, я й гуля́ла, я й пе́ла*. Вялікі Азярэцк.

ГУЛУБІ́КА *ж*. Буякі, дурніцы. *Гулубі́ка бува́іць, сі́нія я́гады*. Нямойта.

ГУЛУСУВА́ЦЬ *незак*. Галасаваць. *Я раз гулусува́ла*. Каралевічы.

ГУЛЬНЯ́ *ж*. 1. Гулянка, вечарынка. *Не́йкая ў іх гульня́ была́, пе́лі і скъка́лі*. Запруддзе. *Дзя́куй то́му кавалю́, што надзе́лаў нам гульню́* (з песні). *Як жы́та убяру́ць, гульня́ была́*. Запруддзе. 2. Гульні, забава. *Вянкі́ віллі́, пе́лі, на Купа́ла пе́сні ўсю ноч, гульня́*. Баравікі.

ГУЛЬТА́Й *м*. Гультай. *Гульта́й працава́ць ні лю́біць*. Буй. *О, ужо́ і гульта́й, ня хо́чыць дзе́лаць*. Дольдзева. *Гульта́й, рабо́тъць ня хо́чыць, кап пъ ха́тъх сядзе́ць*. Нямойта. *Ну, е́та то́лька гульта́й като́ры пръгуля́іць ле́та*. Заазер'е. *Та́мыцькі мъхъвікі́, рэш касо́й! Са́ма гульта́й грыбо́ў набярэ́ць*. Сянно, Міцюкова. *Гульта́й такі́, што і па́льцам не паъ шавеліць*. Дуброўкі.

ГУЛЬТУЯВА́ТЫ *прым*. Гультаяваты. *Гэ́тая нявестка гультуява́тая*. Нямойта.

ГУЛЯВЫ́ *прым*. Свабодны, нічым не заняты. *Ка́ждый дзень мы гулявы́я ціпе́р*. *Ко́жны дзень мы гулявэ́я, то то́е, то то́е, рабо́ты німа́*. Багданава.

ГУЛЯ́ННЕ *н*. Гулянне, бяседа. *Въла́ зарэ́зълі, пърасёнка ўцягну́ў у хлеў і гуля́нне справі́лі*. Міцюкова.

ГУЛЯ́ЦЕЛЬ *м*. Гулец. *Я́ры гуля́цель у ка́рты*. Ульянавічы.

ГУЛЯ́ЦЬ *незак*. 1. Гуляць, нічога не рабіць. *Зімо́й гуля́й і бува́й, а ле́там лепш і гнілу́ю кало́ду грысці*. Дольдзева. 2. Гуляць, бавіць час у гульнях, на вечарынках. *Я бува́ла любі́ла пець і гуля́ць на вечары́нках*. Галашчакіна. *Я гуля́ла дзе́ўкъю, папры́дзім на йгры́шчы*. Запруддзе. *Ра́зам гуля́лі нъ та́нцах*. Леснікова. *Былі́ гуля́лі, у фа́нты гуля́лі, пацалу́і і тады́*. Заазер'е. *Гуля́ць к Рыма́ну у ха́ту ў Вялі́кім Сяле́ ўсё хадзі́лі. Яны́ хадзі́лі там, а мы са́мі гуля́лі*. Міцюкова. 3. Танцаваць, скакаць. *А як кадры́лю гуля́лі*. Галашчакіна. *Е́та не гуля́лі кадры́ль, за кадрыля́ю по́лька пайшла́*. Багданава, Кавалі. *Мы пы та́нцах хадзі́лі, там кадры́лю гуля́лі*. Партызаны. *Гуля́лі ў чаты́ры пары́ ці ў шэсць, во гуля́лі*. Закур'е. 4. Спраўляць вяселле, радзіны, провады і інш. *Адзі́н рас сва́дзьбу гуля́лі*. Галашчакіна. *У трэ́цюю субо́ту маладэ́я ўжо бацькі́ прыглаша́юць, пераздо́ўкі то́жа гуля́юць*. Запруддзе. *Як радзі́ны гуля́лі, то ба́бу ў начо́ўкъх ціга́лі, а лі кало́дзіша вадо́й аба́ллюць, смяю́цца, ве́сіла было́*. Партызаны. 5. Сябраваць, дружыць, заляцацца. *Гуля́іць сабе́ дзе́ўка, ні нъра́віцца ён, сабе́ хло́пца друго́га на́йдзіць*. Цясішча. 6. Пуставаць, быць незанятым. *Цяпе́р вы́гада, бох зна́іць радзі́ць і год-два гуля́іць*. Галашчакіна. 7. Веснаваць (пра свойскіх птушак). *Пяту́х, гуса́к, індзю́к абы́чна гуля́іць, і то́пчуць яны́*. Вялікі Азярэцк. 8. Пераліваецца, зіхацець (пра сонца). *Со́нца гуля́іць на пе́рвый дзень Па́скі, у Чы́сты чэ́цьвірг і на Благаве́шчанне*. Дуброўкі. ◊ ГУЛЯ́ЦЬ ЛІНЦЯ́Я. Нічога не рабіць, гультайнічаць. *Я бу́ду лінця́я гуля́ць*. Партызаны.

ГУЛЯ́ШЧЫ *прым*. Разбэшчаны, распусны. *Яна́ гуля́шчая, кру́ці́лася з усі́мі*. Запруддзе.

ГУМЕ́ННІК *м.* Цяля пэўнага ўзросту, якое гадуецца на выпасе на сенажаці. – *Які́ цялёнак? – Гуме́ннік, па гумну́ хо́дзюць. Во цялёнак бальшы́ – гуме́ннік, навя́зваюць во́дзюць.* Нямойта. *Цялёнак ёсь гуме́ннік, на гумне́ прывя́зуюць.* Хамінічы. ГУМЕ́ННІЧАК *памянш. Гуме́ннічък – як то́лькі нъвя́зываюць, ён ніку́ды ня хо́дзіць.* Леснікова.

ГУМНІ́ШЧА *н.* Частка двара з гаспадарчымі пабудовамі. *Гумні́шча – дзе ста́вяць пастро́йкі, хлеп там абмала́чывалі.* Нямойта.

ГУМНО́ *н.* 1. Пляц, дзе размяшчаліся гаспадарчыя пабудовы, у тым ліку і будынак для складвання і малацьбы збажыны, а таксама прылеглая да іх частка сенажаці. *Гумно́ – е́та о́бшча, тут і пу́ня, ток, і ёўня, і кусо́к сінако́са.* Дольдзева. *Гумно́ – там по́жня, сърá й стаі́ць, ток.* Галашчакіна. *Се́на растраса́лі, сушы́лі, там пу́ня стая́ла і ток, і гумно́ называ́лася.* Леснікова. 2. Комплекс гаспадарчых будынкаў разам з месцам для малацьбы. *Ток, пу́ня, ёўня – усе́ ра́зам зва́лася гумно́. Гумно́ называ́лі, стая́лі там пу́ня і ток. Да вайны́ е́та было́. Ціпе́р амба́ры і́лі ток у калхо́зі. Пу́ня і ток нъзыва́ліся гумно́.* Гарадзец. *У ка́ждага сваё гумно́, свая пу́ня і ток там.* Самсоны. *Гумно́ – ме́ста нъзъва́лася, дзе ток, дзе склъда́лі дабро́, а пу́ня для се́на і ме́ста ля то́ку прусушы́ць се́на, снапы́. Гумно́ – дзе пу́ня стая́ла, ток, ёўня.* Алексінічы. 3. Прыгуменне, месца каля гумна, за гумном. *Гумно́ – ме́ста кала пу́ні, дзе склъда́лъся се́на.* Гарадок. *Цялёнка ў гумно́ вы́віў.* Манголія. *За гу́мнам сёліта бу́дзіць жы́та расьці́.* Серкуці. 4. Абгароджанае месца каля тока і іншых гаспадарчых пабудоў. *Ра́ньшы былі́ гу́мны – кала то́ку вы́гараджана ме́ста, гумно́ кала тако́ў.* Нямойта. *Гумно́ было́ вы́гъръджъна. Там быў ток, пу́ня.* Міцюкова. 5. Абгароджанае гаспадарчае месца, сенажаць. *Гумно́ касі́лъся, во́сінню аве́чку туды́ запру́ць, кътня́ пу́сьціш.* Серкуці. 6. Гумнішча; месца, дзе стаяла гумно. *Было́ гумно́, ме́сца, дзе было́ гумно́.* Гарадзец.

ГУ́НЬКА *ж.* Гунька; посцілка накрываць каня. *Гу́нька – е́та кънят накрыва́лі, як сва́дзьба у каго́ ці што.* Алексінічы. *Гу́нькі, дзяру́гі ткалі. Гу́нькай къня́ накрыва́лі.* Манголія. *На ко́нях ша́рыкі брыжджа́ць, пасці́лачкі, гу́нькі пъсла́лі.* Багданава.

ГУРО́К *м.* Агурок. *Ко́памі пръдава́лі гуркі́.* Вялікі Азярэцк, Гарадзец. *У маладзіку́ ста́вюць ве́нік на ляху, штоб раслі́ гуркі́* (прыкмета). *Гуркі́ со́дзяць на Пахо́ма.* Вялікі Азярэцк. *Гуркі́ со́дзяць у субо́ту, як у ба́ні мушчы́ны мы́юцца, у панядзе́лак – каб пе́рвы цвет быў.* Чуцькі. *Дай пайду́ выбіра́ць гуркі́.* Запруддзе. *Гуркі́ ў се́нцах стая́ць акале́ўшы, сма́ку няма́ цяпе́р на іх.* Закур’е. ГУРО́ЧАК *памянш. На крапіве́, як гуро́чкі жо́ўтыя, ураджа́й на гуркі́ бу́дзіць* (прыкмета). Партызаны.

ГУРО́ШНІК *м. зб.* Агурочнік. *Гуро́шнік убра́ла.* Міцюкова.

ГУ́РТАМ *прысл.* Гуртам, разам. *Вы гу́ртам выступа́йце.* Закур’е.

ГУРТУВА́ЦЬ *незак.* Гартаваць (жалеза). *Гуртува́ць – е́та ў ку́зніцы, е́та нажы́ бу́дзіць во́йстрыць, загарто́ваіць.* Сукрэмна. *Жале́за гуртува́лі, згуртува́ў.* Манголія.

ГУСА́К *м.* 1. Гусак. *Усе́ гусакі у мяне́.* Манголія. 2. *перан.* Бутля на тры або пяць літраў з вузкім горлам. *Гуса́к нъ пяць лі́търъў.* Дольдзева. *Трохлітро́вы гуса́к.* Савінічы. *Мы бу́тлі называ́лі гусакі́.* Фасаўшчына.

ГУ́СЕНІЦА *ж.* Вусень. *Гу́сініцы капу́сту яду́ць.* Турава.

ГУ́СІ *мн.* Гарлачыкі (кветкі). *Гу́сі бе́лыя, жо́ўтыя на азяро́.* Самсоны.

ГУ́СІНА, **ГУ́СІНЯ** *ж.* Гусь, гуска. *Адна́ ў цябе́ гу́сіна, ляжыць распласта́лася.* Каралевічы, Манголія. *Ку́рыца, гу́сіня й індзю́к ро́ўныя, а мя́са цэ́ніцца па-ро́знъму.* Фасаўшчына.

ГУСІ́НЫ, **ГУСІ́ННЫ** *прым.* Гусіны. *Е́та гусі́ны жыр.* Дольдзева. *Гусі́ннае са́ла з гуся́.* Багданава. ○ ГУСІ́НЫЯ ЛА́ПКІ. Гусялапка (?). *Спары́ш і ла́пкі гусі́ныя о́чань яду́ць хърашо́ сві́нні.* Серкуці.

ГУ́СТА *прысл.* Густа. *Наза́ўтра кало́ціш, падліва́іш вады́, як гу́ста, ва́рыш разы́ два-тры, каб закіпе́ла. Гу́ста се́іш, а рэ́дка ўсхо́дзіць.* Багданава.

ГУСТАТА́ *ж.* Густата. *Да густаты́ дзе́лалі.* Багданава.

ГУСТЫ́ *прым*. 1. Часты, густа пасаджаны. *Густы́ сат, садзі́лі здаеўца рэ́тка*. Кляпчэва. 2. Круты, густы. *Густы́ суп чараз лó́жку*. Багданава. ГУСЦЕ́НЬКІ *памянш*. *У дзягно́ – цыбу́лі, часначы́ну, яно́ тады́ гусце́нькае*. Багданава.

ГУСУДА́РСТВА *н*. Дзяржава, краіна. *І для гусуда́рства нядрэ́нна было́ п, і для калхо́за*. Гарадзец.

ГУСЦЕ́ЧА *ж*. Гушчар, гушчыня. *Гусце́ча – як густэ́й лес ці тръва́. Гусце́ча тъка́я – не мо́жна прале́сці*. Кішуроўшчына.

ГУСЦЕ́ЙШЫ *прым*. Больш густы, не пульхны (пра хлеб з крутога цеста). *Гусце́йшы хлеб бо́лей сядзі́ць*. Чуцькі.

ГУСЦЕ́Ш *м*. Адтопленае малако. *А там ужо́ ўсё: і сы́рватка, і гусце́ш*. Багданава.

ГУСЦЮВА́ННЕ *н*. Гасцяванне, пачостка. *Гасці́лі ў яе́, было́ харо́шыя гусцюва́ння*. Запруддзе.

ГУСЦЯРА́, **УСЦІРА́**, **ГУСЦІРА́** *ж*. Гусцяра; рыба, знешне падобная на ляшча. *У во́зеры во́дзяцца шчу́кі, акуні́, гусцяра́. Усціра́ сухаллё тако́я, суха́я, худа́я, шырэ́й пло́ткі. Усціра́ – кра́снінькая пёрушка*. Багданава. *Гусціра́ – худа́я пло́тка, такі́ сорт. Късгля́вая, шырэ́й пло́ткі і худзе́й. Падо́бна нъ лішча́, бізуку́снъя рыба, насле́дні сорт рыбы*. Сянно.

ГУСЯ́ТНІК *м*. 1. Гусялапка, драсён птушыны. *Гуся́тнік – дро́бненькі, длі́нна цягне́цца*. Гарадзец. *Па́рыць гуся́тнік і піць ра́йіла ба́ба*. Сянно. *Гуся́тніку мно́га на лясе́, палю́, аш па́льцы баля́ць*. Сукрэмна. *Гуся́тнік яду́ць сві́нні*. Запруддзе. 2. Пырнік. *Гуся́тнік караністы, даўго́е карэ́нне, ся́нні парве́ш, а за́ўтра ізно́ў вы́расла*. Багданава. *Гуся́тнік карня́сты, нібальшэ́нькі*. Каралі.

ГУСЯ́ЦІНА *ж*. Гусяціна. *Гуся́ціна была́, гу́сі былі́*. Вялікі Азярэцк.

ГУТАТА́-ГУТАТА́ *выкл*. Гукі, якія суправаджаюць гушканне на арэлях. *Калыхні́це высо́ка-высо́ка, / Каб увідзе́ць далёка-далёка – / Гутата́-гутата́* [на Масленіцу гушкаюцца і пяюць]. Міцюкова.

ГУ́ТАЦЦА *незак*. Гушкацца. *На Ма́слянку гу́таімся дзень на вяро́ўках у пу́ні. Гу́таімся у пу́ні, пяём*. Міцюкова. *І тады́ мы гутата́-гутата́ – калы́шымся, калы́шымся* [на арэлях]. Самсоны.

ГУЦІ́ЦЬ *незак*. Спецыяльна скарыстоўваць салому для гною. *Сало́мы было́, то ён і гуці́ў сало́му у гной, пътсціла́ў*. Баравікі.

ГУШКА́ЦЬ *незак*. Гушкаць. *Я ду́мала маю́ пляме́нніцу заб'іцё – гушка́іце, гушка́іце. Гушка́лі, гушка́лі так вісо́ка*. Партызаны.

ГУШЧЭ́Р *м*. Гушчар, гушчыня. *Гушчэ́р, грыбо́ў німа́, я́гад німа́*. Баравікі.

ГЫ́РКАЦЬ *незак*. Груба размаўляць. *Яна́, хале́ра, усё гыр-гыр з людзьмі́, усё гы́ркала*. Запруддзе. ГЫР-ГЫР. Гаварыць адрывіста, пагрозліва, падобна на гырканне сабакі. Запруддзе.

ГЭЙ *выкл*. Гэй. *Гэй, гэй, Ва́ська, дзе ты дзе́ўся? Цяпе́р гра́матныя пяю́ць – гэй-гэй*. Ракаў Засценак.

ГЭ́ЙКНУЦЬ *зак*. Падаць голас (пра чалавека). *Гэ́йкнуў – го́лас пада́ў*. Нямойта.

ГЭ́НЫ, **ГЕ́НЫ** *займ*. Гэты, гэны. *У гэ́ным во́зеры купа́цца не́як. Гэ́ны асі́ннік у пе́чы згары́ць*. Закур'е. *Як бы ге́ныя жылі́, то было́ п ле́пій, але́ пръдалі́ ха́ту, паеха́лі*. Кішуроўшчына. *Ге́най вады́ холо́нной хачу́. І ге́ну ха́ту збіра́ўсі шчакату́ркуй* [абабіць]. Неўгадава.

ГЭ́СТЫ, **Е́СТЫ**, **ГЕ́СТЫ**, **Э́СТЫ** *займ*. Гэты. *З гэ́стага бо́ку не про́йдзеш, з таго́ – про́йдзеш*. Закур'е. *Жыве́ш з магазі́на із ге́стага. Варэ́нне ду́жа ўку́снае з ге́стых адува́нчыкаў*. Багданава. *Церас паро́г ге́сты не падніму́ но́гі*. Жохава. *З ге́стых лясо́ў апе́нак пацяга́лі – з Мака́ўя, Тукаўца́, Чапе́ліна*. Нямойта. *Сыйшла́ся з е́стым і ста́ла жыць у чужо́й сям'і́, у дурнэ́й*. Алексінічы. *З е́стых ні́так з магазі́нных вяза́лі падзо́рнікі*. Запруддзе, Каралі, Карпавічы, Кляпчэва, Латыгаль, Леснікова, Нямойта, Розмыслава, Сукрэмна, Ульянавічы. *Ён прышо́ў іс э́стага іс нашле́гу*. Нямойта.

ГЭ́ТА, **Е́ТА**, **ГЭ́ТТА**, **ГЕ́ТА**, **ЭТА** *часц*. Гэта. *Гэ́та саўсі́м мыша́к*. Гарадзец, Вялікі Азярэцк. *Дык гэ́та гэ́дак: на́да гро́шы даць*. Гарадзец. *Гэ́тта няма́ хат, паўміра́лі, ла́пікі*

адныé. Закур'е. *Кáліўе – гéта цяцíўе ў бýльбе.* Кішуроўшчына. *Тóўчынъя бýльба – гéта кáша бульбя́нъя. Кáша бульбінáя тóўчънъя і кáша дрáнъя з бýльбы*. Кішуроўшчына. *Ну, клапацíцца – éта забóціцца*. Багданава. *Éта ш кéліх, чáрка на нóшках і біз нóжак*. Алексінічы. *Ці éта чалавéк, што ідзéць с кійкóм, сагнýўшысї*? Самсоны. *Угóл – э́та вíлкі, качаргá стаялі, качарэ́жнік звáлі*. Станюкі. *Кірмáш – э́та як я́рмалка ікáя, там усé лю́дзі бýдуць са ўсей акрýгі збірáцца, тургувáлі, скот прывазíлі ... і пéлі, і скакáлі*. Серкуці.

ГЭ́ТАК, **ГЭ́ДАК**, **ГÉДАК**, **ÉДАК**, **ÉТАКА** *прысл*. Гэтак, так. *Клóпат такí: éсці што на гáзі звару́. Такí клóпат і гэ́так дзя́куй*. Запруддзе. *Ну што дзéлаць*, *як жа жыць гэ́дак*: *давáй стрóіць зімля́нкі*. Леснікова. *На русáльніцу дзéлалі гэ́дак*. Вялікі Азярэцк, Гарадзец, Міцюкова. *Гэ́дак і жыву́ адна́. Во гэ́дак цыбýлю пляцём*. Закур'е. *Так*, *гэ́дак прымýдрыцца сесць*. Дуброўкі. *І ў абéд гéдак дзялíлі хлеб па скíбцы*. Запруддзе. *І гéдак прышлí дамóў удваíх. Гéдък ця́шка мы пръработъ́лі.* Гарадзец. *Што я бýду éдак давадзíць*: *я прывыкла блін-дзярóнік і сáла*. *Блін-дзярóннік смáшны с сáлам*. Вялікі Азярэцк. *У нас прысігáюць чырыз йікóны, дай ты руку́ і я руку́, ты з éтыя стóрыны, а я з éтыя стóрыны – у нас éдък.* Багданава, Дольдзева, Запруддзе, Турава. *А дзе былá? І éтака гавóраць*. Багданава.

ГЭ́ТАШКІ *займ*. Такі, вось такі. *Гэ́ташкія кілíшкі былí*. Закур'е.

ГЭ́ТАКІ, **ГЭ́ДАКІ**, **ÉТАКІ**, **ГЭ́ТКІ**, **ГÉТКІ**, **ГÉТКІЙ**, **ÉТКІ**, **Э́ТКІ** *займ*. 1. Такі, гэтакі. *Ну во гэ́такі нідалýжнік.* Запруддзе. *У мянé гэ́ткая гълъвá*! Дольдзева. *Гэ́ткая бáсня былá*. Багданава. *Яны́ і цяпéр гэ́ткія*. Міцюкова. *Гэ́ткія былí лю́дзі. Стаў худы́*, *жóўты*, *а чагó ты гэ́ткі.* Неўгадава. *Пра гéткія грыбы́ ня чýла*, *німá гéткіх*. Рудніца. *І скажы́ гéткій мáлый*! Чуцькі. *А йна ў нас гэ́дъкъя*. Запруддзе. *Рáньшы глáдзілі, былí къчáлкі, éтакая з рýпчыкамі, качáлі*. Запруддзе. *Дзе ёсь éткъя застóйная въдá*. Партызаны, Закур'е. *Нікóлі э́ткая ні булá бýльба*. Неўгадава. *У яé руκá былá во э́ткая, гузлáк*. Запруддзе. *Біў у галаву́*, *і яна́ э́ткая здзéлалася*. Закур'е. 2. *н*. Гэтакае, такое. *Éткае не дзéлалі, як цяпéр*. Багданава. 3. *прысл*. Так, гэтак. *Я гэ́ткі ні дзéлъла*. Запруддзе. ◊ ГÉТКАЙ ПАРÓЙ. У гэты час. *Як тэ́я гады́*, *так гéткай парóй мóжна аткры́ць і узя́ць мёду*. Вялікі Азярэцк.

ГЭ-ТУЙ-ГА *выкл*. Выгукі, якімі адганяюць ваўка. *Гэ-туй-га – на ваўкá*. Вялікі Азярэцк.

ГЭ́ТЫ, **ÉТЫ**, **ГÉТЫ** *займ*. Гэты. *Ты ня с тэй пéсні гэ́тэ слóво ўзялá. Салóма гéта ляжáла на скры́ні*. Партызаны. *У гэ́туй сусéдкі бальшáя бýльба*. Неўгадава. *На гéтай вайнé быў*. Багданава, Гарадзец. *Памёрла ў гéтай хáце*. Закур'е. *Тады́ кулí éтыя вы́трасім вíлкамі дзірвя́нными, бы́стра высыпáласё. Траслí кулí, ёўню насóдзім, а тады́ цъпáмі*. Каралі. *До яму́ й éта* [хопіць яму і гэтага]. Вялікі Азярэцк, Багданава, Карпавічы, Ульянавічы.

Д

ДА *прыназ*. 1. Да (указанне на час). *То́пюць у Чы́сты чэ́цверх*. *Памы́цца да дня на́да*. Багданава. *Да со́нца гэ́та на́да гавары́ць так*: *ра́нняя зары́ца*, *усяму́ све́ту памашні́ца*, *мъя́ дъчка́*, *ваш сын*, *– і ў калы́ску на́да класць і калыха́ць*. Заазер'е. *Чугу́н стайі́ць да ве́чыра ў пе́чы*, *а ўве́чыры дъста́ніш*. Сяргейкі. *Да Ллі ме́сіцы два бу́дзіць*. Запруддзе. *Сядзе́ць бу́ду да са́мага цёмнага*, *да ве́чара*. Леснікова. 2. Указанне на ступень стану. *Забі́лась да сме́рці*. Гарадзец. 3. Указанне на прадмет зацікаўленасці. *Дъ наву́кі страмі́ліся*, *ні то*, *што цяпе́р*. Фасаўшчына. 4. Указанне на накіраванасць дзеяння, руху. *Я хаце́ла йці дъ вас*. Закур'е. 5. Да, перад. *Дъ тые́ вайны́ мы ту́тыцькі пыъсялі́ліся*. Турава.

ДАБАЎЛЯ́ЦЬ, **ДУБУЎЛЯ́ЦЬ**, **ДУБАЎЛЯ́ЦЬ** *незак*. 1. Дадаваць. *Да́жа мак дъбъўля́лі* [у гарэлку]. Дольдзева. *Сне́гу дъбаўля́лі*, *як жа́ркая вада́*. Вялікі Азярэцк. *Бу́льбы ні ўсігда́ дубуўля́лі у хлеб*. Гарадок. 2. Прыбаўляць. *Ту́ю зямлю́ дзялі́лі*, *дъбъўля́лі*. Самсоны. *Каро́ва дъбъўля́йіць мълако́ дъ чатыро́х цiля́т*. Неўгадава.

ДАБІРА́ЦЬ *незак*. Заканчваць уборку лёну. *Як дажына́ем*, *вяно́к дзе́лаім* [з жыта], *а як лён дабіра́ем – із лёну*. Нямойта.

ДАБІРА́ЦЬ *незак*. Вырошчваць, даглядаць (лён і інш. культуры) у адпаведнасці з патрабаваннямі. *Дабіра́лі рост*, *дабіра́лі сорт лёну*, *така́я была́ му́ка*. Кляпчэва.

ДАБІ́РКІ, **ДАБО́РКІ** *толькі мн*. 1. Дадатковы абмалот. *Дабі́ркі ільна́ былі́*, *дъмало́ткі с пусты́х снапо́ў*, *біз гало́вък*. Запруддзе. 2. Дзень (свята) заканчэння ўборкі лёну. *Дабі́ркі*, *як лён вы́бралі*. *Дабі́ркі гуля́юць*, *спраўля́юць ве́чар*, *да́жэ калхо́з атпуска́ў гро́шы на гэ́ту гульню́*, *са́мі ла́ткі пяклі́*. *Нъ дабі́ркі пъска́чуць і пупяю́ць*. Партызаны. *Як дабі́ркі льна*, *то съ льна ро́бім вяно́к і прызздра́вім брыгадзі́ра*. *Во ге́ткі вяно́к плyту́ць*, *нясу́ць прадсяда́целю і дабо́ркі гуля́юць*. Запруддзе. *Як дабо́ркі лёну*, *вяно́к віслі́ звенявому́ і працяда́целю*. *Дабо́ркі ужо́ гуля́юць*. Марозаўка. *Як вы́бралі лён*, *дабо́ркі гуля́юць*. Чуцькі.

ДАБІ́ЦЦА *зак*. 1. Дабрацца, патрапіць. *Ду́май*, *як з Нямо́йты да Буя́ дабі́цца*. Буй. *Ну дабі́ся ты туды́*, *у Смалля́ны*, *ста́ры чалаве́к*. Леснікі. *Да фе́рмы дабі́цца ніяк не магу́*. Закур'е. 2. Дамагчыся. *Не дабі́цца здаць я́блык*. Івоні. *На́да дабі́цца пъглядзе́ць мъладу́ху*. Ракаў Засценак. *А хат у Міцюко́ві дабі́ліся*. Міцюкова. *Дабі́лься ба́бка да ніч́ога*. Багданава. *Нічо́га не дабі́лася у тым го́радзе і наза́д прые́хала*. Дуброўкі.

ДАБІ́ЦЬ *зак*. 1. Замацаваць вытканае пэўнай колькасцю ўдараў (набіліцамі). *Кро́сны як ні даб'еш*, *то ні́ткі мша́цца*, *а як пераб'е́ш*, *то ні́ткі рву́цца*. Вялікі Азярэцк. 2. Скараціць, зменшыць (пра жыццё). *І дабі́ла век тро́ху іна́*. Багданава. 3. *перан*. Дажыць, дабыць. *Мне на́да ста́рась дабі́ць сваю́*. Чуцькі.

ДАБЛЮСЦІ́ *зак*. Захаваць, прытрымаць. *Даблюла́ вам калбасы́*. Багданава.

ДАБРАДУ́ШНЫ *прым*. Добры, з чулай душой, добразычлівы. *Хазя́ін быў дабраду́шны*: *як не было́*, *дык не было́*, *а так – нічо́га не жале́ў*. Багданава.

ДАБРА́НАЧ *выкл*. Дабранач. *Як атхо́дзюць увечыъры*, *то ка́жуць дабра́наъч*. Запруддзе.

ДАБРАТА́ *ж*. Дабрыня, ласка, пяшчота. *Ад ма́ткі дабраты́ ня ві́дзеў і ў кало́нію пупа́ў*. Багданава. *Хо́чаш ты*, *кап дъбръта́ была́*. Запруддзе. *Іна́ ні з дабраты́*, *а з го́ра купля́іць*. Кішуроўшчына.

ДАБРА́ЦЬ *зак*. 1. Закончыць уборку (пра лён, бульбу і інш.). *Пайду́ сваю́ по́стаць дъбра́ць*, *свой лён*. Партызаны. *Увечары дъбяро́м* [бульбу], *на по́лі събяру́цца і пяю́ць*. Гарадзец. 2. Падабраць, выбраць. *Ні мо́жна яды́ сабе́ дабра́ць*. Партызаны. *Старо́му дъбра́ць да сябе́ тру́дна*. Кішуроўшчына.

ДАБРО́ *н. зб*. 1. Злакавыя расліны. *Жы́та*, *ячме́нь*, *пшані́ца – е́та ўсё дабро́*. Багданава. *Усё дабро́ рука́мі жа́лі*. Гарадзец, Каралі. *Там дабро́ ро́дзіць*, *а бу́льба не*. Кішуроўшчына. *Гот дабро́ се́іцца*, *гот бу́льба*. Савінічы. *Сёліта і дабро́ харо́шъя*, *усё зърадзі́ла*. Закур'е. 2. Збожжа. *Складáлі дабро́*, *снапы́ вазі́лі на ток*. Рэчкі, Баравікі, Запруддзе, Нямойта. *Лу́пкі плялі́ с сало́мы*, *дабро́ се́ілі*. *Вясы́ былі́*, *як што бальшо́е – се́на ці дабро́* – [на іх важылі], *а так – бязме́н*. Гарадзец. *Дабро́* [жыта, ячмень і інш.] *сні́цца –*

хърашо́ (прыкмета). *Мъладу́ха е́дзіць да мъладо́га*, *вязе́ць канхве́т*, *бъра́нкаў і авёс. Абіза́цільна дабро́. Рассы́піць усё па двару́ і у ха́ці усё пъапсы́піць*. Ракаў Засценак. *Дабро́ дава́лі за лён*, *гро́шай не дава́лі.* Закур'е. ДАБЕ́РЦА *памяншы*. *Дабе́рца вы́съхніць на по́лі*. Міцюкова. 3. Багацце, набытак. *Дабро́ аткапа́лі не́мцы*. Багданава.

ДАБРО́ *н*. Добрая справа, адносіны. *Я дзе́лала*, *каб людзя́м дабро́ было́*. Каралевічы. ◊ КАБ ТАБЕ́ ДАБРА́ НЕ БЫЛО́. Пажаданне няшчасця (пры сварцы). *Каб табе́ дабра́ не было́*. Запруддзе.

□ *Не быва́іць ху́да без дабра́, а дабра́ без ху́да*. Сянно.

ДАБЫ́ЦЬ *зак*. Прыдбаць, займець. *Каб ру́баль дзе дабы́ць*, *кап хле́ба купі́ць*. Фасаўшчына.

ДАБЭ́РА *ж*. Сорт бульбы. *Дабэ́ра была́ цвёрдая бу́льба*. Баравікі.

ДАВАДЗІ́ЦЬ *незак*. 1. Дагаджаць, патрапляць. *Нъдае́ла мо́ды ім* [жанчынам] *дъвадзі́ць*. *Стаў шыць то́лькі мушчы́нскае*. Леснікова. 2. Рыхтаваць адзенне і іншыя рэчы да смерці. *Хаўту́ль звіза́ла*: *ці сын бу́дзіць мяне́ давадзі́ць*? Леснікова. 3. Падабраць, выбраць неабходнае. *На́да само́му сабе́ яду́ давадзі́ць*. Самсоны.

ДАВАЛІ́ЦЦА *зак*. Дажыцца, дайсці. *Да чаго́ ж давалі́уся*? *Дружы́ць ніхто́ не хо́чыць*. Вялікі Азярэцк.

ДАВА́ЦЦА *незак*. Давацъ, аддаваць. *Вот вы́къпаеш дзе́сяць карзі́нак бу́льбы – пяць дъва́лъся сабе́*. Фасаўшчына. *У дзвіра́х ні дае́цца, ціры*ъ*с паро́х нільзя́* [даваць] (прыкмета). Запруддзе. *А каса́ ско́лька дава́лася*: *я ш і касі́ла*. *Па шэсць*, *па сем ска́шывала*, *як мушчы́на*. Леснікова.

ДАВА́ЦЬ *незак*. 1. Даваць. *На Па́ску валачо́бнікам я́йцы дава́лі*. Дольдзева. *Як на ўро́ду*, *тады́ больш дава́лі* [збожжа на працадзень]. Каралі. *Ну*, *але́ ра́ду нахо́дзяць*, *ёсць такі́я*, *што ваду́ даю́ць*, *выле́чываюць*. Запруддзе. *Бох сме́рці ні дае́ць*. Дуброўкі. 2. Спрыяць, дарыць. *Хай бы Бох дъва́ў усё харо́шае*. Івоні. 3. Прадаваць. *Дае́ць канхве́ты* [прадавец] *пъръзъйшо́ўшы* [расплаўленыя, якія страцілі таварны выгляд]. Партызаны. 4. Забяспечваць чым-н. *Дзярэ́ўня хлеб па́шэць*, *го́раду дае́ць*, *а цъна́ бо́льшъя*. Гарадзец. 5. Турбаваць, не даваць пакою. *Та́я* [унучка малая] *тады́ ні дась ні паляжа́ць*, *ні пасядзе́ць*. Вялікі Азярэцк. 6. Замаўляць. *Ад вужа́кі*, *ад зві́ху і я ўме́ю дъва́ць*, *ад зубо́ў уме́ю*. Запруддзе. 6. Рабіць уколы. *Се́рца*, *даўле́нне*. *Ліжа́ла*, *люко́зу дава́лі*. Вялікі Азярэцк. 7. Штрафаваць. *Штра́фу хо́дзіць пъжа́рнік дае́ць*, *хто се́на нъ чърдъка́х ло́жыць*. Марозаўка. 8. Устанаўліваць, уводзіць абмежаваную колькасць водпуску тавараў. *Сянно́ перадава́ла*, *што но́рму даю́ць нъ мъкаро́ны*. Вялікі Азярэцк. ◊ ДАВА́ЦЬ (ДАЦЬ) У ДОЎГ. Пазычаць. *Пан дава́ў дабро́ ў доўг*. Неўгадава. *Ідзі́*, *у доўг дасць*. Серкуці. ◊ НІ ДАВА́ЦЬ ХО́ДУ. Не дазваляць нешта рабіць. *Ні дава́ў хо́ду мне гуля́ць. Хло́пцы так былі́ ў мяне́, а ён жыў ра́дам і бацько́ў упрасі́ў, кап адда́лі за яго́.* Заазер'е.

ДАВЕ́Р *м*. Давер, давер'е. *Яму́ даве́ру нет*! Сянно.

ДАВЕ́РАННАСЦЬ *ж*. Тое ж. *Хто лю́біць вы́піць*, *салга́ць – у сям'і́ даве́раннасці нет*. Каралевічы.

ДАВЕ́СЦІ *незак*. 1. Давесці да ладу, прыгатаваць. *Нъсъбіра́йіш грыбо́ў і трэ́ба даве́сці йіх*. Пожанькі. *Хлеб на́да даве́сці*, *то не укі́снець*, *то абжа́рыць*. Самсоны. 2. Падрыхтаваць, зрабіць дасканалым. *Па́па дъвядзе́ць касу́*, *йіна́ хърашо́ ко́сіць*. Дуброўкі. 3. Дайсці да пэўнага стану. *Ідзі́ ат сіла́ да сіла́ – цябе́ жысь давіла́*. Чуцькі. ◊ ДАВЁЎ ДА НІ МАГУ́. Пра стан (сітуацыю), калі нельга вытрываць. Івоні.

ДАВІДНА́ *прысл*. Давідна, да світанку. *Даві́дна́ сядзе́ў*, *пілнава́ў згаро́ду*. Ульянавічы.

ДАВІ́ЦЬ *незак*. Давіць, душыць. *Кры́сы быва́юць сі́выя*, *быва́юць чо́рныя*. *Мае́ каты́ іх да́вюць*. Кляпчэва.

ДАВО́ДА *ж*. Наедак. *Ні бальшы́я даво́ды ат капу́сты*. Міцюкова.

ДАВО́ДЗІЦЬ *незак*. Даводзіць да гатоўнасці, кандыцыі. *Сарціра́валі лён*, *даво́дзілі усё і здава́лі*. Заазар'е.

ДАВО́ЛЬНЫ *прым*. Задаволены. *Даво́лін сын*. Неўгадава.

ДАВУ́ЧАВАЦЬ *незак*. Вучыць, давучваць. *Ма́ла яна́ разбіра́ецца, на́да даву́чаваць яе́*. Нямойта.

ДАВЯРА́ЦЦА *незак*. Давяраць, аказваць давер. *Мне яны́ дъвяра́лісь*. Івоні.

ДАГАВАРЫ́ЦЦА *зак*. Дагаварыцца, дамовіцца. *Ён служы́ў у па́на, і яны́ з дзе́ўкуй дъгъвары́лісі, і ён яе́ дамо́ў прывёў, пъля́к быў*. Заазер'е. *Як яны́ дъгъвары́ліся*? Дольдзева.

ДАГАВАРЫ́ЦЬ *зак*. Тое ж. *Гаво́руць, гаво́руць, а што яны́ дъгаво́руць, ці ўсё ці ніч́ога*. Партызаны.

ДАГАВО́Р *м*. Дагавор, дамоўленасць. *У нас быў дъгаво́р, а дъгаво́р даро́жы дзе́ніг*. Запруддзе.

ДАГАДА́ЦЦА *зак*. Здагадацца, зразумець. *А свякро́ў ужэ́ дъ^ы^гъ^ы^да́лася.* Заазер'е.

ДАГАЛА́, **ДА́ГАЛА** *прысл*. Дагала. *Дагала́, да́гала раздзе́ніцца, го́лінькая, чу́дная жэ́ншчына была́*. Багданава.

ДАГАВА́РВАЦЬ *незак*. Дамаўляць. *У дзярэ́ўні ра́ньшы дъгава́рвалі* [пастухоў], *карм́ілі, па радо́ўкі яны́ хадз́ілі*. Заазер'е.

ДАГАРЫ́ *прысл*. Дагары, на спіне. *От храп́іць крэ́пка, асо́бенна, як дагары́ ляжы́ць*. ◊ ДАГАРЫ́ НАГА́МІ. Пра парушэнне звычайнага парадку. *Свет да^ъ^гары́ нъга́мі перавярну́ўся*. Партызаны.

ДАГЛЕ́ДЗЕЦЬ, **ДАГЛЯДЗЕ́ЦЬ**, **ДАГЛЕ́ДЗІЦЬ** *зак*. 1. Дагледзець, накарміць свойскую жывёлу. *На́да каро́ву, цялу́шку, кърбъна́ дагле́дзіць. На́да дагле́дзіць курэ́й.* Гарадзец. *Іна́ вы́даіць і дагле́дзіць каро́ў.* Запруддзе. *На́да ш і сьв́іней, і каро́ў дагле́дзіць*. Станюкі. 2. Прыглядзець. *У нас каро́ва цял́ілься, на́да было́ дагле́дзіць*. Нямойта. *І ён яшчэ́ дагле́дзеў пчо́лы*. Нямойта. 3. Упільнаваць. *А во ні дагле́дзь, прасп́і, усё палама́юць*. Самсоны. *Я ста́ръя, ні дагле́дзіла паміда́ры*. Каралевічы. 4. Дагледзець (хворага). *Ты бальна́я мяне́ дагляд́зела*. Дольдзева.

ДАГЛЕ́ДЖАНЫ *дзеепрым*. Дагледжаны, упарадкаваны. *У іх дом харо́шы, дагле́джъны, абшалю́ваны*. Нямойта.

ДАГЛЯ́Д *м*. Догляд. *За йі́мі* [пчоламі] *дъгля́т на́да, ухо́т*. Фасаўшчына. ДАГЛЯ́ДЗІК *памянш*. *А, знаць, са́дзіку – па дагля́дзіку, / Што не́каму дагляда́ць, / Стая́ць я́блыні непадпёртыя – / Не́каму падпіра́ці* (з песні). Каралевічы.

ДАГЛЯДА́ЦЬ *незак*. 1. Даглядаць, карміць свойскую жывёлу. *Хто ш мне бу́дзіць яе́* [карову] *дагляда́ць*: *сын ме́сяц пабы́ў і ня мо́жыць*. Леснікова. 2. Клапаціцца, дбаць. *Астава́ліся дзе́ці, і дзе́ці бацько́ў дагліда́лі*. Марозаўка. *Дагліда́ць не́каму было́ яе́. Дагліда́ць, купа́ць, пішна́ць на́да дзіця́.* Нямойта.

ДАГНА́ЦЬ *зак*. 1. Нагнаць. *Зладзе́ёў дъгна́лі, пълажы́лі дъгары́, на йіх пълажы́лі варо́ты і ка́мнімі б́ілі пу варо́тъх*: *цераз варо́ты ні заб'е́ш*. Заазер'е. 2. Дакаціць (кола). *Тъка́я гульня́ была́*: *рэ́хвы кача́лі па дзярэ́ўні. Пяць чълаве́к у гэ́ту сто́рану, пяць – у гэ́ту. Хто дъ кънца́ дзярэ́ўні даго́ніць, той пъбядз́іць*. Фасаўшчына.

ДАГРУ́КАЦЦА *зак*. *перан*. Дайсці да нейкага стану, упадобіцца. *Да чаго́ ты, Фе́дзя, дагру́каўся, бо́жа-бо́жа*. Нямойта.

ДАГЭ́ТУЛЬ, **ДАЕ́ТУЛЬ**, **ДАГЕ́ТУЛЬ** *прысл*. Дагэтуль, да гэтага часу. *Дагэ́туль жыл́і на́шы дзяды́ і пра́дзеды*. Серкуці. *Дзе ш ты дагэ́туль была́*? Чуцькі. *Дагэ́туль каро́вы карм́ілі*. Неўгадава. *Дае́туль, да сёлішняга было́, ішл́і на та́нцы, гро́шы ні плац́ілі*. Нямойта. *Іна́ даге́туль жыла́ тут*. Заазер'е.

ДАДА́Н *м*. Спецыяльны пчаліны домік. *Ёсць до́мікі – дада́ны, у іх двана́ццаць ра́мак для расплоду і двана́ццаць – магаз́іны упо́перак. У дада́нах лётка ні́жняя, лётка вышняя. У дада́нах квадра́ты і ра́мкі ста́вяцца, магаз́ін навярху́*. Вялікі Азярэцк.

ДАДЗЕРЖА́ЦЦА *зак*. Датрымацца. *Да ве́чара дадзержа́лася, во́чачка рвець*. Партызаны.

ДАДО́МУ *прысл*. Дадому. *Хадз́і, мой та́тачка, дадо́му*: / *Німа́ пара́тку ні ў чо́му* (з песні). Каралевічы. *Прышл́і мы дадо́му.* Партызаны.

ДАЁНКА *ж*. Даёнка. *Даёнка дзірвя́нная*, *із ру́чкай*, *і рыльца там тако́я*. Каралі. *Даёнка з ру́чкай*. Баравікі. *Даёнку рабі́ў з дрэ́ва*. Буй. ДАЁНАЧКА *памянш*. *А даёнъчкі дзірвя́нныя былі́*. Баданава.

ДАЖЫ́НКІ *толькі мн*. Дзень (свята) заканчэння жніва. *Дажы́нкі ка́жуць*, *як ко́нчуць жаць*. Міцюкова. *Дако́пкі былі́*, *дажы́нкі, як зярно́ сажну́ць*. *Як дажына́юць*, *то заву́цца дажы́нкі*. *Як дажы́нкі*, *астаўля́юць на по́лі дзе́вяць жыці́н*, *хле́ба кро́шачку*. *Дажы́нкі усе́ врэ́мя гуля́лі*. Запруддзе. *На дажы́нкі гуля́лі*, *пе́лі*. Марозаўка. *Спраўля́лі дажы́нкі*, *ве́села было́*. Чуцькі. *Ігра́ў дажы́нкі*. Каралевічы, Гарадзец, Заазер’е, Кавалі, Нямойта. *А цяпе́р ніякіх дажы́нак німа́*, *ніч́ога*. Самсоны, Багданава.

ДАЖА́ЦЬ *зак*. Дажаць. *Як даждзёму жы́та*, *як яно́ паспе́іць і тады́ дажнём*. Багданава.

ДАЖДА́ЦЬ *зак*. Дачакацца. *Пра́знічкаў дъжда́лі*. Багданава. *Мы мо́жа ні дажджо́м но́въга зако́на*. Гарадзец. *Каб ты не дажда́ў таго́ дня*! (праклён). Запруддзе. *Як дажду́ць*, *тады́ вяно́к сплятту́ць*. Рулёўшчына. *Даждáла я жы́зні*. Станюкі.

ДАЖДЖАВЫ́ *прым*. Які з’явіўся пасля дажджу. *Дъжджавэ́я сырае́шкі то́нінькія*. Вялікі Азярэцк.

ДАЖЫВА́ЦЬ *незак*. Дажываць. *Ра́ньшы старыя дажыва́лі ў сям’і́*. Буй. *Я ні дажыву́*, *ты дажыве́ш*. Нямойта.

ДАЖЫДА́ЦЬ *незак*. 1. Чакаць. *А по́слі Вялі́кадня ўжо во Тро́іцу дажыда́ім*. Запруддзе. *Яшчэ́ уну́ка дажыда́ю*, *сы́нне*. Дуброўкі. 2. Прыждаць. *Каб таго́ ні дажыда́ць*, *што было́*. Баравікі.

ДАЖЫНА́ЦЬ *незак*. Дажынаць, заканчваць жніво. *Жніво́ пе́лі*, *дъжына́юць і пяю́ць*. Багданава. *Як дажына́ем, вяно́к дзе́лаім*, *а як лён дабіра́ем – із лёну*. Нямойта. *Як дажына́юць жы́та*, *завя́звалі узяло́к*, *хле́ба тро́шачку укладу́ць*, *укру́чваюць круцёлачкай і куля́юцца прас е́та*. Розмыслава.

ДАЖЫ́ЦЦА *зак*. Дайсці да пэўнага стану. *Быў пан Хваро́шча і дъ тако́га дажы́ўся*, *што прапі́ўся*, *але́ баб ні любі́ў*. Рэчкі.

ДАЖЫ́ЦЬ *зак*. 1. Пражыць, пабыць. *Бывáла стары́к прыхо́дзіць*: «*Як ты* с *хле́бушкам*, *ці дажыве́ш*?». Вялікі Азярэцк. *Ко́лькі тут той жы́зні астае́цца дажы́ць*, *а ўсё го́ра і го́ра*. Запруддзе. 2. Дачакацца. *Дажылі́ жы́зні мы* [пра добрае жыццё цяпер]. Ульянавічы.

ДАЗНА́ЦЦА *зак*. Дазнацца, даведацца. *Дазна́ўся*, *хто е́та быў*, *і звóліў з рабо́ты*. Галашчакіна.

ДАЗНА́ЦЬ *зак*. Распазнаць (?). *Мо́жа я ні дазна́ю*, *лу́ччы змо́ўчу*. Запруддзе.

ДАІ́ЦЦА *незак*. Даіцца. *Ну*, *ту́га до́іцца каро́ва*, *і сла́бая мълако́ ёсь*. Багданава.

ДАІ́ЦЬ *незак*. Даіць. *Стая́лі каро́вы тут у сасе́да*, *я хадзі́ла даі́ць*. Леснікова. *У каро́вы кроў з вымя*. *Хто*, *ка́жаць*, *уда́раў* [вымя], *а хто*, *як до́іш на по́лі*, *ла́стаўка падляці́ць пад жыво́т* (прыкмета). Запруддзе.

ДАІЖДЖА́ЦЬ *незак*. 1. Даязджаць, дабірацца да месца. *То́лькі ста́лі дъйіжджа́ць да ле́су*, *а яны́ ста́лі біць ш чаго́-та бальшо́га*. Гарадок. 2. Прыязджаць, наведваць. *А ско́лькі ж наро́ду дъйіжджа́іць* [да шаптухі]. Чуцькі.

ДА́ЙЖА, **ДА́ЙЖЭ**, **ДА́ЖА** *часц*. 1. Нават. *Да́йжа даўне́й лучы́ну палі́лі і свяці́лі*. Алексінічы. *Грызе́ць да́йжа лазі́ну къза́*. Багданава. *І ня ку́рыць да́йжа*. *Да́йжа у рот ні бярэ́ць*! Заазер’е, Вялікі Азярэцк, Каралі, Нямойта. *У нас да́йжэ съмалёт се́іць удабрэ́ння*. Багданава. *Да́йжэ буракі́ адзі́н раз пало́ла*. *Да́йжэ і цяпе́р лапа́та ёсь*. Сукрэмна. *Да́жа былі́ ку́рныя ха́ты*. Дольдзева. 2. Аж, ажно. *С тэй сто́раны* [немцы] *спалі́лі пяць да́йжа хат*. Жохава.

ДАЙСЦІ́, **ДАЙЦІ́** *зак*. 1. Дайсці, прыйсці. *Ат са́мъга Ві́цепска дайшо́ў пяшко́м да Масквы́*. Івоні. *Я ўжо ста́ръя*, *ды ўжо ні дайду́ у Бъгда́нава*. Чуцькі. *Ні магу́ дайці́*, *німа́ сі́лы*. Забор’е. 2. Дазнацца, даведацца. *Ну*, *а лю́дзі ш* [расказалі] *людзя́м*, *і пашло́ і да мяне́ дайшло́*. Леснікова. *Німа́ пра́ўды*, *нідзе́ ні́чо́га і дайці́ ня мо́жна*. Станюкі.

ДАКАЗА́ЦЬ *зак*. 1. Даказаць, расказаць да канца. *Къзáла вам і ні дъкъзáла*. Чуцькі. 2. Данесці, нагаварыць. *А нéхта дакáжыць нéмцам*, *і ўсё*, *забяру́ць*. Серкуці.

ДАКАЛЫХА́ЦЬ *зак*. *перан*. Праіснаваць, дабыць. *Як-нібу́ць дажывём*, *дъкалыíшым*. Серкуці.

ДАКАРЫ́ЦЬ *зак*. 1. Дакарыць. *Даъкарыла старшыну́ сільсавéта*. 2. Дамовіць, угаварыць. *Даъкарыла старшыні́ рой даць*: *мушчы́ны распісáлі і столь*, *і хáту да вакóн разабрáлі*. Партызаны.

ДАКАРЭ́ЦЬ *зак*. *перан*. Праіснаваць, дабыць. *Нам мáла асталóся жыць – дъкарэ́ім*. Марозаўка.

ДАКІ́НУЦЬ *зак*. Падкінуць, пакласці. *Пайду́ сухі́х дроў дакі́ну*. Вялікі Азярэцк.

ДАКО́ПКІ *толькі мн*. Час заканчэння копкі бульбы. *Дакóпкі*, *як кънчáлі къпáць бу́льбу*. Гарадзец. *У йіх ужó дакóпкі*, *усю́ бу́льбу скъпáлі*. *Дакóпкі ні атмічáюць*. Запруддзе. *І дакóпкі бувáюць*. Нямойта.

ДАКО́СКІ *толькі мн*. Дзень (свята) заканчэння касьбы. *Дакóскі – як дакóшваюць трáвы*. *Дакóскі – як дакóнчуць*, *а бóлей ні пóйдуць касі́ць*. Запруддзе. *У нас дакóскі*. – *Спасі́ба*, *мáльцы*! Леснікова. *Дажы́нкі*, *дакóскі спрáвілі – бітóн спíрту пашлó*. Міцюкова.

ДАКТО́РКА *ж*. Жанчына-ўрач. *К дактóркі с пляме́нніцай хадзі́ла*. Рулёўшчына. *Напраўлéнне ўзялí ў дактóркі – мéсяц паліжáў і кóнчыўся*. Нямойта.

ДАКТО́РКІН *прым*. Які належыць доктару-жанчыне. *Старшыні́ сын і дактóркін сын так дзéлаюць*. Нямойта.

ДАКТО́РША *ж*. Жанчына-ўрач. *Пъразышлі́сі ўсе*, *аннá дактóрша*. Каралі.

ДАКУ́ЛЬ *прысл*. 1. Дакуль, да якога часу. *Ну*, *дакýль жа бýдзеш жыць*. Ракаў Засценак. *Дакýль ты бýдзіш къбънá дзіржáць*. Малы Азярэцк. 2. Да якога месца, мяжы. *Ужó знáлі*, *дакýль ягóная зімля́*. Самсоны.

ДАКУМЕ́НТ *м*. *перан*. Асаблівасць, адзнака. *Карóвы ў нас з дукумéнтъм*: *грамы́чкі лугавэ́я*, *травы́*, *ні яду́ць*, *дувáй клéвір*, *кунюшы́ну*! Баравікова.

ДАКУПІ́ЦЦА *зак*. Купіць, набыць. *Цяпéр свіннéй не дакýпісся*. Багданава. *Цяпéр ні дакýпісся гэ́тых страíцяляў*. Серкуці.

ДАКУЧА́ЦЬ *незак*. Надакучаць. *Сляпні́ і людзя́м дакучáюць*. Вялікі Азярэцк.

ДАЛАЦІ́ЦЬ *незак*. Даймаць, дапякаць. *Мáтка яму́ далаці́ла*: «*Калі́ ты мне Ні́ну прывядзéш*?» Багданава.

ДАЛАЧЫ́ЦЬ *незак*. Гаварыць абы-што. *Я вам далачу́* [гавару абы-што]. Вялікі Азярэцк.

ДАЛДАЎНІ́К *м*. Чарадзей, калдун. *Ёсь дълдъўнікí*. *Карóву бýдзіш мецъ*, *а мълъкá ня бýдзіш éсці*. Нямойта.

ДАЛЕ́Й, **ДА́ЛЕЙ**, **ДА́ЛІЙ**, **ДА́ЛЕЕ** *прысл*. 1. У пэўным аддаленні. *Ігнáт*, *лажы́ся далéй*. Каралевічы. *Сáма харóшаё зярнó адлітáіць дáлій*. Дольдзева. 2. У вызначаным кірунку. *Пíракрýцісся ды пайшóў дáлій*. Багданава. 3. Потым. *У Юсты́на быў сат*, *а дáлей былó ў трох хъзяйінуў*. *Мáла буló садóў*. Гарадок. 4. Глыбей. *А пóтым кіёчак дáлее утáрківаеі*. Багданава. 5. *прыназ*. За. *Дáлей Лéпля ні былá*. Партызаны. ◊ ДА́ЛІ-ПАДА́ЛІ. Чым далей. *А дáлі-пъдáлі хужэ́й стáлі*. Чуцькі.

ДАЛЕКУВА́ТА, **ДАЛІКУВА́ТА**, **ДУЛЮКУВА́ТА** *прысл*. Далекавата, даволі далёка. *Далекувáта ў Запру́ддзе*. *Далекувáта ў мъгазі́н хадзíць*, *ні церас дарóгу*. Свечы. *Далікувáта тóлькі туды́ éхаць*. Запруддзе. *Дълікувáта ат нас*. Нямойта. *Трóху дулюкувáта*, *слубувáтая я*. Міцюкова.

ДАЛЁКА *прысл*. Далёка. *А éхаць жа – то гразь*, *то далёко*. Заазер'е. *Нáда далёка іці́*. Серкуці.

ДАЛЁКІ *прым*. 1. Аддалены. *З далёкіх краёў прыéдзіць*, *а мёртвы не пры́дзе*. Рэчкі. 2. Які знаходзіцца далёка ад каго-н., чаго-н. *Далёкі сын часцéй бываíць*. Ульянавічы. 3. Даўні, мінулы. *Далёкая бáсня пра гóра раскáзываець*. Гарадзец. 4. *н*. Аддаленае месца. *З далёкага прыéдуць*, *а з глубóкага ня пры́дзіць*. Рэчкі.

ДАЛІКА́ТНЫ, **ДЗІЛІКА́ТНЫ** *прым*. 1. Уражлівы, спакойны. *У са́дзіку так шу́мна, а іна́ даліка́тная така́я*. Багданава. 2. Тактоўны. *Дзіліка́тны па разгаво́рах*. Савінічы. 3. Які патрабуе догляду. *Памідо́ры – даліка́тнае расце́ніе. Даліка́тные агурцы́. Што паўрадзі́ла, ня зна́ю*. Івоні. 4. Пераборлівы. *Сві́нні былі́ не такі́я даліка́тныя* [у ядзе], *як цяпе́р*. Багданава.

ДАЛІКА́ТНЕЙ *прысл*. 1. Больш далікатны (пра смакавыя якасці і знешнія асаблівасці). *Ле́тнія апе́нка – йна далікатне́й, святле́й, няжне́й, йна тане́й таке́я*. Пожанькі. 2. Не па-мясцоваму, з выкарыстаннем сродкаў літаратурнай мовы. *Цяпе́р ужо́ даліка́тней* [гавораць]. Вялікі Азярэцк.

ДАЛІ́НА *ж*. Даліна, раўніна, на якой знаходзіцца луг. *Брыгадзі́р каза́ў, што далі́ну вы́касілі*. Гарадок.

ДАЛО́Ў, **ДАЛО́Й** *прысл*. 1. Прэч. *Як то́ка сьнех дало́ў, так яны́ у ле́сі ёсь, тэ́я прале́скі*. Гарадок. *Як то́ка снех дало́й, так мы бо́сыя і да са́мае зімы́ бо́сыя*. Буй. 2. Далоў, на падлогу. *Паду́шку дало́ў скі́нула*. Ракаў Засценак. ◊ І С КАПЫ́ЛЛЯ ДАЛО́Ў. Паваліцца, упасці. *І с капы́лля дало́ў ба́ба*. Запруддзе. *Мы ат удабрэ́нія ўжо і с капы́лля дало́ў*. Мянюцева.

ДАЛЯВЫ́ *прым*. Прадольны. *Атсе́клі лазі́ны але́шын, звіза́лі чаты́ры маку́шкі – дылявую і пъсяро́т* [папярочную]. Леснікова. ○ ДАЛІВА́Я ПІ́ЛКА. Прадольная піла. *У яго́ была́ пі́лка дъліва́я, ні пъпярэ́чнъя*. Рудніца.

ДАЛЖНО́ *прысл*. Павінен. *Далжно́ прые́хаць з дзе́въчкай сюды́*. Багданава.

ДА́ЛЬШЫ *прысл*. Даўней, раней. *Адзі́н сат быў да́льшы, цяпе́р пънасадзі́лі*. Каралі.

ДАМАВІ́К *м*. Дамавік; у народных павер'ях злы або добры дух, які жыве ў хаце. *А раска́зывалі дъмаві́к быў. Дъмаві́к – е́та, як ля́жым спаць, ко́йку падыма́іць і бу́дзіць ля́паць, і въда́ піраліва́іцца*. Багданава.

ДАМАВІ́Н *м*. Труна. *Памёр, на́да дъмаві́н дзе́лаъць*. Багданава.

ДАМАВІ́НА *ж*. Тое ж. *Ляжы́ць у дъмаві́не прыбра́нъя*. Кішуроўшчына.

ДАМАВЫ́ *прым*. Звязаны з домам, падворкам. *Дамава́я кры́са хадзі́ла, се́рая*. Нямойта.

ДАМАГА́ЦЦА *незак*. Намагацца, імкнуцца. *Ні дъмага́іцца яго́ пазва́ць*. Партызаны.

ДАМАЛО́ТКІ *толькі мн*. 1. Дадатковы абмалот. *Дъмало́ткі ільна́ былі́, с пусты́х снапо́ў, біз гало́вак*. Запруддзе. 2. Дзень (свята) заканчэння ўборкі (звычайна пра лён). *Як дамало́ткі льна, то вяно́к спляцём з лёну і нясём у канто́ру*. Запруддзе. *Дамало́ткі, а дабы́ць гъра́чай не́йдзе*. Нямойта.

ДАМАРО́ДНЫ *прым*. Які жыве (народжаны) на падвор'і. *Вужы́ таке́я дъмаро́дныя, сва́е, йіх во бяры́, ня ўку́сіць*. Алексінічы.

ДАМАТКА́НЫ *прым*. Саматканы, саматканы. *Усё дыъмыътка́ныя у лух, пыъляжы́іць і ста́ніць бе́лым*. Запруддзе.

ДАМАХАЗЯ́ЙКА *ж*. Невылётная нерабочая пчала. *Пчо́лы, што сідзя́ць до́ма, – гэ́та даъмаъхазя́йкі*. Вялікі Азярэцк.

ДАМА́ШНІ *прым*. Хатні. *Тут рабо́ты сва́е, дама́шняе*. Малы Азярэцк.

ДАМО́Ў *прысл*. 1. Дадому, дамоў. *Ба́цька ту́та ў кыня́ атамкну́ў і ве́рхъм нъ кані́ пае́хуў дамо́ў*. Гарадок. *Дзе́вер прышо́ў дамо́ў*. Партызаны. *Ня го́ніць каро́ву дамо́ў*. Цясішча. *На́да сьпіша́цца ісці́ дамо́ў*. Запруддзе, Багданава, Заазер'е, Кішуроўшчына. 2. *перан*. На вечны спакой. *Стары́кі хто жыве́ць, хто дамо́ў пае́хъў*. Гарадзец. *Паспе́ем яшчэ́ дамо́ў* [памерці]. Кішуроўшчына. *Яй-бо́гу, ужо́ пъра́ дамо́ў* [старым]. Баравікова.

ДАНКРА́Т, **БАНКРА́Т** *м*. Дамкрат. *На данкра́тах паъднялі́ ха́ту, падрубі́лі і асадзі́лі ха́ту на но́выя два вянкі́*. Савінічы. *Банкра́т – ім падыма́лі сцяну́*. Багданава.

ДА ПАБАЧЭ́ННЯ *выкл*. Да пабачэння. Нямойта.

ДАПАЗНА́ *прысл*. Дапазна. *Дапазна́ хадзі́лі на лён, да ча́су*. Чуцькі.

ДАПАМАГА́ЦЬ *незак*. Дапамагаць. *Мне ніхто́ не дъпъмъга́ў, я расці́ла сваі́х* [дзяцей]. Гарадзец.

ДАПА́ШКІ *толькі мн*. Заканчэнне сяўбы (арання глебы). *Дапа́шкі зва́лі і дасе́ўкі*. Гарадзец.

ДАПЕ́ВАК *м*. Прыпеў (да песні). *І яшчэ́ такі́ дапе́вак*. Каралевічы.

ДАПІ́ЦЬ *зак*. Дапіць, выпіць цалкам. *А ты ні дапі́ла сваё*. Івоні.

ДАПЫТА́ЦЦА *зак*. Дапытацца. *Хто вас ве́даіць, у вас дапыта́цца нямо́жна*. Манголія.

ДАПЯРЫ́ЦЬ *зак. перан.* Вывесці з цярпення. *Дапяры́ла старшыну́ сільсаве́та*. Партызаны.

ДАРАГІ́, **ДАРАГЕ́Я** *прым*. Дарагі, высокага кошту. *Ні сваé дърагéя гуркí. Авéчкі цяпéра даъ рагéя*. Партызаны.

ДАРАГУ́ША *ж*. Любая, дарагая. *Ён на мяне́: «Дарагу́ша, красо́тка», а калі́ і ма́там краянёт*. Каралевічы.

ДАРАЖЭ́НЬКІ *прым*. Ласкавы зварот да чалавека (да асобы мужчынскага полу). *Дъражэ́нькі мой*. Міцюкова. *Вот, мой даражэ́нькі*. Забор’е.

ДАРАЖЭ́НЬКІЯ *прым.* Ласкавы зварот да групы людзей. *Дрэ́нна, даражэ́нькія*. Забор’е.

ДАРМА́ *прысл*. 1. Дарма, бясплатна. *Што табе́ дърма́ адда́ць ці што*? Заазер’е. *Ён табе́ так дарма́ ні памо́жыць*. Запруддзе. *Гра́блі ёсць, дарма́ далі́*. Каралевічы. *Посьлі вайны́ рабо́талі у калхо́зі дърма́*. Кішуроўшчына. *Тады́ прасі́ людзе́й, ніхто́ дарма́ ня дзе́лаіць*. Самсоны, Багданава, Буй, Міцюкова, Цясішча. 2. Дарэмна. *Дърма́ ў Бо́га хле́ба не бу́дзеш ні се́яць, ні е́сьці*. Каралевічы. *Цяпе́р жыві́ і хо́чацца. Свіну́рка дарма́ гро́шы палуча́іць*: *іна́ крант аткро́іць і ко́рміць*. Нямойта.

ДАРМАВЫ́, **ДАРМАВО́Й** *прым*. 1. Бясплатны. *Лес тады́ дармавы́ быў*. Нямойта. *Есць дармавы́я бу́лкі*. Міцюкова. *Праезд цяпе́р дармаво́й для віціра́наў*. Дольдзева. 2. *н*. Бясплатнае, дармавое. *Яны́ саглася́цца на дармаво́е*. Міцюкова.

ДАРМАЕ́Д *м*. Дармаед. *Як ні ста́ніць такі́х дърмае́даў, як дзед і ба́ба, тады́ бу́дзіць усё*. Ульянавічы.

□ *Дзяку́й за абе́т, што пад’е́ў дармае́т*. Сянно.

ДАРО́БКА, **ДАРО́ПКА** *ж*. Састарэлая пасудзіна, рэч. *Даро́бка ёсь у мяне́, мо́жа ку́рыцу пъсаджу́. Во іка́я даро́пка дрэ́нная – як ёсь іка́я дзе́шка дрэ́ная*. Кішуроўшчына.

ДАРО́ГА *ж*. 1. Дарога. *Даро́га называ́лась Къла́въръць, і хрэст у канцы́ ты́я даро́гі стая́ў*. Багданава. *Пастро́ілі дамы́ на даро́гі на тэй*. Мянюцева. 2. Паласа, зыб на воднай паверхні. *Па во́зеру даро́гі – дош бу́дзіць* (прыкмета). Багданава. *Къля дзярэ́ўні Пъдга́йі ёсь во́зіра Слідзя́цкъя, і як бу́ра, то ві́дна там даро́га, бе́лая пълъса́. А само́ во́зіра сі́нія*. Дуброўкі.

ДАРО́ЖНІК *м*. Трыпутнік, падарожнік. *Даро́жнік – трыпу́тнік*. Міцюкова.

ДАРЫ́НА *ж*. Дор; адарваная пласціна кары дрэва. *Дары́ну аддзіра́лі ат сасны́*. Жохава.

ДАРЫ́ЦЬ *незак*. 1. Адорваць, дарыць. *Дары́лі пълатно́ ку́пленае*. Багданава. *На хрэ́сьбінах не до́руць. Дару́ мех буракo̍ў, каб ня быў муж дурако́м* (вясельнае пажаданне). *У нас дык так да́раць*: *жала́ю гро́шы машну́ і сы́на на вясну́* (вясельнае пажаданне). Каралевічы. 2. Падаваць міласціну. *Я б ні́шчъга нікъгда́ сам ні дары́ў, але́ баю́ся сам ні пайсці́ ні́шчым*. Каралевічы. 3. Аддаваць. *Насі́ць ёсецька: до́чкі до́руць* [сваё адзенне]. Неўгадава.

ДАСА́ДА *ж*. Прыкрасць, непрыемнасць. *Даса́да, што няма́ са́да*. Нямойта. *У мяне́ гэ́ткая гълъва́ і даса́да тъка́я*. Дольдзева.

ДАСЕ́ЎКІ *толькі мн*. Дзень (свята) заканчэння сяўбы. *Дапа́шкі зва́лі і дасе́ўкі*. Гарадзец. *Дасе́ўкі атміча́юць*. Запруддзе.

ДАСКАКА́ЦЦА *зак*. Даскакаць. *Ска́чуць дзе́ўкі. Даска́чуцца да таго́ Каплуна́*. Багданава.

ДАСЛО́ЎНА *прысл*. Даслоўна, слова ў слова. *Яны́ раска́жуць усё дасло́ўна*. Вялікі Азярэцк.

ДАСРО́ЧНА *прысл*. Датэрмінова. *Яе́ дасро́чна пусці́лі*. Нямойта.

ДАСТА́ТКІ *мн*. Дастатак, матэрыяльныя сродкі. *Як у каго́ дъста́ткі які́я, тъда́ ўжо ўла́зіны дзе́лаюць, а як нідаста́ткі, так і ла́нна, уле́зуць і жыву́ць*. Заазер'е. *Бува́ла, такі́х даста́ткаў ні было́*. Гарадок. *У мяне́ такі́х даста́ткаў ні было́*. Нямойта.

ДАСТАЎЛЯ́ЦЬ *незак*. Прыносіць, прывозіць. *Бу́ду дъстаўля́ць сваймў ма́льцу, што пало́жана*. Партызаны.

ДАСТА́ЦЬ *зак*. 1. Дастаць, дацягнуцца да нечага. *Я ні магу́ даста́ць* [гняздо], *яны́ ш, кап су́ха было́, хо́чуць*. Фасаўшчына. 2. Узяць што-н., што знаходзіцца ў аддаленні. *Даста́нь, Пятро́к, я ні магу́*. Гарадок. 3. Дакрануцца. *Сьба́ка тут, алі́ ні дыста́ў мяне́*. Багданава. 4. Набыць, расстарацца. *Дъста́ла сястра́ і прывязла́ кра́ску*. Неўгадава. *А хто мне што даста́нець*? Закур'е. 5. Набыць, расстарацца праз пасрэдніцтва некага. *Мо́жа дзе збо́ку даста́ць? Я не магу́ нічо́га купі́ць*. Запруддзе.

ДАСТО́ІЦЦА *зак*. Дастаяцца, дачакацца. *Стыя́ла, ні дасто́ілася*. Леснікова.

ДАСТУ́РАЧКА *ж*. Дошачка. *Пъста́віў* [да вулея] *досту́рачку шыро́кую*. Запруддзе.

ДАСУ́ЖЫ *прым*. 1. Цікаўны. *Дасу́жы дзяцёнак усю́дых дале́зіць, нічо́га не палажы́ць*. Запруддзе. 2. Рупны, спрытны. *Мой сын, як ба́цька, дасу́жы. І я дасу́ш быў*. Жохава. *А-ёй, яна́ дасу́жая ба́ба*. Марозаўка. *Дасу́жа ўсю́ды была́, а па вадзе́ ні магу́: кружэ́нне. Я нікагда́ не се́ла на ло́д^{m}ку*. Нямойта.

ДАСУ́ШАЦЬ *незак*. Дасушваць. *А нъза́ўтрага прыхо́дзіш, капе́шкі ръскі́дъйіш рас, два і дасу́шыйіш*. Леснікова.

ДАСЫТА́, **ДАСЫ́ТА** *прысл*. 1. Дасыта, уволю. *Пад'е́ў дасыта́, і скаці́на сы́тая*. Жохава. 2. Шмат, вельмі многа. *Бу́льбы ў нас дасы́та*. Ульянавічы.

ДАСЮ́ДА *прысл*. Дагэтуль, да гэтага часу. *Дасю́да ў го́лаву ня бі́ла, даўле́ння не было́*. Апечкі.

ДАТУ́ДА *прысл*. Датуль, да таго месца. *Э́та ішчо́ ні дашло́ дату́да*. Нямойта.

ДАТУ́ЛЬ *прысл*. Датуль, да таго часу. *Дату́ль дзіцёнак, паку́ль ніжъна́ты*. Запруддзе.

ДАТЫКА́ЦЦА *незак*. Дакранацца. *Лажу́ся так, каб пя́ты не датыка́ліся да пасце́лі*. Партызаны.

ДАЎБЕ́ШКА, **ДАЛБЕ́ШКА** *ж*. 1. Дуплістае дрэва, прыдатнае для дзяўбання. *Таўсто́я дзе́рава бра́лі, раска́лывалі, даўбі́лі*, [яно] *далбе́шка зва́лася*. Дольдзева. 2. Даўбешка, доўбня (прылада). *Як цяпе́р мо́лат, а ра́ньшы даўбе́шкай бі́лі. І свіне́й бі́лі даўбе́шкай*. Жохава. *Даўбе́шку ўзяў – і бух па тапары́шчы*. Гарадзец. *Даўбе́шкай бі́юць*. Дольдзева. 3. *перан. экспр*. Пра някемлівага, дурнаватага чалавека. *Во даўбе́шка, нічо́га ні панімо́іць. Во паразі́тка, во даўбе́шка*. Карпавічы.

ДАЎБЁКА *ж*. Драўляная бочка. *Ка́дуўб і даўбёка – адно́*. Фасаўшчына.

ДАЎБІ́ЦЬ *незак*. Дзяўбці. *Таўсто́я дзе́рава бра́лі, раска́лывалі, даўбі́лі*, [яно] *далбе́шка зва́лася*. Дольдзева.

ДАЎБНЁВЫ *прым*. Выдзеўбаны. *Жо́лап называ́ўся даўбнёвы*. Багданава.

ДАЎГАВЕ́ЧНЫ, **ДУЎГАВЕ́ШНЫ** *прым*. Даўгавечны, доўгажыхар. *Ско́лькі іх ё, гэ́тых даўгаве́чных, стары́х баб*. Чуцкі. *Як змо́жыць дзяцёнак развяза́ць пуп, гра́матны бу́дзіць, даўгаве́чны пуць у яго́ бу́дзіць* (прыкмета). Партызаны. *Ні даўгаве́чны твой сын*. Неўгадава. *Йі́хныя пато́мства ні дуўгаве́шныя былі́*. Нямойта.

ДАЎГАЛІ́КІ *прым*. 1. Прадаўгаваты (пра твар). *Ба́цька ягоо́йны даўгалі́кае ліцо́ ма́ець*. Запруддзе. 2. Даўгаваты. *Даўгалі́кая карто́шка ўрадзі́ла*. Запруддзе.

ДАЎГАНЕ́Ц *м*. Даўгунец (сорт лёну). *Даўгане́ц – сорт лёну*. Буй.

ДАЎГАНО́ГІ *прым*. Даўганогі. *Мълады́, даўгано́гі*. Багданава.

ДАЎГАНО́СЫ *прым*. Даўганосы. *Бъльша́я, дъўгано́сья і білаку́ръя дзе́ўка*. Гарадзец. *Даўгано́сы ма́лец*. Багданава.

ДАЎГІ́, **ДАЎГЕ́Й** *прым*. 1. Доўгі. *З даўгі́м но́сам, лупа́ты шчэ*. Нямойта. *Ці даўгу́ю, ці каро́ценькую лю́біць ка́зку слу́хаць*. Ульянавічы. *До́шчычкі даўге́я, кап сім'я́ лігла́. Даўге́я або́ры былі́*. Багданава. *Даўге́я но́гі, як у буцяна́*. Вялікі Азярэцк. *Ра́дзі, Бо́жа, лён даўге́й*,

лён даўге́й / *Чужэ́м ма́льцъм нъ штаны́*, *нъ штанэ́й* (з песні [яе пяюць, гушкаючыся на арэлях, на варотах на Масленіцу]). Партызаны. *Даўгі́я баро́зны*, *па кіламе́тру*. Запруддзе. 2. Высокі. *Даўгі́я стагі́ не кладу́ць*. Гарадзец. 3. Далёкі. *У даўге́й даро́гі ўсё уну́к*. Каралі.

ДАЎЖА́ *ж.* 1. Доўжань; прадаўгаватая дошка (брусок), якая шчыльна закрывае адтуліну ў вулеі. Вялікі Азярэцк. *Дъўжа́ – до́стачка перад лёткай*, *ёю засо́ўваюць*. Вялікі Азярэцк. 2. Доўжня; уваход, адтуліна ў пчалінай калодзе. Вялікі Азярэцк.

ДАЎЖЫ́ЦЦА *незак.* Затрымліваецца. *Ай*, *каля́дачкі*, *бліны́-ла́дачкі*, / *Не даўжы́цеся*, *прыбліжы́цеся*, / *У кілба́сачкі паніжы́цеся* (з песні). Дольдзева.

ДАЎЖЭ́Й *прысл.* Даўжэй, больш доўга. *У каго́ той бяро́завік і даўжэ́й стаі́ць*. Багданава.

ДАЎЖЭ́ЙШЫ *прым.* Больш доўгі, высокі. *Блізніцы́ былі́*, *адзі́н даўжэ́йшы*, *я́рынькі*. Багданава.

ДАЎЛЕ́ННЯ *н.* Ціск. *Даўле́ння бальшо́е падыма́еццa – і з галаво́й пло́ха*. Запруддзе.

ДАЎЛЯНУ́ЦЬ *зак.* Цісканууць, налегчы націскаючы. *Мушчы́ны як даўляну́ць* [у чарзе] Заазер'е.

ДАЎМІ́ЦЬ *зак.* Даўмецца, дадумацца. *Мяне́ ніяк ні даўмі́ла*, *што курапа́ткі калара́цкіх жуко́ў яду́ць*. Сянно.

ДА́ЎНАСЦЬ *ж.* Даўнасць, старадаўнасць. *Як у да́ўнасць*, *то то́жэ пло́ха*. Партызаны. *Да́ўнысць зашла́*, *даўно́ е́та было́*. Вялікі Азярэцк.

ДА́ЎНІШНІ *прым.* 1. Даўнішні, даўнейшы. *Да́ўнішніх мно́га пе́сен зна́ем*. Партызаны. *Да́ўнішнія бяро́зы я́ны карува́тыя* [пакрытыя тоўстай карой]. Чуцькі. *Да́ўнішні-да́ўнішні уцю́х*. Ульянавічы. 2. *н.* Даўнейшае, мінулае. *Я вам раскажу́ пра да́ўнішняе*. Марозаўка. *Е́та ўсё да́ўнішняе*, *як мы жылі́*. Багданава.

ДАЎНО́ *прысл.* Даўно. *Даўно́ лю́дзі ста́рыя ка́жуць*: *даю́ць – бяры́*, *б'юць – уцека́й*. Гарадзец. *Як ба́цькі даўно́ німа́*, *то дачку́ па ма́ткі заву́ць* [напрыклад] *Ве́рышка Ка́ця*. Нямойта. ◊ ДАЎНЫ́М-ДАЎНО́. Вельмі даўно. *Даўны́м-даўно́ е́та дзярэ́ўня*. Буй. *Даўны́м-даўно́ памёр*. Закур'е. ◊ ДАЎНО́-ДАЎНЫ́М. Тое ж. *Ля ге́тае крыні́чкі даўно́-даўны́м стъя́ла цэ́ркъўка*. Мянюцева. ◊ ДАЎНО́-ЗДАЎНЫ́Х. Тое ж. *Даўно́-зда́ўных жыве́ць*. Марозаўка. ◊ ДАЎНО́-ПРАДАЎНО́, ДАЎНО́-ПРЫДАЎНЭ́. Тое ж. *Е́та даўно́-прадаўно́ было́*. Багданава. *Што́ры вiся́ць даўно́-прыдаўнэ́*. Цясішча.

ДАЎНЕ́Й *прысл.* Даўней, раней. *Ма́тка памёрла даўне́й*. Нямойта.

ДА́ЎНЫ *прым.* 1. Даўні, стары. *Да́ўнае усё*: *дзіва́н*, *зе́ркала*. Запруддзе, Вялікі Азярэцк. *У да́ўнай жыў дзет ха́ці*. Неўгадава. *Да́ўныя лю́дзі*. Багданава, Баравікі. *Там жылі́ паны́ да́ўныя*. *Да́ўныя лю́дзі рабо́талі*. Неўгадава. 2. *н.* Мінулае, даўніна. *Кап ні забыва́лі да́ўнае*. *Цяпе́р мъладёш да́ўнага ні зна́юць*. Самсоны. *Ра́ньшы ж больш было́ тако́га да́ўнага*. Нямойта. ◊ З ДА́ЎНІХ ДАВЁН. Здаўна. *З да́ўніх давён го́рніца* [дарога] *заве́цца*. Закур'е. ◊ ДА́ЎНЫ-ДА́ЎНЫ, ДА́ЎНЫ-ДА́ЎНЫ-ПРЭДА́ЎНЫ. Вельмі даўні, старадаўні. *Да́ўныя-да́ўныя пе́сні зна́ла*. Каралевічы. *Тут тако́я да́ўнае-да́ўнае-прэда́ўнае кла́дбішча было́*. Самсоны.

ДАЎЧЫ́ЦЦА *зак.* Давучыцца. *На ле́та яна́ і да́ўчыцца*. Партызаны.

ДАХ *м.* Дах. *Накры́лі дах*, *а то цякло́*. Рулёўшчына. *То́лька на́да дах зрабі́ць*. Буй.

ДА́ХА *ж.* □ *Яка́я бу́дзіш да́ха*, *така́я бу́дзіш і ўзя́ха*. Партызаны.

ДАХАДЗІ́ЦЬ *зак.* 1. Разведаць, даведацца. *Дъхадзі́лі ў яе́ пра́ўдачкі*. Чуцькі. *Поп даъхадзі́ў*, *хто яму́ нама́заў бу́лку са́лам*. Ульянавічы. 2. Дамагчыся. *Дахадзі́лі*, *што далі́ чатырохко́мнатную*. Запруддзе, Нямойта.

ДАХАДЗІ́ЦЬ, **ДАХО́ДЗІЦЬ** *незак.* 1. Падыходзіць, адпавядаць. *Відзе́ла след мядзве́дзя*, *пад Ка́невам здох*. *Ня мо́жыць тут жыць*, *што яму́ тут не дахо́дзіць*. Партызаны. 2. Дапамагаць, клапаціцца. *Хто мне бу́дзе дахадзі́ць*, *я ні магу́ ужо́*. Апечкі.

ДАХАДЗЯ́ *дзеепрысл.* Даходзячы. *Ні дахадзя́ Асі́нуўкі*, *ра́ншы грыбо́ў было́ по́ўна*. Неўгадава.

ДАХО́Д, **ДАХО́Т** *м.* Даход, прыбытак. *Като́ры дахо́т ма́іць*, *той і жыве́ць*, *гандлю́іць*. *А ў нас дахо́ды*... Запруддзе.

ДАХО́ДНЫ *прым*. Актыўны, хто можа быць падбухторшчыкам. *Ду́жа баб дахо́дных німа́, кап у валачо́бнікі хадзі́лі*. Багданава.

ДАХТАРЫ́ЦА *ж*. Жанчына-ўрач. *Дъхтарыцу вы́звалі с Сянно́*. Нямойта.

ДА́ЦЦА *зак*. Стаць аб'ектам асаблівай цікавасці. *О, дала́ся я ім*! Партызаны.

ДАЦЬ *зак*. 1. Даць. *Каро́ва ні дась мълька́ – дош бу́дзіць* (прыкмета). Чуцькі. 2. Накарміць. *Да́лі каро́ве[i] се́на*. Гарадок. 3. Падарыць. *Сы́ну дъла́ каро́ву і як на́да быць пасо́біла*. Неўгадава. 4. Пазычыць. *А мо́жа хто со́лі дась*? Фасаўшчына. 5. Вылучыць для карыстання. *Ге́ктар агаро́ду ні дađу́ць*. Ульянавічы. 6. Узнагародзіць чым-н., прысвоіць званне. *Ба́бі по́слі вайны́ далі́ міда́ль, што не́мца забі́ла*. Закур'е. *Далі́ сіржа́нта яму́*. Заазер'е. 7. Ударыць. *Саба́ка як даў у гру́дзі, збіў мяне́*. Апечкі. 8. Асудзіць, прыгаварыць да зняволення. *Яму́ да́лі тры гады́, а прытсіда́цілю пяць гадо́ў*. Заазер'е. *Нікі́пър Тъмашо́нък быў і была́ тъка́я ба́ба* [лекарка], *то ба́бі два гады́ за гэ́та да́лі*. Міцюкова. 9. Паваліць (пра снег), выпасці раптоўна. *Як даў снех, усё завалі́ла сне́гам*. Запруддзе. 10. Лінуць, абрынуцца (пра дождж). *Як даў лі́він*. Чуцькі. 11. Шчоўкнуць. *Шчаўчо́к як дась, ажно́ ў галаве́ зазвініць*. Ульянавічы. ◊ ДАЦЬ РУКУ́. Павітацца або развітацца. *Руку́ даў: спасі́ба за о́ддых*. Вялікі Азярэцк. ◊ ДАЦЬ ДАРО́ГУ. Пажадаць добрага шляху. *На́дзя дъла́ даро́гу сы́ну, нъпіса́ла запі́ску, а съма́ нъ шпіга́цінку й зъсілі́лься*. Нямойта. ◊ ДАЦЬ ДЫ́ХТУ. Моцна насварыцца, аблаяць. *Жа́на дасць дыхту, як п'я́ны*. Марозаўка. ◊ ДАЦЬ ДРАЗДА́. Насварыцца, дакарыць за нешта. *Ён старшыну́ сельсаве́та даў дразда́, дык я схажу́, паспасі́бкаю*. Вялікі Азярэцк. ◊ ДАЦЬ У КАРШЭ́НЬ. Ударыць. *Як дам у каршэ́нь*. Багданава. ◊ ДАЦЬ ЗНАЦЬ. Паведаміць пра што-н. *Да́лі знаць, кап прые́халі зара́нні*. Неўгадава. ◊ ДАЦЬ ЧО́СУ. Пусціцца наўцёкі, уцячы. *Пацíху ша́гам е́дзіць, а атту́ль як дасць чо́су – аш конь упаце́ў*. Нямойта. ◊ ДАЦЬ ДЗЁРУ. Тое ж. *Хаце́ў сябе́ застрэ́ліць, а пато́м дзёру даў*. Партызаны. ◊ ДАЦЬ ДРА́ЛА. Тое ж. *А мы* [далі] *дра́ла ў бало́та*. Партызаны. ◊ ДАЦЬ ДУ́БА. Памерці. *А стары́ ўжо памёр, ду́ба даў*. Багданава.

ДАЧКА́, **ДО́ЧКА**, **ДАШКА́** *ж*. Дачка. *Зяць бу́дзець пыта́ць*: *ці мно́га у цябе́ дачо́к*? *Дачка́ то́лькі с сы́нам жыве́ць*. Багданава. *К дачка́м пае́халі*. Жохава. *Дачка́ ста́ла крыча́ць рату́нку*. Каралевічы. *До́чкі бліжэ́й к ма́ткі. Два сыны́ і дзве до́чкі – усе́ дзе́ці мае́*. Фасаўшчына. *У вас сын, а ў мяне́ дъчка́*. Заазер'е. *Дашка́ была́ прые́хаўшы*. Леснікова. ДАЧУ́ШКА *памянш*. *Дачу́шка мъя́, паве́шыюць нас не́мцы*. Дуброўкі.

□ *Дачу́шка – шэ́рая зязю́лька*. Партызаны.

ДАЧКІ́Н *прым*. Даччын. *Дачкі́ны ўну́чкі прыяжджа́юць*. Вялікі Азярэцк. *Дачкі́н ма́ліц у нас*. Гарадзец. *Дачкіна́ адзе́жына была́*. Нямойта. *Дачкіна́ ўну́ка ўзяла́ к сабе́*. Партызаны.

ДАШЧА́НЫ *прым*. Дашчаны, дашчаты. *У каго́ дъшча́ны двор апшы́ты. Там дъшча́ныя бальшэ́я дзве́ры*. Кляпчэва. *Ло́ткі дъшча́ныя*. Каралевічы.

ДВА *ліч*. Два. *То́лькі два чалаве́кі астало́ся з майго́ го́ду*. Фасаўшчына.

ДВАЙНІ́К *м*. Рубанак з дзвюма ручкамі. *Хто бара́н, а хто двайні́к называ́іць*. Нямойта, Жохава.

ДВАЙНЯКІ́ *толькі мн*. Двайняты, блізняты. *Пятро́ мой з двайняко́ў вы́жыў. У дачкі́ дво́е двайнякоў*. Міцюкова. *О́лька з двайнякоў. Дзе́ўкі прыяжджа́лі двайнякі́*. Запруддзе.

ДВАЙНЯ́ТЫ, **ДВАЙНЯ́ТА** *толькі мн*. 1. Двайняты, блізняты. *Ён з двайня́т, Петраку́ было́ паўго́да, як памёр, а Па́вел жывы́*. Міцюкова, Розмыслава. *Двайня́та радзі́ліся на то́е го́ра*. Партызаны. ДВАЙНЯ́ЧКІ *памянш*. *Дзве дзе́вачкі двайня́чкі*. Багданава. 2. Спарышы; два аднолькавыя, звязаныя ў адно гаршкі і інш. прадметы. *Э́тыя гаршкі́ двайня́ты нъзъва́ліся*. Кляпчэва. ДВАЙНЯ́ТКІ *памянш*. *Двъйня́ткі – два ўме́сці скле́еныя гърла́чыкі*. Кляпчэва.

ДВАЙНЯШЫ́, **ДВАЙНІШЫ́**, **ДВАЙНЮШЫ́**, **ДВУЙНЮШЫ́** *толькі мн*. Двайняты, блізняты. *Два сы́на двайняшо́ў нарадзі́ла*. Багданава. *Двайняшо́ў радзі́ла, два ма́льчыка. Двайняшы́ ад пе́рвага, а ад двух мужуко́ў не было́ дзяце́й*. Запруддзе. *Мы былі́ двайнішы́*. Кляпчэва. *Мае́ ўну́кі двыйнішы́*. Самсоны. *Чорт яе́ ве́даіць, як там яна́ спраўля́ецца з двайнюша́мі*. Багданава. *Э́та двайнюшы́, два ма́льцы ў мяне́ было́*. Савінічы.

Двуйнюшы у дные́ дачкі́, а адзі́н у другея́. Запруддзе. ДВАЙНЯШКІ́ *памянш*. *З двайняшко́ў памёр*. Багданава.

ДВАРА́З *прысл*. Двойчы, два разы. *Тут двара́з два́ццъць пяць*. Малы Азярэцк.

ДВАРЫ́ШЧА *н*. Дворышча. *Тут было́ дварыі́шча, паве́ці*. Буй.

ДВАЦЦА́ТНІК *м*., **ДВАЦЦАТНІКІ́** *мн*. Манета вартасцю дваццаць капеек. *Ляжыі́ць два двъццътнікі́ ну́мърам уве́рх – бяры́ со́ръкгадо́ў прыжыве́ш* (прыкмета). Ракаў Засценак. ДВАЦЦА́ТНІЧАК *памянш*. *Ляжыі́ць дзве капе́йкі дваццатнічкі́, па два́ццаць капе́ек*. Ракаў Засценак.

ДВАЦЦАЦЬПЯ́ТНАЯ *ж*. Купюра, вартасцю дваццаць пяць рублёў. *Дваццацьпя́тную дзяржыі́ць у рука́х*. Нямойта.

ДВАЮРО́ДНЫ, **ДВУЮРО́ДНЫЙ** *прым*. Дваюрадны, стрыечны. *Дваюро́дная сістра́ была́ ў мяне́ ў Прыве́тку*. Фасаўшчына. *Мой брат двуюро́дный там касі́ў*. Дуброўкі.

ДВАЯ́КІ, **ДВУЯ́КІ** *прым*. 1. Разнаполы. *Двая́кія у яе́ былі́ дзе́ці* [сын і дачка]. Запруддзе. 2. Ад розных бацькаў. *У яе́ двъя́кія дзе́ці ад двух мужуко́ў.* Запруддзе. 3. Двух відаў. *Дубро́ўка двъ*[ы]*я́къя бываі́ць*. Рэчкі. *Двъя́кія пяку́ бліны́: ёй бліны́, а сыну дръча́нікі*. *Ён про́сіць*. Чуцькі. *Двуя́кія ку́ры*. Закур’е. 4. Паасобку, раздзельна. *А та́нцы былі́ двъя́кія: асо́бянна даро́слыя, асо́бянна дзе́ці*. Галашчакіна.

ДВО́Е, **ДВО́Я** *ліч*. Двое. *Як шчэ то́я се́рца там дзяржыі́цца: і ба́цька памёр, і ма́тка памёрла, і дво́е дзяце́й.* Багданава. *У мяне́ то́лькі дво́я* [дзяцей], *а трэ́цяя нежыво́е была*. Заазер’е, Міцюкова. *Сем дзяце́й і іх двaі́х*. Неўгадава, Гарадзец, Івоні.

ДВО́ЙКА *ж*. Два. *На́да было́ дво́йку парасёнкаў узя́ць, хай бы кача́ліся*. *На́да было́ дво́йка узя́ць свінёнкаў*. Запруддзе.

ДВО́ЙНІ *толькі мн*. Чатырохзубыя вілы. *Ві́лкі зва́ліся дво́йні, усё ро́ўна чатыі́ры рагі́*. *Ці ві́лкі ці дво́йні – адно́ і то́е ш*. Нямойта. *Дво́йні – дліі́ные ві́лкі на чатыі́ры зубыі́*. Гарадзец. *Дво́йні се́на наклада́ць, гной нака́пвалі*. Буй.

ДВО́ЙНЯ *ж*. Двухзубыя вілы. *Су́чку не́хта прабі́ў во дво́йняй, кі́шкі выі́лезлі*. Багданава.

ДВОР *м*. 1. Панадворак, сядзіба. *Двор – хъзя́йства: хлеў, ха́та*. Кляпчэва. *У мяне́ быў анба́р на двар́э*. Леснікова. *Ідзём, пяём к пръдседа́целю ва двор*. Багданава. *Па двару́ хо́дзіць*. Гарадзец. *Куды́ ты ідзе́ш*? *Штоп ты ні знайшла́ дво́ру*. Савінічы. *Пастро́ілі ўвесь двор*. Цясішча. *Як захаджу́ся жуко́ў збіра́ць, тады́ мне ні да дво́ру, ні да чо́га*. Вялікі Азярэцк. *Дзяцёнкі тры ка*[ъ]*ла дво́ру*. Баравікі, Алексінічы, Міцюкова. 2. Дом, сям’я. *Ён ні гаду́ецца ў двар́э*. Серкуці. *Я не была́ ў двар́э, паліцаі́ тут стъя́лі*. Нямойта. 3. Панскі маёнтак. *За прыго́нъм яны́ жыі́лі ва дво́ры*. Вялікі Азярэцк. ◊ У ДВАРЭ́, У ДВАРЫ́. На вуліцы, не ў хаце. *Хто быў у двар́э, забра́лі на рабо́ту* [немцы]. Леснікова. *Я у дварыі́ тады́ ні была́*. Дольдзева.

ДВО́РНІЦА *ж*. Дворнічыха. *Дво́рніца была́, так мы здаро́валіся з ей*. Нямойта.

ДВУХКЛА́СНЫ *прым*. Школа з двума гадамі навучання. *Двухкла́сная шко́ла была́*. Ульянавічы.

ДВУХРА́ДКА *ж*. Сорт ячменю (?). *Ячме́нь – двухра́дка, стаі́ць, як струна́*. Ракаў Засценак.

ДВУХРУ́ШНІК *м*. Рубанак з дзвюма ручкамі. *Двухру́шнік* [дзве ручкі]. Леснікова.

ДВАЙНЫ́ *прым*. ○ ДВАЙНЫ́Я ВО́КНЫ. Вокны, якія ставяцца на зіму. *Двайныі́я во́кны не выма́лі*. Мянюцева.

ДЖВЫХ *выкл*. Рэзка крутнуцца. *Стары́к джвых і пабе́г з ха́ты*. Дольдзева.

ДЖУ́ПЛА *ж*. Біццё, лупцоўка. *Джу́пла мне была́ за ла́пці, бі́лі*. Ульянавічы.

ДЖУПЛО́ *н*. Тое ж. *Джупло́ было́, джупло́ўка была́ ат ба́цькі*. Ульянавічы.

ДЖУПЛО́ЎКА *ж*. Тое ж. *Джу́плоўка мне была́, бі́лі, што ла́пці стыпта́ў*. Ульянавічы.

ДЖЫ-ДЖЫ *выкл*. Гукі, якія перадаюць шоргат па паверхні. *Ве́нік вазьму́, па або́ю – джы-джы*. Багданава.

ДЖЫ́ГНУЦЬ, **ДЖА́ГНУЦЬ**, **ДЖЫ́ГНУЦЬ** *зак.* 1. Джгануць, уджаліць. *Глядзі́, джыгніць пчала́.* Нямойта. *Пчыла́ жыга́лъм як джа́гнула*! *Зра́зу по́хніць.* Сукрэмна. 2. Ударыць, секануць. *Джыґні кыня́, джыґні кну́цікам, і по́йдзіць.* Фасаўшчына.

ДЗВЕ *ліч.* Дзве. *Дзвюх съба́ка ўкусі́ў.* Рулёўшчына. *На дзвюх рабо́т* [працавала]. Запруддзе. *Я ўжо за дзвюх аджыла́.* Закур'е.

ДЗВЕ́РЦЫ *толькі мн.* 1. Дзверцы; створка або створкі, якімі зачыняюць што-н. *У шка́пчыку дзве́рцы. Дзве́рцы ў су́дніку.* Рэчкі. 2. Калітка ў агароджы. Буй.

ДЗВЕ́РЫ *толькі мн.* Дзверы. *Як дзе́лыйіш дзве́ры, то заганя́еш ігліцу.* Фасаўшчына. *Ша́пка над дзвярмі́.* Гарадзец. *Закрыва́й дзве́ры: твой жа ба́цька не зло́дзей быў. Чый ба́цька зло́дзей, той дзве́ры ні зачыня́ў.* Запруддзе.

ДЗВЁРКА *ж.* Дзверцы. *Дзвёрка ў халадзі́льніку атлама́лася, падпіра́лі.* Нямойта. *Я кі́нула, дзвёрку гэ́ту зачыні́ла й пашла́.* Леснікова.

ДЗВІГ-ДЗВІГ *выкл.* Рухацца, танцаваць (пра сучасныя танцы). *Ране́й і по́льку, і кадры́лю, і раскама́рскага, а цяпе́р то́лькі дзвіг-дзвіг.* Самсоны.

ДЗВІГІ́ЛЬ *выкл.* Усунуць. *На лапа́ту – і ў печ дзвігі́ль хлеб.* Чуцькі.

ДЗВІ́ЖЫМЫ *прым.* Той, хто рухаецца, ходзіць. *Была́ б я дзві́жымая, усё было́ б падруго́му.* Ульянавічы. *Тро́ху дзві́жымая, кап было́ каму́ ўха́джваць.* Жохава.

ДЗВІ́НУЦЬ *зак.* Рушыць. *Не́мцы дзві́нылі ны нас* [партызан]. Латыгаль. ДЗВІГ. Хуценька рушыць. *Вужа́чнічак быў – лаза́ така́я, гра́зка там, – букі́ дзвіг і туды́.* Баравікі.

ДЗВІНА́ЦЦАЦЬ *ліч.* Дванаццаць. *У ма́мы было́ дзвіна́ццаць дзіцёнкаў.* Гарадзец.

ДЗЕ, **ІДЗЕ́** *злучн.* 1. Дзе. *Быў куто́к, дзе бо́льшъя кро́шка, там называ́лъся Ръсцяро́бы. Лугі́ былі́ такі́я кро́шкі.* Мянюцева. *Быра́н* [птушка] *не пыка́жыць, дзе жыве́ць.* Сукрэмна, Багданава. *То́лькі зна́йіш, ідзе́ ляжы́ць* [мой прыйшоў ранены і тут памёр]. Цясішча. *Або́ра, ідзе́ скот стаі́ць.* Галашчакіна. 2. *прысл.* Дзе. *Дзе яно́ дзяе́цца*? Ульянавічы. *Ідзе́ ўсё дзе́лася*? Вялікі Азярэцк.

ДЗЕБЯЛІ́ЦЦА *незак.* Імкнуцца быць дужым, дзябёлым. *На́да крапі́цца, дзебялі́цца.* Баравікі.

ДЗЕ́ВА *ж.* Незамужняя дзяўчына. *Яна́ нізаму́жняя – дзе́ва.* Серкуці. ◊ СТАРА́Я ДЗЕ́ВА. Тое ж. *Ту́тацька ў фальва́рку жыла́ пане́нка, дзе́ва стара́я, Неслухо́ўская.* Нямойта.

ДЗЕ́ВАЧКА, **ДЗЕ́ВАЦЬКА** *ж.* Дзяўчынка. *То́лькі дзе́възчка, памёрла дзе́вычка васьмы́м го́дам.* Партызаны. *Дзе́вацька хо́дзіць у трэ́цці клас.* Івоні, Запруддзе.

ДЗЕ́ВЕР, **ДЗЕ́ВІР**, **ДЗЕ́ВЯР** *м.* Дзевер; мужаў брат. *Дзе́вер мой наста́ўнікам быў, жыве́ць там, у Го́млі.* Заазер'е. *Дзе́вер мой у парціза́нах быў і памёр там.* Партызаны, Баравікі, Леснікова, Леснікі, Міцюкова, Цясішча. *Дзе́вер быў за до́ктара.* Закур'е. *Мой дзе́вір – мужуко́ў брат.* Партызаны, Каралевічы. *Майму́ дзе́вяру ста́ла загаво́рваць плячо́.* Міцюкова.

ДЗЕВЯНО́СТА, **ДЗІВЯНО́СТА** *ліч.* Дзевяноста. *Ёй ужэ́ на дзевяно́ста гадо́ў тры гады́.* Чуцькі. *Мой ба́цька дзівяно́ста сем гадо́ў пражы́ў і ні аднаго́ ра́зу ня быў у бальні́цы.* Цясішча.

ДЗЕВЯ́ТНІК *м.* Свята народнага календара; на дзявяты чацвер пасля Вялікадня. *Не́йкі бува́іць Дзевя́тнік* [свята пад восень]. Вялікі Азярэцк.

ДЗЕВЯ́ЦЕРА, **ДЗІВЯ́ЦІРА** *ліч.* Дзявяцера. *Дзевя́цера дзяце́й вы́расцілі, хоць і як іх стро́ілі.* Міцюкова. *У ма́мы былі́ дзівя́ціра.* Дольдзева. *Я дзівя́цера радзі́ла, кала мяне́ ўрача́ ні было́.* Мянюцева.

ДЗЕ́ВЯЦЬ *ліч.* Дзевяць. *Дзевяці́ гадо́ў пашла́ служы́ць к па́ну.* Самсоны. *Як дажы́нкі, астаўля́юць на по́лі дзе́вяць жыці́н, хле́ба кро́шачку.* Запруддзе.

ДЗЕД, **ДЗЕТ** *м.* 1. Дзед, стары мужчына, бацька маці ці бацькі. *Дзед по́льскую прайшо́ў, фі́нскаю прайшо́ў.* Багданава, Фасаўшчына. *Ба́ба ска́чыць, а дзет пла́чыць.* Вялікі Азярэцк. 2. Муж. *А што ты бу́дзіш дзе́лаць бяз дзе́да*? Запруддзе.

ДЗЕД *м.* Шула; апорны слуп у гаспадарчым будынку. *Дзяды́ – паппо́ры такі́я ў хле́ві. Сталбы́ такі́я, у хле́ві што ста́віюць, паппо́ры, называ́юць дзяда́мі.* Запруддзе.

ДЗЕД *м.* Чартапалох (расліна). *Дзед што ко́ліцца, а шапы́тнік расце́ць аддзе́льна.* Сукрэмна.

ДЗЕ́ДАЎ *прым.* Дзедаў. *Быў бязме́н яшчэ́ дзе́даў.* Нямойта. *Там сат дзе́даў быў такі́, пу́ні.* Багданава.

ДЗЕ́ДЗВЕЛЬ, **ДЗЕ́ДЗІЛЬ**, **ДЗЕ́ДЗВІЛЬ**, **ДЗЕ́ДЗВЕЛ** *м.* Асот балотны. *Дзе́дзвель рос па бало́тах. Дзе́дзвіль на бало́тах.* Каралі. *Дзе́дзвел у ле́се расце́ць, жо́ўтым цвіці́ць, шыро́кае лі́сце.* Мянюцева. *Дзе́дзіль – шыро́кае лі́сця на ім, высо́кі, лапуша́ны.* Багданава. *Дзе́дзіль – беражкі́ калючкува́ты, сві́нням даю́ць.* Запруддзе. *Дзе́дзіль, але́ ні зна́ю для чаго́, свіне́й ко́рмяць, ла́пы* [у яго], *лі́сты, бальшэ́я.* Леснікі.

ДЗЕ́ДУЎШЧЫНА *ж.* Дзедаўшчына; спадчына пасля дзеда. *Тут дзед жыў, маёмысць дзе́дава – е́та мыя́ дзе́дуўшчына.* Запруддзе. *Дзе́дуўшчына аста́лыся уну́кым пу прыро́дзі.* Мацюкова.

ДЗЕ́ЖКА, **ДЗЕ́ШКА** *ж.* Дзежка, дзяжа. *Як спяку́ць хлеб, паста́вяць дзе́жку на пары́, нож уто́ркнуць* [у перавернутую дзежку], *по́тым цыбу́ліну, со́лі, кмі́ну. Вы́цераш па бака́х дзе́жку, і до́бра* [так лечаць дзежку]. Запруддзе. *У дзе́шках гуркі́ засо́львалі.* Гарадзец. *Дзе́шка път капу́сту ве́дзер кала трыцаці́.* Жохава. *Кабъна́ заб'е́м, то ко́сці у дзе́жку пало́жым. Цыбуля́й с со́ллю дзе́жку націра́лі.* Багданава, Баравікі, Рулёўшчына, Чуцькі. *Нано́сяць хало́днай вады́ ў дзе́шку і туды́ яго́, дзяцёнка, з галаво́й.* Карпавічы. *Дзве дзе́ж[ш]кі сялёд[т]кі завязём ў ёўню і ўсё з'ядзі́м.* Закур'е. ДЗЕ́ЖАЧКА *памянш. Дзе́жачка дубо́вая, хле́бная, із трох клёпак.* Жохава. *Дзе́жачка была́ для хле́ба.* Нямойта, Гарадзец.

ДЗЕ́ЙКІ *мн.* Чуткі, пагалоскі. *Не́йкіе дзе́йкі іду́ць. Дзе́йкі іду́ць, што ў рэстара́нах даю́ць не па сто.* Міцюкова.

ДЗЕ́ЙСТВАВАЦЬ *незак.* Рабіць, рухаць. *Я гэ́тай ня дзе́йствую руко́й і во чуць хаджу́.* Фасаўшчына.

ДЗЕ́ЛА *н.* Справа. *Абы́ пры дзе́лі былі́ лю́дзі. Жызьнь пражы́ць – ду́жа бальшо́е дзе́ла.* Ульянавічы. *Яко́я табе́ дзе́ла да майго́ це́ла.* Запруддзе, Партызаны.

ДЗЕ́ЛАЦЦА *незак.* Арганізоўвацца, стварацца. *Стаў калхо́з дзе́лацца.* Неўгадава.

ДЗЕ́ЛАЦЬ *незак.* 1. Рабіць. *Я са́ні магу́ дзе́лаць, калёсы, хаму́т.* Марозаўка. *У яго́ быў катара́к, яму́ дзе́лалі апіра́цыю.* Багданава. *Дзьвяна́ццатага ю́ля Пятро́ бу́дзе, ня мо́жна дзе́лаць.* Вялікі Азярэцк, Гарадзец. 2. Губляць здольнасць думаць. *Ужо́ й гъльва́ абы-што́ дзе́лаіць.* Кішуроўшчына.

ДЗЕ́ЛЯ, **ДЗЕ́ЛІ** *прыназ.* 1. Дзеля. *Дзіржа́ць дзеля лі́тра мълъка́.* Леснікова. *Я́йца кра́сюць у цыбу́лі, а ра́каў ва́раць у крапі́ві дзеля кръсаты́. Яны́ тады́ кра́сненькіе.* Нямойта, Запруддзе, Карпавічы, Цясішча. *То́лькі ш дзелі калхо́за каро́ва, я тры ты́сячы мълъка́ ле́тась здъла́.* Малы Азярэцк. *Кано́плі дзелі пянькі́ се́йілі.* Каралі. 2. Для. *Ён дзеля сябе́ вы́карміць.* Серкуці. 3. З-за. *Дзелі гро́му ў ха́ці куры́лі май.* Ракаў Засценак.

ДЗЕ-НІЙДЗЕ́, **ДЗЕ-НЕЙДЗЕ́**, **ДЗЕ-НЯДЗЕ́**, **ДЗЕ-НЯЙДЗЕ́** *прысл.* 1. Дзе-ні́дзе. *Дзе-ні́йдзе́ сырае́жынка, лісі́чкі, ваўня́нкі.* Баравікі. *Слі́вы пашці́ не цвіце́лі, ві́шні дзе-нейдзе́.* Вялікі Азярэцк. *Саўсі́м атмя́кла бу́льба, дзе-нядзе́ паўсхо́дзіла.* Багданава. 2. Крыху, няшмат. *Сне́гу было́ дзе-няйдзе́, а выда́ пыдыйшла́ ў по́гры[а]б.* Чуцькі.

ДЗЕ-НЕ́БУДЗЬ, **ДЗЕ-НІБУ́ДЗЬ** *прысл.* Дзе-нідзе. *Дзіваcі́л да́йжа ляка́рства. Дзіваcі́л у гаро́дзі дзе-не́будзь.* Багданава. *Дзе-ніб́удзь суні́цы тро́ху ёсь у бару́.* Вялікі Азярэцк.

ДЗЕНЬ *м.* 1. Дзень. *Дзень па́ліць, а ноч сма́ліць* (загадка, адгадка мароз). Партызаны, Дольдзева, Нямойта. ДЗЯНЁК *памянш. Іна́ў міне́ шэсь дзянько́ў паліжа́ла.* Дольдзева. *Ужо́ дзянёк быў.* Фасаўшчына. *Ко́ждый дзянёк п'я́ный.* Чуцькі. 2. Працадзень. *Піціcо́т дней было́ ў мяне́.* Дуброўкі. ○ РАСТО́ЎСКІ ДЗЕНЬ. Калядны дзень, у які сячэцца што-н., каб засцерагчыся ад пошасці на жывёлу з-за парушэння забароны на працу вечарам на працягу двух калядных тыдняў. *У Кыля́ды дзе́лыць нільзя́ вічыра́мі дзве нядзе́лі. Дзе́лыйіш жа. Тады́ длі скыта́, кап нічо́га ні случы́лыся, у тэй дзень, як пачына́лісі Кыля́ды, во́зьміш*

і пысячэ́ш што. Е́та і ёсь растó̆ускі дзень. Сукрэмна. ◊ ДЗЕНЬ ПРЫ ДНІ. Штодзень, кожны дзень. *Дзень пры дні рабóта, усігдá рабóтаіць, яму́ рабóты хватáіць.* Каралі. ◊ ДЗЕНЬ У ДЗЕНЬ. Тое ж. *Дзень у дзень хадзі́ла і дзяцéй гудувáла.* Заазер'е.

□ *Вясéнні дзень год кóрміць.* Багданава. □ *Ні хвалі́ся у тры́ дні, а хвалі́ся у тры гады́.* Івоні.

ДЗЕ́НЬГІ *толькі мн.* Грошы. *Дзéньгі, рублёў трыста браў, ні хувáлі нікуды́.* Вялікі Азярэцк.

ДЗЕ́РАВА, **ДЗЕ́РВА** *н.* Дрэва. *Дзéраваў каля дваццаці́, ў кáжнага сады́. У сусéткі дзéраў дванáццаць.* Нямойта, Кляпчэва. *Дзе пáмітнік, там апсадзі́лі дзéрвымі.* Алексінічы. *Варýшкі растýць на гнілы́м дзéрыві.* Неўгадава.

ДЗЕРАВЕ́НЕЦ, **ДЗІРАВЕ́НЕЦ** *м.* Вясковец, жыхар вёскі. *Дзеравéнцы кáжуць: які́ ён спакóйны.* Багданава. *Атсы́палісь с васьмóга клáса ўсе дзеравéнцы.* Кляпчэва. *Паéхылі ўсі дзіравéнцы ў лес.* Гарадок, Нямойта.

ДЗЕРАВЕ́НШЧЫНА *ж.* Вясковыя былі, прыгоды. *Дзеравéншчына ўсё гéта, пра што раскáзваем.* Мянюцева.

ДЗЕРАВУ́ШКА *ж.* Вёсачка. *Дзеравýшка такáя хýдзенькая.* Алексінічы.

ДЗЕРАВЯ́ШКІ, **ДЗЕРВЯ́ШКІ** *мн.* Абутак на драўлянай падэшве са скураным верхам. *Дзеравя́шкі – звéрху кóжа, а там дзеравя́нная.* Багданава . *Дзеравя́шкі дзéлалі, кóжай абівáлі, ніз дзервя́нны.* Нямойта. *У лупця́х хадзі́ла, тады́ дзеравя́шкі злáдзіў хадзя́ін.* Цясішча. *У дзервя́шках дзервя́нные падóшвы.* Цясішча.

ДЗЕРАЗА́, **ДЗІРАЗА́** *ж.* Дзераза, павітуха (расліна). *Дзеразá ў лéсе, па гаъ́рáх, паспéіць, страсáюць пылóк,* [ён] *як мучы́ца, рáны засыпáюць.* Багданава. *Дзеразá ў лéсу ця́гнецца.* Каралі. *Дзіразá ўéцца, як сукóнненькая, на Трóйцу нарвýць, вянкі́ наплятýць.* Запруддзе, Сянно.

ДЗЕРВЯ́НЫ, **ДЗІРАВЯ́ННЫ**, **ДЗІРВЯ́НЫ** *прым.* Драўляны. *Лътачóк дзервя́ны сдзéлалі.* Багданава. *Быў дзірвя́ны зруп у калóдзізі.* Мянюцева. *Ёсць яшчэ́ дзірвя́ныя жóрны. Пень зрэ́жыш, шырóкі, пóтым наб'éш чарэ́п'я, чърапкóў, і ніз, і верх такі́ чугýнных чърапкóў, кап рóўнінька былó.* Вялікі Азярэцк. *Дзірвя́ныя былі́ казлы́, а во цяпéр спъя́ў, кап ні ръзвалі́ліся.* Нямойта. *Дзірвя́ныі вёдры пыцігáла – і зрáніла дзіця́.* Багданава. *Свыя́ бырынá дзірвя́нныя, а кляцы́ жалéзныя. Сам зьдзéлуў.* Міцюкова, Гарадзец, Марозаўка.

ДЗЕСІНФЕ́КЦЫЯ *ж.* Дэзынфекцыя. *Узялá залы́, закіпяці́ла, карасі́на, самá сваю́ дзесінфéкцыю здзéлала.* Партызаны.

ДЗЕ́СІЦЬ *ліч.* Дзесяць. *Мы удвайі́х аблупі́лі дзéсіць штук авéц і пувязлі́ ў Сяннó.* Міцюкова, Цясішча. *Разóў дзéсіць прыдзéць.* Дуброўкі, Неўгадава.

ДЗЕСЯ́ТАК *м.* Дзясятак. *Пад дзеся́так ёсць.* Нямойта.

ДЗЕСЯЦІГО́ТКА *ж.* Школа з дзесяцігадовым тэрмінам навучання. *У Нямóйце шкóла дзесяцігóтка.* Баравікі, Ульянавічы.

ДЗЕСЯЦІ́НА, **ДЗІСЯЦІ́НА** *ж. устар.* Дзесяціна (мера зямлі). *Па стáрай мéры дзісяці́на шчытáлася дзве ты́сячы чаты́рыста квадрáтных сажанéй. У нас па дзéвіць дзісяці́н на мушскýю гълавý.* Марозаўка. *Рáньшы называ́ліся дзісяці́на, валóка, паўвалóка.* Дольдзева. *Дзесяці́на – éта мéні гектáра, сóтак сем.* Фасаўшчына.

ДЗЕСЯЦІТЫ́СЯЧНІК *м.* Падбел (расліна). *Дзесяціты́сячнік рóзавенькі – жэ́ньскі, бéлы – мужчы́нам.* Запруддзе.

ДЗЕ́ТКА *н.* Ласкавы зварот да асобы. *Ай, дзéтка маé.* Партызаны. *Дзéтка, йна зóлытым ні ўладзéіць.* Нямойта.

ДЗЕ́ТКА *ж. зб.* Лічынкі пчол, чарва. *Мáтка пчалі́ная начынáіць ухáжываць за дзéткай, кармі́ць гэ́ту дзéтку.* Кляпчэва.

ДЗЕ́ТКІ *мн.* Дзеткі, дзеці. *Растýць тваé дзéткі як грыбы́ ат цёплага дóжджу.* Вялікі Азярэцк, Фасаўшчына.

□ *Мáлыя дзéткі – мáлые бéткі, бальшы́я дзéткі – бальшы́я бéткі.* Розмыслава. □ *Бýдуць дзéткі – бýдуць бéткі.* Каралевічы.

ДЗЕ́ТКІ *мн.* Ласкавы зварот да людзей, чалавека. *А, дзе́ткі мае́, і усяк было́: і хо́ладна і го́ладна.* Цясішча.

ДЗЕ́ЎКА *ж.* Дзяўчына. *Якая́ яна́ ё дзе́ўка, ні на́да смяя́цца над дзе́ўкамі.* Запруддзе. *Тро́е дзяце́й і ўсе дзяўкі́.* Ульянавічы. *Дзе́ўцы кап красі́вы ма́лец, нівáжна, што бе́дны. Дагаварылася з бе́дным да красі́вым, украў яе́.* Вялікі Азярэцк. *Дзе́ўку бу́дзіш браць ці не?* Закур'е. ◊ (*радзі́ць*) У ДЗЕ́ЎКАХ. (Нарадзіць дзіця) да замужжа. *Ма́тка яе́ ў дзе́ўках радзі́ла.* Багданава, Сянно. ◊ У ДЗЯЎКО́Х. 1. У дзявоцтве, да замужжа. *У дзяўко́х з Матру́най гуля́лі.* Сянно. 2. Заставацца (застацца) незамужняй. *Пасле́дні год ёй быць у дзе́ўках: ма́лец з а́рміі прыйдзіць і вясе́лле згуля́юць.* Нямойта. *Асталася ў дзяўко́х і усё кляне́ць.* Алексінічы.

□ *Аўгусто́ўская му́ха, як дзе́ўка-сяду́ха.* Алексінічы. □ *Журавы́ прыляце́лі – дзе́ўкі за́муш захаце́лі.* Каралевічы, Багданава.

ДЗЕЎЧЫНЯ́ *ж.* Дзяўчынка. *Ма́лец і дзеўчыня́ паме́рлі.* Партызаны.

ДЗЕ́ЦКІ *прым.* ○ ДЗЕ́ЦКАЯ БАЛЕ́СЦЬ. Від дзіцячай хваробы (?). *Дзе́цкая бале́сьць па́ла на сэ́рца – храп і ўсё.* Багданава.

ДЗЕ́ШАВА *прысл.* Танна, нядорага. *Тро́шку дзе́шава праъдала́ казу́.* Запруддзе. *Дзе́шава аддáў.* Заазер'е. *Карандашы́ дзе́шава у то ўрэ́мя сто́ілі, пакупа́лі й піса́лі.* Парэчча.

ДЗЕШАВЫ́ *прым.* Танны, недарагі. *Была́ ж дзешава́я гарэ́лка, на Міко́лшчыну гуля́лі.* Чуцькі, Запруддзе.

ДЗЕ́ЦЦА *зак.* 1. Дзецца, знайсці прытулак. *Як дзярэ́ўню спалі́лі, нам жа дзе́цца не́йдзе было́. Што дзе́лаць, дзе дзе́цца з е́стай ямы́, і усе́ паразбе́гліся.* Леснікова. *Паслу́хаў, усі́х растраля́лі, дзе́цца не́дзе.* Фасаўшчына. 2. Прапасці, знікнуць. *Дзе́й-та рыдлёўка мъя́ дзе́лъся?* Запруддзе. *Сама́ ні зна́ю, дзе дзе́ўся гале́нь.* Кляпчэва. *Дзе ён дзе́ўся?* Нямойта, Багданава, Ульянавічы. *Я ш і каcі́ла, дык во дзе сі́ла дзе́лась.* Леснікова. 3. Растаць. *Снех вы́пъдзіць, а тады́ няве́дыма дзе дзе́ніцца.* Кішуроўшчына.

ДЗЁГАЦЬ *м.* Дзёгаць. *Дзёхцім збру́ю ма́зълі, бо́ты ма́зълі, юхто́выя бо́ты.* Гарадзец. *Дзёгъць, што калёсы ма́зацъ, быў, у бо́чцы вазі́лі.* Нямойта.

ДЗЁРАН *м.* 1. Дзёран; верхні ўдзервянелы пласт глебы. *А я ўжо дзёран ні атрыза́ла, а так вот разрэ́зала.* Леснікова. 2. Выразаны пласт дзёрну. *Дзірна́мі зъла́жывалі яго́, то́е по́ля, а яно́ спаўза́іць.* Запруддзе. *Калі́ зямля́ хужэ́йшая, то дзёран кладу́ць. Лён дзёрнамі націска́лі, як мачы́лі.* Закур'е.

ДЗЁРЗКІ *прым.* Няўступчывы, рашучы, смелы. *Дзёрзкая така́я, не ўсту́піць.* Савінічы.

ДЗЁРКА *ж.* Цёрка, тарка. *Дра́лі на дзёрку бу́льбу, дабаўля́лі мя́са, са́ла, ла́дкі пяклі́.* Ракаў Засценак.

ДЗЁРТЫ *прым.* Здробнены на тарцы. *Ка́ша з дзёртай бу́льбы: дро́бнымі кусо́чкамі са́ла пакры́ешыш, валле́ш – ду́жа любі́ла е́сці.* Леснікі.

ДЗЁЎБАЦЬ *незак.* Дзяўбці, дзяўбаць. *Дзя́ціл і ўдот – е́та адзіна́кавыя, яны́ дзёўбаюць.* Вялікі Азярэцк.

ДЗІБАНУ́ЦЬ *зак.* Дзеўбануць. *Сагну́лася дава́ць ме́шанку у сара́і, а ку́рыца мне як дзібану́ла ў зе́нка.* Леснікова.

ДЗІБЯЛЕ́ЙШЫ *прым.* Паздаравелы, падужэлы. *А с По́лацка ён прые́хаў дзібяле́йшы* [пасля бальніцы]. Буй.

ДЗІ́ВА *н.* Дзіва, незвычайнасць. *Е́та дзі́ва, што калі́ ма́тка застане́цца адна́.* Запруддзе. *А мне пра́ма так дзі́ва.* Нямойта.

ДЗІВАБРА́Т *м.* Дзівасіл. *Дзівабра́т ат прасту́ды, жо́ўтым цве́там цвіці́ць къла ле́су.* Самсоны.

ДЗІВАСІ́Л *м.* Тое ж. *Дзіваcі́л кала рэ́чкі расце́ць. Кра́сные, як каралькі́, пучо́кі вiся́ць.* Буй. *Дзівасі́л, як патсо́лнечнік, бальшэ́я ша́пкі* [у яго], *ат я́звы яно́, ат усякіх хваро́б.* Запруддзе, Алексінічы, Чуцькі. *Дзівасі́л жо́ўтым цвіце́ць. Ко́рань капа́юць і су́шуць яго́, настаўля́юць.* Каралі. *Дзівасі́л прыклада́юць, як ра́ны ні зажыва́юць.*

Леснікова, Леснікі. *Настáівала дзівасíл у гарэ́лцы да пілá – паляхчэ́ла. Як ёсць карóста, у вайнý былá, дзярýць кóрань дзівасíлу на цёрку. Тóлу разламáеш, растáплюеш сáла авéчча, смéшваеш, мáжаш. Як парцізáны былí, смáзвалі.* Партызаны.

ДЗІВА́ЦЬ *незак.* Дзяваць, выкарыстаць. *Кусóк палатнá, нікуды́ ягó ні дзівáлі.* Гарадзец.

ДЗІВІТНА́ЦАЦЬ *ліч.* Дзевятнаццаць. *Дзівітнáцаць кýрак у мянé, ядýць я́йцы: ім мінерáлы нáда.* Вялікі Азярэцк.

ДЗІВІ́ЦЦА *незак.* Глядзець, углядацца. *Як дзівíліся ўсе чы́ста на дзéда.* Кляпчэва.

ДЗІВІ́ЦЬ *незак.* Здзіўляцца. *Я не дзівíла: янá* [нявестка] *са скам'í тóлькі, нічóга ня ўмéла.* Розмыслава.

ДЗІВЯ́ТКА *ж.* Від касы для касьбы. *Былí кóсы сямёркі, васьмёркі, дзівя́ткі.* Леснікова.

ДЗІВЯТНА́ДЦАТЫ *ліч.* Дзевятнаццаты. *Дзівятнáдцаты год выхадзíла зáмуж.* Самсоны.

ДЗІВЯ́ТНІК *м.* Невядомая расліна. *Дзівя́тнік ад галавы́.* Самсоны.

ДЗІВЯ́ТЫ *ліч.* Дзяваты. *Ны дзівя́тым гадý тóлькі я́блычкімі стáніць жырабёнык.* Сянно.

ДЗІВЯЦІ́НЫ *толькі мн.* Памінкі на дзявяты дзень пасля смерці чалавека. *Трацці́ны звáліся, а тады́ шасці́ны, а тады́ дзівяці́ны, а тады́ гот.* Нямойта. *Дзівяці́ны сабірáюць, шасці́ны, сарачы́ны – шэсць нядзéль, э́та ужó нáда сваíх усíх* [на памінкі]. Вялікі Азярэцк. *Дзівяці́ны, шасці́ны пасля пахарóн.* Леснікі, Багданава, Баравікі.

ДЗІЕ́Т *м.* Дыета. *На дзіéт пасадзíлі кумý.* Нямойта.

ДЗІЕ́ТА *ж.* Тое ж. *Суп куры́ны ем: дзіéту назнáчылі.* Буй.

ДЗІКАЛО́Н *м.* Адэкалон. *Дзікалóн стаíць, вы́лейце вон.* Івоні. *Ад дзікалóна прáма калóціць, як зýбы вазьмý паъласкáць. Мáльцам брыíцца тэй дзікалóн лáдна бýдзіць.* Нямойта.

ДЗІКАМЕ́НТЫ *мн.* Медыкаменты. *Ён пулучы́ў дзікамéнты* [таблеткі] *і ўбíўся.* Чуцькі.

ДЗІ́КІ *прым.* Дзікі, пужлівы. *Прóста дзíкая кýрыца, дзіч, а гéтыя спакóйныя, з рук бýдуць дзіўбáць.* Вялікі Азярэцк. ○ ДЗІ́КАЕ МЯ́СА. Нарасць, пухліна. *Як дзíкае мя́са выпірáіць збóку.* Багданава. *Дзíкае мя́са нараъсló.* Гарадзец. ○ ДЗІ́КІ КЛЕ́ВЕР. Дзяцеліна. *Дзíкі клéвер пахýчы, небальшэ́нечкі.* Багданава. ○ ДЗІ́КІЯ ПЧО́ЛЫ. Непрыручаныя, якія жывуць на волі. *Дзíкія пчóлы – гэ́ты ёсць жа такíя пчóлы, на клевярны́м пóлі.* Закур'е.

ДЗІКЛІ́ВЫ *прым.* Палахлівы, асцярожны. *Кóшка былá дзіклíвыя, яé ня злóвіш.* Багданава.

ДЗІЛЯ́НКА *ж.* Высечаны ўчастак лесу, пасека. *Дзяля́нкі высякáлі ў лéсе.* Нямойта. *Дзіля́нка, дзе лес вы́рубюць.* Манголія. *У нас тут дзіля́нка, суніцы растýць.* Серкуці. *Дзіля́нку убярýць чы́сьцінька, пъд грáблі.* Серкуці.

ДЗІРА́ВЫ *прым.* Дзіравы. *Таз быў дзірáвы, зяць забрáў.* Нямойта.

ДЗІРАВЯ́ШКІ, **ДЗІРВЯ́ШКІ** *мн.* Абутак на драўлянай падэшве са скураным верхам. *Дзірывя́шкі былí.* Баравікі. *А хто прыдзіць у дзірвя́шках: звéрху сапóх, якí парвáўся, а знíзу дзéрыва.* Алексінічы.

ДЗІРБА́К, **ДЗЯБРА́К** *м.* Драпач; прылада з загнутымі зубамі для рыхлення глебы. *Дзірбáк зялéзны, дзірбáчыць зямлю́. Дзябракóм падзярбáчуць бýльбу.* Сукрэмна.

ДЗІРБА́ЧЫЦЬ *незак.* Рыхліць, матычыць. *Дзірбáчыць гарóды загнýты дзірбáк.* Сукрэмна.

ДЗІРВЯ́НКІ *мн.* Абутак на драўлянай падэшве са скураным верхам. *Дзірвя́нкі насíлі: дрэ́ва высякуць і абівáюць кóжай.* Нямойта.

ДЗІРҐАҐА́Н *м.* Хапуга. *Дзірґаґáны былí* [атрымалі плату за рамонт тэлевізара і зніклі адразу]. Неўгадава.

ДЗІРҐАНУ́ЦЬ, **ДЗЫРҐАНУ́ЦЬ** *зак.* Ліну́ць, пайсці (пра дождж). *До́джык*, *до́джык*, *дзіргані́*, *ба́бъў с по́ля пръгані́* (з дзіцячай песенькі). Нямойта. *Дош*, *дош*, *дзырґані́, ма́тку с по́ля прыгані́* (з дзіцячай песенькі). Партызаны.

ДЗІРЖАЎ́ШЫ *дзеепрысл.* Трымаючы, гадуючы. *Ні дзіржа́ўшы ніко́га*, *есць німа́ чаго́*. Станюкі.

ДЗІРЖА́ЦЦА *незак.* 1. Трымацца. *Ад бяро́зы до́ўга жар дзяржы́цца*. Партызаны. *Засо́хніць кіт і дзяржы́цца гада́мі*. Багданава. *У міня́ рука́ пра́вая ні дзе́ржыцца*. Запруддзе. *Усё за ей*, *усё хазяйства за ей дзяржы́цца*. Партызаны. 2. Прытрымлівацца традыцый. *Усё дзіржа́цца свайго́* [прытрымліваюцца старых звычаяў, традыцый]. Запруддзе. 3. Трымацца пэўнага кірунку. *Паву́к*, *паву́к*, *калі́ нъ харо́шая*, *дзяржы́ся ўверх*, *а нъ плахо́я – кладзі́ся ўніс* [гаворыцца, як павук спускаецца на павуціне]. Сукрэмна.

ДЗІРЖА́ЦЬ *незак.* 1. Гадаваць, вырошчваць. *Гусе́й ра́ньшы дзіржа́ла*. *Дзіржа́ць – ніко́га ні дзяржу́*. Багданава. *Не́кътарыя ёсь у нас па дзве каро́вы дзіржа́ць*. *Каня́ усе́ дзіржа́лі*: *паха́лі ко́нямі*. Гарадзец, Багданава, Каралі, Нямойта, Серкуці. *Мы так чаты́ры каты́ дзяржы́м*. *Дзе кот*, *там мышы ня бу́дуць*. Каралі, Заазер’е, Рулёўшчына. 2. Трымаць. *Беднячо́к дзіржа́ў хле́ба кулачо́к*, *а бъга́ты саўсе́м друго́я меў*. Станюкі. 3. Трымаць на сваіх харчах. *Во інвалі́т*, *ён сапо́жнічаў*, *а пъха́ць ні мох*, *дзіржа́ў рабо́тніка*, *яго́ за гэ́та вы́слалі*. Івоні. 4. Памятаць. *Дзе ш у галаве́ усё дзіржа́ць*. Чуцькі. 5. Валодаць. *У со́рак трэ́цюм ужо́ стъя́лі пъ дзіраўня́м*. *Бяго́мяль і Хало́пенечы дзіржа́лі парціза́ны*. Фасаўшчына. 6. Біцца. *За іх*, *піскля́т*, *бой дзіржа́ла*. Запруддзе. 7. Галадаць. *Ба́бушка*, *вы здаро́вая*, *галадо́ўку бу́дзіця дзіржа́ць і усе ро́ўна ні памрэ́це*. Нямойта.

ДЗІ́РКА *ж.* Дзіра, дзірка. *На́да ж вы́йісьці таку́ю дзі́рку* [пра мышэй]. Запруддзе. *У ка́мні дзі́рка ёсь*. Марозаўка. *Дзі́ркі зашыва́лі*. Турава. ДЗІ́РАЧКА *памянш.* *Пракру́цяць дзі́рачкі і сало́мку уто́ркнуць*. Багданава.

ДЗІСА́НТ *м.* Дэсантнік. *Я сем дзіса́нтаў спасла́*. *Дакуме́нт быў*. Партызаны.

ДЗІСК *м.* Дыск (пра пазванкі). *Ба́бушка дзі́скі ўста́віла ў пазвано́чніку сына*. Розмыслава.

ДЗІСЯНЦІ́Р *м.* Дэзерцір. *Нас пашчыта́юць дзісянці́рамі*. Вялікі Азярэцк.

ДЗІСЯ́ТНІК *м.* 1. Манета вартасцю дзесяць капеек. *Адзі́н тут дзіся́тнік забы́ў*, *піра́шчыта́ў і наза́т прыйшо́ў*. Партызаны. *Ныъбра́ла дзіся́тнікаў ныъ ўла́зіны*. Запруддзе. 2. Кіраўнік рабочай групы. *Ён дзіся́тнікам быў*. Розмыслава.

ДЗІСЯ́ТЫ *прым.* Дзясяты (клас сярэдняй школы). *Ці дзіся́тую ко́нчыў сёліта ці бу́дзіць канча́ць*, *алі́ до́ма*. Ракаў Засценак.

ДЗІТВАРА́ *н. зб.* Дзеці, дзетвара. *Там дзітвара́*, *то́жа гандлю́юць*. Запруддзе. *Збярэ́цца дзітвъра́ і паелі бандзёшкі тэ́я ны Сыракі́*. Партызаны, Гарадзец.

ДЗІЎБАНУ́ЦЬ *зак.* Дзяўбнуць. *Пяту́х зра́зу дзіўбане́ць*, *а тады́ крыла́мі б’ець*. Мянюцева. *Дзе дзіўбану́ць што шпакі́*. Чуцькі.

ДЗІЎБА́НЫ *дзеепрым.* Выдзеўбаны. *Каро́мысла с пле́чкамі дзіўба́нае*, *с кало́дзізя ваду́ но́сюць*. Каралевічы.

ДЗІЎБА́ЦЦА *незак.* Дзяўбаць, дзяўбці. *Яна́ по́йдзіць я́йцы збіра́ць*, *а пяту́х – дзіўба́цца*. Нямойта.

ДЗІЎЧАНЁШКА *ж.* Дзяўчынка. *Была́ дзіўчанёшкуй*, *то зрэ́б’е пра́ла*. Неўгадава.

ДЗІФЦЕРЫ́Й, **ДЗІФЦЕРЫ́Т** *м.* Дыфтэрыя. *Дзіфцеры́й – у сабе́ во́здуху ўзяць не мо́жыць дъчка́. Затапі́ла я шчыт*, *ма́сла разагрэ́ла цёпла-цёпла*, *мёду і дала́ вы́піць*. Нямойта. *Дзіфцеры́т у яе́ быў*. Гарадзец.

ДЗІЦЯ́ *н.*, **ДЗЕ́ЦІ** *мн.* 1. Дзіця. *Хай вам бог дась*, *каб ва́шы дзе́ці так асталі́ся*! Запруддзе. *Маі́м дзяцём трыпкача́ ні пупыда́ла*, *я ня бі́ла*. Каралі. *Дзіця́м – дзе́цкі падхо́д*. Каралевічы. *Дзяцём трэ́ба до́рага плаці́ць за ха́ту*. *Ат пу́ду загъва́рвала дзіцём* [дзецям]. *Дзяцём там* [на тым свеце] *ні даю́ць я́блык*. *Арэ́шніку там було́ мно́га*, *то нашчы́пім*, *а тады́ зімо́й дзе́лім дзяцём*. Партызаны. *Глядзі́це*, *вы ня йдзі́це к дзіця́м*. Вялікі Азярэцк. *Ма́тка яе́ на пе́нсіі па дзіця́х*. Розмыслава, Чуцькі, Закур’е, Неўгадава. 2. Птушаня. *Граза́ як уда́рыла*, *е́лку злама́ла*, *дзяце́й буцяно́ў пабі́ла*. Нямойта.

□ *Ма́лый дзіця́ спаць не дае́ць, ад бальшо́га сам не засне́ш*. Забор’е. □ *Ма́лыя дзе́ці – ма́лыя го́ра*. Нямойта. □ *Што ха́та без дзяце́й, што но́гі без лапце́й*. Каралевічы. □ *Дзяце́й гаду́й – то́рбу гату́й*. Марозаўка. □ *Ні радзі́ў – ні дзіця́, ні гудува́ў – ні слуга́*! Багданава. □ *Дзе мно́га ня́нек, дзіця́ бяз но́са*. Буй, Нямойта. □ *Яка́я ма́тка, така́я дзіця́тка*. Гарадзец.

ДЗІЦЯНЁ *н.*, **ДЗІЦІНЯ́ТЫ** *мн.* 1. Дзіця. *А воўк зза́ду дзіцянё схапі́ў*. Партызаны. 2. Птушаня. *Дзіціня́ты буцяна́ пабі́лісі* [бурай заваліла елку з гняздом]. Нямойта.

ДЗІЦЯ́ТАЧКА *н.* Ласкавы зварот да асобы. *Яны́, дзіця́тъчка, ня хо́чуць каро́ў дзіржа́ць*. *Було́, дзіця́тъчка, грыбо́ў мно́га ле́тысь*. Чуцькі.

ДЗІЦЯ́ТУХНА *ж.* Ласкавы зварот да дзіцяці. *А мъя́ ты дзіця́тухна*. Міцюкова.

ДЗІЧ *ж.* Бародаўка, нарасць. *Дзіч на руцэ́ вы́расла*. *Дзіч, дзі́чка – э́та адно́ і то́жа*. Запруддзе. *Дзічы́ на рука́х быва́юць*. Гарадзец. *Да́йжа па рука́х дзічы́ былі́, пасадзі́ць кап цвыркуна́, каб дзіч вые́ў*. *Калі́ дзічы́ на рука́х, адува́нчыкі выціска́юць*. Багданава. *Дзічы́ на рука́х некато́рыя вывя́зывалі*. Нямойта. *Трава́ была́ нападо́біе як укро́п, малако́ ідзе́ць, ім зма́звалі дзічы́*. Нямойта, Ракаў Засценак.

ДЗІЧ *ж. зб.* Дзічына, дзікія звяры. *Дзі́чы ёсь тро́ху*: *але́нь*, *къба́н*, *ко́зы ёсь*. Марозаўка.

ДЗІЧ *ж.* Дзікі, пужлівы. *Про́ста дзі́кая ку́рыца*, *дзіч*, *а ге́тыя спако́йныя*, *з рук бу́дуць дзіўба́ць*. Вялікі Азярэцк.

ДЗІ́ЧКА *ж.* Бародаўка, нарасць. *Дзіч*, *дзі́чка – э́та адно́ і то́жа*. Запруддзе. *Калі́ дзі́чкі на насу́ – дзі́кая мя́са*, *то ма́тка шыла́ у Каля́ды* (павер’е). *Чыстаце́л* [каб] *дзі́чкі выво́дзіць ім*. Вялікі Азярэцк, Фасаўшчына. *Чыстаце́л мо́жна ад усяго́*, *ма́шся э́тым со́кам када́ дзі́чкі* [на руках]. Заазер’е, Сукрэмна. *Дзі́чкі выку́съ^{у}валі цыркуны́*. Серкуці.

ДЗІ́ЧКА *ж.* Дзікая груша. *Дзі́чка пасо́джана нъ гаро́дзі*. Вялікі Азярэцк.

ДЗІЧЫ́НА *ж. зб.* Дзічына, дзікія звяры. *Ўся́кая дзічы́на у пу́шчы была́*. *Дзі́чыны ў ле́сі мно́га было́*. Багданава.

ДЗІШАВЫ́ *прым.* Танны, недарагі. *Дзішъва́я гарэ́лка была́ люба́я*. Запруддзе.

ДЗУГ-ДЗУГ-ДЗУГ *выкл.* Выразна, ціха стукнуць. *Дзуг-дзуг-дзуг – у вакно́*. Савінічы.

ДЗЫН-ДЗЫН *выкл.* Гукі, якія перадаюць удары званочкаў. *Калако́льчыкі – дзын-дзын*. Ульянавічы.

ДЗЮ-ДЗЮ-ДЗЮ *выкл.* 1. Выгукі, якімі падганяюць свіней. *Е́слі го́ніш парсюка́*, *гаво́рыш дзю-дзю-дзю*. Фасаўшчына. 2. Выгукі, якімі падзываюць свіней. *Свінню́ клі́чуць*: *дзю-дзю-дзю*. Вялікі Азярэцк.

ДЗЮ́БА *ж. перан.* Нос. *Так піў*, *што дзю́ба ссіне́іць*. Міцюкова.

ДЗЮ́БКА, **ДЗЮ́ПКА** *ж.* 1. Дзюба. *Дзю́бкай ку́рыца дзяўбе́цца*. *Ку́рыца дзю́пкай дзяўбе́ць*, *па-ру́ску клёў*. Буй. *Дзю́б^{п}ка у куры́*. *Дзю́пка – дзяўбе́ць пту́шка*. Багданава. *Дзю́б^{п}кай клюе́ць зярно́ пяту́х*. Розмыслава. *Саро́ка ў дзю́пку яйцо́ і пы^{ъ}нісла́*. Сянно, Вялікі Азярэцк, Серкуці. 2. Рот. *Вады́ ў дзю́пку улі́ла гусі́не*. Каралевічы.

ДЗЮХ-ДЗЮХ *выкл.* Выразна, ціха стукнуць. *Чуе́м у вакно́*: *дзюх-дзюх кто́-то*. Савінічы.

ДЗЮ́ШКА-ДЗЮ́ШКА *выкл.* Выгукі, якімі падзываюць свінню (парася). *Як уцячэ́ць свіння́*, *заву́ да сябе́*: *дзю́шка-дзю́шка*. Розмыслава.

ДЗЯБЁЛЫ, **ДЗЮБА́ЛЫ** *прым.* 1. Дзябёлы; крэпкі, дужы. *Дзет быў дзюба́лы*, *крэ́пкій*, *сам рубі́ў*, *сам імшы́ў*. Міцюкова. *Дзет быў такі́ дзюба́лы*, *харо́шы*. Кішуроўшчына. 2. Дужы, агрэсіўны. *Сто́іць усе́рдзіць – яна́ дзе́ўка дзябёлая*, *дасць*. Ульянавічы.

ДЗЯВО́СТВА *н.* Дзявоцтва. *А ге́та шчэ дзяво́ства*, *як дзяўчы́най была́*. Нямойта.

ДЗЯВО́ЦКІ, **ДЗЯВО́ЧЧЫ** *прым.* Дзявочы. *Хай бу́дзіць дзяво́цкая фамі́лія*. Баравікі. *Дзяво́ччае фамі́лі я ні зна́ла*. Багданава.

ДЗЯВО́ШЧЫНА *ж.* Дзявоцтва. *У мае́й дзяво́шчыне е́та было́*. Гарадзец.

ДЗЯ́ГА *ж.* Рэмень. *Дзя́гъю табе́ як дам*. Багданава. *Дзет*, *я ні найду́ твае́ дзя́гі*. Фасаўшчына.

ДЗЯГНО́ *н.* 1. Страва, прыгатаваная з канапель. *Патаўчэ́ш, расцярэ́ш вадо́й жмыхі́ ты́е, зва́рыш, цыбу́ліну, тро́шкі пасалі́ць, і дзягно́.* Ракаў Засценак. *Дзягно́ с каъ напе́ль, перамелюць, мука́ ёсць, замешваюць.* Розмыслава, Запруддзе, Кляпчэва, Рэчкі, Чуцькі. 2. Страва з варанага канаплянага малачка. *Дзягно́ вары́лі с кънапе́ль, малачко́ тако́ё бе́ленькаё.* Багданава. *Дзягно́ – смітана такая, таўклі́, вары́лі кано́плі, збіра́лі пе́ну перад по́лымем, ду́жа сма́шная.* Марозаўка. *Дзягно́ вары́лі: таўклі́ кано́плі, злівалі мълако́, з мълъка́ вары́лі дзягно́. Пъста́віць вары́цца, ста́ніць ускіпа́ць, збіра́іць зве́рху, зноў ва́руць і збіра́юць. Яно́ паху́чае, бліны́ мъка́лі. Дзягно́ дзе́лълі с кънапе́ль, таўклі́ кано́плі, змува́лі мълако́, з гэ́тъга мълъка́ вары́лі дзягно́.* Кішуроўшчына, Буй, Вялікі Азярэцк, Гарадзец, Дольдзева, Каралі, Партызаны, Рэчкі.

ДЗЯ́ДЗІНА *ж.* Жонка дзядзькі. *Дзя́дзьку схаранілі і дзя́дзіну за ім у нъга́х.* Баравікі, Закур'е.

ДЗЯ́ДЗЬКА *м.* 1. Дзядзька. *Мы на по́лі ў дзя́дзькі былі́.* Алексінічы. *У сва́ты бра́лі сва́та, дзя́дзьку за сва́та, со́дзюць іх на ку́це.* Леснікі. 2. Любы мужчына. *Гэ́та прышо́ў тэй дзя́дзька, што ле́тъм прыхо́дзіў, ся́нні прышлі́.* Міцюкова.

ДЗЯДО́К *м.* Калок (для кіравання крыгай). *Дзядо́к у канцы́ кры́гі пыддзіржа́йіць.* Багданава.

ДЗЯДО́ЎНІК *м.* Лопух. *Дзядо́ўнік калю́чы расце́ць, бурачко́вым цве́там цвіці́ць, яго́ по́ўна.* Каралі. *Дзядо́ўнік ко́лкі, як іго́лкай уко́ліць, як дато́ркнішся.* Запруддзе, Вялікі Азярэцк, Нямойта, Рулёўшчына, Фасаўшчына. *Дзядо́ўнік ве́шалі у хляве́ перад Купа́ллем, ссячэ́ш тапаро́м, ве́шаеш у хле́ве.* Цясішча. *Дзядо́ўнікам – карэ́ннем – мы́юць гълаву́.* Мянюцева. *Дзядо́ўнік сабіра́юць, па ба́бках хо́дзюць, ваду́ бяру́ць – ад пу́ду. Дзядо́ўнік сабіра́юць, тады́ вадзі́чкай дзяцёнка скупа́юць і піць даю́ць.* Цясішча. *Дзядо́ўнік, як атлажэ́нне сале́й, к нага́м прыкладаюць.* Гарадзец, Алексінічы, Марозаўка, Рулёўшчына.

ДЗЯДО́ЎНІНА *ж.* Тое ж. *А кълю́чая тъка́я тръва́ дзядо́ўніна. Во зъ яе́ не́ік узя́цца. Іна́ бъльша́я расце́ць, бъльша́я.* Запруддзе, Цясішча.

ДЗЯДУ́ЛЯ *м.* Дзядуля, дзед. *Дзяду́ля, пакажы́ця, які́я грыбы́ вы бірыцё.* Сукрэмна.

ДЗЯДЫ́ *толькі мн.* 1. Дзень памінання памерлых. *Іх тро́я Дзядо́ў бува́юць. Быва́юць Дзяды́ уво́сінь.* Запруддзе. *Дзяды́ быва́юць адны́ перат Акця́брскімі, адны́ нъ Ма́слінку і нъ Ра́даніцу Дзяды́ і Ду́ха – чэ́цьвіра Дзядо́ў быва́іць.* Нямойта. *Дзяды́ перат но́вым го́дам, перат Тро́йцай быва́юць Дзяды́.* Вялікі Азярэцк. *Трэ́ція Дзяды́ быва́юць ат Пакро́ва да за́гвін, пасярэ́дзіне. Чацвёртыя Дзяды́ – як Ма́слінка, перад Ма́слінкай.* Каралевічы. 2. Рытуальная вячэра ў памяць памерлых. *На Дзяды́ абіза́цільна по́ліўка, ка́ша, клёцкі, мя́са, астально́е па вазмо́жнасьці.* Гарадзец. ○ ДУХАЎСКІ́Я ДЗЯДЫ́. Дзень памінання памерлых, які выпадае на свята Духа (Сёмуху або Тройцу). *Духаўскі́я дзяды́ – е́та Ду́ха, Тро́іца, е́та ле́там.* ○ МІСАЕ́ДНЫЯ ДЗЯДЫ́. Дзень памінання памерлых, які выпадае на мясаед, – тыдзень, што папярэднічае Масленіцы і на працягу якога дазвалялася есці мяса. *Місае́дныя Дзяды́ – е́та во зімо́й.* Запруддзе, Гарадзец. ○ ДЗМІ́ТРАЎСКІЯ ДЗЯДЫ́. Дзень памінання памерлых, які выпадае на Дзмітраўскую суботу. Гарадзец. ○ ПАКРО́ЎСКІЯ ДЗЯДЫ́. Дзень памінання памерлых, які выпадае на Пакровы, – старажытнае земляробчае свята. Гарадзец. ○ РА́ДАНСКІЯ ДЗЯ́ДЫ. Дзень памінання памерлых, які выпадае на Радаўніцу. *Ра́дънскія дзяды́ пасля Па́скі ўва́ ўто́рнік.* Багданава. ○ РА́ДАЎНІЦКІЯ ДЗЯДЫ́. Тое ж. *Дзяды́ бу́дуць Ра́даўніцкія по́слі Па́скі. Дзяды́ быва́юць у мя́савіт, мясае́дныя, і на Тро́іцу.* Багданава.

ДЗЯЖА́ *ж.* Дзяжа. *У дзяжы́ рашчы́на нахо́дзіцца. На рэ́шата прасе́іш муку́, карто́шкі здзярэ́ш, разме́сіш, со́лі сы́піш, вы́месіш, каъ чарго́й жар выга́ртваеш, пъмяло́м вы́мецііш, на лапа́ту дзервя́нную – і ў печ. Так хлеб пяклі́.* Міцюкова, Вялікі Азярэцк. ◊ СПОР <ТАБЕ́>У ДЗЯЖУ́! Пажаданне жанчыне, якая замешвае хлеб. *Як хлеп ме́сіш, ка́жуць: спор табе́ ў дзяжу́!* Багданава.

ДЗЯ́ЖКА, **ДЗЯ́ШКА** *ж.* Рэмень, папруга. *Дзя́шкай падпера́зваецца.* Каралі. *Хуць плач, ні плач, Со́нечка, / Павязу́ць цябе́, / Там пла́каці не даду́ць. / Уні́муць сэ́рданька ла́скаю, / Уватру́ць слёзачкі дзя́жкаю* (з песні). Вялікі Азярэцк.

ДЗЯЙСЦВІ́ЦЕЛЬНЫ *прым.* ○ ДЗЯЙСЦВІ́ЦЕЛЬНАЯ (служба). Тэрміновая вайсковая служба. *Атслужы́ў два гады́ дзяйсцві́цельнай* [службы]. Карпавічы.

ДЗЯК *м.* Дзяк. *Прыяжджа́лі поп і дзяк, глядзе́лі цэ́ркву.* Буй.

ДЗЯ́КАВАЦЬ *незак.* Дзякаваць, выказваць падзяку. *Я дзя́каваў до́ктару.* Запруддзе. *Дзя́куй вам, што пазы́чылі.* Нямойта, Запруддзе, Міцюкова, Ульянавічы.

ДЗЯКО́Ў *прым.* Дзякаў. *У дзяко́вым до́мі жыў тэй сырыкаты́сішнік.* Алексінічы.

ДЗЯ́КУЙ, **ДЗЯ́КУЙЦЯ** *выкл.* 1. Выяўленне ўдзячнасці. *Пъмыга́й бох*! – *Дзяку́й*! Каралі. 2. *м.* (?). Падзяка. *Ай, Са́шачка, кажу́ дзя́куй табе́.* Вялікі Азярэцк. *Калі́ што бярэ́ш у каго́, то гаво́рыш дзя́куйця.* Нямойта.

[Жанчына з в. Нямойта не зусім упэўнена тлумачыла, што так гавораць, калі нешта бяруць у другога чалавека. Звычайна кажуць *спасі́ба.*]

ДЗЯЛЕ́ННЕ *н.* Метка, пазнака на чым-н. *На дыі́шле дзяле́нні кап глы́бей, ме́льчы* [пахаць], *для глубіні́ ўспа́шкі.* Нямойта.

ДЗЯЛІ́ЦЦА *незак.* 1. Дзяліцца, рабіць падзел гаспадаркі. *Ну й жылі́, жылі́ ра́зам, а тады́ заду́малі дзялі́цца.* Самсоны. 2. Аддаваць. *Хто се́рца йме́ў, той с пасле́днім дзялі́ўся.* Марозаўка.

ДЗЯЛІ́ЦЬ *незак.* Дзяліць, размяркоўваць. *Дзялі́лі е́ту зямлю́, што была́.* Марозаўка. *У Юсты́на была́ гру́шына лі мяжы́, то дзялі́лі с сусе́дам яе́ папъла́м.* Гарадок. *Пъсля вайны́ было́ пя́ціра. Адно́ яйцо́ нъ дваі́х дзялі́ла.* Манголія. *Як што было́ ў каго́ дзялі́ць, так дзялі́лі.* Самсоны. *А тут Бох дзе́ліць по́раўну*: *і бага́тага і бе́днага – усі́х бярэ́ць к сабе́, на той свет ўсіх бярэ́ць к сабе́*: *і харо́шага і дрэ́ннага, і сляпо́га і крыво́га.* Запруддзе.

ДЗЯРАВЕ́НСКІ *прым.* Вясковы. *Кап тут дзяраве́нскаму так е́сці дава́лі.* Вялікі Азярэцк.

ДЗЯРНЕ́ЎЯ *н. зб.* Дзёран. *Зімо́й як ста́нуць къпа́ць дзярне́ўя, як харо́нюць. Дзярне́ўя кіда́юць на дъмаві́ну.* Багданава.

ДЗЯРНУ́ЦЬ *зак.* Моцна пацерці, церануць. *Як дзярне́ш мача́лкай, як крапі́вай абдзе́рнесся, апстрыкне́сся.* Багданава.

ДЗЯРО́НІКІ, **ДЗЯРО́ННІКІ** *м.* Дранікі; бліны з дранай бульбы. *Дзяро́нікі пяклі́, дзе́рлі на та́рцы.* Гарадзец. *Дзяро́нікі з дзяро́най бу́льбы.* Фасаўшчына. *Бліны́ былі́ дзяро́нікі, мъка́лі ў дзягно́.* Кішуроўшчына. *Дзяро́нікі надзяро́м, атцэ́дзім, ці ла́дачкамі паджа́рым, ці ў які́ тук – і ў чугуно́к.* Леснікова. *Дзяро́ннікі дзе́лалі, уку́сна.* Багданава, Запруддзе, Леснікі, Рэчкі. ДЗЯРО́ННІЧКІ *памянш.* *Бліно́ў-дзяро́ннічкаў напячэ́ць.* Багданава.

ДЗЯРО́НКА *ж.* Тое ж. Рэчкі.

ДЗЯРУ́ГА *ж.* 1. Дзяруга; посцілка, вытканая з парванага на стужкі старога адзення, тканіны. *Тка́лі дзяру́гі тра́пачныя, накрыва́ліся і́мі.* Запруддзе. *Дзяру́га – з тра́пак тка́лі, накрыва́лісі, ка́па ціпе́р заву́ць.* Партызаны. 2. Посцілка або коўдра з палатна. *З пълатна́ – е́та дзяру́гі зва́лі, накрыва́ліся і́мі. Дзяру́га ў дзве рэ́дзі, паснуе́ш і вы́тчэш. Як спа́лі, накрыва́ліся дзяру́гай, о́бшчая на ўсіх, усярэ́дзіну нало́жуць кудзе́лі.* Гарадзец.

ДЗЯРЭ́ЎНЯ, **ДЗЯРО́ЎНЯ** *ж.* Вёска. *У дзярэ́ўні тры такі́х чълаве́кі.* Багданава. *Дзярэ́ўня хлеб пашэ́ць, го́раду дае́ць, а цьна́ бо́льшъя.* Гарадзец, Каралевічы. *Воўк знёс ма́льчыка і яшчэ́ тры душы́ ў на́шай дзяро́ўні.* Вялікі Азярэцк. *Там была́ дзярэ́ўня бальша́я, ха́та на ха́це.* Закур’е, Дуброўкі, Неўгадава.

ДЗЯ́СНА *ж.* Дзясна. *Дзя́снамі што-не́будзь атці́сну.* Партызаны.

ДЗЯТВА́, **ДЗІТВА́** *ж. зб.* 1. Дзеці, дзетвара. *Дзятве́ пасціла́юць гаро́хвіны спаць.* Неўзгадава. 2. Лічынкі пчол, чарва. *Дзітва́ – чарвячкі́, з іх пчо́лы выво́дзяцца.* Вялікі Азярэцк. *Дзітва́ ў пчол ёсь.* Сянно. *Ва ўрэ́мя мідазбо́ра* [трутні] *саграва́юць дзятву́, но́сяць ваду́.* Нямойта.

ДЗЯ́ТЛІНА, **ДЗЯ́ЦІЛІНА** *ж.* Дзяцеліна, канюшына. *А гэ́та кле́вір дзі́кі, дзя́тліна, дзя́ціліна.* Заазер’е. *Кунюшы́на е́та, а хто дзя́тліна ска́жыць.* Алексінічы. *Дзя́тліну нако́сіш на по́жні.* Самсоны. *Зь дзя́тліны пчо́лы бяру́ць.* Кляпчэва. ДЗЯ́ТЛІНКА *памянш.* *Бе́лая дзя́тлінка драбне́й, а кра́сная бо́льшая.* Кавалі.

ДЗЯЎБА́ЦЬ, **ДЗІЎБА́ЦЬ** *незак*. 1. Дзяўбаць, дзяўбці. *Дзя́цел у ле́сі дрэ́ва дзяўбе́ць*. Каралевічы. *Бу́льба згнілá, і пту́шкі німá чагó дзіўбáць*. Міцюкова. *Ку́ры дзяўбу́ць усё, і ёршыкуў*. *Прóста дзі́кая ку́рыца, дзіч, а ге́тыя спакóйные, з рук бу́дуць дзіўбáць*. Вялікі Азярэцк. 2. Выдзёўбаць чым-н. *Ву́ллі былі́ із дзе́рава, дзіўбáлі стаме́скай*. Багданава. 3. Стукаць чым-н. *Што ты там дзяўбе́ш мълаткóм ці тъпарóм*? Нямойта. 4. *экспр*. Есці патроху. *Ідзе́ш і дзяўбе́ш гэ́ту бу́лку*. Запруддзе.

ДЗЯЎЧО́НКА *ж*. Дзяўчынка. *Мáлая дзяўчóнка былá ў мяне́, дзяцёнык*. Багданава. *Я прые́хала сюды́ яшчэ́ дзяўчóнкай*. Міцюкова. *Янá б мне і палы́ падцёрла, дзяўчóнка*. Дольдзева, Самсоны. ДЗЯЎЧО́НАЧКА *памянш*. *Тъмáра с дзяўчóнъчкай пъшлá*. Багданава.

ДЗЯЎЧУ́РЫЧКА *ж*. Дзяўчо. *Схадзі́, дзяўчу́рычка, вады́*. Запруддзе.

ДЗЯЎЧЫ́НА, **ДЗЕ́ЎЧЫНА** *ж*. Дзяўчына. *Дзяўчы́на бъльшáя ўжо*. Партызаны, Марозаўка. *Я ў вакóп з дзяўчы́нъй пабе́гла*. Неўгадава. *Се́ннінская дзе́ўчына, чаму́ ш ні знáіш*. Партызаны, Вялікі Азярэцк. *Мáма захварэ́ла, паме́рла, асталóся пяць дзяўчы́н*. Закур’е.

□ *Гаду́й дзяўчы́ну, рыхту́й пяры́ну*. Запруддзе.

ДЗЯ́ЦЕЛ, **ДЗЯ́ЦІЛ** *м*. Дзяцел. *Дзяце́л астае́цца на зіму́, ён у дупле́*. Леснікова. *Шэ́ры дзя́ціл сту́каіць у дзе́рава*. Багданава. *Дзя́ціл ёсь і цяпе́р*. Буй.

ДЗЯЦЁНАК, **ДЗІЦЁНАК** *м*. Дзіця. *Сóдзюць дзяцёнка на кажу́х лахмáты, каб быў багáты*. *Лóжуць хлеб і грóшы, і бумáгу, і карандашы́*. *Што вóзьмецъ, тады́ ужó тóе і бу́дзіць*. Запруддзе. *Век ні дась дзяцёнку*. Кішуроўшчына. *І нъ дзяцёнка скáжуць*: *тáтъчка мой рóдніинькій і нъ бáцьку*. Міцюкова. *Дзіцёнък ні къцянёнък*. *Дзе б атдыхну́ў дзіцёнак, дак усе́ к старым́ е́дуць на пóмач*. Запруддзе, Заазер’е, Самсоны, Фасаўшчына, Ульянавічы. *На хутарáх жылі́, дзяцёнкаў дванáццаць*. Дуброўкі. *Як спужáйіцца дзіцёнък, то тáмыцька бáбы вады́ бяру́ць*. Закур’е. ДЗІЦЯНЁНАК *памянш*. *Сяджу́ аднá з тым дзіцянёнкам*. Запруддзе.

ДЗЯЦЁНЫШ, **ДЗЯЦЁНУШ** *м*. Маладая істота звера або птушкі. *Вавёрчын дзяцёнуш на ве́тку скок*. Багданава. *У буцянá пáры, тóлькі пáры. Е́слі бу́дзіць пяць яе́ц, то ён ці яйцó скі́ніць, ці дзяцёныша свайгó*. Нямойта.

ДЗЯЦІ́НЫ, **ДЗЯЦІ́ННЫ** *прым*. 1. Дзіцячы; які мае адносіны да дзяцей, належыць дзецям. *Мóжа сыйдуцца, памі́ръцца, дзяці́нны бáцька бу́дзе*. Багданава. *Гэ́та дзяці́нъя кóйка*. Рэчкі. *Дзе дом дзяці́ны, там і прыстарэ́лыя*. Серкуці. 2. Які мае адносіны да дзятвы, чарвы. *Буць тру́тні, буць чаървá дзяці́нная, мáтка* [пчаліная] *ад дзяце́й ніку́ды не пóйдзіць*. Вялікі Азярэцк. ◊ ХАЙ ТАБЕ́ ДЗЯЦІ́ННЫ РО́ЗУМ. Засцерагальныя словы, як пажаданне не развівацца разумова. *Свякрóўка мая́ гавóрыць*: «*Калі́ цябе́ ругáюць, ты тóлькі скажы́*: *хай табе́ дзяці́нны рóзум*». Багданава.

ДЗЯЦЮ́К *м*. Дарослы хлапчук, хлопец. *Ты ўжо дзяцю́к*. Запруддзе.

ДЗЯ́ЧЫЦЬ *незак*. Раіць, казаць. *Свякрóва мне дзя́чыла, што ні бяры́ся ні рáзу за це́ла, а то знак бу́дзіць у дзяцёнка*. Чуцькі.

ДЗЯШЭ́ВЕЙ, **ДЗЯШЭ́ВІЙ**, **ДЗЯШЭ́ЎЛІ** *прысл*. Дзешавей, танней. *У гарадáх праду́кты дзяшэ́вей, чым у дзярэ́ўні*. Гарадзец. *Як не вы́йдзіць, дзяшэ́вій купля́лі*. Дольдзева. *Дзяшэ́ўлі прадáлі свіне́й*. Дуброўкі.

ДЛІННА́ *ж*. Даўжыня. *У дліннý складáлі*. Турава.

ДЛІННАНО́ГІ, **ДЛІНАНО́ГІ** *прым*. Даўганогі. *Длінннанóгі е́ты мáлец*. *Длінанóгі пашóў е́ты*. Гарадзец.

ДЛІННАНО́СЫ *прым*. Даўганосы. *Худы́, длінннанóсы такі́*. Каралевічы.

ДЛІННУВА́ТЫ *прым*. Даўгаваты. *Нос трóху длінннувáты*. Багданава.

ДЛІ́ННЫ *прым*. Высокі, доўгі. *Длі́нны, як жэ́рдзіна*. Розмыслава.

ДЛЯ, **ДЛІ** *прыназ*. Для. *Былá камóрка для сáла*. Нямойта. *Для пóмачы ўзялі́ тры чълаве́кі*. Марозаўка. *Свінню́ сем гадóў дзіржáлі, длі пъръся́т харóшъя былá*. Рулёўшчына.

ДМУХАВЕ́Ц *м*. 1. Дзьмухавец, адуванчык. *Кълa дарóх расьцёць дмухаве́ц*. Кляпчэва. *Дмухаве́ц заву́ць, як усё пóля цвіці́ць*. Леснікова. 2. Казелец, кураслеп (?). *Дмухаве́ц – е́та лю́цік, ат ягó мóгуць пчóлы пагібáць*. Кляпчэва.

ДНУ́ШКА *ж.* Дашчэчка. *Кіндзю́к с са́ла, мя́са, на́да тро́шачкі падварыць і ў ма́рлю палажу́, звяжу́ і дну́шкай націска́ю і пат ка́мень.* Жохава.

ДНЯ́МІ *прысл.* 1. У бліжэйшы час. *Каро́ва далжна́ цяліцца днямі.* Запруддзе. 2. Нядаўна. *Дня́мі ка мне захадзі́ла.* Нямойта.

ДО, **ДОСЬ**, **ДОСТ** *прысл.* Досыць, дастаткова, хопіць. *Тры къна́вы ко́сім, так нам се́на і до.* Багданава. *Ціпе́р зямлі́ до усі́м.* Самсоны. *Абжо́ра, ясі́ ні паку́ль до, а паку́ль усё* [не з'ясі]. Нямойта. *У нас ны брыга́дзі буракі́ – па сем кілагра́муў бура́к! Два буракі́ і до несьць.* Баравікі. *Мне днэй грып і до.* Сукрэмна. *Усяго́ до было́ на маі́м жыцці́.* Партызаны, Багданава, Вялікі Азярэцк, Гарадок, Запруддзе, Леснікова, Нямойта, Чуцькі. *У дзярэ́ўні пра́цы дось.* Манголія. *Дось ужо́ наъкалыха́ла.* Дуброўкі. *Ёй дост, рабо́ты мно́га.* Каралі.

ДО́БРА *прысл.* 1. Добра. *Маўчы́ць ён, ці худо́е ці до́брае, ці яму́ до́бра ці ху́да.* Вялікі Азярэцк. *До́бра, што коло́дзісь вы́късапалі.* Міцюкова. 2. Шмат, многа. *До́бра плаці́лі, пъ чаты́ры пі́дзісят плаці́лі зъ жывэ́й вес аве́чкі.* Неўгадава.

ДО́БРЫ *прым.* 1. Добры, гаспадарлівы. *У до́бръга хъдзя́іна усю́дых до́бра.* Каралевічы. 2. Шчыры, сардэчны. *Але́ была́ ду́жа до́брая* [суседка]. Леснікова. 3. *н.* Добрае, тое, што стварае злагоду, камфорт. *Калі́ прышла́ за до́брым, прыхадзі́, а зы плахі́м – за дзве́ры* [так сустракала жанчыну шаптуха ў в. Свечы]. Заазер'е. *Што я ві́дзела до́броё? – Нічо́га.* Заазер'е. ◊ ДО́БРАГА ВУ́ТРА. Прывітанне раніцай. Міцюкова. ◊ ДО́БРЫ ДЗЕНЬ. Прывітанне днём. *До́бры дзень у ха́ту.* Багданава, Міцюкова, Нямойта. ◊ ДО́БРЫ ВЕ́ЧАР. Прывітанне вечарам. Нямойта. ◊ У ДО́БРЫ ЧАС. Пажаданне поспеху. *Ну, у до́бры час – на ўлучшэ́нне.* Заазер'е.

ДОЖДЖ, **ДОШЧ**, **ДОШ** *м.* Дождж. *Дажджу́ не было́, а цяпе́р ллець і ллець. Дош ішо́ў нъ Іва́на – пяць дней бу́дзіць по́слі ісці́* (прыкмета). Вялікі Азярэцк. *Без дажджу́ і трава́ ні расце́ць.* Дольдзева. *Про́сіш ты каня́, як до́жджу.* Буй. *Перадава́лі: до́жджу ня бу́дзіць, а ўсё кру́ціць, ло́міць.* Нямойта. *Цімахве́йіўка до́жджу ні баі́цца.* Гарадок. *Як дажджу́ німа́, тады́ пыл на даро́зі. На́да узяць ма́ку і усы́паць у кало́дзесь, тады́ дош по́йдзіць* (павер'е). Багданава, Мянюцева, Ракаў Засценак, Чуцькі. *Мак сы́палі ў кало́дзесь. Ве́нікі, што мяце́ш, так у печ спалі́ць, то дош бу́дзіць. Так я ле́тась кіда́ла. Як хъва́ць вязу́ць і дош ідзе́ць, то къза́лі: ён спрыя́ець таму́, у ту́ю сям'ю́, дзе ён жыў* (павер'е). Гарадзец. *Е́слі пітухі́ паю́ць у дошч, бу́дзіць паго́да* (прыкмета). Розмыслава. *Пту́шкі ні́ска лётаюць – дош бу́дзіць* (прыкмета). Каралевічы. *Пітухі́ пяю́ць на дош.* Серкуці. *Дош бу́дзіць, калі́ на шчыке́т ле́зуць ку́ры. Дош ідзе́ць як вясе́лле, ска́жуць: мъладу́ха ліза́ла кълато́ўку.* Дольдзева. *Скажу́ць, кълато́ўкі ліза́лі і пе́нкі е́лі, затым дош ідзе́ць нъ вясе́ллі. Як дош ідзе́ць на вясе́ллі, ска́жуць, што шчаслі́въя па́ра, до́бра, калі́ дош. Сні́цца: дош ідзе́ць – слёзы бальшэ́я.* Ракаў Засценак. *Штоп дош пашо́ў, то ўсяго́ дзе́лалі. Німа́ до́жджу, то мак у кало́дзіш сы́палі.* Сукрэмна, Фасаўшчына. *Кап дош пашо́ў, ціку́н – мак – сы́палі ў кало́дзеш, кап ніхто́ ня ві́дзіў. Мак каб ле́та пірабы́ў, кап прашлаго́дні. Кап дош пашо́ў, дзе́ўкі ръздзіва́ліся, го́лыя даро́гу ара́лі на крыжаву́хі, тры-чаты́ры плух ця́гнуць.* Нямойта. *Дош бо́кам пашо́ў – не́хта на святэ́й нядзе́лі гърадзі́ў – дош зъгърадзі́ў* (павер'е). Нямойта. ◊ СЛЯПЫ́ ДОЖ (ДОШ). Дождж з сонцам. *Сьляпы́ дож – як со́нца і дош, на тым све́ці пако́йнікъм рай.* Кішуроўшчына. *Сьляпы́ дош – калі́ со́нца і йдзець дош.* Ракаў Засценак.

□ *Ні тады́ дош ллець, як про́сіш, а тады́, як ко́сіш.* Дольдзева.

ДО́ЙКА *ж.* 1. Даярка. *Нявёстка до́йкай рабо́таіць.* Гарадзец. 2. Даільны апарат. *До́йка до́іць, а калі́ не до́іць, то каро́ў на́да рука́мі падаі́ць.* Запруддзе.

ДО́ЙНЫ *прым.* Дойны; які дае малако. *Тры каро́вы до́йных – і вядро́ ні надо́іць.* Багданава.

ДО́КТАР *м.* Доктар, лекар. *До́ктара не дажда́ла, паме́рла.* Багданава.

ДО́ЛАТА, **ДАЛАТО́** *н.* Долата; цяслярскі і сталярскі інструмент. *До́лата дзі́ркі даўба́ць, ра́мы дзе́лаюць, то́ўстае.* Запруддзе. *Даълато́ было́, прабіва́лі дзі́ркі.* Гарадзец. *Дълато́ бува́ла было́.* Вялікі Азярэцк. *Выда́ўбалі даълато́м дупло́ з дрэ́ва.* Закур'е. *Дзю́бка у буціна́ што дылато́.* Серкуці.

ДО́ЛЯ *ж.* Доля. *Мая́ до́ля ду́жа дрэ́ннья*. Кішуроўшчына. *Така́я яго́ до́ля като́ва*: *на пе́чцы ляжа́ць*. Фасаўшчына. *Як у мъладо́га но́гі цвіту́ць*, *то ка́жуць*: *до́ля красу́ііцца* (павер'е). Нямойта. ДО́ЛЕЧКА *памянш*. *Каб ты сваю́ до́лечку ня ві́дзіў*! (праклён). Запруддзе.

□ *Ро́дзіцца до́ня* (*до́нька*)*, то бу́дзя яму́ й до́ля* (*до́лька*). Каралевічы. □ *Ро́дзіцца до́нька, дасьць Бох до́льку*. Каралевічы.

ДОМ *м.* Дом, хата. *На ўсе Но́вэ Сяло́ дом стаі́ць*. Вялікі Азярэцк. *Но́вы дом сні́цца – да сме́рці* (павер'е). Ракаў Засценак. *Ні пайду́*, *дачу́шка*, *ні пайду́*. / *Ё ў цябе́ маму́лька у даму́*. / *Хай дасць пъра́дък усяму́* (з песні). Каралевічы. *У Ча́шнікъх ёсь сім'я́ дзісяці́ра дзяце́й*, *то йім дом пастро́ілі су ўсёй выгъдуй*. Закур'е. *Пашо́ў на рабо́ту дамы́ стро́іць*. Неўгадава.

ДО́МА *прысл.* 1. Дома, у хаце. *Прыхаджу́ я й кажу́ до́ма*: *забяру́ць не́мцы*. Леснікова. 2. Побач, недалёка ад сядзібы. *Я́гыды до́ма*, *грыбы́ ту́та*. *Во вы́шаў і бяры́*. Сянно.

ДО́МІК *м.* Вулей. *Ста́ўка на сука́х*, *вяро́ўкай та́мацька прывя́жыць к суку́*, *мы яе́ ў до́мік*, *аткры́ем з аднэ́й стараны́*, *ды́му дадзі́м*, *пчо́лы ў лётку*, *як каро́вы с по́ля*. Вялікі Азярэцк.

ДО́МІКАМ *прысл.* Спосаб складвання сена (саломы). *Стох до́мікам*, *длі́нны – гэ́та скірда́*. Фасаўшчына.

ДОР *м.* Драніца, дранка; тонкія дошчачкі метровай даўжыні. *Дор дзяру́ць адзі́н метр даліно́й*, *шарана́ уся́кая*. *Дор драў*, *мятро́выя до́сачкі*. Ульянавічы.

ДО́СВІТА, **ДО́СВІТ**, **ДАСВІ́ТА** *прысл.* Да світання, на досвітку. *Уста́ніць до́світа*, *хле́ба памо́чыць*, *уку́сіць*. Нямойта. *Мы устува́лі до́світа*, *мя́лі лён*, *ба́бы тръпа́лі*. Чуцькі. *Уста́нем до́світа і лён трэ́плем*. Запруддзе, Багданава, Гарадок, Розмыслава, Ульянавічы. *До́світ малаці́ць на́да жы́та*, *ячме́нь цъпа́мі*. Гарадзец. *Карто́шкі дасві́та зварыла*. Ульянавічы.

ДОТ *м.* Дот. *Там быў дот няме́цкі*, *гдзе царква́ стая́ла*. Алексінічы. *Мы набра́лі паду́шкі і ў дот за гумно́м*, *акра́з і засталі́ся*. Партызаны.

ДОЎГ *м.* Доўг, пазыка. *Нія́к з до́ўгу не вы́б'юся*. Партызаны. *Ці атдала́ ты ма́ткі доўг*? Нямойта, Сянно.

ДО́ЎГА *прысл.* Доўга. *До́ўга до́ма была́*. Нямойта.

ДО́ЎЖАНЬКІ *прым.* Даўгаваты, даўжэй зададзенага памеру. *Абру́ч такі́ до́ўжанькі*. Вялікі Азярэцк.

ДО́ХНУЦЬ *незак.* 1. Дохнуць, здыхаць (пра жывёлу, насякомых). *Патпячэ́ць мухамо́р*, *смітанай абалье́ць*, *на акно́ пало́жыць*, *яны́ й до́хнуць*, *й до́хнуць* [мухі]. Запруддзе. *Каро́вы до́хлі тро́ху*. Запруддзе. *Уно́сяць удабрэ́нне*, *папы́ляць дабро́*, *пту́шкі і ты́я до́хнуць*. *Ні лі́сіц*, *ні зайцо́ў ня ста́ла*. Дуброўкі. 2. *эмац.-ацэн.* Паміраць. *Мне до́хнуць на́да*, *а хто бу́дзе усе́ насі́ць*. Вялікі Азярэцк.

ДО́ШКА, **ДО́СКА**, **ДАСКА́** *ж.* Дошка. *До́шкі нъ падло́гу*. Гарадзец. *До́шчак прывязём*, *а пол кладзі сама́*. Вялікі Азярэцк. *Паёк, як бо́чка, і з дасо́к*. Вялікі Азярэцк, Багданава, Нямойта. *Даска́мі прыбі́ў плёнку к сцяне́*. Партызаны.

ДО́ШЧАЧКА, **ДО́СТАЧКА** *ж.* 1. Дошчачка, вузкая драўляная палоска, кароткі адрэзак дошкі. *Лю́лька с такі́х до́стачак*. Гарадзец. *Дъўжа́ – до́стачка перад лёткай*, *ёю засо́ўваюць*. Вялікі Азярэцк. 2. Дранка; матэрыял для пакрыцця даху. *Ха́та была́ кры́та до́шчычкамі ў тры слаі́*. Міцюкова. *Пат ге́тым шы́ферам до́шчъчка*. *До́шчъчкай пакры́та*. Мянюцева. 3. Вузкая пласцінка, праз якую праходзяць вяровачкі ад панажоў у кроснах. *До́шчычкі ззадзі нitóў*. *Яны́ вот гэ́ты зеў* [робяць], *як по́ныш нажме́ш* [нагой]. Заазер'е. 4. Чыны; вузкія драўляныя дошчачкі ў кроснах, з дапамогай якіх утвараўся зеў асновы. *До́шчачкі зва́лісі*, *што пірасо́валі за ніта́мі на кро́снъх*. Закур'е. *До́стачкі ў ні́ткі асно́вы укладаю́цца*. *До́шчачкі*, *ніцікі – усё адно́ і то́е ш*. Леснікова. 5. Драўляная палоска з дзіркамі, прызначаная для снавання пражы з двух клубкоў. *До́стачка сдзе́лана і дзве дзі́рачкі*, *іс двух клубко́ў снуе́ш*. Леснікова.

ДРА́БАЦЬ *незак*. Рыхліць, матычыць. *Зямлю́ дра́балі*. Баравікі.

ДРАБІ́НЫ *толькі мн.* 1. Калёсы, воз. *Драбі́ны – э́та калёсы ра́ньшы называ́лі*. Багданава. 2. Яслі; кармушка для жывёлы, прымацаваная да сцяны. *У драбі́нах ве́рхнія і ні́жнія жо́ртка, а пасярэ́дзіне па́лъчкі, спе́радзі то́лькі ъдна́ жо́рдъчка. Драбі́ны на́мертва прыкрэпля́юцца*. Гарадзец.

ДРАБІ́НКА *ж*. Крыху, невялікая колькасць чаго-н. сыпучага. *Драбі́нку со́лі усып*. Вялікі Азярэцк.

ДРАБІ́ЦЬ *незак*. Драбніць. *Сра́зу драбя́ць траву́ – вітамі́нная мука́*. Партызаны.

ДРАБНЕ́Й *прысл*. Больш дробна. *Ду-ду-ду – няме́цкі пулямёт, а наш драбне́й сако́чыць*. Леснікова.

ДРА́БНУЦЬ *зак*. Драпнуць, зашкрэбці. *Я цяпе́р мы́шы то́лькі дра́бнуць, я не сплю*. Нямойта.

ДРАБО́ЧАК *м*. Крыху, невялікая колькасць чаго-н. сыпучага. *Укі́ну драбо́чак са́хару ў чай*. Вялікі Азярэцк.

ДРА́БУШ *м*. Дзяркач, галень; стары венік без лісця. *Ве́нік змяце́цца – е́та дра́буш*. Гарадзец.

ДРАВАСЕ́К *м*. Дрывотня; месца, дзе сякуць дровы. *Драва́се́к, дзе дро́вы сяку́ць*. Вялікі Азярэцк.

ДРАГБУ́ЧЫ *прым*. Дрыгвяністы, зыбкі. *Драгба́, драгбу́чая ме́ста*. Фасаўшчына.

ДРАЖНІ́ЦЦА *незак*. Дражніцца, цвяліцца. *Узле́зім на трысце́н і дражні́ліся*. Буй.

ДРАМАЧЫ́ЦЬ *незак*. Драць, дзерці (пра горла). *Што́-та го́рла драмачы́ць-драмачы́ць, трэ́ба го́рла прамачы́ць-прамачы́ць* (з песні). Нямойта.

ДРАНІ́ЦА *ж*. Дранка; тонкія дошчачкі, якія дралі з калод і выкарыстоўвалі як матэрыял для пакрыцця даху. *Ране́й кры́лі ха́ту сало́май, драні́цай кры́лі, сало́май кры́лі*. Нямойта.

ДРА́НКА *ж*. Тое ж. *Дра́нку дра́лі і кры́лі ха́ту*. Багданава. *Шчапо́ю кры́лі, шчэ называ́юць дра́нка*. Гарадзец. *Ну ґонт, дра́нка называ́іцца*. Нямойта. *Стаў драць дра́нку, накры́ў дра́нкай*. Сукрэмна.

ДРА́НІКІ *мн.* Дранікі; бліны з дранай бульбы. *З бу́льбы дра́нікі, ці драчёны. Дра́нікі дзярэ́ш і ка́шу дра́ную*. Вялікі Азярэцк. *Дра́нікі на та́рку дзяро́м. Дра́нікі ў сміта́ну наъмаъка́лі*. Багданава. *Дра́нікі з бу́льбы*. Кляпчэва.

ДРА́НЫ *прым*. Драны; здробнены на тарцы. Вялікі Азярэцк. ○ ДРА́НАЯ (ДРА́ННАЯ) КА́ША. Бабка; бульбяная каша з дранай (цёртай) бульбы. *Дра́ная ка́ша – з бу́льбы, тры яйцы́*. Парэчча. *Ка́ша дра́нная: натру́ць бу́льбы, сцэ́дзюць, са́ла кусо́чкамі ма́ламі*. Багданава. *Бу́льбу надзяру́ць, жы́ру пакладу́ць і ў печ. Яна́ ўту́шыцца, упа́рыцца і ка́ша дра́ная*. Гарадзец. ○ ДРА́НЫЯ КЛЁЦКІ. Клёцкі з дранай бульбы. *Здзярэ́ш бу́льбы, на тра́пку, на палытня́ную атра́пку, атціска́еш, пасо́ліш, зме́сіш і каша́еш, і дра́ныя клёцкі*. Вялікі Азярэцк.

ДРАНЬ *ж.* 1. Дрэнны, кепскі. *Я з дра́нню гавары́ць ні ста́ну*. Парэчча. 2. *выкл.* Нешта нядобрае, кепскае. *Тады́ ка́жуць: дрань дзе́ла*. Каралі.

ДРА́ПКА *ж*. Вазок, выязныя калёсы. *Дра́пка – е́та калёсы з ра́мачкай, е́та праязны́я калёсы. Дра́пкі са спі́нкай запрагу́, перапрага́ю ў прасты́я са́нкі*. Нямойта. *Дра́пка нъзъва́лъся, калёсы такі́я выязны́я*. Серкуці. *Дра́пка прастэ́я* [калёсы], *Бо́гу малі́цца на Ма́слянку е́здзілі*. Леснікова.

ДРА́ПЧАК *м*. Тое ж. *Драпча́к – е́здзіць па гасця́х. У драпчака́х зяле́зны ход*. Дуброўкі.

ДРАТАВА́ЦЬ, **ДРУТУВА́ЦЬ** *незак*. 1. Сноўдацца, шныпарыць (у пошуках гарэлкі). *Дзень драту́юць, к ве́чару бі́цца завяду́цца: панап'ю́цца*. Багданава. 2. Скакаць, вытанцоўваць. *Як по́йдуць друтува́ць, як ха́та ні ръзва́ліцца*. Вялікі Азярэцк.

ДРА́ТВА *ж*. Дратва; прамасленая або навошчаная нітка. *Дра́твай шы́лі, дра́цьвіна была́*. Турава. *Ва́лінак дра́твай патшыва́юць*. Нямойта.

ДРАЎНІ́К *м.* Дрывотня; хлеў або павець для дроў. *Гра́ды былі́ пат сцяно́й, для дроў былі́ драўнікі́.* Вялікі Азярэцк. *Драўні́к быў, дро́вы складалі́. Цяпе́р драўнікі́ на ву́ліцы, дык нікрасі́ва.* Станюкі. *Дро́вы прынасі́лі з драўніка́. Дро́ва перавазі́лі з драўніка́.* Ульянавічы. *Сухі́я дро́вы з грады́ ў драўні́к складу́.* Серкуці, Гарадзец.

ДРАХ *выкл.* Ухапіцца, узяцца за ручку намацваючы. *На Купа́ла запру́ць у ха́це, драх – запёрта, у вакно́ вы́лезла.* Чуцькі.

ДРА́ЦВІНА *ж.* Дратва; прамасленая або навошчаная нітка. Турава.

ДРА́ЦЦА *незак.* 1. Дзерці (лазу, пер'е і да т. п.). *Дра́ліся лы́кі ў лясу́, пад ніз суко́нку, або́ркамі укру́цюць.* Леснікова. 2. Разрастацца, распаўзацца (па зямлі). *Макрыца ні́ская така́я, дзярэ́цца па зямлі́.* Жохава. 3. *перан.* Узбірацца, падымацца. *Дзярэ́сся на го́ркі, а пасля ска́тываесся* [пра жыццё]. Ульянавічы.

ДРА́ЦЦА *незак.* Біцца. □ *З сынам бі́ся-дзяры́ся і на печ дзяры́ся, а з зя́цем бі́ся-дзяры́ся і за паро́г дзяры́ся.* Партызаны.

ДРАЦЬ, **ДЗЕ́РЦІ** *незак.* 1. Дзерці (лазу, лыка, пер'е і да т. п.). *Бу́ду е́здзіць у лес лазу́ драць – зараблю́ сабе́ на гармо́нь.* Каралевічы. *Дра́лі лазу́ із лі́пніку і на капы́л плялі́ з вяро́вачак. Лазу́ дра́лі і лазо́й кра́сілі.* Дольдзева. *Лы́кі дра́лі і ла́пці насі́лі.* Жохава. *Паду́шкі сама́ сабе́ дра́ла.* Багданава. *У нас зыра́ння ны вяро́ўкі дзе́рлі лы́кі.* Леснікова, Кішуроўшчына, Ульянавічы. 2. Рваць, здымаць мох. *Мы ў со́снічку мох дра́лі.* 3. Абдзіраць крупы. *І кру́пы дра́лі, і жы́та мало́лі.* Нямойта. 4. Церці, драць (бульбу і інш.). *Дра́лі бу́льбу на та́рцы.* Дольдзева. *Дра́лі карто́шку, атцэ́жывалі, вы́месіш, вы́месіш і пакача́іш клёцкі.* Багданава, Станюкі. 5. Разграбаць (грады і да т. п.). *Ку́ры гра́ды дзяру́ць, дык апшы́юць тра́пкай ла́пкі.* Вялікі Азярэцк. 6. Ірваць, забіваць. *Пасля Пітра́ зізю́ля курэ́й дзярэ́ць.* Гарадзец. 7. *перан.* Браць празмерна высокую плату. *Яны́ ш цяпе́р дзяру́ць за мёт.* Івоні. ◊ ДРАЦЬ КАЗЛЫ́. Крычаць, лаяцца. *Хазя́іну ху́да, а жо́нка казлы́ дзярэ́ць на яго́.* Партызаны.

ДРАЦЯ́НЫ, **ДРАЦЯНЫ́** *прым.* Зроблены з дроту. *Былі́ дръця́ныя і пле́ціныя з лык пало́тны ў рэ́шыты.* Заазер'е. *Адзі́н ляснíк зыъбраў тры вуўчанёнкі ў дрыъцяныя скры́ні.* Пожанькі.

ДРАЧ *м.* Дзяркач (птушка). *Драч, ён крычы́ць кар-кар.* Сянно.

ДРАЧА́НЫ *мн.* Дранікі; бліны з дранай бульбы. *Сын лю́біць дръчаны́, я яму́ пяку́.* Чуцькі.

ДРА́ЧКА *ж.* 1. Цяслярская прылада, якой адзначаюць лінію выбаркі паза. *Дра́чка – дзе на́да ро́ўненька атве́сці на дашцэ́ ці бярну́.* Вялікі Азярэцк. *Дра́чкуй прыдзярэ́ш, а тады́ вы́січыш шпар.* Фасаўшчына. *Прадзярэ́ць дра́чкай жале́знай* [бервяно]. Дольдзева. *Дра́чкай, кап пло́тна прышло́ся, с адно́й стъраны́ дра́чкай і з другі́й выдзіра́іш.* Манголія. 2. Жалезны грэбень для часання лёну. *Былі́ дра́чкі: досо́чка, набі́та гваздзе́й, апшліфо́ваны харашо́ і апчо́сываіш лён, пасканню́ і называ́лася кудзе́ля. Былі́ такі́я дра́чкі з гво́здзя.* Дольдзева. *Дра́чка така́я, гво́здзі набі́тыя, зрэ́б'я зніма́ецца, а ку́жаль астае́цца.* Фасаўшчына. *Часа́лі на дра́чках, аптрэ́піш на трапу́шкі, спушча́лі на дра́чках.* Вялікі Азярэцк, Леснікі, Рэчкі. *Дра́чка – до́ска тъка́я, нъ яе́ набі́та гво́здзя ча́сьцінька.* Закур'е. 3. Цёрка, тарка. *Дзёрці на́да бу́льбу на дра́чцы.* Леснікова. *Дра́чка – што бу́льбу дзяру́ць.* Нямойта. *Карэ́ння ко́ньскага шчаўлюка́ дзяру́ць на дра́чцы.* Баравікі, Леснікі. ДРА́ЧАЧКА *памянш.* *Бурачкі́ сцяры́це на дра́чачку, вы́ціснiце сок – і дава́йце піць.* Розмыслава. ◊ (дзе́лаць) У ДРА́ЧКУ. Спосаб укладкі бярвення (пры пабудове рубленых засекаў). *Ру́бленыя за́секі ў кле́ці ў дра́чку дзе́лалі. Браўно́ к браўну́ падганя́лі пло́тна, жалабко́м такі́м дзе́лалі.* Гарадзец.

ДРАЧО́ННІКІ, **ДРАЧА́НІКІ** *мн.* Дранікі; бліны з дранай бульбы. *Драчо́ннікі пяклі́: бу́льбу надзярэ́ш, тро́ху аці́снеш і пячэ́ш.* Міцюкова. *Ідзі́ця, ма́ма, чы́сціця бу́льбу, дзяры́ця бу́льбу і пячы́ця дръча́нікі.* Чуцькі.

ДРО́БНА *прысл.* Дробна. *Гэ́ты* [наш] *пулямёт дро́бна, а наш бу́йна сако́чыць.* Леснікова. ДРО́БНЕНЬКА *памянш.* *Са́ла дро́бненька пакрышы́ць, бліны́ раскалаці́ць – і са́ла ў бліны́.* Гарадзец.

ДРО́БНЫ *прым.* 1. Дробны, небуйны. *У нас клубні́ка дро́бная, як суні́ца.* Запруддзе. *Бу́льба дро́бная бу́дзіць.* Вялікі Азярэцк. 2. Маларослы, шчуплы. *У нас дро́бны наро́д.* Закур'е. ДРО́БНЕНЬКІ, ДРО́БНІНЬКІ *памянш.* *Сыны́ па мне – дро́бненькія.* Ракаў Засценак. *Бра́нец – я́гады дро́бненькія.* Кішуроўшчына. *Чарні́цы дро́бненькія.* Партызаны. *Дро́бнінькія такі́я стручкі́ ў ві́гі.* Гарадзец. *Цяпе́р дро́бнінькая клю́ква.* Свечы. ○ ДРО́БНЕНЬКАЯ КРАПІ́ВА. Жыгучка; пякучая крапіва з дробным лісцем. *Дро́бненькая крапі́ва заве́цца па-друго́му жыгу́чка.* Заазер'е.

ДРО́ВЫ *толькі мн.* Дровы. *Сасна́ па́ліцца – дро́вы гаъра́чые.* Партызаны. *Цвыркуна́ прыне́сла ў ха́ту з драўмі́.* Багданава. *Нъ Къля́ды гада́юць: дро́вы ў ха́ту нясу́ць аха́пък, шчыта́юць. Калі́ па́ра, то за́муш по́йдзіш, а калі́ лі́шка, то не.* Гарадзец. *Бес паджо́гі дро́вы не гара́ць.* Каралевічы. *Дро́вы на́да сеч.* Чуцькі, Гарадок, Забор'е, Міцюкова. *Дро́вамі то́пімся.* Неўгадава. *Гнільі́мі дрыва́мі цяпе́р таплю́.* Дуброўкі.

ДРО́ЖДЖЫ *толькі мн.* Дрожджы. *Дражджа́мі мълако́ па́хла.* Міцюкова.

ДРОЗД *м.* Дрозд (птушка). *У драздо́ў гнёзды, як чугуны́ крэ́пкія, яе́чкі шэ́ранькія, як ку́рачкі, крыча́лі.* Баравікі. *Дрозд*[т] *ё, салаве́й.* Багданава.

ДРОСТ, **ДРОЗД** *м.* Гарчак (расліна). *Дрост нíхто́ ня есць, ён го́ркі. Дрост па дварэ́ расце́ць, ду́жа го́ркі, як пе́рац, як лізне́ш.* Запруддзе. *Дрост па бу́льбі расце́ць, го́ркі, вісо́кі.* Багданава. *Дрост го́ркі, по́ўна яго́.* Гарадзец. *Дрост абы-дзе́ расце́ць, го́ркі.* Каралевічы, Алексінічы, Каралі, Сукрэмна. *Дрозд – тръва́ тъка́я, яе́ ду́жа каро́вы ні яду́ць.* Кляпчэва.

ДРОТ *м.* Дрот. *Прычэ́піць драты́ такі́я і нясе́ць ваду́* [на каромысле]. Каралевічы. ДРАЦІ́НКА *памянш.* *Па вяро́вачцы, па драці́нцы смалля́нка дала́зіць да во́карака. Смаля́нкі па драці́нке на о́карак і аб'яду́ць.* Парэчча.

ДРУГ *м.* □ *Ня мей сто рубле́й, а сто друзе́й.* Запруддзе, Жохава.

ДРУГА́К *м.* Другі ў залежнасці ад паслядоўнасці выхаду пчаліны рой. *Друга́к – другі́ рой – бува́іць лу́ччы, чым перша́к, у другі́м мълада́я ма́тка, друге́й лу́ччы.* Вялікі Азярэцк. *Друга́к – другі́ рой, слабе́йшы, у э́ціх рая́х мо́жа быць няпло́дная ма́тка.* Запруддзе. *На дзівя́тым дні мо́жыць быць друга́к.* Кляпчэва. *Друга́к – другі́ рой.* Закур'е.

ДРУГІ́ *ліч.* 1. Другі. *Ме́ншая дзе́вачка хадзіла ў другі́ клас.* Баравікі. *Прые́хаў другу́ю нядзе́лю.* Запруддзе. *Ба́ню таплю́ чэраз нядзе́лю на друге́й. Мае́й сястры́ друге́й дзе́ці.* Партызаны. 2. *прым.* Іншы. *Бу́ду друге́я, длі́нныя, шта́ны насі́ць.* Нямойта. *Ці ў нас, ці ў друге́й дзярэ́ўні былі́ шве́йкі.* Партызаны. *Цяпе́р лю́дзі друге́я.* Ульянавічы. *У Ле́пілі до́жджу ні было́, а ў нас дож, як другі́ край.* Запруддзе. 3. *н.* Іншае, адрознае ад мінулага. *За́саўкі былі́ў дзвіра́х, а цяпе́р усі́м друго́я.* Багданава.

ДРУГІ́ННЫ *прым.* Іншы, другі. *У другі́нны дзень со́нца такса́ма гуля́іць.* Багданава.

ДРУЖАЛЮ́БНЫ *прым.* Дружалюбны, таварыскі. *І мы таке́я дружалю́бныя былі́.* Дуброўкі.

ДРУ́ЖАЦКІ *прым.* Тое ж. *Мыскалі́ – дру́жацкія лю́дзі.* Закур'е.

ДРУ́ЖБА *ж.* Дружба, сяброўства. *Любо́ў то любо́ў, але́ і дру́жба на́да.* Ульянавічы.

ДРУ́ЖНА *прысл.* Дружна, у згодзе. *Пажані́ліся і так дру́жна жылі́.* Леснікова. *Кап ня со́рылісі, ні руга́ліся, каб адзі́н аднаго́ уважа́лі, дру́жна жылі́.* Запруддзе.

ДРУ́ЖНЫ *прым.* ○ ДРУ́ЖНАЯ СЯМЕ́ЙКА. Пакаёвая кветка. *Цвет дру́жная сяме́йка, ссо́хніць, по́тым адуро́стачкі. Дру́жная сяме́йка – такі́ ў мяне́ вазо́н. Дру́жная сяме́йка* [вазон], *на зі́му усе́ зва́люцца, а вясно́ю ра́зам усхо́дзюць.* Нямойта.

ДРУЗГА́ *ж.* Дрыгвяністае месца (у возеры). *Бува́іць о́зіра, там гразі́шча, ста́ніш і мо́жыш утану́ць, е́та друзга́.* Сукрэмна.

ДРУ́ЗЛЫ, **ДРУ́СЛЫ** *прым.* Мяккі, рыхлы. *Ба́бка дру́злыя, пыдбяро́зывік цвёрды, ба́бка чарне́йіць.* Пожанькі. *Здзе́лаіцца дру́слая капу́ста, ні́якая.* Запруддзе.

ДРУЗЛЯ́К *м.* Хілы, слабы. *Друзля́к ты.* Вялікі Азярэцк.

ДРУНДУЧЫ́ХА *ж.* Пустазвон, брахлівец. *Як друндучы́ха брэ́шыць.* Нямойта.

ДРУ́ЧКА *ж.* 1. Жалезны грэбень для часання лёну. *Така́я дру́чка была́ з гво́здзей, ну і так часа́лі ўжо, спушча́лі.* Заазер'е. *Дру́чка – гво́здзі набі́ты і дзярэ́ш, накру́ціш на дру́чку,*

вяршы́ння па́дае, а на дру́чцы – ле́пшае. Багданава. 2. Пабудова для часання лёну. *Дру́чка была́, дзе часа́лі лён*. Багданава.

ДРЫ́БАЦЬ *незак*. Дыбаць. *Яго́ но́гі во так дры́баюць, плахі́я*. Буй.

ДРЫГБА́, **ДРАГБА́**, **ДРАГВА́** *ж*. Дрыгва; дрыгвяністае, зыбкае месца. *Былі́ бало́ты, дрыгба́ ве́чнъя. Дрыгба́ – то́пкае ме́сца. Дръгба́ така́я, а йдзеш, ба́ішся, каб не праваля́цца*. Багданава. *Дрыгба́ дзе то́пка, ня мо́жна хадзі́ць. Драгба́ – дзе вя́знеш, не мо́жна вы́лезці*. Кішуроўшчына. *Тут дрыгба́ была́, во́кны былі́, тапі́лісі*. Запруддзе, Фасаўшчына. *Драгва́ така́я тут была́*! Гарадок.

ДРЫГВЯ́НІСТЫ *прым*. Дрыгвяністы, багністы. *Дрыгвя́ністъя тако́я ме́ста*. Кляпчэва.

ДРЫВО́ТНІК *м*. Дрывотня, дрывотнік. *Дзе дрыво́тнік, гадзю́ка чо́рная, стра́шная паўзе́ць*. Вялікі Азярэцк.

ДРЫЖА́ЦЬ *незак*. Дрыжаць, калаціцца. *Ру́кі дрыжа́ць, як у зло́дзея*. Вялікі Азярэцк.

ДРЫЖЭ́ННЕ *н*. Дрыжанне. *Ад дрыжэ́ння ло́пнуў мъчавы́ пузы́р*. Нямойта.

ДРЫ́ЛІХ *м*. Палатняная спадніца. *Дры́ліх і андъра́к – то́е са́мъе, дры́ліх прасты́, ілляны́, а андъра́к суко́нны. Са́мі вытыка́лі андъра́кі суко́нныя ў бало́нкі, дры́ліхі ілляны́я*. Ракаў Засценак.

ДРЫЛІ́ШКІ *мн*. Самаробная клятчастая тканіна (вытканая пераважна ў чырвоныя з чорным клеткі). *Дрылі́шкі ў кле́тку, з ро́знай пра́жы. Ні́ткі напраду́ць, накра́сюць і вы́йдзіць тако́я палатно́, дрылі́шкі, чо́рнае с кра́сным*. Гарадзец.

ДРЫМЧЭ́ЦЬ, **ДРЫНЧА́ЦЬ**, **ДРЫНДЫЧА́ЦЬ** *незак*. 1. Дрынкаць, дрыжаць. *Рэ́жуць дзе́ръва, пі́ла́ дрымчы́ць, на́да ръзваро́т здзе́лаць*. Кляпчэва. 2. Драць, дзерці (пра горла). *Не́шта дрынчы́ць у го́рлі. Дрымчы́ць, на́да ж прамачы́ць*. Міцюкова. *Не́шта го́рла дрындычы́ць, трэ́ба го́рла прамачы́ць* (з песні). Дуброўкі.

ДРЫН *м*. Кій, палка. *Я цябе́ дры́нам вы́хвашчу*. Запруддзе.

ДРЫ́СНІЦЬ *незак*. Паносіць. *Як дры́сніць* [пра кураня], *ні бярыця я́го*. Фасаўшчына.

ДРЭ́ВА *н*. Дрэва. *Бабры́ піра́пілюць яко́я хо́чыш дрэ́ва. У аднаго́ сы́на тры́на́ццаць дрэ́ваў са́ду*. Нямойта. *Усякія дрэ́вы ёсь. На кусты́, на дрэ́ва нало́х нъклада́ўся*. Каралі. *Ло́жны*[й] *на́рысцінь нъ бяро́зі* [чага] *кала дрэ́ва, як ко́нскі капы́т*. Вялікі Азярэцк. *На астро́ўкі дрэ́ва сячэ́ш з рыга́тыя е́лкі*. Сукрэмна, Кішуроўшчына, Партызаны. *Ку́ркі растуць на гнілы́м дрэ́ві*. Закур’е. ДРЭ́ЎЦА *памянш*. *І дрэ́ўцы пъсадзі́ў там*. Чуцькі.

ДРЭЛЬ *ж*. Дрэль; прылада для накручвання дзірак. *Дрэль дзі́ркі вярну́ць, да́жа і ў жале́зі*. Запруддзе.

ДРЭНА́Ж *м*. Дрэнаж, асушэнне глебы. *Дрэна́ж палажы́лі – ёлкі павы́сахлі*. Кляпчэва. *Дрэна́ж быў, кусты́ павыраза́лі*. Савінічы. *Ту́та не́чага асуша́ць, па го́рах е́здзюць, дрэнажы́ ло́жуць*. Ракаў Засценак.

ДРЭ́ННА *прысл*. Дрэнна, кепска. *Дрэ́нна, дрэ́нна ў го́радзі, а ўсё ро́ўна пруць у го́рат*. Галашчакіна, Ульянавічы, Фасаўшчына, Цясішча. *Як ба́чыш у сне бырывікі́ – хърашо́, як гнілэ́я грыбы́, то дрэ́нна* (прыкмета). Запруддзе. *Нош ны даро́зі ўба́чыш, то ні брацъ*: *дрэ́нна бу́дзіць* (прыкмета). Ракаў Засценак. ДРЭ́ННЕНЬКА *памянш*. *Дрэ́нненька адзе́та была́ дзе́ўка*: *ніхто́ не браў*. Запруддзе.

ДРЭ́ННЫ *прым*. 1. Мулкі, нязручны. *Дрэ́нный хаму́т, змы́люў каню́ пле́чы*. Гарадзец. 2. Тупы, зрэзаны ад карыстання. *Паклёпюць касу́, як дрэ́нная каса́*. Дольдзева. 3. Кепскі, непрыемны для другіх. *Пъ*[ы]*га́ная, дрэ́нная іна́, во ціпе́р слу́хай*. Вялікі Азярэцк. 4. Пераборлівы на яду (пра жывёлу). *Які́ дрэ́нны саба́ка з ядо́й*. Кляпчэва. 5. *н*. Нешта небяспечнае, наркатычнае. *Пра мак гаво́руць, якоё гэ́то дрэ́нноё*. Гарадзец. ДРЭ́ННЕНЬКІ, ДРЭ́ННІНЬКІ *памянш*. *Ха́тка дрэ́нненькая была́*. Латыгаль. *А е́та во мая́ ха́та дрэ́нніні́ькая*. Вялікі Азярэцк. ○ ДРЭ́ННЫ ГРЫБ. Агульная назва неядомых грыбоў. Міцюкова, Партызаны, Сукрэмна.

ДУБ, **ДУП** *м*. Дуб. *З е́лі, сасны́, ду́бу, клёну не бяру́ць карчу́шкі, а з лі́пы – дым з лі́пы харо́шы*. Запруддзе. *Цвёрды, як дуп*. Серкуці, Каралевічы.

ДУБАВЕ́ЦЦЕ *н. зб.* Розная драбяза, хлуд. *Збіра́юць дубаве́цце ро́знае*. Ракаў Засценак. *Тро́ху сабра́лі дубаве́цця*? Чуцькі.

ДУ́БАЦЬ *незак.* Дыбаць, хадзіць. *Адна́ во ду́баіць яшчэ́*. Міцюкова.

ДУБЕ́Ц *м.* Дубец. *Дубе́ц атлъма́ў*. Дольдзева. *Як радо́ўку пасу́ць, то с дупцо́м, а пасту́х с пу́хай*. Гарадзец.

ДУБІ́НА *ж.* Дубовае палена, калода. *На дубі́нах ста́вюць ха́ту, як не́ была ка́мня*. Запруддзе.

ДУБНІ́К *м.* Дубняк, малады дубовы лес. *Дубні́к тут у нас ё.* Кавалі, Латыгаль. *Дубніку́ насе́йіла ляснí́чыства, пыса́тку дзе́лылі мачо́м*. Сянно.

ДУБО́ВЫ *прым.* Дубовы. *Дубо́вую кару́, як пано́с, і ско́ту то́пяць. Тады́ дубо́ваю кару́ і смаро́днік кі́даюць туды́, і сок такí́ уку́сный.* Багданава.

ДУБО́К *м.* Хрызантэма (кветка). *Дубо́к бе́лым цвіці́ць, вунь у ха́це* [хрызантэмы]. Малы Азярэцк.

ДУБО́ЎКА *ж.* Сорт яблыкаў. *Дубо́ўка – я́блыка кра́сныя, падо́бна, як ды́ня, кра́сныя.* Пожанькі.

ДУБРО́ЎКА *ж.* Дуброўка (расліна). *Дубро́ўка жо́ўцінькім цвіці́ць, здава́ла ў апце́ку.* Багданава. *Дубро́ўка на ліка́рства. Ко́рні то́ўстыя, як бу́льба, ме́ншыя, больш цвёрдыя, цвято́чкі ме́лінькіе.* Гарадзец.

ДУДА́Р *м.* Дудар, музыка. *Сядзі́ць дуда́р на палі́цы, шыі́йіць бо́ты, рукаві́цы* (дзіцячая лічылка). Сянно.

ДУ́ДЗЕЙКА *н. зб. памянш.* Дудкі, пустыя сцябліны. *Ду́дзейка стъя́ла го́лае, так зье́лі бу́льбу жу́кі.* Апечкі, Вялікі Азярэцк.

ДУДЗЕ́ЦЬ *незак. перан.* Дудзець; надаедліва паўтараць адно і тое ж. *Цэ́лу ноч дудзе́ла варажбі́тка пра дзе́вак, пра каро́ў, мне абы́ хво́сцік, а малака́ бу́дзіць.* Міцюкова.

ДУДЗЯНЫ́ *прым.* Дудкаваты; з пустым сцяблом. *Дудзяна́я медуні́ца. Як пераст*о́*іць* [медуніца], *абсыпа́ецца, дудзяно́е, то́лстае, абы́ паднял*а́*ся, хо́дзім ірво́м, пака́ ўстарэ́іць рвом, пака́ бу́бышкі не з'яві́ліся*. Каралі.

ДУ́ДКА, ДУ́ТКА *ж.* 1. Дудка, пустая сцябліна. *Кле́вір абсы́піцца, адны́ ду́дкі аст*а́*нуцца, паку́ль высушыш.* Запруддзе. *Усю́ бу́льбу з'е́лі жукí́, то́лькі ду́ткі стъя́ць.* Вялікі Азярэцк. 2. Сцябліна. *Ду́дкі ў бу́льбі згарэ́лі ад дзіклафо́су, цве́ту бу́льба не дала́, але́ бу́льба была́.* Партызаны. 3. Стрэмка. *У ру́кі пазага́нялі ду́ткі.* Закур'е.

ДУ́ЖА *прысл.* Вельмі, надта, надзвычай. *Ён, вуш, ду́жа хало́нны.* Алексінічы. *Рунь ні ду́жа вялі́къя, ніб'льша́я.* Гарадзец. *Ста́лі страля́ць ду́жа, стра́шна ста́ла.* Леснікова. *Чэ́рві жо́ўтыя ку́ры ду́жа ядýць.* Рулёўшчына. *Я ду́жа любí́ла сырадо́й.* Нямойта. *А людзям ду́жа пъсля вайны́ на́да было́.* Ульянавічы. *Ла́сьцік цяпе́р сацí́н называ́юць, ла́сьцікавае пла́цце – э́та харо́шае ду́жа.* Фасаўшчына, Багданава, Вялікі Азярэцк, Каралі, Латыгаль, Савінічы, Станюкі, Цясішча. *Бі́цца ду́жа не бі́ліся, таму́ што п'я́ных не было́. Ён яе́ ду́жа біў у гаᵊлаву́, яна́ і чо́кнулася.* Закур'е.

ДУ́ЖА-ТКА *прысл.* Вельмі, надта, шмат. *А ў нас лісí́чак ду́жа-тка нет.* Дуброўкі.

ДУ́ЖЫ *прым.* Дужы, моцны. Запруддзе.

ДУ́ЙНЫ *прым.* Завейны, ветраны. *Дзень які́ ду́йны.* Неўгадава.

ДУ́ЙКА *ж.* Мяцеліца, завея. *Сяго́ння яка́я ду́йка на дварэ́.* Неўгадава.

ДУ́ЛІНА *ж.* Груша дуля. *Тут залéзлі, во, дзе гэ́та ду́ліна стаі́ць.* Запруддзе.

ДУ́ЛЬКУ *прысл.* Ні ў якім выпадку, нізашто. – *Бу́дуць памага́ць нам*? – *Ду́льку*! Марозаўка.

ДУ́ЛЯ *ж.* 1. Груша і яе плод. *У нас ду́ля каза́лі, а гру́ша па-ру́ску.* Пожанькі. 2. *экспр.* Кукіш, фіга. Запруддзе. ◊ ДУ́ЛЮ ТАБЕ́. Катэгарычнае адмаўленне ў нечым ці нязгода з нечым. *А ду́лю табе́. А ду́лю ня хо́чыш*? Запруддзе.

ДУ́МА *ж.* Дума, думка. *Ад дум гало́ўка балí́ць.* Заазер'е.

ДУ́МАЦЬ *незак.* Думаць. *Вы ду́мыйця: бырывікí́ раслí́ адзí́н кала днаго́.* Алексінічы. *Ён ду́мыйіць купí́ць ха́ту.* Нямойта. *Ты ду́маеш, ма́мка, што я ўсё тут скáчу, / Прыдзí́ пъглядзí́, ма́мка, як я тут пла́чу* (з песні). Каралевічы. *Каб то́е табе́ ста́лась, што я аб*

табе́ ду́маю! Запруддзе, Гарадок, Сянно. ◊ ДУ́МАЦЬ НА́ДА. Так, напэўна, менавіта. *Дась ма́тка, што ўва ржу задзе́луў шта́ны. – Ду́мъць на́да*. Гарадок. ◊ НІМА́ ЧАГО́ І ДУ́МАЦЬ. Пра поўную немагчымасць зрабіць што-н. *Учо́ра і сянні́ і ду́маць німа́ чаго́ пра рабо́ту*. Нямойта.

ДУ́МКА *ж*. Думка, спадзяванне. *Ду́мка на Ле́ньку*. Каралевічы.

ДУНУ́ЦЬ *зак*. Дунуць. *Як вецяро́к дуне́ць, дык такі́ за́пах*! Запруддзе.

ДУПКІ́ *мн*. ◊ У ДУПКІ́. Быць катэгарычна нязгодным, супраць. *Ста́ла гаварыі́ць ма́цы, а ён, брат, у дупкі́*. Нямойта.

ДУПЛО́, **ДУПЛЁ** *н*. Дупло. *Дзя́цел у дупле́ дзяце́й выво́дзіць, дзе старо́е дрэ́ва*. Леснікова. *У дупло́ да́йжа і е́тыя мо́гуць ляце́ць – пчо́лы*. Вялікі Азярэцк. *Ні дупла́ ў бу́льбіне, нічо́га*. Нямойта. *У сту́пе выдзеўбаная дуплё і туўка́ч*. Жохава. *Дуплё ў ду́бі дзе́ці патпалі́лі*. Фасаўшчына.

ДУПЛЁНКА *ж*. Тое ж. *У дуплёнку ўле́зуць і сідзя́ць пчо́лы*. Каралевічы.

ДУПЛІНА́ТЫ, **ДУПЛІВА́ТЫ** *прым*. Дуплісты, дуплаваты. *Дупліна́тая бру́чка ні́скія міста́ ня лю́біць, больш на пішча́ных ме́стах. Дупліва́тая бру́чка ні́скія міста́ ня лю́біць, сі́льна жы́рнай зямлі́ ня лю́біць*. Розмыслава.

ДУР *ж*. Дур, зацямненне свядомасці. *У Ле́плі тры разы́ ляжа́ла, дур у галаве́ ста́ла, паве́сілася*. Закур’е.

ДУР *м*. Дурасць. *Яке́й гэ́та дур зайшо́ў*? Нямойта.

ДУРА́К *м*. Дурань. *Е́слі адзі́н дура́к укі́ніць ка́мінь у во́зіра, сем разу́мных не на́йдзіць ка́мінь*. Сянно. *У яе́ шэсь дзяце́й і ўсі дуракі́, бо́жа*! Чуцькі. *Дару́ мех буракo̍ў, каб ня быў* [муж, жонка] *дурако́м* (вясельнае пажаданне). Каралевічы. *Ка́жыць, што німа́ дурука́, сядзі́ць і сваю́ душу́ ў го́сці прыглаша́йіць*. Дуброўкі. ◊ САТВАРЫ́ЦЬ ДУРУКА́. Учыніць глупства. *Дурука́ сатвары́ў тады́, што прэ́мію ні ўзяў*. Сянно.

□ *П’я́ны праспі́цца, а дура́к ніко́лі*. Багданава.

ДУРАТА́ *ж*. Дурнота, глупства. *Быва́іць і свая́ дурата́, а быва́іць і судзьба́*. Каралевічы.

ДУРАЧЧО́ *н. зб*. Дурні. *Во дурaччо́ былі́ лю́дзі*! Запруддзе.

ДУРМА́Н *м*. 1. Блёкат (?), дурнап’ян (?). *Дурма́н цвіці́ць бе́лым, ко́рань як хрэн*. Парэчча. 2. Дурман (пра алкаголь). *П’я́нка – дурма́н такі́*. Баравікі.

ДУРНА́ *прысл*. Кепска. *Не́як у галаве́ ду́рна ста́нець*. Нямойта.

ДУРНАП’Я́Н *м*. Каласоўнік (?). *Дурнап’я́н у пшані́цы. Ён як касце́р, то́лькі буйне́й*. Фасаўшчына. *Дурнап’я́н – така́я трава́, расце́ць звано́чкамі, чо́рнае зёрнышка, як мак усё ро́ўна*. Каралі.

ДУРНАТА́ *ж*. Глупства, дурасць. *Той спако́йны ма́лец, дурнаты́ ня дзе́лаіць*. Нямойта.

ДУРНЕ́Й *прысл*. Дурнейшы. *Я ні дурне́й каго́-нібу́ць*. Каралевічы.

ДУРНЕ́ЙШЫ *прым*. Менш разумны, непісьменны. *Ра́ньшы лю́дзі былі́ дурне́йшыя, ніграмъ́тныя*. Гарадзец.

ДУРНЕ́Ц *м*. Дурань, дурыла. *Во дурне́ц які́ чълаве́к*. Буй. *Дурне́ц ты, – ка́жа*. Серкуці.

ДУРНЕ́ЦЬ *незак*. 1. Узбуджана рэагаваць на з’яўленне (пра курэй). *Тхор кура́ціну лю́біць, ку́ры дурне́юць, да́віць па днэй, пака́ ня ко́нчыць*. Міцюкова. 2. Дурачыцца, дурэць, сваволіць. *Што ты перад усі́мі дурне́еш*? Нямойта.

ДУРНІ́НА *агульн*. Дурань, дурніца. *Во дурні́на, учу́піўся і б’ю́цца, во вэ́рхал падня́лі*. Запруддзе.

ДУРНІ́ЦА *ж*. Тое ж. *Іна́ ба́ба як дурні́ца*. Чуцькі.

ДУРНІ́ЦЦА *незак*. 1. Займацца глупствам, дурачыцца. *Стара́я ба́ба дурні́цца: гада́я на Каля́ды*. Каралевічы. *Во што мы дурні́ліся*! Запруддзе. 2. Скандаліць, бясчынстваваць. *Бясі́цца бу́дзіць, дурні́цца, б’е́цца* [п’яны муж]. Багданава. 3. Страчваць розум, развагу. *Дурня́цца лю́дзі: не мо́гуць, каб ні піць*. Баравікі.

ДУРНІ́ЦЬ *незак.* ◊ ДУРНІ́ЦЬ ГАЛАВУ́. Надакучваць. *Ні дурні́ ты галавы́.* Запруддзе.

ДУРНІ́ЦЫ *мн.*, **ДУРНІ́КА** *ж.* Дурніцы, буякі. *Дурні́цы такі́я сі́нія.* Заазер'е. *Дурні́цы ё, як чарні́цы. Сок з дурні́ц сма́шны. Рво́ты былі́ ад дурні́ц ці ад багану́. Дык ў кано́плі кла́лі, як по́йдзіш ў лес ці ў я́гады, ці у дурні́цы.* Багданава. *Я́гъды брусні́цы, дурні́цы, чарні́цы расту́ць.* Баравікі. *Дурні́цы расту́ць, а гълава́ балі́ць ад багъна́.* Вялікі Азярэцк. *Дурні́цы расту́ць у ба́гну. Галава́ разбалі́цца, бе́галі ў кано́плі, каб галава́ ні бале́ла. Таму́ і дурні́цы зва́лі. Дурні́цы завём, а хто галубі́ка.* Нямойта. *Бага́н расце́ць, і там дурні́цы.* Кляпчэва. *У нас вы́палілі мшок гэ́ты, і дурні́ц німа́.* Кішуроўшчына. *Сёлета было́ тро́ху мно́га дурні́ц. Дурні́ка бо́льшы тро́шку, як чарні́цы.* Міцюкова.

ДУРНІ́ШНІК *м.* Дурнічнік, буячнік. *Дзе дурні́шнік, там дурні́ка, у бару́, у Харані́. Дурні́шнік ё у бару́, го́ркі, як палы́н.* Запруддзе.

ДУРНЫ́ *прым.* 1. Дурны, неразумны. *Ра́ньшы лю́дзі дурнэ́я былі́.* Гарадзец. 2. Адурманены. *То́лькі адно́: пі́ва, во́дка, а тады́ дурна́я гълъва́ і ду́рная гло́тка.* Каралевічы. *Чълаве́к, калі́ глухі́, як дурны́.* Багданава. 3. *н.* Глупства. *Ба́ба ні дурна́я, а дурно́е гаво́рыць.* Каралевічы.

ДУРНЯЧЧО́ *н. зб.* Дуракі. *Дурняччо́ гэ́та, ба́бы.* Савінічы.

ДУРО́НЫ *прым.* Свавольны, балаваны (пра дзіця). *Ай, ты дуро́нъя, Ка́ця, ба́луісся і ба́луісся.* Партызаны.

ДУРУЧО́К *м.* ◊ У ДУРУЧКА́. Назва карцёжнай гульні. *Гуля́лі ве́чар у дуручка́.* Ульянавічы.

ДУРУ́ША *ж.* Дурніца. *Пасо́дзюць мяне́, дуру́шу, на куце́, я й пяю́.* Вялікі Азярэцк. *Лажы́лі ў бальні́цу, я ні лігла́, дуру́ша.* Партызаны.

ДУРШЛЯ́К, **ДРУСЛЯ́К** *м.* Друшляк. *Аттаплю́ малако́ і на дуршля́к.* Станюкі. *Уве́чыры дъста́ніш чугу́н з пе́чы і ны друсля́к вы́вірніш і ў дзе́жычку скла́дыйіш.* Сяргейкі.

ДУРЫ́ЛА *агульн. эмац.-ацэн.* Дурань. *Дуры́ла ты! Адда́ў гро́шы біс квіта́нцыі.* Сянно. *Дуры́ла ты аблаву́хі. Як яна́ харо́шая, яе́ лю́бяць, а ты дуры́ла аблаву́хая. Адзі́н дуры́ла нашо́ўся і ка́жа: «Я ля́гу, а ты загаласі́».* Дольдзева. *Дуры́ла гэ́ты ра́зве во́зьміць вады́?* Партызаны.

ДУРЫ́ЦЦА *незак.* Надакучаць, сваволіць, дурэць. *Ідзі́, ні дуры́ся.* Станюкі.

ДУРЫ́ЦЬ *незак.* Дурыць, падманваць. *А-ёй, бро́сьця дуры́ць.* Міцюкова, Сянно.

ДУРЭ́Ц *м.* Чалавек, які дурыць (тлуміць) галаву. *Дурэ́ц бурчы́ць і бурчы́ць.* Багданава.

ДУРЭ́ЦЬ *незак.* Дурэць, дурачыцца, балавацца. *Ся́дзем аддыха́ць, а мушчы́ны ш былі́, дурэ́лі: адзі́н мушчы́на мяне́ ўзяў ды й пакаці́ў.* Заазер'е. *Ні дурэ́йце, дзе́тачкі.* Нямойта.

ДУСТ *м.* Дуст; атрутнае рэчыва. *Траві́лі бло́шку ду́стам.* Буй.

ДУХ *м.* 1. Паветра. *Дух ідзе́ць з пе́чы. І на шастку́ над ду́хам* [калбасы], *яны́ тады́ такі́я кра́снінькія, харо́шынькія.* Багданава. *Зачыні́ дзве́ры, кап дух ні ішо́ў с ха́ты.* Гарадзец. 2. Пара, гарачае паветра (у лазні). *Нато́пюць* [лазню], *каб ду́ху было́ мно́га, каб вада́ закіпе́ла.* Вялікі Азярэцк. *Ду́ху паддаю́ць.* Дольдзева. *Ду́ху ўсім хвъта́ла у ба́ні.* Нямойта. *Вады́ ўззале́ш, і дух* [у лазні]. Партызаны, Багданава, Марозаўка. 3. Цяпло. *Як на дух тра́піш, то сціхне́ рука́, нага́, што балі́ць.* Багданава. 4. Стан, настрой. *Як на дух патра́піш, а так не ўся́кі загаво́р памага́ець.* Апечкі. 5. Жыццёвая сіла, здольнасць. *Кап с цябе́ дух вон!* (праклён). Міцюкова. 6. Асаблівы тып матэрыі, энергіі (?). *Выхо́дзіць фо́сфар із магі́лы – то не́йкі дух.* Ракаў Засценак. 7. Пах. *Хларафо́с палі́ў, дух сышо́ў, – апя́ць ліця́ць.* Запруддзе. *Кот у мяне́, мы́шы бая́цца яго́ ду́ху.*

□ *Паку́ль дзе́ткі с пу́ху, ма́мка – з ду́ху.* Міцюкова.

ДУХ *м.* Свята Сёмуха ці Тройца. *На Ду́ха ламалі май.* Самсоны. *На Ду́ха траву́ сабіра́лі. На Ра́даніцу Дзяды́ і Ду́ха. І тады́ Дзяды́ быва́юць церас сем нядзе́ль по́слі Па́схі.* Нямойта. *На Ду́ха ву́трачкам ідзе́м у лес. За́маразкі на траве́, ра́знае, цвяты́ рвеш, све́цім.*

Сахраня́лі іх ад гразы́, *у хле́ве ве́шалі*. Цясішча. *На Ду́ха хадзі́лі на крыні́чку*. Багданава. *Дзяды́ у субо́ту*, *у васкрасе́нне* – [святкуюць] *Ду́ха*. Самсоны, Гарадзец.

ДУХАВІ́ЧЛІВЫ, **ДУХАВІ́СЛІВЫ** *прым*. Дыхавічны, задышлівы; які пакутуе на задышку. *Духаві́члівы ён*, *уду́шша ў яго́*, *цяпе́р а́стма ка́жуць*. Вялікі Азярэцк. *Сам ты духаві́члівы*, *а ня конь*. *Авёс дава́й*. Пожанькі. *Духаві́слівы конь быва́іць*. *Ён упацы́іць*, *а яго́ напо́юць*, *і задыі́шка стано́віцца*. Запруддзе.

ДУХАВІ́ЧНЫ *прым*. Тое ж. *Духаві́чны конь*, *ён упаце́іць*, *напо́юць яго́*, *задыі́шка стано́віцца*. Запруддзе.

ДУХАВЫ́ *прым*. ○ ДУХАВЫ́ УЦЮ́Г. Прас, які разаграваўся вуголлем. *Былі́ уцюгі́ духавы́я*, *туды́ накладзе́ш жа́ру*, *ён нагрэ́іцца і гла́дзіш*. Станюкі.

ДУХ-ДУХ *выкл*. Гукі, якія перадаюць тупат, рух. *Чу́ю*: *дух-дух*, *ажно́ тры па́рні ў сусе́дкі ў чарэ́шню залезлі*. Нямойта.

ДУХІ́ *толькі мн*. Унутраныя органы, органы дыхання. *Духі́ адбі́ла*, *дыша́ць не́чым*. Багданава. ◊ НІ ДУ́ХІ. Ні ў якім выпадку, нізашто. *Іна́ – ні ду́хі ў бальні́цу*. Запруддзе.

ДУХМЯ́НЫ *прым*. Духмяны. *Ле́тнія анто́нуўка духмя́нъя*, *як нылі́ўная*. Пожанькі. *Духмя́ны хлеп*. Рулёўшчына.

ДУХЛЯ́НЫ *прым*. Які не замярзае. *Ё на во́зіры духля́нъя ме́ста*, *дзе въда́ ні зъмірза́я зімо́й*. Гарадок.

ДУХО́ЎКА *ж*. Душнік, адтуліна ў падмурку. *Духо́ўку на́ зіму затырка́ім чым са тра́пак*. Заазер’е.

ДУЦЬ, **ДМУЦЬ** *незак*. 1. Дзьмуць. *Паткры́лля – кап снех не дуў*. Гарадзец. *Ве́цер дмець*, *і пыл*. Запруддзе. *Ну*, *зава́ліна*, *насыпа́юць абычна*, *кап ні дуло́ пат сцяну́*. *Ні сьнех ня дуў*, *ні хало́дны ве́цір*, *штоп цяпле́й было́*. Нямойта. *Пра́ма ва ўсе шчэ́лкі дмець*. Каралевічы. 2. Надзімаць. *Мех дмець*, *і вуга́лля гары́ць*. Запруддзе.

ДУША́ *ж*. 1. Душа, жыццёвая энергія чалавека. *Душа́ абіза́цільна прысаідзіні́цца*, *ана́ ніўміру́шчая*. *Мо́жыць мы фтаро́й і́лі трэ́цій раз жывём*. *Да шасці́н душа́ блужда́іць*. *Душа́ пічáліцца, што іна́ аста́віла це́ла*. *Душа́ памёршага прысаідзініцца к друго́му, дзіцёнак які́ ро́дзіцца, мо́жа мы жывём трэ́ці рас, а душа́ ня по́мніць*. Гарадзец. *Душу́ на́да было́ спаса́ць, а ні жъръбя́т купля́ць*. Чуцькі. 2. Чалавек як жывая адзінка. *Дзівітна́ццъць душ было́ ў йіх*, *і зъ нядзе́лю тры пуды́ хле́ба з’йіда́лі*. *Крупы́*, *будзь до́бры*, *адзі́н кілагра́м на чалаве́ка*. Партызаны. *Чатыры душы́ сям’я́*. Дольдзева. *На мушску́ю душу́ выдзіля́ўся надзе́л*. Марозаўка. *Ско́лькі душ хо́чыць*, *сто́лькі прыглаша́іць*. Міцюкова. *Табе́ хва́ціць на адну́ душу́*. Нямойта. ◊ АД ДУШЫ́. Шмат, вельмі многа. *У про́шлым гаду́ я́блык было́ ад душы́ ва ўсіх*. Каралевічы. ◊ ДА ДУШЫ́. Тое ж. *Ой*, *мі́лыйі майі́*, *нарабо́тълъся да душы́*! Сянно. ◊ ДА ДУШЫ́. Праўда, на самай справе. *Да душы́*, *пра́ўда*, *што я ні бра́ла* [бажба]. Міцюкова. ◊ БЕЗ ДУШЫ́. У стане непрытомнасці. *Ляжы́ць без душы́*, *вы́піў нацíра́нне*. Партызаны. ◊ ЧЫ́СТЫ НА ДУШУ́. Праўдзівы, чэсны. *Ня чы́сты ты на душу́*. Нямойта. ◊ НІ ПАПО́ВА ДУША́. Сквапны, прагны. *Вес – ні папо́ва душа́* [што ўсё мала]. Каралевічы.

ДУША́ЦЦА *незак*. Клясціся. *Душа́юся, што ніч́ога ня дзе́лала*, *ні бра́ла і рук ні прыклъда́ла*! Багданава.

ДУ́ШКА *ж*. Дужка, ручка ў форме невялікай дугі. *Пад ні́зам такі́я*, *як ду́шкі*, *і кыча́іш* [калыску]. Запруддзе. *Збо́ку ду́шкі ў карзі́не*, *і замо́к ёсь*. Багданава.

ДУШМА́НЕЦ *м*. Той, хто душыцца за гарэлкай, п’яніца, асабліва малады. *Паку́ль душма́нцы ні нъбяру́цца*, *стары́ ня во́зьміць*. Савінічы.

ДУ́ШНА *прысл*. 1. Душна, горача. *Пячэ́ць*, *жа́рка ду́жа*, *хто ка́жыць ду́шна*. Вялікі Азярэцк. *Ста́ла цёпла*, *ду́шна*. Серкуці. 2. Млосна. *Ай-е́*, *ду́шна мне*. Галашчакіна.

ДУШЫ́ЦЦА *незак*. 1. Штурхацца, гнесціся ў натоўпе. *Да́ўка*, *ду́шуцца за гэ́тым дабро́м* [гарэлкай]. Заазер’е. 2. Цяжка працаваць, высільвацца. *На ге́тых фе́рмах душы́ся*. Партызаны.

ДУШЫ́ЦЬ *незак*. Душыць, давіць. *Да́жа ста́рых курэ́й ду́шуць тхары́*, *ста́ду цэ́лую пірадаві́лі*. Кляпчэва. *Курэ́й ду́шыць тхор*. Серкуці. *Клешч пшчол ду́шыць*. Закур’е.

ДУШЭ́ЎНАСЬ *ж.* Душэўнасць, шчырасць. *Душэ́ўнась у яе́ к чалаве́ку*. Нямойта.

ДУ́Я *ж.* Завея, мяцеліца. *А зімá былá плахáя, сурóвая. Былí дýі, мяцéліцы, вéтры рвáлі. Дýя – ну, э́та мяцéліца ішлá, вéцер узнімéцца сільны і дмець, перадуваіць дарóгу.* Запруддзе. *Дýя былá, вéцер, заклáла мне плéчы, грýдзі.* Багданава. *Тъкáя дýя былá, завірýха. Былá дýя, мяцéль такáя, двóя сýтак былá, прáма ва ўсе шчэ́лкі дмець.* Каралевічы. *Дýя гэ́ткая, я закрывáлася. Пагóда пы зімé: у хіўралé былá то дýя, то марóс.* Міцюкова.

ДЫ *злучн.* Ды, але. *Зімóй сóнца свéціць, ды не грэ́е.* Гарадзец.

ДЫ *часц.* Ды, і. *Ды бýдуць казáць: дачýшка мыя́, як жа так?* Каралевічы. *Ды нéйік мяшóк прывёс гуркóў.* Сянно.

ДЫБЫ́ *мн.* ◊ НА ДЫБЫ́. На заднія ногі (стаць, падняцца і да т. п.). *На дыбы́ конь стаў.* Мянюцева.

ДЫК *часц.* 1. Так, вось. *Дык гэ́ты дзет пóмніў, як ішóў тут францýз.* Алексінічы. 2. І. *Дык як лъманýў шар ўва гне.* Вялікі Азярэцк.

ДЫК *злучн.* То, дык. *Куды́ ні пашóў, дык грыбóў палнó.* Латыгаль.

ДЫЛЯВЭ́Й *прым.* Тоўсты (пра дошкі), дошкі-дылёўкі. *Дылявэ́й дóскі, то кóйка свя́зывълъся.* Гарадзец.

ДЫМ *м.* 1. Дым. *Лазóвыя дрóвы гарáць без ды́ма.* Дольдзева. *Дым завéрніць, і свéту ні відáць.* Запруддзе. *Сасéд ідзéць: бáба, ці гэ́та тумáн ці дым?* Нямойта. *Каб дым праз рубáшку рабёнку прайшóў і каб кашлянýла, тады́ палéпшаіць.* Партызаны. 2. Зубны пыл. *Як пíлюць зýбы, аж як дым ідзéць.* Партызаны.

ДЫМАКУ́Р *м.* Дымар; прылада для акурвання пчол дымам. *Дымакýр жалéзны, адзíн у ягó ўстаўля́еццa ў сярдзíну стакáнчык, у стакáнчык – карчýшкі і запáліваюць.* Запруддзе.

ДЫМАКУ́РКА *ж.* Курная хата. *Дымакýркі былí, кóміна ні былó, дым выхóдзіў прáма на хáту. Дъмакýрка – кýрнъя хáта называ́лась так, былí такíя, дым выхóдзіў на хáту, я ня пóмню.* Гарадзец.

ДЫМА́Р *м.* 1. Дымар; прылада для акурвання пчол дымам. *Дымáр пчол падкýрваць.* Вялікі Азярэцк. *Нáда дымáр узя́ць для пчол.* Багданава. 2. Кавалак дрэва для акурвання пчол дымам. *Дымáр – запáльваюць з вярбы́ кусóчкі шчапáныя і дымя́ць.* Закур’е.

ДЫМІ́НА *ж.* Дым. *Ці дымíна ў пéчы, ці галавéшка, то суп лепш на гáзе* [гатаваць]. Баравікі. ◊ У ДЫМІ́НУ. Вельмі моцна. *П’я́ны у дымíну быў.* Латыгаль.

ДЫМКІ́ *мн.* ◊ ПРАСТЫ́Я ДЫМКІ́. Спосаб ткання ў два ніты. *А гэ́та прастыя дымкí: прóста, прóста ткáлася ў два ніты́, прóста квадрáты.* Фасаўшчына. ◊ КАСЫ́Я ДЫМКІ́. Спосаб ткання ў чатыры ніты. *У касыя дымкí – э́та у чатыры ніты́ ткáлі.* Фасаўшчына.

ДЫ́МНЫ *прым.* ○ ДЫ́МНАЯ БА́НЯ. Курная лазня; лазня, у якой печка не мела дымахода. *Бáня ды́мная у нас, дык пацямнéла так.* Багданава.

ДЫ́НДЫ *мн.* Складчына, вечарынка. *Пайдзём на ды́нды. Бáбы ужó збірáюцца, выпівáюць, скáчуць. Пайдзём гуля́ць ды́нды, скадáліся, склáшчына. Дзе былá? – На ды́ндах.* Нямойта.

ДЫ́ХАВІЦА, **ДУ́ХАВІЦА** *ж.* Дыхавіца, задышка. *Ды́хавіца, як къня́ перагó ніш.* Мянюцева. *Дýхавіца у къня́, як перагóніць сíльна къня́.* Запруддзе.

ДЫ́ХАЦЬ *незак.* Дыхаць. *Трóхі ды́хаіць мы́шка.* Міцюкова.

ДЫ́ХЛЫ *прым.* Няякасны, зроблены з нізкаякасных (мясцовых) прадуктаў. *Кылбасá ды́хлая, сдóхлая, сéнненская.*

ДЫХНУ́ЦЬ *зак.* Дыхнуць, перавесці дух. *Гéтаму нéкалі дыхнýць.* Дольдзева. *Тóлькі дыхнéць і німá яé.* Неўгадава.

ДЫ́ШАЛЬ *м.* Дышаль; жэрдка, прымацаваная да сярэдзіны пярэдняй восі калёс пры парнай запрэжцы. *Ды́шаль у павóзках, у фунгóнце, дзе пáра кóній зъпрагáлісі.* Манголія.

ДЫ́ШЛА *н.* 1. Дышаль; жэрдка, прымацаваная да сярэдзіны пярэдняй восі калёс пры парнай запрэжцы. *Два канí зыпрагáлі з ды́шлам.* Карпавічы. 2. Жалезная выцягнутая пласціна ў плузе, да пярэдняга канца якой прымацоўваецца ворчык. Гарадок.

ДЭ́НКА *ж*. Дашчэчка, кружок для кухонных патрэб. *Дэ́нка – са́ла пакрышы́ць*. Партызаны. *Хаце́лі нысалі́ць вару́шык*. *Нынасі́ў цэ́лую вы́варку*, *соль даў*, *дэ́нку пылажы́ў*. *Пра́ўду кыза́лі*, *што ні стыя́ць*. *Ста́лі*, *як гной*, *вы́вірнуў*. Міцюкова. ДЭ́НАЧКА *памянш*. *Дэ́начка – така́я дашчу́рачка. Дэ́начка для сыро́ў*, *на дэ́начку камушо́к кла́лі*. Вялікі Азярэцк. *Дэ́начка для са́ла рэ́заць*, *сква́ркі зва́ліся*. Каралі. *На дэ́начку вы́ставіш крыва́вую каўба́су*. Міцюкова, Багданава.

Е

ЕДЗІНАЛІ́ЧНА *прысл*. Аднаасобна. *Як едзіналі́чна жылі́, гэ́тае было́.* Заазер'е.

Е́ЖА *ж*. Ежа. *Ні адзе́жы, ні е́жы*. Каралевічы.

ЕЖА́ *ж*. Сорт травы; трава падобна на цімафееўку. *Траву́ ежу́ се́ялі*. *Е́ту е́жу*, *як ста́рая*, *і каро́вы ні яду́ць*, *як два ўко́сы*, *а то́лькі тры ўко́сы*, *тады́ яду́ць*. Сукрэмна.

Е́ЗДЗІЦЬ *незак.* Ездзіць. *Ране́й зъ гваздо́м к Ле́ніну е́здзілі*. Фасаўшчына. *Е́здзіў а́жны ў Ле́пля – хлеп прывазі́ў*. Ульянавічы, Гарадок, Нямойта, Закур'е. *Ра́ншы лю́дзі ў ко́ні е́здзілі*. Фасаўшчыны. *У падво́ды е́здзюць – дзе́вак праважа́ць*. Партызаны. *Е́здзілі пасля вайны́ на ко́нях се́на ўбіра́ць*. Багданава.

ЕЙ-ЖА БО́ГУ *выкл*. Бажба. *Ей-жа бо́гу, пра́ўда*. Міцюкова.

Е́ЙНЫ *займ*. Яе. *Тро́ху ні́зкі ў бацько́ў гаро́д, дык бацькі́ па́шуць гаро́д е́йны. Е́йны па́па быў Высіле́ўскі Флор.* Алексінічы, Багданава, Запруддзе, Каралі, Латыгаль, Нямойта, Розмыслава, Рубеж.

ЕКАТА́ЦЬ *незак*. 1. Екатаць, скавытаць. *Яко́чыць на двару́* [сабака], *кап с сабо́й узя́ў про́сіцца*. 2. Галасіць, плакаць, енчыць. *Стагна́ла, ската́ла пра любо́ў*. Міцюкова.

Е́ЛЬНІК *м*. 1. Ельнік. *Е́льнік мъ́лады, ён такі́ жуўтлева́ты*. *Смаршкі́ і страчкі́ – ра́ннія вясе́ннія грыбы́, па е́льніку расту́ць.* Багданава, Запруддзе, Серкуці. 2. *зб*. Яловыя лапкі. *Е́льніку прывязлі́ до́чкі да навалі́лі на лёткі ла́пак, пчо́лы мо́гуць задушы́цца*. Вялікі Азярэцк.

Е́МЯ, **Е́МА** *н*. Ежа, прадукты харчавання. *Бу́льбы няма́ ні на се́мя, ні на е́мя*. Серкуці. *Бу́льба – ге́та на се́ма, а гэ́та на е́ма*. Кішуроўшчына.

Е́НЧЫЦЬ *незак*. Енчыць, стагнаць, крычаць ад болю. *Сусе́т з руко́й е́нчыць*. Каралі.

ЕРУНДО́ВЫ *прым*. Кепскі, дрэнны. *Жы́зня ерундо́вая мая́*. Розмыслава.

ЕРУНДО́ЎСКІ *прым.* Кепскі, дробны, неўрадлівы. *Ерундо́ўская бу́льба была́*. Вялікі Азярэцк.

ЕРУНДЗІ́ЦЬ *незак*. Гаварыць глупства, бязглуздзіцу. *Шчэ каб у вас ерундзі́ла*. Багданава.

Е́СЦІ *незак*. Есці. *Касцеру́ е́ла. Бліны́ е́ла з е́стъя травы́*. Станюкі. *Яш, Я́куў? – Ем, дзя́куй. – А чъго́, Я́куў, ні ясі? – А чъго́ ло́шкі ні дасі́*? Каралевічы. *На*, *ба́цюшка*, *еш*, *ко́лькі гэ́тъга дабра́* [іранічна] – *по́ўна* (з анекдота). Ульянавічы, Багданава, Буй, Гарадзец, Запруддзе, Кавалі, Нямойта, Неўгадава.

Е́ТУЛЬ *прысл*. Пагэтуль. *Снег быў пу ву йе́туль*! Дольдзева.

Е́ХАЦЬ *незак.* Ехаць. *Е́дзьця, я вас прывязу́*. Жохава, Нямойта.

Е́ШЧЫ *прым*. Непераборлівы ў ядзе, з добрым апетытам. *Іна́ ду́жа ня е́шчая* [малое дзіця не хоча есці]. Манголія, Ракаў Засценак.

Ё

Ё *выкл*. Пры здзіўленні, неадабрэнні. *А ё, бро́сцьце вы гавары́ць*. Міцюкова.

ЁЛАЧКА *ж.* Хвошч палявы. *Зімлянэ́й арэ́х, а ны вярху́ ёлычка тыка́я расце́*. Нямойта.

ЁЛКА, **Е́ЛКА** *ж*. Елка. *Ёлкі і тэ́я павы́сахлі*. Кляпчэва. *Я дзве но́чы нучува́ў на е́лкі, зублудзі́ўся. Е́лка лю́біць цень, но с аткры́тый гылаво́й*. Гарадок, Канева, Пожанькі, Рассвет. ЁЛАЧКА, Е́ЛАЧКА *памянш*. *Рыжыкі пад ёлачкай і о́льхуй расту́ць*. Багданава, Дуброўкі. *Со́нца, со́нца с тарэ́лачку, зъкаці́ся за е́лачку, со́нца, со́нца з арашо́к, зъкаці́ся за лясо́к* [прыгаворваюць, калі колюць свіней]. Нямойта. ◊ ПАХО́ТКА Ў ЁЛАЧКУ. Своеасаблівая паходка. *Пахо́тка ў ёлъчку – кале́ні ў ку́чу, а ступні́ ўрось*. Сянно.

ЁЛКІ, **Е́ЛКІ** *прым*. Ёлкі, з непрыемным рэзкім пахам. *Ма́сла по́рціце, ёлкая*. Багданава[1]. *Як не бяру́ць ваду́ ў кало́дзезі, е́лкая въда́, во́здух цяжо́лы*. Партызаны. *Да́ўнае са́ла е́лкое*. Вялікі Азярэцк.

ЁЛКУВА́ТЫ *прым*. Елкаваты, крыху ёлкі. *Ёлкува́ты жыр*. Багданава.

ЁМКІ *прым*. Зручны. *Ня ду́жа ёмкія іх стро́яць*. Запруддзе.

ЁН *займ*. Ён. *Ма́льчык уве́сь па ім*. Багданава, Дуброўкі.

ЁРЗАЦЬ *незак. перан*. Хвалявацца, непакоіцца. *Душа́ ёрзаіць цэ́лы дзень, што там до́ма, што там до́ма*. Ульянавічы.

ЁРК *выкл*. Гук, які выдае карова пры адрыгванні змесціва страўніка. *Каро́ва адно́ праглыне́ць, ёрк – і друго́е, ей усё на́да с трыбуха́ атрыгну́ць*. Гарадзец.

ЁРШ *м*. Ёрш (рыба). *Ёрш, як о́кунь, ён са́ма ўку́сныя ры́ба. Лаві́лі ны кручо́к, ёрш хі́тры, адзіно́чна жыве́ць, у но́рых, ні сямé́йствінная ры́ба*. Багданава, Фасаўшчына, Сянно.

ЁСЦЕКА, **ЁСЕЦЬКА**, **ЁСІТКА**, **ЁСІКА** *незак*. Ёсць, маецца. *Ско́лькі пры́казак ёсьцека*. Ульянавічы. *Насі́ць ёсецька: до́чкі до́руць* [сваё адзенне]. Неўгадава. *Такія грыбы́ ёсітка, мы йіх завём мышакі́*. Вялікі Азярэцк, Партызаны, Ульянавічы. *Ёсітка канфе́ты*. Вялікі Азярэцк, Дольдзева, Заазер'е, Малы Азярэцк, Міцюкова, Партызаны, Ульянавічы. *Калі́ ёсіка пастро́йка, вазі́лі, у ёўні вазі́лі лён*. Карпавічы.

ЁСЦІ, **ЁСЬ**, **Ё**, **ЕСЬ** *незак*. Тое ж. *Бараві́к ёсь, лісі́чкі ёсь*. Закур'е. *У рыбы есь пузы́р, кі́шкі, жоўць, зя́бры кыла́ шчок*. Багданава. *Вару́шкі на пні ё*. Багданава, Буй, Жохава, Кавалі, Кішуроўшчына, Партызаны, Рудніца. *Гарэ́лка ёсці, наста́йівый мухамо́ры*. Багданава, Запруддзе, Рассвет.

ЁЎНЯ, **Е́ЎНЯ** *ж.* Ёўня; будынак для сушкі снапоў, лёну. *Ёўня сы́мшыныя, засто́ліныя была́. Траслі́ кулі́, ёўню насо́дзім, а тады́ цъпа́мі*. Каралі, Багданава, Баравікі, Буй, Вялікі Азярэцк, Гарадзец, Дольдзева, Запруддзе, Карпавічы, Манголія, Міцюкова, Нямойта, Партызаны, Рэчкі, Савінічы, Ульянавічы, Чуцькі, Закур'е. *У е́ўні сушы́лі лён*. Серкуці, Дуброўкі.

Ж

Ж, **Ш** *часц.* Ж. *Жугу́чка стрыку́чая, віза́ў ве́нік ж жугу́чкі.* Багданава. *Ну, роў е́та ш* [завецца ля возера]. Гарадок, Ракаў Засценак.

ЖА́БА *ж.* Жаба. *Е́слі жа́бу заб'е́ш – дож бу́дзіць* (павер'е). *Жа́ба аддзе́льна, а лягу́шка аддзе́льна, не то́е са́мае. Жа́бы, гаво́руць, бы чараўнікі́, уро́дзі бы каро́ву сасе́ць, за со́ску ўчэ́піцца.* Вялікі Азярэцк, Гарадзец, Запруддзе, Карпавічы, Міцюкова, Партызаны. ◊ (набра́цца) ЯК ЖА́БА ГРАЗІ. Быць моцна п'яным, залішне напіцца. Ульянавічы, Серкуці. ◊ ЛЕ́ЗЦІ ЯК ЖА́БА НА КОРЧ. Пра чалавека, які некуды моцна імкнецца. Вялікі Азярэцк.

ЖА́БІЦА *ж.* Памылка пры тканні. *Жа́біца палу́чыцца, калі́ анну́ прапу́сціш трасціну́, тады́ й пълатно́ хоць цыру́й.* Закур'е.

ЖА́БІЦА *ж.* Рэгулятар камянёў у жорнах. *А як апусці́ш жа́біцай ка́мінь, та́ды змало́ць не́ік.* Запруддзе.

ЖАБРА́К *м.* Жабрак, старац. *Былі́ жабракі́ – з му́зыкай хо́дзюць.* Рассвет.

ЖА́БРЫ, **ЗЯ́БРЫ** *мн.* Жабры. *У рыбы ёсь жа́бры, жоўць, кі́шкі, пузы́р.* Сянно. *У рыбы есь пузы́р, кі́шкі, жоўць, зя́бры кыла шчок.* Багданава.

ЖА́ВАРАНАК, **ЖА́ЎРАНАК**, **ЖА́ЎНАРАК** *м.* Жаваранак. *Жа́въранкі пяю́ць.* Багданава. *Жа́ўранкі далжны́ на Сара́кі́ прыляце́ць. Жа́ўранкі шэ́ранькія – пяю́ць красі́ва, як верабе́йка.* Багданава, Запруддзе, Карпавічы, Латыгаль, Леснікова, Міцюкова, Нямойта, Сукрэмна. *На Саракі́ жа́ўнаркі, кні́гаўкі наліта́юць.* Дольдзева. ЖА́ЎВАРАНАЧАК *памянш.* *Жа́ўвараначкі прыляце́лі.* Багданава. ЖА́ЎНАРАЧКА *ж. памянш.* *Жа́ўнарачку паслу́хаць – вясно́й не паслу́хаеш, іх усё менш і менш.* Дуброўкі, Нямойта.

ЖАВІ́НЫ *мн.* Ажыны. *Жаві́ны ў гаро́дзе сваé.* Багданава, Каралевічы, Леснікова, Міцюкова, Цясішча, Дуброўкі.

ЖАГА́ЛА *н.* Джала. *Пчала́ жага́лам жгнёць, распо́хніць ліцо́.* Каралі.

ЖА́ДЗІНА *агульн.* Прагны, скупы чалавек. *Жа́дзіна ты*! Гарадзец.

ЖА́ДНАСЦЬ *ж.* Прагнасць, скупасць. *Э́та ш ад жа́днасці бярэ́ць.* Багданава.

ЖА́ДНЫ *прым.* Прагны, скупы. Гарадзец.

ЖАК *м.* Рыбалоўная прылада: нерат з двума крыламі. *Жак такі́ здзе́ланы з ні́так, рыбу лаві́ць.* Сукрэмна, Алексінічы.

ЖАКЕ́ТКА *ж.* Жакетка; мужчынская і жаночая кароткая вопратка. *Жаке́ткі іс сукна́ на паткла́тке шы́лі.* Каралі.

ЖА́ЛА *н.* Джала. *Жа́ла з пчо́лы, пшчалы́ выхо́дзіць з нутра́.* Закур'е.

ЖА́ЛА *н.* Лязо. *Жа́ла тъпара́ то́чаць, як тупы́й тапо́р.* Вялікі Азярэцк.

ЖАЛАБО́К *м.* Жолаб. *Засе́кі ў дра́чку дзе́лалі, жълапко́м такі́м дзе́лалі.* Гарадзец.

ЖА́ЛАСЛІВЫ *прым.* Схільны да жаласці, спачування, спагадлівы, чуллівы. *Душо́й жале́іць, жа́лъслівы.* Багданава.

ЖА́ЛАСНА *прысл.* Прачула, выклікаючы жаласць, спачуванне. *Гэ́та бува́ла мая́ ма́тка ай як пяе́ць, а жа́ласна!* Буй.

ЖА́ЛАСНЫ *прым.* Жаласны, спагадлівы, чуллівы. *Жа́ласны, цалу́іць мяне́.* Багданава.

ЖА́ЛАСЦЬ *ж.* Жаласць, спагада, спачуванне. *Німа́ дзяце́й і жа́ласці німа́: а то ка́ждага на́да пірадумаць.* Запруддзе.

ЖАЛА́ЦЬ *незак.* Жадаць. *Буць шчасьлі́ва ўсігда́ і жыла́й мне, што я табе́.* Баравікі, Каралевічы, Латыгаль, Нямойта.

ЖАЛЕ́ЗЗЕ *н.* 1. Жалеза. *Там жале́ззе рэ́заў, бълва́нкі рэ́заў.* Багданава. 2. *зб.* Жалезныя рэчы, жалезны лом. *Жале́ззе ло́жыш* [у бакі]. Нямойта.

ЖАЛЕ́ЗІНА, **ЗЯЛЕ́ЗІНА** *н.* Жалезіна, жалезны прадмет. *Жале́зін наста́вілі ўсякіх.* Гарадзец, Каралевічы, Партызаны, Фасаўшчына, Неўгадава. *Зяле́зіну атвярну́лі і бу́льбы даста́лі.* Леснікова.

ЖАЛЕ́ЗЫ *мн.* Жалезны капкан. *Дзет пласкагу́пцамі чуць ръзняў тыя жалезы.* Ульянавічы.

ЖАЛЕ́ТКА *ж.* Камізэлька. *Надзе́ла жале́тку – і къшалёк у къарма́н.* Багданава, Гарадзец, Леснікі, Нямойта, Неўгадава.

ЖАЛЕ́ЦЬ *незак.* Шкадаваць, адчуваць жаласць да каго-н. *Жале́ць – е́та къда́ пажале́іш рабёнка. Жале́ў жо́нку і не ўжале́ў.* Багданава, Леснікова, Партызаны, Рэчкі, Сукрэмна.

ЖА́ЛІЦЦА *незак.* Наракаць, скардзіцца на боль. *Куды́ жа́ліцца? А ён се́рцам ні жа́ліўся, раптоўна памёр.* Багданава, Буй, Заазер'е, Запруддзе, Кляпчэва, Леснікова.

ЖА́ЛІЦЬ *незак.* Джаліць. *Жа́ліць пчъла́.* Запруддзе.

ЖА́ЛКА *прысл.* Шкада. *Мне ўсіх жа́лка.* Багданава, Рэчкі, Цясішча.

ЖАЛО́БА *ж.* Смутак з прычыны чыёй-н. смерці. *Гот у жало́бі.* Фасаўшчына.

ЖАЛО́БНЫ *прым.* ○ ЖАЛО́БНЫ СТОЛ. Памінкі пасля пахавання. *Куццю́ яду́ць, як жало́бны стол. У нас гэ́дак. Як кынча́йіцца жало́бны стол, то ста́вюць нъ кане́ц сто́лу ваду́ ў стыка́ні, то ўсе зна́юць і выхо́дзюць* [з-за стала]. *Жало́бны стол ні ўбіра́юць да за́ўтра. На за́ўтра схо́дзяць на кла́дбішча, тады́ паабе́даюць на гэ́тых стала́х, а тады́ ўжо разбіра́юць. Зако́н такі́. Так ро́бяць хоць шасці́ны, хоць урго́дкі.* Закур'е.

ЖАЛУ́ДАК *м.* Страўнік. *Дзівясіл жоўтым цвіці́ць, бальшы-бальшы́ куст быў, ат жалу́тка. Дзівясі́л ат каро́сты.* Чуцькі.

ЖАЛЬ *ж.* Жаль, засмучэнне, туга. *Не́йкая абі́да і жаль узіла́.* Леснікова.

ЖАЛЬЧЭ́Е *прысл.* Больш шкада. *А сыно́чка свайго́ жальчэ́е.* Леснікова.

ЖАЛЯЗЯ́КА *ж.* Жалезны прадмет. *Мяне́ так не жале́іш, як жалязя́ку.* Партызаны. ЖАЛЯЗЯ́ЦІНКА *памянш. Там жалязя́цінка ўстаўля́ецца.* Марозаўка.

ЖАМАНУ́ЦЬ, **ЖМАНУ́ЦЬ** *зак.* Ціскануць. *Яшчэ́ жаману́ць нагу́, палама́юць.* Апечкі. *Узяў руку́, жману́ў, а дачка́ па маку́шцы пашлёпала.* Нямойта.

ЖАМЯРА́, **ЖАМІРА́** *ж.* Сухая абалонка льнянога альбо канаплянага семя. *Жаміра́ с канапе́ль. Жаміра́ ат лёну. Се́мя патсу́шыш, аж жамяра́ ідзе́ць са льна, спа́руць бу́льбу, на рэ́шата прасе́юць, са́ла – і е́лі, со́лі не было́.* Запруддзе, Розмыслава.

ЖАНА́ТЫ *прым.* Жанаты. *Та́та ўжо жана́ты быў.* Самсоны.

ЖАНІ́ЦЦА *незак.* Жаніцца. *Ла́пці надзе́нуць, і во – мъладзён, пае́хаў жані́цца.* Багданава.

ЖАНІ́ЦЬ *незак.* Жаніць. *Пато́м жэ́нюць яго́.* Закур'е.

ЖАНІ́ШКА *ж.* Нявеста. *Што ты, з глу́зду з'е́хаў, яка́я яна́ жані́шка?* Партызаны.

ЖАНЧЫ́НА, **ЖЭ́НШЧЫНА** *ж.* Жанчына. *Я худзе́нькая жанчы́на.* Буй, Марозаўка. *Е́слі жэ́ншчына го́лая прысні́цца – пло́ха.* Каралевічы, Цясішча, Закур'е.

ЖАПЁНКА *ж.* Зад, азадак. *Гляджу́, варо́на ны лясе́ квасо́ль выла́мыйіць, аж жапёнка пыдля́тыйіць.* Сукрэмна.

ЖАР *м.* Жар, гарачае вуголле. *Жар кла́лі ў уцюгі́.* Станюкі. *Жар – напе́рад, хлеб на лапа́ту і ў печ, спе́раду закі́нець, каб запека́ўся.* Багданава, Гарадзец, Запруддзе, Партызаны, Ульянавічы.

ЖАРА́ *ж.* Гарачыня, спёка. *Бяро́зъвы сок* [кіслы] *у жару́ піць хърашо́.* Дольдзева. *Ён далёка ду́жа, там жъра́ бъльша́я.* Заазер'е, Розмыслава, Серкуці, Фасаўшчына.

ЖАРАБЕ́Ц *м.* Жарабок. *Жырабе́ц называ́юць непаклада́нага.* Рассвет, Рулёўшчына. *У нас быў жырабе́ц Лысы, Ва́ська, Рыжы, Шэ́ры.* Леснікова.

ЖАРАБЁНАК *м.*, **ЖАРАБЯ́ТЫ** *мн.* Жарабя. *Жарабёнак лысы.* Дольдзева, Сукрэмна. *Ду́мал – мъладыя ло́шадзі ці жърабя́ты, а то – ласі́.* Вялікі Азярэцк. ЖАРАБ'ЁНАЧАК *памянш. Жараб'ёначка схваціў за но́здры воўк, і прапа́ў жараб'ёначак.* Багданава, Партызаны.

ЖАРАБО́К *м.* Жарабок. *Тры бра́ты жъръпка́ дзіржа́лі.* Марозаўка, Багданава, Вялікі Азярэцк, Гарадзец, Запруддзе, Рассвет.

ЖАРАЛО́, **ЖЫРАЛО́** *н.* Круглая адтуліна для ўваходу. *Вы́къпалі я́му бальшу́ю, жърало́ ні дзе́лылі, а так траво́й закры́лі*. Леснікова. *Сак пахо́жы на тъптуна́, у сірадзі́не жыраłó*. Фасаўшчына, Леснікова.

ЖАРДЗЁ, **ЖЭ́РДЗЯ** *н. зб.* Жэрдзе. *Жардзём вы́мъсьціна, каб ні гніло́ дабро́* [у гумне, на таку]. Багданава, Вялікі Азярэцк, Гарадзец, Серкуці, Фасаўшчына. *Прывязу́ць жэ́рдзя*. Запруддзе, Дольдзева, Нямойта.

ЖАРДЗІ́НА, **ЖЭ́РДЗІНА** *ж.* Жэрдка. *Жардзі́ну ста́вілі ўверьх, штоп ні прыъпа́ла сырава́таъя се́на, срадзі сто́га*. Каралевічы, Леснікова. *Сце́люцца до́скі прыме́рна шырына́ шэсць санціме́траў і набіва́юцца на жардзі́ну пла́нкі, э́та называ́іцца пра́сла*. Нямойта, Фасаўшчына. *Жэ́рдзіна тъка́я прычэ́плена, гэ́та крусо́дня*. Каралевічы. *Вы́рас, як жэ́рдзіна*. Запруддзе, Алексінічы, Багданава, Гарадзец, Гарадок, Кляпчэва, Розмыслава.

ЖАРДЗІ́НКА *ж.* Жэрдка ў ёўні. *Ёўня була́, у ёўні – жардзі́нкі, ца́пкі зва́лісі.* Вялікі Азярэцк.

ЖА́РКА *прысл.* Горача, душна. *Хто ка́жыць жа́рка, а хто ду́шна.* Багданава, Вялікі Азярэцк.

ЖА́РКІ, **ЖАРКІ́** *прым.* 1. Спякотны. *Ой, як жарко́е ле́та – страх іх, гадзю́к.* 2. Цёплы, гарачы. *Тады́ жа́ркай вадо́й памо́чыш хлеп*. Вялікі Азярэцк. *Пяклі́ пръсна́к, пасо́дзіш на жа́ркую скаваро́ду. Прасна́к на скаваро́дзе жа́ркай пяклі́.* Каралі. *Не еж жа́ркі хлеб, хай прасты́ніць*. *Бярэ́ш жа́ркі хлеб, кача́еш па це́лцу, як крыкуны́ загаво́рваць*. Вялікі Азярэцк, Дольдзева, Каралевічы, Леснікова, Міцюкова, Парэчча, Ульянавічы. 3. Які дае многа цяпла. *З я́сеню дро́вы жа́ркія*. Нямойта. 4. Хворы з высокай тэмпературай (?). *Быў і гало́дны, быў і хало́дны, быў і жа́ркі*. Ульянавічы.

ЖАРНАСЕ́К *м.* Майстар, спецыяліст, які робіць жорны. *Жырнасе́к дзе́луў жо́рны – выця́саў, пръбіва́ў то́нінькую дзі́рычку у ні́жнім ка́мені, куды́ устуўля́лі вірцяно́, а ў ве́рхнім прыбіва́ў йіча́йку – бо́льшую сту́пку*. Заазер’е.

ЖАРО́БКА *ж.* Жаробка. *Жаро́пку і Грыі́шку пяру́н забі́ў*. Ракаў Засценак. ЖАРО́БАЧКА *памянш*. *Жаро́бачка стрыжэ́ць вушмі́.* Гарадзец.

ЖАРО́БЧЫК, **ЖАРЭ́ПЧЫК** *м.* Непакладаны жарабок. *Пі́рышка – ма́лінькій, а тады́ жаро́бчык*. Багданава. *Жарэ́пчык – е́та нялё́хчаны жарабо́к, е́слі малады́*. Нямойта, Сукрэмна.

ЖАРСТВА́ *ж*. Буйны пясок, дробныя каменьчыкі. *Была́ рэ́чка, аж жарства́ віда́ць*. Багданава, Ульянавічы.

ЖАРТ *м*. Жарт. *Каро́ў на Купа́лу папрывя́звалі, павы́велі з хлявóў, які́ ж гэ́та жарт, гэ́та дур.* Нямойта, Партызаны.

ЖАРЧЭ́Й *прысл*. Гарачэй. *Хто хо́ча жарчэ́й, ле́зе вышэ́й нъ цапкі́*. Вялікі Азярэцк, Леснікі.

ЖАРЧЭ́ЙШЫ *прым*. Больш гарачы. *Два часы́ хлеб пъсядзі́ць у пе́чы, като́рая бу́лка на жарчэ́йшым, като́рая на халадне́йшым – сарту́ем.* Міцюкова.

ЖАРЫ́ШЧА *ж*. Спёка, гарачыня. *Така́я цеплата́, жары́шча*. Цясішча.

ЖАРЭ́НЦЫ *толькі мн*. Жорны, ручны млын малога памеру. *Забы́лісі ўзяць жарэ́нцы* (з казкі). Вялікі Азярэцк.

ЖАСМІ́Н, **ЖЭ́СМІН** *м*. Язмін. *Куст жысмі́ну пад вакно́м, па́хнець так*. Багданава. *Жэ́смін цвіці́ць красі́ва*. Леснікова.

ЖАСЦІ́НА *ж.* Кавалак бляхі. *Дзе йіка́я жасці́на, то ён прынясе́ і пызыкла́дыйіць*. Запруддзе.

ЖАСЦЯ́НКА *ж.* Рэч, зробленая з жэсці. *Ва́зу, жыъсця́нку, здзе́лана з глі́ны нашлі́ там*. Жохава.

ЖАСЦЯ́ННІК *м.* Бляхар. *Бля́хір пае́хаў, жасця́ннік, каму́ кру́шку здзе́лаіць, каму́ што*. Манголія.

ЖАЎЛА́К *м*. Жаўлак, гузак, нарост. *Жаўлакі́ грызі́ці на́да. Абразува́ўся не́йкі жъўла́к, і ў бальні́цу пълажы́лі.* Багданава. ЖАЎЛАЧО́К *памянш*. *Уда́рыў руку́, і не́йкі жъўлачо́к пъяві́ўся*. Рэчкі.

ЖАЎНА́ *ж.* Жаўна, чорны дзяцел. *Жыўна́ – красі́выя пту́шка, як грак ро́сту.* Сянно.

ЖАЎТУ́ХА *ж.* Жаўтуха (хвароба). *Жаўту́ха – пе́чань балі́ць.* Баравікі, Гарадзец, Каралі, Леснікі, Леснікова.

ЖАЎЦЕ́ЦЬ *незак.* Набываць жоўты колер. *Жаўце́іць і ва́ліцца ліст, пъдмяту́, ён зноў ва́ліцца.* Багданава, Буй.

ЖАЎЦІЗНА́ *ж.* Жаўтлявасць. *Бе́лый конь урыжда́йіцца бе́лый, у яго́ й капы́т бе́лый, у йім* [белым капыце каня] *аццэ́нык жаўцізны́ ёсь.* Сянно.

ЖАЎЦІ́ЦЬ *незак.* Фарбаваць у жоўты колер. *Э́та сукно́ ды жаўці́ла.* Багданава.

ЖАЎЦЯ́НКА *ж.* Жаўтабрушка (птушка). Дуброўкі.

ЖАХ *выкл.* Рэзкі, імклівы рух, дзеянне. *Дзве́ры жах на кручо́к і закры́ла.* Латыгаль.

ЖАЦЬ *незак.* Жаць. *Папры́гаіш па спіне́, кап ні бале́ла, жаць жа на́да.* Багданава, Вялікі Азярэцк, Заазер'е, Каралевічы, Каралі, Кляпчэва, Ракаў Засценак, Цясішча.

ЖБАНО́К *м.* Збанок. *Жбано́к, што малако́ цадзі́лі.* Савінічы.

ЖВАЦЬ *незак.* 1. Жаваць, жваць. *Прышла́ с по́ля каро́ва, жва́чку ня жвець.* Гарадзец. *Жвець, у рот бяр́эць кірпічыну́ рабёнак.* Багданава, Вялікі Азярэцк, Гарадзец. 2. *перан.* Балець, круціць. *Ру́кі во бъля́ць, жвуць.* Партызаны.

ЖВА́КА *ж.* Жвачка. *Калі́ каро́ва ня жвець жва́ку, лы́ка звя́жуць і са́ла ў лы́ка, і йна тады́ жвець.* Чуцькі.

ЖВА́ЧКА *ж.* Тое ж. *Каро́ва жва́чку жвець.* Гарадзец.

ЖВЫ́ГНУЦЬ *зак.* Скакануць. *А тру́ска як жвы́гнець са шчыта́.* Багданава.

ЖҐА́ЛА *н.* Джала. *Куса́іць жґа́лам е́тым – жґа́ла у по́пі.* Вялікі Азярэцк.

ЖГУ́ЧКА, **ЖҐУ́ЧКА** *ж.* Жыгучка; пякучая крапіва з дробным лісцем. *Жгу́чку крапі́ву не яду́ць. Жгу́чка стрыку́чая, у ба́ні як напа́руцца, труць як но́гі баля́ць.* Багданава, Буй, Запруддзе, Каралі.

ЖДАЦЬ *незак.* Чакаць. *Мае́ гады́ сваё ўзялі́, жджы, зялёны гаёчак.* Багданава, Каралевічы, Леснікова, Рэчкі.

ЖЖЫ́ЦЦА *зак.* Зжыць, пражыць (жыццё). *Усе́ лю́дзі жжылі́ся.* Фасаўшчына.

ЖМЕ́НЬКА *ж.* 1. Мера, колькасць чаго-н., што змяшчаецца ў далоні. *Зажына́лі, бува́ла, такі́ ма́лінькі снапо́к, там са жме́нькі са тры.* Дольдзева, Заазер'е Самсоны. 2. *прысл.* Няшмат, трохі. *Там жа людзе́й тых жме́нька.* Каралі, Нямойта, Чуцькі.

ЖМЕ́НЯ *ж.* 1. Жменя. *У жме́ні сці́снеш па́лец с кро́ўю і ла́нна.* Міцюкова. 2. Мера, колькасць чаго-н., што змяшчаецца ў далоні. *Дару́ жме́ню ме́дзі, каб жы́лі, як мядзве́дзі.* Вялікі Азярэцк, Багданава, Гарадзец, Нямойта, Закур'е.

ЖМУ́РА *агульн.* Той, хто часта прыжмурваецца. *Жму́ра – які́я плю́скаюць вачамі.* Дольдзева.

ЖМУ́РЫЦЬ *незак.* Жмурыцца, прыжмурвацца. *Жму́руць глаза́мі.* Багданава, Розмыслава.

ЖМУТ *м.* Жмут, пук. *Жмут шу́му вы́нілі з цілівíзара.* Неўгадава.

ЖМУХА́, **ЖМАХА́** *ж.* Жамерыны; адходы пасля адціскання соку, алею альбо іншага прадукту. *Жмуха́, кагда́ по́снае ма́сла дзе́лалі.* Багданава. *Але́й цёк, астае́цца жмъха́, скот пъіда́ў.* Кляпчэва.

ЖМЫХ *м.*, **ЖМЫ́ХІ**, **ЖМЫ́КІ** *мн.* Тое ж. *Жмых вывазі́лі скату́.* Латыгаль. *С къналля́нага* [семя] *дзягно́. Пасу́шуць* [семя], *расцяру́ць, цэ́дзюць на сі́тца, жмых вы́кінуць, ва́рылі.* Вялікі Азярэцк. *Жмыхі́ вы́кініце – кісе́ль аб'ядзе́нне.* Дольдзева, Ракаў Засценак, Неўгадава. *Дзя́цька жмы́кі з бу́льбы прывёс.* Кляпчэва.

ЖМЫХ *выкл.* Імгненна выкаціцца і знікнуць. *Жмых, як ша́рык, і пыкаці́ўся гром* [пра шаравую маланку]. Ракаў Засценак.

ЖНЕ́ЙКА *ж.* Жняярка, жатная машына. *Жне́йка ко́нная была́, а мы рука́мі вяза́лі.* Гарадзец.

ЖНЕЯ́РЫЦЬ *незак.* Жаць. *Быва́ла, хто-не́будзь жнея́рыць.* Запруддзе.

ЖНІВАВЫ́ *прым.* Жнівеньскі. *Жніваве́я апе́нькі ніхто́ не браў.* Каралі.

ЖНІВО́ *н.* 1. Жніво. 2. Жніўныя песні. *Пяю́ць пе́сні ў жніво́, жніво́ пе́лі.* Апечкі, Багданава, Буй, Вялікі Азярэцк, Гарадзец, Каралі, Леснікі, Марозаўка, Нямойта.

ЖНІВО́ЧЫ *прым.* Жніўны. *Въйна́ змірылася, а мы пяём жніво́чые пе́сні.* Баравікі.

ЖНІ́Я *ж.* Жняя, жнейка. *То́е палуча́ець, што і харо́шая жні́я.* Нямойта.

ЖНЯЯ́РКА *ж.* Тое ж. *Бува́ла, як жнеш жы́та, іду́ць жняяркі, ска́жуць: «Пъмага́й бог». Ска́жаш: «Спасі́ба».* Запруддзе.

ЖО́НКА, **ЖЫ́НКА** *ж.* Жонка. *Шчэ жыва́я жо́нка бу́дзіць – пъбяжы́ць к другє́й.* Нямойта. *Жы́нка ўме́рла.* Баравікі.

□ *Съба́ку выбіра́юць пъ псярні, а жо́нку пъ радні́.* Багданава, Вялікі Азярэцк, Запруддзе, Леснікі, Леснікова, Закур’е. □ *Паку́ль жо́нка сніда́нне зва́рыць, сем раз му́жа абма́ніць.* Каралевічы.

ЖО́ПА *ж.* 1. Зад. *І ма́мачка, й па́пачка, і ба́бачка – і ў жо́пі я́мачка* [гавораць, як дзіця енчыць]. Багданава. 2. Ніжняя частка ступы. *У сту́пі жо́па, сра́ка ш у чълаве́ка.* Фасаўшчына.

ЖО́ПКА *ж.* Патоўшчаная частка яйка. *Жо́пка ў яйца́ і дзю́бъчка, но́сік, бяло́к і жаўто́к.* Вялікі Азярэцк, Розмыслава.

ЖО́РАЎ *м.* Жораў. *Журавы́ прыляцє́лі, дзє́ўкі за́муж зъхацє́лі.* Каралевічы.

ЖО́РНЫ *толькі мн.* Жорны, ручны млын. *У жо́рнах два камяні́. Жо́рны есць дзеравя́нныя, чыгуно́м набі́тыя.* Міцюкова, Багданава, Гарадзец, Запруддзе, Каралі, Марозаўка, Цясішча, Дуброўкі, Неўгадава.

ЖО́РТКА *ж.* Жэрдка. *Е́та во ру́чкі, е́та во жо́ртка.* Замошша.

ЖО́СТКІ *прым.* 1. Цвёрды. *Сьпі́нка, сядзе́нне* [у вазку] *у каго́ мя́кка, у каго́ жо́сткае.* Нямойта. 2. *перан.* Кастлявы. *Жо́сткая я, худу́шчая.* Нямойта. 3. *перан.* Жарсткаваты. *Жо́сткая така́я ба́ба.* Гарадзец. *Цяжо́лая каро́ва, жо́сткая.* Каралевічы. 4. *перан.* Натурысты. *Жо́сткі конь, нізашто́ не дасць се́сці мальчука́м, сця́гніць зуба́мі.* Рэчкі.

ЖО́СТКІ *прым.* Рухавы, вёрткі, жвавы. *Жо́сткі, дак і ў сту́пі ня зло́віш.* Каралевічы, Багданава.

ЖОЎ *м.* Нажаваная маса ў роце. *Ныбіва́йіцца жоў зы шчаку́ ў кыня́, ён да́жа шчаку́ зыйіда́іць.* Самсоны.

ЖО́ЎТА-РЫЖУВА́ТЫ *прым.* Жоўта-рыжаваты. *Бальшэ́і ласі́, жо́ўта-рыжува́тыя, ро́гі ду́жыя.* Багданава.

ЖО́ЎТЫ *прым.* Жоўты. *Капыты́ – жо́ўтыя грыбы́.* Баравікі, Запруддзе. ЖО́ЎЦЕНЬКІ, ЖО́ЎЧЫНЬКІ *памянш.* *Луг такі́ жо́ўценькі ад адува́нчыкаў.* Запруддзе, Багданава, Неўгадава. *Стаі́ць у пе́чы мълако́, сто́піць – жо́ўчынькая.* Нямойта.

ЖО́ЎЦІНЬКА *прысл. памянш.* Жоўта, жоўтага колеру. *Пудале́шкі кра́сныя зве́рху, а пад ні́зам жо́ўцінька.* Галашчакіна.

ЖОЎЦЬ, **ЖОЎЧ** *ж.* Жаўцізна, жоўтае адценне. *Жоўць па пячо́нкі у курыцы.* Буй. *Чым ні націра́ла но́гі, жоўч бра́ла.* Нямойта.

ЖОЎЦЬ *м.* Жоўцевы пухір. *Зра́зу ўдалі́лі жоўць.* Івоні.

ЖУДЗІ́ЦЬ *незак.* Непакоіць, турбаваць. *Яна́ да́жа і жудзі́ць ма́лым, міша́іць.* Заазер’е.

ЖУГУ́ЧКА, **ЖУГУ́ШКА**, **ЖАГУ́ЧКА** *ж.* Жыгучка; пякучая крапіва з дробным лісцем. *Крапі́ва тъка́я жагу́чка, іна́ ме́лінькая.* Савінічы. *Крапі́ва дзі́кая – заву́ць жугу́шка.* Заазер’е, Багданава, Запруддзе, Міцюкова, Мянюцева, Нямойта, Ракаў Засценак, Партызаны, Чуцькі, Закур’е.

ЖУ́ЖАЛЬ *м.* Гной ад свіней. *Жу́жаль – ат свінє́й наво́с, жы́жа.* Фасаўшчына, Алексінічы, Галашчакіна, Нямойта.

ЖУК *м.* 1. Жук. Заазер’е. 2. *перан.* Пра чалавека, які шчыра працуе на зямлі. *Земляны́я жукі́ былі́ ты́я лю́дзі, каго́ атстрані́лі ад зямлі́.* Вялікі Азярэцк. ○ КАЛАРА́ДСКІ ЖУК. Жук, які аб’ядае лісце бульбы. *Як кра́лі, вісяць кавара́цкія жукі́, хай на іх хале́ра!* *Ат жуко́ў кавара́цкіх не атабра́цца было́.* Багданава. *Кънапля́ харашо́ ат калара́цкага жука́.* Жохава. *Жукі́ карала́цкія ёсь.* Рулёўшчына. *Ма́ла калара́цкіх жуко́ў*

ста́ла ў гэ́тым го́дзе. Партызаны. *За кълъра́дскъга жу́ка бу́льбы німа́*. Буй, Апечкі, Вялікі Азярэцк, Нямойта, Сянно. ○ ЖУК КРА́СНЫ. Чырванацелка. *Ай, рату́йце, дрэ́нна ста́ла ад жуко́ў кра́сных*. Запруддзе. ○ ЖУК МА́ЙСКІ. Хрушч. *На куста́х, як хмель, вісяць па́чкамі жукі́ ма́йскія. Ма́йскія жукі́ – ско́лькі іх ві́дзіш – у во́чы, у ліцо́ сту́каюць. Ма́йскія жукі́, бува́ла, на цябе́ садзя́цца*. Нямойта. *Бува́ла ма́йскія жукі́ ой як лётаюць, а цяпе́р німа́, не ўві́дзіш ма́йскага жука́*. Вялікі Азярэцк. *Ма́йскі жук на кушта́не, на калі́не*. Жохава. ○ ЖУК МАЁВЫ. Тое ж. *Бува́ло, жуко́ў маёвых што іх було́, ціпе́р нідзе́ німа́. Усё сіліка́ты гэ́тыя: маёвых жуко́ў не віда́ць*. Багданава. ○ ЖУК-НАВО́ЗНІК. Жук-гнаявік. *Жукі́-наво́зьнікі чо́рныя, то́ўстыя, по́ўзаюць па наво́зу, пра́ма сі́нія*. Запруддзе. ○ НАВО́ЗНЫ ЖУК. Тое ж. *Наво́зны жук – чо́рна-сі́ні, рэ́дка дзе уві́дзіш*. Вялікі Азярэцк. ○ ГАЎНЯ́НЫ ЖУК. Тое ж. *Гаўня́ны жук е́та*. Рулёўшчына.

ЖУЛЕ́ЙКА *ж.* Жалейка; народны музычны інструмент у выглядзе дудкі з раструбам. *Куле́йка йгра́ць была́ тыка́я*. Нямойта. *Жуле́йка – гліня́нъя, длі́ннъя, і ды́рачкі дзе́лалі*. Кляпчэва.

ЖУ́ЛІК *м.* Гаворыцца ў адносінах да малых дзяцей. *Жу́лік ві́цепскі гэ́ты ма́лы*. Станюкі.

ЖУ́ЛІК *м. перан.* Маленькая бутэлечка гарэлкі. *Жу́лікі бы́лі, е́та мале́нькія буты́лачкі гарэ́лкі*. Леснікі.

ЖУМСЦЕ́ЦЬ *незак*. Хрумсцець. *Жумсці́ць жо́рскае штось на зуба́х*. Нямойта.

ЖУРАВЕ́ЛЬ, **ЖУРА́ЎЛЬ** *м.* Калодзеж з жураўлём. *Кало́дзеш з жураўлём – гэ́та журавéль*. Кляпчэва. *Жура́ўль кала кало́дзіжа ё*. Гарадзец.

ЖУРАВІ́НЫ *мн*. Журавіны. *У со́сніку журaві́ны раслі́. На Узьві́жанне ў журaві́ны хо́дзюць, яду́ць я́гады, каб галава́ ні бале́ла*. Багданава, Гарадзец, Дольдзева, Заазер’е, Запруддзе, Каралевічы, Кішуроўшчына.

ЖУРА́ЎЛЬ, **ЖУРА́Ў** *м.* Жораў. *Жураўлі́ ляця́ць высо́ка – зіма́ яшчэ́ далёка, а калі́ ні́зка – зіма́ блі́зка* (прыкмета). Гарадзец, Вялікі Азярэцк, Партызаны. *Жураў́і былі́, ча́плі*. Гарадзец, Багданава.

ЖУРБА́ *ж.* □ *Журба́ бядзе́ ня по́мач*. Каралевічы.

ЖУРЫ́ *толькі мн*. Вантробы, унутраныя органы. *Каб табе́ журы́ вы́шлі – з сярэ́дзіны папавы́шла* (праклён). Запруддзе.

ЖУТКІ́ *прым*. ◊ ЖУТКО́Ё ДЗЕ́ЛА. Надзвычай многа. *Машы́н – жутко́ё дзе́ла*. Ульянавічы.

ЖУЎТЛЯВА́ТЫ, **ЖУЎТЛЮВА́ТЫ** *прым*. Жаўтаваты. *Е́льнік мъладый, ён такі́ жуўтлява́ты*. Багданава. *Жуўтлюва́тыя пыдасі́нывікі расту́ць, дзе больш асі́ны*. Багданава.

ЖУЎТЛЯ́ВЫ *прым*. Тое ж. *Тэ́я грыбы́ жуўтля́выя такéя*. Алексінічы, Сянно. ЖУЎТЛЯ́ВІНЬКІ *памянш*. *У вару́шкі гало́ўка жуўтля́вінькыя*. Сукрэмна.

ЖУЎТУВА́ТЫ *прым*. Тое ж. *У нас пяскі́ жуўтува́тыя, на йіх расце́ць*. Самсоны.

ЖУЧО́К *м.* Невялікі жук. *Як у кыня́ чэ́рві, то дува́лі жучкі́ са ўсом, яны́ такéя бліску́чыя, зылацí́стыя*. Самсоны.

ЖУШЧЭ́ЦЬ *незак*. Скрыгатаць, хрусцець. *Бува́іць, што ў хле́бу пясо́к жушчы́іць на зуба́х*. Сукрэмна, Алексінічы, Фасаўшчына.

ЖЫ́ВА *прысл*. Хутка, паспешліва. *Жы́ва рабо́тать пайшо́ў*. Баравікі.

ЖЫВІ́ЧНЫ *прым*. ○ СМАЛА́ ЖЫВІ́ЧНАЯ. Жывіца; вадкая празрыстая смала, што выцякае са ствалоў хвойных дрэў у месцах іх пашкоджання. *Мёду, ву́ксусу, смалы́ жывí́чнай з сасны́ – і націра́нне тако́е*. Вялікі Азярэцк.

ЖЫВО́Т, **ЖУВО́Т** *м.* Жывот. *Ваду́ загава́раюць ат зълатніка́, на жываце́ зъгава́раюць. Каб ты е́здзіў жывато́м*! (праклён). Запруддзе, Багданава, Партызаны. *Жуво́т не́як забалі́ць, не́шта ве́рціцца, залатні́к зыгава́рваіць*. Заазер’е. ЖЫВАТО́К *памянш*. *Дай бо́жа здаро́ўя ў ру́чкі, у но́жкі, у жывато́к тро́шкі*. Каралевічы.

ЖЫВУ́ШЧЫ *прым*. Жывучы. *Каты́ жыву́шчыя*. Багданава, Неўгадава.

ЖЫВЫ́ *прым*. 1. Жывы. *Мо́жа, яна́ і цяпе́р жы́ва была́. Каб я так жы́ва была́.* Запруддзе, Алексінічы, Самсоны. *Але́ я аста́лася жы́ва. У іх жывэ́і пчо́лы?* Вялікі Азярэцк. 2. Жвавы, рухавы. *Яна́ така́ жыва́я ба́ба*. Каралевічы. ◊ ЖЫ́ВЫ-ЗДАРО́ВЫ. У добрым здароўі. ◊ НА ЖЫВЫ́ БОХ. З цяжкасцю. Леснікова, Буй, Запруддзе, Латыгаль, Партызаны, Цясішча. ◊ НА ЖЫВО́Е. Для жыцця. *Во шчэ на жыво́е асталі́ся, а е́лі і кра́скі, і шча́вель, і гнілу́шку*. Цясішча.

□ *Жывы́ ў я́му ні ля́жыш.* □ *Хоць жыво́му ў я́му лезь*. Каралевічы.

ЖЫГ *выкл.* Хутка пабегчы. *Каро́ва жыг у лес*. Каралевічы, Гарадзец.

ЖЫГ-ЖЫГ *выкл*. Пра імклівыя, хуткія рухі, дзеянні. *Жыг-жыг – (а)пало́ннікі у яко́й вы́гарцы ці што*. Багданава, Каралевічы.

ЖЫГА́ЛА, **ЖЫ́ГАЛА**, **ЖЫГА́ЛО** *н*. Джала. *Жыга́ла ў пчалы́*. Запруддзе, Каралі. *А жыга́ла ў въдня́ во тут, як ужа́ліць жыга́лам*! Серкуці. *Жы́гала пчала́ упусці́ла. Жыга́ло упусці́ла пчала́ і паме́рла*. Закур'е.

ЖЫГА́ЛА *н.* Лязо, вастрыё ў касе. *На во́струю ба́пку атбі́ў касу́, а на тупу́ю пупра́віў жыга́ла.* Леснікова.

ЖЫГА́ЦЦА *незак*. Жыгаць, апякаць (пра крапіву). *Жыгу́чка ду́жа жыга́іцца*. Савінічы.

ЖЫ́ГАЦЬ *незак*. Бліскаць. *Жы́гаіць мълъння́ жы́гаіць*. Дольдзева.

ЖЫ́ГНУЦЬ, ЖЫ́ГНАЦЬ *зак.* 1. Моцна ўдарыць. *Мала́ння мяне́ жы́гнула, ня по́мню, ско́лькі ляжа́ла*. Вялікі Азярэцк. 2. Бліснуць. *Жы́гнала маланння́. Як маланння́ жы́гнець, по́тым ня бось, сту́ку не на́да баяцца*. Вялікі Азярэцк.

ЖЫГУ́Н *м. перан*. Гарэза, непаседа. *Во жыгу́н, тут ёсць, тут німа́* [пра дзіця]. Фасаўшчына.

ЖЫДЗЕ́Й *прысл*. Радзей. *Като́ра гу́ста зва́рыцца, като́ра – жыдзе́й*. Вялікі Азярэцк.

ЖЫДЗЕ́ЙШЫ *прым*. Драбнейшы. *Карто́шка жыдзе́йшая така́я*. Міцюкова.

ЖЫ́ДКІ, **ЖЫ́ТКІ** *прым.* Вадкі. *Гру́дзью як ко́рміш, жы́дкім каб піта́ўся*. Каралевічы, Міцюкова. *Жы́ткі суп не́йкі еў*. Міцюкова.

ЖЫ́ЖА *ж*. Жыжка, цякучая сумесь вадкіх і цвёрдых рэчываў. *Жы́жу наво́зную зяць атка́таець*. Буй, Станюкі, Цясішча.

ЖЫ́ЖКА, **ЖЫ́ШКА** *ж*. Жыжка, вадкая частка стравы. *Жы́жку пасёрбаў*. Кляпчэва, Гарадзец, Нямойта, Цясішча, Неўгадава.

ЖЫ-ЖЫ-ЖЫ *выкл*. Гукі, якія перадаюць патрэскванне кастрыцы пры абпальванні. *Уво́й на крук і смуры́жылі – жы-жы-жы, каб кастры́ ні было́, і ўвой быў гла́дкі, мя́ккі*. Запруддзе.

ЖЫ́ЗНЕННЫ *прым*. Гаспадарлівы, руплівы, спрактыкаваны. *Хызя́ін быў харо́шы, талко́вы, жы́зьненны, цяпе́р тако́га ні найці́*. Савінічы.

ЖЫ́ЗНЯ, **ЖЫ́ЗІНЬ**, **ЖЫЗНЬ**, **ЖЫСЬ** *ж*. Жыццё. *У пе́сні жы́зня ўся*. Каралевічы, Вялікі Азярэцк, Розмыслава, Рэчкі, Неўгадава. *Жы́зінь мыя́ тыка́я, у мяне́ го́ре ёсь, ёсці яно́ ў ко́ждыга*. Сянно. *А у нас свая́ жы́зінь: сядзі́м старыкі́ ды гару́ім.* Марозаўка, Мянюцева, Дуброўкі. *Там у Крыму́ жысь была́!* Кішуроўшчына, Буй, Нямо́йта, Ракаў Засценак. *Жызнь пражы́ць – ду́жа бальшо́е дзе́ла*. Ульянавічы. *Усю́ жысь касі́ла і жа́ла*. Партызаны, Багданава, Запруддзе, Каралевічы, Нямойта, Міцюкова, Неўгадава, Дуброўкі.

□ *Жысь прайці́ – ня по́ля перайці́.* Ульянавічы.

ЖЫ́ЛА *ж*. Жыла, крывяносны сасуд. *Жы́ла на рука́х. Кап табе́ жы́лы пацягну́ла* (праклён). Запруддзе, Вялікі Азярэцк, Серкуці. *На рука́х жы́лы панабуха́лі*. ◊ НА ЎСЕ ЖЫ́ЛЫ. Як мага больш. *Бяры́ на ўсе жы́лы.* Закур'е.

ЖЫ́ЛІСТЫ *прым.* Моцны фізічна, дужы, вынослівы. *Такі́я жы́лістыя былі́* [хлопцы]. Дольдзева.

ЖЫ́ЛІШЧА *н.* Жыллё. *Прасі́ла, каб да́лі жы́лішча.* Гарадок.

ЖЫ́ЛКА *ж*. Крыніца. *Нівялі́кая жы́лка працікáіць, іна́ ні замірза́іць.* Латыгаль.

ЖЫ́ЛЛЕ *н. зб.* Жылы, крывяносныя сасуды. *Я перавя́зваю, жы́лле балі́ць усё.* Партызаны. ◊ ПАДЦЯГНУ́ЦЬ ЖЫ́ЛЛЕ. Аслабнуць здароўем. *Падцягну́ла жы́лле мне, хадзі́ць ні магу́.* Цясішча, Міцюкова, Серкуці.

ЖЫЛЛЁ *н.* Жыллё. *І хле́ба ні хвата́ла, і жылля́ ні хвата́ла.* Латыгаль.

ЖЫ́ЛЫ *прым.* Жылы, прызначаны для пражывання. *Жы́лы дом ці хлеў – нізве́сна.* Савінічы, Фасаўшчына.

ЖЫ́ЛЫ *прым.* Карэнны жыхар, тубылец. *Гэ́та на́да, сыно́к, кап тут хто жы́лы быў.* Буй.

ЖЫР *м.* Тук. *Жыр жо́ўценькі, у капу́сту ўкі́ніш, у суп.* Буй, Жохава.

ЖЫ́РНЫ *прым.* 1. Тоўсты. *Ён быў такі́ жы́рны, але́ не́дзе быў тры дні, стаў худы́.* Нямойта. 2. Тлусты. *Жы́рнаё са́ла.* Вялікі Азярэцк, Багданава.

ЖЫ́РНЫ *прым.* Чарназёмны. *На жы́рнай зямлі́ бу́льба ні распа́рваецца.* Запруддзе.

ЖЫ́ТА *н.* Жыта. *Зямля́ як няўдо́браная, жы́та плахо́е, зарадзі́ў касце́р.* Багданава. *Бо́гу бараду́ дзе́лалі, як дажына́лі жы́та.* Багданава. *На Йва́на Купа́лу йдуць па жыто́х.* Запруддзе. *Мітла́ расце́ць у жы́ці.* Розмыслава.

□ *Сухі́ май – бу́дзе жы́та як гай.* Марозаўка, Багданава, Вялікі Азярэцк, Гарадзец, Дольдзева, Заазер'е, Каралі, Кішуроўшчына, Партызаны, Ракаў Засценак, Чуцькі, Закур'е.

ЖЫ́ТНІ, **ЖЫТНЫ́**, **ЖЫ́ТНЫ** *прым.* Жытні, з жыта. *З жы́тняй мукі́ пяклі́.* Карпавічы. *Жы́тная мука́.* Запруддзе. *Жытнэ́я была́ мука́.* Запруддзе. *Жытно́е збо́жжа.* Міцюкова, Вялікі Азярэцк, Партызаны.

ЖЫ́ТНІК *м.* Апенька, якая расце ў час цвіцення жыта. *Ё ў нас апе́нькі-жы́тнікі, яны́ драбне́йшыя.* Цясішча, Запруддзе, Пожанькі, Сянно.

ЖЫ́ТНІК *м.* Сорт яблыкаў. *Жы́тнікі сало́ткія.* Пожанькі.

ЖЫ́ТНІШЧА *н.* Жытнішча. *На жы́тнішчы се́йілі бу́льбу і зярно́.* Гарадок.

ЖЫ́ТЦА *н.* Жыта (пра зерне). *Жы́тца звеі́ць.* Баравікі.

ЖЫХ *выкл.* Імклівы рэзкі рух. *Кот жых у сто́рану, а я цісь дзвяра́мі.* Багданава.

ЖЫ́ХАР *н.* 1. Жыхар, насельнік. *Стары́я жы́хары па піцізя́т со́тык агаро́ду ма́юць.* Каралевічы, Лытагаль, Партызаны, Ульянавічы. 2. Гаспадар. *Як не бу́дзеш скот мець, які́ ж ты жы́хар.* Дольдзева, Манголія.

ЖЫХА́РКА, **ЖЫ́ХАРКА** *ж.* Жылец, жыхар. *Ніякая жыха́рка я, с ко́йкі уста́ць ні магу́.* Розмыслава. *А я іка́я жы́харка адна́.* Дольдзева, Вялікі Азярэцк.

ЖЫ́ЦІЛКА *ж.* Жыхарка. *Я тут ні ста́рыя жы́цілка.* Рулёўшчына.

ЖЫ́ЦІНА, **ЖЫЦІ́НА** *ж.* 1. Каліва жыта. *Дзе́вяць жы́цін, хле́ба кро́шачку скру́цяць у кружо́лачку і астаўля́юць на по́лі – як дажы́нкі.* Запруддзе, Багданава. 2. Адно зерне жыта. *Адну́ жы́ціну ўкіне́ш, а ко́лькі адро́сткаў іна́ дасць!* Самсоны.

ЖЫ́ЦЦА *незак.* Жыць, існаваць. *Як ге́та жыло́ся.* Багданава.

ЖЫЦЦЁ, **ЖЫ́ЦЦЕ** *н.* 1. Жыццё. *Я п ні пръдълá п на сваём жы́цці.* Кішуроўшчына. 2. Лад жыцця. *Уся́кія жы́цці папро́бавала.* Гарадзец.

ЖЫЦЬ *незак.* Жыць, існаваць. *Жыве́ш дзень да ве́чъра. Жыве́ць на све́ці, як у карэ́ці.* Гарадзец, Багданава, Вялікі Азярэцк, Дольдзева, Запруддзе, Кляпчэва, Леснікова, Нямойта, Партызаны, Ульянавічы, Цясішча. *На́да жыць, паку́ль жыве́цца.* Гарадок. ◊ НА́ДА ЯК ЖЫЦЬ. Пра пільную патрэбу. Кішуроўшчына, Багданава, Нямойта, Сянно. ◊ ЖЫЦЬ АБ АДНЫ́М ДНІ. Не клапаціцца пра будучыню. *Жылі́ аб адны́м дні.* Серкуці.

ЖЫ́ЦВІК *м.* 1. Ліпеньская апенька. *Жы́цьвікі бу́дуць у ю́лі ме́сяцы.* Міцюкова. 2. Ранняя апенька. *Жы́цьвікі для со́лкі ні гыдзя́цца.* Міцюкова.

ЖЭ́ГНУЦЬ *зак.* Стукнуць, ляпнуць. *А ён як жэ́гнуў уразе́тку.* Кішуроўшчына.

ЖЭ́МЕР *м.* Жамерыны; адходы пасля адціскання соку, алею альбо іншага прадукту. *Цэт бе́лінькі, як мълачко́, жэ́мер выбра́сываць, у тра́пачкі астае́цца.* Багданава.

ЖЭ́НСКІ *прым.* Жаночы. Запруддзе.

ЖЭ́РАБЯ, **ЖЭРАБ'Я́** *н.* Жэрабя. *Цягну́ць жэ́рабя на́да была.* Запруддзе. *Пыця́гну́ць жэ^{а}рыб'я́, так дзялі́лісі.* Заазер'е.

ЖЭ́РДАЧКА *ж*. Курасадня. *На жэ́рдачках сядзе́лі ку́ры, зіму́юць у хле́ві*. Станюкі, Вялікі Азярэцк.

ЖЭ́РТВА *ж*. Міласціна. *Былі́ жабракі́ з му́зыкай, хо́дзюць, і выно́сілі жэ́ртву яку́ю*. Рассвет.

ЖЭРЦЬ *ж*. Жэрдка. *Ны таку́ вос ні абіра́чыйіш, катко́м ток вы́рыжыць, а жэрць пыт снапы́, і пайе́дзіш*. Міцюкова, Гарадзец.

З

З, **ІЗ**, **ІС** *прыназ.* 1. З. *Карэ́ц рабі́лі з кары́, чыні́лі калба́сы ім.* Буй. *Е́хуў я з Яно́ва.* Жохава, Нямойта, Запруддзе, Міцюкова. *Карзі́ны са́мі плялі́ із лазы́, а цяпе́р с про́валкі плятýць. Се́ілка кру́глая іс сало́мы, палаце́нца на шыю – і се́юць.* Запруддзе. *Карэ́ц із лазі́ны здзе́лаіш і ў кішку́ ўто́ркніш і тады́ мя́са ці́скаіш, ці́скаіш, і яно́ ідзе́ць. У ру́кі карцо́м!* Багданава. *Рэ́шата із сасны́ рабі́лі.* Жохава. *Дош іс гра́дъм пъласо́й прайшо́ў.* Гарадзец. *Іс съмалётаў нас бамбі́лі.* Серкуці. *Із жы́та руса́лкі, як красу́юцца, выска́кываюць.* Багданава. 2. У час. *Міко́лы тры, во не́ік з во́сіні быва́іць.* Запруддзе. 3. Пасля. *З вайны́ аста́лісі, нічаво́ ні было́.* Гарадзец, Багданава, Вялікі Азярэцк, Нямойта, Дольдзева, Партызаны. 4. Ад, з-за. *Із вады́ ста́ла мне* [хвароба]. Запруддзе. *Іна́ памірла́ з гарэ́лкі.* Запруддзе, Пожанькі. *Ма́тка з ро́ду паме́рла.* Буй. 5. З ліку. *Цяпе́р із восімдзісяці́ хат зъстало́ся з дзе́сяць хат.* Фасаўшчына.

ЗА *прыназ.* 1. За. *Зъ гаро́дъмі выда́ ёсь, а ён і кало́дзіш нъ дварэ́ вы́капаў. До́бра жыла́ за ім.* Вялікі Азярэцк, Гарадок, Івоні, Каменшчына, Партызаны, Рассвет, Сянно, Неўгадава. *За цялёнка дзе́сіць со́тык даю́ць.* Чуцькі, Заазер’е. 2. На. *Се́на за і́мі, дро́вы за і́мі, і бу́льбу къпа́юць дзе́ці. І скот за ёю, усё ро́біць хъзя́йства зъ ба́бъй.* Заазер’е, Партызаны. 3. Па, з мэтай. *На́да вяро́вачку ўзяць, хле́ба кусо́чак і пайду за каро́вай.* Латыгаль, Міцюкова. 4. З-за, ад. *Я за слёзы і зрэ́ньне пацíра́ла. За гэ́ту ха́ту і гару́ю.* Баравікі, Кішуроўшчына. *За гэ́та, што въда́ стъя́ла, высо́кія гра́ды.* Рассвет. *Зна́іця, за што младзёш ні хаце́ла?* Фасаўшчына. *Выстръйі́ўсі сын зъ мяне́.* Неўгадава. 5. У час. *Нас за вайну́ бамбі́лі ве́рна ра́за тры.* Івоні. 6. Замест. *Нам цёлку да́лі зъ кабылу.* Серкуці. 7. Праз, цераз (пры ўказанні на прамежак часу). *За́ўтра Пятро́, ат Іва́на за пяць дней.* Вялікі Азярэцк, Заазер’е. 8. У якасці. *За ба́пку хадзі́ла. Мяне́ бра́ла атцо́ва сістра́ за до́чку.* Нямойта, Заазер’е. 9. Да пэўнай мяжы. *Сак за кале́на быў.* Багданава.

ЗА ТО́Е ШТО *злучн.* Таму што, бо. *За то́е што старыкі́ былі́, прывы́клі дъ зямлі́.* Гарадзец.

ЗААЦЕХНІ́ЦА *ж.* Заатэхнік. *Зааце хні́цай тут рабо́тала.* Міцюкова.

ЗАБАБО́НІСТЫ *прым.* Зморшчаны. *Смаршкі́ і страчкі́ ўсе, як кішка́ ў кабана́, ўсе забабо́ністыя, ў забабо́рушках, кыля зямлі́, ува́лістыя.* Серкуці.

ЗАБАБО́НЫ *толькі мн.* Забабоны, прымхі. *Я забабо́нам ге́тым ня ве́рыла.* Жохава, Алексінічы.

ЗАБАБО́РУШКА *ж.* Звіліна, складка. *Смаршкі́, як кішка́ ў кабана́, ў забабо́рушках, ува́лістыя.* Серкуці.

ЗАБАБУ́РЫ *мн.* 1. Няроўнасць на лязе брытвы, касы. *Стаў брыць, а там такі́я зъбабу́ры.* Ульянавічы. *Зъбабу́р паълуча́йіцца ны касе́.* Заазер’е. 2. Зморшчакі. *У зыъбабу́ры ру́кі бяру́цца по́сьлі сьціра́ння білля́.* Заазер’е.

ЗАБАБРУ́ХІ *мн.* Няроўнасць на лязе брытвы, касы. *Зъбабру́хі ў касе́ бува́юць ад пераклёпу кляўцо́м пылытна́ касы́.* Леснікова, Заазер’е.

ЗАБАБУ́РЫСТЫ *прым.* Зморшчаны. *Страчо́к бо́лі такі́ зъбабу́рысты, пamо́ршчыный.* Баравікі.

ЗАБАБЫ́РКІ *мн.* Зморшчакі. *Забабыркі ста́ліся, ко́жа сабра́лася.* Манголія.

ЗАБА́ВА *ж.* Забаўлянне, гульня. *Мальчакі́ цэ́лы дзень у званы́ зво́няць – заба́ва ім.* Нямойта.

ЗАБА́ВІЦЬ *зак.* Закалыхаць. *Ба́ба зъба́віла, спаць зъхаце́ла?* Галашчакіна.

ЗАБА́ВІЦЬ *зак.* Затрымаць. *Мо́жа, хто зъба́віў ба́пку.* Цясішча.

ЗАБАЛЕВА́ЦЬ, **ЗАБА́ЛІВАЦЬ** *незак.* 1. Захворваць. *Заъбалева́ў дзяцёнак.* Цясішча, Нямойта. 2. Заражаць інфекцыяй. *Заба́лівала дзіцёнка там.* Цясішча, Нямойта.

ЗАБАЛЕ́ЦЬ *зак.* Захварэць. *Ні адзі́н мой ні забале́ў дзіцёнък* [тыфам], *пубяру́ адзе́жу, памы́ю.* Багданава, Пожанькі, Цясішча.

ЗАБАЛТА́ЦЬ *зак.* Закалаціць, размяшаць. *Забалта́іш куле́ш і ў печ, кап скіпе́ў, і жы́рам запраўля́юць.* Нямойта.

ЗАБАРАНІ́ЦЬ *зак.* Абараніць. *Бо́гу мо́лімся, кап Бох засцяро́х, забарані́ў.* Багданава, Леснікова, Мянюцева.

ЗА́БАРСНІ *мн.* Аборы. *За́барсні у лапця́х засма́ргаваеш.* Савінічы.

ЗАБЕРАСТО́ЎКА *ж.* Запячатванне мёду ў сотах. Кляпчэва.

ЗАБІВА́ЦЦА *незак.* Біцца. *Ка́ждую вясну́ прыляці́ць адзі́н буця́н і зъбіва́йцца да паўсме́рці, і дзю́бкъмі, кры́ллім, і ня пу́сціць па́ру буцяно́ў ні за што.* Нямойта.

ЗАБІВА́ЦЬ *незак.* 1. Зарастаць. *Траво́й забіва́ець карто́шку.* Івоні. 2. *перан.* Займаць многа часу. *Зако́н Бо́жы забіва́ў усё на све́це.* Станюкі.

ЗАБІДУВА́ЦЬ *зак.* Забядаваць, засмуціцца. *А іна́ забідува́ла.* Нямойта.

ЗАБІРАСТАВА́НЫ, **ЗАБЯРЭ́СТАВАНЫ** *дзеепрым.* Запячатаны ў сотах (пра мёд). *Калі́ мёт забірастава́ны, ён вады́ не іме́іць. Късда́ мёт зъбярэ́стъвъны, он іме́іць тры́ццаць працэ́нтъў вла́гі.* Кляпчэва.

ЗАБІРА́ЦЬ *незак. перан.* Разбіраць, апаноўваць. *Віда́ць было́, што яе́ забіра́ець.* Запруддзе.

ЗАБІ́ТЫ *дзеепрым.* Вымашчаны, утрамбаваны. *Ток глі́най забі́ты.* Запруддзе.

ЗАБІ́ТЫ *дзеепрым.* Забіты (цвікамі). *Пе́рвая ха́та стаі́ць у Рэ́чках забі́тая.* Апечкі. ◊ СПАЦЬ ЯК ЗАБІ́ТЫ. Моцна спаць. Вялікі Азярэцк.

ЗАБІ́ЦЦА *зак.* 1. Забіцца, разбіцца. *Я́стръп забі́ўся тут, урэ́заўся ў шчыке́т. Кап ты забі́ўся!* (праклён). Багданава, Гарадзец, Рэчкі. 2. Ударыцца. *Ішла́, во забі́лася тут нъ паро́зе, пъвалі́лася.* Багданава. ◊ ХОЦЬ ЗАБІ́СЯ. Пра безвыходнае становішча. Запруддзе.

ЗАБІ́ЦЬ *зак.* 1. Пазбавіць жыцця. *Гаво́руць, дзвіна́ццаць грахо́ў с сябе́ скініш, як змяю́ заб'е́ш.* Запруддзе. *Не́міц пале́с зъ курмі́ пат печ, атту́ль лес, а йна яму́ тъпаро́м пъ главе́ і забі́ла на смерць.* Закур'е. *Як заб'ець лягу́шку, то дош бу́дзіць* (павер'е). Запруддзе. *Калі́ заб'е́ш ла́стаўку – бу́дзіш шэ́ры* (павер'е). Карпавічы, Багданава, Заазер'е, Нямойта, Рассвет, Серкуці, Цясішча. 2. Убіць, глыбока ўвагнаць. *Ко́лікі заб'ю́ць у зямлю́.* Запруддзе. 3. Біць, трэсці (пра кашаль). Буй, Запруддзе, Кішуроўшчына.

ЗАБІЧАВА́ЦЦА *зак.* Замардавацца, знясіліцца. *Я і́мі зъбічу́юсь, на́да прадава́ць* [пра парасят]. Каралевічы.

ЗАБЛЕ́ДУШ *м.* Бледнатвары чалавек. *Забле́душ – худы́, бле́дны чылаве́к.* Заазер'е, Дольдзева, Запруддзе.

ЗАБЛУДЗІ́ЦЦА *зак.* Заблудзіцца. *Калі́ хто зъблудзі́ўсі, тады́ ўжо на́да гука́ць.* Багданава.

ЗАБЛУДЗІ́ЦЬ *зак.* Выпадкова патрапіць. *Калі́ адна́ і заблу́дзіць му́ха, то ніч́о́га.* Ульянавічы.

ЗАБО́Й *м.* Прыстасаванне для выціскання алею. *Забо́й – дзве па́лкі, мяшо́к ло́жыць, клі́нья сжыма́юцца – і ма́сла выжыма́ецца. Спецыя́льнае прыспасабле́ніе выда́ўліваць ма́сла.* Міцюкова.

ЗАБО́ЙКА *ж.* 1. Клінок для замацавання касы на касавільне. *Забо́йка – клíно́к такі́ у касе́.* Фасаўшчына, Дольдзева. 2. Пятка ў касе́, дзе закладаецца забойка. Нямойта.

ЗАБО́РАЧКА *ж.* Складка. *У смъ^ы^ршках забо́рычкі ёсь.* Багданава, Латыгаль, Ульянавічы, Закур'е.

ЗАБО́РЦЫ *мн.* Жыхары вёскі Забор'е. *То́лькі для забо́рцаў хлеб даю́ць.* Ракаў Засценак.

ЗАБО́ТА *ж.* Клопат. *Ад забо́т балі́ць гълъва́.* Запруддзе, Міцюкова, Партызаны.

ЗАБРА́ДЖАНЫ *дзеепрым.* Забраны, арыштаваны. *І раскула́чаны, і ба́цька зъбра́джаны, а ў палі́цыю ні пайшо́ў.* Рэчкі.

ЗАБРА́НЫ *дзеепрым.* Тое ж. *Цётка была́ зъбра́ныя.* Алексінічы.

ЗАБРА́ТЫ *дзеепрым.* Тое ж. *Раскула́чаныя і ба́цька былі́ зъбра́ты.* Рэчкі.

ЗАБРА́ЦЬ *зак.* 1. Забраць. *Ну, э́та ш не́міц забра́ў.* Леснікова, Партызаны. 2. Прызваць на вайсковую службу. *Бра́та майго́ забра́лі ў парцiза́ны.* Цясішча. 3. Арыштаваць. *Дзя́цька быў пе́рвы камуні́ст, яго́ ў Яжо́ўшчыну забра́лі, ён апо́х, прышо́ў уве́сь як пампу́шка.* Чуцькі. *У нас дзе́сяць чалаве́к забра́лі, у адну́ ноч у тры́ццаць фтаро́м*

гаду́. Станюкі. 4. Захапіць, залезці на суседнюю чужую паласу. *Зыбра́ла мой лён, зале́зла ў маю́ пыласу́*. Заазер'е.

ЗАБРУСЕ́ЦЬ *зак*. Зацвярдзець. *У каро́вы мастыт, яна́ забрусе́ла, маълака́ німа́ і цялёнку.* Парэчча. *Як ві́ма забрусе́іць, атрэ́ж кусо́чак хле́ба, соль праз кля́мку тры разы́ выцягні – тры разы́ даць з'е́сці – і про́йдзець*. Каралі.

ЗАБРЫДЗЕ́ЦЬ *зак*. Занудзіць. *Усё выпіў, усю́ мікстýру адра́зу – і хоць бы забрыдзе́ла.* Ульянавічы.

ЗАБРЫТА́ЦЬ, **ЗАБРАТА́ЦЬ** *зак*. 1. Надзець аброць на каня. Гарадзец. 2. Накінуць вяроўку на рогі. *Я забрътáла каро́ўку.* Баравікі.

ЗАБРЫ́ТЫВАЦЬ *незак*. Надзяваць аброць на каня. *Забры́тываюць къня́, на́да броць нъ яго́ адзе́ць, забрыта́ць.* Гарадзец.

ЗАБУРЫ́ЦЦА *зак*. 1. Паваліцца. *Я ішла́ і забуры́лася.* Дольдзева. 2. Разбурыцца, разламацца. *Ле́тась узіла́, сыно́к, і пе́чка забуры́лься*. Буй. 3. Абрушыцца. *Ха́та – гніллё, іна́ ско́ра забу́рыцца.* Нямойта, Багданава, Івоні, Кішуроўшчына, Міцюкова, Рулёўшчына, Рэчкі, Чуцькі.

ЗАБУРЫ́ЦЬ *зак*. Разбурыць, раскідаць. *Дзед, вы́йдзі, забу́руць на́шы дро́вы.* Гарадзец, Нямойта, Мянюцева.

ЗАБЫРЛА́ЦЬ *зак*. Дрэнна, з агрэхамі забаранаваць. *Забырла́ў ячме́нь*. Фасаўшчына.

ЗАБЫ́ЦЦА *зак*. Забыць. *Як што забу́дзіцца на вясе́ллі, то ска́жуць, бу́дзіць ніўда́ча*. Вялікі Азярэцк, Багданава, Заазер'е, Запруддзе, Машчоны, Ракаў Засценак, Серкуці, Неўгадава.

ЗАБЯЛІ́ЦЬ *зак*. Забяліць, прыправіць страву малаком. *Зъбялі́ла мълако́м*. Кляпчэва.

ЗАБЯСПЕ́ЧЫЦЬ *зак*. Забяспечыць. *Зра́зу забяспе́чуць сваю́ рэспу́бліку*. Ульянавічы.

ЗАВА́РЫВАЦЬ *незак*. Заварваць, заліваючы кіпенем. *У по́піл зава́рывалі і ў по́піл кла́лі тыя скуты́*. Багданава.

ЗАВАДНЫ́ *прым*. Запальчывы. *Завядзе́цца, заваднáя така́я*. Гарадзец.

ЗАВАЛА́ЦЬ *зак*. Паклікаць, зазваць. *Тут адна́ прыйдзіць пад каро́ву, я заъвала́ю яе́. Я завала́ю На́дзю сюды́, хай пяе́ць*. Міцюкова.

ЗАВА́ЛЕНЫ *дзеепрым*. Парослы, зарослы. *Хмызняко́м усё зава́лена*. Баравікі.

ЗАВА́ЛІНА *ж*. Прызба. *Зава́ліну та́та усігда́ абсыпа́ў*. Серкуці.

ЗАВА́ЛІНКА *ж*. Тое ж. *Ста́ла на зава́лінку кала ха́ты і стаю́.* Савінічы, Алексінічы, Вялікі Азярэцк, Гарадзец, Дольдзева, Ракаў Засценак.

ЗАВА́ЛІННЯ *н. зб*. Тое ж. *Къстра́, мя́лінне къла ха́ты апсыпа́лі, на ві́льчык нъсі́лі, зава́ління рабі́лі*. Каралі.

ЗАВАЛІ́ЎШЫ *дзеепрысл*. Загрувасціўшы. *Каб на стале́ ўсё стая́ла стол заваліўшы.* Чуцькі.

ЗАВАЛІ́ЦЦА *зак*. Упасці, паваліцца. *Ве́цір дуну́ў, і дзе́рыва зъвалі́лыся*. Нямойта, Багданава. *А я ні магу́ так стъя́ць, каб ні зъваліцца, так нагну́лься на шчыке́т*. Дольдзева.

ЗАВАЛІ́ЦЬ *зак*. 1. Паваліць. *Ай ё, ты мяне́ зава́ліш*. Станюкі. 2. Забіць, зарэзаць. *У свіне́й б'юць даўбе́шкай, зачапі́лі, дзёрнулі, ён* [кабан] *– кулі́к – і завалі́лі*. Жохава, Партызаны.

ЗАВАЛІ́ЦЬ *зак*. 1. Забяспечыць звыш патрэбы. *У нас дзе́сяць сваі́х я́блынь, як зава́люць, то дзець не́куда.* Баравікі. 2. Закласці; пра хваравітае адчуванне ў горле, звязанае з ускладненнем дыхання. *Заъвалі́ла гло́тку*. Гарадзец.

ЗАВА́ЛКІ *толькі мн*. Нарывы ў горле пры ангіне. *Зава́лкі пасе́лі*. Гарадзец.

ЗАВАЛО́ЧАНА *дзеепрым*. Нанесена, нацягнута. *Там сто́лькі ёсь на ба́ні, зъвало́чана.* Марозаўка.

ЗАВАРА́ЧАЦЬ *незак*. Заварочваць. *Яна́ па-сво́йму завара́чаець*. Івоні.

ЗАВЕЗА́ЦЦА *зак*. З'явіцца завязі. *На кусту́ вро́дзе я́гад мно́га завеза́лась.* Івоні.

ЗА́ВЕРТ, **ЗА́ВІРТ** *м*. Пятля для прымацавання аглобляў. *Ра́ньшы агло́блі нъ за́крутах былі́, дзе́лалі з лазы́, называ́лісь за́верты, і дзіржа́лась аглабля́*. Гарадзец,

Нямойта. *Ра́ньшы жале́за ні было́, дзе́лалі з лат за́вірт, і дзіржа́лася так аглабля́. Цяпе́р нъзыва́юць пітля́, кру́ча*. Гарадзец.

ЗА́ВЕРТКІ *мн*. Аглоблі, прымацаваныя да саней. *За́верткі – е́та ў нас ка́жуць*. Станюкі.

ЗАВЕ́РЧАВАЦЬ *незак*. Закручваць. *Тка́лі ху́сткі заве́рчаваць на галаву́*. Неўгадава.

ЗАВЕ́СЦІ *зак*. 1. Завесці, адвесці. *Бронь бох, завёў невядо́ма куды́*. Партызаны. *Я галаву́ заваду́, плю́нула: ні пайду́ бо́лій*. Багданава. 2. Завесціся, непакоіцца. *Я гълаву́ зъвяду́, ду́маю, а дзяце́й трэ́ба гудува́ць, ён ня вы́лізіць атту́ль* [з магілы]. Багданава.

ЗАВО́ДЗІЦЬ *незак*. Заводзіць. *Ён нас у кварці́ру заво́дзіць і со́дзіць за стол*. Багданава.

ЗАВЕ́СЦІ, **ЗАВЕ́СЦЬ** *зак*. 1. Завезці. *Іду́ каня́ папрасі́ць у бальні́цу заве́сьць*. Багданава. 2. Пасадзіць, развесці. *Я была́ завіла́ і піво́ню, і кашта́ны.* Самсоны.

ЗАВЕ́СЦІСЯ *зак*. 1. Развесціся, распладзіцца. *У цябе́, брато́к, тру́тняў завяло́ся*! Неўгадава. 2. Утварыцца. *Кап ко́рачка зъвіла́ся на хле́бі, шчапа́іш па́лачку і па́ліш.* Карпавічы. 3. Пачаць бойку. *Дзе́вачкі завяду́цца бі́цца, ста́нуць куры́ць*. Запруддзе, Багданава. *Завяду́цца бі́цца са́мі з сабо́й*. Запруддзе.

ЗАВЕ́СЫ *мн*. Завесы; металічныя пласціны, створкавыя ці суцэльныя, якімі прымацоўваюць да вушака дзверы, аконныя рамы. *Скрыпя́ць дзве́ры, я ўзіла́ і вады́ ліну́ла на гэ́тыя заве́сы, і ні скрыпя́ць*. Багданава.

ЗАВЕ́ЯЦЬ *зак*. Засыпаць, занесці снегам. *Заве́ялі ў снігу́ і бу́дзім ліжа́ць.* Кішуроўшчына, Неўгадава.

ЗАВІ́ДЗЕЦЬ *зак*. Убачыць. *Як заві́дзіць, што з су́мкай, баі́цца дзяўчо́нка.* Івоні.

ЗАВІ́ДЛІВЫ *прым*. Зайздросны. *Заві́длівы ты, што ты заві́дуеш*? Гарадзец, Баравікі.

ЗА́ВІДНА *прысл*. Завідна, засветла. *Хоць ба́бка за́відна дамо́й за́йдзець*. Нямойта.

ЗАВІДО́ЎШЧЫЦА *ж*. Загадчыца. *А няве́стка там завідо́ўшчыцай рабо́тала*. Партызаны.

ЗАВІЗА́ЦЦА *зак*. Завязацца; утварыцца пасля цвіцення (пра плады). *Про́шлы гот зъвіза́ліся былі́ і пръпа'лі.* Серкуці, Івоні.

ЗА́ВІЗЬ *ж*. Завязь. *За́візь абва́льваецца ў гурка́х*. Цясішча, Івоні.

ЗАВІНА́ЦЦА *незак*. Старацца. *Як завіна́ўся віціна́р, то каба́н падняўся*. Дольдзева.

ЗАВІРУ́ХА *ж*. Завіруха. *Тъка́я ду́я была́, завіру́ха*. Каралевіы.

ЗАВІРША́ЦЬ *незак*. Завяршаць, рабіць верх у стозе, капе сена. *Зъвірша́лі капу́ пла́сцікым*. Леснікова.

ЗАВІ́СНУЦЬ *зак*. Павіснуць зачапіўшыся. *У лес паедзіць, заві́сніць дзе́рава – на друго́е паві́сне – ён го́цая, паку́ль ні зва́ліць*. Жохава.

ЗАВІХА́ЦЦА *незак*. Завіхацца. *А ён там зарабі́ўся, завіха́ўся і зыба́віўся.* Багданава.

ЗАВІ́ЦЦА *зак*. Закучаравіцца. *Біз ша́пкі пахо́дзіць, каб вы зна́лі, як заўю́цца валасы́*. Партызаны.

ЗАВІШЧЭ́ЦЬ *зак*. Заскавытаць. *Завішчэ́ў саба́ка, ён яго́ пу́гаю*. Рэчкі.

ЗАВО́ШТА *займ*. Завошта, за што. *Така́я жысьць дрэ́нная ў чужо́й сям'е́, ні купі́ць заво́шта*. Нямойта. *Німа́ заво́шта, чым бага́ты, тым і ра́ды.* Чуцькі.

ЗАВУ́ЖАВАЦЬ *незак*. Ставіць новыя васковыя пласціны на рамы (?). *Мо́жна заву́жаваць со́ты, яны́* [пчолы] *атцягаюць со́ты і наліва́юць мёт*. Вялікі Азярэцк.

ЗАВУЧА́ЦЦА *незак*. Вучыцца, асвойваць што-н. *Адзі́н ат аднаго́ і завуча́ліся*. Партызаны. *Завуча́лісі ад чацвёртъга кла́са танцъва́ць*. Каралевічы.

ЗАВУШНІ́ЦЫ *мн*. Завушніцы. *Ні чапа́й ні завушні́ц, ні кале́ц е́тых, а то прападзе́ш.* Нямойта, Вялікі Азярэцк, Гарадзец, Каралі.

ЗАВУЮВА́ЦЬ *зак*. Заваяваць. *Кап уста́лі і ўві́дзілі* [мужы], *што яны́ завуюва́лі.* Нямойта.

ЗАВЫ́ЦЬ *зак*. Завыць. *Воўк завы́ў, і ба́цька ў трубу́ завы́ў, ён тады́ і патхо́дзіць.* Багданава.

ЗАВЯДЗЁНКА *ж.* 1. Звычай. *Завядзёнка былá такáя: на Купáла усé збірáюцца і ідýць у кусты́ ці ў жыта, гуля́юць*. Партызаны, Багданава, Гарадзец, Запруддзе, Нямойта. 2. Звычка. *Тъкáя завядзёнка былá, кап крапчэ́й бэ́лькі трымáлісі, трáму клáлі*. Гарадзец.

ЗАВЯ́ЗАНЫ *дзеепрым*. Завязаны. *І тáя кýкла стаі́ць зъвя́заная на пóлі, пакýль янá там ужэ́ і пръпадзé.* Багданава.

ЗАВЯЗА́ЦЦА *зак*. Завязацца, пачацца (пра бой). *Нéмцы як прыéдуць, бой зъвя́жыцца*. Гарадзец.

ЗАВЯЗА́ЦЬ *зак*. 1. Звязаць. *Тады́ вы́пылім там, хлеп палóжым і кýклу зъвя́жам.* Багданава, Вялікі Азярэцк, Гарадзец. 2. Завязаць, змацаваўшы канцы вузлом. *Ідзéць у Сяннó, капéйкі у рох завя́жыць, у рашкі́ завя́заныя.* Запруддзе.

ЗАВЯ́ЗАЧКА *ж.* ◊ ПАД ЗАВЯ́ЗАЧКУ. Вельмі многа. *Во цяпéр ёй рабóты до, пъд завя́зачку*. Партызаны.

ЗАВЯ́ЗВАЦЦА *незак*. Завязвацца; утварацца пасля цвіцення (пра плады). *Як я́блычкі завя́звуюцца, мóжна сéяць*. Партызаны, Багданава.

ЗАВЯ́ЗВАЦЬ *незак*. Перавязваць. *У ніты́ ні́тка ні пападзéць, а ідзéць назáд, такóй ні́ткай завя́звалі рукý – і лягчэ́й.* Цясішча.

ЗАВЯРНУ́ЦЦА *зак*. 1. Адвярнуцца. *Зъвярнýся я ў кутóк і тры чáрачкі ў ратóк* (з песні). Каралевічы. 2. Загнуцца. *Клёп прыъвірáлі нóхцім, кап ні зывярнýла жыгáла.* Леснікова.

ЗАВЯРНУ́ЦЬ *зак*. Запоўніць прастору. *Дым завéрніць – і свéту не відáць*. Запруддзе.

ЗАВЯРЦЕ́ЦЦА *зак*. Павярнуцца. *Рукá балі́ць – не завярчýся*. Чуцькі.

ЗАВЯРЦЕ́ЦЦА *зак*. Апрануцца. *Абы-як надзéніцца, завéрціцца.* Мянюцева.

ЗАВЯ́РЧЫВАЦЬ *незак*. Паварочваць. *Завя́рчывалі, дакýль міжá.* Карпавічы.

ЗАГАВА́РВАЦЬ, **ЗАГАВА́РЫВАЦЬ** *незак*. Лячыць замовамі. *Пéрвы ці паслéдні* [дзіцёнак] *у мáткі мóжыць зъгъвáрваць.* Дольдзева, Рулёўшчына. *Ат ві́ху, ат рóжы, ат вужáкі зъгавáрваюць усё лю́дзі*. Запруддзе. *Зъгъварывала, мой мáліц сцішáецца, сціх і заснýў.* Партызаны, Багданава, Каралевічы, Закур’е.

ЗАГАВА́РЫВАЦЦА *незак*. Загаворвацца. *Інá зъгавáрыіцца ужó, бóлі дзевянóста гот.* Багданава.

ЗАГАВАРЫ́ЦЬ *зак*. Вылечыць замовай. *Мáльчык стры́жаны, як трасéцца, баі́цца людзéй, зъгаварыла ад галавы́.* Каралевічы.

ЗАГАВЕ́ЦЬ *зак*. Пачаць пасціцца. *Зъгавéіш – тóлькі пóснае есць*. Запруддзе.

ЗА́ГАВІНЫ, **ЗА́ГВІНЫ** *толькі мн*. Загавіны; апошні дзень перад пачаткам посту, калі дазвалялася есці скаромнае. *Зáгавіны, а калі́ яны́ бывáюць, ні знáю.* Міцюкова. *Зáгвіны – пасці́м*. Самсоны, Запруддзе.

ЗАГАВО́Р, **ЗАГАВА́Р** *м*. Замова. *Зъгавóр ат упýду ёсь*. Каралевічы, Міцюкова, Партызаны. *Загавáр нéйкі умéіць дзéлаць*. Запруддзе.

ЗАГА́ДАВАЦЬ *незак*. Загадваць. *Мая кінъла і не пайшлá у шкóлу, мáма і загáдъвала і крычáла*. Багданава.

ЗАГАДА́ЦЬ *зак*. Загадаць, распарадзіцца. *Загадáла вам парабóтаць*. Розмыслава. *Бáцюшка зъгъдáець мълады́м пъцълъвáцца.* Партызаны, Гарадзец, Заазер’е.

ЗАГАДА́ЦЬ *зак*. Задумаць што-н., трымаючы ў памяці або варожачы. *Я зъгадáла: пры́йдзіць Я́ша, сім’я́ бýдзіць*. Каралевічы.

ЗА́ГАДЗЕ *прысл*. Загадзя. *Зáгадзе ўзялá бялéт*. Багданава.

ЗАГАДЗІ́ЦЬ *зак*. Дагадзіць. *Ён мóжа ні загадзі́ў?* Фасаўшчына.

ЗАГА́ТКА *ж*. Загадка. *Што йта éта зыъгáтка, што пыъд я́йцамі глáтка* [скаварада з яешняй; (адгадка)]. Каменшчына.

ЗАГАІ́ЦЦА *зак*. Загаіцца. *Мой пáліц быстрэ́й загаі́ўся*. Леснікова, Кішуроўшчына.

ЗАГАІ́ЦЬ *зак*. Вылечыць. *Лóпнъла гéтак вéна, пашлá у бальні́цу, загаілі, цяпéр карóў дóіць*. Запруддзе.

ЗАГАЛАСІ́ЦЬ *зак*. Загаласіць. *Сын як загалóсіць: па мне зязюля кукýіць, прызнáлі глісты́.* Нямойта.

ЗАГА́НІЦЬ *зак*. Зганіць, абразіць, аблаяць. *Ён сваю́ жо́нку га́дка зага́ніў, яна́ была́ така́ гразню́ха.* Самсоны.

ЗАГАНЯ́ЦЦА *незак*. Замацоўвацца. *Ён, ка́мень нажда́чны ў тачылé, на валу́ зъганя́іцца, заклінóўваіцца.* Жохава.

ЗАГАНЯ́ЦЬ *незак*. Заганяць. *Заганя́й ку́рак у хлеў*. Багданава.

ЗАГА́РАВАЦЦА *незак*. Загарацца. *Лу́піць красівóм, губа́ зага́раваецца*. Каралі.

ЗАГАРАДЗІ́ЦЬ *зак*. Перагарадзіць, паставіць перашкоду. *На Купа́лле пашу́цяць, запру́ць кагó-нéбудзь, зъгарóдзяць.* Нямойта.

ЗАГАРА́ДЖВАЦЬ *незак*. ◊ ЗАГАРА́ДЖВАЦЬ МАЛАДЫ́Х. Звычай перапыняць вясельны поезд, перагароджваючы дарогу. Сянно.

ЗАГАРНУ́ЦЬ *зак*. Згарнуць у адно месца, згрэбці. *Пéчку нъта́пліюць, зъгарну́ць жар*. Буй.

ЗАГАРО́ДДЗЕ *н*. Агароджа, плот. *Цэ́лы гот къля загарóддзя хадзі́ў*. Запруддзе.

ЗАГАРО́ДКА *ж*. Абгароджанае месца для жывёлы. *Зыгна́лі карóў у зыгарóдку.* Запруддзе.

ЗАГАРЭ́ТЫ *дзеепрым*. Загарэлы. *Ні загарэ́тыя дзéці, бéлень*. Гарадзец.

ЗАГАРЭ́ЦЦА *зак*. Загарэцца. *І паку́ль я прыбéх, ха́та, і хлявы́, і клець зыгарэ́лісі, а анба́р не.* Міцюкова. *Зъгары́сь ты га́рам са сваёй палу́чкай!* Партызаны. *Кап яна́ зъгарэ́лься* (праклён). *Макры́ца ўрэ́дная, кап іна́ зъгарэ́лься.* Кішуроўшчына.

ЗАГАТУЎЛЯ́ЦЬ *незак*. Нарыхтоўваць. *Смаршкí і страчкí зъгътуўля́юць* [нарыхтоўчыя пункты]. Серкуці.

ЗАГА́ШУВАЦЬ *незак*. Разводзіць вадой. *Лу́гу з пóпелу зъага́шуем*. Закур’е.

ЗА́ГВАЗДКА *ж*. Загваздка; жалезны пруток, цвік для замацавання кола на восі. Серкуці, Гарадзец, Станюкі.

ЗАҐІМНЮ́ЗІЦЬ *зак*. Загіпнатызаваць. *Цыга́нкі зыґімню́зілі адну́ ба́бу, то сама́ ста́ла кла́сці са́ла ў тóрбу*. Леснікова.

ЗАГЛА́ДЖУВАЦЬ *незак*. Прыгладжваць, паліваючы вадой. *Ба́ба хлеб кла́ла ны лупа́тку. А дзед хлеб зъгла́джувуў ба́бі вадóй з ква́рты*. Заазер’е.

ЗАГЛЯНУ́ЦЬ *зак*. Убачыць, разгледзець. *Я ш дóбра ні загляну́ла яé* [адразу]. Багданава.

ЗАГМУ́ЗДАЦЬ *зак*. Закілзаць. Сукрэмна.

ЗАГМУ́ЗДЫВАЦЬ *незак*. Закілзваць. *Цу́глі – éта што лóшадзь загму́здываюць, ягó ш на́да загму́здаць, закілза́ць.* Сукрэмна.

ЗАГНАЕ́ННЕ *н*. Нарыў. *У ягó ста́ла загнаéнне* [нагі]. Партызаны.

ЗАГНА́ТЫ *прым. перан*. Занядбаны. *Яка́я-то Белару́сь загна́тая*. Кляпчэва.

ЗАГНА́ЦЬ *зак*. 1. Загнаць куды-н. *На́да й карóўку загна́ць, на́да й ма́мкі пасóбіць.* Заазер’е. *То карóву загóнь, прыгóнь, гéктар буракóў на́да выпалаць*. Нямойта, Заазер’е, Чуцькі. 2. Страціць. *Іна́ трóхі сíлу загна́ла*. Багданава.

ЗАГНЕ́Т *м*. Прыпечак. *Пашла́ тóлька к загнéту. Гаршкí ста́вілі на загнéт і у печ су́нулі.* Алексінічы, Багданава, Вялікі Азярэцк, Гарадзец, Каралі, Карпавічы, Леснікова, Міцюкова, Нямойта, Фасаўшчына, Чуцькі, Неўгадава.

ЗАГНЕ́ЦЦЕ *н*. Тое ж. *Паста́віць чыгу́н на загнéцце*. Міцюкова.

ЗАГНІ́ЛЫ *дзеепрым*. Падгнілы. *Загні́лыя памідóры*. Міцюкова.

ЗАГНУ́ТЫ *дзеепрым*. Загнуты. *Къмя́га з дзéрава, тóўстая, і выбіва́ецца такéй сякéрай загну́тай.* Запруддзе, Багданава.

ЗАГНУ́ЦЦА *зак. эмац.-ацэн.* Загнуцца, памерці. *Ніхтó ні пры́дзіць у ха́ту і загнéсся тут.* Леснікова.

ЗАГО́Н *м*. 1. Загон, участак ворнай зямлі. *Гарóт éслі шырóкі, ну на два загóны.* Фасаўшчына, Гарадзец, Гарадок. 2. Загарадзь; адгароджанае месца ў лесе, полі для жывёлы. *Па́сціла на загóне карóву*. Партызаны.

ЗАГРАБА́ЦЬ *незак*. ◊ ЧУЖЫ́МІ РУКА́МІ ЖАР ЗАГРАБА́ЦЬ. Карыстацца вынікамі чужой працы ў карыслівых мэтах. *Ні дай бо́жа чужы́мі рука́мі жар заграба́ць*. Ульянавічы.

ЗАГРА́ЗІЦЬ *зак*. Забрудзіць, запэцкаць. *І пол ні зъгра́зюць*. Каралевічы.

ЗАГРАЗНІ́ЦЦА *зак*. Запэцкацца. *Заграздні́цеся, ла́ўка гра́зная.* Гарадзец.

ЗАГРАНІ́ЧНІК *м*. Іншаземец. *Купля́юць адзё́жу ў заграні́чнікаў*. Савінічы.

ЗАГРУЖА́ЦЦА *незак*. Нагружаць. *Лі́шняга нільзя́ загружа́цца*. Івоні.

ЗАГРЫЗА́ЦЬ *незак*. Лячыць замовамі. *Загръза́юць грыжу, загава́рваюць*. Партызаны.

ЗАГРЫМЕ́ЦЬ *зак*. Загрымець (пра гром). *Загрыме́ла: ле́та плахо́е бу́дзіць*. Гарадзец, Багданава, Вялікі Азярэцк.

ЗАГРЭ́БЦІ *зак*. Згрэбці. *Се́на загро́п, а тады́ спласці́ў*. Фасаўшчына.

ЗАГУБІ́ЦЦА *зак. перан*. Перамяніцца (?). *Перапушчэ́нства не́йкае цяпе́р, уве́сь свет загубі́ўся*. Заазер'е.

ЗАГУБІ́ЦЬ *зак*. Забіць, пазбавіць жыцця. *Сту́ку-гру́ку па даро́жачцы, а напа́лі разбо́йнічкі, купчуня́тку ўта́пілі, пляме́ннічка загубі́лі* (з песні). Буй, Івоні.

ЗАГУДУВА́ЦЬ *зак*. Набыць, займець. *Во, гэ́тыя пенсіяне́ры сі́лы загудува́лі*. Нямойта.

ЗАГУМЕ́ННЕ *н*. Загуменне; месца, прастора за гумнамі. *Чаго́ ты пае́хаў, пашо́ў па загуме́нню, як укра́ў што*. Гарадзец.

ЗАД *м*. Задняя частка калёс. *Перадо́к – спе́радзі, зат ці задо́к – за́днія часць калёс*. Гарадзец.

ЗАДАВІ́ЦЬ *зак*. Задавіць, задушыць. *Пашлі́ ны вічары́нку ў Кызадо́йі, а воўк прышо́ў, кыня́ зъдаві́ў*. Міцюкова. *У мяне́ ліса́ тры ку́рыцы зъдаві́ла*. Багданава. *Каб цябе́ хале́ра задаві́ла!* (праклён). Каралевічы, Фасаўшчына.

ЗАДАЖДЖЫ́ЦЦА *зак*. Ісці без перапынку доўгі час (пра дождж). *Як задажджы́цца, ня ўко́сіш*. Партызаны, Серкуці.

ЗАДАЖДЖЫ́ЦЬ *зак*. Тое ж. *Не, ужо́ зъдажджы́ла*. Запруддзе.

ЗАДА́ННЕ *н*. Заданне. *Тут баеў ні было́, у зада́нні е́здзілі*. Лесніковa.

ЗАДАРМА́ *прысл*. Дарма, бясплатна. *Ску́лу по́йдзіць нам хто дро́вы рэ́заць зъдарма́!* Ульянавічы.

ЗАДА́ТАК *м*. Сума, якая ўносіцца або бярэцца наперад, аванс. *Я даю́ зыда́тык зы каро́ву: ты семсо́т, а я восімсо́т. І я зыбіра́ю яе́, бо́лі даў*. Запруддзе, Сянно.

ЗАДА́Х, **ЗАДЫ́Х** *м*. Чаднае, удушлівае паветра. *Зада́х у пе́чы, я дзве́ры атчыні́ла*. Запруддзе.

ЗАДА́ЦЦА *зак*. Зрабіцца, стаць. *Ста́ршы сын зада́ўся рыбако́м: рукза́к ры́бы навя́ліць*. Багданава.

ЗАДА́ЧНЫ *прым*. Добры. *Ду́жа зада́чны матацы́кл*. Партызаны.

ЗАДЗВІ́ЖКА *ж*. Засаўка (?), юшка (?). *Задзві́жка ў пе́чы*. Вялікі Азярэцк.

ЗАДЗЕ́ЛАЦЬ *зак*. Запэцкаць. *Во ба́ба, задзе́лыла падо́л!* Гарадок, Багданава.

ЗАДЗЕ́РЖЫЦЦА *зак*. 1. Затрымацца. *Ве́цер нідзе́ ні задзе́ржыцца, ні за чым*. Багданава. 2. Начапляцца. *Як кало́цюць, кълъ калато́ўкі мя́са задзе́ржыцца*. Дольдзева.

ЗАДЗЕ́РЦІ *зак*. Запяршыць. *Хало́днай вады́ вып'еш – і до, задзярэ́ць у го́рлі*. Нямойта, Каралевічы.

ЗАДЗІВІ́ЦЦА *зак*. Здзівіцца. *Аню́тка задзіві́лася, шо брыке́ту німа́*. Багданава.

ЗАДМУ́ЦЬ *зак*. Замесці снегам. *Надме́ць го́ры ве́цяр, задме́ць дварьі́*. Запруддзе.

ЗА́ДНІ *прым*. Задні. *За́днюю часць цялёнка мя́са яўрэ́і ня е́лі – на ёй хрэст пулуча́ўся.* Алексінічы, Марозаўка.

ЗА́ДНІЦА *ж*. Зад. *Па́па тады́ прыйдзе ды ві́ламі табе́ па за́дніцэ дасць*. Багданава.

ЗАДО́К *м*. Задняя частка калёс. *Перадо́к спе́радзі, зат ці задо́к – за́днія часць калёс.* Гарадзец.

ЗАДРАМА́ЦЬ *зак*. Задрамаць. *Задрэ́міш тро́хі, ускочыш.* Багданава.

ЗАДРА́ЦЬ *зак.* ◊ ЗАДРА́ЦЬ НО́ГІ. Страціць прытомнасць. *Не́міц но́гі зъдра́ў, не́мца вадо́й атліва́лі.* Пожанькі.

ЗАДУ́МАЦЦА *зак.* 1. Задумацца. *Е́хуў, заду́муўся, а тут бінзаво́с е́хуў, і палучылася ава́рыя*. Запруддзе. 2. Надумацца. *Заду́маўся сын жані́цца.* Савінічы.

ЗАДУМА́ЦЬ *зак.* Завейваць, заносіць снегам. *Кру́ціць, задума́іць даро́гу.* Кішуроўшчына. *Зъдума́лі сцёшкі*. Вялікі Азярэцк.

ЗАДУ́МАЦЬ *зак.* Надумаць, вырашыць. *Сюды́ заду́мала вярну́цца, там усе́ чужы́я.* Апечкі, Вялікі Азярэцк, Самсоны.

ЗАДУ́ТЫ *дзеепрым*. Завеяны, занесены снегам. *Даро́га ду́жа задута*. Багданава.

ЗАДУ́ЦЬ *зак.* Завеяць. *Задуло́ даро́гу*. Кляпчэва.

ЗАДУШЫ́ЦЦА *зак.* Задушыцца. *Каб вы задушы́ліся*! (праклён). Запруддзе.

ЗАДЫ́ *мн.* Канец поля. *Нъ зъда́х – у канцы́ по́ля кусо́к*. Свечы.

ЗАДЫМІ́ЦЬ *зак.* Задыміць. *Уве́сь свет задымя́ць, застуча́ць, ні зна́іш, куды́ пайсці́ пасці́сь.* Нямойта.

ЗАДЫХА́ЦЦА *незак.* Задыхацца. *Не́шта з се́рцам у каро́вы, ідзе́, задыха́іцца*. Запруддзе.

ЗАДЫ́ШКА *ж.* Задышка. *У мяне́ зады́шка бальша́я, дъша́ць ціжало́*. Запруддзе, Заазер'е.

ЗАДЫ́ШША *н.* Тое ж. *Зады́шша ў яго́*. Алексінічы.

ЗАЕКАТА́ЦЬ *зак.* Пачаць выдаваць характэрныя гукі. *А то сыч на бяр́эзіну сеў і як заяко́чэць – я-га-я-га.* Нямойта.

ЗАЕ́СЦІ *зак.* 1. Задушыць, задзерці. *Крыча́ць рату́начку, ажно́ стару́шку вязу́ць, воўк зае́ў.* Гарадзец, Вялікі Азярэцк, Фасаўшчына. 2. Скусаць. *Сляпні́ зае́лі каро́ў – ні́льга падаіць*. Запруддзе. 3. *перан.* Даймаць. *Яна́ мяне́ так зае́ла, што ай-яй.* Вялікі Азярэцк. *Хай цябе́ хваро́ба зае́сць*! (праклён). Партызаны.

ЗАЕ́ХАЦЬ *зак.* Заехаць куды-н. ненадоўга, па дарозе. *Зае́дзьця, мой сват*! Сяргейкі.

ЗАЁВІННЕ *н.* Месца, прастора за ёўняй. *У ёўні і ў заёвінні складалі снапы́*. Серкуці, Запруддзе.

ЗАЁМ *м.* Захоп сярпом (?). *Заём бальшы́ жы́та быў, ця́жка жаць*. Самсоны.

ЗАЖА́ТЫ *дзеепрым*. Заціснуты. *У мяне́ ао́рта зажа́та шчытаві́дкай*. Нямойта.

ЗАЖА́ЦЬ *зак.* 1. Зжаць першы сноп, пачынаючы жніво. *Сноп зажне́ць, прынясу́ць на кут, паста́вяць да са́мае во́сені. Бярэ́ш хлеб, соль к хле́бу – зажну́ць, зашумя́ць ба́бы, пяю́ць*. Кляпчэва, Марозаўка. 2. Захапіць, жнучы, жыта на суседняй чужой паласе. *Зъжа́ла, зале́зла ў маю́ по́стысць*. Заазер'е.

ЗАЖО́Н *м.* Зажынкі; пачатак жніва. *Начына́ецца зажо́н, засціла́ець стол, адзі́н сноп пры́но́сіць, ста́віць у кут, яду́, све́чку, памо́лімся*. Кляпчэва.

ЗАЖЫНА́ЦЬ *незак.* Пачынаць жніво. *Як зажына́юць жы́та, зажына́юць сноп – і на кут.* Запруддзе, Леснікова, Нямойта, Самсоны.

ЗАЖЫ́НКІ *толькі мн.* Зажынкі, пачатак жніва. *Як зажына́юць жы́та – зажы́нкі*. Запруддзе.

ЗАЖЫРЭ́ЦЬ *зак.* Атлусцець. *Пірадо́йка зажырыіць*. Чуцькі. *Я зажырэ́ла, калі́ я памру́*. Нямойта.

ЗАЖЫ́ТАЧНА *прысл.* Заможна. *Зажы́тачна тут жылі́*. Розмыслава Міцюкова.

ЗАЖЫ́ЦЦА *зак.* Абжыцца, разбагацець. *І зажыла́ся, і сы́на адту́ль прывязла́*. Кляпчэва.

ЗАЖЫ́ЦЬ *зак.* Загаіцца (?), пачаць жыць (?). *І ці зна́іця: мамэ́нтам зажыла́.* Самсоны.

ЗАЗВА́НЫ *дзеепрым*. Пакліканы, запрошаны. *А німа́ пъра́тку ні ў чо́му, ні гэ́тым го́сьцейкам прысла́ным, ні сусе́дзям зъзва́ным* (з песні). Каралевічы.

ЗАЗІ́МАК *м.* Першы мароз. *Пе́рвы зазі́мак уво́сень*. Багданава.

ЗАЗНІЯ́НІЦЬ *зак.* Падрумяніцца. *Хлеп зазнія́ніць, пъдгары́ць ве́рхняя ко́рка, хъзя́йка нъпалі́ла ў пе́чы мно́га*. Каралі.

ЗАЗО́ВА *ж*. Паштоўка-запрашэнне на вяселле. *Е́то два́ццаць было́ зазо́ў на вясе́ле.* Неўгадава.

ЗАІДА́ЦЬ *незак*. Захопліваць лішняе пры касьбе. *Зміра́йіш вяро́вычкуй ат пяткі да но́сіка. Кап къса́ ні йшла шы́ршы і ву́жы, ні зъйіда́ла лі́шніга*. Леснікова.

ЗАІ́КАВАТА *прысл*. Заікаючыся. *Не́йкі ні па-на́шаму, заі́кавата гаварыў*. Серкуці.

ЗАІКА́ЦЦА *незак*. Заікацца. *І заіка́цца мо́жа чалаве́к з воч*. Каралевічы.

ЗАЙГРА́ЦЬ *зак*. Зайграць (на музычным інструменце). *Як зайгра́іць, як запяе́ць.* Багданава, Марозаўка.

ЗАЙЖДЖА́ЦЬ *зак*. Заязджаць. *Зы мылако́м ні зыйжджа́ў мылыкаво́с.* Міцюкова.

ЗА́ЙЗДРАСЦЬ *ж*. Зайздрасць. *Нае́лася ад за́йздрасці*. Серкуці.

ЗАЙЗДРО́СЛІВЫ *прым*. Зайздросны. *Зайздро́слівыя ста́лі*. Дольдзева.

ЗАЙМА́ЦЦА *незак*. Пачаць што-н. рабіць, прыступіць да якога-н. занятку. *Яны́ займа́юцца сваі́м дзе́лам*. Нямойта.

ЗАЙМА́ЦЬ *незак*. Займаць месца ў чарзе. *Хай зы ва́мі хто́ за́йміць чаргу́, а тады́ вы по́йдзеце*. Фасаўшчына.

ЗАЙСЦІ́, **ЗАЙЦІ́** *зак*. 1. Зайсці. *Бува́ла за́йдзім, сабра́ўшыся мальчы́шкі, дзяўчо́нкі*. Самсоны, Заазер'е, Нямойта, Рэчкі. *Я зъйшла́ ірва́ць я́блычка.* Закур'е. *Снех, зайці́ не́як было́*. Багданава. 2. Выйсці замуж. *Вучы́ліся абы-як, але́ за́муж зайшлі́*. Запруддзе. *Цябе́ пасо́дзюць, а жо́нка за́муж за́йдзець*. Гарадзец, Дольдзева, Каралевічы, Кішуроўшчына, Мянюцева, Нямойта, Партызаны, Рулёўшчына, Цясішча, Чуцькі, Сянно, Закур'е, Дуброўкі, Неўгадава. *Я зъшла́ за́муш чъръз даро́гу*. Каралевічы. *Дъчка́ за́муш зъйшла́.* Каралевічы, Вялікі Азярэцк, Гарадзец, Нямойта. 3. Пайсці ў прымы. *Зайшо́ў к ба́бе, а ў ба́бі до́чкі былі́, во́зьмуць гро́шы, а во́тчым як хо́чыш жыві́*. Станюкі, Кішуроўшчына.

ЗАЙСЦІ́СЯ *зак*. З'явіцца. *Ат наву́кі лысіна зъйшла́ся*. Міцюкова.

ЗАЙСЦІ́СЯ *зак*. Забалець, сціснуцца. *Сэ́рца за́йдзецца, я ка́жны дзень сме́рці прашу́, дзень і ноч.* Закур'е.

ЗА́ЙЦАЎ *прым*. Заечы, з заечага футра. *За́йцаву ша́пку но́сіць*. Багданава. ○ ЗА́ЙЦАВА КАПУ́СТА. Кісліца. *За́йцаву капу́сту ва́руць, яна́ кі́сьленькая*. Запруддзе, Багданава, Каралі. ○ ЗА́ЙЦАЎ БАРАВІ́К. Грыб махавік зялёны. Старая Беліца.

ЗАЙЧАНЁНАК *м*. Зайчаня. *Зайчы́ха з зайчъня́тамі ў ле́се схува́лісі*. Багданава.

ЗАЙЧЫ́ХА *ж*. Зайчыха. *Зайчы́ха з зайчыня́тамі упе́рат ста́лі*. Багданава.

ЗАЙШО́ЎШЫ *дзеепрысл*. Замужам. *Мая́ дачка́ ў Ле́плі зайшо́ўшы*. Партызаны.

ЗАКАБА́Й *м*. Закутак. *Дзе пасы́пъла ў зъкъба́і*. Запруддзе.

ЗАКАВА́ЦЬ *зак. перан*. Закрыць крышкай у труне. *Стра́шна паме́рці: там цябе́ закую́ць і ў зямлю́*. Ульянавічы.

ЗАКАВУ́СІНА *ж*. Затока. *У во́зіры, у той закаву́сіні пяньку́ мачы́лі*. Турава.

ЗАКАЛАЦІ́ЦЬ *зак*. Затрэсці. *Аж мяне́ закалаці́ла, як я ўба́чыла несабра́ныя валасы́.* Нямойта.

ЗАКАЛДАВА́ЦЬ *зак*. Зачараваць. *Іна́ мне каро́ву закалду́іць.* Нямойта.

ЗАКА́ЛЕЦ *м*. 1. Сыры, непрапечаны слой у хлебе каля ніжняй скарынкі. *Зака́лец – у па́лец*. Леснікова, Заазер'е, Міцюкова. 2. Цвёрдая скарынка. *Хлеп з зака́льцам*. Серкуці.

ЗАКА́ЛІВАЦЬ *незак*. Закаляць. *Яно́* [жалеза] *зва́рыцца, салье́цца, пато́м зака́лііш.* Жохава.

ЗАКАЛІ́ЦЦА *зак*. Загарэць. *Зъкалі́лася – і со́нца не бая́лася*. Партызаны.

ЗАКАЛО́ЦЬ *зак*. Укалоць, застраміць (?). *Закало́ла па́лец.* Неўгадава.

ЗАКАЛО́ЧАНЫ *дзеепрым*. Зроблены, пастаўлены (пра брагу). *А ў ба́цькі к сва́дзьбі была́ зъкало́чъньа гарэ́лка.* Міцюкова.

ЗАКАЛЫХА́ЦЦА *зак. перан*. Заехаць. *За ноч і закалы́шэсся на по́ездзе*. Багданава.

ЗАКАЛЫХА́ЦЬ *зак*. Закалыхаць, прыспаць. *Я э́ту дзіўчо́нку закалышу́, іна́ і сьпі́ць.* Багданава.

ЗАКАЛЯНЕ́ЦЬ *зак*. Астыць, зацвярдзець. *Закаляне́лі бліны́, як бу́дзеш е́сьці*? Багданава.

ЗАКАМЯНЕ́ЦЬ *зак*. Здранцвець, моцна спалохацца. *Вінто́ўку сніма́іць, нацэ́ліць у меня́, я закамяне́ла.* Міцюкова, Вялікі Азярэцк. *Ка́жуць, гары́ць дзярэ́ўня, усе́ зъкымяне́лі і ніжа́лка было́*. Заазер'е.

ЗАКАПА́НЫ *дзеепрым*. Закапаны. *Ужо́ слядо́к ві́дзелі туды́, дзе сунду́к зъкапа́ны.* Леснікова.

ЗАКАПА́ЦЦА *зак*. Закапацца, схавацца. *Зъкъпа́лісі ў стог і сідзя́ць цішко́м.* Гарадок.

ЗАКАПА́ЦЬ *зак*. Закапаць. *Зъкапа́ю ў капе́ц, дык яна́* [бульба] *ляжы́ць, пака́ се́яць. Крапіву́ нарву́ць і ка́мінь гла́ткі ў нача́ла гра́ткі закапа́юць і прыхло́пнуць, каб ніякі ўрадзі́цель ні еў*. Запруддзе.

ЗАКАПЦЕ́ЦЬ *зак*. Закапцець. *Шурува́ла, мы́ла, каб не віда́ць было́, як зъкапце́ў къцяло́к.* Цясішча, Нямойта.

ЗАКАРНЯ́ЎКАЦЬ *зак*. Закурняўкаць. *Каты́ зъкърня́ўкылі, і Бох ні сашмаргну́ў уве́сь ко́лас* (павер'е). Ракаў Засценак.

ЗАКАСА́ЦЬ *зак*. Падкасаць. *Штаны́ ізрэ́бныя закаса́іш і бысяко́м пы расе́.* Дольдзева.

ЗАКАСІ́ЦЬ *зак*. Пры касьбе захапіць кавалак з суседняй чужой пожні. *Зъкасі́ў мне – адграбі́ травы́!* Заазер'е.

ЗАКА́Т *м*. Закот, франтон (з бярвення). *Бро́ўнамі зака́тавалі, пато́м ста́вюць страпі́лы, а пато́м кро́юць, э́та зака́т называ́іцца*. Нямойта, Турава.

ЗАКАТА́ЦЬ *зак. эмац.-ацэн*. Набіць, налупцаваць. *Я́куў, як ніпра́ўда, то зъкъта́йіць!* Пожанькі.

ЗАКА́ТВАЦЬ *незак*. Зграбаць у валок. *Се́на ў валы́ зака́тваць граблямі*. Нямойта.

ЗАКАЦІ́ЦЦА *зак*. Закаціцца, апусціцца за гарызонт (пра сонца). *Вечарко́м, яшчэ́ со́нца ні зъкаці́лася.* Серкуці.

ЗАКАЦІ́ЦЬ *зак*. Зрабіць закот, франтон. *На́да зъкаці́ць падму́рак*. Гарадзец.

ЗАКАЧА́ЦЬ *зак*. Замясіць. *Муку́ зъкача́юць ту́га, сдзе́лыіць мучаны́я клёцкі*. Нямойта.

ЗАКА́ЧВАЦЬ *незак*. Загінаць, рабіць паўкруг пры будаўніцтве. *Столь і сце́ны пъта́м і зъка́чвалі клець*. Гарадзец.

ЗАКАШЛЯ́ЦЬ *зак*. Пачаць кашляць. *Ай, зъкъшля́ла – бягу́ць к до́ктару, а ране́й нъпа́рыць травы́.* Запруддзе.

ЗАКАШТАВА́ЦЬ *зак*. Пакаштаваць. *Нясі́ кру́шку, ба́ба, ніха́й лю́дзі зъкашту́юць.* Ульянавічы.

ЗАКВАКТА́ЦЬ *зак*. Заквактаць (пра курыцу). *Зъквакта́юць, бу́ду садзі́ць куры́цу.* Партызаны, Вялікі Азярэцк.

ЗАКВА́СКА *ж*. Рошчына. *Заква́ска на другі́ хлеб*. Гарадзец.

ЗАКІ́ДАЦЬ *зак*. Нанесці шкоду здароўю пры падкідванні альбо моцным трасенні. *Ду́малі, дзіцёнка закі́даіць, паку́ль прынясе́ць*. Нямойта.

ЗАКЕ́ЛЗАЦЬ, **ЗАКІЛЗА́ЦЬ** *зак*. Закілзаць. *Заке́лзаць къня́ на́да. Яго́ ш на́да загмузда́ць, закілза́ць*. Сукрэмна.

ЗАКІ́НУЦЬ *зак*. 1. Пакласці наверх. *Што, закі́нуць*? Нямойта. 2. Прыбудаваць. *З зямля́нкі закі́наць се́нкі к ха́ці, до́сак нарэ́залі і падло́гу пакла́лі.* Партызаны. 3. Забіць, зарэзаць. *Скъза́ла хъдзя́іну: вазьмі́ яе́ закі́нь, гэ́ту ку́рыцу.* Малы Азярэцк. 4. Занядбаць. *Белару́скі я́зык хаце́лі зусі́м закі́нуць*. Нямойта, Заазер'е, Запруддзе. ◊ СЛО́ВА ЗАКІ́НУЦЬ. Падтрымаць. *Ба́бушка сло́ва не закі́ніць.* Каралевічы.

ЗАКІПЕ́ЎШЫ *дзеепрым*. Які закіпеў, кіпіць. *Варго́лы – э́та кіпято́к, закіпе́ўшы кіпято́к варго́лы называ́лісі.* Марозаўка.

ЗАКІПЕ́ЦЬ *зак*. Закіпець. *Ну глядзі́ там, каб грыбы́ закіпе́лі.* Міцюкова. *Чыгуны́ нъліва́йім вады́, зъкіпі́ць выда́, і тады́ туды́ кладзе́м грыбы́*. Сяргейкі.

ЗАКІРЗА́ЦЬ *зак*. Залатаць плетучы. *Я карзі́ну съма́ зъкірза́ла, за сем гадо́ў пълъма́лісі ўсе.* Неўгадава.

ЗАКІ́СНУЦЬ, **ЗАКЕ́СНУЦЬ** *зак.* Закіснуць. *Тады́ на тво́рах здзе́лаюць мълако́, калі́ яно́ крэ́пка закі́сніць.* Багданава. *А то яны́ ні піраработуюць, заке́сніць патко́рмка, пчо́лы пагі́бнуць.* Рэчкі.

ЗАКІ́ЧАНЫ *дзеепрым.* Замазаны кітам (замазкай). *Вакно́ закі́чънъе было́ і сне́гу пънадуло́.* Каралевічы.

ЗАКЛАДА́ЦЦА *незак.* Закрывацца, замыкацца. *У кублу́ крыі́шка надзіва́лася на рашкі́ і такі́м кіёчкам зъклъда́лъся.* Гарадзец, Багданава, Міцюкова.

ЗАКЛАДА́ЦЬ *незак.* 1. Закладаць, закрываць. *Ю́шка – заклада́ю ко́мін, ні закрыі́ўшы, як пагара́ць галаве́шкі, так я і заклада́ю.* Багданава, Гарадзец, Нямойта. *Я і ко́мін ні заклада́ла.* Багданава. 2. Накладаць, змяшчаць для захавання. *У сіцкля́нку заклада́юць капу́сту, гуркі́.* Багданава. 3. Высоўваць. *Воўк хвост заклада́іць у вакно́ і аве́чак пужа́іць.* Міцюкова. 4. Пра хваравітае адчуванне ў грудзях, вушах, носе. *Заклада́ла мне гру́дзі, пле́чы.* Багданава. *Ву́шы заклада́іць, як глуха́я не́йкая ста́ла.* Цясішча. ◊ ШТО (ХОЦЬ) КАСУ́ ЗАКЛАДА́Й. Вельмі многа, процьма. *Палыну́ што касу́ зъклада́й.* Баравікі. *Хоць вазьмі́ касу́ заклада́й, касі́* [пра грыбы]. Запруддзе.

ЗАКЛА́ДЫВАЦЬ *незак.* Укладаць, аддаваць сілу, здароўе. *Усё адно́ вы труда́ ні закла́дывалі.* Ульянавічы.

ЗАКЛАПАЦІ́ЦЦА *зак.* Занепакоіцца. *Зъклапаці́лася я, ці абмя́клі вы, ці абмёрзлі.* Нямойта.

ЗАКЛА́ТКА *ж.* Кій у кубле для сала. Баравікі.

ЗАКЛЕ́ЙВАЦЬ *незак.* Запячатваць (пра соты). *Закле́йваюць со́ты.* Вялікі Азярэцк.

ЗАКЛІНО́ЎВАЦЬ *незак.* Вастрыць, надаючы клінападобную форму. *Ён* [камень наждачны ў тачыле] *на валу́ зганя́іцца, заклінóўваіцца.* Жохава.

ЗАКЛІНЯ́ЦЬ *незак.* Тое ж. *Нъ валу́ згъня́іцца, закліня́ем.* Жохава.

ЗАКЛЫ́ЧЫЦЬ *зак.* Загарэзаваць. *Заклы́чъм, ста́лі ба́лавацца, дурэ́ць, е́та шуце́йнае сло́ва.* Нямойта.

ЗАКЛЫ́ЧЫЦЬ *зак.* Задушыць. *Заклы́чыў ён ма́льца.* Нямойта.

ЗАКЛЯ́ТЫ *прым.* Пракляты. *Цяпе́р яны́ закля́тыя, чарце́й таму́ няма́, што мале́нькія рыбя́та і жаншчы́ны руга́юцца, усяя́ зямля́ закля́тая, і іх ня ста́ла.* Багданава.

ЗАКО́Н *м.* Звычай. *Цялёнка атніма́йім і два́ццыць дней, як зако́н, по́йім мылако́м, ва́рым куляшо́к с се́чкі я́шныя і даём.* Чуцькі.

□ *Зако́н што дыі́шла*: *куды́ павярну́ў, туды́ і выі́шла.* Запруддзе, Каралевічы.

ЗАКО́ННЫ *прым.* Мясцовы жыхар, тубылец. *У Сіркуця́х прые́зжых німа́, усе́ зако́нныя.* Серкуці.

ЗАКО́ТАНЫ *дзеепрым.* З доўгімі залысінамі. *Як віскі́ зако́тыныя, то разу́мны чылаве́к.* Нямойта.

ЗАКРАВА́ВІЦЬ *зак. перан.* Заліць. *Ужо́ закрава́віла усё лу́жына.* Леснікова.

ЗАКРО́ЙШЧЫЦА *ж.* Закройшчыца. *Я жыла́ ў сям'е́ бальшэ́й, была́ закро́йшчыцай.* Каралевічы.

ЗА́КРУТКА *ж.* 1. Закрутка, прыстасаванне для замыкання дзвярэй у выглядзе засаўкі, якое круціцца на восі. *За́круткай дзірвя́ннуй закру́чылі дзве́ры ране́й.* Нямойта.

ЗА́КРУТКІ *мн.* Петлі для замацавання аглобляў. *Ра́ньшы агло́блі нъ за́крутках былі́, дзе́лалі з лазы́, называ́ліс за́верты, і дзіржа́лась агльбля́.* Гарадзец.

ЗАКРУЦІ́ЦЦА *зак.* ◊ ЗАКРУЦІ́ЦЦА Ў ГАЛАВЕ́. Пачаць адчуваць галавакружэнне. *Не́шта ў галаве́ закру́ціцца ад ста́расці.* Багданава, Самсоны.

ЗАКРУЦІ́ЦЬ *зак.* 1. Скруціць. *Закруці́ць ту́ю лазіну́.* Багданава, Запруддзе, Гарадзец, Кішуроўшчына. 2. Загнуць, паставіць накрыж. *Павыі́шлі дзе́ўкі, но́гі закруці́лі, папіро́скі вы́нулі.* Запруддзе.

ЗАКРУ́ЧЫСТЫ *прым.* Які закручваецца; з коркам-закруткай. *Была́ букла́шка ат сълда́т закру́чыстыя.* Запруддзе.

ЗАКРЫВА́ЦЬ *незак.* 1. Зачыняць. *Калі́ хо́чуць аткрыі́юць, калі́ хо́чуць – закрыі́юць.* Кляпчэва. 2. Закладаць. *І дно́ закрыі́лі і бакі́ закрыі́лі і туды́ вы́сыпалі чатыры мяшкі́ і*

тады́ до́скамі [заклалі яму]. Леснікова. 3. Накрываць (з галавой). *Ні на́да, каб міне́ гэ́тым мяшко́м* [саванам] *закрыва́лі*. Карпавічы.

ЗАКРЫ́СТА *ж*. Спецыяльнае памяшканне ў храме для святароў і іх памочнікаў. *Ідзе́ ба́цюшка, там закры́ста была́*. Каралевічы.

ЗАКРЫ́ЎШЫ *дзеепрысл*. Закрыўшы. *Вазі́лі во́чы закры́ўшы*. Ульянавічы.

ЗАКРЫ́ЦЦА *зак*. Апусцець, абязлюдзець. *Тут дамы́ пустэ́я – закры́ліся дзярэ́ўні.* Латыгаль, Свечы.

ЗАКРЫЧА́ЦЦА *зак*. Крычаць доўгі час. *Піскля́та закрыча́ліся*. Ракаў Засценак.

ЗАКРЫЧЭ́ЦЬ *зак*. Закрычаць. *І як закрычэ́ла я!* Заазер'е, Малы Азярэцк.

ЗАКУДА́КТАЦЬ *зак*. Выдаваць характэрныя гукі. *Удо́т красі́венькій зъкуда́ктыў: то-то-то.* Сянно.

ЗАКУЛЬГА́ЦЬ *зак*. Закульгаць. *Закульга́ла каро́ва, я яе́ блі́зка навя́звала.* Запруддзе.

ЗАКУЛЯ́ЦЦА *зак*. Спатыкацца. *Закуля́ессся, як ве́чарам ідзе́ш па дзярэ́ўні – я́мкі.* Партызаны.

ЗАКУПЛЯ́ЦЬ *зак*. Закупляць. *Адзі́н год закупля́лі ціля́т*. Самсоны.

ЗАКУПО́НКА *ж*. Закупорка, закупорванне (сасудаў). *Закупо́нка сасу́даў была́*. Багданава, Нямойта.

ЗАКУРА́ЖЫЦЦА *зак*. Узрушыцца, моцна ўсхвалявацца. *Як закура́жыцца мальчанёнка, патрэ́ць яго́ по́далам.* Запруддзе.

ЗАКУСА́ЦЬ *зак*. Скусаць. *Як закуса́юць вадні́, яны́* [каровы] *хвасты́ як залу́пяць.* Рассвет.

ЗАКУСІ́ЦЬ *зак*. Закусіць. *Бара́нінай закушу́*. Буй.

ЗАЛ *м*. Зала. *Бува́ла, во́зьмеш во́сем тарэ́лак – і ідзе́ш па за́лу.* Вялікі Азярэцк.

ЗАЛА́ *ж*. 1. Попел. *Гаво́руць, як хто баі́цца суро́цы, на той маме́нт залу́ і́лі со́лі сы́паць.* Партызаны, Багданава, Запруддзе. 2. Луг, шчолак. *Дзе́лалі залу́, бяллё сціра́лі, гало́вы мы́лі, слі́ская така́я вада́*. Багданава.

ЗАЛА́ЖА *ж*. Частка памяшкання, дзе сушаць і труць лён, абмежаваная сцяной і сушыльняй. *Зала́жа – ге́та у таку́*. Серкуці.

ЗАЛАВІ́ЦЬ *зак*. Злавіць. *А там ужо́ нас залаві́лі каля по́граба*. Леснікова, Чуцькі.

ЗАЛА́ДЗІЦЬ *зак*. Паправіць. *А е́слі дзе во на ўзме́жак, плух там э́та цара́пнуў, то на́да абіза́цельна э́та зала́дзіць, здзе́лаць, ну як было́*. Гарадзец.

ЗАЛАЖА́ЦЬ *незак*. Закладваць. *У жо́рну* [адзін камень верхні] *па́лычку, млён зълъжа́юць*. Запруддзе.

ЗАЛА́ЖЫВАЦЬ *незак*. Плаціць, аддаваць за некага грошы. *Ні зъла́жывыйіць зы мяне́ гро́шы*. Сянно.

ЗАЛАЖЫ́ЦЬ *зак*. Закрыць, закласці. *Ко́мін зало́жыш, і хлеп пячэ́цца*. Неўгадава.

ЗАЛАЗА́ *ж*. Залоза; гнайнік пад ніжняй губой у каня. *Зълыза́ прыбіва́йіць пад ні́жній ця́пкый, гной цячэ́ць, йіна́ зъра́зныя*. Самсоны.

ЗАЛАЗАВА́ЦЬ *незак*. Хварэць на залозу (пра каня). *Зълазу́йіць конь*. Самсоны.

ЗАЛА́ЗІЦЬ *незак*. Залазіць. *Доўш атніма́йіш, руко́й зы^{а}ла́зіш і възрыза́йіш мёт у кало́дзе.* Фасаўшчына.

ЗАЛАМІ́ЦЦА *зак*. Заламацца. *Капы́т у каня́ за^{ъ}ламі́ўся*. Багданава, Гарадзец.

ЗАЛА́ПІЦЬ *зак*. Залапіць, залатаць. *Ла́пілі адзе́жу, зала́піць на́да.* Дольдзева, Жохава.

ЗАЛАТНІ́К *м*. Дзесяць капеек. *Залатні́к – дзе́сіць капе́ек*. Вялікі Азярэцк.

ЗАЛАТНІ́К *м*. Разнастайныя захворванні маткі ў жанчын. *Ад за^{ъ}латніка́ за^{ъ}гаво́ры па^{ъ}мага́юць*. Багданава. *Як жыво́т апуска́ецца – залатні́к.* Вялікі Азярэцк. *Зълатні́к – е́та ат пад'ёму быва́іць*. Заазер'е, Запруддзе, Каралевічы, Манголія, Партызаны, Савінічы. *Залатні́к зълаты, тут табе́ ні быва́ць, сыры́х касце́й ні лама́ць, іці́ табе́, зълатні́к, на чо́рнае мо́ра, нъ зялёныя лі́сты́, нъ жо́ўтыя пяскі́* (з замовы). Багданава. ЗАЛАТНІЧО́К *памянш*. *Залатніч́ок, ко́цічак, змі́рыся, на сваё ме́сца станаві́ся* (з замовы). Міцюкова.

ЗАЛАТУ́ХА *ж.* Залатуха, дзіцячая хвароба. *Залату́ха ў вача́х, ня бу́дзіць глядзе́ць на свет.* Багданава. *Як заˇлату́ха на гълаве́ – мълако́ таплёнку бяру́ць, пе́нку сабіра́юць, перата́плююць – і гаі́ла хаˇрашо́. Ад залату́хі купа́лі ў чарадзе́ дзяце́й.* Баравікі, Багданава, Буй, Партызаны.

ЗАЛАТЫ́ *прым. перан.* Цудоўны, прыгожы. *Рві́це цвяты́, прайду́ць залаты́я дні.* Каралевічы.

ЗАЛАЧА́ЦЬ *незак.* Брацца на золак. *Ай, зылача́іць ужо́. Зълъча́іць, ско́ра со́нца ўсхо́дзіць.* Гарадзец, Дольдзева, Запруддзе, Леснікова, Савінічы.

ЗАЛАЧО́К *м.* Золак, першыя праблiскі світання. *Рассвіта́іць, на зълачо́к пашло́.* Дольдзева.

ЗА́ЛЕЖ *ж.* Заляжалы тавар. *Уся́кую за́леж прыво́зіць аўтала́ўка.* Чуцькі.

ЗАЛЕЗНАДАРО́ЖНЫ *прым.* Жалезнадарожны. *Залезнадаро́жны адна́ дачка́ ско́нчыла у Мі́нску.* Вялікі Азярэцк.

ЗАЛЕ́ЗНЫ, **ЗЯЛЕ́ЗНЫ** *прым.* Жалезны. *А́плік – е́та зале́зны, як кручо́к.* Нямойта. *Грэ́бень зяле́зны набі́тых гваздзёў, астае́цца ку́жаль, а вярхо́ўе ззя́дзі.* Карпавічы, Сукрэмна.

ЗАЛЕ́ЗЦІ *зак.* Залезці. *Тут зале́злі, во, дзе гэ́та ду́ліна.* Запруддзе.

ЗАЛЕ́ТАСЬ *прысл.* Залетась, два гады таму. *Зале́тысь вудуры́ пашлі́, то дъла́ жугу́шкі і прайшло́.* Каралевічы, Нямойта, Партызаны, Сукрэмна, Чуцькі.

ЗАЛЁТАЦЬ *зак.* Забегаць, замітусіцца. *А там і залёталі.* Баравікі.

ЗАЛЕ́ТАШНІ *прым.* Залеташні, двухгадовага тэрміну. *Маро́з у ха́ту лез, зале́тышнія бу́льба памёрзла.* Ракаў Засценак.

ЗАЛЕ́ЧЫЦЬ *зак.* Вылечыць. *То́лькі во́ткуй зале́чылі я́зву жалу́тка.* Баравікі.

ЗА́ЛЕШ *м.* Залежы; месца залягання карысных выкапняў. *Іна́* [вохра] *любо́га цве́та. Къза́лі, што аткры́юць там дабы́чу, ні аткры́лі. А мо́жа, малы́ за́леш.* Фасаўшчына.

ЗАЛІВА́ЦЦА *незак.* Залівіста спяваць. *У́тра, ве́чар – салаў́і залiва́ліся.* Латыгаль. ◊ ЗАЛІВА́ЦЦА СЛЯЗЬМІ́. Горка, няўцешна плакаць. *На то́е, як узду́маю, слязьмі́ заліва́юсь.* Серкуці.

ЗАЛІВА́ЦЬ *незак.* Заліваць (чым-н.). *Грыбы́ зъліва́ю кіпятко́м.* Сяргейкі.

ЗАЛІВЕ́НЬ *м.* Лівень, заліўны дождж. *Учо́ра такі́ ўжо залiве́нь быў, што го́спадзі, як бы парва́лася не́ба.* Міцюкова. *Чаго́ ж такія заліўні́ ста́лі йці, іллець, ілле́ць, і кънца́ німа́ і кра́ю.* Ракаў Засценак.

ЗАЛІПА́ЦЬ *незак.* Прыліпаць. *Сну́лля тъка́я до́сачка: дзве дзі́рачкі, туды́ уця́гваюцца ні́тачкі, ні́тка тады́ ні заліпа́іць.* Фасаўшчына.

ЗАЛІ́ТЫ *дзеепрым.* Запячатаны (пра мёд). *Залі́ты мёд – гато́вы.* Вялікі Азярэцк.

ЗАЛІЎНО́Й *прым.* Праліўны. *Заўчо́ра заліўно́й до́ждж ліну́ў.* Цясішча, Багданава.

ЗАЛІ́ЦЦА *зак.* Захлынуцца, утапіцца. *Каб ты ў маі́х слiза́х задушы́ўся, залі́ўся!* (праклён). Запруддзе.

ЗАЛІ́ЦЬ, **ЗАЛЛІ́ЦЬ** *зак.* 1. Пакрыць вадою, затапіць. *Во як дажджы́ по́йдуць – усё заллéць, нічо́га ні возьме́м, мъкрыта́, ні тра́ктар, ні нъга́ ні про́йдзіць.* Запруддзе, Станюкі. 2. Уліць. *Прасі́ Ко́лю, хай залле́ць бензі́ну.* Партызаны. 3. Закапаць чым-н. *Тады́ ш ні залі́ць чым, кап па́ліц гаі́ўся.* Леснікова. ◊ ЗАЛІ́ЦЬ ВО́ЧЫ. Быць моцна п'яным. Запруддзе. ◊ ЗАЛІ́ЦЬ БУ́ЛЫ. Тое ж. *Так ста́лі піць, што льецъ, паку́ль ні залье́ць сваé бу́лы.* Закур'е.

ЗАЛО́БАК *м.* 1. Залобак, франтон. *Франто́ны рабі́лі ў ха́тах, у хліва́х – зало́бак.* Алексінічы, Гарадзец, Дольдзева, Запруддзе, Нямойта, Фасаўшчына. 2. Перапляценне ў кошыку, якое змацоўвае абручы, у яго ўстаўляюцца рэбры. *Зало́бак у карзі́нцы заплёў.* Багданава.

ЗАЛО́Г *м.* Заклад. *Зало́г заста́вілі.* Ульянавічы.

ЗАЛО́ЖНІК *м.* Палічка з дзіркамі для лыжак. *Кала сце́нкі по́лачка, а ў ёй павы́разаны дзі́рачкі, туды́ ло́шкі ставілі, е́та зало́жнік.* Леснікі.

ЗАЛО́М *м.* Зламаныя і звязаныя ў пук сцяблы жыта, лёну, з мэтай наклікаць бяду на гаспадара поля. *Э́та здзе́лаюць зало́м, чараўні́к зачару́іць, як сажне́ш, і ру́кі бу́дуць бале́ць і сам забале́іш.* Дольдзева, Гарадзец.

ЗАЛО́ЎКА *ж.* Сястра мужа. *Зало́ўка дачкіна́ дзень раждж́эння атміча́ла.* Запруддзе.

□ *Зало́ўка – вяро́ўка.* □ *Зало́ўка – е́та бунто́ўка.* Алексінічы, Багданава, Баравікі, Запруддзе, Каралевічы, Нямойта, Дуброўкі.

ЗАЛУ́ЖАНЫ, **ЗАЛУЖО́ННЫ** *дзеепрым.* 1. Засеяны травой участак. *У мяне́ гаро́т залу́жъны, там залужэ́ння се́йіш.* Запруддзе, Латыгаль. 2. Сеяны, не дзікарослы. *А ціпе́р залужо́нную траву́ цімафе́еўку се́юць.* Багданава.

ЗАЛУ́ДЖАЦЬ *незак.* Залуджваць. *Пъя́льнік з ме́дзі, награва́лі ў гарне́, яго́ залу́джаіш, зачы́сціш.* Жохава.

ЗАЛУЖЭ́ННЯ *н.* Засеяны травой участак. *У мяне́ зълужэ́ння нъ гаро́дзі ёсь.* Запруддзе.

ЗАЛУПІ́ЦЬ *зак.* Адлупцаваць. *Залу́піць ма́тка, як дзе́ці на Бо́га не так сказа́лі ў рабі́навую ноч.* Запруддзе.

ЗАЛУПІ́ЦЬ *зак.* Залупіць, задраць. *Як закуса́юць вадні́, яны́* [каровы] *хвасты́ як залупя́ць.* Рассвет.

ЗАЛЫ́СІНА *ж.* Залысіна. *Е́слі залы́сіна бъльша́я, то разу́мны чълаве́к.* Заазер'е.

ЗАЛЮБІ́ЦЬ *зак.* Упадабаць. *Зна́ю, што не залю́біць маі́х слоў.* Каралевічы, Неўгадава.

ЗАЛЯЛЮ́КАЦЬ *зак.* Заспяваць без музыкі. *Іна́, бува́ла на язы́к як залялю́каіць.* Багданава.

ЗАЛЯНІ́ЦЦА *зак.* Заленавацца. *Калі́ заляні́шся – меньш сажне́ш.* Партызаны, Багданава.

ЗАЛЯЦЕ́ЦЬ *зак.* Патрапіць. *Е́слі мы зъляці́м на фронт, мы вам жы́зню дадзі́м.* Партызаны.

ЗАМАЖНЕ́ЙШЫ *прым.* Больш заможны. *Былі́ зъмажне́йшыя і бе́дныя.* Мянюцева.

ЗАМА́ЗАЦЦА *зак.* Запэцкацца (?), нафарбавацца (?). *Зама́жацца, а гла́зы сліпя́ць у яе́.* Жохава.

ЗАМА́ЗВАЦЬ, ЗАМА́ЗАВАЦЬ *незак.* Замазваць, залепліваць. *Кіт – во́кны зама́звалі, ён як мыла, брусо́чак, яго́ тро́шку пагрэ́іш, тады́ апле́плім во́кна.* Багданава. *Кане́чкам прышчэ́пліваецца, усё зама́зыіць.* Нямойта.

ЗА́МАЛАДА *прысл.* У маладым узросце. *Вы жані́лісі за́мълъда, а я жаню́ся стары́, дык мне што зъстало́ся.* Ульянавічы.

ЗА́МАРАСКІ *мн.* Замаразкі. *Як начну́ць за́мараскі, так і абвя́звалі дрэ́вы сало́май.* Карпавічы.

ЗАМАРШЧЫ́НКА *ж.* Маршчына. *Ні замаршчы́нкі, ні́чо́га ні было́ на мне, паку́ль ні перахваре́ла.* Заазер'е.

ЗАМАРЫ́ЦЦА *зак.* Стаміцца. *Замо́рыцца за дзень, як цэп.* Ульянавічы, Багданава, Гарадзец, Нямойта, Партызаны, Цясішча, Сянно.

ЗАМАСО́ЛЕНЫ *прым.* Замусолены, зашмальцаваны. *Дзе там, яна́ замасо́лена.* Савінічы.

ЗАМАТА́ЦЦА *зак. перан.* Стаміцца. *Калі́ замата́юся, павалю́ся ў хле́ве.* Цясішча.

ЗАМАЎЛЯ́ЦЬ *незак.* Лячыць замовай. *Некато́рыя ўме́лі зъмаўля́ць кроў гэ́ту, я ні ўме́ю.* Заазер'е.

ЗАМА́ЧАВАЦЬ *незак.* Замочваць. *Пяньку́ на́да зъма́чъвъць.* Дольдзева.

ЗАМАЧЫ́ЦЦА *зак.* Намачыцца, вымакнуць. *Паехаў лес вазі́ць, замачы́ўся – памёр.* Багданава.

ЗАМЕ́НІВАЦЬ *незак.* Блытаць. *Нас заме́нівалі, што мы сёстры.* Вялікі Азярэцк.

ЗАМЕНЯ́ЦЕЛЬ *м.* Замяняльнік. *Мне ўліва́нне – заменя́целі крыві́ дзе́лалі.* Дольдзева.

ЗАМЕ́РЦІ *зак*. Застыць, перастаць рухацца. *Сра́зу ні шла кроў, ці яна́ замёрла кроў, ні гра́ма ні было́ крыві́*. Леснікова.

ЗАМЕ́РЦІ *зак*. Памерці. *Як замру́, ба́цька дачке́ так гадзі́ць ня бу́дзя.* Станюкі.

ЗАМЕ́С *м*. Замес, колькасць цеста на выпечку хлеба. *С аднаго́ заме́су шэсь бу́лык хле́ба пяклі́.* Гарадок, Партызаны.

ЗАМЕ́ТКА *ж*. Прыкмета. *Есь заме́тка, што ноч паме́ншаіць, але́ ма́ла*. Ракаў Засценак.

ЗАМЕ́ШЫВАЦЬ *незак*. Замешваць. *Была́ ў ко́ні каро́ста. Бра́лі сі́ні ка́мінь, таўклі́ на пыль, се́йілі. Бра́лі се́ру і ма́сла. Заме́шывълі*. Самсоны.

ЗАМЁРЗНУЦЬ *зак*. Замерзнуць, пакрыцца лёдам. *Замёрзлі во́кны*. Гарадзец.

ЗАМЁТ *м*. Замёт, плот з плашак ці бярвенняў. *Замёт з бярве́нняў, іх закіда́іш у шу́ла.* Вялікі Азярэцк, Гарадзец, Марозаўка, Нямойта, Фасаўшчына.

ЗАМІРЗА́ЦЬ, **ЗАМЕРЗА́ЦЬ** *незак*. 1. Замярзаць, пакрывацца лёдам. *Замірза́іць во́зіра*. Латыгаль. *Крыні́ца на Кажа́ршчыне, по́ля тако́я, іна́ ні замірза́іць, там цэ́рква ўтану́ла, чу́лі ра́ньшы, як званы́ зво́нюць.* Заазер’е. 2. Прамярзаць. *Ёўню тапілі, каб не замерза́ла*. Закур’е.

ЗАМІТУСІ́ЦЬ *зак*. ◊ ЗАМІТУСІ́ЦЬ ГАЛАВУ́. Ачмурыць, пазбавіць здольнасці думаць, разважаць. *Замітусілі галаву́ ей цыганы́, а яна́ выно́сіць усе́.* Нямойта.

ЗАМКНЁНЫ *дзеепрым*. Замкнуты. *«Куды́ бяжыы́ш, сіро́тачка, куды́ бяжыы́ш, мале́нькая?» – «Бягу́, Бо́жа, да ма́тачкі». – «Ні бяжы́, сіро́тачка: твая́ ма́мка за тры вярсты́ завязёная і ў тры замкі́ замкнёная»* (з песні). Буй.

ЗАМКНУ́ТЫ *дзеепрым*. Тое ж. *Ха́та ні за́мкнута*. Міцюкова, Неўгадава.

ЗАМЛЕ́ЦЬ *зак*. Самлець, здранцвець. *Замле́лі мае́ но́гі, я ні магу́ бе́хчы*. Галашчакіна.

ЗАМО́ЖНА *прысл*. Заможна, багата. *Ста́лі жыць нічо́га, замо́жна*. Багданава.

ЗАМО́ЖНАСЦЬ *ж*. Заможнасць, багацце. *Як німа́ с чым дзе́лаць сва́дзьбу, так схадзі́ліся, як у каго́ замо́жнасць*. Хамінічы.

ЗАМО́ЖНЫ *прым*. Заможны, багаты. *У Дарге́йках жылі́ замо́жныя лю́дзі, іх раскула́чвалі, і са́мі яны́ павы́ехалі*. Заазер’е, Мянюцева, Ракаў Засценак.

ЗАМО́К *м*. 1. Замок. *Пе́рвы замо́к – зіліна́ трава́, другі́ замо́к – жо́ўты пясо́к, а трэ́цці замо́к – грабо́выя до́шкі* (з песні). Буй. 2. Перапляценне ў кошыку, якое змацоўвае абручы, у яго ўстаўляюцца рэбры. Гарадзец. 3. Верхняе бервяно ў зрубе. *Бро́ўны сто́чваюцца, сквазно́е браўно́ наве́рх.* Гарадзец.

ЗАМО́РАК *м*. Яйка з мёртвым зародкам. *Бува́іць замо́ркі, е́сьлі пло́ха сядзі́ць*. Каралевічы.

ЗАМО́ЧКА *ж*. Выпіўка з нейкай нагоды. *Ба́ба, дава́й замо́чку!* Вялікі Азярэцк, Партызаны.

ЗАМО́ШЧАНЫ *дзеепрым*. З пакладзенай падлогай. *Мост замо́шчаны, ступе́нькі – мяшкі́ ш трэ́ба насі́ць у прыкле́тнік.* Серкуці.

ЗА́МУЖАМ *прысл*. Замужам. *Мълъда́я, ду́мъла за́мужам бу́дзіць, як і ране́й.* Гарадзец, Багданава.

ЗАМУ́ЖЖА, **ЗАМУ́ЖА** *н*. Замужжа, шлюб. *Праз ге́тэ заму́жжа і ні ду́малі гавары́ць*. Нямойта, Міцюкова, Савінічы. *Не павязло́ мне з заму́жам, так і нет жы́сьці, шча́сця.* Заазер’е.

ЗАМУ́ЖНІЦА *ж*. Замужняя жанчына. *Е́ткая заму́жніца – дзе́ці абсе́лі, ён усякі – ня бык, ня ў год рас*. Каралевічы.

ЗАМУЗДА́ЦЬ *зак*. Закілзаць. *На́да замузда́ць каня́, у рот яму́ цу́глі*. Багданава, Гарадзец.

ЗАМУРАВА́ЦЬ *зак.* Запячатаць (пра мёд). *Не выка́чваю мёт, паку́ль пчо́лы не замуру́юць*. Яхімаўшчына.

ЗАМУ́ТАК *м*. След, прыкмета вады. *Была́ крыні́чка, а цяпе́р тако́й ва́ды́ заму́тку німа́*. Каралі.

ЗАМУЦЕ́ЦЦА *зак*. Памутнець, страціць бляск. *Па́пава кальцо́ біражэ́ць і ціпе́р, яны́ засіве́ліся, замуце́ліся* [пярсцёнкі]. Міцюкова.

ЗАМУЦІ́ЦЦА *зак*. ◊ ЗАМУЦІ́ЦЦА Ў ГАЛАВЕ́. Пачаць адчуваць галавакружэнне. *Ско́лькі я вы́піў – і замуці́лася ў галаве́*. Ульянавічы.

ЗАМУЦІ́ЦЬ *зак*. ◊ ВАДО́Й <НІКАМУ́> НЕ ЗАМУЦІ́ЦЬ. Не зрабіць ніякай шкоды, нічога кепскага. *Нікаму́ вадо́й не замуці́ў*. Партызаны.

□ *Глыбо́ку ваду́ не замуці́ш*. Гарадзец.

ЗА́МУШ *прысл*. Замуж. *По́йця, дзе́ўкі, как паёцца, за́муш вы́йдзіш – ня прыдзёцца, за́муш вы́йдзіш, ба́бъй бу́дзеш, і усе́ прыпе́ўкі забу́дзіш* (прыпеўка). Нямойта. *Гъда́лі на Къляду́: падхо́дзяць пад во́кны, слу́хаюць, што дзе́ці гаво́рáць. Як пачу́іш сло́ва «ідзі́», то заму́ш по́йдзіш, а «сядзь», – не по́йдзіш*. Дольдзева, Багданава, Заазер'е, Запруддзе, Каралевічы, Партызаны, Рассвет, Ульянавічы.

□ *Ні ка́йся ра́на ўста́ўшы і ра́на вы́йці за́муш*. Ульянавічы, Гарадзец, Запруддзе, Неўгадава.

ЗАМЫКА́ЦЬ *незак*. Замыкаць. *Усе́ сваé, як я бу́ду шкап зъмыка́ць?* Багданава.

ЗАМЯ́КНУЦЬ *зак*. Змокнуць, вымакнуць. *Да дож, да замя́кнець, дзе́ці ні ўсягда́ прые́дуць*. Латыгаль, Буй.

ЗАМЯНІ́ЦЬ *зак*. Замяніць. *Бу́льбу ні заме́няць буракі́*. Марозаўка.

ЗАМЯРЦВЕ́ЎШЫ *дзеепрым*. Замярцвелы, адзервянелы. *Тры па́льцы на рука́х замярцве́ўшы, шару́еш-шару́еш па́льцы, а яны́ мярцве́юць*. Нямойта.

ЗАМЯРЦВЕ́ЦЬ *зак*. Амярцвець, адзеравянець. *Жа́ла, і рука́ зъмярцве́ла*. Запруддзе, Фасаўшчына.

ЗАМЯСІ́ЦЬ *зак*. Замясіць. *Заме́сіць це́ста, раска́чыюць то́нінька, а тады́ крэ́шуць і заву́ць лапша́, прасу́шыюць*. Фасаўшчына.

ЗАМЯСЦІ́ЦЦА *зак*. Патрапіць на сваё месца. *А папро́буй замясці́цца*. Ульянавічы.

ЗАМЯ́ТАЦЬ *зак*. ◊ ЗАМЯТА́ЦЬ СЛЯДЫ́. Знішчаць улікі. *Каб я ва́шы сляды́ замяла́, каб вы ні прыяжджа́лі бо́лей.* Чуцькі.

ЗАНАВЕ́СКА *ж*. Занавеска, фіранка. *Аўто́бусы з занаве́скамі ідýць*. Баравікі.

ЗАНА́ДТА *прысл*. Вельмі многа. *Зъна́дта было́ арэ́хуў, а гадо́ў сем німа́ ні аднаго́ – мо́жа ръдзія́цыя*? Сяргейкі.

ЗАНАСІ́ЦЦА *зак*. *перан*. Моцна захацець. *А ён калі́ занасі́ўся жані́цца, спа́су німа́.* Партызаны.

ЗАНАСІ́ЦЬ *незак*. Замятаць снегам. *Даро́гу зънасі́ла сне́гым*. Самсоны.

ЗАНЕ́ВАШТА *прысл*. Без прычыны. *Былі́ гады́ стра́шныя: зане́вашта хвата́лі людзе́й, каза́лі паліці́цэскіе і кулакі́*. Баравікі.

ЗАНЕ́СЦІ *зак*. 1. Аднесці. *Хле́ба стару́сі занясе́ць, прынясе́ць чаго́.* Багданава. 2. Засыпаць, замесці (снегам). *Сне́гъм зънясло́ усё во́зіра*. Міцюкова. 3. *перан*. Паспець. *Зънясе́ш яшчэ́ гълаву́, успе́іш.* Багданава.

ЗАНЕ́СЦІ *зак*. Заліць. *Кро́ўю занясло́ ўсю руку́*. Каралевічы.

ЗАНІМА́ЦЦА *зак*. Займацца. *Мой хъзя́ін ду́жа рыбай зъніма́ўся, лаві́ў, брэ́дзінь, пу́таніца была́*. Нямойта.

ЗАНІМА́ЦЬ *незак*. 1. Займаць. *Сваю́ ха́ту заніма́йце*. Ульянавічы. 2. Зацінаць. *Дыха́нне заніма́ець, не́льга вытрымаць*. Нямойта, Парэчча. *Каб табе́ дыхаць заняло́*! (праклён). Запруддзе.

ЗАНУ́ДЗІЦЬ *зак*. Прывесці да стану моташнасці. *На́да ш напірамéнку е́сці, а то зану́дзіць*. Вялікі Азярэцк.

ЗАНУЗДА́ЦЬ *зак*. Закілзаць. *На́да зануздáць къня́*. Гарадзец.

ЗАНУЧЧУВА́ЦЬ *зак*. Заначаваць. *Пае́хылі і зънуччува́лі ў яго́.* Пожанькі, Партызаны.

ЗАНЫ́ЦЬ *зак*. Пра пачуццё суму, гнятлівы стан. *Пяю́ць, як ня чу́цца, а цяпе́р усё заны́ла, як лю́дзі ста́лі бъгаце́йшыя.* Партызаны.

ЗАНЯДУ́ЖЫЦЬ *зак*. Занядужаць, захварэць. *Гаво́руць, зънядýжыў, здаро́ўя нет*. Багданава.

ЗАНЯ́ЦЬ *зак*. Пра пачуццё суму, гнятлівы стан. *І с пе́снямі жыі́лі, а цяпе́р заняло́*. Вялікі Азярэцк.

ЗАНЯ́ЦЬ *зак*. ◊ ЗАНЯ́ЦЬ АБАРО́НУ. Заняць абарончую пазіцыю. *Заняі́ абаро́ну ў Ві́цебску*. Гарадзец, Івоні, Нямойта, Сукрэмна.

ЗА́НЯТЫ *дзеепрым*. Заняты. *Усе́ былі́ за́няты сваі́мі дзіла́мі, сваі́м хызя́йствамі, ка́жды дзе́лаў для сябе́*. Марозаўка.

ЗАНЯ́ЦЦА *зак*. Заняцца, пачаць рабіць што-н. *У дзярэ́ўні да чым-не́будзь займу́цца*. Багданава.

ЗАНЯ́ЦЬ *зак*. Захапіць. *Як ужо́ тут не́мцы нас заня́лі*. Серкуці.

ЗАПАДЛЕ́ЦЬ *зак*. Зніцець. *Кмі́ніны западле́лі*. Ракаў Засценак.

ЗАПАДЛІЦО́ *прысл*. Спосаб злучэння бярвення ў вугле. *Няме́цкі у́гал ру́біцца западліцо́, ча́шка ў ча́шку, а тут вы́ступ, э́та прасты́ ву́гал*. Дольдзева, Нямойта.

ЗАПА́ДЛЫ *прым*. Худы, слабы. *Ціпе́р ко́ні зъпа́длыя, дрэ́нныя, а ра́ньшы ко́ні крэ́пкія былі́*. Гарадзец.

ЗАПА́ЗУХА *ж*. Пазуха; прастора на грудзях паміж целам і адзеннем. *У мяне́ у запа́зусі по́ўна дра́ні ге́тай*. Івоні, Каралевічы, Партызаны.

ЗАПАКО́ЦІЦЬ *зак*. *перан*. Забяспечыць. *Ну тады́ ўжо запако́цілі дрэ́вамі, ізве́сна ш, у лясу́, на сабе́ цігалі*. Леснікова.

ЗАПАЛА́ЦЬ *зак*. Запалаць. *З мало́й і́скры запыла́іць агонь*. Вялікі Азярэцк.

ЗАПАЛІ́ЦЬ *зак*. Запаліць. *Запалі́ў су́ччa. Зъпалі́ць аго́нь у ля́мпе*. Буй, Вялікі Азярэцк, Заазер'е, Запруддзе.

ЗАПА́МІТЛІВАЦЬ *незак*. Запамінаць. *Мы зъпа́мітлівыйім, куды́ ў ле́сі хадзі́ць і не блу́дзім*. Вялікі Азярэцк.

ЗАПАНО́СІЦЬ *зак*. Захварэць на панос. *Запано́сілі дзе́ці, нарва́ла ко́нскага шчаўлюку́*. Багданава.

ЗА́ПАР, **ЗАПА́Р** *прысл*. Запар, без перапынку. *Тры выспале́нні за́пар у мяне́ было́*. Заазер'е. *Тры гады́ хадзі́ла ў запа́р*. Багданава.

ЗАПА́РВАЦЦА *незак*. Прэць. *У со́нцу кладу́, каб ні зъпа́рваліся се́мя*. Запруддзе.

ЗАПА́РВАЦЬ, **ЗАПА́РЫВАЦЬ**, **ЗАПЯ́РЫВАЦЬ** *незак*. Запарваць, заліваць кіпенем. *Запа́рвалі кро́сны*. Буй. *А пато́м іх запа́рываіш* [скуты], *пе́рыш, б'юць пра́ннікам, іх жа ні папярыі́ўшы ні вы́тчаш*. Дольдзева, Гарадзец. *Па́лачкі малі́нніку зъпа́ру, дам папі́ць*. Запруддзе, Багданава. *Запя́рывалі кіпятко́м, а то ні́тачкі касма́ціліся*. Багданава.

ЗАПАРО́ЦЦА *зак*. Пачаць шукаць (?); узнікнуць (пра думку?). *Йіна́ ў яго́ гылаве́ зъпаро́лыся*. Вялікі Азярэцк.

ЗАПАРО́ЦЬ *зак*. Закалоць. *Ла́ску ў гнаі́ ві́ламі зыпаро́ла*. Чуцькі. ◊ ПА́ЛЬЦАМІ ЗАПАРО́ЦЬ. Засарамаціць, зганьбіць. *Ба́бы цябе́ па́льцамі запо́руць!* Партызаны.

ЗАПА́С *м*. Запас. *Мы ў запа́с узя́лі з ба́бай*. Дольдзева.

ЗАПАСЦІ́СЯ *зак*. Зрабіць запас. *Яны́ запаслі́сі, а мы – не*. Латыгаль, Каралевічы.

ЗАПАТЫ́ЛАК *м*. Патыліца. *Ныдае́ла ў зъпаты́лак стая́ць*. Сянно.

ЗАПАЎЗЦІ́ *зак*. *перан*. Пакрыцца, зацягнуцца. *Во́зера запаўзло́ ці́най*. Міцюкова.

ЗА́ПАХ *м*. Пах. *Хлеп сядзі́ць у пе́чы, на усю́ дзярэ́ўню за́пъх*. Заазер'е, Запруддзе.

ЗАПАХА́НЫ *дзеепрым*. Забаранаваны. *Ці яно́ до́бра ўзыра́на, ці яно́ до́бра зъпыха́на, ніхто́ ні глядзі́ць цяпе́р*! Цясішча.

ЗАПАХА́ЦЬ *зак*. Узараць. *Паку́ль во́сім агаро́дыў зъпа́шым, то і дух вон*. Гарадзец, Жохава, Фасаўшчына.

ЗАПАХА́ЦЬ *незак*. Апухаць. *Уся́ во́ка запаха́ць ста́ла*. Нямойта.

ЗАПА́ХНАЦЬ *незак*. Пачаць пахнуць. *Вару́шку для со́лкі ні гъдзя́цца, яны́ гаўно́м запа́хналі, смуро́т з іх пашо́ў*. Міцюкова.

ЗАПЕ́КЧЫСЯ *зак*. Запячыся. *Ну, то́пім кане́шна харашо́, каб ён запёкся*. Серкуці.

ЗАПЕРАДЗЯ *прысл*. За пярэднія ногі, лапы. *Як ву́ліцу като́м пірадра́ць? Узя́ць ката́ запер адзя і цягну́ць по́пірак ву́ліцы*. Партызаны.

ЗАПЕ́РЦІ *зак.* 1. Заперці, зачыніць. *Кътá ў бáню запрýць і сядзі́ць, бо стáў éсці ціпля́т.* Вялікі Азярэцк, Партызаны. 2. Пра немагчымасць дыхаць, гаварыць і т. п. *Каб табé запéрла, як ты равéш.* Запруддзе. *А хто гарэ́лачку ня п'ець, хай тамý запрэ́ць* (з песні). Каралевічы.

ЗА́ПЕРЦЬ *ж.* ◊ У ЗА́ПЕРЦІ. Запёрты, зачынены. *Цэ́ла лéта кýры сядзéлі ў зáперці.* Нямойта, Ракаў Засценак.

ЗАПЕ́ЦЬ *зак.* Заспяваць. *Як зайграíць, як запяéць.* Багданава.

ЗАПЕ́Ч *ж.* Запечак; месца паміж печчу і сцяной. *У запéчы пасыпáю бýльбу.* Партызаны.

ЗАПЕ́ЧАК *м.* Запечак; месца паміж печчу і сцяной, дзе быў палок. *Прыхаджý у запéчак – мáтка памірáіць.* Багданава, Дольдзева, Леснікова, Неўгадава. *Дзірвя́нныя запéчкі вышлі з мóды.* Міцюкова.

ЗАПЕ́ЧЧА *н.* Тое ж. *У запéччы вуж вадзі́ўся.* Запруддзе, Леснікі, Міцюкова, Фасаўшчына.

ЗАПЁРТЫ *дзеепрым.* Зачынены. *Кот у бáні быў запёрты.* Партызаны. *На Купáла запёрлі ў хáці, драп – запёрта. Я ў вакнó вылезла, тýтацька аткрыла, а знутры́ запёрта.* Чуцькі.

ЗАПЁРШЫСЯ *дзеепрысл.* Зачыніўшыся. *Я ш у хáці аднá запёршыся.* Нямойта.

ЗАПІНА́ЦЬ *незак.* Завешваць. *Ікóну запінáла занавéскамі.* Партызаны, Закур'е.

ЗАПІ́НАЧКА *ж.* ◊ БІЗ ЗАПІ́НАЧКІ. Не спыняючыся, не запінаючыся. *Янá біз запі́начкі лýпіць аднý, другýю пéсню.* Міцюкова.

ЗАПІРАЧА́ЦЬ *зак.* Забараняць. *А мы ямý ні запіръчáлі, кагó хóчыш бяры́ жані́цца.* Серкуці.

ЗАПІСА́ЦЦА *зак.* Узяць шлюб. *Запісáўся з дзéўкай.* Запруддзе.

ЗАПІХНУ́ЦЬ *зак. перан.* Сілай выдаць замуж. *Інá тады́ мінé запіхнýла зъ ягó, а ён памёр хýтка.* Багданава.

ЗАПІ́ЦЬ *зак.* Пайсці ў запой. *Мáнька то пайдзéць на фéрму, то зап'ець.* Засценак.

ЗАПЛАЦІ́ЦЬ *зак.* Заплаціць. *Хто заплáцяе, а камý так зрóбіш.* Гарадок, Закур'е.

ЗАПЛЕ́СНІВАЦЬ *незак.* Пакрывацца плесняй. *Стáрыя вашчы́на заплéснівыйіць.* Сянно. *Зярнó заплéснівала, там дзе сы́расць.* Фасаўшчына.

ЗАПЛЕ́СЦІ *зак. перан.* Пакрыць, зацягнуць. *Сáжалку ці́най зъплялó.* Нямойта.

ЗАПЛІТА́ЦЬ *незак.* 1. Плесці. *Пляцéнь заплітáлі, каб карóвы ні шлі на пасéвы.* Нямойта. 2. Заплятаць, уплятаць. *Лéнты заплітáлі у кóсы.* Станюкі.

ЗАПЛЮ́СНУЦЬ *зак.* Заплюшчыць. *Вóчкі заплю́сніць.* Багданава. *Вóчы заплю́снець мáлец і ігрáіць на гармóніку.* Запруддзе.

ЗАПО́ІНЫ *толькі мн.* Заручыны, перадвясельны абрад, які адбываецца пасля сватаўства. *Патóм дзéлаюць запóіны.* Розмыслава, Вялікі Азярэцк, Дуброўкі.

ЗАПО́Р *м.* ◊ У ЗАПО́РЫ. Запёрты, зачынены. *Кýры у яé дзень у запóры сідзя́ць.* Латыгаль.

ЗАПО́РЧАНЫ *дзеепрым.* Сапсаваны, заляжалы. *Ці калбасá якáя запóрчаная, усé пруць.* Савінічы.

ЗАПРА́ВА *ж.* Закраса, прыправа. *Картóшку спáрыш, запрáвы ніякай – часнакý, лýку, мáку, канапéль патаўкý.* Цясішча, Заазер'е, Розмыслава.

ЗАПРА́ВІЦЬ *зак.* Закрасіць, прыправіць (страву). *Кáшу звáруць і зъпрáвяць.* Запруддзе. *Ну калі́ якáя кóстка ё – кóстку укі́ніш, а німá – так заправíш які́м тýкам ці што. Сóльлю запрáвіць нáда бýльбу.* Кляпчэва, Багданава, Заазер'е, Леснікова.

ЗАПРАГА́ЦЬ, **ЗАПРУГА́ЦЬ** *незак.* Запрагаць. *Каня́ запрагý, мушчы́ну у лес завязý.* Багданава, Вялікі Азярэцк, Заазер'е, Нямойта, Фасаўшчына. *Я тады́ кыня́ запругáю.* Галашчакіна.

ЗАПРА́ДАК *м.* Нітка, якая пакідаецца на верацяне. *Запрáдак – гэ́та ні́тка, што астаўля́ецца на вірьцяне́.* Закур'е.

ЗАПРАСІ́ЦЬ *зак*. Упусціць, пусціць у памяшканне. *Запрасі́лі като́ў, а яны́ не ло́вяць смалля́нак, бая́цца*. Буй.

ЗАПРАСЦІ́ЦЬ *зак*. Забараніць. *Запрасці́лі цяпе́р мно́га што вывазі́ць за грані́цу. Ці я запрашчу́ за́муш ісці́*. Міцюкова. *А тады́ запрасці́лі дзяце́й крысці́ць*. Івоні, Партызаны.

ЗАПРАЎЛЯ́ЦЬ *незак*. Закрашваць, прыпраўляць (страву). *По́ліўка біз нічо́га, мя́са ва́рыцца, у гэ́ту ваду́ прыціра́іш муко́й, сміта́нку кладзе́ш, ну тады́, як ку́шаць, запраўля́іш*. Заазер'е.

ЗАПРО́ШЛЫ, **ЗАПРО́ШЛЫЙ** *прым*. Пазамінулы. *Запро́шлую пя́тніцу чуць канцы́ не было́ мне*. Гарадзец. *Запро́шлы гот я́блык было́ – сукі́ лъма́лісі*. Гарадзец, Жохава, Каралі, Мянюцева, Нямойта. *Запро́шлый год к нам прыйшо́ў бабёр*. Вялікі Азярэцк.

ЗАПРУ́ДЗІЦЬ *зак*. Перагарадзіць плацінай. *Ста́вюць перагаро́тку на рэ́чцы, усё запру́дзюць, пакіда́юць дзі́рачкі – язы́*. Фасаўшчына.

ЗАПРЭ́ЖАНЫ *дзеепрым*. Запрэжаны. *С аграно́мам е́здзілі ў калёсах запрэ́жаных*. Запруддзе, Гарадзец.

ЗАПРЭ́ХЧЫ, **ЗАПРЭ́ХЧ** *зак*. Запрэгчы. *Каня́ на́да запрэ́хчы*. Гарадзец, Нямойта. *Дапу́сцім, я къня́ запрягу́ да і вы б къня́ запряглі́*. Багданава. *Ёсь каго́ запрэ́хч, ёсь ко́ні*. Кляпчэва.

ЗАПУ́ПКАЦЬ *зак*. Забрадзіць. *Зварыла варе́ня, са́хару ма́ла, дык заката́ла яго́ крышкамі, кап ні запу́пкала*. Партызаны.

ЗАПУСКА́ЦЦА *незак*. Запускацца, пераставаць даіцца. *На зіму́ каро́ва запуска́еццa*. Багданава, Жохава, Партызаны, Станюкі.

ЗАПУСКА́ЦЬ *незак*. Пакідаць без догляду, даць заплысці брудам. *Ён дзіржа́ў кана́ву, ні запуска́ў, уся́ цяга вады́ была́: на ву́ліцу, пад мост і ў ре́ку*. Самсоны.

ЗАПУСЦІ́ЦЬ *зак*. Адрасціць, адгадаваць. *Запусці́ў бараду́ і ро́сту вышэ́й – мы заве́м Будула́й*. Нямойта.

ЗАПУСЦІ́ЦЬ *зак*. Напусціць. *Зълату́ха і кор жа́ркыга ня лю́бюць, каб ні зъпусці́ць па́ры*. Заазер'е.

ЗАПУ́ТАЦЦА *зак*. Заблытацца. *Бальша́я* [рыба] *запута́іцца ў рэзь*. Багданава.

ЗАПУ́ТНІК *м*. Жыхар вёскі, якая знаходзіцца далёка ад шашы. *Ні на шляху́ запу́тнікі жыву́ць*. Заазер'е.

ЗАПУ́ТНЫ *прым*. 1. Далёкі, да якога цяжка дабрацца. *Такі́я запу́тныя дзярэ́ўні. Запу́тны быў магазі́н*. Баравікі, Партызаны, Ульянавічы. 2. Закінуты, які знікае. *Расхо́дна*: *тъка́я запу́тная дзярэ́ўня*, *там мо́жа пяць хъзя́інаў жыве́ць*. Нямойта.

ЗАПУ́ХНУЦЬ, **ЗАПО́ХНУЦЬ** *зак*. Апухнуць. *Пакуса́лі вадні́ – запу́хла ліцо́*. Партызаны. *Як абступі́лі о́сы, як укусі́лі, запо́хла, зраўнува́ла ліцо́, уку́сы едаві́тые*. Партызаны, Гарадзец.

ЗАПУ́ШЧАНЫ *дзеепрым*. Запушчаны, завезены. *На э́ткае ўрэ́мя былі́ запу́шчаны калара́дкія жукі́ – чым іх не траві́лі то́лькі*. Партызаны.

ЗАПУ́ШЧАНЫ, **ЗАПУШЧО́НЫ** *дзеепрым*. Запушчаны; пра карову, якую перасталі даіць перад ацёлам. *Зімо́й нарасце́ць у каро́вы луска́, запу́шчаная каро́ва*. Баравікі. *Як мая́ каро́ўка была́ запушчо́на, вазі́ў мне малако́*. Івоні.

ЗАПЫЛІ́ЦЦА *зак*. Запыліцца. *Запылі́ўся уве́сь*. Дольдзева.

ЗАПЯРШЫ́ЦЬ *зак*. Запяршыць (у горле). *Я ш ні магу́ і ло́шкі ат мёду паліза́ць, зъпяршы́ць у го́рлі*. Нямойта.

ЗАПЯТЛІ́ЦЦА *зак*. Трапіць у сіло. *За́іц зъпятлі́ўся, я яго́ нагою – і во прынёс. Ён запятлі́ўся, за́іц*. Рэчкі.

ЗАПЯЧА́ТАВАНЫ *дзеепрым*. Запячатаны (пра мёд). *Запяча́таваная ра́мка мёду*. Закур'е.

ЗАРА́ *ж*. Зара. *Зо́лак зълъі́ць, када́ зара́ падыма́ецца*. Запруддзе.

ЗАРАБІ́ЦЬ, **ЗАРО́БІЦЬ** *зак*. Зарабіць, атрымаць. *Лю́дзі га́люцца*, *кап зарабі́ць бо́лей*. Багданава. *Што здзе́лаў, то́е і заро́біў*. Багданава. *Заро́біла пе́нсію се́мдзісіт пяць рублёў*.

Баравікі, Багданава, Вялікі Азярэцк, Галашчакіна, Марозаўка, Мянюцева, Нямойта, Закур'е.

ЗАРАБЛЯ́ЦЬ *незак*. Зарабляць, атрымліваць. *Хай грэ́ху зърабля́юць сабе́*. Багданава.

ЗАРАБО́ТАК *м*. Заробак. *А по́слі вайны́ які́ ш зърабо́так! Таму́ ш нам і пе́нсія ма́лая!* Леснікова, Нямойта, Ракаў Засценак, Чуцькі.

ЗА́РАБАТАЧНА, **ЗАРАБО́ТАЧНА** *прысл*. Магчымасць добра зарабіць. *Там было́ за́рабо́тъчна, зърьбля́лі гро́шы*. Запруддзе.

ЗА́РАВА *н*. Зара. *За́рава шчэ ні схава́еცца – у́тра начына́еცца – красі́вая пара́.* Партызаны.

ЗАРАДЗІ́ЦЦА *зак*. Укараніцца. *Зарадзі́ўся ка́сцер, як жы́та плахо́е*. Багданава, Вялікі Азярэцк, Гарадзец, Нямойта, Партызаны, Ракаў Засценак, Фасаўшчына.

ЗАРАДЗІ́ЦЬ *зак*. Урадзіць. *У каго́ зърадзі́ла вось шшто, у каго́ ніч́ога ні зарадзі́ла.* Ульянавічы. *Пасе́юць жы́та – адзі́н бур'я́н заро́дзіць, ніякай по́льзы с таго́ бало́та*. Ракаў Засценак.

ЗАРАДЗІ́ЦЬ *зак*. Устанавіць. *Мы паснува́лі на сцяну́ і зарадзі́лі кро́сны.* Карпавічы.

ЗАРАДЖО́НЫ *дзеепрым*. Забруджаны. *Дъжджъва́я въда́ зърaджо́нъя*. Каралевічы.

ЗА́РАЗ *прысл*. Зараз, цяпер. *Мы такі́х свіне́й ніко́лі ня бі́лі, як у іх за́ръз у хле́ві стья́ць*. Каралевічы. *Хадзі́ця ўжо абе́даць, а то зъ ва́мі за́рьс і прые́дуць*. Фасаўшчына.

ЗАРА́ЗА *м*. 1. Інфекцыя. *Хоць бы зара́за ні прычапі́лася*. Партызаны. 2. *перан. эмац-ацэн*. Дрэнны чалавек. *Кап на яго́ хале́ра, зъра́за дык зъра́за.* Нямойта, Чуцькі. 3. *эмац.-ацэн*. Гадзюкі, гады. *Зара́зы е́тай по́ўна – вужа́каў*. Партызаны.

ЗАРАЗЗЁ *н. зб. эмац.-ацэн.* Нягоднікі. *Яно́ты зъста́вілі сабе́ ваду́ на рэ́цьцы, во заразз́ё.* Марозаўка.

ЗАРА́ЗНЫ *прым*. Заразны. *Ціф, ён жа зара́зны*. Багданава.

ЗАРА́НЕЙ, **ЗАРАНЕ́Й**, **ЗАРА́НІ** *прысл*. 1. Раней. *Вару́шкі расту́ць зъра́ней, чым апе́нькі*. Партызаны. 2. Вельмі рана. *Во́ўча лы́ка зъра́ні цвіці́ць.* Дуброўкі. 3. Заўчасна. *Памёрла зарані́й, у 53 гады́*. Буй.

ЗАРА́ННЯ *прысл*. Заўчасна. *Жо́нка яго́ зара́ння паме́рла, бале́ла*. Багданава, Вялікі Азярэцк, Заазер'е, Леснікова, Міцюкова, Нямойта, Чуцькі, Неўгадава.

ЗАРАСІ́ЦЦА *зак*. Замачыцца расой. *Луна́цік уста́не но́ччы, по́йдзіць, зарасі́цца па расе́.* Багданава.

ЗА́РАСЛЬ *ж*. Зараснік, гушчар. Мянюцева.

ЗАРАСТА́ЦЬ *незак*. Зарастаць. *Во́кны на бало́ці, яны́ ні зърaста́лі, і въда́ стая́ла.* Заазер'е.

ЗАРАСЦІ́ *зак*. Зарасці. *Зарасла́ бы́льнікам уся́ дзярэ́ўня*. Багданава, Сянно.

ЗА́РАСЦІНЬ *м*. Зараснік, хмызняк. *Ле́су німа́, а за́рысцінь*! Галашчакіна.

ЗАРАЎНАВА́ЦЬ *зак*. Зараўняць. *Кап зараўнава́ць, кап было́ ро́ўная по́ля.* Запруддзе.

ЗАРАШАЦІ́ЦЬ *зак*. Закрыць рашоткай. *Я зарашаці́ла лёткі і дъмаро́м пчол увагна́ла.* Вялікі Азярэцк.

ЗАРВА́ЦЬ *зак*. Узяць самавольна. *Лі́ха яны́ даду́ць, дзе зарву́, там маё*. Партызаны.

ЗАРУБІ́ЦЬ *зак*. Зрубіць, пачаць будаваць. *На́да се́ні зарубі́ць*. Багданава.

ЗАРУГА́ЦЦА *зак*. Насварыцца. *Я заруга́ўся, дак пабе́глі ў другі́ кане́ц.* Гарадзец, Леснікова.

ЗАРЫ́ЦА *ж*. Зара. *Зара́-зары́ца, ро́дная сястры́ца, мой сыно́к, твая́ дачу́шка, хай ра́зам спяць* (з замовы). Заазер'е, Запруддзе.

ЗАРЭ́З *м*. Зарубка, выступ. *У мы́льніцы два зарэ́зы*. Леснікова.

ЗАРЭ́ЗАЦЬ *зак*. Зарэзаць. *На Па́ску ку́рыцу зарэ́жуць*. Каралі.

ЗАСА́ДЖВАЦЬ *незак*. Запаўняць снапамі. *Заса́джваць у ёўні снапы́, ёўню то́пюць, су́шуць*. Розмыслава.

ЗАСАДЗІ́ЦЬ *зак*. Пасадзіць у турму. *Яжо́ўшчына была́, усі́х пе́рвых камуні́стаў засадзі́лі ў цюрму́*. Чуцькі.

ЗАСА́ДКА *ж.* Месца ў хляве для адкормных свіней. *А ко́рмныя сві́нні сідзя́ць у заса́дцы*. Каралевічы.

ЗАСАКАТА́ЦЬ *зак. перан.* Загаварыць. *Засаката́ла, як саро́ка*. Багданава.

ЗАСА́ЛІВАЦЬ *незак.* Засольваць. *Быва́ла, рыжыкаў было́, ма́тка зъса́лівъла іх*. Баравікі.

ЗАСАЛІ́ЦЬ *зак.* Засаліць. *Ці ты яе́ зъсалі́ць, ці ты яе́ пасушы́ць*. Нямойта. ◊ ЗАСАЛІ́ЦЬ НА ДУ́ШУ. Абяцаць, выклікаючы давер. *Насулі́ў, зъсалі́ў сі́льна на ду́шу*. Запруддзе.

ЗА́САЎКА *ж.* Засаўка. *За́саўкі былі́ ў дзвіра́х. Ве́ка – ку́біл закрыва́ць, і за́съўка, яшчэ́ і замыка́лі.* Гарадзец, Багданава, Каралевічы, Каралі.

ЗАСАХАРО́НЫ *дзеепрым.* Зацукраваны. *Такі́ ўжо ён* [мёд] *засахаро́ны*. Вялікі Азярэцк.

ЗАСВАРЫ́ЦЦА *зак.* Засварыцца. *Засва́рацца ні з таго́ ні з сяго́*. Запруддзе, Ульянавічы.

ЗАСВЯРБЕ́ЦЬ *зак.* Засвярбець. *А іна́ засвярбе́ла мне, засвярбе́ла* [рука], *і яе́ падра́ла*. Самсоны.

ЗАСЕ́ДЗІЦЦА *зак.* Заседзецца. *Прамне́цца хай іна́ тро́ху, а то засе́дзілася*. Багданава.

ЗАСЕ́К, **ЗАСІ́К** *м.* 1. Засек, адгароджаная частка гумна, клеці, дзе захоўваюць збожжа. *У засе́к яго́ чысценька, тады́ на ме́льніцу.* Вялікі Азярэцк, Гарадзец. *Зе́рне збіра́юць і ў засі́к сы́пюць*. Фасаўшчына, Каралевічы, Манголія, Партызаны, Дуброўкі. 2. Адгароджаная прастора ў месцах зняволення. *Усе́ былі́ па за́секах, пле́ныя ка́ждага гасуда́рства.* Ульянавічы.

ЗАСЕ́КА *ж.* Месца ў хляве для адкормных свіней. *Хоць ты ў засе́ку садзі́, ён худэ́й дык худэ́й.* Багданава.

ЗАСЕ́КЧЫ *зак.* Засячы. *Мужчы́на мужчы́ну засе́к*. Нямойта.

ЗАСЕ́СЦІ *зак.* 1. Засесці, надоўга размясціцца дзе-н. *Засе́ла з ва́мі і сяджу́*. Рэчкі. 2. Схавацца, скрытна размясціцца. *Мы ў кусты́, і засе́лі.* Фасаўшчына.

ЗАСЕ́ТНІК, **ЗАСЁТНІК** *м.* Месца за асеццю (ёўняй). *У таку́ кълa ёўні засе́тнік, тут ссыпа́лі мякі́ну, во́трыну*. Гарадзец. *Засётнік – дзе сало́му склада́еш*. Партызаны.

ЗАСЕ́ЎКІ *толькі мн.* Пачатак сяўбы. *Перад засе́ўкамі, каб радзі́ла, ку́клу рабі́лі.*

ЗАСЕ́ЎРАЦЬ *зак.* Зашурпаціцца. *Бу́льба і засе́ўраець, пасіне́іць, як сра́зу ні закры́юць у цёмнае.* Партызаны.

ЗАСЕ́ЦЬ *ж.* Месца за асеццю. *Мякі́ну сы́пылі ў засе́ць ско́ту*. Цясішча.

ЗАСІВЕ́ЦЦА *зак.* Страціць бляск. *Па́пава кальцо́ біражэ́ць і ціпе́р, яны́ засіве́ліся, замуце́лі* [пярсцёнкі]. Міцюкова.

ЗАСІДА́ЦЬ *незак.* Сіпнуць, прападаць. *Засіда́іць го́лас*. Баравікі.

ЗАСІ́ЛІЦЦА, **ЗАСІЛІ́ЦЦА** *зак.* Павесіцца, задушыцца. *Засі́ліўся ў яе́ ўнук*. Ульянавічы, Гарадзец, Жохава, Партызаны. *Зъсілі́цца хто, то збо́ку кълы кла́дбішча хава́лі. За два гады́ тры бы́кі засі́лілісі.* Цясішча, Багданава, Баравікі, Вялікі Азярэцк, Запруддзе, Латыгаль, Партызаны, Ракаў Засценак, Рулёўшчына.

ЗАСІЛІ́ЦЬ *зак.* Задушыць. *Вы мяне́ судзі́лі, сказа́лі, што засілі́ў*. Запруддзе.

ЗАСІ́ЛЬНА *прысл.* Празмерна. *Ён засі́льна то́ўсты*. Івоні.

ЗАСІ́М *м.* Дзень ушанавання святога Засіма, які ходзіць у розныя дні народнага календара (2 кастрычніка, 30 красавіка па н. ст.); шанаваўся як заступнік пчол. *Засі́м – свя́та, ка́жуць, што бу́дуць пчо́лы вылята́ць.* Каралевічы.

ЗАСІНЕ́ЎШЫ *дзеепрым.* Пасінелы. *У вадзе́ зъсіне́ўшы зруп*. Кляпчэва.

ЗАСІНЕ́ЦЦА *зак.* Пасінець. *Засіне́ліся храсткі́*. Нямойта.

ЗАСІНІ́ЦЬ *зак.* Пабіць да сінякоў. *Засіні́ў яе́ ўсю, біў – пло́ха з мужыко́м жыву́ць.* Запруддзе.

ЗАСІПЕ́ЦЬ *зак.* Зашыпець. *Засіпе́ла вужа́ка*. Багданава, Міцюкова. *Вуго́ль атва́ліцца ў ваду́ і засіпі́ць*. Гарадзец.

ЗАСКАРАДЗІ́ЦЬ *зак*. Заскародзіць. *А тады́ дзёран наза́т палажы́ла, граблямі заскарадзі́ла.* Леснікова, Розмыслава.

ЗАСКО́ЧЫЦЬ, **ЗАСКАЧЫ́ЦЬ** *зак*. 1. Скочыўшы, апынуцца дзе-н. *Іна́ хаце́ла яго́ ўда́рыць, ён за стол заско́чыў.* Запруддзе. 2. Завітаць на кароткі час. *Як быў у Сянно́, заскачы́ў да радні́.* Партызаны.

ЗАСКУГО́ЛІЦЬ *зак*. Заскуголіць. *Чаго́-та скуго́ліш, заскуго́ліў ту́та.* Багданава.

ЗАСЛАНІ́ЦЬ *зак*. Засланіць, закрыць. *Засло́нкай засло́ніць печ.* Гарадзец, Вялікі Азярэцк, Каралевічы, Неўгадава.

ЗАСЛАНЯ́ЦЬ *незак*. Пра хваравітае адчуванне ў грудзях, якое выклікае цяжкасць пры дыханні. *Дык у яе́ гру́дзі засланя́іць, ні дыхну́ць*. Буй.

ЗАСЛА́ЦЬ *зак*. 1. Заслаць, пакрыць чым-н. *Сту́лік засце́ліш, ну пълаце́нцам хто, салфе́ткай.* Запруддзе. 2. Замошчваць. *Кла́дзі кладу́ць, а пато́м засціла́юць до́скамі.* Вялікі Азярэцк.

ЗАСЛО́Н *м*. Засланка (у печы). *Зачы́неш засло́н, калі́ шэсць бу́лак, калі́ меньш.* Чуцькі.

ЗАСЛО́НКА *ж*. Тое ж. *Зачыні́ печ засло́нкай. Засло́нку засло́ніш, і хлеб упячэ́цца.* Фасаўшчына, Багданава, Каралі, Леснікова, Нямойта, Неўгадава.

ЗАСМА́ЛІВАЦЬ *незак*. Засмаліваць, апрацоўваць расплаўленай смалой. *Тро́ху зъсма́лівалі ло́тку, забіва́лі*. Багданава.

ЗАСМАЛІ́ЦЬ *зак*. Засмаліць; апрацаваць расплаўленай смалой. *Смалы́ распушчу́ ды й засмалю́.* Алексінічы.

ЗАСМЕ́РДНУЦЬ *зак*. Засмярдзець (у выпадку смерці ў адзіноце). *Засме́рдну у сваéй ха́ты, а нікуда́ ні паéду.* Заазер’е.

ЗАСМЕ́РНУЦЦА *зак*. Засмярдзець, пачаць непрыемна пахнуць. *Вару́шкі засме́рліся, гаўно́м запа́хналі, з іх смуро́т пашо́ў.* Міцюкова.

ЗАСМІЯ́ЦЦА *зак*. Засмяяцца. *Ра́ншы увыжа́лі, гавары́лі: «Та́тка, ма́мка, вы», – папро́бый зъсмія́цца, то палу́чыш ло́жку па лбу.* Заазер’е.

ЗАСМЫЛЕ́ЦЬ *зак*. Падгарэць. *Каб табе́ дзе засмыле́ла*. Неўгадава.

ЗАСМЯРДЗЕ́ЦЬ *зак*. Засмярдзець, пачаць непрыемна пахнуць. *Зъсмярдзе́ла мя́са*. Нямойта.

ЗАСНАВА́ЦЦА *зак*. Заснавацца, пачаць існаванне. *Літва́ ўладзе́ла Белару́ссю, дык у то вре́мя на́ша дзярэ́ўня зъснава́лася*. Нямойта.

ЗАСНО́ВАНЫ *дзеепрым*. Аснаваны (пра кросны). *Сынкі́, хоць засно́вана, але́ яшчэ́ ні вы́ткана.* Рэчкі.

ЗАСНУ́ЦЬ *зак*. Заснуць. *Пры́дзіш, то́лькі засне́ш і ўстае́ш*. Заазер’е.

ЗАСО́ДЖАНЫ *дзеепрым*. Засаджаны. *Быў папо́ў сат, усё было́ засо́джана къла цэ́рквы*. Нямойта.

ЗАСО́РЫЦЬ *зак*. Запарушыць (вока). *Во́ка засо́рыла, вадо́й прамыва́ю, німа́ спа́су*. Нямойта.

ЗАСО́ХНУЦЦА *зак*. Перасохнуць. *Ле́тась засо́хлася во́зера, і ўся вада́ вы́шла.* Закур’е.

ЗАСО́ХНУЦЬ *зак*. Засохнуць. *Засо́хніць і дзяржы́цца гъда́мі*. Багданава.

ЗАСПА́ЦЬ *зак*. Праспаць. *Сёння зъспа́ла каро́ву гнаць*. Нямойта.

ЗАСПЕ́ЦЬ *зак*. 1. Заспець, застаць. *Аўто́буса ні заспе́ю я ужо́*. Партызаны, Запруддзе, Міцюкова, Савінічы. 2. Паспець. *Кап кра́сныя ні заспе́лі, то яе́ убі́лі п*. Жохава, Багданава.

ЗАСПІВА́ЦЬ *зак*. Заспяваць. *Во яны́ заспіва́юць*. Багданава.

ЗАСПО́РУВАЦЬ *незак*. Спрачацца. *Быў вы́піўшы, заспо́рувыў з йім*. Жохава, Сянно.

ЗАСПЯШЫ́ЦЦА *зак*. Заспяшацца. *Як зъспяшу́ся – валю́ся, а пацí́ху раблю́*. Нямойта.

ЗАСТА́ВА *ж*. Запруда, плаціна. *Заста́вы, што во́ду зъставля́лі*. Нямойта.

ЗАСТАВА́ЦЦА *незак*. Заставацца. *Усе́ дзе́ці зъставáліся з бъцькáмі*. Манголія. *Жы́та, пшані́ца – зъграні́ца, ячме́нь, авёс – МТС павёс, а касцёр з засе́ку смяе́цца: што калхо́зу зъстае́цца?* Кляпчэва.

ЗАСТА́ВІЦЬ *зак*. 1. Заставіць, перагарадзіць. *Яно́ты зъстáвілі сабе́ ваду́ на рэ́цы, здзе́лалі зъстáў.* Марозаўка. 2. Уставіць. *Ключы́ дзе́лалі, застáвяць і атсувáюць зáсаўку.* Багданава.

ЗАСТАЛІ́ЦЬ *зак*. Пакласці столь. *Нáда засталі́ць – палажы́ць патало́к*. Марозаўка.

ЗАСТАРО́НАК *м*. Засек для мякіны. *Зъстаро́нкі былі́ за ёўнюй длі макі́ны.* Міцюкова.

ЗАСТАРЭ́ЦЬ *зак*. Моцна захацець. *Што табе́ застарэ́ла*. Запруддзе.

ЗАСТА́Ў *м*. Запруда, плаціна. *Яно́ты зъстáў здзе́лылі на рэ́чцы*. Марозаўка.

ЗАСТАЎЛЯ́ЦЬ *зак*. Прымушаць. *Застаўлю́юць на фе́рме падво́дзіць, а ён ні хо́чэць*. Леснікова, Гарадок.

ЗАСТА́ЦЦА *зак*. Застацца. *Пае́халі, пънарáвілі і засталі́ся там*. Запруддзе.

ЗАСТА́ЦЬ *зак*. Мець удосталь, застацца. *Што зъстáў, то не ўток*! [Пажаданне жанчыне, якая снуе кросны, каб ёй засталося, хапіла ад снавання пражы выткаць кросны]. Партызаны, Жохава, Неўгадава.

ЗАСТО́ЙНЫ *прым*. Стаячы, не праточны (пра ваду). *Ці́на е́ткыя ёсь, дзе засто́йнъя въдá*. Закур’е.

ЗАСТО́ЛІНА *ж*. Дошка са столі. *Трэ́бы было́ засто́ліну ўзадрáць*. Заазер’е.

ЗАСТО́ЛЛЕ *н*. 1. Сумеснае ўжыванне стравы сям’ёй. *Ад засто́лля ды за ўго́лля*! [(выслоўе); кажуць пра таго, хто паводзіць сябе непрыстойна]. Заазер’е. 2. Бяседа. *Ко́ліць калі́ ру́мачку, калі́ дзве вып’ець – і вылáзіць з засто́лля.* Гарадзец, Багданава.

ЗАСТРА́ЙВАЦЬ *незак*. Забудоўваць. *Хай бы во застрáйвалі часце́й, вуго́л каля вуглá!* Нямойта.

ЗАСТРАЛІ́ЦЬ *зак*. Застрэліць. *Міліцыяне́р кáжыць, што я вуўкá зъстралю́*. Міцюкова, Нямойта.

ЗАСТРА́ШВАЦЬ, **ЗАСТРА́ШЫВАЦЬ** *незак*. Запалохваць. *Застрáшвалі нас, што русáлка пъймáіць, калі́ ў жы́та по́йдзіце.* Дольдзева. *Застрáшывалі нас, кап ні хадзі́лі*. Дольдзева.

ЗАСТРА́ШЫЦЬ *зак*. Запалохаць. *Застрáшыць дзеце́й русáлкай*. Гарадзец.

ЗАСТРО́ЙКА *ж*. Пляц для будоўлі. *Пъжані́ліся, ўзялі́ застро́йку, стро́іцца пъчалі́.* Запруддзе.

ЗАСТРУГА́ЦЬ *зак*. Застругаць, завастрыць. *Як кърьндáш застругáіш*? Фасаўшчына.

ЗАСТРЫ́КНУЦЬ *зак*. Пачаць стрыгчы вушамі (пра каня). *Конь застры́кнуў вушáмі, байі́цца, чу́іць вуўкá, сыбáку*. Самсоны.

ЗАСТРЭ́ШША *н*. Застрэшак; месца паміж навіслым краем страхі і сцяной. *Дзе застрэ́шша, лáстаўкі мо́гуць сялі́цца.* Запруддзе.

ЗАСТУДЗІ́ЦЦА *зак*. Загусцець. *Застудзі́цца, як сту́дзінь, вадá у салцісо́ні*. Міцюкова.

ЗАСТУДЗІ́ЦЬ *зак*. Застудзіць. *Зъступдзі́ла но́гі*. Замошша, Багданава.

ЗАСТУПА́ЦЬ *незак*. Зацяняць, заступаць святло. *Кап ні заступáлі ім*. Партызаны.

ЗАСТУПІ́ЦЬ *зак*. Заняць, захапіць. *Парцізáны атступі́лі, не́мцы заступі́лі.* Нямойта.

ЗАСТУПІ́ЦЬ *зак*. Пачаць працаваць. *Я то́лькі заступі́ла рабо́тацъ*. Гарадзец.

ЗАСТЫ́ЦЬ *зак*. Застыць, загусцець. *Воск засты́ніць ны вадзе́ у тáзі*. Сянно.

ЗАСУ́НУЦЬ *зак*. Зачыніць на засаўку. *Дзве́ры засу́нула*. Каралевічы.

ЗАСУПО́НІВАЦЬ *незак*. Засупоньваць; сцягваць клешчы хамута супоняй. Гарадзец, Леснікова.

ЗАСУПО́НІЦЬ *зак*. Засупоніць. *Засупо́ніць каня́ нáда і рассупо́ніць. Спервá галаву́ засупо́ніваюць*. Гарадзец, Леснікова.

ЗА́СУХА *ж*. Засуха. *І зáсухі калі былі́, ле́та сухо́я было́*. Савінічы.

ЗАСУШЫ́ЦЬ *зак*. Засушыць, высушыць. *Апе́нкі засушы́ць до́бра*. Пожанькі.

ЗАСЦЕ́НАК *м.* Хутар або невялікі населены пункт. *Я з засце́нку, там хат мо́жа тры́ццаць.* Буй.

ЗАСЦЕ́НЧЫВЫ *прым.* Баязлівы, забіты. *Яны́ былі́ засце́нчывыя, ні ра́звітыя, быя́цца ўсяго́.* Сянно.

ЗАСЦЕ́НЧЫСТВА *н.* Глуш, захалусце. *Засце́нчыства цяпе́р, ціошына́ така́я* [пра жыццё ў вёсцы]. Нямойта.

ЗАСЦЕРАГА́ЦЬ *зак.* Аберагаць. *Хай Бох засцірыга́іць мяне́! Бо́гу мо́лімся, кап Бох засцяро́х, забаранí́ў.* Багданава, Серкуці.

ЗАСЦÍГНУЦЬ *зак.* Заспець. *Вайна́ нас ту́тацькі засці́гла.* Розмыслава, Карпавічы, Рубеж, Неўгадава.

ЗАСЦІЛА́ЦЬ *незак.* Рассцілаць. *Трэ́плены лён на таку́ засціла́лі.* Багданава.

ЗАСЦЯГНУ́ЦЬ *зак.* Зашпіліць. *Та́нечка, хадзі́, зъсьцягні́ пу́гавічку дзе́ду.* Ульянавічы.

ЗАСЫ́ПАЦЦА *зак.* З'явіцца (пра высыпку). *Засы́піцца каро́ста, чэ́шуцца ру́кі, як сагрэ́ісся.* Гарадзец.

ЗАСЯЧЫ́ *зак.* Пагрызці (пра мышэй), пашкодзіць. *Цяжа́рная жанчы́на што про́сіць, ёй атка́жаш, мы́шы штось засяку́ць.* Вялікі Азярэцк.

ЗАТАНУ́ЦЬ *зак.* Утапіцца. *У бало́це касі́лка затану́ла. Хай зато́ня го́ра.* Каралевічы, Заазер'е. *Каб ты затану́ў!* (праклён). Запруддзе. *Хай іна́ зато́ніць, гэ́тъя рабо́та*! Каралевічы. ◊ ЗАТО́НЬ ТЫ НІХА́Й. Выказванне моцнага раздражнення, злосці з прычыны чаго-н. *Зато́нь ты ніха́й! Нашто́ мне к до́ктару*! Ульянавічы.

ЗАТАПÍЦЦА *зак.* 1. Пакрыцца, заліцца вадой (у час паводкі). *Круго́м затапі́лася, круго́м.* Запруддзе. 2. Утапіцца. *Зътапі́лася ў во́зеры. А хто затапі́ўся, засі́ліўся, ці што яшчэ́ здзе́лаў – э́та ў пе́кла.* Каралевічы, *Не́хта спіхну́ў ло́тку ў во́зіра, іна́ і зътапі́лъся, дзе́ці ве́рна.* Багданава, Вялікі Азярэцк, Запруддзе, Заазер'е, Малы Азярэцк. *Каб ты затапі́ўся!* (праклён). Запруддзе.

ЗАТАПÍЦЬ *зак.* Запаліць. *У пе́чы зътапі́ць на́да.* Алексінічы, Багданава, Баравікі.

ЗА́ТАЎКА, **ЗА́ТУЎКА** *ж.* Засквaрка, прыправа са смажанага сала і цыбулі для якой-н. стравы. *З за́таўкай суп. За́туўкі ні хвата́іць на ўсю сям'ю́.* Міцюкова. *На за́тыўку зъпраўля́ны е́та суп, ко́стычкай, сма́шны.* Вялікі Азярэцк.

ЗАТАЎКА́ЦЬ *зак.* Закрасіць, прыправіць. *Супо́ў зва́рыш, зътъўка́іш, ды кап све́жъга.* Запруддзе.

ЗАТАХА́ЦЦА *незак.* Набываць спецыфічны непрыемны пах і смак. *Затаха́еццa въда́ ў кало́дзізі, як не браць.* Партызаны.

ЗАТВАРЫ́ЦЬ *зак.* Утварыць. *Замкну́ць, затво́руць то́е-сёе на Купа́ла.* Рэчкі.

ЗА́ТКАЛА *н.* Корак. *За́ткала ў бо́чцы было́.* Нямойта.

ЗАТКНУ́ЦЬ *зак.* Падперці. *Калідо́р дзе́ці заткну́ць на Іва́на Купа́лу, вы́лезці нямо́жна.* Партызаны.

ЗАТЛУ́М *м.* Памутненне розуму. *У яго́ ў галаве́ ўжо затлу́м.* Багданава.

ЗАТЛУ́МІЦЦА *зак.* Затлуміцца, заблытацца. *У гылаве́ затлу́міцца і ні зна́йіш, куды́ йіціь.* Вялікі Азярэцк.

ЗАТО́ПАЦЬ *зак.* Датупаць, дайсці. *Паку́ль зато́пала – замары́лася.* Партызаны.

ЗАТО́РКНУТЫ, **ЗАТО́РНУТЫ** *дзеепрым.* Заторкнуты, заткнуты. *Кля́мка была́ во па́лкай зато́ркнута.* Запруддзе. *Кало́сся вянко́м сплёцена, зато́рнута кала акна́* [на дажынкі]. Міцюкова.

ЗАТО́РКНУЦЬ, **ЗАТО́РНУЦЬ** *зак.* Заторкнуць, заткнуць. *На Купа́лу залёзуць на ха́ту, ко́мін зато́ркнуць. Адну́ дзі́рачку прапу́сціш, а другу́ю зато́ркніш.* Кляпчэва, Вялікі Азярэцк, Леснікова, Партызаны. *Зато́рніць ву́шы і туды́ яго́ акуне́ць* [дзіця ў час хрэсьбін]. Карпавічы.

ЗАТО́ХНУЦЦА *зак.* 1. Задыхнуцца. *Укруці́ліся ў адзія́ла, лігла́ за печ і засну́ла, як йіна́ там ні зато́хлыся?* Нямойта, Леснікова, Партызаны, Розмыслава, Ульянавічы,

Закур'е. 2. Затхнуцца, стаць затхлым ад недахопу паветра. *Вашчы́на ў цылыхва́ні зато́хлыся*. Сянно.

ЗАТРАВЕ́ЦЬ *зак*. Утравець, зарасці травой. *Капу́ста зътраве́ла, не́калі сядзе́ць з ва́мі*. Кляпчэва, Багданава.

ЗАТРАВІ́ЦЬ *зак*. Атруціць. *Ду́жа пту́шак німа́, затраві́лі*. Ракаў Засценак.

ЗАТРАСЦІ́СЯ *зак*. Запарушыцца. *У во́ка затрасло́ся*. Нямойта.

ЗАТРАШЧЭ́ЦЬ *зак*. Затрашчаць, затрашчэць. *Съмалёты два ляце́лі, як затрашчэ́лі, лю́дзі дзіві́ліся*. Алексінічы.

ЗАТРО́НУЦЬ *зак*. Узяць. *Мае́ дзе́ці нічо́га не затро́нуць*. Нямойта.

ЗАТРУ́ШЧЫЦЬ *зак*. Раструшчыць, раздушыць. *Затру́шчыла ма́тку, аграба́ючы рой*. Неўгадава.

ЗАТЫКА́ЛЬНІК *м*. Затыкальнік; доўгі кій, які ўтрымлівае задні навой з пражай ад раскручвання. *Затыка́льнік быў, у бёрда затыка́еш*. Гарадзец, Дуброўкі.

ЗАТЫ́ЛАК *м*. Патыліца. *Ад затылка дайшла́ па́льцамі да трэ́цяга пазванка́*. Розмыслава.

ЗАЎ́ТРЫНА *ж*. Ранішняя царкоўная служба. *На заў́трыне была́*. Каралевічы.

ЗАЎДАВЕ́ЦЬ *зак*. Аўдавець. *Як ма́ма заўдаве́ла, рабо́таць мно́га прышло́ся*. Буй.

ЗАЎСІГДА́, **ЗАЎСЮГДА́** *прысл*. Заўсёды. *Всно́ю заўсігда́ ш вада́*. Партызаны. *У чысты чэ́цвір заўсігда́ мылі хле́бніцу*. Гарадзец. *Заўсюгда́ вяно́к прадсяда́целю нясе́м, каб даў на замо́чку*. Марозаўка.

ЗА́ЎТРА, **ЗА́ЎТРЫ**, **ЗА́ЎТРЭ** *прысл*. Заўтра. *Сяго́ння Дзяды́, за́ўтра Маслі́нка*. Каралевічы. *За́ўтры паёдуць зярно́ купляць у калга́с*. Леснікова. *Сянні́ вы ў по́лі, за́ўтре – я*. Сянно.

ЗА́ЎТРАВА *прысл*. Тое ж. *Пакупа́ла, за́ўтрава пашла́, дзяўчо́нка ня спіць, усё шаво́ліцца*. Нямойта.

ЗА́ЎТРАШНІ *прым*. Заўтрашні. *А́жно баю́ся за́ўтрашніга дня ждаць*. Малы Азярэцк.

ЗАЎЦЕ́ХНІК *м*. Заатэхнік. *Заўце́хнік быў з До́льдзева, ві́дзеў, як я рабо́тала*. Партызаны, Нямойта, Сукрэмна.

ЗАЎЧО́РА, **ЗАЎЧАРА́** *прысл*. Заўчора, два дні таму. *Дъчка́ мъя́ ро́днъя прые́хъла заўчо́ра*. Каралевічы, Запруддзе, Міцюкова, Гарадзец. *Заўчара́ памы́ла адну́ пасці́лку*. Чуцькі. *І ўчо́ра, і зъўчара́ по́ўны ча́йнік чарні́ц нясе́ць*. Ульянавічы, Нямойта.

ЗАЎЧАРА́Х *прысл*. Тое ж. *Заўчара́х хаце́ла аддыха́ць, сходзі́ць у магазі́н*. Нямойта. *Заўчара́х я е́здзіла ў бальні́цу*. Манголія, Мянюцева, Партызаны, Чуцькі.

ЗАЎЧЫ́ЦЬ *зак*. Вывучыць. *Заўчы́ла той загаво́р*. Жохава, Партызаны.

ЗА́ЎШЫЦА *ж*. Заўшніца; хвароба свіней, запаленне калявушной залозы. *Кала шы́і абкла́дка – за́ўшыца. Кабана́ паці́скаў, падаві́ў за́ўшыцу, і каба́н вы́лечыўся*. Савінічы.

ЗА́ХАД *м*. Захад сонца. *На за́хъд со́нца ваду́ ту́ю вылі́ваць на́да*. Каралевічы, Міцюкова.

ЗАХАДЗІ́ЦЦА *зак*. Усхадзіцца (пра боль); абвастрыцца (пра хваробу). *Захадзі́лася, не магла́ ды́хаць ад бо́лі*. Баравікі.

ЗАХАДЗІ́ЦЦА *зак*. Нахадзіцца, стаміцца. *Захаджу́ся за дзень, чуць раска́тываюся*. Ракаў Засценак, Вялікі Азярэцк.

ЗАХАДЗІ́ЦЬ *незак*. Заходзіць. *Вы ка мне зъхадзі́ця*. Кляпчэва, Багданава.

ЗАХАЛАДА́ЦЬ *зак*. Застудзіць. *Захалада́ў но́гі, каро́ў па́сціў*. Кавалі, Дуброўкі.

ЗАХАЛУ́ССЕ, **ЗАГАЛУ́ССЕ**, **ЗАХАЛУ́ЦЦЕ**, **ЗАХАЛУ́ЦЦЯ** *н*. Захалусце. *Цяпе́р нічо́га німа́, загалу́ссе*. Нямойта. *Зъхалу́цьця тако́я, дзярэ́ўня, у куста́х*. Каралевічы. *Ма́ліш – ой-я-ё, зыхалу́сся там!* Пожанькі. *Зъхалу́цьце тако́е – дзіраве́нька ў лясу́*. Каралевічы.

ЗАХАЦЕ́ЦЬ *зак*. Захацець. *Захаце́ў чалаве́к па́лку адсе́ч на Узві́жанне. Там го́рка іх, ву́жакаў бліску́чых, там ой-ёй, ён ку́лем бег адту́ль*. Каралевічы.

ЗАХВАРЭ́ЦЬ *зак*. Захварэць. *У нас къба́нчыкі зъхварэ́лі, і то́лькі гэ́ту траву́ дъва́лі*. Малы Азярэцк, Багданава.

ЗАХВА́Т *м.* Захват; шырыня баразны, якая захопліваецца плугам. *Рашо́тка з дзяле́ннямі у плугі́, кап шы́ры, у́жы захва́т бараздьі́ быў.* Нямойта.

ЗАХВАТА́ЦЦА *зак.* Спахапіцца. *Усё-ткі лю́дзі зъхвъта́лісі і пае́халі.* Неўгадава.

ЗАХВО́РВАННЕ *н.* Захворванне. *Мо́жа захво́рванне яко́е.* Малы Азярэцк.

ЗАХВО́ЦІЦЦА *зак.* Заахвоціцца, захапіцца. *Купі́лі ня но́вый гармо́нік яму́, ён захво́ціўся гармо́нікам.* Нямойта.

ЗАХІНУ́ЦЦА *зак.* Схавацца. *Вы́йдзеш куды́, захіне́сся дзе-нібу́дзь ад людзе́й і абмы́іся тро́ху.* Рэчкі. *Захіне́сся ў куст, калі́ самалёты ляця́ць.* Марозаўка, Неўгадава.

ЗАХІРЭ́ЦЬ *зак.* Засохнуць, прапасці. *Захірэ́ла з вайны́, засо́хла клубні́ка.* Гарадзец.

ЗАХЛАМАЖДЖО́НЫ *дзеепрым.* Захламлены. *Лес так зъхлъмаждждо́ны, сто́лькі пува́лу, ня мо́жна прыйці́.* Баравікі.

ЗАХЛАМЛЁНЫ *дзеепрым.* Тое ж. *Лес чы́сты быў, ні зъхламлёны быў, і бырывіко́ў було́ мно́га.* Баравікі, Цясішча.

ЗАХЛАМЛЯ́ЦЬ *незак.* Захламляць, засмечваць. *Ваду́ захламля́юць бабры́, до́мікі дзе́лаюць, ла́зы падзе́лаюць.* Нямойта.

ЗАХЛІБНУ́ЦЬ *зак.* Запіць. *Заку́сім, захлібну́ць на́да калі́ што.* Гарадзец.

ЗАХЛІПНУ́ЦЦА *зак.* Захлынуцца, захліпнуцца. *Ён там захліпну́ўся, су́дъръга ўзіла́.* Багданава.

ЗАХЛУ́ДЗІЦЬ *зак.* Закласці, закрыць галлём. *Хваро́сцем захлу́дзіць ту́ю дзі́рку.* Багданава, Савінічы.

ЗАХЛЫНУ́ЦЦА, **ЗАХЛЯНУ́ЦЦА** *зак.* Захлынуцца. *Захлыну́лася – і затапі́лася.* Каралевічы, Гарадзец, Чуцкі. *Каб яны́ захляну́ліся гэ́тай гарэ́лкай.* Дуброўкі.

ЗАХМЯЛЕ́ЦЬ *зак.* Ахмялець. *Гаъ лаву́ атымі́ць, і но́гі, захмяле́іць ад хме́лю.* Запруддзе.

ЗАХО́Д *м.* Праход. *Адту́ль німа́ захо́ду.* Марозаўка.

ЗАХО́ДЗІЦЬ *незак.* Заходзіць. *І ідзём, і ў ха́ту захо́дзім, і там гарэ́лкай угашча́юць.* Самсоны, Фасаўшчына, Сянно.

ЗАХРА́СНУЦЬ *зак.* Зацвярдзець. *Тылакно́ зъхра́сніць, ста́ніць кылянэ́йшыя, рэ́зыць мо́жна.* Дольдзева.

ЗАХРА́СНУЦЬ *зак.* Здранцвець. *А мне здэ́цца захра́сла усё тут у грудзя́х, ду́мала – заб'ю́ць.* Нямойта.

ЗАЦВІСЦІ́ *зак.* Зацвісці, заплесневець. *Праду́кты зацвілі́.* Багданава.

ЗАЦВІ́ТУВАЦЬ *незак.* Зацвітаць. *І мая́ бу́льба зацві́туець.* Партызаны, Алексінічы.

ЗАЦВІ́ЎШЫ *дзеепрым.* Заплеснелы. *Сыро́я, зацві́ўшае бяллё было́.* Вялікі Азярэцк.

ЗАЦВІЦЕ́ЦЬ *зак.* Зацвісці. *Калі́на ні зъцвіце́ла, бубы́шычкі йшчэ то́лькі.* Нямойта, Багданава, Гарадзец, Партызаны, Рэчкі.

ЗАЦЕ́РЦІ *зак.* Заперці, загнаць. *Як узялі́ся вадні́, я ў хлеў зацёрла каня́, ён чо́рны, садзя́цца.* Запруддзе.

ЗАЦЕ́РЦІ, **ЗАЦЁРЦІ** *зак.* Зацерці, знішчыць. *След твой затрэ́ць – ні адшука́еш яго́.* Нямойта. *Яны́ на́ша зацёрлі ўсё.* Фасаўшчына.

ЗАЦЕ́РЦІСЯ *зак.* Пачаць церціся. *Ко́шка лі мяне́ зацёрлыся* [ля ног]. Ракаў Засценак.

ЗАЦЕ́ШАНЫ *дзеепрым.* Абчэсаны. *До́шка заце́шаная.* Гарадзец.

ЗАЦІГА́ЦЦА *зак.* Замучыцца, стаміцца. *Заціга́ліся з вадо́й – і у́трам, і ве́чарам.* Партызаны, Міцюкова.

ЗАЦІРА́ЦЬ *незак. перан.* Выганяць. *Што вам сціра́ць, калі́ за сто́лам сідзя́ць – гасце́й заціра́ць.* Міцюкова.

ЗАЦІ́РКА *ж.* Зацірка; вадкая страва з мукі, яек і вады. *І заці́рку дзе́лалі, і макаро́н вары́лі.* Вялікі Азярэцк. *Заці́рка – мукі́ кро́шачку, вады́ ка́пельку, і ў вар сы́пеш.* Багданава, Заазер'е.

ЗАЦІ́СНУЦЬ *зак.* Заціснуць. *На́да табе́ тужэ́й – заці́сніш наво́й.* Запруддзе, Алексінічы.

ЗАЦІ́ШНА *прысл.* Ціха, бязветрана. *Заці́шна ста́ла.* Нямойта. *У гэ́тым ле́се заці́шна.* Баравікі.

ЗАЦІ́ШША *н.* Зацішша, зацішак. *Дзе заці́шша, цяпле́й – я́блыкі бу́дуць.* Вялікі Азярэцк.

ЗАЦУГЛЯ́ЦЬ *зак.* Зацугляць. *Зацугля́й каня́, а то завязе́ць абы-куды́.* Манголія.

ЗАЦЫ́ГАЦЬ *зак.* Запішчэць. *Цыпля́ты зацы́гаюць, а кот хо́ду.* Партызаны.

ЗАЦЫ́РКАЦЬ *зак.* Напырскаць цыркаючы. *Е́слі залату́ха, грудны́м малако́м зацы́ркаеш у гла́зы.* Партызаны.

ЗАЦЯЖНЫ́ *прым.* Зацяжны. *У мяне́ было́ зацяжно́е васпале́ння.* Нямойта.

ЗАЦЯКА́ЦЬ *зак.* Працякаць. *Крыша заціка́ла і пагніла́.* Буй.

ЗАЧАПІ́ЦЬ *зак.* 1. Падчапіць. *І свіне́й б'юць даўбе́шкай, зачапі́лі, дзёрнулі, ён* [кабан] *– кулі́к, і завалі́лі.* 2. Зачапіць, закрануць. *Ста́ры, ве́рна воўк быў – ні зачапі́ў ніко́га.* Жохава, Савінічы, Чуцькі.

ЗАЧА́ПЛІВАЦЬ *незак.* Чапляць за што-н., прымацоўваць. *Зача́плівалі вяро́ўкі ў плуг і цяга́лі.* Запруддзе.

ЗАЧАПЛЯ́ЦЬ *незак.* Тое ж. *Бува́ла, сабіра́ліся ба́бы, зачапля́ем вяро́ўкі за плуг, ця́гнем яго́, узаро́м, цёмна ўстава́лі.* Запруддзе.

ЗАЧАРАВА́ЦЬ *зак.* Наслаць хваробу з дапамогай чараўніцтва. *Каро́ву мне зачару́іць.* Нямойта.

ЗАЧАРЫ́ЦЬ *зак.* Запоўніць (лічынкамі пчол). *Ма́тка стара́ецца зачары́ць дзе́цьмі со́ты.* Вялікі Азярэцк.

ЗАЧАРЭ́ПНУЦЬ *зак.* Зачэрпнуць. *Вады́ зачарэ́пнеш уле́тку, кало́дзесь блі́зка.* Мянюцева.

ЗАЧАСА́ЦЬ, **ЗАЦІСА́ЦЬ** *зак.* Зачасаць (сякерай). *Кълá ня ўме́йіць зъчъса́ць.* Закур'е. *Ён да́жа ні зна́іць, як ко́ліка заціса́ць.* Нямойта, Багданава.

ЗАЧА́ТАК *м.* Пачатак. *Зъча́тък зімы́ с Пакро́ва, пры́дзе Пакро́ў – тады́ зіма́!* Дольдзева.

ЗАЧА́ЦЬ *зак.* Зачаць, пачаць. *Зачну́ць жаць.* Фасаўшчына, Гарадзец.

ЗАЧМЫ́ХАЦЬ *зак.* Зафыркаць. *Захрыпі́ць конь, зачмы́хаіць.* Гарадзец.

ЗАЧО́ХНУЦЬ *зак.* Затхнуцца. *Ваду́ вы́ллеш, каб ні зачо́хла, з дзяжы́.* Чуцькі.

ЗАЧУ́ЦЬ *зак.* Пачуць. *Зачу́е анекдо́ты і запо́мніць.* Нямойта, Партызаны.

ЗАЧЫ́НАК *м.* Прыступка, выступ з цэглы ля печы, каб узлазіць на яе. *Ля пе́чы зачы́нак.* Багданава, Вялікі Азярэцк, Гарадзец, Каралі, Партызаны, Фасаўшчына, Закур'е, Неўгадава.

ЗАЧЫНА́ЦЬ *незак.* Зачынаць, пачынаць. *Лёну мно́га зачына́ю брацы.* Запруддзе.

ЗАЧЫНІ́ЦЬ *зак.* 1. Зачыніць, замкнуць. *Зачыні́ ха́ту ту́ю.* Гарадзец, Партызаны, Самсоны. 2. Зачыніць, схаваць. *І адна́ была́, усё зачыні́ла, і спасці́лачкі, і ўсё.* Багданава.

ЗАЧЫТА́ЦЦА *незак.* Залічвацца. *Зачыта́ецца, што у Герма́ніі яна́ чатыры гады́ перавóдчыкам рабо́тала.* Вялікі Азярэцк.

ЗАЧЭ́ПЛЯЦЦА *незак.* Чапляць за што-н., прымацоўваць. *За рашо́тку зачэ́пляецца ато́са.* Гарадзец.

ЗАЧЭ́РАНЫ *дзеепрым.* Зацемнены, зачэрнены з-за дрэннай якасці фотаздымка (?). *З сы́нам яна́* [на фота], *до́чка зачэ́рана.* Нямойта.

ЗАЧЭ́РПНУЦЬ *зак.* Зачэрпнуць. *Зачэ́рпнулі вады́ вядро́.* Неўгадава.

ЗАШАРЫ́ЦЬ *зак.* Пачаць паколваць. *Усё це́ла як іго́лъчкамі зъшары́ла.* Запруддзе.

ЗАШПІЛІ́ЦЬ *зак.* Зашпіліць. *Ні магла́ ю́пку зашпілі́ць.* Леснікова.

ЗАШУМІ́ЦЬ *зак.* Засмеціць. *Дзе́ці ха́ту зашумі́лі.* Вялікі Азярэцк.

ЗАШЧАПІ́ЦЬ *зак.* Замкнуць. *Замо́к спо́рціўся, ні магу́ зъшчапі́ць.* Запруддзе.

ЗАШЧО́ЎКВАЦЦА *зак.* Зашчоўквацца. *Мушту́к зъшчо́ўкваецца на абро́ць.* Гарадзец.

ЗАШЧЫПА́ЦЬ *зак.* Зашчыпаць; замучыць шчыпкамі. *Ён ме* [мяне] *зашчы́піць за дзень.* Заазер'е.

ЗАШЧЭ́ПКА *ж.* Зашчапка. *У кало́дцы ё жардзі́нка і на ёй кручо́к з зашчэ́пкай, і вядро́ ня аччэ́піцца.* Міцюкова.

ЗАШЧЭ́ПЛІВАЦЦА *незак.* Зашчапляцца. *Зашчэ́пліваюцца ўсе ў ха́це.* Дольдзева.

ЗАШЫ́ЦЬ *зак.* Забіць дошкамі. Гарадзец.

ЗАШЭ́ПТЫВАЦЬ *незак.* Лячыць замовай. *Ят* [змяі] *выжыма́юць і шэ́пчуць ба́бы, зашэ́птывалі.* Вялікі Азярэцк, Жохава.

ЗАЮРЫ́ЦЦА *зак.* Закарцець, моцна захацець. *І вот як заюрыўся, спа́су німа́: жані́цца і жані́цца.* Партызаны, Рэчкі.

ЗАЮРЫ́ЦЬ *зак.* Тое ж. *Гады́ чатыры пажыла́ ў міне́, а тады́ заюрыла дамо́ў.* Рэчкі.

ЗАЮШЫ́ЎШЫСІ *дзеепрысл.* Стаміцца, змучыцца. *Я пра́ма заюшы́ўшысі.* Каралевічы.

ЗАЯДА́ЦЦА *незак.* Заядацца, сварыцца. *С сусе́дзямі так заяда́ецца.* Багданава.

ЗАЯ́ДЛЫ *прым.* 1. Заўзяты, фанатычна адданы. *Я рыба́к зая́длы.* Нямойта, Багданава, Рубеж. 2. Злосны. *Як ба́ба зая́длая, з таго́ све́ту дзяце́й памяне́ць*! Багданава.

ЗА́ЯЦ, **ЗА́ЕЦ**, **ЗА́ІЦ** *м.* Заяц. *За́йцаў э́тых ё да чо́рта*! Марозаўка. *Як за́яц бяжыць – глянеш на дзяцёнка, паўліяіць – на гла́зы ніхаро́шы бу́дзіць.* Багданава, Рэчкі, Цясішча, Сянно.

ЗБА́БІЦЬ, **ІЗБА́БІЦЬ** *зак.* Прыняць роды. *Зба́біла адна́ дзіцё.* Міцюкова. *Адна́ радзі́ла і адна́ ізба́біла.* Гарадзец.

ЗБА́ВІЦЦА *зак.* Пазбавіцца. *Зба́вілася ад аве́ц.* Латыгаль.

ЗБАЙДА́ЦЬ *зак.* Раздражніць, уцвяліць. *Наро́шне дзе́ці мо́гуць саба́ку збайда́ць.* Вялікі Азярэцк.

ЗБАЙДА́ШЫЦЬ *зак.* Разбіць. *Не збайда́шце пасу́ду.* Партызаны, Вялікі Азярэцк.

ЗБАЛЕ́ЦЬ *зак.* Забалець. *Усё збалі́ць, як на пе́чы паляжу́.* Партызаны.

ЗБАЯ́ЦЦА *зак.* Пабаяцца. *Ну й ні паслу́хала – збая́лася.* Лесніхова.

ЗБЕ́ГЧЫ *зак.* Ператапіцца. *У тако́е надвор’е забі́ла къбана́, у харо́шае, на тук збе́гла са́ла.* Багданава.

ЗБЕ́ГЧЫ *зак.* Уцячы. *Яна́ узяла́ дзьве сваі́х дзе́ўчані і збе́гла.* Вялікі Азярэцк.

ЗБЕ́ГЧЫСЯ *зак.* Збегчыся (у адно месца). *Збе́гліся усе́ ў гэ́тыя я́мы і сядзі́м.* Леснікова.

ЗБЕРАГЧЫ́ *зак.* Зберагчы. *Тро́шку здаро́ўя збяро́х свайго́ – пашо́ў на пе́нсію.* Ульянавічы, Нямойта.

ЗБІГА́ЦЬ *незак.* Збягаць, збочваць. *Палісія́нты збіга́юць з даро́гі.* Каралевічы.

ЗБІРА́НЫ *дзеепрым.* Сабраны. *Тру́бкі, пасці́лкі, руба́шкі – усё збіра́нае ў маладу́хі.* Ракаў Засценак.

ЗБІРА́ЦЦА *незак.* Збірацца. *Збяру́цца, пяюць, ска́чуць, а цяпе́р нічо́га німа́шыка.* Вялікі Азярэцк.

ЗБІРА́ЦЬ *незак.* Збіраць. *Я́гады хо́дзіш збіра́іш.* Заазер’е, Багданава.

ЗБІ́ТЫ *дзеепрым.* Збіты, моцна пабіты. *А збі́тыя былі́, усё чыста це́ла чо́рнае.* Жохава, Партызаны.

ЗБІ́ЦЦА *зак.* 1. Сабрацца ў шчыльны гурт. *Ко́ні саб’ю́цца ў ку́чу і за́дам адбіва́юцца ад ваўко́ў.* Партызаны. 2. Звіцца, утварыцца. *Збі́ўся калту́н.* Гарадзец, Багданава. ◊ ЗБІ́ЦЦА З ПАНТАЛЫ́КУ. Заблытацца. *Я ўжэ збі́лася з панталы́ку, пъчъка́йце, пашчыта́ю.* Нямойта, Гарадзец, Фасаўшчына.

ЗБІЦЬ *зак.* Моцна пабіць. *Збі́лі і вы́кінулі за забо́р.* Фасаўшчына, Сукрэмна.

ЗБЛУДЗІ́ЦЦА, **ЗБЛУ́ДЗІЦЦА** *зак.* Заблудзіцца, збіцца з дарогі. *Я ні ра́зу ні зблужу́ся, ту́та лес знако́мый.* Цясішча. *Іна́ зблу́дзілася і лігла́ пад корч.* Фасаўшчына, Запруддзе.

ЗБОЙ *м.* Вялікі наплыў людзей. *Нізашто́ гарэ́лкі не ўзя́ць, раз да́йжа павалі́лі, якая́ во́чарадзь, які́ збой*! Нямойта, Закур’е.

ЗБО́КУ *прысл.* Збоку. *Прынясу́ць све́чы, патсма́люць валаскі́ дзе́цям, спе́раду, збо́ку, чатыры ра́за, каб ні бая́ліся гро́му* [на Грамніцы]. Савінічы, Нямойта, Ульянавічы.

ЗБО́ЛЬШАГА *прысл.* Збольшага, у асноўным. *Зъмяту́ збо́льшага ў ха́це.* Вялікі Азярэцк.

ЗБОР *м. зб.* 1. Нетутэйшыя жыхары. *У нас тут уся́кі збор.* Багданава. 2. Вайсковыя зборы. *Да вайны́ ўзялі́ на збор.* Дольдзева.

ЗБО́РАЦЦА *зак.* Справіцца. *Я жа з і́мі не збо́раюся.* Цясішча.

ЗБО́РКА *ж.* Зборка, складка. *У збо́ркі спадні́ца.* Каралі.

ЗБО́РНІЦА *ж.* Свята-кірмаш у апошнюю нядзелю перад Вялікаднем. *Пърътся́т вязу́ць прърдзва́ць на збо́рніцу, іна́ пірат Вялі́каннем бува́іць.* Міцюкова. *На збо́рніцу паéхалі на бъза́р, въда́ разліла́ся, даéхаць ня мох.* Міхнава.

ЗБО́РНЫ *м.* Зборшчык малака. *Збо́рны ра́на збіра́йіць мълако́*! Чуцькі.

ЗБО́РШЧЫК *м.* Тое ж. *А ён мылако́ зьбіра́йіць, збо́ршчыкъм* [працуе]. Гарадок.

ЗБО́РЫШЧА *н.* Збор людзей. *Там усё збо́рышча, усé-усé прыіжджа́юць.* Багданава, Нямойта.

ЗБРАДЛІ́ВЫ *прым.* Збродлівы. *Збрадлі́вая каро́ва, як ты ні пілну́й, усё ро́ўна ўлéзіць у шко́ду*! Рассвет, Багданава, Манголія.

ЗБРАСЦІ́ *зак.* ◊ НА УМ ЗБРАСЦІ́. Прыдумаць. *Што ў каго́ на ум збрадзёць.* Міцюкова.

ЗБРАХА́ЦЬ *зак.* Абгаварыць. *Як яго́ і скляну́ць і збрэ́шуць.* Вялікі Азярэцк.

ЗБРО́ДАВАЦЬ *незак.* Бадзяцца, валацужнічаць. *Лю́дзі не пілі́, ні збро́давалі.* Баравікі.

ЗБРО́ДНІЧАЦЬ *незак.* Лазіць. *Не ві́дзіла, каб* [ласка] *збро́днічала к каро́ві.* Міцюкова.

ЗБРО́ДНЫ *прым.* Збродлівы. *Вéшылі звано́чкі збро́дным каро́вым, ужо́ чуць, йдзе йна скубéць.* Міцюкова, Каралі.

ЗБРО́СІЦЬ *зак.* Дачасна перапыніць (цяжарнасць). *Сама́ збро́сіла* [дзіця]. Кляпчэва.

ЗБРОТ *м. зб.* Збродлівая жывёла. *Ко́шкі бо́льшы пілну́юцца ха́ты, а каты́ – э́та зброт.* Дольдзева, Гарадзец.

ЗБРО́Я *ж.* Зброя. *Там лю́дзі пъхъва́ныя, там і́хна збро́я.* Малы Азярэцк.

ЗБРУ́Я *ж.* Збруя, вупраж. *Збру́я – і хаму́т, і паду́зы, во́шкі, і абро́ць.* Гарадзец.

ЗБУНТАВА́ЦЦА *зак.* Заблытацца, збіцца. *Пяю́ць, а като́рыя збунту́юцца.* Каралевічы, Ракаў Засценак.

ЗБУНТАВА́ЦЬ *зак.* Узбунтаваць. *І то́лькі збунту́іць людзéй.* Гарадзец.

ЗБУРЫ́ЦЬ *зак.* Разбурыць. *Як збуры́лі цэ́ркву, так я і не была́.* Чуцькі.

ЗБУТНÉЦЬ, **ЗБУЦВÉЦЬ** *зак.* 1. Спарахнець, згнісці. *Збуцьвéла ўся, цячэ́ць* [хата], *як у рэ́шыці.* Чуцькі. 2. Зляжацца (пра адзенне). *Збутнéла, като́рае до́ўга ляжы́ць у шка́пі, мо́жа збутнéць.* Багданава.

ЗБЫВА́ЦЬ *незак.* Збываць, пазбаўляцца. *А што, я каро́ву бу́ду збыва́ць.* Чуцькі, Баравікі, Кішуроўшчына, Леснікова, Савінічы, Ульянавічы.

ЗБЫЦЬ *зак.* ◊ ЗБЫЦЬ З ГАЛАВЫ́. Вызваліцца, пазбавіцца. *А ма́ткі, каб з галавы́ збыць – на́да скарэ́й за́муш адда́ць.* Марозаўка.

ЗБЯНТЭ́ЖЫЦЦА *зак.* Збянтэжыцца, разгубіцца. *Старая́ ба́ба збянтэ́жылася, крычы́ць на усю́ ву́ліцу.* Партызаны.

ЗВАДЗІ́ЦЦА *зак.* Пераводзіцца, пераставаць існаваць. *Чъръўнікі́ і цяпéр ня зво́дзюцца.* Запруддзе, Фасаўшчына.

ЗВА́ЖАВАЦЬ, **ЗВА́ЖЫВАЦЬ** *незак.* Звозіць у адно месца. *Атвéчаркам яны́ зва́жавалі траву́.* Баравікі. *Зва́жуім гэ́та сéна. Зва́жывалі ў дзярэ́ўню с хутаро́ў.* Каралевічы.

ЗВАЖА́ЦЬ *незак.* Саступаць. *Ён ні плахі́ быў, дураку́ зважа́ў, мне яшчэ́ двацаці́ ні было́.* Нямойта, Багданава.

ЗВАЗІ́ЦЦА *незак.* Звозіць у адно месца. *Сéна зво́зіцца на сенава́л.* Розмыслава.

ЗВАЗІ́ЦЬ *незак.* Перасяляць. *Пъшла́ мо́да хутары́ звазі́ць.* Леснікова.

ЗВАЛАЧЫ́ *зак.* Перацягнуць, прымусіць пераехаць. *Ён у Во́ршы быў, жані́ўся, іна́ яго́ туды́ звалакла́* [жонка]. Жохава.

ЗВАЛАЧЫ́ЦЬ *зак.* Занесці. *Звалачы́лі бутэ́лькі на пункт*. Нямойта.

ЗВАЛІ́ЦЦА *зак.* Збіцца, скруціцца, зваляцца. *Збяле́ла пе́р'е і звалі́лася, як хто жа́рам аблі́ў*. Багданава.

ЗВАЛІ́ЦЦА, **ЗВАЛЯ́ЦЦА** *зак.* 1. Нахіліцца. *Звалі́лася бу́льба і хай ва́ліцца.* 2. Прапасці. *Пасе́іш памідо́ры – зваля́юцца.* Вялікі Азярэцк, Багданава, Баравікі, Гарадзец, Дольдзева, Нямойта, Ульянавічы, Чуцькі.

ЗВАЛІ́ЦЬ *зак.* Зваліць (пра валёнкі). *Ва́ленкі адзі́н год звалі́ла, і цяпе́р нашу́.* Латыгаль, Закур'е.

ЗВАЛНАВА́ЦЦА *зак.* Запячыся, загусцець (?). *Гарэ́лкі папі́ў, распа́рыўся ў ба́ні – і кроў звалнава́лася* [вужака яго пакусала перад тым]. Багданава.

ЗВАЛЯ́ЦЦА *зак.* Прапасці дарэмна. *У нас нічо́га ні зваля́іцца: то свінёнку атдъдзі́м, то вуцёнку.* Малы Азярэцк.

ЗВАНЕ́Ц *м.* Расліна, падобная на званочкі, падчас працяглых дажджоў з'яўляецца ў пасевах збожжа. □ *Зване́ц – хле́бу кане́ц*. Вялікі Азярэцк.

ЗВА́ННЕ *н.* 1. Імя. *Аўдаке́я – тако́е зва́нне*. Запруддзе. 2. Назва. *Ка́ждыму грыбу́ зва́ння ёсь*. *Зва́нне ёсь ву́ліцы*. Карпавічы, Неўгадава.

ЗВАНО́К *м.* Званок. *Хлеў быў замкну́т, і звано́к быў у ха́ту* [праведзены]. Заазер'е, Алексінічы, Івоні, Леснікова. ЗВАНО́ЧАК *памянш.* *Каро́ва атхо́дзіцца ат каро́ў, то ёй звано́чък чапля́юць.* Гарадзец.

ЗВА́РКІ *мн.* Бразготкі. *Ко́ні пазапрага́юць, шо́ркі, зва́ркі, чухо́нкі*. Закур'е.

ЗВАРЦА́ЦЬ *зак.* Званітаваць. *Зварца́ў ма́лый рабёнък*. Нямойта.

ЗВАРЫ́ЦЦА *зак.* Апарыцца. *Карто́шка паатміка́ла, зімля́ зварылася, дзе ні́скія места́*. Баравікі.

ЗВАРЫ́ЦЬ *зак.* Зварыць. *Як ні́ткі імша́цца, трэ́ба звары́ць се́мя, і, як тку́ць, тады́ ма́жуць кро́сны*. Вялікі Азярэцк.

ЗВА́ЦЦА *незак.* Называцца. *Гэ́дак усё зва́лъся: Но́вы гот, Кълідá*. Ракаў Засценак. *Сту́калава ра́ньшы зва́лася, там кале́снікі жылі́.* Жохава, Вялікі Азярэцк, Леснікі.

ЗВАЦЬ *незак.* Называць. *Завём гэ́дак: ба́бачка і грыбо́к*. Чуцькі. *Маце́й – старыка́ заву́ць, Маце́йка*. Буй, Гарадзец, Міцюкова, Партызаны, Ульянавічы. ◊ ЗВАЦЬ У ТРУБУ́. Чакаць (клікаць) марна. *Сядзі́ць, гада́іць: прыйдзіць, ня прыйдзіць, у трубу́ яго́ зва́ла.* Міцюкова.

ЗВЕ́ЗЦІ *зак.* 1. Звесці ў адно месца. *Зве́сці се́на на́да*. Чуцькі, Латыгаль. *Пасёлак з хутарэ́й звязлі́ да вайны́*. Дуброўкі. 2. Вывезці, перасяліць. *Даргéйкі была́ вёска – усё зве́злі, усё знясл́і*. Мянюцева, Апечкі, Запруддзе, Леснікова.

ЗВЕ́КУ *прысл.* Спрадвеку. *Ба́ні зьве́ку былі́ ў нас*. Гарадок.

ЗВЕННАВА́Я *ж.* Звеннявая. *Я ко́ні па́сціла, звеннаво́й была́*. Баравікі.

ЗВЕР *м.* Воўк. *Цяпе́р жа звяро́ў нет*! Міцюкова.

ЗВЕРАБО́Й, **СВЕРАБО́Й**, **СВІРАБО́Й** *м.* Зверабой. *Зверабо́й лячэ́бная, як галава́ ў каго́ балі́ць*. Самсоны, Багданава, Буй, Вялікі Азярэцк, Гарадзец, Запруддзе, Каралі, Леснікі, Міцюкова, Нямойта, Цясішча, Чуцькі. *Сверабо́й па́рылі ат усі́х хваро́б.* Рэчкі. *Свірабо́й у ю́лі зьбіра́юць.* Самсоны.

ЗВЕРАВА́ТЫ *прым.* Нелюдзімы. *Нявéста зверава́тая, адшыла ад усяго́.* Партызаны.

ЗВЕ́РХУ *прысл.* Зверху. *Зве́рху пячэ́, зні́зу – цячэ́* [вясной]. Нямойта. *Сарве́ць зве́рху, а не вырыва́іць с карнём*. Запруддзе, Леснікова, Партызаны, Дуброўкі.

ЗВЕ́СЦІ *зак.* 1. Знішчыць, пазбавіцца. *Ра́ншы мно́га ко́ней было́, а цяпе́р звялі́.* Заазер'е, Багданава, Нямойта. 2. Замучыць, загубіць. *Звялі́ дзе́да, памёр*. Гарадзец.

ЗВЕ́СЦІ *зак.* Падвесці, падмануць. *Яе́, дзе́ўку, звёў, а жо́нку кі́нуў. Яна́ яго́ звяла́.* Івоні, Багданава. ◊ НЯ ЗВЕ́СЦІ ВО́ЧЫ. Аб чым-н. вельмі прыгожым, прываблівым. *Малада́я надзе́нусь – ня зве́сці во́чы.* Самсоны.

ЗВЕСЦЬ *ж.* Вестка, навіна. *Павучо́к спуска́ецца – звесць бу́дзе*. Запруддзе.

ЗВЕ́ТРАЦЬ *зак*. Зветрыць, звеяць. *Мак абаб'ю́ць, зве́траюць*. Гарадзец.

ЗВЕ́ЧАРА *прысл*. Звечара. *Па шпу́льцы напраду́ць зве́чара і пяю́ць*. Нямойта.

ЗВЁСКА *ж*. Вапна. *З ма́рґылю звёску выпа́лююць*. Самсоны, Сукрэмна.

ЗВІ́ДНАВАЦЬ *незак*. Світаць, днець. *Ляжу́, зві́днаваіць, а я і не спа́ла*. Партызаны.

ЗВІЗА́ЦЬ *ж*. Звязаць. *Сама́ сабе́ звіза́ла спадні́цу*. Вялікі Азярэцк.

ЗВІЗДАКО́ЛІНКА *ж*. Белая пляма на мордзе жывёлы. *Звіздако́лінка радзі́лася – са звёздачкай жаро́бачка.* Вялікі Азярэцк.

ЗВІЗНА́Я *ж*. Сувязная. *Дык запёрлі ў сара́й і спалі́лі парціза́нскую звізну́ю, Ка́цю са Смале́нска*. Жохава.

ЗВІ́ЛІСТЫ *прым*. Які мае звіліны. *Ша́пкі ў страчко́ў зві́лістыя таке́я.* Вялікі Азярэцк.

ЗВІНЕ́ЦЬ *зак*. 1. Звінець. *Шуме́йкі звіня́ць красі́ва*. Гарадзец. 2. Выдаваць гукі, падобныя на звон. *Пчо́лы звіня́ць*. Вялікі Азярэцк. 3. *перан*. Шумна гуляць. *Ну, атпра́ва была́ – усё зьвіне́ла*. Нямойта.

ЗВІСА́ЦЬ *незак*. Звісаць. *Звіса́я страха́*. Карпавічы.

ЗВІ́СНУЦЬ *зак*. Звесіць. *А ві́шанька к ві́шні гало́ванькі зві́слі*. Мянюцева.

ЗВІХ *м*. Вывіх. *Іна́* [шаптуха], *выгъняі́ць вългсьня́, ад ро́жы, зьві́ху* [шэпча]. *Зві́хі былі́, як зві́хі, на паро́г кладзе́шся, і па табе́ ступа́юць*. Рулёўшчына, Багданава, Запруддзе, Каралевічы, Міцюкова.

ЗВІХНУ́ЦЬ *зак*. Вывіхнуць. *Звіхне́ць нагу́, то загаво́руць*. Багданава, Гарадзец.

ЗВІЦЬ *зак*. Звіць. *Або́ры ўжо сваё саўе́ць*. Серкуці, Кавалі. *Пяю́ць, вяно́к саўю́ць, прыдсідзі́целю паднясу́ць* [на дажынках]. Самсоны.

ЗВО́ДЗІЦЬ *незак*. ◊ ЗВО́ДЗІЦЬ СПЛЕ́ТНІ. Пляткарыць. *Сплётніца, то́лькі зво́дзіць сплётні*. Дольдзева.

ЗВОН *м*. Звон. *Зво́няць у званы́.* Нямойта, Багданава.

ЗВУЧЭ́ННЯ *н*. Гучанне. *У гармо́ні кі́руўскій рабо́ты харо́шыя звучэ́ння.* Сянно.

ЗВЫ́РЫЦЬ *незак*. Плакаць. *Я па ім звы́рыла, то цяпе́р гулува́ балі́ць.* Турава.

ЗВЯ́ГАЦЬ *незак*. Назойліва прасіць, патрабаваць. *Што ты звя́гаіш, маўчы́ ці́ха.* Фасаўшчына.

ЗВЯГЛІ́ВЫ *прым*. Залішне гаваркі. *Звяглі́вы чалаве́к, лю́біць пагаварыі́ць*. Леснікова.

ЗВЯ́ЗАК *м*. Вузел, клунак. *Звя́зкі звя́жъш і нъ гаро́т вы́кініш* [каб не згарэла]. Неўгадава.

ЗВЯЗА́ЦЦА *зак*. Мець агульныя справы. *Звяжы́ся з ва́мі, мёртвъй клятбо́й клі́ла́.* Нямойта, Серкуці.

ЗВЯ́ЗВАЦЬ, **ЗВЯ́ЗУВАЦЬ** *незак*. Звязваць. *Дрэ́вы звя́звалі нат калі́ткай на Іва́на, накладалі до́скі на ко́мін. То ні́ткі звя́зуюць, то праду́ць і пяю́ць на су́пратках.* Партызаны.

ЗВЯ́СКА *ж*. Звязка, жмут. *Натрэ́пім лён, звя́скі нъвя́жым, нъвя́жыш тъку́ю жму́тку*. Каралі.

ЗВЯ́ЛЫ *прым*. Звялы, пасохлы. *Кукуру́за ляжы́ць та́я зьвя́лъя.* Запруддзе, Багданава.

ЗВЯ́НУЦЬ *зак*. *перан*. Засмуткаваць. *Се́рцэ яго́ звя́ла.* Жохава.

ЗВЯРНУ́ЦЬ *зак*. 1. Зрушыць з месца. *Хай ка́мень зве́рнуць і к сабе́ во́зьмуць*. Самсоны. 2. Збочыць. *Куды́-ніб́уць зве́рніць*. Ульянавічы. ◊ ГАЛАВУ́ ЗВЯРНУ́ЦЬ. Загінуць. *Глядзі́, каб ты галаву́ ні звярну́ў.* Партызаны.

ЗВЯРЧЫ́ЦЬ *зак*. Закруціць, захутаць. *Кум куме́ атдае́ць, а кума́ тады́ яго́ звярчы́ць.* Заазер'е.

ЗВЯСЦІ́СЯ *зак*. Звесціся, перастаць існаваць. *Пчо́лы, гляджу́, звялі́ся.* Малы Азярэцк. *Мя́та звяла́ся, не расце́ць*. Каралі.

ЗВЯЦЬ *зак*. Засохнуць, прапасці. *І цьвяты́ звя́лі, ссо́хлі, здо́хлі*. Запруддзе.

ЗВЯШЧЭ́ННЕ *н*. Паведамленне. *Звяшчэ́нне было́, што пагі́б муж 23 а́ўгуста*. Багданава, Леснікова.

ЗГАВАРЫ́ЦЦА *зак*. Дамовіцца. *Згъвары́лісі лаві́ць ры́бу ў во́зеры*. Запруддзе.

ЗГАДАВА́ЦЬ, **ЗГУДУВА́ЦЬ** *зак.* Выгадаваць. *Я сваé дзéці згъдъвáла і ні рáзу ў бальні́цы ні былá.* Каралевічы. *Пя́цера згудувáла, а трóе дзяцéй памёрлі.* Багданава.

ЗГАДЖА́ЦЬ *незак.* Згаджацца. *Мы ўжó згаджáім с э́тай цанóй.* Дольдзева.

ЗГА́ЙСТАЦЬ *зак.* Знішчыць. *А лéсу, лéсу тут былó – і так усё згáйстаць!* Чуцькі.

ЗГАН *м.* Ганьба. *Згáну німá мáльцу, харóшы мáлец.* Запруддзе, Нямойта.

ЗГАНІ́ЦЦА *зак.* Загнаіцца. *Ні залі́ць чым, ні замáзаць чым, згані́ўся мой пáліц.* Леснікова.

ЗГАНЯ́ЦЬ *зак.* 1. Выгнаць на пашу. *Згъня́ў рас карóву ў пóля.* Самсоны. 2. Вяршыць. *Згóнюць стох, усё вузéй і вузéй, каб не замъкáла.* Гарадзец. ◊ ЗГАНЯ́ЦЬ АХО́ТУ. Задаволіць жаданне, здаволіцца. *Зганя́йце ахóту éсці.* Міцюкова.

ЗГАРАВА́НЫ *прым.* Гаротны. *Згаравáны чалавéк.* Закур’е.

ЗГАРАДЗІ́ЦЬ *зак.* Загарадзіць. Гарадзец.

ЗГАРБНЕ́ЦЬ *зак.* Згорбіцца. *Згарбнéла я, старáя ўжо.* Серкуці.

ЗГАРО́Д *м.* Плот, агароджа. *Стаі́ць парсю́к на згарóдзі і пішчы́ць, мянé за плячó хватáіць.* Багданава.

ЗГАРО́ДА, **ІЗГАРО́ДА** *ж.* Тое ж. *Згарóду з жэ́рдак здзéлаў тáта.* Серкуці. *Інá ш ні віткъвáнъя гэ́тъя згарóда, інá ш прыбі́та.* Партызаны, Багданава, Буй, Вялікі Азярэцк, Гарадзец, Гарадок, Заазер’е, Замошша, Запруддзе, Карпавічы, Леснікова, Марозаўка, Міцюкова, Нямойта, Ракаў Засценак, Рулёўшчына, Фасаўшчына, Цясішча. *Пайдзём ізгарóду парýбім – дажджу німá.* Карпавічы. *Дзéлуў ізгарóду, а інá съгнілá ўжо.* Запруддзе. *Прывязéш воз пяску́, вы́сыпіш пъд ізгарóду, і яны́ тады́ къпáюцца* [куры]. Міцюкова. *Ізгарóду дзéці парасця́гнуць.* Манголія.

ЗГАРЭ́ТЫ *дзеепрым.* Згарэлы. *Хáта згарэ́та, жóнка памёрла.* Дольдзева.

ЗГАРЭ́ЦЬ *зак.* Згарэць. *А, мі́лая, а згарэ́ла, а дзéткі былі́, вучэ́цца трэ́ба былó*! Заазер’е, Турава, Фасаўшчына. *Кап ты згарэ́ла*! (праклён). Багданава. *У мянé хáта згарэ́ла і сын у той хáці – двáццаць сем гадóў – згарэ́ў.* Чуцькі.

ЗГІБА́ЦЦА *зак.* Згінацца, гнуцца. *Выбірáлі касý і так нóсікъм у зямлю́ і нъжымáйіш нъ пя́тку… Калі́ ні згібáйіцца, то късá хъръшá.* Леснікова.

ЗГІ́НУЦЬ *зак.* Прапасці. *Там усё згі́нула, усё разары́лась.* Буй.

ЗГЛАЗ *м.* Сурокі. *Зглаз вéрна, карóва закульгáла ні з тагó ні з сягó.* Запруддзе.

ЗГЛУМІ́ЦЬ *зак.* Загубіць, звесці са свету. *Ён зглумі́ў гэ́тага чалавéка.* Каралевічы.

ЗГНАІ́ЦЬ, **СГНАІ́ЦЬ** *зак.* Згнаіць. *Растраслі́ сéна, дошч згнаі́ў.* Запруддзе. *Хто сгнаі́ў* [сена], *хай бы атвічáў.* Кляпчэва.

ЗГНІЦЬ *зак.* Згнісці. *А янó* [сучча] *згніéць так, патрэ́цца.* Заазер’е.

ЗГОН *м.* Заход пры апрацоўцы валакна лёну, пянькі. *Патрэ́п’я – як пéрвы згон.* Дольдзева.

ЗГУБІ́ЦЬ *зак.* 1. Загубіць, звесці са свету. *Ты ж німáла кагó згубі́ў.* Чуцькі. 2. Стаць прычынай няшчасця каго-н. *Дзéвачкі мянé згубі́лі.* Заазер’е.

ЗГУБЛЮВА́ЦЬ *зак.* Згабляваць. *Згублювáў шаршэ́ткуй кóркі, а тады́ фуґáнкым чы́сціў.* Рудніца.

ЗГУРЦІ́ЦЬ *зак.* Сабраць у адно месца. *Усё згурці́ла ў гэ́ты гарóт.* Серкуці.

ЗГУШЧО́НАСЦЬ *ж.* Скучанасць. *Згушчóнасць былá, дом вóзле дóма.* Манголія.

ЗДАБЫ́ЧА *ж.* Паляванне. *Кóшка на здабы́чу хадзі́ла.* Марозаўка.

ЗДАВА́ЦЦА *незак.* Здавацца, уяўляцца. *Здъвáлъся, што памёршы прыхóдзіць і хóдзіць у хáця, і ён здъвáўся, ляжы́м на пéчы, чу́ім, аткры́лася хáта, ідзéць, сеў за стол, узя́ў буты́лку, напі́ўся, хáту атчыні́ў і пайшóў. І кап аднóй, а то двум здалóся.* Ракаў Засценак, Савінічы. *Самóй здáні здъвáліся.* Багданава.

ЗДАВА́ЦЦА *незак.* Спадзявацца. *Спаць кладýся, на Бóга здаюся.* Нямойта.

ЗДАВА́ЦЬ, **ІЗДАВА́ЦЬ** *незак.* Здаваць. *Здаём зъ калхóс мълакó.* Гарадзец, Буй, Латыгаль, Дуброўкі. *Мъкарóн ні забéлюць, булён ці суп вáруць, а малакó йна іздавáла.* Неўгадава.

ЗДАЕ́ЦЦА, **ЗДЭ́ЦЦЭ**, **ЗДЭ́ЦЭ** *незак*. Здаецца, быццам бы, нібыта. *Здэ́цэ, со́нца красі́ва све́ціць, але́ хало́дна.* Багданава. *Здае́цца, ні жыву́, ні гнію́*. Гарадзец, Багданава, Нямойта, Станюкі.

ЗДА́ІВАЦЬ *незак*. Здойваць. *Як кроў з вы́мя, здáіваюць і аддаю́ць сабáке чэраз паро́г.* Запруддзе.

ЗДА́ЛЕКУ, **ЗДА́ЛІКУ**, **ЗДА́ЛІКА** *прысл*. Здалёк. *Зда́леку ба́чыла во́ўка*. Гарадзец, Запруддзе. *Зда́леку глядзі́м*. Неўгадава. *Я яе́ зда́ліку ві́дзела*. Багданава, Нямойта. *Мы так стъя́лі зда́ліка*. Каралевічы.

ЗДАЛЁЧКУ *прысл*. У канец печы. *Саладу́ху ста́вілі здалёчку ў пе́чку*. Багданава.

ЗДАЛЯ́ *прысл*. Здалёк. *Ён здаля́ браў жо́нку*. Кішуроўшчына.

ЗДА́НКІ, **ЗДА́НЬКІ** *мн*. Прывіды. *Паме́рла маць, а рабёнак аста́ўся, не́йкія зда́нкі здъва́ліся. Тады́ по́пілу насы́палі, каза́лі, сляды́ к калы́скі былі́.* Нямойта. *Зда́нькі мо́гуць зда́цца ў ле́се*. Запруддзе, Вялікі Азярэцк, Каралевічы, Фасаўшчына.

ЗДАРАВЕ́Й *прысл*. Лепш. *Чълаве́ку здараве́й, калі́ чълаве́к ду́маіць, дзяце́й расці́ць, што-не́будзь со́дзіць, скот гаду́іць*. Каралевічы, Рэчкі.

ЗДАРАВУ́ШЧЫ *прым*. Вялізны, таўшчэзны. *Была́ здъраву́шчая, а нічо́га німа́, съба́ка і схудне́ла.* Запруддзе.

ЗДАРО́ВЫ *прым*. 1. Здаровы. *Калі́ здаро́ў, усё бага́цце ў рука́х.* Нямойта. 2. Шчаслівы. *Дзяцёнка ў ха́ту пуска́лі но́вую, каб жысць здаро́вая была́*. Баравікі, Багданава, Запруддзе, Ульянавічы, Чуцькі, Дуброўкі, Закур’е. *Кап ты здаро́ў быў*! (прыгаворка). Багданава. 3. Мажны. *А ён ма́ліц такі́ вісо́кі, здаро́вы*. Заазер’е. 4. Вялікі. *А ляшчы́ здаро́выя*. Багданава.

ЗДАРО́Ў *выкл*. Вітанне. *Здаро́ў, як жыве́ш*? Савінічы, Багданава, Каралевічы, Міцюкова, Чуцькі.

ЗДАРО́ЎЕ *н*. Здароўе. *Пасадзі́ў ён мне тро́ху здаро́ўе.* Ракаў Засценак. *С кім ты йдзеш? – С хле́бам і с со́льлем, і з до́брым здаро́ўем*! Запруддзе, Алексінічы, Каменшчына. ЗДАРО́ЎЕЙКА *памянш*. *Хай Бох здаро́ўейка вам дае́ць, што вы мне памаглі́ ўчо́ра*! Багданава. ◊ НА ЗДАРО́ЎЕ! Пажаданне пры адказе на «дзякуй». Багданава, Сукрэмна.

ЗДАЎНА́, **І́ЗДАЎНА** *прысл*. 1. Здаўна, спрадвеку. *Здъўна́ рэ́чка была́, кана́ву пракъпа́лі, пасушы́лі, паразрабо́талі.* Багданава. *Я кажу́, як гаво́рацъ старыя здуўна́.* Багданава, Гарадзец, Запруддзе, Фасаўшчына. 2. Даўно. *І́здаўна тут жывём*. Рэчкі.

ЗДАХАТА́ *ж*. Страта, гібель чаго-, каго-н. *Курыца пяе́ць на здахату́, на убы́ткі, абіза́цельна на́да ўбі́ць*. Жохава.

ЗДАЦЬ *зак*. 1. Здаць, перадаць для далейшага выкарыстання. *Я бы́ка здъла́, пърасёнка здъла́*. Марозаўка, Самсонава. 2. Аддаць. *А ме́ншага ў ХЗУ сдаў*. Нямойта.

ЗДВІГА́ЦЦА *незак*. Рухацца, збірацца ў адно месца. *Гадзю́кі ўсе здвіга́юцца на Здві́жанне.* Алексінічы, Леснікова.

ЗДЗЕК *м*. Здзек. *Той пан усякія здзе́кі твары́ў*. Ульянавічы.

ЗДЗЕКА́ЦЦА, **ЗДЗІКА́ЦЦА** *незак*. Здзекавацца. *Не на́да здзека́цца з дзе́вак*. Запруддзе. *А ма́чыха здзіка́лася з яго́*. Вялікі Азярэцк, Буй, Заазер’е, Запруддзе, Кляпчэва, Ульянавічы.

ЗДЗЕ́ЛАЦЦА *зак*. 1. Здарыцца. *Ме́сяц нъза́д, як э́та зьдзе́лълъся*. Гарадзец, Запруддзе. 2. Стацца, зрабіцца. *І ён што на каро́ву здзе́лаў, чурува́ў, со́скі, ві́мя – ўсё каро́й здзе́лалъся*. Багданава.

ЗДЗЕ́ЛАЦЬ, **СДЗЕ́ЛАЦЬ** *зак*. 1. Зрабіць. *Гняздо́ здзе́лаіць пці́ца е́та*. Вялікі Азярэцк. *Ён так сдзе́лаіць, што і пту́шка зва́ліцца.* Заазер’е. 2. Наслаць хваробу. *Ёсць чараўні́цы, мне самэ́й сдзе́лалі, ужо́ пры сме́рці была́*. Заазер’е.

ЗДЗЕ́ЛЬШЧЫНА *ж*. Здзельная аплата. *Усё на здзе́льшчыну перавялі́*. Закур’е.

ЗДЗЕ́РЖАЦЬ *зак*. Вытрымаць. *Зямля́ п ні здзе́ржала, кап усе́ жылі́*. Партызаны.

ЗДЗЕ́РЖЫЦЬ *зак*. Стрымаць. *І скъза́лі: стары́ ты шафёр, с чаго́ ты ня сдзе́ржыў машы́ну*? Савінічы.

ЗДЗЕ́РЦІ *зак.* 1. Падраць. *Ку́ры здзяру́ць усе́ буракі́, тады́ ба́ба мяне́ заб'е́ць.* Чуцькі. 2. Надраць. *Аднэ́й дачкі́ дзе́сяць паду́шак здзе́рла.* Ульянавічы.

ЗДЗЕ́ЦЦА *зак.* Раздзецца, распрануцца. *Здзе́ньцесь, у ха́ці ш цёпла.* Нямойта.

ЗДЗЕЦЬ *зак.* 1. Здзець, распрануць. *Куртку́ зьдзе́ньце, а то жа́рка.* Ульянавічы. *Здзень гэ́ты, што, німа́ больш піджако́ў?* Рэчкі, Міцюкова. 2. Садраць. *Бык цэ́пам здзеў яму́ ўсю ко́жу.* Кішуроўшчына.

ЗДЗЕ́ШНІ, **ЗДЗЕ́ШНЫ**, **ЗДЗЕ́ШНЫЙ**, **ЗДЗЕ́ЧНЫ** *прым.* Тутэйшы, мясцовы. *Іна́ здзе́шняя, тут радзі́ўшысі.* Нямойта. *Здзе́шная дзе́вушка, далёка адсю́ль паехала.* Партызаны. *Ён ня здзе́шны быў, я бра́ла пры́муша.* Нямойта. *Вы здзе́шный?* Рубеж. *Яны́ ту́та ня здзе́чныя.* Вялікі Азярэцк.

ЗДЗІВА́ЦЦА *незак.* Здзекавацца. *Так з дзе́цьмі здзіва́лася.* Алексінічы. *Зьдзіва́іцца нът табо́й.* Савінічы.

ЗДЗІРЖА́ЦЬ *незак.* Стрымліваць. *Як бытта вяро́ўка здзіржа́ць бу́дзіць.* Дольдзева.

ЗДО́БА, **ЗДО́БІЯ** *ж. зб.* Здобнае печыва. *Пяклі́ здо́бу на Саракі́, у анну́ кла́лі капе́йку, каму́ мане́та ў сям'і́ пры́дзець, той са́мы шчаслі́вы.* Запруддзе. *І мо́жна здо́бію здзе́лаць.* Заазер'е.

ЗДОР *м.* Здор; нутраны свіны тлушч. *Здор салі́лі, напячэ́ць дзяро́нікаў, ма́залі і е́лі.* Гарадзец, Багданава, Дольдзева, Міцюкова, Партызаны. *Ма́залі дзяро́ннікі здо́рам.* Гарадзец. *Сядзі́ць і дзяро́нікі ма́жыць здо́ръм.* Сянно.

ЗДО́ХЛАЕ *н. зб.* Здыхляціна, падаль. *Я ні хадзі́ла па здо́хлае, ні е́ла.* Рэчкі.

ЗДО́ХЛЯ, **ЗДЫ́ХЛЯ** *ж.* 1. *зб.* 1. Худая жывёла. *Заўце́хніць лю́біць сміяцца: «Ба́пка, бяры́ гэ́ту здо́хлю, ты вы́гудуіш».* Нямойта. 2. Слабы, худы чалавек. *Зды́хля ты! Худы́*! Сукрэмна. 3. Нешта, што мае пах здохлай жывёліны. *Гэ́ты грып зды́хляй смярдзі́ць.* Міцюкова.

ЗДО́ХНУЦЬ *зак.* 1. *экспр.* Памерці. *А каб ты здох*! (праклён). Запруддзе. *Пад Каневам здох мядзве́дзь, не́шта яму́ ні дахо́дзіць.* Партызаны, Нямойта. 2. Засохнуць, прапасці. *І цьвяты́ звя́лі, ссо́хлі, здо́хлі.* Запруддзе.

ЗДРА́СТУЙ *выкл.* Вітанне. Нямойта.

ЗДРА́ХНУЦЬ *зак.* Згнісці, струхнець. *Па́лка здра́хла, і на ёй апе́нькі расту́ць.* Пожанькі, Сянно.

ЗДРУЖЫ́ЦЦА, **СДРУЖЫ́ЦЦА** *зак.* 1. Здружыцца, пасябраваць. *Яны́ сьпе́ліся мі́жду сабо́й, сдружы́ліся, у адну́ лі́нію гнуць.* Запруддзе. 2. Злюбіцца. *А ён здружы́ўся з друго́й, мужука́ адбі́ў.* Багданава.

ЗДРУТУВА́ЦЬ *зак.* Здратаваць, спляжыць. Фасаўшчына.

ЗДРЫГАНУ́ЦЬ *зак.* Зрушыць з месца. *А я забі́лася, здрыгану́ла по́чкі, ма́тка мне і пла́цце на смерць купі́ла.* Вялікі Азярэцк.

ЗДРЫ́ЖНІК *м.* Дрыжнік, слёзкі (?). *Не́йкъя тръва́ ёсь здры́жнік.* Апечкі.

ЗДРЭ́ХВІЦЬ *зак.* Спалохацца. *Там дзе́рава стаі́ць, як паглядзі́ш, на йім жыва́я рысь шэ́рыя сядзі́ць – здрэ́хвіш.* Партызаны.

ЗДУБАВЕ́ЦЬ *зак.* Высіліцца, знясіліцца. *Тут здубаве́ць мо́жна: і то́я хо́піш, і то́я: мно́га рабо́ты.* Вялікі Азярэцк.

ЗДУ́ЖАЦЬ *зак.* Змагчы. *Дзед з ба́бай ня зду́жаюць е́сці.* Запруддзе.

ЗДУ́МАЦЬ *зак.* Захацець, задумаць. *Хто як зду́маіць, так і ла́дзіць цяпе́р.* Партызаны. *Хто як зду́маў, той так і рабі́ў.* Цясішча. *Як хто зду́маў, так і называ́ў. Сам па сабе́, як зду́маў, так і вучы́ўся.* Багданава, Гарадзец, Серкуці.

ЗДУМА́ЦЬ *зак.* Здзімаць. *С по́ля здуме́ць сне́х.* Каралевічы.

ЗДУМЛЯ́ЦЬ *незак.* Прыдумваць. *На Купа́лу абы-што́ здумля́лі: калідо́р запру́ць, згаро́ду вы́вярнуць.* Патрызаны, Леснікова.

ЗДУРЭ́ЦЬ *зак.* Здурэць; зрабіць глупства. *Здурэ́іш, вучы́цца не бу́дзіш, бу́дзіш гаўно́ таптаць на фе́рмі, як ма́ці.* Нямойта.

ЗДУЦЬ *зак. перан.* Знішчыць. *Зду́лі, знеслі́ дзярэ́ўню не́мцы.* Партызаны.

ЗДЫ́БАЦЦА *зак.* Здырдзіцца, памерці. *І зды́баўся ат п'я́нкі.* Чуцькі.

ЗДЫХЛІ́НА *ж.* Здыхляціна, здохлая жывёла, птушка. *Мо́гуць здыхлі́ны ў во́зіра ўпе́рці.* Багданава. *Здыхлі́на валя́ецца, ко́сткай патрэ́ш руку́, наза́д ні варо́чаешся, і рука́ прахо́дзіць.* Чуцькі.

З’Е́ДНІК *м.* Насякомае або чарвяк, якія шкодзяць расліне. *Но́вая сісце́ма з’е́днікаў бу́льбы – чаъ́рвякі́ сівыя, аб’яда́юць усе́ карні́.* Партызаны.

З’Е́ДЖАНЫ *дзеепрым.* З’едзены. *Віціна́р скызаў, віха́ зье́джына, каро́ва з’е́ла е́ту траві́ну.* Чуцькі.

З’Е́ЗДЗІЦЬ *зак.* З’ездзіць. *У лес з’е́здзіш за дро́ўмі і ляжы́ш: так балі́ць усё.* Нямойта.

ЗЕ́ЛЕНЬ *ж. зб.* Няспелая садавіна, гародніна. *Як бы паго́да, зе́лені хвата́ець.* Цясішча, Нямойта.

ЗЕ́ЛІЦЬ *незак.* Гаварыць недарэчнае, балбатаць. *Абы-што́ зе́ліш, ні дуры́ гълавы́, ні зялі́.* Запруддзе.

ЗЕ́ЛЛЯ, **ЗЕ́ЛЬЯ** *н.* 1. Пустазелле. *Плахо́я зе́лля: лібіда́, макры́ца, асо́т, пувілі́ка.* Леснікова. 2. Зёлкі (?). *Ё і зе́лья дзераве́нскі.* Багданава.

ЗЕЛЯНІ́НА *ж. зб.* Зелень. *Ле́там хърашо́, зеляні́на, цвяты́.* Запруддзе. *Вяно́к съўём, а там і жы́та, і цвет ідзе́, які́ на́йдзем, і зеляні́на, яку́ на́йдзем.* Багданава.

ЗЕМЛЯНІ́КА *ж.* Суніцы. *Як цвіце́ць земляні́ка, на́да сабіра́ць, чай уку́сны і пале́зны.* Цясішча.

ЗЕ́НКА *н.* Вока. *Сагну́лася дава́ць ме́шанку у сара́і, а ку́рыца мне як дзібану́ла ў зе́нка.* Леснікова.

ЗЕ́РКАЛА *н.* Люстэрка. *Гада́лі на Каля́ды, у зе́ркала не́як гаъда́лі, ту́флі браса́лі.* Буй, Багданава.

ЗЕ́РНЕТЫ *мн.* Зярняты. *Як які́я зе́рнеты мълаці́лі, на́да сціпне́на, акура́тна събра́ць.* Гарадзец.

ЗЕ́РНЕШКА *ж. перан.* Кропля лякарства (?). *Штук з дзе́сяць зе́рнешак дъста́ла, ка́плі – ад даўле́ння.* Дольдзева.

ЗЕЎ *м.* Зеў; прастора паміж верхняй і ніжняй часткамі асновы. *У зеў чаўначко́м кіда́еш.* Багданава, Закур’е.

З’Е́СЦІ *зак.* 1. З’есці, ужыць у ежу. *Ма́ма з’е́ла пара́дачна я́гад с яле́нцу, тро́ху се́рцам кача́лася.* Партызаны, Багданава, Ульянавічы. *Блін зьеў і до́.* Гарадок. *Сынка́ ў вайну ваўкі́ з’е́лі.* Вялікі Азярэцк. 2. Пакусаць. *Мяне́ пчо́лы з’яду́ць гла́тка.* Кішуроўшчына. 3. *перан.* Пазбавіць жыцця, здароўя. *Вот мяне́ сын і з’еў.* Запруддзе. *Вайна́ мужука́ з’е́ла.* Дольдзева. *Бада́й цябе́ ваўкі́ з’е́лі*! (праклён). Партызаны.

З’Е́СЦІСЯ *зак.* Сцерціся ад жавання. *У дзе́да* [117 год] *кап табе́ адзі́н зуп вы́валіўся, то́лькі з’е́ліся, ста́лі ро́ўна з дзя́снымі.* Алексінічы, Міцюкова.

З’Е́ХАЦЬ *зак.* 1. Паехаць. *Ці ён куды́ з’е́хаў? Ні зна́ю.* Самсоны. 2. *перан.* Асунуцца, пахудзець. *Я цяпе́р пахудзе́ла крэ́пка, з’е́хала.* Партызаны, Закур’е. ◊ З’Е́ХАЦЬ З ГЛУ́ЗДУ. Страціць розум, развагу. *З глу́зду з’е́хаў – яка́я яна́ жані́шка*! Партызаны.

ЗЁЛКІ *мн.* Лекавыя травы. *Лячэ́бная трава́ – зёлкі.* Дольдзева.

ЗЖАЎЦІ́ЦЬ *зак.* Пафарбаваць у жоўты колер. *Зжаўці́ць што? Хранто́н?* Запруддзе.

ЗЖАЦЬ, **ЖЖАЦЬ**, **СЖАЦЬ** *зак.* 1. Зжаць. *Жы́та жжа́лі, на по́лі стъя́ла ў снапа́х.* Гарадок, Гарадзец. *Як прыйшло́ то врэ́мя, што жаць на́да, і сжа́ла.* Багданава. 2. Сціснуць; пра хваравітае адчуванне ў грудзях. *Як зжа́лі гру́дзі.* Дольдзева.

ЗЖЫВА́ЦЬ *незак.* ◊ ЗЖЫВА́ЦЬ ДВА ВЯКІ́. Доўга жыць. Заазер’е.

ЗЖЫ́ЦЦА *зак.* Зрасціся. *Па́льцы зжылі́ся, на́да было́ іх разраза́ць.* Запруддзе, Малы Азярэцк.

ЗЖЫЦЬ, **ІЗЖЫ́ЦЬ**, **ЖЖЫЦЬ**, **ІЖЖЫ́ЦЬ** *зак.* 1. Знішчыць, загубіць. *Яна́ за е́та яго́ зжыла́.* Кляпчэва, Сянно. 2. Пазбавіцца, ліквідаваць. *Іх ужо́ іжжылі* [даўбешкі]. Дольдзева. 3. Пражыць. *Век свой у го́ры, як я жжыла́ свой век.* Буй. *Ужо́ век іжжылі́ тут.* Серкуці. 4. Перажыць, пражыць даўжэй за некага. *І тры мужукі́ зжыла́ ба́ба, і крэ́пкая была́.* Запруддзе, Баравікі.

ЗЗА́ДУ, **ІЗЗА́ДУ** *прысл.* Ззаду. *А воўк ззáду дзіцянё схапíў.* Партызаны. *Скрыню вязýць маладóй іззáду.* Дуброўкі.

ЗЗАЛЕ́ТАСЬ *прысл.* Тры гады таму. *Сёліта – лéтысь – залéтысь – ззалéтысь.* Чуцькі.

ЗІ-ЗІ *выкл.* Гукі, якія перадаюць гудзенне насякомых (сляпнёў). *Сляпні́ – зі-зі, яны́, сляпні́, пад вóсень.* Багданава.

ЗІВА́ЛА *н.* Ручка ў церніцы нахільнай аднашчылíннай. *У нас такéя мя́лкі ёсь, а во зівáла.* Фасаўшчына.

З'ІДА́ЦЬ *незак.* Кусаць, заядаць. *Лю́цы, пчóлы з'ідáюць мянé.* Кішуроўшчына.

ЗІ́КАЦЦА *незак.* Гізаваць. *Карóва зі́каіцца, хвост на плечы́ і ляці́ць у хлеў.* Серкуці.

ЗІК *м.* Гіз; перыяд, калі каровы бегаюць, ратуючыся ад укусаў аваднёў. *Як вадні́, зік у карóвы, хвасты́ падымуць і ліця́ць дамóй.* Фасаўшчына, Гарадзец, Жохава.

ЗІ́КАЎКА *ж.* Здрок. Кішуроўшчына, Гарадзец, Міцюкова, Партызаны, Серкуці, Сукрэмна, Сянно.

ЗІКУ́Н *м.* Тое ж. *Зіку́н на пчалу́ пахóжы, жыву́ць за кóжай, як стáнуць атжывáць і шавялíцца за кóжай – карóва зікáецца.* Жохава.

ЗІЛІНКУВА́ТЫ *прым.* Зеленкаваты, з зялёным адценнем. *Мёт-вéрыс зілінкувáты, цёмна-зілінкувáты, ён, як і пáдзівый, амылáжывыйіць.* Алексінічы, Сукрэмна, Сянно.

ЗІМА́ *ж.* Зіма. *Къзáлі, што зімá бýдзіць сурóвая, як тыя гады́.* Гарадзец. *Сярдзí́тая зімá, і крэ́пка сярдзí́тая.* Вялікі Азярэцк. *Дзéлълі лóткі зімóй, рабóты былó мéній.* Дольдзева. *Мя́лінне засы́піш на ўсю зіму́, у карзí́нку насыпáлі* [каля акна]. Фасаўшчына.

ЗІМАВА́ЦЬ *зак.* Зімаваць. *Я ні зіму́ю тут, к дацэ́ éду.* Рэчкі, Пожанькі.

ЗІМО́ВЫ, **ЗІМАВЫ́** *прым.* 1. Зімовы. Ракаў Засценак. 2. Азімы. *Дзе пóле зімавóе, утóркнуць вéрбу.* Цясішча. *Пшанí́ца зімóвая, жы́та зімóвае.* Гарадзец.

ЗІМЛЯНЫ́ *прым.* ○ ЗІМЛЯНЭ́Я ПЧО́ЛЫ. Дзікія пчолы. *Зімлянэ́я пчóлы нібыльшэ́я, мёт у іх ёсь. Зімляны́я пчóлы, як кóсіш, гняздó íхныя і мёт ёсьці.* Багданава.

ЗІ́МНІ *прым.* Зімовы. *Німá зí́мнія адзéжы.* Вялікі Азярэцк, Запруддзе.

ЗІМО́Й *прысл.* Зімой. *Мікóла тóжа бывáіць зімóй, ня пóмню якóга числá.* Самсоны.

ЗІМО́ЎКА *ж.* Зімовы час. *Грыбóў загатóвіш харóшых на зімóўку, мак быў, канóплі.* Цясішча.

ЗІМУВА́ЦЬ *зак.* Зімаваць. *Жыралó – э́та вéрх я́мы салóмай затóркніш, і так картóшка зімувáла.* Леснікова, Нямойта, Партызаны.

З'ІМШЫ́ЦЬ *зак.* Сымшыць. *Зрубі́лі, з'імшы́лі, і кладу́ць ашлапнэ́я брóўны.* Вялікі Азярэцк.

ЗІ́РКНУЦЬ *зак.* Зірнуць, паглядзець. *І туды́ зí́ркніць, і туды́.* Каралевічы.

ЗІРНУ́ЦЬ *зак.* Зірнуць. *Ён срáзу зірнéць і скáжыць.* Фасаўшчына. *Па якóй вýліцы ідзéш, зірнéш, не заблу́дзішся.* Каралевічы, Запруддзе, Міцюкова. ЗІР, ЗЫРК. Зіркнуць. *Зір – а янá вісíць. Воўк ідзéць – зір в aкнó!* Багданава, Дольдзева, Запруддзе, Партызаны. *Янá ўсё зір-зір, я замéціла, што глáзы ніхарóшыя.* Запруддзе. *Я зырк – шо там.* Каралевічы.

ЗІЯ́ЦЬ *незак.* Ззяць, блішчаць. *Бóцікі – хром так і зіяíць.* Вялікі Азярэцк.

ЗЛАВА́ЦЬ *незак.* Злаваць, злавацца. *А ён даўнó злуéць на мянé.* Ульянавічы. *Бацькáм скажу́, дык яны́ злую́ць, мсцяць.* Запруддзе.

ЗЛАВІ́ЦЬ *зак.* Злавіць. *Бáбы крычáць, што дзет злавíў вужáку, а ён крычы́іць, што гэ́та угóруш.* Багданава.

ЗЛАДЗЕ́ЙСКІ *прым.* Зладзейскі. *Во зладзéйская парóда*! Леснікова.

ЗЛА́ДЗІЦЬ *зак.* Прыгатаваць. *Крáскі сабірáлі, гнілу́шкі, пръснáк калí злáджу.* Цясішча.

ЗЛА́ЖАВАЦЬ *незак.* Злазіць. *Яны́ па вярóўках злáжавалі.* Закур'е.

ЗЛА́ЖЫВАЦЬ *незак.* Складаць. *Сяннó – гавóруць, там сéна злáжывалі.* Чуцькі.

ЗЛАЖЫ́ЦЬ *зак.* Скласці, пабудаваць. *Хáту éту бáцька сам злажы́ў.* Серкуці.

ЗЛАЖЫ́ЦЬ *зак.* Угнаіць, пакласці гной. *К бýдушчаму гóду э́ту пáрыну бýдуць арáць, навóзам злóжуць.* Самсоны.

ЗЛАКАЦІ́ЎШЫСЯ *дзеепрысл.* Аблакаціўшыся. *І на палу́ і за стало́м злакаці́ўшыся сідзя́ць.* Багданава.

ЗЛАМІ́ЦЬ, **ЗЛАМАЦЬ** *зак.* Паламаць. *Граза́ ўда́рыла, е́лку зламі́ла, дзяце́й пабі́ла.* Нямойта. ◊ ГАЛАВУ́ ЗЛАМА́ЦЬ. Скалечыцца, загінуць. *Там за́яц галаву́ зло́міць, у тых куста́х.* Запруддзе.

ЗЛАХ *м.* Рэчы, якія доўга ляжаць. *Злах моль пае́сь.* Запруддзе.

ЗЛЕ́ГЧЫ *зак.* Загінуць. *І яны́ тут зьляглі́*! Цясішча, Запруддзе.

ЗЛЕ́ПЛІВАЦЬ *незак.* Злепліваць. *Спаць не хо́чацца, хоць ты зле́плівай во́чы.* Партызаны.

ЗЛЁТАМ *прысл.* На ляту. *Пяту́х злётам мне на пле́чы.* Запруддзе.

ЗЛЕ́ХЧАНЫ *прым.* Пакладаны, кастрыраваны. *Е́та зле́хчаны къба́н.* Багданава.

ЗЛЕ́ЧВАЦЬ, **ЗЛЕ́ЧЫВАЦЬ** *незак.* Вылечваць. *Ду́жа тру́нна зле́чваць. Тако́е даўле́нне зле́чываць ду́жа тру́дна.* Запруддзе.

ЗЛІВА́ЦЦА *незак.* Зліваццa, станавіцца суцэльным. *Злiва́іцца і каро́й тако́й ро́біцца.* Запруддзе, Багданава.

ЗЛІВА́ЦЬ *незак.* Зліваць, выліваць. *Лаха́нка – е́та такі́ цэ́бaрчык ваду́ куды́ зліва́юць.* Фасаўшчына, Багданава, Заазер’е, Запруддзе, Неўгадава.

ЗЛІЗА́ЦЬ *зак.* Злізаць. *Злiза́ла п, ды нямо́жна.* Ульянавічы.

ЗЛІ́ЎКІ, **ІЗЛІ́ЎКІ**, **СЛІ́ЎКІ** *толькі мн.* 1. Нятлустае малако. *Па дама́х б’ю́ць ма́сла са смiта́ны, а там* [у маслабойні] *– злі́ўкі.* Жохава, Міцюкова, Серкуці. 2. Вяршкі. *Прывёс мне ізлі́вак, пячэ́ння.* Буй. *Пераго́ніш мълако́ – пераго́н і слі́ўкі.* Багданава.

ЗЛІХЧА́ЦЬ *зак.* Кастрыраваць. *Зліхча́ла – пяць рублёў атдала́.* Багданава, Гарадзец.

ЗЛІЦЬ *зак.* Заліць, намачыць. *Пасці́лкі злі́лі́, і анба́р ні зыгарэ́ўся.* Міцюкова.

ЗЛІ́ШКІ *мн.* Лішкі. *Здае́м злі́шкі мълъка́.* Малы Азярэцк.

ЗЛІЯ́ННЕ *н.* ○ ЗЛІЯ́ННЕ КРО́ВІ. Інсульт. *Было́ б злiя́нне, як бы ні кроў з но́су.* Партызаны, Алексінічы.

ЗЛО *н.* Злосць. *Пятро́к, ты то́жа зла пакі́нуў.* Міцюкова, Чуцькі. *Ён ны нас зло ймеў.* Заазер’е.

ЗЛО́ДЗЕЙ, **ЗЛО́ДЗІМ** *м.* Злодзей. *Чый ба́цька зло́дзей, той дзве́ры ні зачыня́ў.* Запруддзе. *Дрыжа́ць ру́кі, як у зло́дзея.* Вялікі Азярэцк, Багданава, Сянно. *Кра́дуць, зна́чыць зло́дзей.* Леснікова. *Ён пірыда́ў друго́му зло́дзіму.* Запруддзе.

ЗЛОСЦЬ, **ЗЛОСЬ** *ж.* Злосць. *Стаў гаварыць пад злосць.* Запруддзе. *Як злось каму́, то усе́ ка́жуць.* Багданава.

□ *У зло́сці няма́ мі́ло́сці.* Каралевічы, Нямойта, Партызаны, Рэчкі.

ЗЛУПІ́ЦЬ *зак.* Злупіць, садраць. *А кап табе́ воўк шку́ру злупі́ў!* (праклён). Партызаны, Запруддзе.

ЗЛУЧА́ЦЬ *незак.* Злучаць, спараваць. *Кабылу злуча́юць з жырапко́м, пяцьдзеся́т нядзе́ль но́сіць.* Багданава. *По́зна злучы́лі каро́ву.* Фасаўшчына.

ЗЛУЧЫ́ЦЦА *зак.* Сустрэцца, пазнаёміцца. *Такі́я лю́дцы злучы́ліся ў маёй ха́це.* Баравікі.

ЗЛУЧЫ́ЦЬ *зак.* Аб’яднаць. *На́да тры дамы́ злучы́ць.* Неўгадава.

ЗЛЫ *прым.* Злосны. *Ніко́га ні злаві́лі, дык яны́ злы́я таке́я, параскрасне́ліся.* Леснікова. *Събакі злы́я, дзе́ўкі – чужы́я* (з песні). Чуцькі, Сянно. ○ ЗЛА́Я РО́ЖА. Від рожы (хваробы). *Злу́ю ро́жу загаво́рвалі, выле́чвалі.* Баравікі.

ЗЛЫ́ДНЯ *ж.* Злыдзень, злы чалавек. *Пъдво́дзіць збо́ку: «Гэ́та я – злы́дня твая́».* Запруддзе, Вялікі Азярэцк.

ЗЛЮБІ́ЦЦА *зак.* Пакахаць. *З не́йкай злюбі́ўся. Яна́ з ім злюбі́лася, вы́йшла за́муж.* Леснікі, Багданава, Запруддзе, Каралевічы, Партызаны.

ЗЛЮ́КА *м.* Злосны. *Саъба́ка – злю́ка, у дом не пуска́іць.* Запруддзе.

ЗЛЯЖА́ЦЦА *зак.* Зляжацца; паляжаць працяглы час. *Зле́жыцца сыр – высушым.* Багданава, Леснікова.

ЗЛЯКА́ЦЦА *зак*. Спужацца, спалохацца. *Злякáўся – як сабáка ці воўк, а то зняцéўку сам спужáісся.* Вялікі Азярэцк, Савінічы.

ЗЛЯКНУ́ЦЦА *зак*. Злякнуцца, захварэць са сполаху. *Ён не то спужáўся, а злякнýўся*. Каралевічы.

ЗЛЯПІ́ЦЬ *зак*. 1. Зляпіць. *Стрыжы́, пахóш пад лáставък, на франтóне гняздó злéпіць*. Вялікі Азярэцк. 2. *перан*. Пашыць неакуратна, хутка, на скорую руку. *Я самá трóху жалéтку зляпі́ла, як шшыю, так і знашý*. Чуцькі.

ЗЛЯЦЕ́ЦЬ *зак*. Упасці. *Зляцéла зóрка*. Савінічы.

ЗЛЯЧЫ́ЦЬ, **ІЗЛЯЧЫ́ЦЬ** *зак*. Вылечыць. *А́гірам я́зву злячы́ў*. Алексенічы. *Ізлячы́ў я́зву жалýдка мой мужы́к*. Алексінічы.

ЗМАГА́ЦЦА *незак*. Паспяваць. *Я з ей ні змъгáюся іці́*. Савінічы.

ЗМАГЧЫ́ *зак*. Змагчы. *Сам ня змóжъш, лю́дзі змóжуць*. Гарадзец.

ЗМАГЧЫ́СЯ, **СМАГЧЫ́СЯ** *зак*. Змагчыся, стаміцца, аслабець. *Я малакó вазі́ў гадóў дзéсіць-пітнáццаць, так ужó змóгся*. Рэчкі, Ульянавічы. *Смóжыцца – чуць жывы́.* Фасаўшчына.

ЗМАЖНЕ́Й *прысл*. Заможней. *Хто змажнéй жыў, той вéяў*. Багданава.

ЗМА́ЗВАЦЬ *незак*. Змазваць. Партызаны.

ЗМА́ЗКА *ж*. Мазь. *Карóву змáзваюць змáзкай ванючай, каб лáска не бéгала па ёй.* Партызаны.

ЗМАЛАЦІ́ЦЬ *зак*. Змалаціць. *За аднý ноч змалóцім тры ёўні, і так усюдавъх.* Нямойта, Фасаўшчына.

ЗМА́ЛІНКУ *прысл*. Змалку, з маленства. *Я змáлінку ягó гудувáла*. Багданава.

ЗМА́ЛКУ, **ІЗМА́ЛКУ** *прысл*. Тое ж. *Я змáлку гурувáла*. Дольдзева, Рассвет, Закур’е. *І так іх ізмáлку звáлі*. Партызаны.

ЗМАЛО́ЦЬ *зак*. Змалоць. *У жóрны змéліш, спячэ́ш, во і рáдась, во і хлеп.* Багданава, Нямойта.

ЗМА́НІВАЦЬ *незак*. Зводзіць. *Гэ́та пятýх змáніваіць курэ́й*. Нямойта.

ЗМА́СЛІЦЦА *зак*. Пакрыцца тлушчам. *Змáсліцца мак, аж блішчы́ць у стýпі*. Міцюкова, Ульянавічы.

ЗМАЧЫ́ЦЬ *зак.* Намачыць. *Кап ні змачы́ць кажýх, навéрх армя́к нъдзявáлі*. Савінічы.

ЗМЕ́НА, **СМЕ́НА** *ж*. 1. Прамежак працоўнага часу. *На нну смéну бýдзіць рабóтаць.* Запруддзе, Карпавічы. 2. Частка поля пры трохпольным севазвароце. *Быó тры пóлі, тры́ змéны: аднá – пáрына, а другáя – пад азі́мыя, а трэ́ція пыд йіравэ́я.* Мянюцева, Самсоны.

ЗМЕ́СЦІСЯ *зак*. Змесціся, сцерціся. *Вéнік змяцéцца – то галéнь ці драбýш*. Гарадзец.

ЗМЕША́ЦЬ *зак*. Паскародзіць (?). *Катóраму ўзарóм, катóраму змешáім дабрó*. Запруддзе.

ЗМІКІ́ЦІЦЬ, **СМІКІ́ЦІЦЬ** *зак*. Скеміць, змікіціць. *Я зрáзу змікі́ціла, што нáда баяцца*. Баравікі, Міцюкова. *Тóня смікі́ціла ажны́ тады́, што ён дурáк такí.* Міцюкова.

ЗМІРА́ЦЬ *незак*. Змяраць. *Змірáў панізóўшы*. Заазер’е.

ЗМІРО́НА *прысл*. Ціха. *Штó-та сабáка змірóна ліжáў, ён злюка.* Запруддзе.

ЗМІРО́ПАСЬ *ж*. Сцішанасць. *Нéшта змірóпась – ляжы́ць сабáка*. Запруддзе.

ЗМІРЫ́ЦЦА *зак*. Супакоіцца, прымірыцца. *Я за гэ́ту пастрóйку ні магý змíры́цца – зълътáя былá пастрóйка – разбуры́лі*. Баравікі, Міцюкова.

ЗМІТА́ЦЬ *незак*. Змятаць. *Пéчкі змітáлі да усхóда сóнца, шýмку збірáіш і вы́нясеш куды́ захóчыш, а дзе сабáкі брэ́шуць, тады́ ў тýю стóрану зáмуш вы́йдзіш.* Заазер’е.

ЗМІТА́ЦЬ *незак*. Сшыць нямоцна, рэдкімі шыўкамі. *Змітáў мацер’я́л, а патóм шый*. Каралі, Турава.

ЗМІ́ЦЕР *м*. Дзень ушанавання святога Дзмітрыя (26 кастрычніка).

□ *Да Змі́тра дзéўкі хі́тры, а пасля Змі́тры хоць ты імí жóпу вы́тры*. Вялікі Азярэцк. *Да Змі́тры – дзéўкі хі́тры, а пóсле Змі́тры – хоць жóпу вы́тры, а пóслі Міхáйлы – дык папіхáйлы*. Каралевічы.

ЗМІША́ЦЦА *зак*. Змяніцца, страціць традыцыйны парадак. *Свет змішаўся, лю́дзі перърадзі́лісі*. Ульянавічы.

ЗМІЯ́ *ж*. Гадзюка. *Зьмія́ як уку́сіць, тады́ зъгава́рывалі, к шапту́хам хадзі́лі*. Вялікі Азярэцк, Багданава, Каралевічы. *Медуні́цу на́да прыкладаць, е́сьлі зьмі́я ўку́сіць. Е́слі зьмі́я ўкусі́ць, ко́рань ме́дуніцы ско́рынька грызі́*. Партызаны.

ЗМО́ВІЦЬ *зак*. Прамовіць, сказаць. *Сістра́ сло́ўца змо́віла: «Ні касі́, бра́цец, па лугу́ траву́»* (з песні). Баравікі.

ЗМО́ГА *ж*. Змога, магчымасць. *У каго́ ёсць змо́га, той пячэ́ць къръва́й, хто не, а бальшынство́ не пяку́ць*. Мянюцева.

ЗМО́ЖНА *прысл*. Заможна. *Змо́жна як ста́ла ў калхо́зе, ста́лі ў калхо́з пераходзіць*. Партызаны.

ЗМО́ЎЧАЦЬ *зак*. Прамаўчаць. *А гэ́ты спако́йны, ці ві́дзіў, ці ня ві́дзіў – змо́ўчыць, ніч́ога худо́га ні зро́біць*. Вялікі Азярэцк, Запруддзе.

ЗМУ́ЛЯЦЬ *зак*. Змуляць, сцерці. *Зму́ляў каню́ пле́чы, дрэ́нный хаму́т*. Гарадзец.

ЗМУРАВА́НЫ *дзеепрым*. Змураваны. *Змурава́на ўручну́ю, гэ́та па́нскі фунда́мент*. Баравікі.

ЗМУХЛЮВА́ЦЬ *зак*. 1. Змахляваць, ашукаць. *Як хто змухлюва́ў, пра таго́ і гавары́лі*. Марозаўка. 2. Украсці і распрадаць. *Ко́німі гандлю́юць, зьмухлюва́лі ўсіх ко́ні*. Багданава.

ЗМУ́ЧАЦЦА *зак*. Замучыцца. *Як ла́ска дзярэ́ць каро́ву па спіне́, та́я зму́чаецца, маълаъка́ не дае́ць*. Партызаны, Багданава, Самсоны.

ЗМУ́ЧАЦЬ *зак*. Замучыць. *У наро́дзе гаво́раць, ла́скі то́жа каро́ву ссець і по́верху по́ўзаюць, ды так зму́чаюць, што къро́ва уся́ мо́края ста́нецца*. Вялікі Азярэцк.

ЗМЫ́ЦЦА *зак*. Змыцца. *Яно́ ўсё змы́лася*. Леснікова.

ЗМЫЦЬ *зак*. 1. Змыць, абмыць. *Дзяцёнка на́да змыць, папы́рскаць вадо́й, тады́ абы-куды́ вы́ліць*. Багданава, Партызаны. 2. *перан*. Украсці. *І не агле́дзеўся, як змы́ла дзе́ньгі*. Дольдзева.

ЗМЯІ́НЫ, **ЗМЯІ́ННЫ** *прым*. Змяіны. *Як змяі́ны уку́с, загаво́р памага́іць*. Партызаны. *Яд змяі́нны*. Вялікі Азярэцк.

ЗМЯ́КНУЦЬ *зак*. Сасмягнуць, перасохнуць. *У ро́ці ўсё змя́кніць*. Мянюцева.

ЗМЯ́КНУЦЬ *зак*. Змокнуць, вымакнуць. *У такі́ дош вы саўсём змя́кніця*. Нямойта, Цясішча.

ЗМЯЛЬЧО́НЫ *дзеепрым*. Здробнены. *Змяльчо́ная сало́ма, ме́лкая*. Жохава.

ЗМЯНІ́ЦЦА *зак*. 1. Змяніцца з выгляду. *А мы ш пъдраслі́, змяні́лісі*. Гарадзец. 2. Пераапрануцца. *Хоць ба змяні́цца ўзяць што*. Партызаны.

ЗМЯНІ́ЦЬ *зак*. Памяняць. *Як гармо́нік ма́лец сці́снуў, на́да змяні́ць дзе́ўку, уцячэ́ш тады́*. Партызаны, Латыгаль, Неўгадава.

ЗМЯРЦВЕ́ЎШЫ *дзеепрым*. Замярцвелы, адзервянелы. *Змярцве́ўшы рука́, ніч́ога ня чу́ю*. Нямойта.

ЗМЯРЦВЕ́ЦЬ *зак*. Замярцвець, адзервянець. *Па́льцы змярцве́юць, расці́раю іх спі́ртам*. Нямойта.

ЗМЯСІ́ЦЬ *зак*. 1. Змясіць. *Зме́сюць, зме́сюць той сыр*. Запруддзе. 2. Стаптаць. *Кына́вы скот змясі́ў*. Баравікі.

ЗМЯ́ЦЦА *зак*. Змяць (пра лён). *Змя́лася* [жменя лёну] – *я набо́к, і другу́ю бяру́*. Фасаўшчына.

ЗНАВА́ЖВАЦЬ *незак*. Угнойваць. *Знава́жваем гаро́д каро́ўім удабрэ́ннем*. Партызаны.

ЗНАК *м*. 1. Знак, след. *Як пыжа́р, то дзе ты ня во́зьмісся, пыгла́дзісся і бу́дзіць цёмны знак на це́ле дзіця́ці*. Чуцькі, Нямойта. 2. Прыкмета. *Па зна́ках каро́ву пъзнава́лі*. Фасаўшчына, Закур’е.

ЗНАКАМЕ́Й *м*. Знаёмы. *Мо́жа які́ ба́цькаў знъкаме́й*. Малы Азярэцк.

ЗНАКО́МКА *ж*. Знаёмая. *Зъйшла́ к нам як знако́мка*. Нямойта.

ЗНАКО́МСТВА *н.* Знаёмства. *Ён сказа́ў: «На знако́мства пъвяду́».* Багданава.

ЗНАКО́МЫ *м.* Знаёмы. *Ла́дна, як знако́мы, зраблю́.* Партызаны.

ЗНА́ЛІЦА *ж.* Адваротны бок тканіны, бялізны, адзення. *Гэ́та на ліцо́, а гэ́та – зна́ліца.* Заазер'е, Кавалі.

ЗНАНАМІ́ТЫ *прым.* Знакаміты, вядомы. *До́ктыр была́ ў нас знънамі́тъя, зале́тысь памёрла.* Чуцькі.

ЗНАСІ́ЛІЦЬ, **ЗНЯСІ́ЛІЦЬ** *зак.* Згвалтаваць. *Знасі́ліў яе́ тэй зло́дзей.* Запруддзе. *Дзе́ўку ту́ю ён знясі́ліў.* Запруддзе.

ЗНАСІ́ЛЬНІЦЬ *зак.* Тое ж. *Знасі́льнілі дзе́вачку – ім да́лі двана́ццаць гадо́ў.* Запруддзе.

ЗНАСІ́ЦЦА *зак. перан.* Аслабець. *Знасі́лася я: і касі́ла сама́, і тка́ла – і ўсё.* Карпавічы, Багданава, Баравікі.

ЗНАСІ́ЦЬ *зак.* Знасіць (абутак, адзенне). *Ні адны́х баці́нак ні знасі́ла.* Нямойта.

ЗНА́ТНЫ *прым.* Кемлівы, разумны. *Ён зна́тны*! Пожанькі.

ЗНА́ХАР *м.* Знахар. *Пасле́дні дзяцёнак у ма́ткі мо́жа быць зна́харам.* Парэчча.

ЗНАХО́ДКА *ж.* Знаходка. *Знахо́дку дзялі́лі, калі́ знайшлі́ ўдвух.* Міцюкова.

ЗНА́ЦЦА *незак.* Знацца; сябраваць, падтрымліваць адносіны. *Яна́ с паліца́ямі зна́лася.* Розмыслава.

ЗНАЦЬ *незак.* Ведаць. *Бале́сць цябе́ зна́іць.* Фасаўшчына, Багданава, Заазер'е, Запруддзе, Міцюкова, Нямойта, Пожанькі, Рэчкі, Неўгадава.

ЗНА́ШНА *прысл.* Прыкметна. *У па́на зімля́ была́ ако́пына кына́вуй, штоб зна́шна была́.* Баравікі.

ЗНЕМАГЧЫ́ *зак.* Захварэць. *Ён знямо́г, не хадзі́ў, пот ліў з яго́, ста́лі каза́ць, мо́жа, спужа́ўшыся.* Партызаны.

ЗНЕ́СЦІ *зак.* Знесці яйка. *Э́та ш ка́ждая ку́рыца знясе́ць.* Вялікі Азярэцк.

ЗНЕ́СЦІ, **ЗНЯСЦІ́** *зак.* 1. Занесці, перанесці. *Дро́вы у саъ́рай зне́слі.* Багданава, Баравікі, Серкуці, Апечкі. *Знясли́ яго́ на ко́йку.* Чуцькі. 2. Сагнаць, пазбавіцца. *Нъпаха́ць ста́ла нъга́, но́хаць зне́сла.* Нямойта.

ЗНЕ́СЦІСЯ *зак.* Знесці яйка. *Куры́ца знісла́ся.* Нямойта.

ЗНЕ́СЦІСЯ *зак.* Перастаць існаваць. *Быў кра́сны пасёлак, ціпе́р ён знёсся.* Запруддзе.

ЗНІ́ЗУ *прысл.* Знізу. *Зве́рху ён бе́лый-белый, а зні́зу жаўця́выйі.* Карпавічы.

ЗНІСТАЖА́ЦЬ *незак.* Зніштажаць. *Зністаша́юць я́гады.* Пожанькі, Багданава.

ЗНІСТО́ЖЫЦЦА *зак.* Зніштажацца, зніштожыцць. *Бе́лых грыбо́ў, хрушчы́, лісі́чкі – усё зністо́жылася.* Цясішча.

ЗНІЦЕ́ЦЬ *зак.* Стаць тонкім і кволым. *Зніце́лі гуркі́, на́да, што́бы травы́ не было́ ні́якай, што́бы зяме́лька не была́ ўбі́тай.* Розмыслава.

ЗНІШЧА́ЦЬ *незак.* Знішчаць. *Кусты́ знішча́юць, дрэ́вы знішча́юць.* Запруддзе.

ЗНО́БА *ж.* Дрыжыкі. *Така́я зно́ба, што гато́ва ў пе́чку улезць.* Партызаны.

ЗНО́ЎДАЦЬ *незак.* Сноўдаць. *Уро́члівы, врэ́дны чълаве́к, бу́дзе куня́ці і зно́ўдаць.* Манголія.

ЗНО́ЎКУ *прысл.* Нанава. *Там як здзе́лана зно́ўку, так і наве́к.* Заазер'е.

ЗНУРО́НЫ *прым.* Знясілены. *Я ўжо ста́ръя, знуро́нъя.* Каралевічы.

ЗНУТРЫ́ *прысл.* Знутры. *Выбіра́ю сцень, з рук с касце́й, знутры́, з ру́сых броў, з ру́сых валасо́ў* (з замовы). Багданава.

ЗНЫРКНУ́ЦЬ *зак.* Нырнуць. *Навярху́ знырккну́ і як узнырккне́ць наве́рх, плыве́ш к бе́рагу.* Багданава.

ЗНЮ́ХАЦЦА *зак. перан.* Знюхацца; зблізіцца, пасябраваць. *Знюха́ліся на стро́йцы.* Багданава.

ЗНЯЦЕ́ЎКУ, **ЗНІЦЕ́ЙКУ** *прысл.* Знянацку. *А то зняце́ўку сам спужа́ісся.* Вялікі Азярэцк. *Зніце́йку прые́халі, харашо́, а то я б ноч ні спа́ла, каб зна́ла.* Міцюкова.

ЗНЯЦЬ, **СНЯЦЬ** *зак.* 1. Зняць. *Усе́ дзе́ньгі сы́муць с кні́шкі.* Вялікі Азярэцк. 2. Вызваліць ад чаго-н. *Яго́ му́сіць сьня́лі с рабо́ты.* Запруддзе. 3. Скасіць. *Пе́рвы уко́с*

сні́муць се́на. Багданава. 4. Паменшыць. *Два гады́ сня́лі, а тры атсе́дзеў.* Серкуці. 5. Адмяніць. *А я пра́хціку знíла́ ў Выбаргу, ні магу́ жыць там.* Рэчкі. ◊ ЯК РУКО́Й СНЯЛО́. Поўнасцю прайсці (звычайна пра боль). Багданава.

ЗО́БІК *м.* Валлячок (пра пчалу). *У зо́біку у пчалы́ некта́р.* Запруддзе.

ЗО́ЛАК *м.* Золак, першыя праблiскі світання. *Зо́лак – э́та ра́ння.* Кляпчэва, Гарадзец, Дольдзева, Запруддзе, Савінічы, Фасаўшчына.

ЗО́ЛАТА *н. перан.* Гульня. *Гуля́лі ў зо́лъта. Сідзя́ць мъладзёш. Я бяру́ мале́нькі угалёк, дзяржу́ ў рука́х. Ка́жды сядзі́ць і так ру́кі дзяржы́ць* [складзенымі]. *Я падыхо́джу да ко́жнага і каму́ аднаму́ угалёк упушчу́. Я гъвару́: «Зо́лъта, ка мне!» Той, каму́ я ўпусці́ў зо́лъта, выска́квъіць і но́сіць «зо́лъта».* Вялікі Азярэцк.

□ *Зо́лата і ў по́пілі віда́ць.* Сянно.

ЗО́ЛКА *прысл.* Холадна. *Во́сенню про́шлы гот зо́лка было́, грыбо́ў ні было́ ніякі́х.* Жохава.

ЗО́ЛКІ *прым.* Сіберны, пранізлівы. *Зо́лкі хо́лът.* Кішуроўшчына.

ЗОЛЬ *ж.* Халоднае, дажджлівае надвор’е. *Золь тъка́я, зо́лкі дош.* Кішуроўшчына, Партызаны.

ЗО́РКА *ж.* Зорка. *Зо́рак мно́га – е́та Мядзве́дзіца.* Буй, Багданава, Гарадок, Міцюкова, Ракаў Засценак, Турава.

З-ПАД, **С-ПАТ** *прыназ.* З-пад. *Я з Кастры́ц, з-пад Ле́пля.* Закур’е. *Са́мыя ра́ннія грыбы́, яны́ с-пат сне́гу растýць.* Кавалі, Кляпчэва.

ЗРАБА́ТЫВАЦЦА *незак.* Зношвацца. *Падбіва́лісь падо́скі, кап яно́ ні зръба́тывълась.* Гарадзец, Цясішча.

ЗРАБІ́ЦЬ *зак.* Зрабіць. *Трэ́ба пот зрабі́ць, кап хлеп упёкся.* Савінічы, Багданава.

ЗРАБЯ́ЦІЦЦА *зак.* Здзяцінець. *Та́я хазя́йка як зрабя́цілася, вы́гнала іх.* Багданава.

ЗРАДКА́, **ЗРАДКУ́** *прысл.* Зрэдку. *Я так зрадка́ п’ю ляка́рства.* Нямойта, Партызаны. *Зрадку́ хто се́яў кано́плі.* Багданава.

ЗРАЖДЖА́ЦЦА *незак.* Нараджацца. *Із ікры́ пало́ннікі зражджа́юцца.* Багданава.

ЗРА́ЗУ *прысл.* Спачатку. *Пяту́х зра́зу дзіўбане́ць, а тады́ крыла́мі б’ець.* Мянюцева. *Зра́зу рубле́й двана́цаць да́лі пе́нсіі, а тады́ два́ццаць.* Партызаны, Алексінічы, Запруддзе.

ЗРАІ́ЦЦА *зак.* Аслабець (пра пчол). *Зраі́ліся пчо́лы, іх кармі́ць на́да.* Фасаўшчына.

ЗРАНІ́ЦЬ *зак.* Дачасна перапыніць (цяжарнасць). *Дзірвя́ныі вёдры пыціга́ла – і зрані́ла дзіця́.* Багданава.

ЗРА́ННЯ *прысл.* Раніцай. *Зра́ння пасе́ялі бу́льбу.* Апечкі, Чуцькі.

ЗРАСЦІ́СЯ *зак.* Зрасціся. *Мо́гуць па́льцы зрасці́ся ў адно́ ме́сца.* Каралевічы.

ЗРАЎНАВА́ЦЦА, **ЗРАЎНЯВА́ЦЦА** *зак.* 1. Параўнацца, апынуцца побач. *То́лькі зраўнава́лася з Гальвача́мі, а аго́нь бліс́ь у во́чы.* Розмыслава. 2. Стаць аднолькавымі. *Дзярэ́ўня і го́рад ніка́гда́ ні зраўну́юцца.* Нямойта, Партызаны. 3. Паставіць нароўні, параўнацца. *Во, зраўня́ўся ты з старо́й ба́бай*! Нямойта.

ЗРАЎНАВА́ЦЬ, **СРУЎНУВА́ЦЬ** *зак.* 1. Зраўняць, зрабіць аднолькавым. *Нам сруўнува́лі пе́нсію, нам абі́дна.* Запруддзе. 2. Апухнуць, ацячы. *Усё зраўнава́ла ліцо́, як о́сы пакуса́лі.* Партызаны.

ЗРУБ, **ІЗРУ́Б** *м.* Зруб. *Зруп у кало́дзізі дзірвя́нны, асі́нъвы.* Каралевічы, Гарадзец, Запруддзе, Заазер’е, Нямойта. *Пла́цім пут таму́ чълаве́ку, што зруп рубі́ў.* Серкуці. *Дзет мой купі́ў ізру́п і пъста́віў яе́, гэ́ту ха́ту.* Гарадзец. *У на́шым кало́дзізі ізру́п дзіръвя́ны.* Заазер’е. *Гарно́ ў ку́зні було́ – ізру́п зямлёй насы́піцца, гърлаві́на с кірпіча́ выхад ме́ла.* Запруддзе. *Аста́ўся ізру́п, яны́ здзе́лъли крышу.* Гарадок.

ЗРУБІ́ЦЬ *зак.* Зрубіць, паставіць зруб. *Хо́чаш, кап ха́ту зрубі́лі?* Нямойта, Вялікі Азярэцк. *Паку́ль зру́бюць, ён хунда́мент пало́жыць.* Заазер’е.

ЗРУГА́ЦЬ *зак.* Аблаяць. *Мяне́ ш так ма́ма зруга́ла, што ніч́о́га ні напра́ла.* Нямойта, Вялікі Азярэцк, Цясішча.

ЗРУ́ШЫЦЦА *зак.* Зрушыцца. *Зру́шыліся дзі́скі ў пазвано́чніку – гот да́жа два кілагра́ма нільзя́ было́ падыма́ць.* Розмыслава.

ЗРЫЦЬ *зак*. Перарыць. *Крот усё зрыі́ць*. Серкуці.

ЗРЭ́Б'Е, **ІЗРЭ́Б'Е**, **ЗРЭ́Б'Я** *н*. 1. Грубая кастрывая кудзеля. *Кудзе́ля – е́та валакно́. Хужэ́йшая – ізрэ́б'я*. Багданава. *Ізрэ́б'е і ку́жъль былі́, як трапа́лі лён.* 2. Палатно з такой кудзелі. *Пълатно́ с патръп'я – ізрэ́б'е называ́лася*. Вялікі Азярэцк. *Зрэ́б'е праду́ць на штаны́.* Дольдзева, Каралі, Запруддзе. *Зрэ́б'я* [ачоскі] *с кудзе́лі, на зрэ́б'і пальто́ пашы́лі*. Дольдзева, Гарадзец.

ЗРЭ́БНІНА, **ЗРЭ́БЛІНА** *ж*. 1. Ільновалакно з ачоскаў. *Што ва́ліцца – гэ́та зрэ́бніна, а што ў рука́х – ку́жаль*. Серкуці. 2. Зрэбная тканіна. *Гэ́та кужэ́лнае на раба́шкі, а зрэ́бніну – на штаны́, на пасці́лкі*. Буй, Багданава, Марозаўка, Парэчча. *Зре́бніну пра́ла на мяшкі́*. Серкуці. 3. Зрэбная сарочка. *Зрэ́бліны дра́лісяя – саро́чкі*. Чуцькі.

ЗРЭ́БНЫ, **ІЗРЭ́БНЫ** *прым*. 1. Зроблены са зрэб'я. *Зрэ́бнае – э́та было́ таўсто́е палатно́*. Марозаўка, Багданава, Чуцькі, Манголія, Багданава, Турава. 2. Пашыты са зрэбнага палатна. *Штаны́ ізрэ́бныя закаса́іш і бъсяко́м пъ расе́*. Дольдзева. *А тут ужо́ ізрэ́бные шы́лі*. Буй.

ЗРЭДЗЬ *прысл*. Зрэдку. *Я яму́ зрэдзь дам гарэ́лкі*. Каралевічы.

ЗРЭ́ЗАЦЦА *зак*. Затупіцца. *Яшчэ́ клёп ні зрэ́заўся* [у касы]. Нямойта.

ЗРЭ́ЗАЦЬ *зак*. Спілаваць. *Зрэ́заў бярэ́зіну, а ў асінавай ро́шчы – нарэ́заў я́сенніку.* Нямойта, Багданава.

ЗРЭ́ННЯ *н*. Зрок. *Далёка ві́дзела, зрэ́ння нарма́льнае было́*. Багданава.

ЗУБ *м.,* **ЗУ́БЫ**, **ЗУБЫ́** *мн*. 1. Зуб. *Дзве бабу́лі без зубо́ў гаварылі пра любо́ў* (жарт). Партызаны, Багданава, Нямойта, Самсоны, Цясішча, Сянно, Закур'е. 2. Насечка. *Ва́лікі такі́я з зуба́мі.* Фасаўшчына. 3. Спарыння; хвароба злакавых раслін. *Зубы́ быва́юць у жы́це*. Гарадзец, Фасаўшчына. Розмыслава. ЗУБО́К *памянш*. *Зупкі́ чо́рныя бываю́ць у жы́ці*. ◊ ЗУБ НА ЗУБ НЕ ПАДАДА́ЕЦЬ. Пра дрыжыкі ад моцнага холаду ці страху. *Зуб на зуб не папада́ець*. Савінічы. ◊ ЗУ́БЫ НА ПАЛІ́ЦУ. Галадаць. *Сядзі́ць – зу́бы на палі́цу*. Партызаны.

ЗУ́Б'Я *н. зб*. 1. Зубы ў граблях. *Зу́б'я дзе́лалі дубо́выя, а лу́ччы дзе́лыць крапчэ́й з рабі́ны*. Леснікова. 2. Зазубрыны. *Зу́б'я нарабі́ў у касе́, узубі́ў касу́.* Розмыслава.

ЗУБІ́ЛА *н*. Зубіла; ручны інструмент для апрацоўкі металу і каменю. *Зубі́ла – рубі́ць жале́за.* Мянюцева, Сукрэмна.

ЗУБІ́ЦЬ *зак*. Рабіць насечкі. *Зубі́лі серп зубі́лам*. Сукрэмна, Жохава.

ЗУ́БНІК *м*. Трава ад зубнога болю. *Траву́ зу́бнік па́руць, ныбіра́юць у ро́т, каб з зу́ба чырвячо́к выйшуў*. Нямойта.

ЗУБУВА́ЦЦА *незак*. Забывацца, пераставаць помніць. *Ужо́ зубува́іцца ба́ба*. Гарадзец.

ЗУ́ДЗІЦЬ *незак*. Свярбець, турбаваць, непакоіць. *Зу́дзіць, як шо балі́ць*. Фасаўшчына.

ЗУРУНДУВА́ЦЬ *зак*. Узяць у арэнду. *Прые́хуў Васі́ль і зурундува́ў зямлю́ у Няме́йкуві*. Міцюкова.

ЗЧАСА́ЦЬ *зак*. Пачасаць. *Зчэ́шым во́ўну*. Каралевічы.

ЗЫ-ЗЫ-ЗЫ *выкл*. Гукі, якія выдае муха ці камар. *Ці мушына́ ці камар – зы-зы-зы – не да́сца злаві́ць яго́*. Нямойта.

ЗЫ́БАЎКА *ж*. Люлька, якую падвешвалі на жардзіну, шост. *Зы́баўка тут ві́села на ге́тым шасту́, кап дзіцёнка зыбаць*. Заазер'е.

ЗЫ́БЕЦЬ *незак*. Няньчыць. *Зыбець дзяце́й не́калі было́*. Заазер'е.

ЗЫ́БІЦЦА *незак*. Гойдацца. *У нас такі́я плавы́, зы́біцца, ідзе́ш – яно́ зы́біцца*. Заазер'е.

ЗЫ́БАЦЦА *незак*. Калыхацца, таптацца. *Сыбяру́цца ў адзі́н крух і зы́блюцца, пяю́ць рэ́ска*. Леснікова.

ЗЫ́БНУЦЦА *зак*. Падвярнуцца. *Зы́бнулася нъга́*. Вялікі Азярэцк.

ЗЫГЗА́ГАМ *прысл*. Звілісты, з паваротамі. *Зыгза́гамі рака́ была́, спрамі́лі*. Парэчча.

ЗЫ́КАЦЦА, **ЗІКА́ЦЦА** *незак.* Гізаваць, бегаць, ратуючыся ад укусаў аваднёў (пра кароў). *Каро́ва зы́каецца.* Нямойта. *Каро́вы зіка́юцца і біга́ць дамо́ў; з дзісяці́ часо́ў і стыя́ць ды чытыро́х.* Міцюкова, Баравікі.

ЗЭ́ДЛІК, **ЗЭ́ЛЛІК** *м.* Зэдлік. *Зэ́длік – е́та традо́чык ма́лінькі, кала пе́чы стая́ў, се́сьці карто́шкі пачы́сціць.* Марозаўка. *Зэ́длік – е́та тубарэ́тка.* Кляпчэва. *Ла́ўка дуўга́я, а зэ́длік не.* Гарадзец, Багданава, Леснікі, Нямойта. *Зэ́ллік – е́та стул, нясі́ зэ́ллік.* Нямойта.

ЗЯ́БЕР *м.* Зябер. *Зя́бер, бува́ла, лён бярэ́ш, у ва льне калю́чы.* Багданава, Запруддзе, Жохава, Алексінічы.

ЗЯВА́ЦЬ *незак.* Пазяхаць. *Стаў зява́ць – рот разі́нуў.* Каралевічы.

ЗЯЗЮ́ЛЯ *ж.* Зязюля. *Чуў зязю́лю ў пра́вае ву́ха – до́бра, у ле́вае – до́бра, а калі́ упе́рат – пла́каць гот бу́дзеш, а калі́ ў пле́чы – памрэ́ш. Зязю́ля, як брыса́іць кукава́ць,ператвара́ецца ў саву́.* Міцюкова, Вялікі Азярэцк, Багданава, Баравікі, Буй, Гарадзец, Запруддзе, Мянюцева, Нямойта, Ракаў Засценак, Сянно. ЗЯЗЮ́ЛЬКА *памянш. На го́лы лес закукува́ла зязю́лька – э́та ні хъраш́о* (прыкмета). Партызаны, Буй.

ЗЯЛЁНКА *ж.* Зялёная маса, корм для жывёлы. *Зялёнку трэ́ба здаць па тры то́ны.* Малы Азярэцк, Дольдзева.

ЗЯЛЁНКА *ж.* Зялёная фарба. Неўгадава.

ЗЯЛЁНКА, **ЗЕЛЁНКА** *ж.* Грыб радоўка шэрая. *Зялёнкі па со́сніку дро́бненькія расту́ць.* Каралі, Дуброўкі.

ЗЯЛЁНЫ *прым.* Зялёны. *Зялёны куле́ш з мылако́м звары́ла.* Чуцькі. ○ ЗЯЛЁНЫ БЗДЗЮЛЬ. Лясны клоп. *Зялёны бздзю́ль ваню́чый!* Сукрэмна.

ЗЯМЕ́Ц *м.* Пчаляр. *Гнілу́шкі з ліп, грып з ду́ба і арэ́шніка кладу́ць у дыма́р зямцы́. Ён прыро́дны пчылаво́т – зяме́ц*! Сянно, Вялікі Азярэцк.

ЗЯМЛЯ́, **ЗІМЛЯ́** *ж.* Зямля. *Макры́ца ні́ская така́я, дзярэ́цца па зямлі́.* Жохава. *Сёлета каля́ная зямля́, німо́жна ўскапа́ць.* Нямойта. *Нашто́ нам зімля́ – мы са́мі ўжо зімля́.* ЗЯМЕ́ЛЬКА *памянш. Зяме́лька мале́нька, успашы́ хърашэ́нька* (выслоўе). Каралевічы. ◊ ПУ́ХАМ ЗЯМЛЯ́. Словы нябожчыку як выказванне добрай памяці пра яго. *Пу́хам табе́ зімля́ – па пако́йніку.* Нямойта.

□ *На бе́лую зямлю́ съба́кі хо́дзюць, а на чо́рнъй зямлі́ пшані́цу ро́дзюць.* Запруддзе, Багданава, Баравікі, Гарадзец, Каралевічы, Рэчкі, Ульянавічы, Фасаўшчына, Дуброўкі.

ЗЯМЛЯ́НКА, **ЗІМЛЯ́НКА** *ж.* Зямлянка. *Зямля́нку ма́лец разбуры́ў.* Партызаны. *Там зімля́нка была́, парціза́ны жылі́.* Партызаны, Алексінічы, Леснікова.

ЗЯП *м.* 1. Зябліва. *Зяп уво́сінь ара́лі.* Гарадзец. 2. Поле, на якім сеялі азімае жыта. *Аржано́е по́ле зяп называ́ецца.* Жохава.

ЗЯРНІ́НА *ж. зб.* Збожжа. *Усё ш зярні́на, сме́ліш – і хлеп быў.* Леснікова.

ЗЯРНІ́НКА *н.* Адно зерне. *Нъза́ўтра пышла́ – кап табе́ адно́ зярні́нка, так вы́чысцілі, што да́йжа як бу́дта ніч́ога ні было́ у тым сундуку́.* Леснікова.

ЗЯРНО *н.* 1. Збожжа. *Насыпа́еш лу́пку зярна́ – ці жы́та, ці пшані́цы.* Багданава. 2. Збожжа ў снапах. *Зярно́ склыда́лыся ў ток.* Гарадок. 3. Збожжавыя культуры. *Пае́хылі міша́ць пыд зярно́ і пыт кано́плі.* Гарадок, Гарадзец.

ЗЯ́ЦЕЛКА *м.* Зяць. *Пупыта́ўся ў зя́целкі, ці ні п’я́ніца* (з песні). Партызаны.

ЗЯЦЬ *м.* Зяць. *Зяць бу́дзець пыта́ць: «Ці мно́га ў цябе́ даччо́к?»* Жохава.

□ *Зяць лю́біць узя́ць.* Багданава, Буй, Вялікі Азярэцк, Жохава, Запруддзе, Каралі, Міцюкова, Партызаны.

З’Я́ВІШЧА *н.* Незвычайная з’ява, падзея. *Што́-та за з’я́вішча, усе́ заляглі́ – кор.* Нямойта.

З’ЯДО́МЫ *прым.* Ядомы. *З’ядо́мыя грыбы́ пішчо́лкі нъ пяску́ расту́ць.* Вялікі Азярэцк.

З’ЯЛЧА́ЦЬ, **З’ЯЛЧЭ́ЦЬ** *зак.* Стаць ёлкім, прагорклым. *Таццяна учыні́ла, спякла́, да хлеб той го́ркі, мо́жа з’ялча́ла мука́ та́я.* Чуцькі. *Ні такі́ смак, са́ла з’ялчэ́ла.* Вялікі Азярэцк.

І *злучн.* І. *І ў касé, і ў сярпé – усю́дых пърабо́тъла*. Мянюцева. *Як дажы́нкі, дзе́лълі бърадý на по́лі і хлéба кідáлі, пъскáчуць і пупяю́ць*. Партызаны.

І *часц.* І. *І апя́ць гэ́дык дзярэ́ўню спалі́лі*. Гарадзец. *У нас яшчэ́ і цяпéр ё варýшкі, йіх вáруць, пасо́люць*. Міцюкова.

ІВА́Н *м.* Купалле. *Травý свéцюць на Івáна. Што здзéлалі? Кáжуць: Івáн хадзі́ў – накладáлі до́скі на ко́мін, лáўкі сцягáлі далёка, калі́ткі зно́сілі*. Партызаны.

□ *На Івáна ноч абарвáна*. Вялікі Азярэцк.

ІВА́Н-ДА-МА́Р’Я. Браткі. *На Івáн збірáлі трáвы: івáн-да-мáр’я, пáпараць, брат-і-сястрá*. Запруддзе.

ІВА́Н-МА́Р’Я. Гермафрадыт (у курэй). *Івáн-мáр’я – ні кýрыца і ні пятýх*. Нямойта.

ІГЛА́ *ж.*Ігліца. *Іглá сы́пецца з éльніку, з сасо́нніку*. Багданава.

ІГЛІ́ЦА, **ГЛІ́ЦА** *ж.* Папярочны драўляны брусок, якім замацоўваюцца дзвярныя дошкі. *Іглі́ца забівáецца ў дзвéры, як дзвéры дзéлаюць, ко́нуснъя тъкáя*. Гарадзец. *Глі́цай до́скі зажымáюць*. Нямойта. *До́скі сыглі́чываюць і іх назывáюць іглі́цы.* Міцюкова.

ІГО́ЛКА, **ВЫГО́ЛКА**, **ГО́ЛКА** *ж.* Іголка (для шыцця). *É́та го́лка, éта вýшка*. Турава. *І ў выго́лку біз ачко́ў укладзéць. Ко́ліць у нагý, як іго́лкамі*. Багданава.

ІГРА́ЦЬ *незак.* 1. Іграць (на музычным інструменце). *Ігрáіць і пяéць бывáла*. Багданава. *Вълачо́бнікі нъ Пáску хадзі́лі, пяю́ць, йгрáюць*. Нямойта. *Ігрáй, ігрaчý, / А я табé заплачý / Ці мукóй, ці крупо́й / Ці за пáзухай рукóй. Стаў ігрáць свáдзьбу*. Каралевічы, Ракаў Засценак. 2. Зіхацець, блішчаць. *На Купáла і нъ Вялі́къдня со́нца ігрáець, дзéлаіцца вялі́каё, а по́тым сціскáецца*. Гарадзец. *Со́нца ігрáць бýдзіць пірат Івáнам*. Партызаны. *Ігрáіць со́нца на Пáску і на Купáла, раніцо́й*. Каралевічы. *На Івáна со́нца ігрáла*. Дольдзева. *На Йвáна рáна со́нца йгрáла*. Запруддзе. *То́лькі раз со́нца ігрáіць*. Дуброўкі. ◊ ІГРА́ЦЬ У АДНУ́ ДУ́ДКУ. Дзейнічаць заадно. *У аднý дýдку ігрáюць*. Нямойта.

ІГРА́Ч *м.* Музыкант. Каралевічы.

ІГРУ́ШЫНА *ж.* Груша. *На ігрýшынах сёлета ёсь, а я́блачка ні аднаго́ німá*. Запруддзе. *У мянé мáла, усяго́ дзве йгрýшыны ёсь*. Гарадок. ІГРУ́ШЫНКА *памянш.* *Пасо́джана йгрýшынка, і стáла радзі́ць цéраз пітнáццъць гадо́ў*. Вялікі Азярэцк.

ІГРЫ́ШЧА, **ГРЫ́ШЧА** *н.* Ігрышча. *Бувáла дзéўкай былá, на йгры́шча хадзі́лі. Цяпéр вічары́нка, а тады́ йгры́шча было́. На ігры́шча ідзём, пяём*. Запруддзе. *У кáждай дзярэ́ўні ігры́шча*. Вялікі Азярэцк. *Вéчарам сабрáліся спаць, а нас на ігры́шча*. Ульянавічы. *Рáньшы на йгры́шча так хадзі́лі: дзéўкі ў шлэ́пках*. Фасаўшчына. *Было́ ігры́шча на дзярэ́ўні, прышлі́ парцізáны, тънцъвáлі*. Чуцькі. *І там пяю́ць, і там пяю́ць, як пайдзём на ігры́шча*. Партызаны. *Цяпéр на йгры́шчы выбірáюць* [жонку], *а рáньшы на ржы́шчы*. Міцюкова. *Там ужо́ ў святы́я дні ігры́шча*. Дольдзева. *Нашто́ жані́цца – пасцéль паслáна, ці з рабо́ты, ці з ігры́шча*. Ульянавічы. *Мáльцы на йгры́шчъх бі́лісі* [з-за дзевак]. Заазер’е. *Пайдзём на ігры́шча, на гры́шча*. Леснікі, Багданава. *Перат Купáлам бáцька не давáў пеяць, не пускаў на ігры́шча. На ігры́шча ні пайдзéш, нікудá, грэх было́ і пяя́ць.* Дуброўкі. *Ігры́шча гуля́лі басяко́м. Як пры́йдуць з ігры́шча по́зна, дык бáцька і адлýпіць*. Закур’е. ІГРЫ́ШЧАЙКА *памянш.* *То на ігры́шчайка, то с ігры́шчайка*. Чуцькі.

ІЖАВІ́КА *ж.* Ажыны. *Йіжаві́ка, къгдá сазрэ́іць, чо́рнъя*. Заазер’е.

І́ЗВЕРГ *м.* Кат, вылюдак. *Э́та ўжо і́зьвергі, э́та ўжо нéлюдзі*! [што ў гарэлку дадаюць курыны кал]. Дольдзева.

І́ЗВІСЬ *ж.* Вапна. *І́звісь бялі́ць сады́, дрэ́вы*. Каралі.

ІЗВО́ШЧЫК *м.* Вознік, фурман. *É́дуць ізво́шчык і пъсажы́р*. Гарадзец.

І́ЗГАРАДЗЬ *ж.* Агароджа. *І́згарадзі пъпълъмáлі*. Дольдзева.

ІЗГО́ННЫ *м.* Наняты на дзень пастух. *Бувáла, ізго́ннага* [пастуха] *наймáлі, хадзі́ў ён падзённа. Ну так, зго́нны пастýх*. Самсоны.

ІЗ-ЗА *прыназ.* З-за. *Із-за вýха, із-за плічá бі вісялéй*! [пра малатабойца]. Запруддзе.

ІЗМО́КНУЦЬ *зак.* Вымакнуць. *Ізмо́кла ўся*. Гарадзец.

ІЗРА́ДНА *прысл*. Шмат. *Як выпіў ізра́дна, тады́ бо́лей і бо́лей*. Ульянавічы.

ІЗРА́НЕНЫ *прым*. Паранены. *Весь брат ізра́нены, ён ву́чаны*. Запруддзе.

ІЗРАСІ́ЦЦА *зак*. Абрасіцца. *Но́ччу по́йдзе ба́ба ізрасі́цца – луна́цік гавары́лі*. Багданава.

ІЗЮ́М, **ЗЮМ** *м*. Разынкі. *У каго́ быў ізю́м – сы́палі*. Серкуці. *Усы́палі зю́му у пірагі́ скаро́мныйі*. Буй.

ІК *м*. ◊ ІК ЗАНЯЛО́. Спынілася дыханне. *Нам ік заняло́: пънялі́, што яны́ про́даныя не́мцам*. Алексінічы.

І́КАЎКА, **І́КУЎКА**, **І́ЎКАЎКА** *ж*. Ікаўка. *І́каўка, во на́да спужа́ць яго́*. Гарадзец. *І́каўка напа́ла на чалаве́ка.* Партызаны. *Як і́куўка, то пумі́наіць не́хта* (павер’е). Запруддзе. *І́каўка напа́ла*. *І́ўкаўка*. Каралі.

І́КАЦЬ *незак*. Ікаць. *Як і́къіш, то не́хта пуміна́іць* (павер’е). Запруддзе.

ІКО́НА *ж*. Абраз, ікона. *На дрэ́ві іко́на*. Леснікі. *Іко́ну ві́дзіў – пъжа́р. Іко́на сні́цца – да пъжа́ру*. Ракаў Засценак. *Рушні́к на іко́ну*. Нямойта. ІКО́НКА *памянш*. *Іко́нка застала́ся*. Партызаны.

ІКО́ТА *ж*. Ікаўка. *Іко́та ішла́ кълъ бало́та* (прыгаворка). Запруддзе.

ІКРА́ *ж*. Ікра. *Ікра́ ў са́мкі*. Фасаўшчына. *Мы́лі ікро́й, яны́* [жабы] *нахарка́юць, слі́зка так, як кро́пелькі ма́лінькія, чо́рнінькія, дык мы мы́лі* [твар], *каб зага́ру ні бая́цца*. Багданава. *Мо́шачкі міта́юць ікру́, як цы́пкі на нъга́х, грась, пъўкарэ́юць но́гі, напуска́юць у ша́пку слі́скае ікры́ і ма́жуць но́гі*. Вялікі Азярэцк.

ІКРА́ *ж*. Мышца на задняй частцы нагі. *Нъга́ забале́ла, ня мо́жыць ісці́, і́кры ця́гнуць*.

ІКРА́НКА *ж*. Рыбіна з ікрой; ікранка. *Като́ра шчу́ка ікра́нка, ікры́ цэ́лу мі́ску набяжы́іць*. Багданава.

ІЛГА́ЦЬ, **ЛГАЦЬ** *незак*. Ілгаць, выдумляць. *Ні зна́ю, ба́бы гэ́тыя ілгу́ць*. Малы Азярэцк. *Прыхадзі́ў дзет ілга́ў пра чо́рта*. Сянно. *Я, дзе́ткі, нікъгда́ ні лгу*! Рэчкі. *Лю́дцы, я лгаць ні хачу́*. Кішуроўшчына.

ІЛГУ́Н *м*. Хлус. *Ілгу́н, врэш ты, ма́ніш*. Багданава. *Ілгуно́ў цярпе́ць ні магу́*. Івоні.

ІЛЛЯ́, **ЛЛЯ** *м., ж*. Ілья; свята народна-царкоўнага календара, якое прыпадае на жнівень. *Ілля́ кі́ніць гнілля́ – ка́жуць, е́та Ілля́ втаро́га а́ўгуста.* Фасаўшчына. *Ілля́ кі́нула ў во́ду лідня́ – э́та ўжо Ілля́ прыйшла́, то купа́цца нільзя́*. Самсоны. *Ужэ́ Лля, і тады́ жы́та жнуць. Дваццатъга юля – Лля*. Багданава. ◊ ІЛЛЯ́-ПРАРО́К. Тое ж. *Ілля́-праро́к па не́бу ката́ецца, але́ чым яго́ там конь піта́ецца*. Запруддзе.

□ *Ілля́ кі́ніць лідня́*. Савінічы. □ *Ілья́ ўкі́нуў* (*ўкі́нъла*) <*у во́зіра*> *лідня́* [ад гэтага свята ўжо холадна]. Ульянавічы, Запруддзе, Чуцькі. *Ілля́ ўкі́нуў льда*. Багданава, Ульянавічы. □ *Ілля́ надзе́лаў гнілля́*. Гарадзец, Вялікі Азярэцк. □ *Ілля́ накіда́ець гнілья́*. Кляпчэва. □ *Пятро́к – атшчыкну́ў лісто́к, а Лля – укі́нуў два*. Вялікі Азярэцк. □ *Пятро́к атшчыкну́ў лісто́к, а Лля ўкі́нуў лядня́*. Вялікі Азярэцк.

ІЛЛЯНАВО́Д, **ЛЬНАВО́Д** *м*. Ільнавод. *Пе́рва да вайны́ я была́ іллянаво́дам, пе́рвая была́ льнаво́дам*. Кляпчэва.

ІЛЧА́ЦЬ *незак*. Ялчаць. *Пле́сніць, ко́стачкі ілча́юць*. Багданава.

ІЛЬНІ́ШЧА, **ЛЬНІ́ШЧА** *н*. Ільнянішча. *На по́жнях сла́лі – ільні́шча, як пъдъма́лі, на по́жаньках сла́лі*. Карпавічы. *Чъмпіёны расту́ць па льні́шчы. Па е́тым льні́шчу ай-ё ско́лькі іх*. Алексінічы.

ІЛЛЯ́НІШЧА, **ЛЬНЯ́НІШЧА**, **ЛЛЯ́НІШЧА**, **ЛЯНІ́ШЧА** *н*. Тое ж. *Дзе рос лён, то ілля́нішча*. Рэчкі. *Ішла́ ба́ба па лля́нішчу, вужа́ка ўкусі́ла, сі́няя нъга́ да клу́ба была́, як чарні́ламі аблі́тая*. Вялікі Азярэцк. *Льня́нішча.* Старая Беліца. *На ляні́шчэ ні сла́лі, там рос лён*. Рэчкі.

ІЛЬЯНЫ́, **АЛЛЯНЫ́**, **ІЛЛЯНЫ́**, **ЛЬНЯНЫ́**, **ЛЛЯНЫ́** *прым*. Ільняны. *Ма́сла ці́снулі с се́мя ільяно́га, але́й зва́лі*. Каралі. *Прастэ́е, льняно́е ткала, кужэ́льнае*. Апечкі. *Ільліна́я мякі́на сьвіння́м. Ільлянэ́я мякі́на*. Каралевічы. *Се́мя лляно́е таўклі́ і ў бу́льбу ва́раную ўліва́лі*. Гарадзец. *Лляна́я мякі́на сьвіння́м, каро́вам і ко́ням нільзя́, то́ка сьвіння́м*.

Фасаўшчына. *Ллянóе сéмя паджáрыць, у стýпе пътаўчы́ – і мъкáць*. Багданава. *З аллянóга сéмя бíлі алéй.* Дольдзева, Каралі.

ІМА́ЦЬ *незак*. Біць. *А кыш, я цябé кóлам імý, лю́дзі мóлюцца, а ты пяéш*. Ульянавічы.

ІМЕ́ННЕ, **І́МЯННЕ** *н*. Імя. *І ў слядóк ягó ўступíла, па імéнню ягó назвáла*. Міцюкова. *Ат ягóнага íмяння пашлá нáша дзярэ́ўня*. Івоні.

ІМЖА́, **МЖА** *ж*. Імжа, дробны дождж. *Мжыць мжа*. Багданава. *Імжá*. Кішуроўшчына.

ІМЖА́ЧКА *ж*. Тое ж. *Імжáчка імжы́ць*. Заазер’е.

ІМЖЛІ́ВЫ *прым*. Імжысты; з імжой. *Імжлíвы дош, імжá. Такí дош халóнны, імжлíвы*. Кішуроўшчына.

ІМШЫ́ЦЦА *незак*. Касмаціцца (пра ніткі, пражу). *Як нíткі ні даб’еш, яны́ імшáцца. Як ні даб’éш крóсны, то мшáцца, а як пераб’éш, то рвýцца*. Вялікі Азярэцк.

ІМШЫ́ЦЬ, **МШЫЦЬ** *незак*. Імшыць; закладваць мох між бярвення. *Кладýць бярнó і начынáюць імшы́ць зруб*. Леснікова. *Патóм імшáць зруп, стáвюць страпілы, мóжна імшы́ць мóхам ілí пáклей*. Нямойта. *Пъзавéш тóга, другóга імшы́ць* [хату]. *Амбáр ня мшы́лі*. Фасаўшчына. *Хáту нáда імшы́ць*. Гарадзец. *Ён стаў мшыць éту хáту. У Рóспышы купíлі хáту, мшы́лі хáту і тýтыцька въйнá*. Турава. *Тóлькі мшыць* [хату] *плімя́ннік пъмъгáў*. Жохава, Дольдзева.

ІМЯ́ *н*. Імя. *Пъстáвілі кáмінь на магíлі і напісáлі імя́*. Мянюцева.

ІНА́ЧАЙ, **І́НАЧЭ**, **НА́ЧЫЙ** *прысл*. Інакш. *Вот па-гéтаму так і міня́лі: штогóт арýць, то інáчай. Адзíн гот наўскíт арýць, а другí – уразóр*. Гарадзец. *Глядзíць íначэ*. Баравікі. *Нáчый завéцца тэй грыб*. Дольдзева.

ІНВАЛІ́Д *м*. Інвалід. *Сялó гóрад не накóрміць – тры інвалíда цігáюцца.* Буй.

ІНДЗЕ́Й *м*. Індык. *Індзéй падыміцца ўлёт і пъляцíць. Тры індычкі і індзéй чацвёрты*. Каралевічы.

ІНДЗЕ́ЙКА *ж*. Індычка. *Тры індзéйкі ажнó вывілісі*. Каралевічы.

ІНДЗЮ́К, **АНДЫ́К** *м*. Індык. *Індзюкí за канáву зайшлí, лісíца пяць штук задавíла, усíх палажы́ла, разагнáла*. Латыгаль. *Індзюкí дзяржáць некатóрыя*. Розмыслава. *Індзюкáм, вýткам жгýчка даéцца, каб не укрывéлі*. Буй, Каралевічы. *Йна глытáла тэ́я галýшкі, як андык.* Заазер’е.

ІНДЗЮ́ЧКА, **ІНДЫ́ЧКА** *ж*. Індычка. *Індзю́чкі сáмі вывóдзюць, сідзя́ць дýжа шчы́ра.* Латыгаль. *С хлéва выцянулі індзюкá і індзю́чку*. Леснікова. *Чътыры індычкі ў мянé*. Каралевічы.

ІНДЗЮЧЫНЯ́ *н*. Індычаня. Латыгаль.

І́НЕЙ, **ІНЬ** *ж*. Напасць, насланнё. *Íней такá бальшáя – на скот бывáець падзéж. Інь бальшáя ў áўгусце – ця́жка лю́дзям, падзéж скатá*. Каралевічы.

І́НЕЯ *ж*. Тое ж. *Íнея – ці да Мікóлы – ця́жасць людзя́м*. Каралевічы.

ІННЕ́Й *прысл*. Інакш. *Там трóшкі іннéй гавóруць пад Пóлацък*. Багданава.

І́ННЫ, **І́ННЫЙ** *займ*. Іншы. *Ні прáўда, што як пъглядзíш нъ грыбы́, то ня бýдуць расцí, а вот íнны* [будзе гаварыць], *кап ні глядзéў нъ бъръвікí*. Пожанькі. *А таблéткі на íнны рас ні пъмъгáюць*. Запруддзе. *А íнный* [сын] *ні гавóрыць з мáткуй*. Дольдзева.

ІНЦІРЭ́С *м*. Цікавасць. *Ні былó інцірэ́су э́та спрáшываць*. Буй.

ІНЦЯРЭ́СНЫ *прым*. Цікавы. *Чълавéк ня п’ець, ня кýрыць, у ягó ўрэ́мя ёсь інцярэ́снае*. Каралевічы.

І́РАД *м. лаянк*. Мучыцель, кат. *Íрады ў яé, а не дзéці*. Запруддзе.

ІРВА́ЦЦА, **РВА́ЦЦА** *незак*. 1. Рвацца, разрывацца. *А кап вáшы кíшкі рвáліся!* (праклён). Серкуці. *Чагó ты бýдзіш дзялíцца, рвáцца з íмі? Хадзí за мянé! Ды я й пашлá.* Кішуроўшчына. 2. Ісці ў рукі (пра работу). *Рабóта самá ў рýкі ірвéцца*. Нямойта.

ІРВА́ЦЬ, **РВА́ЦЬ** *незак*. 1. Рваць, збіраць. *Чабóр ірвáлі ат прастýды*. Рэчкі. *Лю́дзі шчáвіль рвáлі і éлі.* Багданава. *І мóрква, ды густáя – нáда рваць.* Заазер’е. *Брат-сястрý рвáлі карóвым, як крóўю мачы́лісі.* Ракаў Засценак. *Вíджу, Дýнька травý рвець на гарóдзі.*

Фасаўшчына. 2. Расхадзіцца, разбушавацца (пра з'явы прыроды). *Вы ш кап зна́лі, як ірве́ць* [вецер] *крэ́пка. А зіма́ была́ плаха́я, суро́вая, былі́ ду́і, мяце́ліцы, вятры́ рва́лі*. Запруддзе. 3. Успухаць, нарываць. *Пакуса́лі о́сы – ірва́ла гълава́ і во́чы*. Партызаны.

ІРВА́ЦЬ, **РВАЦЬ** *незак*. Ванітаваць. *Ваніту́іць яго́, ірве́ць.* Вялікі Азярэцк. *Мяне́ рваць.* Марозаўка.

ІРДА́НСКІ *прым*. Іарданскі. *По́снъ кълідá, йірда́нскъя въда́, спасі́ нас, Го́спадзі, ўсех на ка́ждъя ме́сце* (з замовы). Каралевічы.

ІРЖА́ *ж*. Іржа (на балоце). *Пало́жаш палатно́, іржо́й нацяа́гніць у бало́це*. Чуцькі.

ІРЖАВІ́ННЯ *н*. Балоцістае, зарослае месца. *Я б іх у іржаві́ння вы́кінула*. Івоні.

ІРЖЭ́Ў́НІК, **РЖЭ́Ў́НІК** *м*. Іржышча. *Зжа́лі жы́та, авёс – тады́ іржэ́ўнік. Касі́лі каро́вам іржэ́ўнік з траво́й. Іржэ́ўнік, бува́ла се́на ні было́, іржэ́ўнік касілі*. Гарадзец. *На по́жні сла́лі, на ржэ́ўніку скот хадзі́ў*. Вялікі Азярэцк. *Што ні сажну́ць, то ржэ́ўнік, жы́тны, пшані́чны ржэ́ўнік.* Гарадзец. *Яр се́йілі так па ржэ́ўніку* [без гною]. Гарадок. *У ржэ́ўніку брат-сястра́ расце́ць*. Запруддзе. *Сі́нія зна́кі? Жа́ла, дзёрнула аб ржэ́ўніку ве́ну, разбале́лася у бальні́цы ляжа́ла.* Нямойта. РЖЭ́ЎНІЧАК *памянш*. *Ржэ́ўнічак пало́жыць сярпы́, пало́жыць і кънча́йся, ка́жуць*. Багданава.

ІСК *м*. Пчаліная разведка, пошукавы палёт пчол. *Іск, кагда́ яны́* [пчолы] *шука́юць ме́сца атыйці́*. Закур'е. *Іск атхо́дзіць, яны́ нахо́дзяць сабе́ ме́ста, дзе дупло́ ў лясу́*. Кляпчэва. *Іск за два́ццаць пяць кіло́метраў ляці́ць*. Вялікі Азярэцк. *Сёліта ні аднэ́й пчалы́ ні было́ і́ску.* Фасаўшчына.

ІСКО́ВЫ *прым.* Пошукавы (пра пчол). *Іско́вая пчъла́ ляці́ць на іск, і́шчыць, гдзе ўзя́ткі браць, прылі́та́ець і вядзе́ць пчол*. Запруддзе.

ІСКО́ЎКА *ж.* Пчала-разведчыца. *Іско́ўкі ме́ста на́йдуць* [для роя]. Сянно.

І́СКРА *ж*. Іскра; яркі зіхатлівы водбліск. *Асі́ннік трэ́скаіць, разлята́юцца і́скры*. Заазер'е.

ІСКУ́СНЫ *прым*. Штучны. *Жале́тка іску́сная, не цёплая*. Нямойта.

ІСПАРА́ЦЦА *незак*. Выпарацца. *Бало́та на́ша іспара́іцца, во тут і сту́каіць*. Міцюкова.

ІСТРЫ́ЦЬ, **СТРЫЦЬ** *незак*. Вастрыць. *Істры́лі ко́сы бруско́м*. Гарадзец. *Ён істры́ць касу́ бруско́м*. Запруддзе. *Брусо́к, што ко́сы істры́ць*. Кішуроўшчына. *Малатко́м кліпа́лі касу́, істрылі бруско́м*. Гарадзец. *Лъпа́ткай стры́лі касу́.* Дольдзева.

ІСТУ́ШКА *ж*. Істужка; палоска каляровай тканіны, якая ўпляталася ў касу. *Істу́шкі ў ко́сы ўплята́лі*. Каралі. *Істу́шку яку́ю ў ко́сы ўпляце́ш*. Гарадзец.

ІСЦІ́, **ІЦІ́** *незак*. 1. Рухацца, крочыць. *На перадавэ́й ішо́ў ат Масквы́ да Каўка́са*. Станюкі. *І ска́чуць, і пяю́ць, музы́ка йдзець, ігра́ець. Ідзі́ця вы к сто́лу, убі́ліся ў шчыт*. Багданава. *Кот к рука́м ідзе́ць, я яго́ ўлаўлю́ і заб'ю́*. Партызаны. *Хаце́лі ў альхо́выя шы́шкі йці*. Гарадок. *І ў но́чы йду, і ў дзень ро́біць.* Дуброўкі. 2. Расці (пра расліны). *Ня йдзець у рост*. Малы Азярэцк. 3. Цячы. *Въда́ вясно́й ішла́, як па́ваткі*. Серкуці. *Ръка́ Крывіна́ атту́ль выціка́іць і ідзе́ць у Дзвіну́, у Дзвіну́ ўпада́іць*. Багданава. 4. Праходзіць (пра час). *Врэ́мя як няско́ра ідзе́ць*. Нямойта. 5. Выходзіць замуж. *Маладу́ха шла с ку́блам за́муш, тру́пкі нісла́*. Багданава. 6. Прападаць, гнісці. *Усё ў зе́млю ідзе́ць, а то́пчыцца ско́лькі! Тъка́я ўбо́рка по́ля*. Фасаўшчына. 7. Паўзці, робячы шкоду. *Адзі́н гот чэ́рві ішлі́ і з'іда́лі ўсё на све́ці*. Ульянавічы. 8. Успрымаць арганізмам. *Сало́ткае мне ні йдзець*. Вялікі Азярэцк. ◊ ІЦІ́ ДАМО́Ў. Паміраць. *На́да ўжо іці́ дамо́ў*. Нямойта.

ІСЦІКА́ЦЬ *незак*. Знікаць. *Ісціка́іць усе́ с заво́да*. Багданава.

І́ХНІ, **І́ХНЫ** *займ*. Іхны. *І́хнъя це́шча късзя́шка*. Кішуроўшчына. *І́хныя дзе́ці хлеб наш з'яду́ць*. Партызаны. *І́хну часть атпра́вілі на БАМ*. Сукрэмна. *Ба́ба і́хная ці хо́дзіць, ці ляжы́ць*. Багданава. *І́хныя ве́шчы пръвіра́лі ў Сянно*. Буй. *І́хні поп жыве́ць*. Закур'е.

І́ЦВІНА *ж*. Закрутка, заварацень; сплеценае з лазы прыстасаванне ў выглядзе васьмёркі, пры дапамозе якога прывязвалі аглоблю да саней. *І́цьвіна ісяно́выя зъгіба́йіцца нъ капыл і нъ гало́ўку ў санёх, у пары́ дзе́лълі. Агло́блі ўступу́лялісі ў і́цьвіны, які́я дзе́лъліся з лазы́, спа́руць і скру́цюць*. Гарадзец.

ІЧА́Й *м*. Адтуліна ў верхнім камені жорнаў, куды засыпаюць збожжа. *Ты по́ўна ічά́йі ні насыпа́й, а то кру́пна зме́ліш*. Вялікі Азярэцк.

ІША́ЧЫЦЬ *незак*. Ішачыць; выконваць цяжкую працу. *Іша́чыць, як во́лік у мяне́*. Міцюкова.

ІШО́ *часц*. Што. *Тады́ прыхаджу́ – ішо́...* Нямойта.

ІШО́ЎШЫ *дзеепрысл*. Ісці. *С каро́вай ме́сяц ішо́ўшы сюды́*. Івоні.

К

К *прыназ*. Да. *Усé мы бъя́ліся к ім хадзі́ць*. Рулёўшчына. *Ба́цька к вянцу́ пашы́ў но́выя баці́нкі.* Нямойта. *У паве́ці к гэ́таму бо́ку ляжы́ць. Пъставі́ць кап к со́нцу*. Запруддзе. *Апе́нькі салі́лі ґ зімé*. Каралі, Багданава, Гарадок.

КА *прыназ*. Да. *Чаго́ ты ка мне прыста́ла*. Гарадок. *Ка мне сын прые́хаў*. Запруддзе. *Вы ш ка мне́ ня ро́ўны.* Міцюкова.

КАБ *злучн*. Каб. *Алé кажу́х пасцéлюць, у ха́ту як ідзе́ць на тым кужуху́, каб бага́тыя былі́* [на вяселлі]. Запруддзе. *Гляджу́, каб сто́йка не павалі́лася*. Цясішча. *Ні даю́ць мне, кап я гавары́ла*. Запруддзе. *Ён прыцягну́ў ка́мінь і пъкла́ў лі ха́ты, кап ня е́здзілі*. Дуброўкі.

КАБА́Н *м*. 1. Самец свінні. *Клыкі́ бальшэ́я ў кабана́, ек кі́неціа на чалаве́ка, то мо́жа разарва́ць*. Алексінічы. *Мяне́ сёлета каба́н хацэ́ў з'е́сці, ён бальшы, зімавы́*. Партызаны. *Каро́ву, късбана́, аве́ц дзіржа́ла*. Вялікі Азярэцк, Нямойта, Рассвет. 2. Кастрыраваны самец свойскай свінні. *Късба́н – то́жа кнур, алі́ кастыра́въны*. Каралевічы. КАБА́НЧЫК *памянш*. *Пърасі́ла сем късба́нчыкаў і пяць свíнък*. Каралевічы. *І цяпе́р ё къба́нчык*. Міцюкова.

КАБАНЁНАК *м*. Невялікі кабан. *Я прышла́ сюда́, тры аве́чкі прынясла́ і кабанёнка*. Леснікова. *Каро́ўку дзіржа́лі, кабанёнка заб'ём*. Алексінічы. *Не́йкага къбанёнка вы́кармім – і до́бра*. Вялікі Азярэцк.

КАБАНЯ́ТНІК *м*. Браканьер, які адстрэльвае дзікоў. *Късбъня́тнікі мéлі сваю́ гру́пу*. Пожанькі.

КАБАЧО́К *м*. Кабачок (расліна). *Кабъчкі́ заву́цца, у гаро́дзі расту́ць*. Багданава. *На скаварадзе́ жа́руць кабачкі́*. Запруддзе.

КАБЕ́ТА *ж*. Кабета; сталая жанчына, звычайна замужняя. *Зва́лі і кабе́та і маладзі́ца*. Леснікі.

КАБЫ́ЛА *ж*. Кабыла; самка каня. *Ну й у нас кабы́ла была́ така́я, Пралётка*. Запруддзе. *На трох была́ дна кабы́ла, пъзабра́лі ш ко́ней, ма́ла была*. Леснікова. *Разу́мна кабы́ла – ары́ съма́* [не падабаецца гэтак, сам зрабі лепш]. Каралевічы. КАБЫ́ЛКА *памянш*. *Кабы́лку да́лі нъ дваёх* [у вайну]. Заазер'е.

КАБЫЛЁНА *ж*. Кабылка. *Кабылёну замкне́ць, а съма́ пръз вакно́ вы́лізіць і нъ чърдаку́ сядзі́ць*. Заазер'е.

КАБЫ́ЛЛІ *прым*. ○ КАБЫ́ЛЛІЯ СІ́СКІ. Асеннія смаржкі. Пожанькі.

КАБЫЛІ́ЦЦА *ж*. Жаробка; маладая рослая кабыла. *Кабылі́цца ў нас пліміння́я, харо́шая была́, усё аддалі*. Савінічы.

КАБЫ́ЛКА *ж*. Пятля ў ніце. *Кабылка първа́лъся, вяжы́ ні́тъчкуй*. Заазер'е, Закур'е.

КАВАЛА́ *ж*. Кавяла; самаробная палка для апоры пры хадзьбы. *На двух късвъла́х хадзі́ў*. Багданава.

КАВАЛІ́ *мн*. Чыстыя грыбы. *Бальшэ́, цвярдэ́е, късвалі́ – чы́сты грыб, чэ́рві іх не яду́ць*. Жохава.

КАВА́ЛЬ *м*. Каваль. *Късва́ль куе́ць у ку́зні, са́ні ако́ўвъйіць прыме́рна*. Запруддзе.

КА́ВЕЛ *м*. Адзінка вымярэння зямельнага надзелу. *Як два надзе́лы – сем ка́вел*. Вялікі Азярэцк.

КАВЁР *м*. Дыван. *Харо́шы кавёр, цёмна-зялёны цвет*. Запруддзе. *Прыбе́глі, са сцяны́ сарва́лі кавёр паліца́і*. Баравікі.

КАВІ́ЛКА, **КАВЫ́ЛАКА** *ж*. Папярочная планка, якая прымацоўвалася на версе дзяржання лапаты. *Каві́лка ў лъпа́ці*. Заазер'е. *Кавы́лъка ў рытаўё дзе́лълъся*. Заазер'е. КАВІ́ЛАЧКА *памянш*. *А каві́лачка ў ръта́ўе*. Заазер'е.

КАВІЛЫ́ *мн*. Кастылі, мыліцы. *Тады нъ късвіла́х со́ўваліся*. *Хадзі́лі яшчэ́ нъ кавіла́х*. Нямойта, Багданава.

КАВІЛЯ́ЦЬ *незак*. Ісці кульгаючы. *Як па ро́ўнаму, тро́ха кавіля́ю*. Марозаўка.

КАВЫЛІ́НА *ж*. Каліва кавылю. *Вазмём тры късвылі́ны, тры жыці́ны, тры късласы́*. Багданава.

КАВЫ́ЛЬ *м.* Кавыль (расліна). Багданава.

КАВЯРКО́Т *м.* Назва мясціны. *Късяркóт – назывішча быдó* [месца]. Нямойта.

КАГА́Л *м.* 1. Родзічы па ўсіх лініях. *Вот яны́ ўсе ръдня́, кътáл быў бальшы. Кагáл éты папрапісáлі.* Запруддзе. 2. Група людзей. *Кътáл стъя́ў там, і сълдáта ўхапі́лі, а на трэ́ці дзень прывялі́ на тóе сáмае мéста.* Запруддзе. 3. Гурт дзяцей. *Во кагáл дзяцéй.* Гарадзец.

КАГА́ЛАМ *прысл.* Гуртам. *Жáлі кътáлам, па тры, па чатыры пóстаці.* Гарадзец. *І бáбы éтыя стая́ць кътáлам і пéсьні пяю́ць* [на вяселлі]. Самсоны. *Сабрáлісі ўсе кагáлам.* Партызаны. *Як кунпáнія, то скáжуць: «Што вы тут кътáлам пасубрáлісі?»* Міцюкова.

КАДЗІ́ДЛА *н.* Кадзіла. *Бáцюшка пасвéціць кадзі́длам.* Каралевічы.

КА́ДКА, **КА́ТКА** *ж.* Кадка, кадзь; драўляная пасудзіна з клёпак для захоўвання прадуктаў. *Кáтка вады́ ў хáці былá* [каб гатаваць гаспадыні]. Нямойта. КА́ДАЧКА *памянш.* *Кáдачка – мукý дзяржáлі.* Багданава.

КАДРЫ́ЛЯ, **КАДРЭ́ЛЯ** *ж.* Кадрыля (танец). *І кадры́лю гуля́ла, і лявóніху.* Цясішча. *Кадрэ́лю ў пáры танцавáлі, сабірáюцца ў чаты́ры, шэсць, вóсім пар.* Самсоны. *Вічары́нка ў нядзéлю, гуля́лі кадрэ́лю і вінгéрку, какéтку, і хóйру.* Кавалі, Багданава, Заазер’е, Запруддзе, Закур’е.

КАДРЫ́ЛЬ *ж.* Тое ж. *Кадры́ль, а пóтым лінцяя́ танцýюць.* Марозаўка.

КАДУ́К *м.* Чорт, д’ябал. *Кап на цібé кадýк нъвалі́ўся.* Запруддзе. ◊ КАДУ́К ЯГО́ (ЯЕ́) ЗНА́ІЦЬ. Нічога невядома (пра каго-н.). *Кадýк яé знáіць, бáцька гъвары́ў.* Рэчкі. *Кадýк ягó знáіць.* Запруддзе.

КА́ДУЎБ *м.* Драўляная бочка. *Кáдуўб і даўбёка – аднó.* Фасаўшчына.

КА́ДУЎБА, **КА́ДАЎБА** *ж.* 1. Драўляная бочка. *Кáдуўба.* Вялікі Азярэцк. КА́ДАЎБАЧКА *памянш.* *У кáдаўбачку вы́сыпіш мукý.* Багданава. 2. Глыбокая яма з вадой, у якую ўстаўлялася бочка. *Пан вы́къпаў кáдъўбу, і бóчку ўстáвіў, дзе крыні́ца.* Вялікі Азярэцк.

КАДУ́ШКА *ж.* Кадушка, кадка; невялікая драўляная або саламяная бочка. *Кадýшка для зірнá, мукі́, інá сълъмя́нъя, лазóй пераплéценъя, і кры́шка ёсь.* Кляпчэва. *Такáя кадýшка – вады́ нагрэ́ю і дзяцéй абмываю.* Цясішча, Гарадзец.

КАЖА́Н *м.* Кажан. *Хто кáжыць къжáн, хто – лятýчъя мыш.* Дольдзева. *Кажáн ня лю́біць тóргання.* Галашчакіна. *Кажаны́ лятáлі ў пýнях, дзе сéна.* Багданава.

КАЖНАРА́ННЯ *прысл.* Штораніцы. *Кажнарáння пляме́ннік захóдзіць.* Вялікі Азярэцк.

КА́ЖНЫ, **КО́ЖДЫ**, **КА́ЖЫН**, **КА́ЖДЫЙ** 1. *займ.* Кожны. *Кáжны прáзнік прáзнавалі.* Міцюкова. *У кáжнъга хъзя́іна былá ёўня.* Серкуці. *У кáжную салóмінку цячэ́ць сок.* Багданава. *Кáжны дзень, мóжа, так не рабóтаюць?* Закур’е. *Кóжды гот у мяне́ былі́ квъцірáнты.* Чуцькі. *Кóжды дзень мъсквічá піў і залéчыў я́зву.* Баравікі. *Кóждъму* [на вяселлі] *былá чáрка съмагóнкі. У кажы́нага вадá патхóдзіць* [пад падлогай]. Неўгадава. *Ні кáжын гот бывáюць я́блыкі.* Серкуці. Багданава. *Кáждый кусóк зямлі́ назывáлі.* Хамінічы. *Кáждый хъзя́ін нъд сабóй бáрын.* Каралевічы. 2. *м.* Кожны. *На ўзнóсы кáжны і даў.* Буй. *Кáжны сам сабé стóіць.* Кляпчэва.

КАЖО́К *м.* Невялікі кажух. *Кажóк падсцéлюць і маладыя перад ікóнай мóлюцца.* Партызаны.

КАЖУ́Х *м.* Кажух. *Кажухі́ шы́лі, пóльты.* Каралі. *Кажýх сні́цца – ця́жэсць.* Ракаў Засценак. *Алé кажýх пасцéлюць, у хáту як ідзéць на тым кужухý, каб багáтыя былі́* [на вяселлі]. Запруддзе. КУЖУШО́К *памянш.* *Кужушóк быў у нас, с авéчък.* Багданава.

КАЖЭ́ЎНІК *м.* Гарбар; той, хто займаецца апрацоўкай шкуры. *Навéрна, кажэ́ўнік кóжы абрабáтываў.* Нямойта.

КАЗА́, **КО́ЗА** *ж.* 1. Каза; самка казла. *Казá аказі́ла кóзачкаў і казлóў.* Запруддзе. *С кóзы, с казі́нъга мълъкá смітáна ні атбірáецца.* Ракаў Засценак. *Коз дзяржáла, а цяпéр карміць не магý.* Закур’е. *Мая́ тут кóза атвя́зана.* Багданава. 2. Каза, сажань; двухметровая драўляная прылада для абмервання зямельных участкаў. *Къзá – два мéтры,*

на трох па́лках. Серкуці. *Брыгадзі́р во́зьміць казу́ і паме́рыіць*. Фасаўшчына. *Калі́ жнец атстае́ць, то ска́жуць: на казе́ е́дзіць*. Дольдзева. 3. Памылка пры снаванні кроснаў. *Къза́ – е́та як по́перак пакладзе́ш ні́тку ні туды́*. Багданава. 4. Дзіцячыя саначкі-палазы з дроту. *Дзе́ці з гары́ на казе́ кътá́юцца, с про́вълакі рабі́лі*. Міцюкова.

□ *Зъдърма́ і воўк казе́ ні пля́шыць*. Сянно.

КАЗАРЭ́З *м*. Забойца (чалавека). *Къзарэ́з зва́лі, што зарэ́зуў чълаве́ка*. Заазер’е.

КАЗА́ЦЦА *незак*. Здавацца. *Лес, ка́ацца, бальшы́*. Ульянавічы.

КАЗА́ЦЬ *незак*. Казаць. *Я яшчэ́, як той къза́ў, што магу́, усё дзе́лаю*. Чуцькі. *Жыць цяпе́р хърашо́, ні на́да къза́ць*. Гарадзец. *Ма́ма къза́ла, што атнілá мяне́, а я прасі́ла сі́ські хоць раз*. Партызаны, Алексінічы, Багданава, Гарадок, Дольдзева, Запруддзе, Каралевічы, Ульянавічы, Неўгадава. *Ка́іць, ён памёршы*. *Дай ты, ка́ець, вады́ ад пу́ду, крыча́ць дзе́ці*. Запруддзе. *А ён кець мне*. Ульянавічы. *Мы ка́аць ня по́мнім! Іна́ ста́ла каць, што бу́льба зъражо́на*. Міцюкова. *Я ш ку* [кажу]*: пъмагчы́ ніхто́ ня хо́чыць*. Малы Азярэцк. *Ва́шы ру́кі крэ́пкія, я ку* [кажу]. *У мяне́, ку, сваé дзялы́. Я ку, у каго́ я бу́ду браць малако́?* Запруддзе. *Я ку, чалаве́к гарава́ў – сі́льна харо́шы*. Закур’е.

КАЗАЧЫ́Н *м*. Кажух, пашыты са шкуры казы. *Ён і партны́ быў харо́шы, кужухі́, а ты́я къзачы́ны такі́я шыў, атрызны́ такі́ зза́дзі*. Леснікова.

КАЗЕ́ЛЕЦ *м*. Дробная плотка. *Казе́лец – са́ма мале́нькъя пло́тъчка, янá пяць гадо́ў бу́дзіць расці́ і вотъчкá́я. Янá ма́лінькъя ўжо с ыкро́й*. Багданава.

КАЗЕ́ЛЕЦ *м*. Казелец (расліна). *Казе́лец го́ркі, каро́вы ні яду́ць. Мно́га нарву́ць, нато́пюць і ра́ну прыкладá́лі, казе́лец мя́са выядá́е*. Каралевічы. *Казе́лец па луга́х, скот ня есць, ду́жа го́ркі*. Каралі. *Казе́льцам націрá́лі ра́ну, як ране́й у а́рмію не хаце́лі ісці́*. Чуцькі, Алексінічы, Буй, Ракаў Засценак.

КАЗЕ́ЛЬКІ, **КАЗЁЛЬКІ** *мн*. Тое ж. *Казе́лькі жо́ўценькія, но́гі націрá́лі, распъха́ла нъга́, балі́ць. Казе́лькі жо́ўценькага цве́ту. По́сле вайны́ націрá́лі но́гу, і нага́ распаха́ла і ў а́рмію ні бра́лі*. Запруддзе. *Жо́ўтыя казёлькі ду́жа го́ркія, бува́ла клапы́, бло́хі, і той вадо́й аблівá́лі – я́дкая така́я травá́*. Багданава, Закур’е. КАЗЕ́ЛЬЧЫКІ *памянш*. *Казе́льчыкі жо́ўтыя па лугу́, ду́жа го́ркія, як у во́чы – е́сца, апа́рвалі клапо́ў, бува́ла клапы́ былі́*. Багданава.

КАЗЕ́ЛЬКІ *мн*. Трыножак; драўляная падстаўка на трох ножках. *Ліжакі́ на казе́лькі паста́ўлены*. Вялікі Азярэцк. *Яны́ лу́пюць аве́ц, къча́юць пъ зямле́, а мы здзе́лалі казе́лькі і лупі́лі, і на́шых прынялі́ ў стало́вую, пътаму́, што яны́ чы́стыя*. Міцюкова.

КАЗЁЛ *м*. Казёл; самец казы. *Два казлы́ аказі́ла каза́ ра́бая*. Запруддзе. *Казёл прышо́ў і ру́кі ёй дава́ў лізá́ць*. Багданава. КО́ЗЛІК *памянш*. *Два ко́злікі каза́ аказі́ла, папатнілá* [адняла, адлучыла] *сра́зу*. Запруддзе.

КАЗЁЛ *м*. 1. Пашкоджанае вочка на клубнях бульбы. *У бу́льбі паку́ль казлы́ е́тыя павы́калупаіш*. Марозаўка. *Тады́ яé* [бульбу] *лу́пюць, каб ні было́ къзла́ і таўку́ць*. Запруддзе. *Казлы́ ў бу́льбі ня вы́кълупъіць на́ша няве́стка*. Пожанькі. 2. Масляк (грыб). Сянно.

КАЗЁЛ *м*. 1. Козлы; прыстасаванне для пілавання дроў. *Э́та казёл, на ём драва́ пі́люць*. Нямойта. 2. Падстаўка такой формы для іншых мэт. *Казёл ста́віцца, ло́жыцца піраво́дзіна на яго́ ў хле́ве, сара́і, ра́ньшы і па ха́тах*. Вялікі Азярэцк.

КАЗЁЛ *м*. Казляк, масляк. *Казлы́ слі́зенькія, пад сасо́нкамі*. Багданава.

КАЗЁННЫ *прым*. Казённы, дзяржаўны. *Казённы лес быў чы́сты, як пол*. Цясішча. *Не казённы дом, свой*. Запруддзе.

КАЗІ́ННЫ *прым*. 1. Казіны. *Казі́ннае малако́ на́да раб’ёнку дава́ць*. Запруддзе. *Казі́ннае малако́ п’ю*. Багданава. 2. Травяны чай. *Казі́нны чай зраблю́ – гэ́та з травы́ чай*. Нямойта.

КАЗІ́ЦЦА *незак*. Каціцца; нараджаць дзіцянят. *Яны́* [козы] *казі́ліся ле́тъм*. Міцюкова.

КАЗІ́ЦЬ *зак*. Акаціць. *Та́я дво́е казі́ла*. Запруддзе.

КАЗЛЫ́ *мн.* 1. Козлы; прыстасаванне для пілавання дроў. *До́скі пілі́лі, казлы́ былі́.* Манголія. *Нъ казлы́ ўло́жуць бярно́ і пі́люць.* Серкуці. *Ста́вюцца казлы́, браўно́ ло́жыцца і тако́й прадо́льнай піло́й рэ́жыцца.* Нямойта. 2. Кроквы ў гаспадарчым будынку. *Два казлы́ ста́вяць: адзі́н къла шчыта́, другі́ къля сце́нкі, і прыбіва́юцца до́скі.* Багданава. *Цяпе́р казлы́ не стано́вяць, а страпі́лы.* Гарадзец. *На пасле́дні вяне́ц казлы́.* Гарадзец. 3. Трыножак; прыстасаванне для падвешвання калыскі ў полі. *Лубя́начку-лю́лячку бяру́, тры казлы́ – і на по́ле жаць жы́та. Гляджу́, каб сто́йка не павалі́лася.* Цясішча.

КАЗЛЫ́ *мн.* Казелец. *Казлы́ былі́: жо́ўцінькім цвіту́ць, высо́кія такі́я, го́ркія-го́ркія, наста́івалі і аблі́ва́лі* [ад клапоў]. Багданава, Партызаны.

КАЗЛЯ́К *м.* Казляк, масляк. *Казлякі́ па даро́гах расту́ць, з пяска́ вылязаю́ць.* Каралі.

КАЗЛЯНЯ́ *н.* Казляня. *Дво́е късля́т было́.* Каралі. *Късляня́т паю́ чатыры ра́зы.* Багданава. КАЗЛЯНЁНАК *памянш. Закруці́ўся казлянёнак – і засі́ліўся.* Запруддзе.

КАЗНА́ *ж.* 1. Казна; дзяржаўная ўстанова, прадпрыемства. *Яны́ ў казну́ мълако́ здаю́ць, дзешаве́й.* Ракаў Засценак. 2. Дзяржава. *Казна́ плаці́ла на дзе́ўку.* Карпавічы.

КА́ЗНІЧАЦЬ *незак.* Караць, мучыць. *І пувялі́ яго́ ка́знічаць, а на Па́ску ён у двінна́ццаць часо́ў но́чы аджыў.* Буй.

КАЗЫМА́ТКА *ж. экспр.* Пабудова для матацыкла. *Мы тут казыма́тку сыну пастро́ілі на мытацы́кл.* Багданава.

КАЗЫРА́ЦЬ *незак. перан.* 1. Казыраць, выхваляцца. *Так казыра́ла, што ад загаво́раў плячо́ ў сусе́да палу́чшала.* Міцюкова. 2. Радавацца. *Про́ска, ты далжна́ казыра́ць, што лю́дзі да цябе́ прыхо́дзяць.* Нямойта.

КАЗЬБА́ *ж.* 1. Касавіца. *С казьбы́ пры́дзеш, вы́п'еш сок – харашо́*! Дольдзева. *Пашо́ў с казьбы́ віціна́р.* Нямойта. 2. Кашэнне. *Памага́іць іс казьбо́й, касі́ць во не́каму.* Марозаўка. *Нінажо́рлівы ні то́лькі ў ядзе́: у рабо́це, у казьбе́.* Дольдзева.

КАЗЮ́ЛЬКА *ж.* Казелец. *Жо́ўтая была́, зва́лі казю́лькі, го́ркая ду́жа, вары́лі і той вадо́й клапо́ў аблі́ва́лі, яна́ я́ткая, раз'яда́ла.* Багданава.

КАЗЯ́ЎКА *ж.* Казяўка, кузурка. *Къзя́ўкі, яны́ чо́рныя.* Сукрэмна.

КАЙБА́ЙН *м.* Камбайн. *На кайба́йне рабо́таў, на тра́ктары.* Запруддзе.

КАКЕ́ТКА *ж.* Какетка (танец). *Была́ каке́тка, то што ў во́чы глядзе́ць на́да. За ру́кі во́зьмуцца, адна́ ззаду, красі́вая гульня́, рас-рас-рас.* Багданава. *Каке́тку ўдваі́х танцава́лі, пад руко́й ма́льца дзе́ўка кру́ціцца.* Самсоны. *Каке́тку гуля́лі так: бяру́цца за ру́кі, ба́рышня папе́раду і агляда́іцца.* Кавалі, Вялікі Азярэцк, Заазер'е.

КАКО́ШНІК *м.* Капытнік (расліна). *Како́шнік цвіці́ць бе́лым цве́там па бало́тах. Како́шнік – трава́ бе́лым цве́там, як цюльпа́ны, цвіці́ць.* Каралі. *Како́шнікам з вясны́ свінне́й карм́ілі, шыро́каньскае лі́сце.* Багданава. *Како́шнік расце́ ў бало́ці дзе вада́, свіння́м даём, на вадзе́ расце́, лісткі́ на карні́.* Леснікі, Запруддзе, Міцюкова, Фасаўшчына, Чуцькі.

КАЛА́, **КАЛЯ́** *прыназ.* Каля. *Ра́ньшы жылі́ старыкі́ къла дзяце́й.* Марозаўка. *Ле́тась къла нас была́ ві́га.* Гарадзец. *Къла мяне́ ніхто́ ні зърабі́ў, акрамя́ сціклá ўсё сам рабі́ў.* Жохава. *Къла нас са́жълку вы́къпъў, і скот по́ім.* Каралі, Дольдзева, Запруддзе, Кішуроўшчына, Міцюкова, Сукрэмна. *А тут во раво́к касі́лі каля свайго́ гаро́ду.* Міцюкова.

КАЛАВУ́Р *м.* Начлег, пасьба коней уначы. *Нъ кълаву́р і я е́здзіла, на ўсю ноч. І бальшэ́я і малэ́я е́здзілі. Нъ кълаву́р ко́ні вадзі́лі.* Кішуроўшчына.

КАЛАКО́ЛЬЧЫК *м.* Званочак (кветка). *І калако́льчыкі цвіту́ць, і рама́шкі.* Буй.

КАЛАНУ́ЦЬ *зак.* Страсянуць, скалануць. *Кълану́ла куст калі́ны, а ат яе́ па́чкамі мя́тлікі.* Малы Азярэцк.

КАЛАРА́Д *м.* Каларадскі жук. *Жукі́ – калара́д – усю́дых на бу́льбі.* Партызаны. *Калара́даў насла́лі.* Буй.

КАЛАСАВА́ЦЦА *незак.* Каласіцца. *Каласу́ецца жы́та, тады́ мо́жна гуркі́ се́яць.* Гарадзец.

КАЛАСАВІ́КІ *мн.* Баравікі, якія растуць у час каласавання жыта. Запруддзе.

КАЛАСІ́ЦЦА *незак.* Каласіцца. *Жы́та къласі́цца, красу́ецца, пато́м наліва́ецца, спе́іць.* Розмыслава.

КАЛАСНІ́КІ *мн.* Баравікі, якія растуць у час каласавання жыта. *Кълъсьнікі́ бува́юць, як жы́та къласу́йіць.* Пожанькі.

КАЛАТО́ЎКА *ж.* Калатоўка; прылада ў выглядзе палачкі з сучкамі на ніжнім канцы для размешвання стравы. *Къլато́ўка пяцізубо́въя іс сасны́.* Кляпчэва. *Къլато́ўка дзіръвя́нъя і такі́я ръга́чыкі.* Дольдзева. *Къլато́ўкі з зу́бчыкамі з е́лкі дзе́лаюць, куле́ш міша́лі.* Ракаў Засценак. *Як дождж ў сва́дзьбу, тады́ ка́жуць: мълаl͏у́ха кълато́ўкі ліза́ла, а ні пе́нкі е́ла* (прыкмета). Багданава, Гарадзец, Запруддзе, Кляпчэва, Кішуроўшчына, Рэчкі. КАЛАТО́ВАЧКА *памянш.* *Во калато́вачка камы́ таўкці́.* Багданава.

КАЛАТУ́ШКА *ж.* 1. Прылада для глушэння рыбы па першым лёдзе. *Кълату́шкъй сту́кні, іна́ і гато́ва* [рыбіна]. Заазер’е. 2. Кіёчак з перакрыжаванымі палачкамі. *Бо́йка дзірвя́нная была́ ма́сла біць, і калату́шка.* Жохава.

КАЛАЎРО́Т *м.* 1. Калаўрот; прылада для ручнога прадзення кудзелі, якая прыводзіцца ў рух панажом. *З кълаўро́та снува́лі кро́сны. Напра́лі, шпу́льку змата́лі на кълавро́т.* Вялікі Азярэцк. 2. Свердзел. *Калаўро́т – дзі́ркі пракру́чваць, свярдлі́ць.* Міцюкова. *Кълаўро́т быў, дзе́рава свярлі́ць.* Жохава. 3. Вал з ручкай, на які намотваецца канат, ланцуг. *Не́йкім калаўро́там ко́ней вадзі́лі, рыбу дастава́лі.* Закур’е. 4. Рухавік з кола, якое прыводзіць у бег санкі на лёдзе. *Дзе́ці ўбіва́юць жале́зну ось, а ра́ншы дзірвя́нную вось, у зямлю́ ці нъ са́жълцы, кладу́ць на ось кълясо́, прывя́жуць жардзі́ну і дъ яе́ прывя́зыюць са́нъчкі, жардзі́ну кру́цюць. Гэ́та зва́ўся кълаўро́т.* Міцюкова. *Кол убіва́юць у зямлю́, кълясо́ надзяю́ць, прывя́зваюць жэрць к са́нкам і кълясу́, і адзі́н кълясо́ кру́ціць круго́м, астальны́я сідзя́ць на са́начках і іх ганя́юць ўкругаву́ю. Э́та кълаўро́т.* Запруддзе, Нямойта.

КАЛАЦІ́ЦЬ *незак.* 1. Калаціць; гатаваць якую-н. страву, размешваючы калатоўкай. *Кълато́ўка кълаці́ць куле́ш была́.* Нямойта, Гарадзец. *Як кало́цюць, кълъ калато́ўкі мя́са задзе́ржыцца.* Дольдзева. 2. Абшукваць. *Адну́ ноч калаці́лі не́мцы, усю́ ха́ту паро́лі.* Серкуці.

КАЛБАСІ́НА *ж.* Каўбаса. *Калбасі́на – сем рубле́й пяцьдзеся́т капе́ек, а два рублі́ ў дзень заро́біш.* Буй.

КАЛДА́ШКА *ж.* Булавешка; невялікая палка з патаўшчэннем на канцы. *Тады́, як кълда́шкай пабі́ла Гі́бачкіных курэ́й, паклі́кала Ма́рва.* Нямойта.

КАЛДА́ШКА *ж.* Чараўніца. *Яна́ кълда́шка, а ате́ц яе́ калду́н буў.* Нямойта.

КАЛДО́БІНА, **КАЛДУ́БІНА** *ж.* Калдобіна, выбоіна, ямка на дарозе. *У калдо́біну ўда́рылася машы́на.* Запруддзе. *Калду́біна была́ не́йка ля даро́гі.* Запруддзе. *Калду́біна з вадо́й.* Партызаны, Гарадок. КАЛДО́БІНКА *памянш.* *Калдо́бінка там была́, руль у бярэ́зіну ўдара́ў.* Запруддзе.

КАЛДО́ПКА *ж.* Пасудзіна для сыпучых і іншых прадуктаў. *Калдо́пка для я́ек спецыя́льна, мо́жна ўсыпа́ць што.* Серкуці.

КАЛДО́ЎНЯ *ж.* Чараўніцтва. *Калдо́ўню зна́лі нікато́рыя.* Закур’е.

КАЛДУ́ЖЫНА *ж.* Калдобіна, выбоіна, ямка на дарозе. *Калду́жыны – ні́зкія мяста́, въда́ стаі́ць.* Партызаны.

КАЛДУ́Н *м.* Чараўнік. *Калдуны́ былі́, зачару́іць каро́ву.* Нямойта.

КАЛЕ́ЙНЫ *прым.* Калійны. *Кале́йнаю соль бра́лі, салі́лі ў вайну́.* Баравікі.

КАЛЕ́КА *агульн.* 1. Калека; чалавек, які мае які-н. фізічны недахоп. *Ма́тка – кале́ка, і ру́кі трасу́цца. А лю́дзі ўся́кіе кале́кі раждáюцца. Во́ка вы́нялі, кале́ка ён.* Запруддзе. 2. Пра чалавека з пашкоджанай, ненармальнай псіхікай. *Ума́ нет – шчыта́й кале́ка.* Каралевічы.

КАЛЕ́КА *ж.* Мянтуз. *Кале́ка – тъка́я, як змія́, ко́сці то́лькі, ні у́гар, ён пахо́жы, быва́іць таўста́я, у но́рах жыву́ць.* Фасаўшчына. *Кале́ка і цяпе́р ёсь у во́зіры. Кале́ка бярэ́цца нъ чървіка́ хърашо́. Дзет кі́ніць у во́зера рызі́нъвыя бо́ты, то кале́ка ў бот*

залéзіць, а дзет éздзіць і глядзі́ць, дзе бóты ліжáць, то ён йіх пъдымáіць. Калéкі ўкýсныя сільна. Багданава, Алексінічы, Марозаўка.

КАЛЕ́КІ *прым*. Пакалечаны; з фізічнымі недахопамі. *Калéкі сын с маладóсці*. Дуброўкі.

КАЛЕ́НА *ж*. 1. Калена; каленны суставў. *Балі́ць нагá ў калéнях*. Багданава. 2. Нага ад каленнага сустава да таза. *Хадзі́ ка мне, на калéнях пасядзі́*. Багданава. 3. Патаўшчэнне, каленца ў сцябліне. *Салóміна ў жыці калéны імéіць, каб не павалі́лася*. Міцюкова. 4. Асобная частка, закончаны матыў у музычным творы. *Ён* [музыкант] *аднó калéна сыграіць, патóм другóя*. Багданава. 5. Фігура ў танцы, скоках. *Нéскалькі калéн былó ў лінцыі* [танец]. Багданава. ◊ У КАЛЕ́НА. 1. Пра вялікі памер чаго-н. *У калéна цугýн навáрыш бурукóў, капýсты*. Чуцькі. 2. Вельмі шмат (па калена). *У калéна гразі́*. Закур’е.

КАЛЕ́НЬКІ *мн*. ◊ НА КАЛЕ́НЬКАХ. Сагнуўшы ногі ў каленях. *Я і на калéньках слáла лён*. Міцюкова.

КАЛЕ́СНІК *м*. Каляснік; майстар, які вырабляе колы, калёсы. *Там калéснікі жылі́, каткі́* (колы) *дзéлълі*. *Стýкалава рáньшы звáлася, там калéснікі жылі́*. Жохава.

КАЛЕ́ЦЬ *незак*. Калець, зябнуць, мерзнуць. *Нáда ш свінню́ пакрыць: ноч сядзі́ш, калéіш*. Вялікі Азярэцк. *Каб янó калéла, каб я туды пайшлá*. Міцюкова.

КАЛЁСЫ *толькі мн*. Воз, павозка. *Рáньшы былі́ на дзіръвя́ным хадý калёсы*. Гарадзец. *Дзяцéй на калёсы сваі́х, у мянé сын быў і свякрóў былá, і пъдалі́ся ў лес*. Леснікова. КАЛЁСКІ *памянш*. *Стары́ ў калёсках прывёс сéна*. Багданава, Неўгадава. ◊ НІ КАЛЁС НІ АТО́С. Пра адсутнасць усяго. *Ні калёс ні атóс*. Чуцькі.

□ *Рыхтýй калёсы зімóй, а сáні – лéтам*. Запруддзе. □ *Берагýць сáні лéтам, а зімóй – калёсы*. Міцюкова, Буй, Нямойта, Каралевічы.

КАЛЁСНЫ *прым*. Калёсны; прызначаны для калёс. *Яўрэ́і брáлі бі́рачкі* [палачкі] *за мазь калёсную, пóтым прыяжджáў – і рашчы́твалі*. Леснікова.

КАЛЁЎНІК *м*. Калёўка; спецыяльны рубанак для выстругання дошак і планак з фігурнымі краямі. *Калёўнік – éта карні́зы выбірáіш*. Нямойта.

КАЛІ́ *злучн*. 1. Калі. *Кóлісь калі́ рýмачку, калі́ дзве вып’еуць і вылáзіць з застóлля*. Гарадзец. *Алéшыны, бярэ́зіны, калі́ éлка дзе. Як калі́, калі́ нічóга ні кіпячý, тóлькі éсці варý, тады́ надóўга* [балон газу]. Багданава. *А сын калі́ прыéдзіць, прывязéць што*. Рэчкі. *Дактóрка кáжыць, што калі́ што з бáбушкай, прывядзі́*. Рулёўшчына. 2. *прысл*. Час ад часу, рэдка. *Мой дзет смяéцца калі́*. Гарадзец.

КАЛІ́БР *м*. Аднолькавы спосаб. *Кап жа éты тáніц ды гулялі адны́м калі́брам*. Вялікі Азярэцк.

КА́ЛІВА *н*. 1. Каліва, сцябло расліны. *Як патрэ́ш кóлас, глядзі́ш, во якóе кáліва*. Нямойта. 2. Адно зернетка (збожжа, маку, якога-н. насення і інш.). *Прыгаршча жы́та, дзéвяць кáліў пакі́далі скаці́не, каб скот гудувáўся дóбра*. Запруддзе. 3. *прысл*. Трошкі, крыху. *Кáліва – э́та нямнóшка мáсла ці сáла там ускі́ніш*. Серкуці. *Тýтай і кáліва сáхару німá*. Вялікі Азярэцк. *Птýшка тáя дзе кáліва цілі́кніць*. Міцюкова. *На Варвáры кáліва начы́ ўварвáюць тóлькі*. Ракаў Засценак, Гарадзец, Запруддзе, Кішуроўшчына, Леснікова. КА́ЛІЎКА *памянш*. *Кáліўка бýльбы засталóся. Кáліўка – нямнóшка*. Кішуроўшчына. ◊ ДА КА́ЛІВА. Абсалютна ўсё, цалкам. *Хáта, усё згарэ́ла да кáліва*. Мянюцева. ◊ НІ КА́ЛІВА. Зусім, ніколькі, ані. *У хáці ні кáліва пумідóр*. Леснікова. ◊ ПА КА́ЛІВУ. Вельмі мала, пакрысе. *Па кáліву раздзялі́лі ўсім камбікóрм*. Буй. *Е травá, як жыцьвік, як цімафéяўка, спячэ́ш праснáк і адзі́н аднамý даéш па кáліву*. Ракаў Засценак. ◊ ПА КА́ЛІЎКУ. Тое ж. *Па кáліўку вып’ем*. Парэчча. *Па кáліўку сéна – і ў пукі́*. Запруддзе.

КАЛІДО́Р *м*. Калідор. *А гэ́та лінóлій, на лéта вынісу ў калідóр*. Леснікова.

КАЛІ́НА *ж*. 1. Каліна (дрэва). *Як калі́на начынáець у кругý цвісці́, то сей зярнó на ўсю рукý* (прыкмета). Партызаны. *У Курдзюкóвым лéсі калі́ны мнóга*. Манголія, Кавалі, Дубоўкі. 2. Ягады каліны. *Ат даўлéня калі́на памагáіць*. Нямойта. *Калі́ну тушы́лі с сáхарам*. Гарадзец. *Калі́ны мнóга былó, птýшкі аб’éлі*. Гарадок.

□ *Éслі калі́на ў кругý, то сей ячмéнь ва ўсю рукý*. Нямойта.

КАЛІ-НЕ́БУДЗЬ *прысл*. Калі-небудзь. *Чарні́цы калі-не́будзь заро́дзюць*. Багданава.

КАЛІ́СЬ-ТО *прысл*. Некалі, калісьці. *Было́ мно́га калі́сь-то*. Леснікова.

КАЛІ́СЬЦІ *прысл*. Тое ж. *Я калі́сьці была́ мълъда́, а цяпе́р ста́ры грып*. Дуброўкі.

КАЛІ́-ТА *прысл*. Тое ж. *Калі́-та пъсяліўся Ра́куў і ста́лі зваць Ра́куў Засце́нък*. Ракаў Засценак.

КАЛІ́ТКА *ж*. Калітка; невялікія дзверы для праходу ў варотах. *А ў въратах – э́та калі́тка*. Нямойта.

КА́ЛІЎЕ, **КА́ЛІЎЯ** *н. зб*. Каліўе (пра бульбу). *Ка́ліўе ў бу́льбе, сажне́ш яго́, пасу́шыш, пъвя́жъш у снапо́чкі, каро́вам дъва́лі, каро́вы хъраш́о яду́ць. Ка́ліўе – ге́та цяці́ўе ў бу́льбе. Во ка́ліўе пасо́хла. Калі́ўя гэ́та сушы́лі*. Кішуроўшчына.

КАЛМА́К *м*. Пра дрэва з густым, няроўным веццем. *Стаі́ць калма́к сяро́д ле́са*. Баравікі.

КАЛМЫ́ЖКА *ж*. Сухая груда зямлі. *На́да пабі́ць калмы́жкі зя́млі бърана́мі*. Баравікі.

КАЛМЫ́НКА *ж*. Конаўка; металічная пасудзіна з ручкай для піцця. *Калмы́нкі былі́ такі́я ні́зінькія з жэ́сці, з ру́чкай, пілі́ гарэ́лку*. Манголія.

КАЛО́ДА *ж*. 1. Калода. Вялікі Азярэцк, Серкуці. *Таўста́я ты, як кало́да*. Вялікі Азярэцк. *Цяжо́лы, як кало́да*. Серкуці. *Ай, як кало́ды но́гі* [сталі]. Вялікі Азярэцк. КАЛО́ДАЧКА *памянш*. *Уто́ркніш у кало́дачку лучы́ну – і све́туш*. Фасаўшчына. 2. Сям’я пчол. *У Іва́на астала́ся кало́да пчол*. Гарадзец. *Чаты́ры кало́ды пчол было́*. Неўгадава. 3. Навой у кроснах. *На кало́ду нама́тваеш, полме́сяца ткеш*. Дуброўкі.

КАЛО́ДЗЕЖ, **КАЛО́ДЗЕЗЬ**, **КАЛО́ДЗІЖ**, **КАЛО́ДЗІЗЬ**, **КАЛО́ДЗІСЬ**, **КАЛО́ДЗЯСЬ** *м*. Калодзеж, студня. *Мак сы́палі ў кало́дзіж штоп дошч пашо́ў* (прыкмета). *Пасе́ялі гаро́т, ні днаго́ до́жжу ні было́*. Гарадзец, Каралі. *Быва́ла кало́дзісі чы́сцілі два разы́ ў гот*. Вялікі Азярэцк. *На каля́ды све́цяць кало́дзезь*. Алексінічы. *У іх, у мъскале́й, с кало́дзіся нано́сяць вады́ і туды́ дзяцёнка, калі́ хры́сцяць*. Карпавічы. *І вады́ ў кало́дзізі не было́*. Партызаны, Станюкі. *Дзе кало́дзясь які́ – усё зна́лі*. Ульянавічы. *У кало́дзісь мак сы́палі, кап дажджы́ пашлі́* (прыкмета). Запруддзе. *Кало́дзеж на ўсё сяло́ быў. Кало́дзеж перасо́х, зусі́м вады́ не было́*. Закур’е. ◊ ЯК У КАЛО́ДЗІЖЫ. Пра хмурнае надвор’е. *Паго́да як у кало́дзіжы, нет со́нца, не́ба зацягнена*. Фасаўшчына.

КАЛО́ДЗЕЦ, **КАЛО́ДЗЕЦЬ** *м*. Тое ж. *Кало́дзіц къпа́лі, ста́ры быў, къпа́лі, вады́ ні ста́ла, маро́с*. Багданава. *Вады́ с кало́цца е́ле выцягну*. Запруддзе. *На асно́ве кры́ні́цы вы́капалі кало́дзець*. Закур’е.

КАЛО́ДКА, **КАЛО́ТКА** *ж*. 1. Кароткі адрэзак тоўстага бервяна, на якім сякуць што-н. *Е́та кало́тка дро́вы рубі́ць*. Фасаўшчына. 2. Апорны слуп. *Кало́тка дубо́вая, а на ёй гроп* [быў у склепе]. Вялікі Азярэцк. КАЛО́ДАЧКА *памянш*. *Там на ўлі́цы дро́ві ко́лім, кало́дачка*. Леснікі.

КАЛО́ЦЦА *незак*. Калоцца, бадацца. *Цёлку к бы́ку звадзі́лі, а яна́ дава́й кало́цца. Ко́люцца каро́вы, адна́ кало́лася і друга́я, мушчы́ну павалі́ла, не́як дзве каро́вы кало́ліся*. Гарадзец. *Кало́ўся той бык*. Запруддзе.

КАЛО́ЦЬ *незак*. 1. Выклікаць вострыя, калючы боль. *Не́як было́ на нагу́ стаць, ко́ліць і ко́ліць*. Багданава. *Се́рца і ко́ліць, і балі́ць*. Заазер’е. КОЛЬ. Кальнуць. *У па́лец коль – ме́тачка, як ма́кава зярно́ ста́ла*. Нямойта. 2. Забіваць чым-н. вострым (свіней). *Яны́ ко́люць сваі́х кабано́ў і до́бра жыву́ць*. Баравікі. ◊ ХОЦЬ У ВО́КА КАЛІ́. Зусім нічога не відаць з-за цемры. *Цёмна хоць у во́ка калі́*. Багданава.

КАЛО́ЦЬ *незак*. Калоць, разбіваць, рассякаць. *Там на у́ліцы дро́ві ко́лім, кало́дачка* [там стаіць]. Леснікі. *Я іх рэ́зала, кало́ла й скла́дывала ў граду́*. Заазер’е.

КАЛПА́К *м*. Накрыўка акруглай або конусападобнай формы над чым-н. *На канцы́ во́сі надзяе́цца, е́та называ́еца кълпа́к*. Гарадзец.

КАЛТУ́Н, **КАЛДУ́Н**, **КУЛТУ́Н** *м*. Каўтун. *Калту́н – въласы́ саб’ю́цца, расчаса́ць не́як. Калту́н – чу́ла, ге́дак зва́лі, як въласы́ саўю́цца*. Багданава. *Калту́н збі́ўся, яго́*

выстрыга́лі. Гарадзец. *Калту́н саўе́цца, бале́зьнь калту́н*. Баравікі. *Култуны́ былі́, іх расча́сываць нільзя́*. Нямойта. *Калду́н у въласа́х бува́іць*. Сукрэмна.

КАЛТЫХА́ЦЬ *незак.* Ісці. *Пе́шкі калтыха́іш да До́льдзева, а каб аўто́бус хадзі́ў, зае́хъла п*. Партызаны.

КАЛУ́Н *м.* Калун; цяжкая сякера з клінападобным лязом для колкі дроў. *Калу́н, што дро́вы б'ець*. Вялікі Азярэцк. *Калу́н то́ўсты*. Запруддзе. *Калу́н і про́сты тапо́р*. Фасаўшчына.

КАЛУПА́ЦЬ *незак.* Калупацца, корпацца. *Пасля цiля́т і калупа́ла гэ́та, кап ні засну́ць, вышыва́ла*. Запруддзе.

КАЛХО́ЗАВЫ *прым.* Калгасны. *Я прые́хала сюды́ ў калхо́заву ха́ту*. Кляпчэва.

КАЛХО́ЗНІК *м.* Калгаснік. *Жы́та, пшані́цу – за грані́цу, ячме́нь, авёс МТС (ЭМТЭЭС) павёс, а касце́р у за́секу смяе́цца, што калхо́зніку дъстае́цца*. Кляпчэва.

КАЛЫ́М *м.* Калым; пабочны заробак. *Пае́дзець на калы́м – і прывязе́ць гро́шай*. Каралевічы.

КАЛЫ́МІЦЬ *незак.* Калыміць; падзарабляць грошы незаконным шляхам. *Ты ж калы́міш, а над грашы́ма трасе́сся*. Нямойта. *Е́здзюць на се́вер, калы́мюць*. Ракаў Засценак.

КАЛЫ́СКА *ж.* Калыска, дзіцячы ложак. *На́да ў калы́ску кла́сці й калыха́ць, каб яны́ сма́шна спа́лі*. Заазер'е. *А тады́ ўжо былі́ калы́скі, такі́я стъя́лі на палу́, мо́жна было́ къча́ць*. Запруддзе, Манголія. *Пасрадзі́ ха́ты зачапі́лі калы́ску*. Закур'е.

КАЛЫХА́ЦЦА *незак.* 1. Зыбацца, вагацца. *Драгбу́чая ме́ста, як ідзе́ш, яно́ калы́шыцца*. Фасаўшчына. *Там про́рва, там твань калы́шыцца, там дна не даста́лі жардзі́намі*. Серкуці. 2. Хістацца, шатацца. *Зу́бы есь, але́ яны́, як арэ́лі, калы́шуцца*. КАЛЫ́Х-КАЛЫ́Х. Калыхнуцца, гушкнуцца. *Калы́х-калы́х, бярэ́зінка, / Балі́ць мая́ й сярэ́дзінка. / Кап у мяне́ было́ й куга́ка (ла), / А я п яго́ ўскалэхну́ла, / Сярэ́дзінка аддыхну́ла* (з песні). Міцюкова. 3. Гушкацца. *Вяро́ўку чапа́лі ў пу́ні і калыха́ліся. Да вайны́ былі́ і качэ́лі*. Леснікова, Нямойта.

КАЛЫХА́ЦЬ *незак.* 1. Зыбаць, вагаць. *Бу́ра калы́шыць*. Каралевічы. 2. Гойдаючы калыску, усыпляць дзіця. *На́да ў калы́ску кла́сці й калыха́ць, каб яны́ сма́шна спа́лі*. Заазер'е. *Кълыха́лі і пе́лі пе́сню*. Багданава.

КАЛЬНУ́ЦЬ *зак.* Кальнуць. *Ажно́ ў плёчы кальну́ла*. Багданава.

КАЛЬЦО́ *н.* Кальцо. *Як у мълацы́ кроў – скрось кальцо́ даі́ць на́да* (прыкмета). Леснікова. *Ко́льцы, тут у нас пяць кале́ц, чаты́ры ў зямлі́, а пя́ты – навярху́* [у калодзежы]. Багданава. *У сільсаве́ці далі́ мне чатыры кальцы. Зруб стаў гніць ў кало́дзежы, тады́ ко́льцы. Яшчэ́ кальцо́ купі́ў*. Кляпчэва.

КАЛЮ́КІ *мн.* Печыва з пшанічнай мукі. *Калю́кі пяклі́ з мукі́ пшані́чнай*. Дольдзева.

КАЛЮ́ЧЫ *прым.* Калючы, колкі. *Зя́бір калю́чы ў гаро́дзі то́жа*. Жохава. *Шчыпчы́ннік над во́зерам, калю́чы. Ко́шка ня есь ёршыка, ён калю́чы*. Багданава, Запруддзе. КАЛЮ́ЧЫНЬКІ *памянш. Калю́чынькая трава́ была́ – асо́т*. Самсоны.

КАЛЯДА́, КАЛІДА́ *ж.* 1. Каляды. *Варо́жуць на Каляду́, куды́ шу́му панясе́ць, туды́ за́муш по́йдзіш. Усю́ шу́му с пе́чы, с ха́ты*. Чуцькі. *На Къляду́ мно́га зо́рак – мно́га арэ́хаў, мно́га грыбо́ў* (прыкмета). Багданава. *Тры каляды́ было́: за дзве нядзе́лі пе́рвая каліда́, пірад Но́вым го́дам – втарая́. На пе́рвую каляду́ вазі́лі ваду́ свянцо́ную с цэ́ркві, ваду́ паспыта́юць і тады́ яду́ць. Кало́тку цяга́лі на Къляду́, па́лку зацэ́піць і вълаку́ць*. Гарадзец, Ракаў Засценак, Дольдзева. *Каліда́ была́ – бліно́ў напяку́ць, блін на галаву́ кла́лі, ска́жаш: «Ідзі́»* [дзяўчына замуж ідзе, сядзі – не пойдзе]. Дуброўкі. 2. Апошні дзень перад Калядамі. *Каліда́ сёння, нъза́ўтра Къля́ды*. Дольдзева. *Каліда́ – ве́чър перат Къля́дамі*. Дольдзева. ○ ПРАСТА́Я КАЛЯДА́. Абрадавая вячэра перад першым днём свята. *Каліда́ пе́рвая – пръстая́, ва́руць куццю́, пат ска́церку се́на, заву́ць маро́с*. ○ БАГА́ТАЯ КАЛЯДА́. Абрадавая вячэра перад Новым годам (па старым стылі). *Трына́ццатага – бъга́тая кълідá, пірад но́вым го́дам*. Багданава. *Жы́та, што ста́вяць на кут, аббіва́юць на бага́тую каляду́, аддаю́ць скаці́ні, каб скот гудува́ўся*. Запруддзе, Гарадзец. *Друга́я каліда́ –*

бъга́тъя, перат Но́вым го́дам. Ракаў Засценак. ○ ТО́НІНЬКАЯ КАЛІДА́. Абрадавая вячэра перад Вадохрышчам. *Восімна́ццътъга января́ – то́нінькъя калі́да́, куццю́ с са́хъръм яду́ць*. ○ БЕ́ДНАЯ КАЛЯДА́ Дзень напярэдадні Вадохрышча. *Калі́ на бе́дную къляду́ зо́ркі, то грыбы́ бу́дуць* (прыкмета). Вялікі Азярэцк, Багданава. ◊ Е́ЗДЗІЦЬ ПА КАЛЯДЗЕ́. Атрымліваць пачастунак за віншаванне з Калядой. *Е́здзілі па калядзе́* [поп], *дава́лі яму́ кілбасу́*. Дольдзева.

КАЛЯ́ДНІЦА *ж*. Каляды. *У Каля́дніцу маро́с*. Неўгадава.

КАЛЯ́ДНЫ *прым*. Калядны. *На́да кълядным по́пілам пасыпа́ць па капу́сці, тады́ ня бу́дзіць чарве́й па капу́сці*. Партызаны. *І каля́дныя* [песні] *былі́, і Вялі́кадня былі́, і валачэ́бныя*. Багданава, Апечкі.

КАЛЯ́НДРА *ж*. Каляндра. *Кмін, часно́к, каля́ндру, пе́рац кла́лі ў каўба́сы. Нато́ркала часнаку́, каля́ндру*. Міцюкова.

КАЛЯ́ДЫ, **КО́ЛЯДЫ**, **КАЛЁДЫ** *мн*. Каляды. *У Къля́ды нільзя́ чъса́ць, забіва́ць гво́здзі, зашыва́ць ста́рае*. Партызаны. *Бярно́ прыцягну́лі ба́бе на Каля́ды. Кало́дку цяга́юць, па́лку зачэ́пяць*. Запруддзе. *На Каля́ды гада́лі дзе́ўкі: ту́флі браса́лі, у зе́ркала свайго́ жаніха́ ві́дзелі*. Буй. *У Каля́ды сбіра́юцца ваўкі́ – у іх ваўчыная сва́дзьба*. *Ко́ляды былі́, праз нядзе́лю Раждзіство́*. Багданава. *Да́жа к Къля́дъм пяклі́ бліны́ гаро́хъвъя*. Каралевічы. *У Къля́ды са́мы каўба́сы*. Марозаўка, Нямойта. *Калі́ ў Калёды зо́рък мно́га, то грыбы́ бу́дуць* (прыкмета). Леснікова. КАЛЯ́ДКІ, КАЛЯ́ДАЧКІ *памянш*. *Прыйшлі́ Каля́ткі – бліны́ ды ла́ткі*. Партызаны, Вялікі Азярэцк. *Каля́дачкі – бліны́, ла́дачкі, / Прыхадзі́це к нам, накармі́це нас* (з песні). Запруддзе.

КАЛЯ́НЫ *прым*. 1. Каляны, цвёрды. *Бу́льба была́ каля́ная, не́льга пацэ́рці*. Нямойта. *Да Пітра́ на́да ве́нікі віза́ць, ён мя́ккі, а по́слі Пітра́ ён къля́ны*. Ракаў Засценак. *Бяру́ць каля́ныя мяшкі́, з го́ркі ўніз – і пае́хаў*. Міцюкова. КАЛЯ́НЕНЬКІ *памянш*. *Як недабі́тае* [кросны], *касма́тае, дрэ́нна тка́ласе, се́мям лля́ным аблі́ва́лі, се́мям пама́жуць, каля́ненькае*. Багданава. 2. Загусцелы. *Яно́* [талакно з вадой] *ста́ніць каля́нае, бярэ́ш у ру́ку і ясі́, і вады́ папіва́еш*. Багданава, Міцюкова, Дольдзева. 3. *перан*. Немілагучны. *Гру́бае, каля́нае фамі́лье*. Нямойта.

КАЛЯСКО́ *н*. Маленькае кола. *Нъ кълянско́ б'еш, і сука́ла сука́іць*. Закур'е, Багданава.

КАЛЯСО́ *н*., **КАЛЯСЫ́** *мн*. 1. Кола. *Запа́люць калясо́, по́йдуць у жы́та, вясёла было́*. Алексінічы. *Кълясо́м табе́ даро́га, кап ты там пірьвярну́ўся – гэ́та ўжо дрэ́нна* [пажаданне няўдачы ў дарозе]. Нямойта. *Калясы́ тра́ктара палі́лі на Купа́ла*. Багданава. *Кірмашы́ былі́. На кірма́ш вязу́ць са́ні, кълясы́, бо́чкі*. Рубеж. *Калясо́ў занясе́ць, пакры́шак – і пыла́ець з мазу́тай*. Гарадзец. 2. Невялікае кола ў калаўротку. *Шнуры́ на рэ́пку і на калясо́, і кру́ціцца калясо́ і рэ́пка*. Каралі. 3. Крываногі. *Ён кълясо́ – но́гі крывэ́я*. Сянно. ◊ КАЛЯСО́М ДАРО́ГА. Пажаданне добрай дарогі. *Ат'яжджа́юць – калясо́м даро́га*. Каралевічы, Парэчча, Неўгадава.

КАЛЯЯ́ *ж*. Каляя, каляіна. *Яна́ ў каляе́ найдзе́ць пад пу́няй, як п'я́ны*. Кляпчэва.

КАМАВА́СТЫ *прым*. Нягладкі, выпуклы. *А бальшэ́я чо́рныя гало́вы, къмава́стыя грыбы́. Бърві́кі́, бы́ва́ла, къмъва́стыя, чо́рныя гало́вы*. Запруддзе.

КАМА́НДАВАЦЬ *незак*. *перан*. Быць галоўным у пчалінай сям'і. *Ма́тка ў пчол кама́ндаваіць*. Неўгадава.

КАМАНДЗІ́ЦЬ *незак*. Верхаводзіць, кіраваць. *Ге́та, як прые́дуць да маладо́га, камандзя́ць*. Дуброўкі.

КАМА́Р *м*. Камар. *Ціпля́та траву́ яду́ць, къмаро́ў хвата́юць*. Партызаны. *Камары́ мак таўку́ць, то цёпла бу́дзіць* (прыкмета). Гарадзец. *Ну і сі́лы ш, як у таго́ къмара́*! Вялікі Азярэцк, Багданава, Сукрэмна.

КАМА́РНЫ *прым*. Час, у які бывае шмат камароў. *Кама́рны год, і авадне́й мно́га – мало́чны год* (прыкмета). *Сядзе́ць невазмо́жна, къма́рны год*. Партызаны.

КАМБІКО́РМ *м*. Камбікорм. *Камбіко́рму даў і вады́ да́йжа даў*. Міцюкова. *Камбіко́рм і той раздзе́люць*. Буй, Запруддзе, Партызаны.

КАМЕ́ЛЬ *м.* 1. Камель; ніжняя частка ствала дрэва. *Каме́ль дзе́рава ляжы́ць на лісі́цах, а маку́шка ця́нецца.* Міцюкова. *Як у камлі́, так і ў маку́шкі ро́ўненькі лес.* Баравікі. *Каме́ль ёсь каме́ль, а пя́тка пя́ткай называ́ецца.* Нямойта. 2. Частка снапа ніжэй перавясла. *Каме́ль – ні́жы візьма́.* Гарадзец. *У снапу́ каме́ль, верхняя ча́стка – маку́шка.* Розмыслава. КАМЯЛЁК, КАМЁЛАК *памянш.* *Къмялькі́ ро́ўнінькія* [у снапе]. Серкуці. *Яго́ як во́зьміш* [дзіця], *дык ён ця́шкі, як снапо́к, як къмялёк.* Запруддзе. *Уну́чка была́, што камёлак, а цяпе́р накармі́ць – не́шта ня есць.* Жохава.

КАМЕ́ННЕ *н. зб.* Камяні. *Накача́юць каме́ння, во і падму́рак.* Фасаўшчына.

КА́МЕНЬ, **КА́МІНЬ** *м.* 1. Прыродны камень. *Дом стаі́ць на ка́мні.* Леснікова. *На по́лі нільзя́ път ка́мень садзі́цца, калі́ пяру́н.* Запруддзе. 2. Абточаны камень у жорнах. *У жо́рнах ёсь ве́рхні ка́мінь і ні́жні ка́мінь.* Неўгадава. *На жо́рны бра́лі ка́мні жърсвя́ныя, по́лжърсвяныя, каб быў во́йстрый.* Заазер’е. 3. Надмагільны камень. *На кла́дбішчы кла́лі ка́мні къля магі́лкі. Дзе́ўка памёрла перат тэй вайно́й, радзі́целі пъста́вілі ка́мінь і напіса́лі імя́.* Мянюцева. 4. Крэмень. *Ка́мінь, як сцікля́нны, крэ́пкі.* Багданава. КАМЯНЁК *памянш.* *Пъткладу́ць къмянькі́, такі́я плі́стъчкі.* Каралевічы. ◊ КА́МІНЕМ ТАБЕ́ ЗІМЛЯ́. Як праклён дрэннаму чалавеку. *Кап табе́ ка́мінем зімля́.* Нямойта.

□ *На адны́м ме́сяці і ка́мень абраста́іць.* Ульянавічы, Багданава, Гарадзец, Серкуці.

КА́МІНКА *м.* Від воза для перавозкі бярвення. *Ка́мінка вазі́ць лес, там былі́ ві́лкі зза́ду, вяро́ўкай увя́звалася* [бервяно]. Нямойта.

КА́МІННЫ, **КАМЯНЫ́** *прым.* Каменны. *Ра́ньшы дзе́лалі ка́мінныя паграбні́.* Леснікова. *Камяны́я жо́рны былі́ – жме́ньку, дзве ўсы́піш – і кру́ціш.* Цясішча.

КАМО́РКА *ж.* 1. Кладоўка. *Была́ камо́рка для са́ла.* Нямойта. *Камо́рка ў ха́ці адгаро́джана дъска́мі, ра́ньшы так было́.* Заазер’е. 2. Асобны невялікі пакой. *Ха́та пабі́тая на камо́ркі.* Запруддзе. *У ха́це камо́рку здзе́лаіць.* Гарадзец, Нямойта. 3. Крама, лаўка. *Камо́ркі ў Сянне́ былі́, ла́ўкі.* Багданава.

КАМО́РНІК *м.* Каморнік, землямер. *Камо́рнік събра́нія дзе́луў у нас.* Гарадок.

КАМО́ХАЦЦА *незак.* Марудна рабіць, ледзь варушыцца. *Ён камо́хъіцца, а ту́та дош пачынаі́ць. Скарэ́й*! Сянно. *У каго́ сі́ла ёсь* [у старых], *тэй ко́е-как камо́хъіцца.* Галашчакіна.

КАМО́ЧАК *м. памянш.* Невялікі камок. *Камо́чък це́ста ў дзе́шчы астъу́ляю.* Заазер’е.

КАМСА́ *ж.* Дробная рачная рыба. *Камсу́ лаві́лі ў во́зеры, сушы́лі і вары́лі, укі́неш у по́ліўку, і ла́нна.* Партызаны.

КАМУВА́СТЫ *прым.* Камлісты. *Камува́стае дзе́рава, мно́га су́ччаў на ём.* Запруддзе.

КАМУ́НА *ж.* 1. Камуна; група людзей, аб’яднаная для супольнага жыцця пры абагульненні працы і сродкаў вытворчасці. *У тры́ццаць трэ́цюм каму́ны былі́ ў нас, пато́м калхо́зы. Там была́ канто́ра каму́ны.* Нямойта. 2. *мн.* Назва мясціны. *Каро́вы пашлі́ нъ Каму́ны.* Нямойта.

КАМКА́ЦЬ, **КАМЧЫ́ЦЬ** *незак.* 1. Рабіць камякі, ляпіць. *Як ра́ньшы талакно́ мало́лі, зме́люць, на вадзе́ хало́днай заме́сіш, камка́іш яго́ ў кулаку́ і ядзі́ш с кулака́.* Багданава. 2. Мяць. *Ні скру́чывай паўшу́бак і ні камчы́.* Жохава.

КАМУШО́К, **КУМУШО́К** *м.* Каменьчык. *Мълако́ атто́піцца, вы́ніш, сцэ́дзіш сы́раватку, пало́жыш пад камушо́к.* Міцюкова. *Грыбы́ з друсліка́ ў дзе́жъчку пълажу́, бяру́ ма́рлічку і ў по́сныя ма́сла пумачу́, пу вярху́ пасы́плю со́лі, пълажу́ дэ́нъчка, кумушо́к на верх і год стаі́ць.* Сяргейкі. *Цвёрдзенькія, як камушкі́* [пра грыбы]. Запруддзе.

КАМЫ́ *толькі мн.* 1. Бульбяная каша. *Бу́льбы атва́руць і патаўку́ць і камы́ яду́ць.* Турава. *Каб ты мне капу́сты по́снай з апе́нькамі ды камо́ў бульбя́ных нагатава́ла, я б еў. Камы́ запраўля́лі здо́рам, з па́раным бо́бам е́лі.* Міцюкова. *Камы́ таўклі́, з ма́кам е́лі.* Запруддзе. *Камы́ бу́дзем дзе́лаць с тушо́нкай.* Багданава, Леснікова, Кляпчэва, Вялікі Азярэцк, Дуброўкі. 2. Каша з бобу ці гароху. *Камы́ з бо́бу дзе́лаюць, ні квасо́ль, а боп па́руць, тады́ таўку́ць у сту́пе ці чугуне́, дабаўля́юць со́лі, цыбу́лю, у каго́ ёсь жыр, і*

таўку́ць, і называ́юць камы́. З бо́бу камы́, боп ва́руць, тады́ таўку́ць у сту́пі, дъбъўля́лі муку́, со́лі. Кішуроўшчына. 3. Каша з бобу і бульбы. *З бо́бу дзе́лалі камы́: напа́руць бо́бу, і напа́руць карто́шкі, і ў сту́пу со́лі нымно́шка пасо́люць і таўкачо́м патаўку́ць*. Марозаўка. *Бо́бу нъпа́руць, бу́льбу – стаўку́ць, наміша́юць камо́ў гэ́тых*. Багданава.

КАМЯ́ГА *ж*. Лодка, выдзеўбаная з тоўстага дрэва для лоўлі рыбы. *Къмя́га – ло́тка тъка́я. Къмя́га з дзе́ръва, то́ўстая і выбіва́ецца таке́й сяке́рай загну́тай*. Запруддзе. *У нас къмя́га заве́цца, во́йстры но́сік, на ёй рыбу ло́вяць; па бірага́х пла́нкі прыбі́ты*. Баравікі. *І на камя́зі ні магу́ плысці, браўно́ таўсто́я, як абняць, тады́ апце́шуць, здзе́лають во́йстры, як лыч*. Багданава.

КАМЯ́К *м*. Крупінка (пра нерассасанае рэчыва). *Налаві́ла вужа́каў, насто́яла, камякі́ не разышлі́ся саўсі́м, я бутылкі так і закапа́ла*. Марозаўка.

КАМЯНІ́ЦА *ж*. Брукаванка. *Ра́ньшы тут даро́га была́ камяні́ца, не асфа́льт*. Каралі.

КАМЯ́ШКА *ж*. Выдзеўбаная з тоўстага дрэва лодка для лоўлі рыбы. *Камя́шка ў яго́ была́ вы́даўблінъя*. Багданава. *Ло́тка называ́іцца къмя́шка*. Заазер’е.

КАНА́ВА *ж*. Канава. *З мужуко́м на къна́вах былі́*. Багданава.

КАНАВА́Л *м*. Канавал. *Къньва́л вымаў я́дры ў жъръбца́*. Заазер’е. *Адамёнък Ко́ля къньва́лъм быў*. Пожанькі.

КАНА́ПА *ж*. Канапа. *Э́та кана́па, сто́ляр здзе́лаў*. Фасаўшчына.

КАНАПА́ТКА *ж*. Газоўка, газнічка; самаробная лямпа без шкла. *Къньпа́тка – ла́мпъчка тъка́я гарэ́ла біс сціклá. Вічару́шка была́ пры къньпа́тцы*. Дольдзева.

КАНАПА́ЦЕННЫ *прым*. Надзвычай плямісты; пакрыты плямкамі. *У нас раслі́ се́рыя я́блыкі: яны́ мя́ккія, къньпа́ценныя, с се́рымі кро́пінкъмі, ра́ннія я́блыкі*. Сянно.

КАНАПЕ́ЛЬКІ *мн*. Кураслеп. *Канапе́лькі на по́лі, о́чань харашо́, кагда́ ма́ча ня йдзець*. Каралевічы. *Шы́шкі ста́лі е́сці, къньпе́лькі на по́лі, таўклі́, пръснакі́ пяклі́* [пасля вайны адразу]. *Канапе́лькі шэ́ранькія, як балі́ць сэ́рца наста́йваюць*. Партызаны. *Канапе́лькі – ліка́рственная трава́ ад мачаво́га пузыра́, лячэ́бны, то́пюць і п’юць*. Каралі. *На по́жнях канапе́лькі, дрыжа́ць, як кано́плі, падо́бныя*. Багданава, Алексінічы, Запруддзе, Каралевічы.

КАНАПЛІ́НА *ж*. Каліва канопляў. *Бува́іць канаплі́на, а бува́іць пуста́я вісі́ць, німа́ на ёй канапе́ль. Е́та тады́ зва́лі пасканні́ іх*. Самсоны. ◊ З КАНАПЛІ́НУ. Вельмі маленькі, як зерне канапель. *Мо́жа з канаплі́ну ко́рань аста́ўся*. Нямойта.

КАНАПЛЯ́НКА *ж*. Канаплянка (птушка). *Къньпля́нка – яна́ ці́па въръб’я́, жо́ўціņкъя гало́ўка ў куста́рнікъх. Кано́плі сі́льна любі́лі*. Сянно.

КАНАПЛЯ́НКА *ж*. Пуга, звітая з пянькі, з вузельчыкамі. *Ня ві ты е́тыя канапля́нкі*! Сянно.

КАНАПЛЯ́СТЫ *прым*. Плямісты. *Къньпля́сты конь у сусе́да быў*. Запруддзе.

КАНА́ЎНЫ *прым*. Які расце ў канаве. *Дзе тыя къна́ўныя грыбы́*? Вялікі Азярэцк.

КАНА́ЦЬ *незак*. Канаць; набліжацца да канца. *Як тру́дна, дык і кана́ець чалаве́к*. Багданава.

КАНБА́Й, **КАНБА́ЙН** *м*. Камбайн. *Кънба́і ста́лі, і ле́хчы ста́ла мълаці́ць*. Дуброўкі. *Сярпа́мі жа́лі, не зна́лі які́ канба́йн*. Закур’е.

КАНБАНЁР *м*. Камбайнер. *Канбанёры ўбіра́юць і атво́зяць*. Гарадзец.

КАНВА́ *ж*. Канва; рэдкая сятчатая тканіна для вышывання крыжам. *Па канве́ хрэ́сцікам вышыва́ла*. Запруддзе.

КАНВУ́ЛЬСІЯ, **КУНВУ́ЛЬСІЯ** *ж*. Канвульсія; сутаргі ва ўсім целе. *Як канву́льсія, кіпяці́ць піво́нь, даю́ць піць*. Каралі. *Канву́льсія была́, кі́нець у так* [вось так]. Апечкі. *Як канву́льсія выкі́двалася, праліла́ ваду́* [праз дзірку]. Багданава. *Кунву́льсія ці прыпа́дак у нас зва́лі*. Вялікі Азярэцк.

КАНГРЭ́НА *ж*. Гангрэна. *Кангрэ́ну патхапі́ў, кап сра́зу атня́ў нагу́, а то бъя́ўся*. Багданава.

КАНДАЛЫ́ *мн.* Абутак на драўлянай падэшве. *На вечары́нку ў кандала́х прыйдзеш, басяко́м танцава́лі.* Цясішча.

КАНДА́ЛЬНІЦА *ж. абраз.* Пра сварлівую жанчыну. *З жо́нкай як съсва́рыцца, дык ён на яе́: кънда́льніца ты, ланцу́жніца.* Ульянавічы.

КАНЕ́ЎНІК *м.* Знаўца, аматар коней. *Я кане́ўнік бо́лі цыга́на.* Сянно.

КАНЕ́Ц *м.* Ускраіна. *Ха́та была́ на са́мум канцы́.* Запруддзе. *Купі́лі на канцы́ да́чу з Ленінгра́да лю́дзі.* Закур'е. *Нъ канцу́ жыве́ць дзет, ён уну́тры гадава́ў.* Багданава. *У канцы́ по́ля кусты́. Яны́ міша́юць пъха́ць.* Фасаўшчына. КО́НЧЫК *памянш. У са́мым ко́нчыку ле́су кла́дбішча.* Латыгаль. *Пасо́дзіцца, дзе ко́нчык, ране́йшай бу́льбы.* Нямойта.

КАНЕ́ШНА, **КАНЕ́ШНІ** *прысл.* Канешне. *Ну, то́пім, кане́шна, харашо́, каб ён запёкся.* Серкуці. *Кане́шні, гэ́ты дзет вайны́ ня ню́хаў.* Неўгадава, Сянно.

КАНЁК *м.* Канёк, вільчык страхі. *На кры́шу з дасо́к ці з жэ́сці канёк дзе́лаіцца.* Гарадзец. *По́сле кры́шы канёк ста́вілі, кап снех ні забіва́ў.* Міцюкова. *Канёк, як кары́цца, збіва́юць, усця́гуюць і прыбіва́юць.* Вялікі Азярэцк. *Ві́льчык у канцы́, а канёк пъвярху́ ха́ты, як кары́цца.* Фасаўшчына, Мянюцева.

КАНІ́КУЛЫ *толькі мн.* Канікулы. *Ма́льцы цяпе́р у кані́кулах.* Кляпчэва. *Дзяўчы́не кані́калы бу́дуць, прые́дзець сюды́.* Багданава.

КАНО́ПЛІ, **КАНАПЛІ́** *мн.*, **КАНАПЛЯ́** *ж.* Каноплі. *Нъ Къліду́ кано́плі пад вакно́м се́ілі, пакі́дъюць пад вакно́м, а тады́ хто ёй сасні́цца.* Гарадзец. *Ціпе́р канапе́ль німа́, рэ́дка хто кала я́блань яго́ се́іць. Ад рво́ты, ад дурні́ц ці ад ба́зану, дык ў кано́пліх кла́лісі.* Багданава, Гарадок, Заазер'е, Каралі. Закур'е. *Кънапля́ ад даўле́ння.* Дольдзева. *Канаплі́ се́ялі, цяпе́р звялі́ся.* Дуброўкі.

КАНСЕ́РВІНА *ж.* Кансервы. *Кансе́рвіну, ры́біну прывязе́ць, тушо́нку запраўля́ць.* Леснікова.

КАНТ *м.* Кант; рабро ў дошцы або брусе. *Це́шуць на квадра́т, на чаты́ры ка́нта і ўко́паіцца ў зямлю́* [браўно]. Нямойта.

КА́НТАР, **КАНТА́Р** *м.* 1. Вагі. *Ка́нтар і пут быў і паўпу́да быў. Тут хлеп, а тут ка́нтар гэ́ты.* Фасаўшчына. *Ка́нтар – вясы́, дзе́сяць кілагра́м, бо́лей. Як цялёнка здава́ла, ва́жуць на ка́нтары.* Сукрэмна. 2. Від бязмена. *Ка́нтар то́жа быў пудо́вы і на паўпу́да, як каро́мысіл. На адзі́н бок гі́ру е́ту – ка́нтар.* Вялікі Азярэцк, Багданава. *Кънта́р быў, гі́ра така́я, груз, калі́ ро́ўна – тады́ пут.* Вялікі Азярэцк, Гарадзец.

КАНТО́ПЛІ *мн.* Пантофлі. *Канто́плі, хто шлэ́пкі* [скажа]. Фасаўшчына.

КАНТУ́ЖАНЫ *дзеепрым.* Кантужаны. *Вайна́ яго́ з'е́ла: канту́жаны і ра́нены.* Запруддзе. *Два разы́ канту́жана перуно́м была́.* Нямойта.

КАНТУ́ЖЫЦЬ *зак.* Кантузіць. *Яго́ жо́нку канту́жылі.* Кішуроўшчына.

КАНУ́РКА *ж.* 1. Карункі. *А гэ́та прышыва́лася кану́рка. Са́мі віза́лі.* Фасаўшчына. 2. Элемент узору ў карунках. *Кружъва́ віза́лі, кану́ркі такі́я ў кружэва́х.* Дольдзева.

КА́НУЦЬ *зак.* ◊ ЯК У ВАДУ́ КА́НУЎ. Бясследна прапасці, знікнуць. *Прапа́ў як у ваду́ ка́нуў.* Вялікі Азярэцк.

КАНФЕ́ЦІНА *ж.* Цукерка. *Быва́ла канфе́ціны ня з'еў ніво́дзін і не ві́дзіў яе́.* Мянюцева.

КАНЦАВЫ́ *прым.* Канцавы. *З канцавэ́й ха́ты мужыкі́ прыхо́дзяць у ба́ню.* Партызаны.

КАНЦЫ́ *толькі мн.* Канцы асновы, якія адразаюць пасля датыкання красён. *Канцы́ атрэ́жаш і што-не́будзь шыеш.* Рэчкі. *Канцы́ – да́льшэ не́куды ткаць.* Леснікова. *Увя́знік дзе́лалі с канцо́ў кро́сін.* Гарадзец.

КАНЧА́ЦЦА *незак.* Паміраць; вельмі дрэнна сябе адчуваць. *Ста́ла мне пло́ха, канча́юся.* Вялікі Азярэцк. *Дык ён жа до́ма саўсі́м канча́ўся ў чацве́р.* Буй. *Ма́мка мъя, я ду́мала канчу́ся: ноч і дзень ні спа́ла.* Запруддзе, Нямойта.

КАНЧЫ́ЦЬ *зак.* Скончыць, закончыць. *Калі́ ўзя́ўся, то кап канчы́ў.* Вялікі Азярэцк. *Я два кла́сы канчы́ла.* Неўгадава. *Сын канчы́ў ку́рсы нъ міха́ніка.* Пожанькі.

КА́НЬКАЛА *агульн.* Хто настойліва, назойліва просіць. *Ка́нькала ты*! Запруддзе.

КА́НЬКАЦЬ *незак*. Канькаць (пра птушку каню). *Ваду́ про́сіць, ка́нькаіць ка́ня*. Мянюцева.

КАНЮ́Х, **КУНЮ́Х** *м*. Конюх. *Я канюх, я пасу́, ня тронь къня́*. Чуцькі. *Ра́ньша е́здзілі на начле́х, німа́ канюха цяпе́р*. Нямойта. *Кунюхо́м быў дзень і ноч*. Багданава.

КАНЮХО́ЎСТВА *н*. Догляд коней. *У яго́ къню́хо́ўства: ужо́ къла ко́ней два́ццъць во́сім гадо́ў*. Жохава.

КАНЮШЫ́НА *ж*. Канюшына. *На канюшы́не гато́вы мёд бяро́ць пчъла́*. Вялікі Азярэцк, Багданава.

КА́НЯ *ж*. Каня (птушка). *Ка́ня до́жджу про́сіць*. Буй.

КАПА́ *ж*. 1. Капа; невялікі стажок сена, саломы і інш. *Я пайду́ жаць, пяць коп нажну́*. Чуцькі. *Шэсцьдзесят коп нажне́м жы́та*. Закур'е. *Шэсь коп нажа́ла ячме́ню*. Гарадок. *Тры капы́ лёну скі́неш*. Міцюкова. 2. Мера ў шэсцьдзясят адзінак, штук. *У капе́ шэйся́т снапо́ў*. Чуцькі. *Капа́ – шэ́здзісят снапо́ў, яе́ц, гурко́ў. Гуркі́ шчыта́лі къпа́мі*. Вялікі Азярэцк. 3. Стажок ільну на чатыры бапкі. *У капу́ склада́юць чаты́ры ба́пкі*. Вялікі Азярэцк.

КА́ПА *ж*. Скураное пакрыццё хамута. *А зве́рху хамуці́ну пакрыва́юць – ка́па называ́ецца. Сядзёлка – рэ́бры, ка́па зве́рху, зні́зу патні́к*. Гарадзец.

КАПА́НІКІ, **КО́ПАНІКІ** *мн*. Санкі, палазы якіх не гнутыя, а зробленыя з дрэва, выкапанага з коранем. *Капа́нікі – е́та са́нкі с карне́й называ́лісі*. Нямойта. *Гну́лі пълазы́ ці ко́панікі шука́лі ў лясу́. Ілі́ ко́панікі, ко́рні такі́я ў лясу́, выка́пывълі. Зва́лі са́ні ко́пънікі з бяро́зы, калі́ пълазы́ къпа́ныі*. Гарадзец.

КАПАНУ́ЦЬ *зак*. Капануць, капнуць. *На гаро́дзе вуш, яна́ къпану́ла, ён – у траву́*. Леснікова.

КАПАЦІ́ЦЬ *незак*. Хутка бегчы, імчацца. *Къпъці́ця зъ ба́нкімі* [каб здаць бутэлькі, слоікі]! Фасаўшчына.

КАПА́ЦЦА *незак*. 1. Капаючы, разграбаючы, рыцца ў чым-н. *У гэ́тым шу́мі віраб'і́ къпа́ліся*. Багданава. *Я ішла́ жы́та жаць, гляжу́, там къпа́юцца лю́дзі*. Самсоны. 2. Корпацца, важдацца. *Хазя́йства е́та: капа́йся і капа́йся*. Фасаўшчына.

КАПА́ЦЬ *незак*. 1. Выкопваць. *Къпа́ла карто́шку і ў бъразне́ радзіла́*. Вялікі Азярэцк. *Саўсі́м бу́льбы ні капа́лі, прапа́ў гаро́д*. Чуцькі. 2. Ускопваць. *Адны́ ба́бы ў брыга́дзі, къпа́лі лъпа́тамі зямлю́*. Сукрэмна, Запруддзе. 3. Разграбаць (пра курэй). *Ку́ры капа́юць, німа́ спа́су*. Латыгаль.

КА́ПАЦЬ *незак*. 1. Капаць, крапаць. *А ён* [сок] *па сало́мцы ка́паець, ка́паець*. Багданава. 2. Дадаваць пакрысе. *Зра́зу рублёй двъна́ццъць пе́нсіі далі́, а тады́ два́ццъць, а тады́ со́рак, а про́шлы гот ужо́ се́мдзсят – ка́палі пе́нсію*. Партызаны.

КАПА́Ч *м*. 1. Капаніца; прылада для капання зямлі. *Къпъча́мі къпа́юць бу́льбу, а тады́ рука́мі*. Неўгадава. 2. Прылада, якой скідаюць гной з воза. *Къпа́ч – сця́гваюць гной*. Чуцькі.

КАПА́ЧКА *ж*. Капаніца; прылада для капання зямлі. *Капа́чка тафа́я: накапа́й, накапа́й – і палі́*. Запруддзе.

КА́ПАЧКА *ж*. Зусім, нікольki. *Ка́пачкі ні по́мачы нет ат е́тых уко́лаў*. Міцюкова.

КАПАШНУ́ЦЬ *зак*. Нарабіць шкоды. *Дзетвара́ гэ́та тро́шку капашну́ла ў цэ́нтры* [на Купалле]. Нямойта.

КАПАШЫ́ЦЦА *незак*. Корпацца. *Во так капэ́шуцца*. Міцюкова.

КАПЕ́ЙКА *ж*. 1. Грашовая адзінка. *На́йдзіш капе́йкі, е́слі ляжы́ць но́мерам уве́рх, тады́ бяры́, то бу́дзіць пры́быль, а як уні́с но́мерам, то не падыма́й* (прыкмета). *Ляжы́ць две капе́йкі па два́ццаць капе́ек, ма́ліц узя́ў, а дзет ка́жыць: во, бяры́, ты яшчэ́ со́рак гадо́ў пражыве́ш* (прыкмета). Ракаў Засценак, Гарадок. 2. Грошы, грашовыя сродкі. *Сёстры памага́лі капе́йкай, а я ім трудо́м*. Савінічы.

КАПЕ́ЙЧЫНА *ж*. Капейчына. *Як яка́я капе́йчына – усё яму́ аддае́ць*. Міцюкова.

КАПЕ́ЛАК, **КАПЁЛАК** *м*. Невялікі выступ у печы. *Капе́лак каля пе́чы ро́бяць. На капёлак ста́ну і на печ, а так віcо́ка*. Багданава. *На капёлку сядзь*! Запруддзе.

КАПЕ́ЛЬ *ж*. Капеж; вада з дажджу або талага снегу, што сцякае са страхі. *Цячэ́ць капе́ль*. Буй.

КАПЕ́Ц *м*. Капец (бульбы). *На се́мя зака́пываем у капе́ц бу́льбу*. Каралі. *Бу́льба памёрзла ў къпца́х*. Партызаны. *Капе́ц, дзе карто́шку зъка́пываюць*. Марозаўка. *Было́ мно́га бу́льбы, дык я зака́пывала ў капе́ц*. Запруддзе. *Мой хъзя́ін къпа́ў я́му, ніко́лі на го́лай зямлі́ капе́ц ні дзе́лаў ні для бу́льбы, ні для гаро́дніны*. Дольдзева, Каралевічы, Розмыслава, Самсоны, Фасаўшчына, Закур’е.

КАПЕ́ШАЧКА *ж*. Горка зямлі, вырытая кратом. *Крот рыі́ць но́ру, у яго́ капе́шъчка нібъльша́я* [атрымліваецца зверху]. *Капе́шачка ў по́лі нібальша́я*. Багданава.

КАПЕ́ШКА *ж*. Капешка; невялікая капа (сена, саломы і інш.). *Пашлі́ се́на варо́чаць, капе́шкі дзве скла́лі*. Заазер’е. *Ці ты накрыла сва́е капе́шкі тро́ху*? Запруддзе. *І се́на ціга́лі на сабе́, капе́шкі, у стох скі́дывалі*. Леснікова. *Два вазы́ асакі́ накасі́лі, у капе́шку скла́лі*. Каралевічы, Розмыслава, Фасаўшчына, Гарадзец, Дольдзева, Кляпчэва. КАПЕ́ШАЧКА *памянш*. *Кле́вер сушылі так. За касцо́м ба́бы ідýць і кле́вір за маку́шъчку і ў капе́шъчку ста́вюць. Пасо́хніць, а тады́ ба́ба падо́йдзіць і дзірвя́ннымі ві́лъчкімі піраве́рніць і пышла́*. Міцюкова. *Адну́ капе́шачку перасушыла травы́*. Латыгаль. *Капе́шачкі се́на складáлі*. Багданава.

КАПІ́РЫШЧА *м*. Вельмі стары маленькі дом. *Капі́рышча тако́е за дом не шчыта́ю*. Нямойта.

КАПІ́ЦЬ *незак*. Запасіць, збіраць. *Капя́ць гэ́тыя гро́шы*. Багданава.

КА́ПКА *ж*. Невялікая дзіцячая капа. *Пялёнкі няслі́, распашо́нкі, ка́пку, адзія́лца – ну, хто што змо́жыць, той няслі́*. Запруддзе.

КАПЛІ́ЦА *ж*. Капліца. *І царква́, і капліца ў нас была́, усё расціраб́ілі*. Серкуці. *Там капліца стъя́ла, крыні́ца была́*. Вялікі Азярэцк. *Туды́ ш смяро́тніка вазі́лі, ён там нъчува́ў у капліцы*. Серкуці. КАПЛІ́ЧКА *памянш*. *Капл́ічка стъя́ла там, там, дзе крыні́чкі свянцо́ныя*. Багданава.

КАПЛУ́Н *м*. 1. Каплун; пакладаны певень, якога адкормліваюць на мяса. *Каплу́н такі́ быва́іць – ні пяе́ць, так хо́дзіць, і ні нясе́цца – ніч́ога*. Запруддзе. 2. Гермафрадыт. *Каплу́н – ні ку́рыца, ні пяту́х. Ён с курмі́ ні гуля́іць*. Багданава. *Каплу́н у нас заве́цца: ён ні пяту́х, ні ку́рыца. І ў людзе́й быва́іць: ні ма́лец, ні дзе́ўка*. Гарадзец. 3. Пакладаны кабан. *Каплу́н – е́слі адно́ яйцо́. Ад яго́ ні пакрыва́юцца сві́нні*. Гарадзец.

КА́ПЛЯ *ж*. Трошкі, крыху. *Вазьмі́ там ка́плю со́лі*. Сукрэмна.

КАПНА́ *ж*. 1. Капа (сена, лёну і інш.) *Ко́пны се́на растраса́ім*. Розмыслава, Дольдзева. 2. Мера лёну ў дзесяць снапоў. *Лён ста́вілі ў ко́пны, па дзе́сіць снапо́ў*. Закур’е.

КАПНІ́ЦА *ж*. Пастка. *Ціцірукo̍ў лаві́лі ў капні́цы таке́я*. Нямойта.

КАПРЫ́ЗЛІВЫ *прым*. Капрызны. *Як два разы́ сі́ську даю́ць, то капры́злівы бу́дзіць дзяцёнак*. Запруддзе.

КАПРЫ́ЗНЫ *прым*. Тое ж. *Ён ду́жа есць дрэ́нна, ду́жа капры́зны*. Кляпчэва. *Ба́ба капры́зная ду́жа*. Нямойта.

КАПТУ́Р *м*. Невялікі выступ каля нізу коміна. *Капту́р, з каптура́ ко́мін. Ён каля ко́міна, шырэ́йшы*. Фасаўшчына. *Капту́р во, у нас тры каптуры́* [у печы]. *Е́та капту́р, і е́та, што хо́чаш пало́жыш: пе́р’я, я́блыкі, абува́нне*. Багданава. *Капту́р каля ко́міна ў пе́чы*. Рулёўшчына, Алексінічы.

КАПТУ́ШКА *ж*. Газоўка, капцілка; самаробная лямпа без шкла. *Капту́шка – буты́лъчка, ссу́чъна кудзе́лі, у къраcі́н абмо́чъна і гары́ць*. Фасаўшчына.

КАПУ́СНІК *м*. *зб*. Капуснае лісце. *Лі́сце мо́рквы – марко́ўнік, бурако́ў – бура́чнік, капу́сты – капу́снік. Хлеб на капу́сніку пяку́ць*. Гарадзец. *Капу́снік, бура́шнік, марко́ўнік – усё паяду́ць*. Самсоны. *Капу́снік патклада́лі, каб хлеб слез з лапа́ты*. Дуброўкі.

КАПУ́СНІК *м*. 1. Бялян-капуснік. *Мя́тлік, капу́снік аткладу́ць яе́чкі на капу́сці*. Гарадзец. 2. Капусны вусень. *Мя́тыль лётъіць, а тады́ нъ капу́сці чъервя́к ста́ніць, есь капу́сту тэй чъервя́к – капу́снік*. Вялікі Азярэцк.

КАПУ́СНІЦА *ж.* Бялян-капуснік. *Капу́сніца* [мятлік] – *жо́ўценькая, бе́лінькая.* Вялікі Азярэцк.

КАПУ́СНЫ *прым.* Капусны. *Хто кляно́вы ліст клаў пад хлеб, хто капу́сны, муко́й падсыпа́лі.* Чуцькі. *Хлеб пяклі́ на аі́ры, на капу́сным лі́сце.* Міцюкова. *Кла́лі ліст капу́сны, тады́ хлеп харо́шы.* Станюкі. *Капу́снъя лісціна на ра́нку, і зъжыла́.* Партызаны, Гарадок, Цясішча.

КАПУ́СТА *ж.* 1. Капуста. *У які́ дзень пе́рвы снех вы́падзіць, тады́ садзі́ капу́сту* (прыкмета). *Лягу́шкі заквако́чуць, тады́ садзі́ капу́сту* (прыкмета). Гарадзец. *Як капу́сту са́дзяць, то зра́зу ка́мінь кладу́ць, гаво́руць: расці́ каля́на, як гэ́ты ка́мінь* (прыкмета). Ракаў Засценак. *Капу́сту со́дзюць на дзяды́* [напярэдадні Сёмухі]. Турава. *Капу́сту на́да садзіць у той дзень, як за́зімак быў* (прыкмета). Багданава. *Капу́сту ў Вялі́ку субо́ту со́дзюць* (прыкмета). Чуцькі, Гарадок. 2. Квашаная капуста. *Кмі́ну туды́, са́хъру, марко́ўкі – сыра́я капу́ста.* Багданава. 3. Кіслы боршч з капусты. *Капу́сту ста́ўлю варыць з мя́съм.* Неўгадава. *Нае́ўся капу́сты, нае́ўся кру́пніку* [больш страў на абед не варылі]. Гарадок.

КАПУ́СТКА *ж.* Кіслы боршч з капусты. *Капу́сткі мае́ ні спыта́лі?* Міцюкова.

КАПУ́СЦІНА *ж.* 1. Тое ж. *На Прачы́сту е́лі гуро́к ці капу́сціну.* Самсоны. 2. Адно каліва капусты. *На гра́тку кладзі́ зра́зу ка́мінь, а тады́ капу́сціну, садзі́ і скажы́: расці́ къля́нъя, як е́ты ка́мінь* (прыкмета). Ракаў Засценак.

КАПЦІ́ЛКА, **КАПЦЕ́ЛКА**, **КАПЦЁЛКА, КАПАЦЕ́ЛКА** *ж.* Газоўка, капцілка; самаробная лямпа без шкла. *Капці́лка ра́ньшы была́.* Багданава. *Капце́лка бес сцякла́, блі́шаная, кнато́к. Капце́лка называ́лася, усё капці́ла. Карасі́ны нальеш, кно́цік уця́гнеш і гары́ць. Гасі́ сваю́ капце́лку.* Савінічы, Вялікі Азярэцк. *Капцёлкі былі́, са́ла налі́, кнот уста́ў і гары́ць.* Фасаўшчына. *Капцёлка была́, лучы́нкі, фіцялёк.* Дольдзева. *А я ўро́кі вучы́ла пры къпаце́лцы.* Багданава. КАПЦЁЛАЧКА, КАПЦЕ́ЛАЧКА *памянш.* *До́світу ўста́неш, капцёлачку во́зьмеш і лён абаб’е́ш.* Міцюкова. *У капцёлъццы тру́бъчка і късна́цік. Яе́ ста́вілі на до́шчъццы ў ёўні і тръпа́лі лён.* Заазер’е. *Бува́ла с къпце́лачкай сядзі́м, прядзём.* Самсоны. *Ма́лінькая капце́лачка там бліshчы́ць, а ма́ма сядзі́ць і прадзе́.* Багданава, Заазер’е.

КАПЦІ́ЦЬ *незак.* Капціць, вэндзіць. *Б’ецъ къбана́, къпця́ць – і руле́т.* Буй. *Къпця́ць, кап чэ́рві ні зъвялі́сь. Спецыя́льна капця́ць у Сянне́ што хо́чаш: о́карак, са́ла.* Багданава.

КАПЦЮ́ШКА, **КАПТУ́ШКА** *ж.* Газоўка, капцілка; самаробная лямпа без шкла. *Ве́чар прадзе́ш пры капцю́шцы.* Апечкі. *Капту́шка – е́та ра́ньшы карасі́ны ні было́, кна́цік саўём іс кудзе́лі ў бля́ху, по́снае ма́сла ўваллём і гары́ць.* Фасаўшчына. КАПТУ́ШАЧКА, КАПАТУ́ШАЧКА *памянш.* *Жыр налі́ва́лі, фі́цель устаўля́лі і палі́лі, і свяці́лі – гэ́та капту́шачкі.* Алексінічы. *Къпату́шачка – у жале́зіньку кудзе́лі уця́гнуць, кірасі́ны налью́ць і запа́люць.* Запруддзе.

КАПЧО́НКА *ж.* Тое ж. *Капчо́нку паста́вяць, цёмна гары́ць, а мы на па́мяць прадзе́м.* Баравікі.

КАПЫ́Л *м.* 1. Драўляны брусок у полазе саней. *Нъ чаты́ры вя́зы во́сем капыло́ў. Капылы́ стънаві́лісь ў по́лас. На два капылы́ дзе́лалі, нъзыва́лісь пътса́нкі. Чаты́ры къпылы́ на дным пълазу́, а як са́ні длінне́й, то й пяць.* Гарадзец. 2. Калодка, капыл; кавалак дрэва ў форме ступні, на якім рабілі абутак. *Капы́л жа на́да нъ ла́пці.* Каралевічы. *Асную́ на капы́л і сплят́у ла́пці.* Мянюцева. *Капы́л на ла́пці з дрэ́ва, плялі́ ла́пці.* Гарадзец. *Дра́лі лазу́ із лі́пніку і на капы́л плялі́ з вяро́вачак.* Дольдзева, Багданава, Міцюкова, Нямойта.

□ *Нъ харо́шым къпылу́ і сапо́х харо́шый.* Пожанькі.

КАПЫ́Л *м.* Матыка. *Капы́л ці капы́лка – апка́пываць ле́хі.* Жохава.

КАПЫ́ЛКА *ж.* Тое ж. *Капу́сту капы́лкамі апка́пыюць, карто́шку.* Заазер’е.

КАПЫ́ЛЛЕ *н. зб.* Капылы ў санях. Запруддзе.

КАПЫЛЯ́ЦЬ *незак.* Матычыць. *Капы́лка – зямлю́ капыля́ць.* Заазер’е. КАПЫ́ЛЬ. Капануць, падматычыць. *Зімля́ пад цыбу́ляй ды́хаіць, ды́хаіць, я капы́ль, капы́ль, а жа́ба кара́вая уця́гніць у зямлю́, цыбу́лю есць.* Нямойта.

КАПЫ́Т *м.* 1. Капыт. *Капы́т у каро́вы і къня́ зъламі́ўся*. Багданава. *Капыты́ ў каро́вы ле́там зало́мяцца, абраза́юць*. Гарадзец. *Капыты́ раздва́іваны ў каро́вы*. Міцюкова. *І за капыты́ ніхто́ ні схво́ціць – паляці́ш*. Нямойта. 2. След, ямачка з-пад капыта. *З капыта́ вады́ нъпіла́ся*. Закур'е.

КАПЫ́Т *м.* Свінушка тонкая. Старая Беліца.

КАПЫ́ЦІК *м.* Падалешнік (?). *Капы́цікі ірва́лі, гарла́чыкі па́рылі, каб вяршо́к лу́чшы быў*. Багданава.

КАПЫ́ЦІК *н.* Кабылка (грузд). *Капы́цікі растỳць па по́лю. Бе́ленькія, а пад ні́зам карычневыя*. Каралі. *Капы́цікі цямне́юць*. Багданава.

КАПЫ́ЦЦЕ *н. зб.* ◊ С КАПЫ́ЦЦЯ. Памерці. *На другі́ ве́чар іна́ с капы́цця* [зваліласяя]. Івоні.

КАПЭ́ЛА *ж.* Капэла; кампанія, група блізка знаёмых людзей. *Нас заву́ць капэ́ла, бо мы дру́жна жывём*. Заазер'е.

КАПЯ́К *м.* Курган, валатоўка. *Там чэразь па гэ́тых гъра́х стъя́лі къпякі́*. Малы Азярэцк.

КАПЯЧО́К *м.* Невялікі стажок дроў. *Къпячо́к дроў*. Серкуці.

КА́РА *ж.* Пакаранне. *Така́я ка́ра ад Бо́га ў се́лятнім го́дзе*. Цясішча. *Ка́ру даду́ць ей за ге́та*. Багданава.

КАРА́ *ж.* Кара. *Ду́баву кару́ даю́ць як пано́с, і ско́ту то́пюць. Тады́ дубо́ваю кару́ і смаро́днік кі́даюць туды́, і сок такі́ уку́сны. Кару́ но́жычкъм як сцягнеш, тады́ мязгу́ з клёна ссуць ці смо́кчуць*. Багданава. *Кару́ і цвет нъ гарэ́лцы нъста́івъюць*. Дуброўкі. *Ру́кі ста́лі, як кара́*. Каралевічы.

КАРАБЕ́Ц *м.* Каробка, кошык. *Вы́несла ба́бка карабе́ц яе́ц*. Чуцькі. *Дае́ць ба́пка къррабе́ц яе́ц* (з песні). Багданава.

КАРАБО́К *м.* Запалкавы карабок. *Палу́чыш кърабо́к късцяру́*. Галашчакіна.

КАРАВА́Й *м.* Каравай. *Ра́ньшы пяклі́ кърьва́й на вясе́лле, кру́глыя такі́я. На кърава́й ці канхве́т нале́пяць, ці выкру́чывалі с це́ста што, цвято́чкі дзе́лалі, хто яку́ю ву́тачку пасо́дзіць*. Ракаў Засценак. *Як мъладу́ху пъвязу́ць, дзе́люць кърьва́й*. Гарадзец.

КАРАВА́ТЫ, **КУРУВА́ТЫ** *прым.* Пакрыўлены, вузлаваты, з нарасцямі. *Кърава́ты які́ дуб, не расце́ць. Карава́тые дубы́ рэ́дка дзе*. Партызаны. *Ста́рэйшы со́снік такі́, як курува́ты, бу́ры такі́*. Багданава.

КАРАВЁНА *ж.* Карова. *Кърьвёну дзіржа́лі, пъррасёнка*. Станюкі.

КАРАВЁНАК *м.* Цяля. *Дзяржа́ў і пърасёнка, і кърьвёнка*. Марозаўка.

КАРА́ВЫ *прым.* Брудны. *Кара́вы такі́ чалаве́к*. Каралевічы. *Так жа ён* [крухмал] *кърра́вы, а змы́юць – чы́сты крухма́л*. Буй. *Тро́ху кара́вая ху́стка*. Леснікова.

КАРАВЯ́К *м.* Каравяк. *Като́рыя хадзя́йкі харо́шыя, вы́масцяць з каравяко́м і глі́най пол*. Вялікі Азярэцк.

КАРАГО́Д *м.* 1. Карагод. *Вадзі́лі, пе́лі кърраго́т, у кърраго́дзе*. Багданава. 2. Гурт людзей. *Кърраго́д бап стаі́ць*. Нямойта.

КА́РАК *м.* Карак. *Ні магла́ хадзі́ць, сыта́я ляжы́ць, ка́рак во такі́. Каб табе́ во́шы жані́ліся за ка́ркам*! (праклён). Запруддзе. *І ён яго́ за ка́рак – і дамо́ў*. Фасаўшчына. *Са́ла то́ўстыя ў свінне́й нъ ка́рку*. Багданава, Гарадзец, Парэчча.

КАРА́ЛІ, **КРА́ЛІ** *толькі мн.* 1. Пацеркі. *І кърра́лі паве́сіць, і бро́шкі, і завушні́цы*. Каралевічы. *Кара́лі на шы́і насі́лі*. Гарадзец. *Кара́лі былі́, як мъладая была́*. Каралі. *Насі́лі ў дзе́ўках кара́лі*. Буй, Багданава. *Кра́лі насі́лі, куплёныя, кра́сніенькія, ра́зныя. Кра́лі насі́лі дзе́ўкі*. Дольдзева. *Кра́лі насі́лі, я іх ня рабі́ла, іх купля́лі*. Заазер'е. КРА́ЛЬКІ *памянш. Дзівасі́л кала рэ́чкі рос, пучо́чкі, як кра́лькі*. Буй. 2. Блінчыкі (у курэй). *У ку́рыцы пад дзю́пкай кърра́лі*. Буй. *Кра́лі ў пятуха́, блін*. Багданава. *У пятуха́ кра́лі*. Карпавічы, Сукрэмна.

КАРАНДАВА́ЦЬ *незак.* Ганарыцца, задавацца. *А сват сва́цці ды сплёў ла́пці / З то́ўстых лык, / А сам хо́дзіць каранду́іць, як індык*! Чуцькі.

КАРАНІ́СТЫ *прым*. Караністы. *І трава́ спарыі́ш ду́жа карані́стая, вы́палаць яе́ дык го́ра. Мя́та къранíстая*. Гарадзец. *Каранiстая така́я бяро́ска* [трава]. Багданава.

КАРАННЫ́ *прым*. Конь, які запрагаецца ў аглоблі. *Адзі́н конь каранны́, другі́ – прысцяжны́ – па́рка ко́ней*. Гарадзец.

КАРАСІ́Н, **КРАСІ́Н** *м*. Газа. *Карасі́н змiша́ла з зало́й – і дзесінфе́кцыя така́я*. Партызаны. *Карасі́ну не было́*. Неўгадава. *Красі́н*. Каралі.

КАРАСІ́НА *ж*. Тое ж. *Карасі́ны наллёш у бліша́нку*. Багданава.

КАРАСІ́НКА *ж*. Керагаз. *Як з карасі́нкі – кастру́ля загра́знецца*. Вялікі Азярэцк.

КАРА́СЬ *м*. Карась. *Карасі́ і шчу́кі ёсь у во́зеры*. Міцюкова. *Кара́сь, на ім шулупа́ ёсь жо́ўтъя і бе́лъя. Кърасі́ ста́лі ў рэ́дкъсці*. Багданава. *Серабры́сты кърась на ву́дучку бярэ́цца. Зълаці́сты кърась у Въдапо́іві* [вёска] *ёсь, ён блішчы́ць, як стары́нныя дзе́ньгі* [як пачысціш]. Сянно.

КАРА́ЎШЧЫК *м*. Каравачнік, анучнік. *Търа́н, сялётку яку́ю кара́ўшчык вазі́ў*. Закур’е.

КАРАХВА́ШКА *ж*. Брычка, вазок на рысорах. *Бургамістр пъсадзі́ў яе́ ў кърьхва́шку і завёз у цюрму́*. Заазер’е. *Бува́ла е́дзіць на къръхва́сцы ў Се́нна*. Сукрэмна.

КАРАЦЕ́Й *прысл*. Карацейшы. *Мне кап караце́й андара́к*. Неўгадава.

КАРА́ЦЬ *незак*. 1. Караць. *Мяне́ ба́цька кълра́ў за ла́пці, бо на́да нъ бъза́ры лык купі́ць*. 2. Прасіць, угаворваць. *Ба́цька кара́іць, каб я ні куры́ў*. Ульянавічы.

КАРВА́ЦЬ, **КАРАВА́ЦЬ** *ж*. Ложак. *Кървва́ці былі́ ра́ньшы дзірвя́ныя*. Рэчкі. *І кърва́ці ні было́, то́лькі пол*. Чуцькі. *Гэ́та кърва́ці для дзяце́й*. Баравікі.

КАРГА́ *ж. абраз*. Карга. *Карга́ ста́рая, пападзе́сся мне! Бяззу́бая я, карга́ ста́рая*. Дольдзева.

КАРГАЧО́К *м*. Хлопчык невысокага росту. *Наве́рна, бу́дзіць каргачо́к, ма́ленькі, за ву́шы цягну́лі*. Партызаны.

КАРДО́НА *ж*. Кардон; тоўстая цвёрдая папера. *Бяру́ бальшу́ю кардо́ну і на печ яе́ кладу́, а на яе́ грыбы́ дасу́шываць кладу́*. Сяргейкі. КАРДО́НІНКА *памянш*. *Адзі́н мушчы́на ўзяў кардо́нінку, палажы́ў маю́ руку́ с аднаго́ бо́ку і з друго́га і ўвярце́ў*. Леснікова.

КАРДО́ННЫ *прым*. Кардонны, зроблены з кардону. *Нясу́ць два кардо́нных я́шчыкаў і ка́жуць: «У нас чарапы́»*. Вялікі Азярэцк.

КАРЗІ́НА *ж*. Кашолка. *Карзі́ны са́мі плялі́ із лазы́, а цяпе́р с про́валкі плятýць*. Запруддзе. *Я карзі́ну на руку́, да ўро́дзе бу́льбу іду́ капа́ць*. Савінічы. *А тады́ ўжо пад во́сінь карзі́ны пляце́ць у по́лі*. Партызаны. *Карзі́на кру́глая, з лазы́ сплеціная*. Каралі. *Плялі́, е́та тъка́я лаза́ расце́ць, лазо́вая карзі́на*. Багданава.

КАРЗІ́НКА *ж*. Тое ж. *Карзі́нку пъча́ў пле́сці для бу́льбы. Карзі́нка – карто́шку насі́ць, выбіра́ць буракі́, се́ялі і выбіра́лі с карзі́ны*. Багданава. *Із лазы́ карзі́нкі плялі́*. Рулёўшчына, Серкуці. КАРЗІ́НАЧКА *памянш*. *Хто карзі́начкі ма́лінькія браў, ра́ньшы с карзі́начкамі хадзі́лі ў я́гады*. Багданава. *Карзі́начка сплеціна для бу́льбы*. Карпавічы.

КАР’Е́Р *м*. Кар’ер. *Кар’е́р загарну́лі, яго́ ўжэ німа́*. Жохава.

КАРКАВЯ́К, **КАРКАЛЯ́К** *м*. Кракавяк (танец). *Къркавя́к танцава́лі, падыспа́н. Къркъля́к гуля́ла до́бра*. Багданава. *Каркъля́к гуля́лі, падыспа́н, по́льку*. Марозаўка.

КАРКАЗІ́ННЕ *н*. Жабурынне. *Карказі́нне пуска́іць лягу́шка, дзе́ўкі мы́ліся, кап шэ́ркі* [вяснушак] *на ліцэ́ ні было́*. Багданава.

КА́РКАЦЬ *незак*. Каркаць. *Віcо́ка ка́ркаюць варо́ны – на паго́ду, ні́зу сце́люцца – на дош* (прыкмета). Нямойта. *Рас варо́ны ка́ркаюць, бу́дзя дождж* (прыкмета). Вялікі Азярэцк.

КАРМІ́ЦЦА *незак*. Здабываць сродкі для пражыцця. *Дзе жылі́ там і карміліся, а на́да ш было́ жыць*. Леснікова.

КАРМІ́ЦЬ *незак*. 1. Даваць корм, ежу. *Я паўме́сіца ціля́т кармі́ў*. Партызаны. *Кабано́ў, ласёў ко́рмюць*. Закур’е. 2. Выкормліваць дзіця сваім малаком. *Като́рая сі́ськай ко́рміць, то ма́тка, а калі́ не – то ма́чаха*. Багданава. 3. Служыць сродкам для пражывання. *Зімля́ карміла*. Марозаўка.

КАРМО́ТА *ж*. Кармленне. *Кармо́та йка́я: спа́ру бу́льбу і я́блык мёрзлых, пъсяку́ і късмбіко́рму тро́ху*. Гарадок.

КАРМУ́ШКА *ж*. Кармушка. *Каро́ві карму́шка тъка́я, а каню́ – я́сьлі*. Каралевічы. *Къня́ карміілі с карму́шкі*. Запруддзе.

КАРНАТЫ́Ш *м*. Каратыш. *Карнаты́ш такі́, а во, плячы́сты*. Багданава.

КАРНАХВО́СТЫ *прым*. З кароткім хвастом. *Кърнахво́стая събáка*. Фасаўшчына. *Кабы́ла былá карнахво́стая*. Савінічы.

КАРНА́ЧЫК, **КАРНА́ЧАК** *м*. Каратыш. *Усётку ні па мáткі пайшо́ў, наве́рно, карна́чык бу́дзе. Кърна́чак не́йкі, ня вырас*. Партызаны.

КАРНЯ́СТЫ *прым*. Караністы. *Травá карня́стая. Гуся́тнік карня́сты, нібальшэ́нькі*. Каралі.

КАРО́БАЧКА *ж*. Каробачка (танец). *Тáнцы? – Цяпе́р такі́е ні танцу́юць: вальс, падіспáн, падікáтър, каке́тку, каро́бачку, я́блычка, вінге́рку. Танцавáлі хло́пяц і дзяўчы́на*. Заазер’е. *І каркавя́к танцу́еш, і я́блычка, і каро́бачку, а наза́ўтра ду́маеш, як дзень перажы́ць, так натанцу́йсся*. Багданава. *І каро́бачку гуля́лі, і падыспáнь*. Самсоны, Марозаўка, Міцюкова, Закур’е.

КАРО́ВА *ж*. Карова. *Калі́ каро́ва бу́рая, то яе́ клі́чуць Бурэ́ня, калі́ рабáя – Рамáшка, чо́рная з бе́лай лы́сінай – Ча́йка*. Вялікі Азярэцк. *Наўчы́лі каро́ву арáць, у плугу́ хадзі́ла*. Міцюкова. *У нáшым канцы́ тры хъдзя́іны па дзве каро́вы дзіржáць*. Гарадзец. *Як выганя́лі каро́ву, касу́ ці серп клáлі на паро́г* (прыкмета). Цясішча. *Саро́ку* [забітую] *ве́шъюць у хляве́, як лáска пъ каро́ві бе́гъіць* (прыкмета). Партызаны. *Каро́ва гълаво́й мох-мох*. Багданава, Карпавічы. КАРО́ВУШКА *памянш*. *Я каро́вушку даі́ла, / Кальцо́ ўпáла ў малако́. / Каго́ крэ́пка я любі́ла, / Той уе́хаў далякó* (з песні). Вялікі Азярэцк. КАРО́ЎКА *памянш.-ласк*. *Каро́ўка ацялі́лася, цяпе́р мълако́ ё*. Заазер’е. *А два гады́ – то каро́ўка*. Багданава. ◊ КАРО́ВА БЫКО́Ў. Бегаць; знаходзіцца ў стане цечкі (пра карову). *Каро́ва быко́ў, а цепе́р у вахо́ці скáжуць*. Нямойта. *Каро́ву быко́ў нáда ве́сці*. Алексінічы. ◊ ПАД КАРО́ВУ. Даіць. *Каро́ва дзе́-та раве́ць, ідзі́ пад каро́ву*. Запруддзе. *Ідзі́ пат каро́ву*. Сянно. ◊ ЯК КАРО́ВА ЯЗЫКО́М ЗЛІЗА́ЛА. Бясследна знікнуць. *Як каро́ва злізáла языко́м – нічо́га німá*. Партызаны.

КАРО́ВІНА *ж*. Ялавічына. *Каро́віны навáруць і яду́ць*. Фасаўшчына.

КАРО́ЛЬ *м*. ◊ ЖЫЦЬ КАРАЛЯ́МІ. Пра добрае, заможнае жыццё. *А лю́дзі бу́дуць жыць кърля́мі*. Заазер’е.

КАРО́ЛЬКА *м*. Галоўны начальнік. *У Мъгълёві губірнáтъръ быў бáрын, каро́лька быў ру́скій*. Алексінічы.

КАРО́МІСЕЛ, **КАРО́МЫСІЛ** *м*. 1. Каромысел. *Каро́місел – што ваду́ но́сюць*. Гарадзец. 2. Вагі. *Вáжылі* [хлеб], *каро́місіл такі́ быў: на адзі́н бок вы́вешаны пут быў, кáмінь, а сюды́ ве́шалі*. Гарадзец. *Рáньшы каро́місел называ́ўся: на адны́м канцы́ жы́та, а на другі́м кáнтър*. Фасаўшчына. 3. Ворчык. *Пастро́мкі ў аралёвым хамуту́, а што к плу́гу, называ́ецца каро́місел, некато́рыі заву́ць во́рчык*. Гарадзец.

КАРО́МІСЕЛ *м*. Малая Мядзведзіца (сузор’е). *Каро́місел – так во тры шту́чкі рáдышкам*. Нямойта.

КАРО́МЫСЛА, **КАРАМІ́СЛА** *н*. Каромысел. *Каро́мысла во́зьмеш, за апе́нькамі, сто́лькі іх было́*. Нямойта, Багданава. *Пайду́ бывáла ваді́ с кърамі́слам біз вядзёр, сусі́м ні по́мніла нічо́га*. Запруддзе.

КАРО́ПКА *ж*. Каркас акна. *Каро́пка, у яе́ рáму ўстаўля́юць*. Багданава.

КАРО́СЛІВЫ *прым*. Кароклівы. *Каро́слівыя ру́кі, ме́жду пáльцамі каро́ста*. Гарадзец. *Ну, яй бо́гу, у чацве́р як пасо́дзіш, каро́слівая бу́льба, ну абы-ікáя бу́дзіць*. Запруддзе. *Каро́слівая бу́льба ў мяне́*. Сукрэмна. *Ко́ні як каро́слівыя, шэрсць паабле́зіць, мы́лі іх, карэ́нне ко́ньскага шчаўлюкá дрáлі*. Баравікі.

КАРО́СТА *ж*. Кароста (хвароба). *Ат нужды́, бань ні было́, ня мы́ліся, дык было́ і каро́сты, і блох было́*. Марозаўка. *Каро́ста – ру́кі сальюцца баля́чкамі. Карэ́нне дрáлі, ко́ньскі шчаўлю́к, надзяру́ць на дрáчку жо́ўтае карэ́нне – і прыкладáлі*. Баравікі. *Каро́ста*

ў вайну́ было́, се́рай нама́жысся – і ўсё. Багданава. *Каро́ста было́, траву́ прыду́мвалі, ма́залі*. Гарадзец. *Каро́ста была́ ў вайну́, ні мыўшысі і ні пірадзява́ўшы, ад нуды́*. Жохава. *Кап цябе́ стачы́ла каро́ста* (праклён). Вялікі Азярэцк. *Кап цябе́ каро́ста абсе́ла* (праклён). Запруддзе.

КАРО́ТКА *прысл*. Мала. *Быва́іць хле́ба каро́тка, калі́ прывязу́ць, а так во́зюць*. Станюкі.

КАРО́ЎЕ *н. зб*. Статак кароў. *Два́ццаць гало́ў каро́ўя прыгна́лі*. Неўгадава.

КАРО́ЎНІК *м*. Кароўнік. *Цялёнък з Ві́цебску прышо́ў к каро́ўніку сам*. Самсоны.

КАРО́ЎСКІ *прым*. Каровін. *Згаро́да пувалі́лъся, і каро́ўскія сляды, і каро́ў съгна́ла нъ кіло́метър у лес*. Міцюкова. *Пале́злі на чарда́к, ажны́ там нашлі́ са́ла каро́ўскае*. Леснікова.

КАРО́ЧЫ *прым*. Карацейшы. *Паёк каро́чы за бо́чку*. Вялікі Азярэцк.

КАРП *м*. Карп. *Ка́рпа мно́га магло́ быць у нас*. Сянно.

КА́РТА *ж*. Карта. *Іна́ ду́жа хърашо́ пъніма́ла нъ ка́рты*. Міцюкова.

КАРТА́ВІЦЬ *незак*. Картавіць. *Тро́ху карта́віў-карта́віў і загавары́ў*. Міцюкова.

КАРТА́ВЫ *прым*. Картавы. *Ма́лая была́ ду́жа карта́вая я*. Нямойта. *Кърта́вы – як няду́жа гаво́рыць*. Гарадзец. КАРТА́ВЕНЬКІ *памянш*. *Кърта́венькі быў, не́мцуў упаі́ў, пайе́хълі, ні спалі́лі дзярэ́ўню*. Пожанькі.

КАРТАФЛЯ́НЫ *прым*. Ураджайны на бульбу. *Быва́іць картафля́ны год, а быва́іць ураджа́йны по́ўнасцю. На во́блакі на́да глядзе́ць, звёзды, напра́мкі ве́тру*. Партызаны.

КАРТО́ШЫНА *ж*. Бульбіна. *І ў про́шлым го́дзі ні адно́й карто́шыны ні было́*. Запруддзе.

КАРТЭ́ЖНІК, **КАРТЫ́ЖНІК** *м*. Карцёжнік. *Калі́ ш картэ́жнік, прыгуля́іць дачку́...* (з песні). Партызаны. *Карты́жнікі ў Ма́лішы, ні дай бог былі́*. Пожанькі.

КАРЦЕ́ЦЬ *незак*. Карцець. *Мне карці́ць пръглыну́ць ліка́рства*. Партызаны.

КАРЦІ́НА *ж*. Апісанне чаго-н. *Я вам січа́с раскажу́ гэ́ту (е́ту) карці́ну*. Багданава.

КАРЦІ́НКА *ж*. Пра прыгожага хлопца ці дзяўчыну. *Хва́люць, што на́ша* [дзеўка] *карці́нка, а тыя, што ма́лец – карці́нка*. Дуброўкі.

КАРЧАЧКО́М *прысл*. Сядзець сагнуўшыся, скурчыўшыся ад болю. *Счарне́іць грэ́бінь у ку́ры, яна́ карчачко́м уся́* [хворая]. Партызаны.

КАРЧМА́, **КАРШМА́** *ж*. Карчма. *Кърчма́ пры бъльшаку́ была́ даўно́*. Савінічы. *Дзе выпіва́лі, то́я карчма́*. Алексінічы. *Карчму́ дзіржа́ла Со́рка*. Ульянавічы. *У нас жылі́ яўрэ́і, кършма́ была́*. Каралевічы.

КАРЧУ́ШКА *ж*. Кавалак дрэва для акурвання пчол дымам. *Карчу́шкі дымі́ць пчол, лу́ччая з лі́пы*. Запруддзе.

КАРЧЭ́ЦЬ *незак*. Гібець, марнець. *Я шчэ сяджу́, карчэ́ю, а ён памёр дзе́сяць гадо́ў*. Чуцькі.

КАРШУ́Н, **КО́РШУН** *м*. Каршун. *Каршуны́ хвата́лі ціпля́т і ку́рыцу схво́цяць, калі́ паду́жаюць*. *Кап табе́ во́чы кършу́н так вы́драў* (праклён). Багданава. *Каршу́н патхваці́ў ку́рыцу і нясе́ць над рэ́чкай, яна́ з кагце́й – і ў рэ́чку ўтапі́лася*. Нямойта. *Гаво́раць: куку́шкі ўво́сень перадзе́лываюцца каршуна́мі, на дварэ́ ўхво́цюць ку́рыцу – і нясу́ць*. Розмыслава. *У каршуна́ кі́пці дзяру́чыя, бальшы́я.* Закур’е. *Каб цябе́ каршу́н задзёр* (праклён)! Запруддзе. *Ці каршу́н, ці саро́ка схапі́ла аднаго́ цаплёнка*. Івоні. *Ко́ршун лётаіць, ухо́піць піскляня́т*. Апечкі.

КАРШЭ́ЛЬ, **КАРШЭ́НЬ** *м*. Карак. *Ну прывяду́ць, атлу́пяць яму́ ў каршэ́ль*. Запруддзе. *У каршэ́нь як дам*! Багданава. *Зъ каршэ́нь і вон*! Жохава.

КАРЫДО́Р *м*. Калідор. *З дасо́к карыдо́р*. Гарадзец.

КА́РЫЙ *прым*. Кары, карычневы. *Жърабёнъчък бува́іць ка́рый, цёмна-ка́рый, све́тла-ка́рый, аж піръліва́іцца*. Сянно.

КАРЫ́ТА *н*. 1. Пасудзіна для кармлення жывёлы. *Кары́ты бальшы́я! З до́сък*. Каралевічы, Леснікова. 2. Начоўкі, балея. *Ра́ньшы ж кары́та было́ ні тако́я, як січа́с, ра́ньшы такі́я па́лачныя дзе́лалі, шыро́кія такі́я, начо́ўкі*. Запруддзе. *Я купа́ла ў яе́ тро́е*

дзяце́й. Дзе́ньгі кі́далі ў ваду́, пад карыта нож падклада́юць, на за́хад со́нца бо́льшай ча́сці вылівалі ваду́ (звычай). Цясішча. *У кары́та нал'ю́ць вады́, пасці́лкай закрыюць, ба́ба залезець у ваду́ – хлёп – тады́ смяю́цца: ба́ба напіла́ся, абасца́лася*. Нямойта. КАРЫ́ЦЦА, КАРЫ́ТЦЭ *памянш. У кары́цца дліньнінькъ увальлеш*. Каралевічы. *Па тым лътачку́ і цячэ́ць у кары́тцэ*. Багданава. *Кары́тцэ ма́мент здзе́лаў пат хляво́к*. Міцюкова.

КАРЫ́ЦЬ *незак.* Карыць; абчышчаць дрэва ад кары. *Яны́ сто́йкі кары́лі, чы́сцілі*. Станюкі.

КАРЫ́ЧЛІВЫ, **КАРЫ́ШЛІВЫ** *прым.* Карычневы. *Надзе́рыш альхо́выя кары́, зъкіпяці́ш яе́, пъкладзе́ш туды́ лайно́, пълучаіцца кары́члівъя пла́ццікa*. Закур'е. *Кары́члівае тако́я бало́та, зарасло́ ўсё*. Івоні. *Кары́шлівъя ша́пъчка ў пъдарэ́хавіка*. Дуброўкі. *Кары́члівы цвет у яго́ такі́*. Заазер'е.

КАРЭ́ШКА *ж.* Карга; старая, сагнутая жанчына. *Карэ́шка, карэ́шка, ужо́ сагну́тъя ба́ба*. Чуцькі.

КАРЭ́ЛЫ *прым.* Каравы, брудны. *Ру́кі карэ́лыя*. Вялікі Азярэцк. *Я ні надзіва́лася, сяжу́, як по́дмаска карэ́лая*. Багданава.

КАРЭ́ННЕ, **КАРАННЕ́** *н. зб.* 1. Карэнне, карані. *Карэ́ння там паўно́*. Рэчкі. *Пъ гаро́дзі вы́рвем то́ўстаё карэ́нне*. Серкуці. *Вы́цягніць дзі́чкі* [бародаўкі] *з карэ́ннем – і дзярэ́ць*. Баравікі. *Гэ́тага караання́ садра́ла*. Партызаны. 2. Карані (зубоў). *Каранне́ астало́ся ат зубо́ў і балі́ць*. Багданава.

КАРЭ́Ц *м.* Конаўка; драўляны або металічны кубак. Заазер'е.

КАРЭ́Ц *м.* Зробленае з кары прыстасаванне ў выглядзе вузкай трубкі, якое ўстаўлялася ў кішку. *Карэ́ц – у кі́шку ста́віць, мя́са піха́ць. У кі́шку ўло́жыш карэ́ц, і ён дзяржы́цца. Чыні́ць калба́сы – карэ́ц зва́лі, з лі́пы, ён с каро́й быў, закру́чвалі ў круцёлку*. Буй. *Карэ́ц быў з лыка кілба́сы чыніць, сагну́ць ду́жку і чынілі. З лыка здзе́лаюць карэ́ц – сагну́ць ду́жку – і чыні́лі каўба́сы, у кі́шку ўто́ркнуць – і мя́са кіда́юць*. Гарадзец.

КАСА́ *ж.* 1. Каса (у жанчыны). *Каса́, а не, ку́кла, закру́чаіш*. Багданава. 2. Від вышыванага ўзору на ручніку. *У наклада́ных рушніка́х і ко́сы, і грэбяні́*. Дольдзева.

КАСА́ *ж.* Каса, прылада для кашэння. *Се́на касі́лі каса́мі. Ён мяне́ і касу́ наўчы́ў клепа́ць*. Багданава. *Е́слі късá ні пъддае́цца клёпу, то късá харо́шъя, ні мя́ккъя. Суху́ю касу́ нъ кляпу́, пъзна́іш*. Леснікова. *Ко́сы і цяпе́р ёсць*. Вялікі Азярэцк. ◊ ПУПА́ЛА КАСА́ НА КА́МЕНЬ. Сутыкнуліся розныя непрымірымыя погляды, характары. *Пупа́ла късá на ка́мень – як аба́два сярдзі́тыя*. Серкуці.

□ *Касі́ късá, паку́ль ръса́, ръса́ дало́ў – касе́ц дамо́ў*. Запруддзе, Леснікова.

КАСА́ *ж.* Селязёнка. *Каса́, пе́чань і трыбу́х у ціля́ці*. Багданава. *Е́слі каса́ дліннная ў свінні́, то зіма́ дліннная, а калі́ пад кане́ц таўста́я – сне́гу бу́дзе мно́га* (прыкмета). Міцюкова.

КАСАВУ́РЫЦЦА *незак.* Касавурыцца, касіцца. *Касаву́рыцца – гэ́та як злуе́цца конь*. Рассвет.

КАСАГЛА́ЗЫ *прым.* Касавокі. *Касагла́зая наста́ўніца была́, у дварэ́ век ні жа́ла. Адзі́н быў касагла́зы, прэ́ццa на Казі́мера*. Нямойта.

КАСАГО́Р *м.* Касагор, схіл гары, пагорка. *Акра́с край ле́су, късаго́р быў*. Гарадок.

КАСАГО́РЫСТА *прысл.* Паката, няроўна. *Мо́жа дзе късаго́рыста, няро́ўна*. Каралевічы.

КАСАГО́РЫЦА *ж.* Касагор. *Ключува́я крыні́ца нъ късаго́рыцы*. Закур'е.

КАСАНУ́ЦЬ *зак.* Адзін раз махануць касой. *Ніхто́ ра́зу ні касану́ў, усё я*. Ульянавічы.

КАСА́Р *м.* Касец. *Късáр ко́сіць касо́й усё ле́та* [на няўдобіцы]. *Як късáр пъкіда́іць грыву пъ кале́на, то ка́жуць ба́бы, што кі́ну ў грыву, то прывяжы́ яго́ зъ я́йцы* [да грывы]. Леснікова.

КАСА́ТАР *м.* Гандляр. *Прыяжджа́юць з Масквы́ каса́тары, прыво́зяць касме́ціку з Масквы́*. Нямойта.

КАСА́Ч *м.* Касач (кветка). *Късачы́ цвіту́ць пад вакно́м*. Каралі.

КАСЕ́Ц *м.* Касец. *Ту́тацька касі́лі касцы́.* Партызаны. *Со́рак касцо́ў выхадзі́ла с каса́мі.* Сукрэмна.

КАСЁК-КАСЁК-КАСЁК *выкл.* Выгукі, якімі падзываюць каня. *Касёк-касёк, паймаю, бу́дзіш знаць.* Дольдзева.

КАСІ́ЦЬ *незак.* Касіць. *Касі́ пъ къна́вах, касі́ па куста́х, а я ж ні магу́ хадзі́ць.* Цясішча. *Як то́лькі ста́нем касі́ць, як ста́не дош ліць. Сваé ўча́сткі ко́самі ко́сюць.* Нямойта, Гарадок, Гарадзец. *Касі́ў с пълаві́ны* [дня?] *у па́на мужы́к.* Сянно. *Ба́бы ў нас дъ вайны́ ні касі́лі, а то́лькі мушчы́ны.* Закур’е. *Адзі́н ко́сіць, сем ляжы́ць, а як со́нца прыпячэ́ць, і пасле́дні ўцячэ́ць* (загадка). Запруддзе. ◊ ХОЦЬ КАСІ́ КАСО́Й. Вельмі шмат, процьма. *Лісі́чкі ў тым го́дзе касо́й касі́.* Вялікі Азярэцк.

□ *Дож не тады́ ідзе́ць, як про́сяць, але́ тады́, як ко́сяць.* Дольдзева, Чуцькі.

КАСМА́НЫ *прым.* Касматы. *Валасы́ късма́ныя, хо́дзюць.* Савінічы.

КАСМА́ТЫ *прым.* 1. Касматы, валасаты. *Кудла́ты, касма́ты, заро́с ужо́* [хлопец]. Багданава, Савінічы. 2. Аброслы поўсцю. *Быў кот такі́ късма́ты.* Вялікі Азярэцк. 3. Пакрыты мяккім пухам, варсісты. *Вуўнянка, у іх біряжкі́ късма́тыя, яе́ лу́піш.* Партызаны. КАСМА́ЦЕНЬКІ, КУСМА́ЦЕНЬКІ *памянш.* 1. Пушысты. *Такі́я харо́шыя късма́ценькія ко́цікі* [кацяняты]. Гарадзец. 2. Махнаты. *Трава́ кусма́ценькая, на другі́ яе́ бок як валачо́чкі па ёй, як валасе́нь прыклада́юць.* Леснікі. 3. Наварысты, густаваты. *Ма́ма ліла́ жы́дкъга це́ста ў по́ліўку, каб была́ касма́цінька, ні хълъста́я.* Партызаны.

КАСМА́ЦІЦЦА *незак.* Касмаціцца. *Ні късма́цілісі кро́сны, як вы́перыш пра́ннікъмі.* Закур’е.

КАСМАЦЦЁ *н. зб.* Касматы бок аўчыны. *Аўчы́ны касмаццём кла́лі ў дзе́шку, а мяздро́й уве́рх.* Неўгадава.

КАСМЫ́ЛЬ *м.* 1. Касматы, валасаты. *Які́ ты касмы́ль, късма́ты.* Савінічы. 2. Аброслы поўсцю. *Касмы́ль ты*! [на ката]. Багданава.

КАСНІ́К, КІСНІ́К *м.* Істужка. *Първа́лі ўсё пла́цце на каснікі́, парвём во – на ле́нты! Пла́цце, дзі́рка ў каго́ ё, шчас парвём на кіснікі́. Ю́лькі нябо́шчыцы първа́лі ўсё пла́цце нъ къснікі́.* Запруддзе. КАСНІЧО́К *памянш.* *Каснічо́к яке́й і зъвя́жуць, кап цяпле́й было́.* Гарадзец.

КАССЁ *н.* Кассё; дзяржанне ў касе. *Там къса́ біс късся́, прасі́ў, кап ты пъклі́па́ў.* Запруддзе. *Кассё е́та ў касы́.* Фасаўшчына. *Кассё з е́лкі дзе́лълі.* Леснікова, Манголія, Міцюкова.

КАСТАЛО́М *м.* Касталом (трава). *Кастало́м – высо́кая трава́, лі́сце шыро́кае, расце́ць і дзе ссо́ўваюць што, на шуме́тніках.* Вялікі Азярэцк.

КАСТАПРА́Ў *м.* Кастапраў. *Кастапра́ў та́я ба́бушка.* Розмыслава.

КАСТРА́, КАЙСТРА́ *ж.* Кастрыца. *Лён мя́лі – къстра́ высыпа́ецца. Къстра́ ўніз па́дала, калі́ мя́лі лён.* Рэчкі. *Нъ пътало́к нъця́гвалі кастру́, бума́гай засціла́лі. Кастра́ ляці́ць са льна, астае́цца ку́жаль. Кастры́ даду́ць, так іна́ ў Сібі́р дыляці́ць* [лёгкая, ветрам знясе]. Багданава. *Лён трапа́ць і кастра́ атлята́е, ляце́ла, хла́чкам атва́львалася.* Партызаны. *Лі́сця, апі́лкі, кастру́ сыпалі на столь.* Леснікова. *Тады́ ўбіра́ць ста́лі, калі́ кастра́ була́ з ільну́.* Вялікі Азярэцк. *Вы́трапіш лён, кастры́ не бу́дзе.* Гарадзец. *Зъгътъўля́юць лёд і кастро́й засы́пюць.* Нямойта. *Кайстру́ выкі́двалі, калі-не́будзь на ха́ту ўсы́плець.* Чуцькі. *Кайстро́й пътсціла́йім каро́ві.* Гарадок. КАСТРЫ́НКА *памянш.* *По́слі дра́чкі шчо́ткамі шчо́сывалі, нідзе́ ні кастры́нкі, блісці́ць, э́та ку́жаль.* Дольдзева.

КАСТРЫ́ЦА *ж.* Тое ж. *Кастры́ца з лёну, лісцё, кап не сухо́е наве́рх насціла́лі* [як крышу рабілі]. Леснікова. *Кастры́цу на ха́ту ўсы́пюць.* Чуцькі.

КАСТЫЛІ́ *мн.*, **КАКТЫ́ЛЬ** *м.* 1. Апора для чалавека пры хадзьбе; мыліца. *На кастыля́х ідзе́ць, атня́лі нагу́.* Гарадзец. *У той ха́ці і цяпе́р стаі́ць кактыль.* Закур’е. 2. Папярочныя планкі, які забіваюцца ў сцяну пры снаванні. *Кастылі́ ў сце́ну, гво́здзі, і снуе́м на сцяну́.* Апечкі.

КАСУ́ЛЯ *ж.* Казуля. *У нас вяду́цца за́йцы, бе́лкі, ваўкі́, харкі́, ла́скі, гърнъста́і, лі́сы, ры́сі, мядзве́дзі, ласі́, касу́лі, къбаны́.* Сянно.

КАСЦЕ́Р, **КАСЦЁР**, **КАСЦЯ́Р** *м.* Брыца, курынае проса. *Касцéр расцéць у жы́ці, калí зíмля́ няўдóбраная. Касцёр – плóскі*. Багданава. *На пóлі касцéр радзíў, жы́та дрэ́нная*. Баравікі. *Касцéр радзíў, дзе нíзкія мясцá*. Чуцькі. *Былí такíя нíскія палí, тады́ касцéр пърасцéць.* Каралі, Гарадок, Станюкі.

КАСЦЕ́Р, **КАСЦЯ́Р** *м.* Амецце, адходы пры абмалоце. *Касцéру гóлага дадýць, на вéцер пусцí. Éсці нíчóга ні былó, палýчыш касцярý. А хлеп ачы́шчаны, агýльны касцéр, нія́кая зірнá ні пъпъдáла, тóлькі касцéр*. Фасаўшчына. *Мы палучáлі жмéню касцéру. Завéцца касцéр, хýтшае дабрó!* Нямойта. *Касця́р – тыя атхóды, як ціпéр кóням аддаю́ць, што ў жóрнаў ня лéзе*. Багданава. *Касця́ру дзвéсце грам давáлі. Касця́ру давáлі, картóшкі на трудадзéнь. Касцéр адлітáець, крáска адлітáець, жы́та лóжыцца кругóм*. Дольдзева. *Хоць бы якóга касцярý далí*. Цясішча. *Дадýць касцярý, намéлеш, хлéба напячэ́ш і éлі*. Запруддзе. КАСЦЯРО́К *памянш*. *Харóшае далёка ляцíць, бліжэ́й касцярóк*. Гарадзец.

□ *Касцéр – хлéбу падмасцéр*. Розмыслава, Каралі.

КАСЦЁР, **КАЙСЦЁР** *м.* Вогнішча. *І Купáла былó: кастры́ палíлі*. Самсоны. *На пóле хадзíлі, палíлі кастры́ тут*. Гарадзец. *Кайстры́ ръсклáдъвалі*. Кішуроўшчына.

КАСЦЯ́НКІ *мн.* Касцяніцы (ягады). *У нас ё чарнíцы, сунíцы, бруснíцы, малíны, късця́нкі, журавíны, дурнíцы, жавíны*. Кавалі, Заазер’е, Сяргейкі.

КАСЦЯНЫ́ *прым.* 1. Моцны, крэпкі. *Бáіньку, ні лажы́ся с крáіньку, / А лажы́ся лі сцяны́, / Бýдзе зýбік касцяны́* (з дзіцячай калыханкі). Багданава. 2. Прыгатаваны з касцей жывёлы. *Як ёсць касцянáя мукá, сы́пюць у дабрó, не стáне кýрыца лíцца* [выліўкі несці]. Запруддзе.

КАСЦЯРА́ *ж.* Амецці; адходы пры малацьбе. *Нáда ш і с казнóй расшчытáцца, а тады́ табé ці касцяры́ ці шýмы якéй дадýць*. Заазер’е.

КАСЫ́ *прым.* Касы, касавокі. *Касáя янá, касэ́я вóчы*. Багданава. *Быў касы́ мушчы́на Дубінéц, калдýн*. Закур’е. *У пълажэ́нні, як глядзíш у шчэ́лъчку, то бýдуць дзéці касы́я* (павер’е). Чуцькі.

КАСЯ́К *м.* Касяк, вушак. *Стáвіцца късяк у вакнó і ў дзвéры таксáма. Касякí сам бáцька стáвіў*. Серкуці.

КАТА́ННЕ *н.* Катанне. *Э́та дзéці цяпéр такóя катáнне дзéлаюць зімóй*. Фасаўшчына.

КА́ТАР *м.* Гастрыт. *Бая́ўся гарáчы хлеб éсці – кáтар, гавары́ў, бýдзіць*. Чуцькі. КАТАРО́К *памянш*. *Катарóк прызнавáлі*. Партызаны.

КАТА́ЦЦА *незак.* Ездзіць. *Ілья́-прарóк па нéбу катáецца, а чым ягó там конь пітáецца*. Запруддзе.

КАТА́ЦЬ *незак.* 1. Вазіць. *Інá ўжэ знáіць, ён яé чáста кътáіць*. Буй. 2. Закатваць слоікі пры кансерваванні. *Сíзыя* [калібію абутую] *вáрым і кътáім* [на зіму ў слоікі]. Сяргейкі.

КАТЛЯ́К *м.* Кругляк; тоўстае кароткае палена дроў. *Рэ́залі дрóвы, насíла катлякí. Таўсты́, таўсты́ кътля́к, як пабíць яго*? Багданава. *Катлякóў мáшыну лéтась прывёз*. Нямойта. КАТЛЯЧО́К *памянш*. *Як катлячóк быў мáлец, круглавíдзенькі быў, усé чы́ста цягáлі на рукáх*. Партызаны.

КАТО́ВЫ *прым.* Каціны. *Такáя ягó дóля катóва: на пéчцы ляжáць*. Фасаўшчына.

КАТО́К *м.* Кола (у возе). *Для буцянá спецыя́льна катóк, бъранý нанóсяць*. Леснікова. *Там калéснікі жылí, каткí дзéлълі*. Жохава. *Каткí былí, як і цяпéр калёсы*. Карпавічы. *Мой і каткí нацягвáў, і плугí рабíў*. Цясішча, Багданава, Міцюкова.

КАТО́РЫ *займ.* 1. Каторы, які. *Бяры́, катóрую хóчъш*. Заазер’е. 2. Некаторы. *Стáрыя катóрыя пъсталíсі*. Серкуці.

КАТО́РЫ-НІБУ́ДЗЬ *займ.* Нехта, хтосьці. *І вянкí плялí катóрыя-нібýдзь*. Гарадзец.

КАТУ́ЛЬ, **КУТУ́Н** *м.* Кругляк, калода. *Атрэ́заў катýль таўсты́, як пабíць ягó*? Багданава. *Браўнó рэ́жуць на кутуны́*. Нямойта. КУТУЛЁК *памянш*. *Атрэ́жыш кутулёк і даўбéшку зрóбіш*. Багданава.

КАТУ́Х *м*. Цёмны, малы пакой або хата. *Мой кату́х тро́шачку лу́чшы, як яе́, а ніхто́ не по́йдзець. Мой кату́х тро́шачку лу́тша за твайго́ до́ма*. Нямойта. КУТУШО́К *памянш.* Адгароджанае месца ў гаспадарчым будынку. *У кутушо́к атсо́дзюць, тады́ по́юць* [цяляці]. Вялікі Азярэцк. *Яна́ ўро́члівая: у кутушо́к глянула* [мы гной вазілі], *цялёнка наза́ўтрава прырэ́залі*. Нямойта. *У кутушо́к іх падкі́нула*. Запруддзе.

КАТУ́ШАШНЫ *прым*. Шпулечны. *Кату́шышныя ні́ткі*. Багданава.

КАТУ́ШКА *ж*. Шпулька; дэталь калаўрота, на якую намотваюцца ніткі. *Хто заве́ шпу́лька, хто – кату́шка*. Каралі.

КАТЭ́З *м*. Катэдж. *Катэ́зы пастро́ілі, яны́ там жыву́ць*. Міцюкова.

КАЎБАСА́, **КІЛБАСА́**, **КЕЛБАСА́** *ж*. Каўбаса, кілбаса. *Каўба́сы – пярло́выя, грэ́чневыя крупы́, бу́льбы атці́снеш*. Марозаўка. *Ра́ньшы но́жым крышы́лі кілбасу́, на лыка кішку́ надзе́ніш і па́льцам то́ркаіш, піха́іш*. Вялікі Азярэцк. *Пърасёнка дзяржы́іш, то й кілбасу́ здзе́лъіш*. Неўгадава. *Кілбасы́, кура́ціны з магазі́на я ня ем, а ры́біну з'ем*. Чуцькі. *Кілбасы́ даставайце і е́шчэ*. Багданава, Галашчакіна. *Кілба́с сваі́х было́, мяса. Дае́ць дзе́ду па́ру келба́с*. Закур'е.

КАЎБЫ́Р *м*. Гарлач. *Ці каўбыр ці гърла́ч – то́е са́мъе*. Багданава.

КА́ЎКАЦЬ *незак*. 1. Мяўкаць (пра ката). *Кот ка́ўкаіць, як е́сьці захо́чыць, у ха́ту про́сіцца*. Станюкі, Гарадзец. 2. Ціўкаць (пра куранят). *Бу́дуць цыпля́ты ка́ўкаць, пішчэ́ць і пішчэ́ць*. Запруддзе.

КА́ЎКНУЦЬ *зак*. Пікнуць; падаць голас. *І жыць харашо́, і бага́тыя, здае́цца, лю́дзі, і каб ідзе́ хто ка́ўкнуў*! Самсоны. *Пе́лі мно́га, а ціпе́р ніхто́ ні ка́ўкніць. Пяю́ць ба́бы жніво́, а цяпе́р ніхто́ ні ка́ўкніць*. Каралі. *Чаго́ ж ён на тваю ма́тку да́жа не ка́ўкнець*. Вялікі Азярэцк.

КАЎНЕ́Р, **КУЎНЕ́Р** *м*. 1. Каўнер. *Што ты, ка́жуць, каўне́р ні зашпі́ліш*? *Цяпе́р варатні́к заву́ць*. Галашчакіна. *С куўняро́м шы́лі мушчы́нам руба́шкі*. Заазер'е. *Ра́ньшы каўне́р зва́ўся ў руба́шкі, у штана́х каўне́р то́жа*. Нямойта. *Каўне́р такі́ стаю́чы, і пла́нку вышыва́лі мушчы́нам, пылаце́нцы вышыва́лі*. Леснікі, Каралі. 2. Пояс. *У штаны́ на́да каўне́р ушыць. Каўне́р і ў ру́башкі*. Жохава. *Каўне́р на́да прышы́ць у штаны́*. Багданава.

КА́ФЛЯ, **КА́ХЛЯ** *ж*. Кафля. *Ка́фля, печ апкладаі́цца ка́фляй. Іна́ до́рага сто́іць*. Сукрэмна. *Шчыты́ с ка́флі, ка́фля бе́лінькъя, слі́зінькъя*. Запруддзе, Станюкі. *Акраша́лі ка́хляй печ, ка́хля ёсць, хто змажне́йшы*. Нямойта. *Ка́хлі выка́пывалі, стары́нныя, глі́няныя, бе́лінькія, па́ръньня с кірпіча́*. Багданава.

КАХА́НАЧКА *ж*. Танец. *Каха́начка – удваёх танцу́ем, удара́лі рука́мі*. Самсоны.

КАХА́ЦЦА *незак*. Кахацца. *На ігры́шчы ръзва́джваюцца, къха́юцца*. Вялікі Азярэцк.

КАХВАЙЧО́НКА *ж*. Фуфайка. *На́да ш було́ купі́ць къхвайчо́нку*. Мянюцева.

КАХ-КАХ-КАХ *выкл*. Гукі, якія перадаюць зумканне пчалінай маткі. *Адна́ ма́тка – ках-ках-ках, друга́я – вох-вох-вох*. Кляпчэва.

КАЦЕ́ЛКА, **КАЦЮ́ЛКА** *ж*. 1. Вал; прыстасаванне ў калодзежы, на якое накручваецца ланцуг. *У кало́дзісі ста́вюць во́чып, а ў нас тут здзе́лъна нъ каце́лку*. Міцюкова. 2. Сувой (пра палатно). *Паката́юць у каце́лкі палатно́*. Карпавічы. *Паката́юць у каце́лкі і ў тру́пкі палатно́*. Карпавічы. 3. Вязка круглай формы. *Цёрлі ў кацю́лкі лён*. Нямойта.

КАЦЕ́ЛКІ *мн*., **КАЦЕ́ЛАК** *м*. Брускі з колцамі, на якія падвешваюць ніты ў кроснах. *Каце́лкі, што зачапля́еш ніты́, увярху́ па́лкі, а за каце́лкі па́лкі*. Багданава. *У красна́х каце́лкі былі́. Як на по́наш усту́піш, каце́лак – круць*. Гарадзец. *Ніты́ да каце́лак прывя́зваліся*. Рэчкі. *Каце́лкі – ніты́ пъдвя́зываць*. Заазер'е, Сукрэмна. КАЦЕ́ЛАЧКІ *памянш*. *Каце́лачкі ве́шаеш, як тчэш*. Гарадзец.

КАЦЁЛ *м*. Чыгун. *У кацёл ку́рыцу пало́жыш, жы́ру наве́рх і ў печ, бу́дзе ту́шъньня ку́рыца*. Буй. *Вадзі́чка кіпячо́ная, кацёл стаі́ць*. Савінічы.

КА́ЦІК *м*. Кругляк, калода. *Ка́цік мятро́вы атраза́іш, убіва́іш сэрцаві́ну, і тады́ пъткладаі́ш, нажо́м рас, рас*. Жохава.

КАЦІ́ННЫ *прым*. Каціны. *Мы нъ каці́ннъй до́лі жывём*. Ракаў Засценак.

КАЦІ́ЦЦА *незак.* Каціцца. *Нарэ́жуць калясо́ў і кача́юць па́лкамі, яно́ ко́ціцца, ты яго́ адбіва́еш* [гульня]. Дольдзева.

КАЦІ́ЦЦА *незак.* Акочвацца (пра авечак). *У хадзя́йстве так учу́дзіць* [Іван Купала]: *аве́чкі ко́цяцца – нера́звітых нараджа́юць.* Дольдзева. *Аве́чкі дъва́й каці́цца – дво́е, тро́е.* Жохава.

КАЦІ́ЦЬ *незак.* 1. Перамяшчаць коцячы. *Каці́ла з гаро́ду да ха́ты, і хто б яе́ тушы́ў.* Цясішча. 2. Скручваць у трубку (пра палатно). *У тру́пкі не каці́ла палатно́.* Нямойта.

КАЦУБА́ТЫ *прым.* Даўганогі. *А, кацуба́ты тэй уцёк.* Дольдзева.

КАЦЮ́Х *м.* 1. Кругляк, калода. *Кацю́х – кусо́к дзе́ръва атрэ́жуць, ацёшуць, во зътарану́ць дзве́ры.* Гарадзец. КУЦЮ́ШКА *ж. памянш.* *Куцю́шкамі прывёс* [дровы], *пабі́ць на́да то́лькі.* Багданава. 2. Рулон (пра сена). *Кацюхі́ е́тые дзень цяга́лі.* Партызаны.

КАЦЯЛО́К *м.* Кацялок. *Такі́ къцяло́к надзе́лі на трубу́, штоп красіве́й было́.* Марозаўка. *Дава́й кацяло́к со́ллі.* Міцюкова.

КАЦЯНЁНАК *м.* Кацяня. *А ці ні Лі́зін къцянёнак е́ты*? Багданава. *Кацянёнак быў малы́, дак кры́сы з'е́лі.* Ульянавічы.

КАЦЯ́ЦІНЫ *прым.* Каціны. *Ка́жуць, што там шкуры́нку къця́ціну дъ нагі́* [прывязваюць і гэта абараняе ад змей – у Сібіры]. Леснікова.

КАЧА́ЛКІ *мн.* Качалкі; прыстасаванне для разгладжвання, качання бялізны. *У кача́лкі кача́лі бяллё, я іх і ні выкіда́ю. Ёй ужо́ ду́жа мно́га гадо́ў, е́тай кача́лкі.* Каралі. *У кача́лкі кача́лі, кру́глая така́я і пло́ская з зуба́мі.* Багданава. *Къча́лкъмі пъкъча́іш сваё, то мя́кінька, блішчы́ць* [пра тое, што лепш імі палатно качаць]. Галашчакіна. *На кача́лкі такі́я дзірвя́нныя кача́іш, кача́іш* [скуты]. Багданава. *А гэ́ту кача́лку дзе́ці не́дзе знеслі́.* Вялікі Азярэцк.

КАЧА́Н *м.* 1. Галоўка капусты. *Къчаны́ ра́дам на ніз у бо́чку нъклада́ем.* Вялікі Азярэцк. 2. *перан.* Клубок вос. *Як па́сціла каро́ў, нашлі́ къча́н зві́ты о́саў. О́сы ў дырачку ўла́зіюць.* Партызаны. ◊ СТРЫ́ГЧЫСЯ НА КАЧАНА́. Налыса. *Хоць ты на къчъна́ стрыжсы́ся.* Нямойта.

КАЧА́ННЕ *н. зб.* Качаны. *Кача́нне кладу́ць: рад капу́сты, рад кача́ння.* Запруддзе. *Насячэ́ш кары́та кача́ння і з'ядалі каро́вы.* Закур'е. *Ве́йся, раса́да, у кача́нне, дачня́ до́лечка – з венча́ння* (з песні). Чуцькі.

КАЧАРГА́ *ж.* 1. Качарга. *Качарго́й зачапі́ў бу́лку і вы́цяг.* Чуцькі. *Узяла́ качаргу́ і пор у вужа́ку. Къчарга́ на качарэ́жніку. А ба́ба за ім – з качарго́й.* Багданава. *Купі́ла ба́ба къчаргу́ жар выга́рнъвъць.* Заазер'е. *С таптуно́м стаі́ш, а ззаду йдзеш і б'еш, і б'еш къчарго́ю і ў тапту́н зъганя́іш.* Фасаўшчына, Дольдзева, Турава, Дуброўкі, Закур'е. 2. *перан. абраз.* Пра старую нязграбную жанчыну. *Съста́рылісі дзве къчаргі́ і нікаму́ ні на́да. Къчърга́ ты ста́ръя*! Чуцькі, Заазер'е. 3. *экспр.* Вінтоўка. *А ма́ма нъ яго́ гаво́рыць: на што ты гэ́ту къчаргу́ вълачэ́ш на печ*? Серкуці.

КАЧАРЫ́ГА *ж.* Храпка. *Качары́га адна́, а лі́сту не́ту* [на капусце]. Карпавічы.

КАЧАРЫ́ЖКА *ж.* Тое ж. *Як зрэ́жуць кача́н – качары́жка на по́лі.* Розмыслава.

КАЧАРЭ́ЖНІК, **КАЧЭ́РЖНІК** *м.* Качарэжнік. *Къчарэ́жнік – дзе къчарга́, чъпяла́, ві́лкі.* Багданава. *У качэ́ржніку – ві́лкі.* Леснікова. *Навя́жыш на па́лку* [памяло], *яно́ стаі́ць у качарэ́жніку.* Каралі. *Къчарэ́жнік тады́ звя́жуць вяро́ўкай ці палаце́нцам, кап вы́свутуў дзе́ўку* (прыкмета). Вялікі Азярэцк. *У къчарэ́жніку стъя́ла чъпіла́ з бяро́завым чъпяльні́шчам, і гром даў пу бяро́зъвъму чъпяльні́шчу і ў дзве́ры вы́каціўся.* Ракаў Засценак. *Качарэ́жнік кала пе́чы, там і качарга́, там і ві́лкі.* Алексінічы, Дольдзева, Рэчкі, Сукрэмна, Фасаўшчына, Неўгадава.

КАЧА́ЦЦА *незак.* 1. Пераварочвацца з боку на бок (пра чалавека, жывёлу). *Кача́юся, кача́юся – і засну́.* Партызаны. *На ўсю сцяну́ пол сдзе́лаюць і ўсе къча́юцца. Дажы́нкі былі́, вянкі́ ві́лі, а па іх къча́лісі.* Багданава. *Тры дні пад сто́гам кача́ўся, дамо́ў не прыхадзі́ў, так напаі́ла яго́ самаго́нкай.* Нямойта. *Кот къча́іцца нъ ціплату́* (прыкмета). Чуцькі. 2. Хварэць. *Тро́ху с сэ́рцам кача́лася, хадзі́ла на ўко́лы.* Партызаны. 3. Гадаваць (пра жывёлу). *На́да было́ больш узя́ць свінёнкаў, хай ба кача́ліс, дзе́цям на́да.* Запруддзе.

КАЧА́ЦЬ *незак.* 1. Качаць. *Нарэ́жуць калясо́ў і кача́юць па́лкамі, яно́ ко́ціцца, ты яго́ адбіва́еш.* Дольдзева. 2. Калыхаць, усыпляць дзіця. *Адно́й наго́й кача́еш* [дзіця], *друго́й пра́сніцу кру́ціш.* Багданава. *А тады́ ўжо былі́ калы́скі такі́я, стъя́лі на палу́, мо́жна было́ къча́ць.* Запруддзе. 3. Скручваць. *І вы́сушыш, і тады́ ўжо ў тру́бку кача́лі* [скуты]. Багданава.

КАЧУ́ЛКА, **КАЧО́ЛКА** *ж.* 1. Каток; драўляны кругляк, якім трамбуюць зямлю, гліну. *Трамбо́ўкі такі́я, качу́лкі дзе́лалі, трамбува́лі глі́ну ро́ўнінька.* Нямойта. *Качу́лкі былі́ тры ў Э́дзі.* Фасаўшчына. 2. Вал; прыстасаванне ў калодзежы, на якое накручваецца ланцуг. *Дзе́лаюць крышу* [у калодзежы], *дзве́рку, ру́чку, качо́лку, цэп, вядро́.* Багданава. КАЧУ́ЛАЧКА *памянш.* *Качу́лачкі дзірвя́нныя ста́віў, у мурлы́гу гуля́лі.* Дольдзева.

КА́ША *ж.* Каша. *Упяро́т ка́шу варылі, ка́шу сабіра́лі с трох калёд і дъва́лі скату́.* Багданава. ○ БУЛЬБЯ́НАЯ КА́ША. Страва з тоўчанай варанай бульбы; пюрэ. *Дасць ка́шы бульбя́най, яна́ падхо́дзіць, як дро́жжы.* Дольдзева. *Бу́льбу патаўку́ць, ма́ку ўсыпюць і ў печ – ка́ша з ма́кам.* Гарадзец.

□ *Ка́шу ма́слам не спо́рціш.* Вялікі Азярэцк. □ *Куле́ш і ка́ша – гэ́та не ва́ша, а рабо́та ва́ша.* Запруддзе.

КАШАЛА́ПЫ *прым.* Касалапы. *І чълаве́к жа быва́іць къшъла́пы, калі́ но́гі так у ку́чу.* Буй. *Къшъла́пый, калі́ наскі́ ўнутр, но́гі крывэ́я тро́шку. У тако́га чълаве́ка ступні́ біс пад'ёма.* Сянно. *Къшъла́пыя пяткі ўрозь, а наскі́ ўку́чу.* Самсоны.

КАШАЛЁК *м.* Кашалёк. *За ту́ю гармо́нь адда́ў усі́ гро́шы з къшалько́м.* Сянно.

КА́ШАЛЬ *м.* Кашаль. *Ка́шаль, ну, забіва́ў на нет.* Буй. *Ка́шаль, халера, задра́ла. Каб табе́ ка́шаль гру́дзі адбі́ў* (праклён). Запруддзе. *Мац-і-ма́чаха ат ка́шлю.* Леснікова. *Ка́шъль быў і с кро́ўю, ажны́ чо́рныя кроў.* Галашчакіна.

КАШЛЯНУ́ЦЬ *зак.* Кашлянуць. *Каб дым праз руба́шку рабёнку прайшо́ў і каб кашляну́ў, тады́ пале́пшаіць.* Партызаны.

КА́ШЛЯЦЬ, **КАШЛЯ́ЦЬ** *незак.* Кашляць. *Як устае́ць, дык ён къшля́іць, къшля́іць. Прасты́ў ды ка́шляіць.* Багданава. *Хво́ры, кашля́ець, мёд усё п'еіць.* Вялікі Азярэцк. *Я ж ужэ́ ста́рэя, трэ́ба і кашля́ць.* Чуцькі. *Къшля́іць пърасёнак.* Нямойта.

КАШНЕ́ *н. нескл.* Кашнэ. *Кашне́ з маціp'я́ла шылі куплёнага.* Буй.

КАШО́ЛКА *ж.* Кашолка. *Пле́ціная кашо́лка з шыро́кага лы́ка для я́гат. Для бу́льбы – з лазы́.* Запруддзе. *Я́гъды бяру́ць у кашо́лкі.* Дольдзева, Савінічы.

КАШТА́Н *м.* Каштан. *Пат гэ́тым къштано́м пъсядзі́м. Кашта́ны ні даю́ць я́гадам спець.* Марозаўка. *Къшта́ны расту́ць у дзярэ́ўні.* Кішуроўшчына.

КАШУ́ЛЬКА *ж.* Кашуля. *Кашу́льку дае́ць – крэ́пка кляне́ць: каб ты гэ́ту ні знасі́ла, / Каб ты бо́лі ні прасі́ла* (з песні). Буй.

КАШЭ́ЛЬ *м.* Кашалёк. *У старых людзе́й – гэ́та кашэ́ль.* Савінічы.

КВА́КАЦЬ *незак.* Кракаць. *Ву́ткі ква́каюць.* Багданава.

КВАКТА́ЦЬ *незак.* Квактаць (пра курэй). *У мяне́ адна́ квакта́ла, прапа́ла. Квакта́ла адна́ ку́рыца, ці не ашале́ла* [так рана]. Партызаны. *Іна́ кво́кчыць, сядзі́ць, ні нясе́цца, хо́дзіць, я́йца ні нясе́ць.* Станюкі. *Кво́кчуць ку́ры, а цыпля́т не хо́чуць высе́джваць.* Чуцькі, Апечкі.

КВАКТА́ЦЬ, **КВАКЧА́ЦЬ** *зак.* Квакаць. *Квакча́ць лягу́шкі – не мо́жна засну́ць. Як раста́нець снех, квакча́ць лягу́шкі, ноч ня мо́жна засну́ць, паку́ль ву́ткі ні падні́муцца.* Каралі. *Лягу́шкі кво́кчуць.* Гарадзец.

КВАКУ́ШКА *ж.* Жаба. *Там пачу́іш і сълъу́я́, і кваку́шку, і гулуба́ ляснóга.* Запруддзе.

КВА́РТА *ж.* 1. Даўнейшая мера вадкіх і сыпкіх рэчываў. *Ква́рта чэцьвярто́вая. Пяць кварт налі́ла́.* Фасаўшчына. *Ква́рту сёння мо́жна вы́піць.* Вялікі Азярэцк. 2. Кубак, конаўка, кружка. *Ква́рта – кру́шка така́я.* Дольдзева. *Ква́ртачкі ме́дныя былі́, ква́рты.* Каралі. *Ква́рты ра́ньшы былі́, ваду́ пілі́.* Багданава. *Та́та і мы ку́бак ваду́ піць называ́лі ква́ртай.* Серкуці. КВА́РТАЧКА *памянш.* *Ква́ртачкі ме́дныя былі́, ква́рты.* Каралі.

КВАС *м.* Квас. *Атхо́ды ат мукі́ заме́шываюць, пяку́ць праснакі́, каб сухі́ быў. У дзе́жку вады́ залі́ваюць, цаліко́м праснак, як ні бальшы́ і кі́сніць. Ча́раз дні тры пілі́ хле́бны*

квас. Манголія. *Хлеб сушы́лі аш патпа́ліцца, вады́ налiéш, смаро́дніку ўкі́неш і хлеб укі́неш, і кі́снець усе́ ра́зам – і квас*. Вялікі Азярэцк. *Квас у бо́чкі зліва́лі*. Цясішча.

КВАСАЛЁЎНІК *м. зб.* Сцябліны фасолі. *Рэ́ска – і квасалёўнік, і бабо́ўнік, рэ́залі і каро́вам дава́лі*. Гарадзец.

КВА́СІЦЬ *незак*. 1. Квасіць; дабаўляць кіслаты ў страву. *Ква́сілі муку́ ржану́ю, як хлеб пяклі́*. Партызаны, Марозаўка. *Як на бяллі́* [менструацыя], *ква́сіць не́льга капу́сту* (прыкмета). Запруддзе. *Ква́сілі бо́чкі ква́су ў пост*. Цясішча. 2. Паставіць кіснуць. *Ні хачу́ малако́ ква́сіць, як скква́сім – вяршо́к ня ду́жа бальшы́*. Марозаўка.

КВАСО́ЛЬ, **ФАСО́ЛЬ** *м.* 1. Фасоля (расліна). *Боп с ква́солем бъльша́я ра́зніца. Квасо́ль бе́ленькі стъра́есся садзі́ць*. Гарадзец. *Хто цыбу́лю, хто квасо́ль са́дзіць*. Багданава. *Тэ́я гады́ я квасо́ль садзі́ла*. Ракаў Засценак. *Квасо́ль не ўзышо́ў*. Кавалі. *Квасо́ль мо́жа хто і са́дзіць, а я не саджу́*. Закур'е. *Фасо́ль ёсь, ён ро́дзіць у нас.* Гарадзец. 2. Зерне фасолі. *Суп с квасо́лям вару́*. Запруддзе. *Квасо́ль ты не́шта вы́нісла*. Вялікі Азярэцк.

КВАСО́ЛЬНІК *м.* Суп з фасолі. *Квасо́льнік с квасо́лі*. Савінічы.

КВАСО́ЛЬНІКАВЫ *прым*. Які адносіцца, належыць фасолі. *Квасо́льнікавае ме́ста*. Жохава.

КВАСО́ЛЯ, **ФАСО́ЛЯ** *ж*. Фасоля. *Квасо́ля, гуркі́ – усё счарне́ла*. Партызаны. *Квасо́ля на лясе́ расце́ць*. Жохава. *Квасо́лю не саджу́, абрабатываць усе́ на́да*. Закур'е. *Фасо́ль садзі́ла, бурачкі́ і боп*. Запруддзе. *Фасо́лі пасадзі́ла, памідо́раў ле́шку.* Партызаны.

КВАСЬ *ж*. Кіслата, закваска. *Называ́лася це́ста, там квась была́ ў хле́бі, ён такі́ патхо́дзіць, ры́хлы дзе́лаіцца*. Вялікі Азярэцк. *Ці харо́шая квась у хле́бі? Рашчы́ну астаўля́лі, што́бы квась была́. Ці харо́шъя квась у цябе́ ў хлеб? У аднэ́й ходзя́йкі тъка́я квась, у другэ́й – друга́я*. Дольдзева. *Каб квась была́* [у дзежцы], *вы́параш, вы́маеш, прасу́шыш, цыбу́ляй патро́ш кле́пкі*. Міцюкова. *Квась рэ́ская* [у саладухі], *з бу́льбай ем*. Багданава.

КВАСЬ *м*. Тое ж. *Скарынак падпа́ліш – квась жо́ўценькі.* Міцюкова.

КВАЦЕ́РА, **КВАРЦЕ́РА**, **КВАРЦІ́РА** *ж*. Кватэра. *Ці ско́ра та́я кваце́ра*? Запруддзе. *Кварце́ра ў яго́ казённая*. Партызаны. *Ён нас у кварці́ру заво́дзіць*. Багданава.

КВАЧ *м*. Квач, скрутак. *Квач с тра́пкі здзе́лаіць, шару́іць сце́ны*. Запруддзе.

КВА́ШАНІНА *ж.* Халадзец, студзень. *Ква́шаніну вары́лі з ног, разалье́ць у мі́ску, засты́ніць. Ква́шаніну вары́лі з касце́й і ног*. Гарадзец.

КВА́ШАНЫ *прым.* 1. Кіслы. *Ква́шэная капу́ста*. Міцюкова. 2. Які прызначаны для квашання. *Дзе́шка ква́шаная, учы́ніш на́нач, ме́сіш, пераки́даеш на лапа́ту – і ў печ*. Сукрэмна.

КВЕ́ТКА *ж*. Кветка. *То́ркаюць кве́ткі като́ры, а я ні сажу́*. Серкуці.

КВІРКНУ́ЦЦА *зак*. Паклапаціцца, падбаць пра сябе. *А іна́ сем ме́сіцаў у пълажэ́нні, а ні квіркну́лася*. Нямойта.

КВІТ *м*. Канец. *Як се́рца слабо́е, тады́ квіт чалаве́ку*. Заазер'е.

КВІТО́К *м.* 1. Талон. *Далі́ мне квіто́к на ранге́н*. Ульянавічы. 2. Квітанцыя. *Бра́лі квіткі́, по́йдзіш к па́ну, запло́ціш за яго́, тады́ по́йдзіш у я́гады*. Мяцюцева.

КВО́ЛЫ *прым.* 1. Слабы. *Кво́лыя індзюкі́, не́як э́та ўрэ́мя лі́сы не хо́дзюць, не хвата́юць іх*. Латыгаль. *Булі́ гу́сі-ле́бядзі, пъбая́лісі гэ́ты гот хо́ладу і кво́лыя*. Вялікі Азярэцк. КВО́ЛЕНЬКІ *памянш.* Хваравіты. *Дзе́вачка кво́ленькая*. Манголія. 2. Ломкі, крохкі. *Сураве́жы, яны́ кво́лыі* [ламаюцца].

КВО́ХАЦЬ *зак*. Квактаць. *Ку́рыца кво́хъіць*. Каралевічы.

КВО́ЧКА *ж. перан.* Пра жанчыну, якая куляецца з адной нагі на другую. *Бе́гла, як кво́чка та́я*. Чуцькі.

КЕ́ЛІХ *м*. Чарка. *Е́та ш ке́ліх, ча́рка на но́шках і біз но́жак*. Алексінічы. *Ке́ліх на но́шках*. Нямойта. *А ке́ліхі ге́та куплёные былі́*. Буй. КЕ́ЛІШАК *памянш. Ке́лішак – э́та мале́нькі, грам шэсьдзеся́т. Ке́лішак ма́ленькі, на но́шкі*. Дольдзева.

КЕ́ЛЬМА, **КЕ́ЛЬНЯ** *ж.* Кельма; прылада ў выглядзе трохвугольнай лапаткі для набірання і нанясення раствору на мур. *Яго́ныя ке́льмы ў іх.* Савінічы. *Ке́льня ў мъляра́, като́ры шчыкату́рыць дъма́, пе́чкі.* Запруддзе.

КЕ́ПІКІ *толькі мн.* Кпіны. *Ке́пікі – гэ́та сьмяя́цца нът табо́й.* Савінічы.

КЕ́ПСКІ *прым.* Дрэнны. *Сама́ хоць ке́пская, але́ даб'ю́ся чаго́ на́да.* Партызаны, Савінічы.

КІ́БІС, **КІ́БУС**, **ЧЫ́БІС** *м.* 1. Кнігаўка. *Кі́біс называ́лі, на зямле́ ку́пінка, я́мачку вы́капаіць, сдзе́лаіць, яны́ крыча́ць.* Леснікова. *Прылíта́юць буця́н, скварцы́, жа́въръньк, кі́бісы – кні́гаўкі называ́юцца.* Вялікі Азярэцк. *Кі́бусуў ня чу́тна цяпе́р. Кі́бусы ёсці, і так ма́ла.* Багданава. *Кі́бус па по́лю ёсь, кігі́-кігі́* [крычыць]. Сянно. 2. *перан.* Пра цыбатага чалавека. *Як цыба́ты чалаве́к, ка́жуць: кі́біс і чы́біс ён.* Нямойта.

КІВА́ЦЦА *незак.* Хістацца (пра падлогу). *Ужо́ і пол сеў, уні́з ківа́ецца.* Рэчкі.

КІ́ГАЎКА, **КІГО́ЎКА** *ж.* Кнігаўка. *Кі́гаўка сквярці́ся ста́не.* Буй. *Кі́гаўкі на по́лі выво́дзяцца.* Латыгаль. *Кіго́ўкі, курупа́ткі былі́.* Цясішча.

КІГІ́КАЎКА, **КІГІ́КУЎКА** *ж.* Тое ж. *Кігі́каўка па бало́тах бо́льшу часць, а чалаве́ка як уві́дзіць, бу́дзе над чалаве́кам круці́цца і крыча́ць.* Ракаў Засценак. *Кігі́каўка ма́лінькая: піць-піць-так.* Нямойта. *Кігі́куўка чуба́тья ска́чыць і ўсё кі́-гі, кі́-гі.* Сукрэмна.

КІ-ГІ́, **КНІ-ГІ́** *выкл.* Гукі, якія выдае птушка кнігаўка. *Кігі́чкі ўсе кі-гі́, кні-гі́ ў бало́це.* Розмыслава.

КІГІ́ЧКА *ж.* Кнігаўка. *Кігі́чка па по́лю, паблі́зу ат бало́та. Ідзе́ш, яны праважа́юць кіло́метра два, зна́еш, што гняздо́ там.* Розмыслава. *Кігі́чка на по́лі на зямле́ гняздо́ дзе́лаіць, сабярэ́ць нямно́жачка карэ́ння.* Міцюкова. *Кігі́чкі ня лю́бяць, калі́ лю́дзі, крыча́ць. Лі́сы за і́мі ахо́ціліся.* Леснікова.

КІ́ДАЦЦА, **КІДА́ЦЦА** *незак.* 1. Нападаць, накідвацца на каго-н. *Сві́нні* [дзікія] *ні на ко́га ня кі́далісі.* Багданава. 2. Аддаваць, калоць (пра боль). *Ні так мне боль кі́даецца, спакайне́й засну́.* Нямойта. ◊ КІДА́ЦЦА ЯК РЫ́БА АБ ЛЁТ. Без выніку і плёну намагацца, старацца, шукаючы выйсце з бядоты. *Кіда́юся, кіда́юся як рыба аб лёт.* Багданава.

КІ́ДАЦЬ, **КІДА́ЦЬ** *незак.* 1. Кідаць, шпурляць што-н. *І мы кіда́лі вянкі́, кано́плі віза́лі.* Нямойта. *Ні кіда́йця ў ваду́*! Сянно. 2. Пакідаць. *Яшчэ́ по́йдзіць* [на работу], *дзяце́й гэ́тых кі́нець.* Заазер'е. *А ту́ю ку́клу кіда́ем на по́ле, кап к нале́ццю ўжэ ўража́й быў.* Багданава. *Кі́нулі ко́ній, а са́мі ў дзярэ́ўню. Кі́нъла іх ку́рыца і пъшла́.* Запруддзе. КІДЗЕ́ЛЬ. Хутка кінуць. *Звя́жуць сноп лёну і кідзе́ль у машы́ну.* Чуцькі. 3. Уводзіць аснову ў бёрда, ніт. *У бёрда кіда́еш ве́чар.* Апечкі. ◊ КІДА́ЦЬ У ДЭ́СІКІ (ПАЎДЭ́СІКІ). Уводзіць 10 пасмаў (і іншую колькасць) у бёрда. *Кі́даюць у дэ́сікі, паўдэ́сікі* [як ткуць]. Гарадзец. ◊ КІ́ДАЦЬ НА КА́РТЫ. Варажыць. *Я кі́дала ў іх* [цыганак] *на ка́рты.* Заазер'е.

КІЁК *м.* Кіёк. *Вон с кійко́м пашла́.* Марозаўка. *Кійка́ вазьму́, лазі́ну яку́ю вазьму́ і за ім.* Партызаны. *Мне сты́дна, я ш так ні магу́ іці́, мне кіёк на́да. Яны́ падбягу́ць, а я с кійко́м сяжу́.* Гарадзец. *Яна́ пагля́дзе́ла, што я на кійку́, не хаце́ла ў ге́тую пъла́ту кла́сці. На кійка́ апіра́юся.* Нямойта. *Дубе́ц то́ўсты, як кіёк.* Галашчакіна, Запруддзе, Кішуроўшчына. КІЁЧАК *памянш.* *Пада́сць яму́* [дзеду] *кіёчак, такі́ до́бры мальчанёнак.* Запруддзе. *А тады́ ўку́сны э́ты кіёчак ссаць* [з муравейніка]. Савінічы. *Іна́ с кіёчкам хо́дзіць.* Нямойта. КІЁЧАЧАК *памянш.* *Ой, вісна́, красна́, што ты нам прыніcла́? / Малады́м дзе́вачкам – па вяно́чачку, / Малады́м жо́начкам – па сыно́чачку, / Стары́м ба́бачкам – па кіёчачку* (з песні). Чуцькі.

КІЁСАК *м.* Кіёск. *Ці рабо́тъіць там кіёсък*? Сянно.

КІЙ *м.* Кій. *Што ты ў ста́рца кія́ адбіра́еш*? Багданава.

КІЛА́ *ж.* Нарасць на капусце. *Дзе капу́ста на мо́крым ме́сце сядзі́ць, яна́ с кіло́й.* Розмыслава.

КІЛІ́ШАК *м.* Чарка. *Кілі́шкі былі́ съмаго́нку піць.* Леснікова. *Кілі́шкі, кілі́шачкі былі́. Налі́ мне там кілі́шычък адзі́н.* Запруддзе. *Былі́ кілі́шкі, біз но́шкі.* Вялікі Азярэцк. *Гэ́ташкія кілі́шкі былі́.* Закур'е. КІЛІ́ШАЧАК *памянш.* *Бува́лышныя лю́дзі кілі́шъчък вып'я і до.* Цясішча.

КІЛО́МЕТР *м.* Кіламетр. *А мы ш за тры кіло́метры хадзі́лі на рабо́ту*. Заазер’е.

КІЛУ́Н *м.* Кныр. *З яйцъмі – е́та свіння-кілу́н*. Багданава.

КІ́ЛЬЯ *н. зб.* Прадаўгаватыя адросткі на капусце. *Капу́ста пайшла́ ў кі́лья*. Розмыслава.

КІНДЗЮ́К *м.* 1. Страўнік. *Кіндзю́к у жывату́*. Фасаўшчына. 2. Начынены мясам свіны страўнік. *Кіндзю́к – с са́ла, мя́са, на́да тро́шачкі падварыц́ь і ў ма́рлю палажу́, звяжу́ і дну́шкай націска́ю і пат ка́мень. Пажа́раем у чугунку́, кіндзю́к наклада́ем*. Жохава. *Мя́са кладу́ць у кіндзю́к і падве́шваюць*. Парэчча. *Яго́ ш абрэ́жыш, кілбасу́ здзе́лаіш, кіндзю́к здзе́лаіш. Кіндзю́к – мя́са, прыпра́ва, к ле́ту яго́ блюду́ць*. Багданава. *Трабу́х начы́неш – гэ́та ўжо кіндзю́к*. Савінічы. *Кіндзю́к набіва́ем мя́сам*. Мянюцева, Леснікова. 3. Начынены мясам мачавы пузыр. *Кіндзю́к – мя́са кладу́ць у мачавы́ пузы́р, дзі́рачку со́лем засы́плю і зашы́ю*. Парэчча. *Кіндзю́к – гэ́та сцуля́ начы́нюць і надума́юць яго́*. Алексінічы.

КІ́НУЦЦА, **КІ́НАЦЦА** *зак.* 1. Спусціцца. *Паву́к, як нъ плахо́я, то кі́ніцца ўніс* [калі да яго звяртаюцца ў час спускання на павуціне і хочуць даведацца аб якой навіне, ён дае знаць (павер’е)]. Сукрэмна. 2. Разысціся. *Мы с сястро́й кі́нуліся, разбе́гліся ў ро́зныя бакі́*. Запруддзе. 3. Раптоўна ахопліваць. *У плячо́ боль кі́нулася*. Нямойта. 4. Пайсці. *Куда́ ні кі́нься – халасцякі́, разлу́чнікі. Куды́ кі́нацца? І там, і там пяю́ць*. Партызаны.

КІ́НУЦЬ *зак.* 1. Шпурнуць. *Во й кі́нулі пат са́мы нос*. Запруддзе. 2. Пакінуць, аставіць. *Ма́тка мълъка́ нам кі́ніць* [паставіць у місцы на падлозе]. Алексінічы. *Гале́нь кі́ніш* [паставіш ля хаты], *а съба́кі сця́гнуць і нъ сусе́дуў двор зъця́гнуць. Каму́ ш іна́ кі́ніць усё*. Багданава. 3. Пакінуць без нагляду. *Кі́нъла дзіця́ і пъшла́ ў я́гъды*. Міцюкова. *Як жа дзіцёнка свайго́ кі́нацъ*. Ульянавічы. 4. Перастаць займацца чым-н. *Кі́нъла рабі́ць, то грыбо́ў ні ста́ла. Не́кълі было́ хадзі́ць у грыбы́. Іна́ мяне́ кі́нула ў ха́це*. Міцюкова. *Гле́дзя на мяне́ і другі́я ба́бы кі́налі па́рыцца*. Нямойта. 5. Раскінуць. *Пъд бяро́замі кі́нуў пъла́тку*. Заазер’е. ◊ КІ́НУЦЬ НА КА́РТЫ. Паваражыць. *Цётычка, кі́ньця нъ ка́рты, укра́лі кън́я*. Міцюкова. ◊ НІ КІ́НУЦЬ У ГРАЗЬ ЛІЦО́М. Апраўдаць надзеі, спадзяванні. *І ге́ты дзе́вер у гразь ні кі́нець ліцо́м*. Партызаны.

□ *Зза́ду кінь – зно́йдзеш напе́раду*. Запруддзе. □ *Напе́рат кі́неш, а зза́дзі на́йдзеш*. Багданава, Запруддзе, Фасаўшчына. □ *Напяро́д кінь – зза́ду зна́йдзіш*. Івоні.

КІ́ПЦІ *мн.* Кіпцюры. *Кі́пці вялі́кія ў каршуна́*. Закур’е.

КІПЦЮРЫ́, **КУПЦЮ́РЫ**, **КАПЦЮРЫ́** *мн.* 1. Кіпцюры. *Каро́ва малака́ ні дась, ла́ска яе́ кіпцюра́мі дзярэ́ць*. Партызаны. *Купцюры́ – дык яны́ ш у ка́жнай*. Вялікі Азярэцк. *Дзяру́ць купцюра́мі ле́хі*. Розмыслава. *Ла́ска купцюра́мі дзярэ́ць каро́ве па спіне́*. Партызаны, Чуцькі. *Купцюры́ бальшэ́я ў мядзьве́дзя*. Вялікі Азярэцк. *Капцюры́ на нага́х у ку́рыцы*. Буй. *Сядзі́ць, капцюра́мі дзярэ́ць*. Гарадзец, Багданава. 2. Ногці. *Купцюры́ абрэ́ж*! Запруддзе.

КІПЯЧО́НЫ *прым.* Кіпячоны. *Кіпячо́ная ва́да шчыта́ецца ні жыва́я*. Каралевічы.

КІРАВА́ЦЬ *зак.* Кіраваць, упраўляць кім-, чым-н. *Кіръва́ць канём на́да*. Гарадзец. *Кіру́е* [плытом], *упе́радзе стаі́ць*. Фасаўшчына.

КІРМА́Ш *м.* 1. Прастольнае свята пры царкве, касцёле. *Не́як хадзі́лі на кірма́ш, у цэ́ркву. На Узнясе́ння тады́ сабіра́ліся на кірма́ш. На ка́ждам пра́знік уе́здзілі на кірма́ш, на Пятро́, на Тро́іца*. Карпавічы. *Кірмашы́ былі́ каля цэ́ркваў. Пънъвязу́ць усяго́ на кірма́ш*. Вялікі Азярэцк. *У Улля́нъвічы на кірма́ш хадзі́лі на Вънясе́ння*. Мянюцева. *Кра́сна пя́тніца ў Вяліко́дную нядзе́лю. Тады́ кірма́ш у Смылля́нах*. Міцюкова. *У ка́ждуй цэ́ркві былі́ сваé кірма́шы*. Ульянавічы. *Як у нас у Машчо́нах была́ цэ́рква, так кірма́ш быў, на Прачысту на э́ту*. Самсоны. *На кірма́ш хадзі́лі, дзе цэ́рквы былі́*. Цясішча. *Кірма́ш зва́лі, усё было́, як свя́та – Тро́іца, Прачы́стая*. Заазер’е. *Паéдзім, ка́жыць, на кірма́ш, на Тро́іцу е́та було́*. Манголія. *І кірма́ш быў у Машчо́нах і царква́, называ́ліся не Машчо́ны, а Кішкі*. Машчоны. *На Ю́р’я быў кірма́ш у Буі́, на Уздзві́жання: бу́лкі, бара́нкі, канфе́ты былі́, та́нцы – усяго́ было́*. Парэчча. *Ну во сабіра́юцца лю́дзі, пасля абе́дні – ну во гэ́та і кірма́ш*. Запруддзе. 2. Вялікі святочны базар. *Усé прадава́лі на кірмашы́*. Чуцькі. *Кірма́ш ра́ньшы быў, цяпе́р база́р. Нашы́ дзяды́ на пра́зьнік е́здзілі на кірма́ш*. Гарадзец. *Людзе́й, як на*

кірмашы́. Вялікі Азярэцк. *Кірмашы́ былі́ стары́нныя, як саво́сінь, на стары́нныя свя́ты*. Дольдзева. *Ю́пкі насі́лі, куды́ на кірма́ш ішлі́*. Нямойта, Багданава, Пустынкі. *На кірма́ш хадзі́лі ў Пача́евічы*. Закур'е. 3. Шмат народу. *Як назбіра́ецца кірма́ш – мъладзёш папрыхо́дзіць*. Партызаны.

КІРМАШО́ВЫ *прым*. Пярэдні (пра зубы). *То́лькі кірмашо́выя зу́бы ў мяне́*. Партызаны.

КІРПІЧЫ́НА, **КІРПІ́ЧЫНА** *ж*. Цагліна. *Ніхто́ кірпічы́ны ня мо́жыць вы́драць* [з фундамента старой пабудовы]. Заазер'е. *Кірпі́чына ўпа́ла*. Каралі.

КІСЕ́ЛЬ *м*. Аўсяны кісель. *Кісе́ль з аўса́: авёс зме́ліць, укі́сніць, працэ́дзіць, цэд астае́цца, паста́вяць зда́леку, кіпі́ць, са́ла паджа́раць з цыбу́лькай – і е́лі*. Гарадзец. *Кісе́ль вары́лі с аўса́. Кісе́ль высушыш, аптаўчэ́ш, сі́там пасе́іш, а тады́ ў жо́рны – мука́, учыня́лі як бліны́, ён скі́сне, вары́лі, пра́вілі але́ім*. Каралі. *Кісе́ль з аўса́ е́лі, як пост*. Буй. *Кісе́ль аўся́ны вары́лі*. Багданава.

КІ́СЕЛЬ *ж*. Закваска. *Кі́сель ні та́я, што ў дзе́рыві* [у драўлянай бочцы, а не ў эмаліраванай выварцы]. Запруддзе.

КІ́СЛА *прысл*. Кісла. *Кі́сла, аж Маскву́ віда́ць*. Запруддзе.

КІСЛАТА́ *ж*. 1. Закваска. *Кіслаты́ німа́, кінь рашчы́ны ў дзе́жцы*! Цясішча. 2. Нешта вельмі кіслае. *Кіслаты́ – Маскву́ віда́ць*. Запруддзе. 3. Кіслотнасць. *Бува́ла і кісло́ты ў людзе́й былі́ харо́шыя*. Партызаны.

КІСЛІ́ЦЬ *незак*. Ставіць квасіцца. *Як на бяллі́ – капу́сту не кісля́ць* (прыкмета). Чуцькі.

КІ́СЛЫ, **КІСЛЫ́Й** *прым*. 1. Пракіслы. *Смiта́на кісла́я, пра́ма што бра́га*. Запруддзе. *Такі́ кіслы́й хлеб*. Партызаны. 2. *перан*. Пра дрэнны настрой. *Кі́слае настрае́нне была́*. Нямойта.

КІСЛЯЦЦЁ *н*. Нешта вельмі кіслае. *Кісляццё э́та* [парэчкі], *са́хару на́да мно́га*. Кляпчэва.

КІ́СНУЦЬ *незак*. Кіснуць. *Сырадо́й стаі́ць, кі́сніць і сырыква́ша*. Заазер'е. *Тады́ яе́ ў пе́чы ва́руць* [саладуху] *і ў дзяжы́ кі́сніць*. Фасаўшчына. *Тады́ ў дзе́жачку, у хле́бнічку і іна́* [саладуха] *кі́сніць*. Багданава. *Цяпе́р паро́нкі пасяку́, і яны́ ня кі́снуць, цяпе́р хало́нна*. Неўгадава.

КІ́СЦІКІ *мн*. Кутасы. *Кі́сцікі ў салфе́тцы*. Нямойта.

КІСЬ *ж*. 1. Кісля. *Часнако́м цёрлі, кмі́нам, кісь каб перамяні́лася. Так лячы́лі дзе́жку*. Гарадзец. 2. Закваска. *У дубо́вуй бо́чкі лу́ччы кісь дзе́ржыць*. Алексіні́чы. 3. Кіслая прыправа. *У по́ліўку льюць сы́рвіткі, ці ча́рычку со́вусу, ці хле́бны квас для кі́сі*. Дольдзева.

КІТ *м*. Кіт, замазка для акон. *Кіт во́кны зама́звалі, ён як мыла, брусо́чак, яго́ тро́шку пагрэ́іш, тады́ абле́пліім во́кна*. Багданава.

КІТА́ *ж*. Снапок бобу. *Кіта́ бо́бу*. Розмыслава.

КІТО́ЎНІК *м*. Цяслярскі інструмент. *Кіто́ўнік – такі́ шпіро́к адбіра́ецца, дзе сцякло́ ўстаўля́іцца. Кіто́ўнікъм шпары́ выбіра́ць у ра́мі для сцяко́л*. Гарадзец.

КІ́ШКА *ж*. Кішка. *Лы́ка на кі́шку надзе́неш і па́льцам то́ркаеш, піха́еш. Кі́шкі вон, пуп, се́рца, пячо́нку ва́рым*. Буй. *Кі́шкі чы́сцілі, я дык но́жам чы́шчу*. Багданава.

КІШЭ́НЬ *ж*. Кішэня. *Спі́чкі ў кішані́*. Гарадзец.

КІШЭ́ЦЬ *незак*. Рухацца, шавяліцца, варушыцца. *Віраб'ёў у гнязьдзе́ аж кіша́ць*. Рэчкі. ◊ АШ КІШЫ́ЦЬ. Вельмі многа. *Апыле́нне здзе́лалі, а ў калхо́зніках аш кішы́ць* [пра каларадскіх жукоў]. Жохава.

КЛА́ДБІШЧА *н*. Могілкі. *Ішлі́ з За́пъднай, вялі́ каро́вы, купі́лі там, і нъ кла́дбішчы нъчъва́лі, і ні стра́шна было́, ло́жымся сяро́т магі́лак. Варо́ны крыча́лі на кла́дбішчы, не́хта памрэ́ць* (прыкмета). *Усе́ на Па́ску на кла́дбішча*. Гарадзец. *Кла́дбішча перайшо́ў, ста́ла пло́ха, павалі́ўся і ляжа́ў – спужа́ўся. Ну вот на Па́ску хо́дзяць у нас на кла́дбішча*. Запруддзе. *Там каля кла́дбішча была́ цэ́рква*. Буй. *На кла́дбішчы чабо́р расце́ць*. Нямойта. *Тут у нас кла́дбішча было́ нідалёчка. Тады́ яны́ адно́ кла́дбішча знасі́лі с аднаго́ ме́сяца на друго́е*. Леснікова. *Там стары́ннае да́ўняе кла́дбішча*. Латыгаль. *За кла́дбішчам мі́на*

ўзурвáлася. Савінічы. *На Рáданіцу на клáдбішча хадзíлі ўсі.* Самсоны. *Клáдзішча дзярэ́ўня былá, і клáдбішча там*. Серкуці, Партызаны. *Во клáдбішча за дзярэ́ўняй*. Закур'е.

КЛÁДЗІНА *ж*. Падваліна. *Чаты́ры клáдзі тут на камéнні, пад клáдзіну камéнне кладзéцца*. Дольдзева.

КЛАДЗЬ *ж*. Тое ж. *Клáдзі кладýць, а патóм засцілáюць дóскамі*. Вялікі Азярэцк. *Дзéлалі кладзь íлі падмóснікі, на іх клáлі падлóгу. Пат пóлъм клáдзі. Нáда пълъжыíць – клáдзі пат пол. На клáдзі дóскі лóжым*. Гарадзец.

КЛÁДКА, **КЛÁТКА** *ж*. 1. Пракладзіна праз раку, балота, гразкае месца. *Пабіжáлі пъ клáтках, інá ўпáла ў вадý. Клáдка былá рэ́чку перайцí*. Запруддзе. *Масцí клáдку, / Завí ў хáтку. / Сыр на тарэ́лку, / Чáрку гарэ́лкі, / Пáру й каўбáс / Пóйдзем да вас* (з песні). Баравікі. *Клáткі пълажыíлі церас кънáву*. Фасаўшчына. *Клáдкі памóшчаныя*. Закур'е. КЛÁДАЧКА *памянш*. *Прапýсціць учыíцельніцу, клáдачку палóжыць, кап мы прайшлí*. Фасаўшчына. 2. Невялікі драўляны памост на возеры, рэчцы і пад. для чэрпання вады і паласкання бялізны. *Пайдý нъ клáтку, памыíю плáцця, там намóшчына*. Гарадок.

КЛАДÓВАЯ *ж*. Кладоўка. *Тады́ ягó* [мяса] *павéсіш на хáці ці ў кладóвай – ну і вісíць зімý*. Багданава.

КЛАДÓЎКА *ж*. Тое ж. *Кладóўка, там сáла ў яшчыках*. Марозаўка. *Кладóўка, вóкны большыíя ў калідóры*. Вялікі Азярэцк. *Павыíнісла крýшкі ў кладóўку*. Багданава, Нямойта.

КЛА-КЛА-КЛА *выкл*. Гукі, якія перадаюць хлопанне крыламі. *Буцяíн быў, ён кла-кла-кла, цэ́лае лéта быў, як бы свóйскі. Буцяíн кла-кла-кла кры́ламі на бáшні*. Багданава.

КЛАНÍЦЦА *незак*. Кланяцца. *Дóжджык, дóжджык, перастáнь, / Я паéду на Ярдáнь / Бóгу малíцца, крэ́сту кланíцца* (з дзіцячай песенькі). Багданава.

КЛАПАЦÍЦЦА *незак*. Клапаціцца, турбавацца, даглядаць. *Інá за дзéдам клапóціцца*. Нямойта. *Ну, клапацíцца – éта забóціцца*. Багданава.

КЛАПÓЎНІК *м*. Клапоўнік (расліна). *Нéйкую травý завýць клапóўнік*. Нямойта.

КЛÁСЦІ *незак*. 1. Складваць. *Калí хто дрóвы кладзéць, каб яны́ ні забуры́ліся, то кладзéць клéтку*. Нямойта. *На под дрóвы кладзéш*. Багданава. *Валкавáтая сéна на ноч трэ́ба клáсці ў капéшку, кап ні сагрэ́лася*. Леснікова. 2. Хаваць (пакойнікаў). *Éтых вíсельнікаў ні хувáлі, ну а ціпéр усíх рáзам кладýць*. Багданава. 3. Рабіць дах. *Лáты – як кры́шу кладýць, цéшуць такíя пáлкі, лáты лáцяць*. Фасаўшчына. 4. Пракладаць (мохам). *Клáлі мóхам, імшы́лі*. Багданава. 5. Прыкладваць. *Шáпътнік кладý нъ гълавý і нъ кáрък – жарý аццяíгъіць*. Міцюкова. 6. Уцягваць. *І ў выгóлку біз ачкóў укладзéць. І я яшчэ́ нéяк кладý, кладý і ўкладý*. Багданава. 7. Несці (яйкі). *У другí раз яны́ вадзíліся* [ластаўкі] *і другí раз клáлі яíчкі*. Фасаўшчына.

КЛÁСЦІСЯ *незак*. 1. Укладвацца спаць. *Кладзíся спаць*! Турава. *Пайдý клáсціся, а бóльшы чáсці лажыíцца* [скажуць]. *У саўхóзі, дзе бóльшыя хазяíйства, то кýры клáсціся* [скажуць]. Нямойта. *На дзівáн кладýся і сплю*. Партызаны. *І хóдзіць, ні кладзéцца*. Серкуці. 2. Прыгінацца сцяблом да зямлі. *У сáдзі і цімахвéіўка кладзéцца*. Турава. 3. Класціся на лячэнне. *У Рáсні клáсціся хацéла ў бальнíцу*. Чуцькі.

КЛÉВЕР, **КЛÉВІР** *м*. Канюшына. *На крáсным клéверы не дастаю́ць мёд пчóлы*. Вялікі Азярэцк. *Па клéверу пчóлы садзяíцца: і бéлы есць, і рóзавы*. Запруддзе. *Клéвір сушы́лі, таўклí, праснакí пяклí*. Алексінічы. *Клéвер дзíкі, бéленькі, пахýчы, небальшэ́нечкі*. Багданава. *Клéвяры пакасíлі*. Баравікі. *І тут во клéвір пасéілі на зімý*? Міцюкова. *Карóва як ідзéць, то на клéвер*. Ракаў Засценак. *Пчóлы на ліпу ляцяíць, як цвіцíць, на клéвір*. Закур'е.

КЛÉЙКАСЦЬ *ж*. Клейкасць. *Для клéйкасці жмéню мукí ўсы́піш і праснакí пяклí са шчаўлюкá*. Багданава.

КЛÉНЧЫЦЬ *зак*. Кленчыць, ныць. *Клéнчыць хто, éслі камý што цяíшка. Клéнчыць і хто жáдны. Ня клéнчы, жыíва ты бýдзіш*! Нямойта.

КЛÉТКА *ж*. 1. Клетка. *Клéтка на птýшак. Лáвюць і ў клéтку птýшак пускáюць*. Заазер'е. 2. Спосаб складвання колатых дроў. *У клéткі рóўнінькія дрóвы нáда. Калí хто дрóвы кладзéць, каб яны́ ні забуры́ліся, кладзéць клéтку*. Нямойта. *Клéткай дрóвы*

складáюць. Фасаўшчына. КЛЕ́ТАЧКА *памянш*. Невялікі чатырохвугольнік. *Вы́рысуюць клéтачкі і вышывáюць*. Запруддзе.

КЛЕЦЬ *ж*. Свіран. *Клець – пастрóйка. У тýю клець складáюць дабрó. Зáсікі, сьві́ран звáлі і клець – э́та аднó*. Заазер'е. *У клéці ў дзьвірáх дзі́рка, каты́ лáзюць*. Каралевічы. *У клéці хлеп дзіржáлі*. Серкуці. *Згóнюць каласкі́, салóміну, касцярóк нóсюць у клéці, у мéльніцу вазі́лі малóць насéнне. Во тут стъя́ла клець нáша*. Гарадзец. *Клéці ў кóжнага былі́. Разьбі́та на зáсекі клець. Дабрó ў зáсікі сыпалі ў клéціх, клéці былі́*. Вялікі Азярэцк. *Аднá аддалá клець, здзéлалі з яé зімля́нку*. Мянюцева. *Пакá за стол садзі́цца – у клець вядýць, маладзён вёў* (звычай). Леснікі, Манголія, Мянюцева, Фасаўшчына.

КЛЕ́ЧАСТЫ *прым*. Клятчасты. *Ён у клéчъстай рубáсцы*. Гарадзец.

КЛЕШЧ *м*. Клешч. *Клешч увап'éцца, мáлінькі, мóжыць упі́цца, кроў п'юць і сам разадмéцца*. Жохава. *Клешч ат'éў пчол. Ці ёсць клешч – па пяць пчол брáлі з дóмікаў, вазі́лі ў Сяннó, правярáлі*. Вялікі Азярэцк. *Кляшчы́ на пчол навáльваліся*. Багданава. *Клешч завёўся, пчóлы прапáлі*. Латыгаль. *Клешч садзі́цца пад кры́лышкі* [пчалы] *і дýшыць, пахóжы на лляное сéмя, сам малéнькі, а як бы́стра хóдзіць. Клешч аканчáцельна заéў пшчол*. Закур'е.

КЛЕ́ШЧЫ *толькі мн*. 1. Металічны інструмент у выглядзе шчыпцоў для захопу і трымання гарачага металу. *У кýзні клéшчы, малатóк, зубі́ла*. Мянюцева. 2. Драўляная частка хамута. *Клéшчы з дзéръва, бальшынствó з бярóзы дзéлаюць, с чачóткі*. Гарадзец. 3. Прылада для выціскання алею. *Алéй ці́снулі, клéшчы дзéлалі*. Марозаўка.

КЛЕ́ШЧЫ *мн*. Клюшні. *Рак клішчáмі ўзяўся сваі́мі і дзяржжы́ць. У рáка клéшчы*. Багданава.

КЛЕ́ЯНЫ *дзеепрым*. Заклеены. *Галóшы клéяныя, расклéіліся*. Запруддзе.

КЛЁН *м*. 1. Клён. *Мязгý з клёна ссуць ці смóкчуць*. Багданава. 2. Кляновы ліст. *На клянý пяклі́ хлеб, дýжа харóшы*. Сукрэмна.

КЛЁП *м*. 1. Адцягнутае ў час кляпання вастрыё касы. *Вýзенькі, ціраз усю́ касý дóлжан быць ад пя́ткі да нóсіка клёп. На вóстрай* [бабцы] *лýчша клёп атцягáіцца*. Нямойта. *Клéпіць на бáбцы, клёп адця́гваіць – і навóдзіць*. Партызаны. *Глядзéць трэ́ба па клёпу, штоп клёп ішóў ат пя́ткі да наскá рóўнінька* [тады каса лічыцца добра пакляпанай]. Леснікова, Фасаўшчына. 2. Лязо касы пасля кляпання. *Клёп у касы́ харóшы*. Нямойта.

КЛЁПКА, **КЛЕ́ПКА** *ж*. Клёпка. *Клёпка – дóсачка, што састаўля́еццa бóчка ці дзéшка*. Багданава. *Кýбіл – éта рáньшы быў, што адзéжу складáлі, во с такі́х во клёпак*. Нямойта. *У пайкý клёпкі і дно*. Вялікі Азярэцк. *Фуганóм клéпкі дзéлалі*. Міцюкова.

КЛЁЦ, **КЛЯЦ** *м*. 1. Зуб у баране. *Клёц – éта рáньшы быў у баранé. Дзірвя́ныя былі́ барóны, хто з дýбу нацéшыць кляцóў, а тады́ скакóрдзіць*. Нямойта. *Кляцы́ ў бърънáх пъсаб'ю́цца*. Жохава. *Дзервянны́е барóны дзéлалі, кляцы́ дзервя́нныя*. Леснікова. 2. Металічны штыр, на які навязвалі кароў. *Клёц – карóў нъвя́зываць. Затóчаны, кальцó загнýтая і ў зямлю́ зъгъня́юць*. Жохава.

КЛЁЦ *м*. Удзельнік аднайменнай гульні. *Э́нікі, бэ́нікі, éлі варэ́нікі, клёц* (дзіцячая лічылка). *Хто клёц, той выхóдзіць*. Гарадзец.

КЛЁЦКІ *мн*. 1. Клёцкі. *Клёцкі, хто надзярэ́ць, надзéлаіць бýльбы бянэ́я, а хто мучанэ́я. Пывáруцца, малакóм навядзéць і кáжыць: «Я вары́ла ся́нні клёцкі»*. Нямойта. *Клёцкі вары́лі і с картóшкі, і с мукі́ мóжна бы́ла*. Заазер'е. *Дрáлі картóшку, атцэ́жывалі, вы́месіш, вы́месіш і пакачáіш клёцкі*. Багданава. *Кусóчкі цéста такéя, як клёцкі*. Кішуроўшчына. *Пéрва дзéлаюць клёцкі, хто з мукі́, як хто задýмаў. Клёцкі дзярóныя накатáіць*. Вялікі Азярэцк. *На Саракі́ сóрак клёцак з бýльбы нáда зрабі́ць* (прыкмета). Міцюкова, Савінічы. 2. Абрадавая страва на памінках. *Як памрэ́ць чълавéк, клёцкі дзéлъли з мукі́*. Савінічы. 3. Абрадавая страва на памінках, якая ўжывалася замест мучных клёцак. *Размачы́ бýблікі ў малацé, вот табé гатóвые клёцкі*. Заазер'е.

КЛІ́КАЦЬ *незак*. Клікаць. *Клі́каць – гэ́та гукáць, дзе далёка ў лéсі – клі́кай*. Багданава.

КЛІН *м.* 1. Клін. *Клін во йдзе на́да забі́ць, зацісаў клінóк і забі́ў у тапарышча і ні зва́ліваецца*. Нямойта. *Бярэ́ш жалéза, абгіна́еш на клін, кусóк жалéза лóжыш і ўва́рыіш у гарнé, кап жыткае, як вада́*. Жохава. 2. Спосаб крою, фасон пашыву. *Дзвінóста лет нъза́т у маёй ма́мы шылі спадні́цы ў кліны́ і кóсткі ўстаўля́лі ў ка́жды клін*. Фасаўшчына. КЛІНÓК, КЛІНÓЧАК *памянш. З клінóчкаў – та́пачкі. Пугуля́й вечарынку – разлéзуцца*. Кляпчэва. ◊ НА КЛІН. Звузіцца. Серкуці.

КЛІНÓК *м.* Мяшочак трохвугольнай формы, у які зліваюць адтопленае малако. *Клінóк быў са свайгó пълатна́*. Леснікова.

КЛОК *м.* 1. Жмуток. *Сéна клок на мóрду скі́нуў*. Галашчакіна. 2. *прысл.* Няшмат, невялікая колькасць. *Сéна клок сушылі*. Манголія. *І сéна клок ніхтó ні прывязéць, паку́ль бутылкі ні пъста́віш*. Малы Азярэцк.

КЛОП *м.* Клоп. *Калі́ клапы́ ёсь, я ні засну́, любы́ сон разара́ць*. Нямойта. *Клапы́, блóхі – нéйкая нуда́, чалавéччое цéла яду́ць*. Вялікі Азярэцк. *Клапы́ ра́ньша былі́*. Багданава. *Ці́сьнісся, як клоп у шчэ́лку*. Партызаны.

КЛÓПАТ *м.* 1. Клопат, турбота. *Чалавéк дóлжан клóпат прад'яўля́ць*. Нямойта. *Ба́чыць ўва сьне грóшы – клыпаты́ бу́дуць*. Ракаў Засценак, Чуцькі. *Тут клóпат – у бальні́цы я ліжа́ць ня бу́ду*. Вялікі Азярэцк. *Клóпат вялі́кі быў тут*. Партызаны. 2. *часц.* Няхай сабе. *Вы ні ўжывіцё, клóпат такі́, а ты ні міша́йся, ні ўка́зывайся. Клóпат такі́, памі́ра́ць скóра*. Багданава. *Клóпат такі́, што мужыка́ німа́, жыві́ са́бе ды і ўсё*. Каралевічы. *Ай, клóпът, жывіця́ ў тэй ха́ці*. Гарадок. *Ай, клóпат, гульта́й сам сабé*. Гарадзец. *Клóпат, я вам цяпéр не на́да*. Нямойта.

КЛÓЧЧА *н. зб.* Лахманы. *Во чагó навя́жуць якóга клóчча – во й хату́ль. Клóчча во павéсіла*. Багданава. *Дзе якóе клóчча, усё пабра́лі*. Запруддзе.

КЛУБ *м.* Культурна-асветніцкая ўстанова. *Клуб у нас ёсць, а хто ў ім быва́іць*? Леснікова.

КЛУБ *м.* Клуб (у чалавека, жывёлы). *У клу́бе балі́ць лéвая нага́, як кальнéць, пра́ма дзет ва́ліцца*. Ульянавічы. *У карóвы клуп, і ў чалавéка клуп*. Нямойта. *У клуба́х сасу́ды зъступдзі́ў, хóчуць нóгі атніма́ць*. Чуцькі. *Нагу́ ў клу́бі пулума́ў сын*. Запруддзе. *Уся́ нага́ ў клуб балі́ць*. Багданава.

КЛУ́БАМ *прысл.* Клубком. *Клу́бам рой*. Запруддзе.

КЛУБКÓМ *прысл.* Тое ж. *Клубкóм ляці́ць рой, што ша́пка*. Запруддзе.

КЛУБНІ́К *м.* 1. Месца, дзе растуць клубніцы. *У нас у гарóдзе клубні́к зацві́ў, і марóз – яму́ вось што здзéлалася* [паказвае]. Вялікі Азярэцк. *Дзе клубні́к, лісці́нкі хрэ́ну*. Багданава. 2. Клубніцы (ягады). *У сына ёсць клубні́к, заката́ець*. Запруддзе. *Клубніку́ трóхі былó*. Каралевічы.

КЛУБНІ́КІ *мн.* Пералівы на целе ўкормленага каня. *Клубні́кі піралíва́юцца. Óчань жы́рны конь, у клубні́кі*. Замошша.

КЛУБНІ́ЦЫ, **КЛУБНІ́КІ** *мн.* 1. Клубніцы (расліна). *Насадзі́лі клубні́ц, атмя́клі*. Баравікі. *Цвіцéла клубні́ка*. Ракаў Засценак. 2. Клубніцы (ягады). *Пайшла́ клубні́кі атшчапа́ць – вуж ляжыць*. Нямойта.

КЛУБÓК *м.* 1. Зматаныя ніткі ў форме шара. *Хоць ні скóра – па ні́тацы клубóк на́йдзіш*. Каралевічы. *Клубóк што пабóльшы, то лу́ччы*. Закур'е. 2. Пра тое, што нагадвае форму шара. *Рой къла я́блыны, клубóк такі́ за дзéръва дзяржы́цца*. Неўгадава.

КЛУ́МАК, **КЛУМА́К**, **ХЛУМА́К** *м.* Клунак, ношка. *Клу́мак узіла́, нóшачку таку́ю і пъшла́ вучы́цца ў Сяннó*. Заазер'е. *Яны́* [немцы] *клу́мкі апшыва́лі, кандалы́*. Карпавічы. *Клу́мак ускі́нуў*. Вялікі Азярэцк. *Сыбóта прыхóдзіць, даеш клума́к* [сыну]. Нямойта. *Клума́к зірна́ вóзьмуць, забарóўваюць і атсіва́лі* [голыя мясціны]. Дольдзева. *Мы тóлькі з ма́ткай хлума́кі збіра́ем, а тут нéмцы*. Багданава.

КЛУ́МБАЧКА *ж.* Невялікая клумба. *Клу́мбачкі каб хто стаптáў*. Партызаны.

КЛУМÉШНІК *м.* Той, хто нясе ношку. *Клумéшнікі іду́ць*. Вялікі Азярэцк.

КЛУ́МКА *ж.* Клунак, ношка. *На́да ўзяць сваю́ клу́мку, клу́мачку*. Нямойта. *Е́та клу́мка, а се́на насі́лі ў ро́звіны*. Каралі. КЛУ́МАЧКА *памянш*. *Карто́шкі вазьмёць якую́ клу́мачку*. Івоні.

КЛУ́НЯ *ж.* Пуня. *Да клу́ні снапы́ насі́лі*. Баравікі.

КЛЫ́ГАЎКА *ж.* Кнігаўка. *Клы́гаўка ўсё клы́гаіць на дошч*. Багданава.

КЛЫ́ГАЦЬ *незак*. Кігікаць (пра кнігаўку). *Клы́гаіць клы́гаўка ў бало́ці*. Багданава.

КЛЫГУ́КА *ж.* Кнігаўка. *Клыгу́ка клыгы́кае на дош*. Багданава.

КЛЫГЫ́КАЦЬ *незак*. Кігікаць (пра кнігаўку). Багданава.

КЛЫК *м.* Ікол. *У къбана́ ё клыкі́ чо́рныя, е́сьці ня мо́жыць, выла́мываюцца*. Багданава. *Клыкі́ ў свінні́*. Парэчча. *У къбана́ клыкі́*. Алексінічы.

КЛЫКУВА́ТЫЙ *прым.* З выступаючымі бакавымі зубамі (пра чалавека). *Клыкува́тый чълаве́к, калі́ збо́ку расце́ць зуб*. Нямойта.

КЛЫЧКІ́ *мн.* Спарыння; хвароба злакавых раслін. *Клычкі́ ў жыі́ці зьбіра́лі на не́йкъя ліка́рства*. Савінічы.

КЛЫЧО́К *м.* Светлы ражок на курынай скуры. *Так у ей* [куры] *начына́юць мало́дзенькія пёрышкі пуска́цца, такі́я клычкі́, клычкі́ па це́лу*. Самсоны.

КЛЫ́ЧЫЦЬ *незак.* 1. Камячыць, шкуматаць, блытаць. *Ты ш ня клыч яе́, трасі́ харашо́, а то клы́чыш кудзе́лю*! Багданава. 2. Ціскаць. *Ня клыч дзяцёнка. Во́зьміш на ру́кі ды ці́скаеш*. Заазер'е.

КЛЮВА́ЦЬ *незак.* 1. Кляваць, дзяўбаць (пра птушак). *Ку́раца клюе́ць зярно́*. Розмыслава. *Крук у во́ка ні клю́нець*. Нямойта. 2. Кляваць (пра рыбу). *Харашо́ клюе́ць ры́ба. Пло́ха клюва́ла*. Багданава.

КЛЮКА́ *ж.* Качарга. *Як дам клюко́й* [качаргой]. Дуброўкі.

КЛЮ́НУЦЬ *зак.* 1. Клюнуць, дзеўбануць (пра птушак). *А як клю́ніць* [курыца зерне] *і по́йдзіць ваду́ піць, гаво́рыць* [дзяўчына]: «*Мой муш бу́дзіць п'я́ніца*» [гадалі на Каляды]. Дольдзева. 2. Клюнуць (пра рыбу). *Ці клю́нець ры́ба, ці не*. Багданава.

КЛЮЧ *м.* Металічная прылада для адсоўвання і засоўвання засаўкі ў дзвярах. *Ключы́ дзе́лалі, заста́вяць і атсува́юць* [засаўку]. Багданава.

КЛЮЧ *м.* Крыніца. *Ключы́ былі́, і вада́ ла́дная была́*. Буй. *Там крыні́ца была́, ключ рабо́туў*. Міцюкова.

КЛЮЧУВЫ́ *прым*. Крынічны. *Ключува́я въда́ з кріні́цы ў во́зіра цячэ́ць*. Гарадок.

КЛЮШНЯ́ *ж.* 1. Кумпяк; бядровая частка тушу (свіной). *Клюшня́ – е́та заву́ць, як заб'ю́ць парасёнка. Хто лапа́тка, хто кумпя́к*. Нямойта. 2. Лапатка (у чалавека, жывёлы). *Клюшня́ ў чълаве́ка, а ў каро́вы, у свінні́ – за́днія клюшня́, пярэ́днія клюшня́*. Багданава. *У къня́ нъ дзівя́тым гаду́ то́лькі я́блычкі бу́дуць бальшэ́я нъ за́дніх і пярэ́дніх клюшня́х, а бакі́ бу́дуць бе́лыя, белава́тыя*. Сянно.

КЛЯВА́ЦЬ *незак.* 1. Кляваць, дзяўбаць (пра птушак). *Ку́раца клюе́ць зярно́*. Розмыслава. 2. Кляваць (пра рыбу). *Ці клю́нець ры́ба ці не*. Багданава.

КЛЯВЕ́Ц *м.* Малаток для кляпання кос. *Кляве́ц – ім кліпа́лі, на ба́пку касу́ лажы́лі і кліпа́лі*. Дольдзева. *Кляве́ц нібальшэ́нькі, спры́тненькі*. Багданава. *Гэ́та бува́ла зва́лі кляве́ц, цяпе́р мълато́к*. Заазер'е.

КЛЯВЯРЫ́ШЧА *н.* Канюшынішча. *На клявяры́шчы хо́дзюць каро́вы*. Жохава.

КЛЯ́МАР *м.* Скаба, жалезны прут для ўмацавання сцяны, плыта і інш. *Кля́мары на́да зжыма́ць*. Жохава. *Кля́мър зъбіва́іцца ў браўно́* [і за яго замацоўваюць першыя віткі пры вязанні плыта]. Алексінічы.

КЛЯ́МАР *м.* Піла для наразання дошак. *Кля́мар – е́та прадо́льная піла́ рэ́зацъ до́скі*. Нямойта.

КЛЯ́МКА *ж.* Клямка. *Кля́мкі ў ку́зьні дзе́лалі*. Багданава. *На кля́мке вісі́ць на дзвяра́х, уро́дзі галава́ была́ прабі́та*. Латыгаль. *Кля́мка, слісачо́к у дзьвёрах, э́та ёсьці*. Запруддзе. *Кля́мка была́ во па́лкай зато́ркнута*. Запруддзе. *За кля́мку і дзве́ры аткрыва́іць сам* [кот]. Кляпчэва. *Кля́мкай заля́паў*. Каралі. *Чэраз рэ́шата, чэраз кля́мку прагава́рваюць*

(павер'е). Міцюкова. *Прас кля́мку ваду́ прылілá, дъчкá паліжáла – і палéпшала* (павер'е). Запруддзе.

КЛЯНІ́НА *ж.* 1. Клён. *Кляні́на есь, а сусéдка ні разрашáіць сок брáць*. Партызаны. 2. Драўніна клёну. *Тапарыíшча мóжна з бярэ́зіны, кляні́ны дзéлаць*. Жохава. 3. Кляновы сок. *Кляні́ну спушчáюць – гэ́та клянóвік, сок с клёну*. Нямойта.

КЛЯНО́ВІК *м.* Кляновы сок. *Клянóвік – éта сок клянóвы*. Нямойта. *Клянóвік – сок с клёну ў рáшку клáлі* [лілі]. Жохава.

КЛЯНО́ВЫ *прым.* 1. Які мае адносіны да клёна. *Прапускáлі с клёна сок клянóвы*. Багданава. *Хто клянóвы ліст клаў, хто капу́сны, хто мукóй пасыпáў, як хлеб пяклі́*. Чуцькі. *У мáрце мéсяцы сок клянóвы шоў, Ю́ра пачапі́ў дзве шкля́начкі*. Партызаны. *Хлеп пяклі́ нъ клянóвым лі́сці*. Гарадок. 2. Зроблены з клёну. *Клянóвыі гну́лі пълазы́*. Гарадзец.

КЛЯПА́ЦЬ, **КЛІПА́ЦЬ**, **КЛЕПА́ЦЬ** *незак.* Кляпаць, вастрыць лязо касы. *На бáпку пакладзéш і клéпіш касу́. Бáпку уваб'éш і касу́ палóжыш і клéпіш*. Багданава. *Што клéпюць – бáпка, адна́ кру́глая, а другáя вóйстрая*. Нямойта. *Клéпіць ён касу́, атбівáіць малаткóм*. Запруддзе. *Касу́ клéплюць на бáпцы, клéплюць малаткóм*. Розмыслава. *На тупу́ю бáпку кліпáць, то пáльцам дзяржыíш і клéпіш*. Леснікова, Міцюкова, Партызаны. *Клéпюць касу́. Касу́ клепáлі на бáпке. Кліпáць касу́ нáда. Éта бáпка звáлася, касу́ клáлі, а тады́ кліпáлі*. Нямойта. *Касу́ клéплюць*. Сукрэмна, Манголія.

КЛЯСЦІ́, **КЛЯ́СЦІ**, **КЛЯСЦЬ**, **КЛЯ́ЦІ** *незак.* Праклінаць. *Асталáся ў дзяўкóх, усё клянéць, як хто да мяне́ прыéдзіць з дзяцéй*. Алексінічы. *Кляні́ – ды на сябé бяры́*! Вялікі Азярэцк. *Клянéць, мёртвъй клятбóй клілá. Бóжа мой, як кляну́ць! Інá лéтам клілá, я ні чу́ла*. Нямойта. *Хай клянéць, сабé ў гру́дзі бярэ́ць. Мы ні рáзу ні ругáліся, ні клялі́. Клянéць, мя́ртвільнымі слóвамі гавóрыць*. Багданава. *Як у вас крэ́пка кляну́ць*? Сукрэмна. *Мáццы нільзя́ клясць свайгó рóднъга рабёнка, грэх спу́тъіць*. Запруддзе. *Не хачу́ кля́ці кагó-нéбудзь*. Гарадзец.

КЛЯТБА́, **КЛІ́ТБА** *ж.* Кляцьба, праклён. *Мёртвъй клятбóй клілá*. Нямойта. *Гэ́та харóшая клятбá*. Міцюкова. *Каб ты сóнца не вíдзела – клíтба такáя*. Запруддзе.

КЛЯ́ТЫ *толькі мн.* Праклёны. *Гэ́та дрэ́нныя кля́ты*! Вялікі Азярэцк.

КЛЯ́ЎЗА *ж.* 1. Паклёп. *Кля́ўза – нагавóрыць абы-штó*. Багданава. 2. Ілжэц, нагаворшчык. *Кля́ўза ты, кля́ўзаіш*. Багданава.

КЛЯ́ЎЗАЦЬ *незак.* Паклёпнічаць. *Кля́ўзаіць і кля́ўзаіць, які́ разгавóр нáйдзіць*. Заазер'е. *Кля́ўзаіць, пустóя гавóрыць, кля́ўза ты, кля́ўзаіш*. Багданава.

КЛЯ́ЎШЫЦЬ *незак.* Пагрозліва махаць кулаком. *Ну во кулакóм кля́ўшыць, аткля́ўшыў*. Багданава.

КЛЯ́ЧА *ж.* Кляча; пра худога заезджанага каня. *Хóдзіць тáя кля́ча*. Рассвет.

КМІН, **ЦМІН** *м.* 1. Кмен (расліна). *Кмін паху́чы ў гарóдзі, нéяк у капу́сту ўжо не кладу́ць*. Багданава. *Кмін тóлькі рвáла, пáхніць*. Запруддзе. 2. *зб.* Насенне расліны. *Мя́са парэ́жыш ягó, прыпрáвы прыдасі́, там і сóлі, кмі́ну, і цыбу́лі, часнаку́. Капу́сту крыíшым, кмі́ну туды́, маркóўкі*. Багданава. *У нас хто кмін, а хто цмін скáжыць*. Нямойта. *Кмін у супы́ сыíпюць*. Запруддзе. *Хъзя́ін кóні пáсціў, дык прывёс кмі́ну*. Малы Азярэцк. *Мáма палóжыць кмін, як кіпі́ць пóліўка*. Партызаны. *А ўпéрат кмі́ну ўсыíпіш і дóбра*. Манголія. *Кмі́ну натóркала*. Міцюкова. *Кмі́ну дабаўля́лі ў хлеб*. Дуброўкі. КМІНО́К *памянш.* *У хлеп кмінку́ трóшку сыíпалі*. Неўгадава.

КМІНІ́НА, **КМІ́НІНА** *ж.* 1. Каліва кмену. *Тóлькі рвáла кмініну.* 2. Насенне расліны. *Кмі́ніну ва ўсё сыíпюць*. Запруддзе.

КНІ́ГАЎКА *ж.* Кнігаўка. *Кні́гаўка абы́чна. І чáйка іх назывáюць*. Багданава. *Кні́гаўкі бы́вала, скóлькі іх былó, лётаюць па пóлі*. Дольдзева. *Кні́гаўкі па пóлю ёсь, пяéць кігі-кігі́*. Сянно. *Кні́гаўкі па балóтах лéтаюць*. Закур'е. *Кні́гаўкі па балóтах, па зямлі́ вяду́цца. Дзе курганóк, кні́гаўка клáла я́йца*. Дуброўкі.

КНО́ПКА *ж.* Кнопка. *Пу́гавак не прышывáлі, на кнóпках усё былó*. Каралі.

КНО́РАЗ, **КНЫ́РАЗ**, **КНО́РАС** *м.* Кныр. *Кно́рас – нялё́хчаны къба́н, като́ры пакрыва́іць свінама́так. Ён жа кно́разъм, ён ніліхча́ны*. Нямойта. *Свіння́ кныразо́ў хо́ча*. Парэчча. *Кно́рас – къба́н нікастры́равъны, карміл́і на са́ла*. Станюкі.

КНОТ *м.* Кнот. *Кнот – фіці́ль е́та цяпе́р. На́да купі́ць кнот*. Нямойта. КНАТО́К, КНА́ЦІК *памянш. Knато́к у капцэ́лцы мале́нькі стаў*. Багданава. *Кна́цік із ільна́, у бу́льбіну ўвядзе́ць і гары́ць*. Фасаўшчына.

КНУР *м.* Кныр. *Як ні кастры́ръвъны, то кнур*. Каралевічы. *Кнур непаклада́ны, а так къба́н*. Міцюкова. *Нявы́лехчаны – кнур*. Рассвет.

КНУТ *м.* Пуга. *Кнут – е́та пу́шка, дзі́рвяннае пугаве́йца і пугаў́ё*. Нямойта.

КНУРЫ́ЦЬ *незак.* Спароўвацца. *Свіння́ кнуры́ць*. Латыгаль.

КНЯГІ́НЯ *ж.* Паненка. *Княгі́ня – е́та пра пане́нку, во княгі́ня ка́жуць. Во задаесся, княгі́ня*! Нямойта.

КНЯ́ЖАСТВА *н.* У складзе княства. *Пат кня́жаствам на́ша Белару́сь была́*. Фасаўшчына.

КО́ГЦІ, **КО́ХЦІ** *мн.* Кіпцюры. *Ко́гці такі́е во́стрые, што іго́лкі*. Ульянавічы. *Ко́гцямі апусці́ўся кот. Я́стръп късхця́мі хвъта́іць*. Багданава. *Ко́гці, яны́ ва ўсіх ё*. Леснікова.

КО́ДЛА *н.* Сям'я, род. *А, гэ́та гаво́раць, Ю́ркава ко́дла*. Леснікова. *Усё ко́дла яго́ тут, там фамі́лія Гарбачы*. Фасаўшчына.

КО́ЖА *ж.* 1. Скура. *Ко́жа – е́та як ски́ятая*. Фасаўшчына. *Така́я худа́я была́, то́лькі зу́бы ды ко́жа*. Алексінічы. *Такі́ во ко́жы кусо́к вісі́ць і мя́са* [у каровы]. Багданава. *Ко́жы въля́ліся, каро́ў ре́зълі*. Каралевічы. 2. Верхняе покрыва грыба. *У свінне́й чо́рнъя ко́жа, а ў хрушчо́ў бе́лъя ко́жа* [пра грыбы грузды]. Рассвет.

КО́ЖАНЫ *прым.* Скураны. *Ла́пці ў вайну́ былі́ ко́жъныя* [са скуры валоў ці кароў]. Запруддзе. *Хамуці́на ко́жънъя*. Гарадзец.

КО́ЗЛІК *м.* Падстаўныя ножкі ў выглядзе козлаў пад лаву, памост. *Ко́злік до́лжън ста́віцца пат галаву́ ліжака́*. Фасаўшчына.

КО́ЗНАЯ *прым.* Котная (пра казу). *Ко́зная каза́*. Багданава.

КО́ЗНЫ *прым.* Які добра косіць (пра касу). *Кап купі́ў касу́, ды ко́зную*. Леснікова.

КО́ЙКА *ж.* Ложак. *А раска́зывалі дъмаві́к быў. Ко́йку падама́іць. Ніякіх ні было́ ко́ік даўне́й*. Багданава. *Дзірвя́нныя ко́йкі былі́, у ко́йкі дълявы́я до́скі, ко́йка звя́зывалъся, даўне́й кръва́ць называ́лася*. Гарадзец. *Такі́ маро́з, а я на ко́йцы*. Закур'е.

КОЙ-ХТО *займ.* Хтосьці, хто-небудзь. *Ён ко́я-каго́ ўбіва́ў: лі́са, за́йца заб'е́ць і тады́ пъ дзярэ́ўні но́сіць, пака́звае*. Сянно.

КО́КА *н. дзіц.* Яйка. *Не дасі́ мне ко́ка, вы́рвуць табе́ во́ка, – так пе́лі валачо́бнікі*. Міцюкова.

КО́КЛІШ, **КО́КЛІЧ** *м.* Коклюш. *Ко́кліч быў, ра́ньшэ дзе́ці бале́лі. Ко́кліш – дзе́ці бале́лі. Са́хар па́лены дава́лі, кераси́н ка́палі на са́хар, паку́ль сваё не вы́кашляець*. Гарадзец.

КОЛ *м.* 1. Кол. *Кало́м табе́ зямля́*! (праклён). *Чаго́ ты ста́іш, кап цябе́ ко́лам паста́віла* (праклён). Вялікі Азярэцк. КО́ЛІК *памянш.* 1. Невялікі калок. *На́да браць які́ ко́лік і збіва́ць я́блыкі*. Савінічы. *Ён да́жа ні зна́іць, як ко́ліка заці́саць*. Багданава. *Стъя́ў ко́лік бяро́завы*. Ракаў Засценак. 2. Невялікія калкі, убітыя ў сцяну, для снавання кроснаў. *Ко́лікаў наб'е́ш і бе́гаіш, і бе́гаіш* [пры снаванні кроснаў]. Каралі. КО́ЛІЧАК *памянш. На сцяну́ б'юць ко́лічкі*. Дольдзева. 2. Кій. *Іна́ с ко́лікам паку́ль дапаўзе́*. Міцюкова. ◊ НІ КАЛА́ НІ ДВАРА́. Нічога не мець. *Асталі́ся пъд аткры́тым не́бам – ні къла́ ні двъра́*. Леснікова. *Ні кала́ ні двара́ і адзі́н шыне́ль у мяне́ быў*. Леснікова.

КО́ЛАС *м.* Колас. *Чо́рныя каласы́ ў пшані́цы ад мо́лніі*. Розмыслава. *Вазмём тры къвы́ліны, тры жыі́ціны, тры къласы́*. Багданава. *Жы́та ў рад пасце́люць, ко́лъс у ко́лъс і бі́лі цъпа́мі*. Цясішча. *Быў ко́лъс у жыі́ці, што ня мо́жна було́ суўлъда́ць* (з падання). Ракаў Засценак. КАЛАСО́К *памянш. Рвуць къласкі́ тры разы́ па тры і вады́ прылі́ва́юць, як валасе́нь на па́льцы* (з замовы). Багданава.

КО́ЛІКІ *мн.* Рэзкі, востры боль у жываце або ў баку. *Ко́лькі ў баку́, ко́лькі ко́люць. І ко́лікі ў згаро́дзе*. Дольдзева.

КО́ЛІСЬ *прысл.* Некалі, даўней. *Ко́лісь палі́лі калясо́. Сапру́ць, на жардзі́нку падымуць, сабяру́цца той ве́чыр атме́цюць*. Гарадзец.

КО́ЛКІ *прым.* 1. Калючы, які колецца (барадой, вусамі). *Уй, дзя́дзька ко́лкі бу́ську даў* [вусы колюцца]. Партызаны. 2. Колкі, усыпаны чым-н. вострым. *Даро́га ш ні така́я ко́лкая була́*. Багданава.

КО́ЛЛЕ, **КО́ЛЛЯ** *н. зб.* 1. Калы. *У нас плялі́ пляце́нь, ко́лля ўбіва́лі і заклада́лі*. Нямойта. *Ко́льем па гулува́х бі́ліся*. Фасаўшчына. 2. Убітыя ў сцяну колікі, для снавання кроснаў. *На сцяне́ ко́лле ўваб'е́ш і снуе́ш*. Заазер'е.

КОМ *м.* Ком, камяк. *Раскълаці́ це́ста так, кап камо́ў ні было́*. Заазер'е. *Гной трэ́ба рука́мі растрэ́сці, каб ні былі́ камы́*. Багданава. *Ма́сла кама́мі, каб і нам дава́лі* [пажаданне, калі б'юць масла]. Каралевічы. *Ком глісто́ў малю́сенькіх вы́шла. Ком агню́ вы́скачыў у разе́тку – аглушы́ла*. Нямойта. *Такі́я камы́ ва́люць* [пра град]. *Ку́жъль дале́жыцца шо́ўку. Што больш ляжы́ць, то аж блішчы́ць. А во́ўна дале́жыць го́ўна. Што больш ляжы́ць, то саб'е́цца ў камы́*. Закур'е.

КО́МІН, **КАМІ́Н** *м.* 1. Комін. *На ко́мін паста́віш, іна́ там пракіса́іць і пракіса́іць дні тры-чатыры* [саладуха]. *Чара́з ко́мін глядзе́ла, што за маладу́ха е́дзець. А ў нас каля ко́міна, як рой, звілі́ся* [тараканы]. Багданава. *На ко́міне, кладзі́ на ко́мін сушы́ць. Цяпе́р у ба́ні печ с къмяно́м*. Нямойта. *На пе́чы на ко́міне свет*. Міцюкова. *Как так? Два ко́міна ў ха́ці і пабе́ліныя. Кула́к*! Дольдзева. *Къмяно́ў ні было́, ха́ты былі́ ку́рныя*. Фасаўшчына, Леснікова. *У тэй ха́це ко́мін развалі́ўся*. Закур'е. 2. Дымаход; адтуліна ў коміне, праз якую выходзіць дым. *Ко́мін на кры́шы, на страсе́*. Нямойта. *Ко́мін у пе́чы, што дым ідзе́ць*. Партызаны. *Ко́мін нізакры́ты, печ тапі́ла свякро́ўка. А тады́ пашчыкату́рылі* [печ], *і ні ста́ла ніку́ды ды́му ісці́, акрамя́ ў ко́мін*. Багданава. *На Купа́лу заткну́ць ко́мін*. Партызаны. *Гняздо́ звілі́ ў ко́міне*. Закур'е. *На трубу́ ў нас камі́н ка́жуць*. Серкуці.

КО́НІК *м.* Жарабец, малады конь. *Жърапка́ зліхча́юць – і ко́нік*. Багданава.

КО́ННА *прысл.* Вярхом, на кані. *Е́здзілі ко́нна, то зъ Нямо́йтую, кьла Цімíра́зева па по́лю я ві́дзіў мно́га курга́нуў*. Алексінічы. *Калёсы до́скамі забі́ў, е́хаць ця́жка, ко́нна*. Жохава. *Е́халі далёка ко́нна*. Неўгадава.

КО́НСКІ, **КО́НЬСКІ** *прым.* Конскі. *Ко́нскі капы́т, ко́нскі во́лъс*. Серкуці. *Там касце́й по́ўненька, і ко́нскія чэрэ́п'я, і аве́ча*. Багданава. *Ко́ньскія вадні́ зва́лісі, іх бо́лі було́*. Нямойта. *Там ко́ньська кла́дбішча*. Чуцькі. ○ КО́НЬСКІ ШЧАЎЛЮ́К. Конскае шчаўе. *Кра́сны ко́ньскі шчаўлю́к лу́ччы ат пано́су, ат каро́сты ён*. Чуцькі. *Ко́ньські шчаўлю́к ат пано́су*. Багданава. *Карэ́нне ко́ньскага шчаўлюка́ ат каро́сты*. Баравікі.

КО́НТРА *ж.* Контра; нацягнутыя адносіны, незадаволенасць. *У ко́нтры са мной дъчка́, павёў чорт, па во́сені гро́шы сві́снала. З ге́стымі ў ко́нтрах была́*. Нямойта.

КО́НУС *м.* Зрэз, скос. *Зубо́к* [у граблях] *зъръза́іш ззя́дзі – ко́нус, к сабе́ штоп граблі́*. Леснікова.

КО́НЧЫЦЦА, **КАНЧЫ́ЦЦА** *зак.* 1. Скончыцца, закончыцца. *Бу́льба канчы́лъся, дъва́й крапі́ву свіння́м*. Чуцькі. *Ну два ме́сяцы пабу́дзіш з касця́мі, ко́сці канчы́лісі, ну тады́ адно́ са́ла*. Багданава. *Вайна́ канчы́лася і мой сын вярну́ўшысі*. Неўгадава. 2. *экспр.* Памерці. *Пака́ за ўко́лам пабе́гла, ён ко́нчыўся, то́ка а́йкнуў: ай-ай*. Буй. *Я ду́мала ко́нчусь*. Запруддзе, Нямойта.

КОНЬ *м.* Конь. *Тры гады́ ўжэ конь, яго́ запрага́юць, у баро́ны бяру́ць. У нас конь быў Во́рлік кра́сненькій, Пъръсла́ўка, Пуп, Ду́ндър. Я ўсігда́ с къня́мі рабо́таў*. Запруддзе. *Каня́мі пазвязу́ць усё у такі́*. Вялікі Азярэцк. *У ка́жнъга конь быў. На къня́х прывозі́лі гаршкі́. Як то́лькі нъ бало́та мо́жна в'ежджа́ць ко́німі*. Багданава. *Конь сні́цца – абма́н*. Ракаў Засценак. *На кла́дбішча з'е́дуць, як пако́йніка вязу́ць, конь заржэ́ць – уся́ сім'я́ вы́мрэць* (прыкмета). *Конь бяжы́ць на не́йку бяду́* (прыкмета). *Вязу́ць пако́йніка, з двара́, конь заржэ́ць, бі́да бу́дзіць* (прыкмета). Каралевічы. *Я мно́га ко́ні глядзе́ў. Я быў мъла́ды. Я ко́ні ні бъя́ўся*. Гарадзец. *Дзяце́й на каня́х вязе́м. Сваі́мі ко́нямі е́халі*. Неўгадава. *Дзет*

гаварыу́: «Бу́дуць пту́шкі літа́ць, у гало́вы дзіўба́ць, на жале́зных ко́ніх ара́ць». Багданава. ◊ БЫЦЬ НА КАНІ́ І ПАТ КАНЁМ. Жыць добра і блага, быць у розных сітуацыях. *Мы былі́ і на каньі́, і пат канём*. Нямойта, Дуброўкі.

□ *Стары́ конь баразны́ ня по́рціць*. Дольдзева, Гарадзец. □ *Хто ко́ні міня́іць, у таго́ хаму́т гуля́іць*. Ульянавічы. □ *На ле́чаным каньі́ далёка ні прае́дзіш*. Ульянавічы.

КО́ПАНІ *мн*. Сані, палазы якіх не гнутыя, а зроблены з дрэва, выкапанага з коранем. *З я́сені гну́тыя ко́пані, з я́блыні, клёну*. Леснікова.

КО́ПАНКА *ж*. Сажалка. *У ко́пъньцы лён мачы́лі*. Гарадок.

КО́ПАНКА *ж*. Выкапанае ў лесе сагнутае, зручнае для пабудовы калёс дрэва. *С ко́панкі яго́ дзе́лаў, каляса́*. Станюкі.

КО́ПАНЫ, КАПА́НЫ *дзеепрым*. Выкапаны. *У ко́пънъй са́жълцы мачы́лі лён*. Гарадок. *Тут къпа́ныя рэ́чка*. Рэчкі.

КО́ПАНЬ *ж*. Сажалка. *Ко́пъні такі́я къпа́лі, дзе мачы́лі лён*. Савінічы. *Йдзе въда́ стаі́ць, там ко́пънь*. Самсоны.

КО́ПАЦЬ *ж*. Копаць. *Ко́паці було́, лучы́ну палі́лі*. Багданава.

КОР *ж*. Адзёр. *У вайну́ ўсю́ сям'ю́ кор пакацíла. Кор до́лжна ў ка́ждаго перабы́ць*. Нямойта. *Зълату́ха і кор жа́ркъга ня лю́бюць, ня лю́бюць па́ры*. Заазер'е.

КОР *м*. Тое ж. *У яе́ кор быў, тро́шкі вы́сыпаў, і памёрла – аслажне́нне на сэ́рца*. Багданава. *Кор хадзі́ў у дзяце́й*. Неўгадава.

КО́РАБ, **КО́РАП** *м*. Кораб. *У ба́бы ёсь ко́рап съламя́ны. І бальшы́я карабы́ былі́, што бо́чка, плялі́ с сало́мы*. Фасаўшчына.

КО́РАНЬ, **КАРО́НЬ** *м*. 1. Корань. *Аі́р рва́лі, за караньі́ пъ рублю́ пло́цюць*. Закур'е. *Як смъргану́ў ат къръня́ да маку́шкі*. Ракаў Засценак. *У грыба каро́нь ёсь і шля́пка*. Вялікі Азярэцк. 2. Частка зуба. *Зу́бы са́мі сабо́й вы́пълі, а ко́рънь сам сабо́й вы́йдзіць, бо́лі ня чу́ю. З канаплі́нага зі́рна́ таго́ карня́ астала́ся – шчака́ напо́хніць*. Нямойта. *Ма́тка са́ла е́ла карэ́ннем*. Міцюкова. *На смех, німа́ да́жа і караня́, упяро́т усе́ павыкры́шваліся зу́бы*. Закур'е. 3. *перан*. Сяліба, бацькаўшчына. *Бальшынство́ ме́ншаму застае́цца сялі́ба, ко́рань е́ты*. Вялікі Азярэцк. КАРАНЁК *памянш*. *Каранёк тро́шку дзяржы́цца, ацёкі ў мяне́ ад яго́*. Нямойта. *У свінне́й кърънёк ла́дный*. Сукрэмна.

КОРМ, **КО́РАМ** *м*. Корм. *І авёс, і ві́ка та нъ зялёны корм се́ілі*. Багданава. *Сабра́ла карма́, падка́рмліваць на́да*. Цясішча. *Жы́та касі́лі на ко́ръм*. Леснікова. *Дъя́ркъм на́да было́ і ко́рым прывезьць каро́въм*. Дуброўкі.

КО́РМНЫ *прым*. Кормны; якога кормяць на забой. *Ко́рмнаму къбану́ ўсы́пюць по́спы. Ко́рмныя сві́ньні і надво́рныя, ко́рмныя сідзя́ць у зъса́дкі*. Каралевічы.

КОРХ *м*. Мера, роўная шырыні далоні ці кулака. *Корх – чаты́ры па́льцы*. Фасаўшчына. *Корх ілі́ пя́дзя называ́лася*. Дольдзева.

КОРЧ *м*. Пень, вывернуты з зямлі з карэннем. *Апе́нкі нъ кърча́х расту́ць*. Фасаўшчына. *Ён кърча́мі то́піць. Пъд карча́мі ў яго́ мярло́га. Там і апе́нкі былі́ ў кърча́х*. Багданава. *Корч у бало́це*. Сукрэмна. ◊ СЯДЗЕ́ЦЬ КАРЧЭ́М. Застацца адзінокім. *А я шчэ сяджу́ карчэ́м* [бо іншыя памерлі]. Чуцькі.

КО́СКА *ж*. Каса (для кашэння). *Ко́скай сваёй касі́ў*. Латыгаль.

КО́СТА *ж*. Косць. *Насу́шыць, сыр, як ко́ста, угры́зці нямо́жна*. Міцюкова.

КО́СТАЧКІ *мн*. Суставы пальцаў рукі, нагі. *Пабі́ла ко́стачкі на рука́х*. Запруддзе. *Ко́стачкі на па́льцах*. Багданава. *Ко́стачкі баля́ць*. Гарадзец.

КО́СТКА *ж*. Косць. *Ну, калі́ яка́я ко́стка ё, ко́стку ўкі́неш, а німа́, так запра́віш, які́м ту́кам ці што*. Багданава. *Ма́мачка мая́ мі́лая, у мяне́, ве́рна, ко́сткі вываліліся і пла́чу*. Запруддзе. КО́СТАЧКА *памянш*. *Ні нашлі́ ні ко́стачкі, ні кро́шачкі*. Партызаны. *Атшчапі́ў ко́стъчку* [ад клуба ў час аварыі]. Запруддзе.

КОСЦЬ, **КОСЬ** *ж*. 1. Косць. *Баля́ць усе́ ко́сці, я ж ба́ба шчэ ні стара́я*. Партызаны. *Бале́лі ко́сці – нъга́мі не́як стаць*. Партызаны. *Съба́кам ко́сці выкіда́лі. Па грыба́х пайшлі́, а там ло́гава во́ўчыя касце́й по́ўненька*. Багданава. *У мяне́ ня кось балі́ць*. Гарадзец. *Пра́ма*

кось балі́ць. Партызаны. *Кось буйна́я, ні ду́жа сы́тая*. Нямойта. 2. *толькі мн*. Астанкі, прах. *Паўміра́лі да вайны́, касце́й іх няма́*. Закур'е.

□ *На жыво́й касцэ́ мя́са нарасцэ́*. Ульянавічы.

КО́СЫ *мн*. 1. Валасы. *Істу́шкі ў ко́сы, цяпе́р павы́лезлі*. Каралі. *Ужо ко́сы так ко́сы былі́, бальшэ́я, густэ́я*. Багданава. *Ко́сы бальшэ́і былі́*. Партызаны. 2. Доўгія заплеценыя валасы. *У ко́сы істу́шку ўпляцёш*. Гарадзец. 3. Ніткападобныя атожылкі ў некаторых раслін. *Гуркі́ ўжо ко́сы папуска́лі*. Кішуроўшчына.

КОСЬ-КОСЬ-КОСЬ *выкл*. Выгукі, якімі падзываюць коней. *Кось-кось-кось, так заву́ць да сябе́ кьня*. Вялікі Азярэцк.

КОТ *м*. Кот. *Каты́ смълляна́к ні яду́ць, пъду́шаць і пъло́жаць*. Багданава. *Кот да дзіўча́т* [да кошак] *хо́дзіць*. Ульянавічы. *Пірат Іва́нам като́м на́да ву́ліцу пірадра́ць, за перат узя́цца, там пасы́паць сало́май, ме́лешам, кастро́й, дзе кот падра́ў. Бу́дуць ісці́ каро́вы, а каро́ва чараўніка́ дале́й не по́йдзіць, ста́ніць, бу́дзіць раўці́* (прыкмета). Партызаны. *Кот мо́жыць пагі́бнуць ат мухамо́ра*. Латыгаль. *Каты́ ні шкадлі́выя, нічаво́ ні бяру́ць*. Каралі. *Прывы́к ла́зіць як кот у са́ла*. Серкуці. *Як кот мы́ецца – го́сці бу́дуць* (прыкмета). Леснікова, Міцюкова. КО́ЦІК *памянш*. *Пашо́ў ко́цік на таржо́к, / Прынёс (А́ні) піражо́к* (з дзіцячай калыханкі). Багданава. ◊ ЯК КОТ НАПЛА́КАЎ. Вельмі мала, у невялікай колькасці. *Во з'еў як кот напла́каў.* Багданава. ◊ ЛА́ЗІЦЬ ЯК КОТ У СА́ЛА. Пра чалавека, які пасягае на чужое. *Прывы́к ла́зіць як кот у са́ла*. Серкуці.

□ *І кот ня лю́біць ла́зіць у адну́ і ту́ю ж дзі́рку ў загаро́дзі*. Партызаны.

КО́ТАМ *прысл*. 1. Коцячыся. *Пакацí́лася ко́тъм ат снара́даў.* Дуброўкі. 2. Коцячы. *Мо́жна ко́там закаці́ць гроб, кла́дбішча блі́зка*. Савінічы.

КО́ТКАЦЬ *незак*. Качаць. *Нъ кача́лку ко́ткаю ручнікі́, сы́ранькіе намъта́ю і кача́ю, як уцю́жу*. Багданава.

КО́ТКІ *прым*. Які лёгка качаецца. Багданава.

КО́ТЛАВІНА *ж*. Паглыбленне, упадзіна. *Дзе яка́я ко́тлавіна – паме́раюць, вы́касяць*. Ульянавічы.

КО́ТНАЯ *прым*. Цяжарная (пра некаторых жывёл). *Ко́тнъя аве́чка*. *Та́я ліса́ ко́тная була́*. Багданава.

КО́ТНЫ *прым*. Які лёгка коціцца. *Гаро́х ко́тный, як уда́рыш па лу́бцы* [то далёка апынецца]. Багданава.

КО́ЎДРА *ж*. Коўдра. *Ко́ўдру захо́чъш, то ро́біш дзве пасці́лкі, а паміж патрэ́п'я кладзе́ш і ні́ткамі сасцябне́ш. Ко́ўдру ня мы́лі*. Неўгадава.

КО́ЎЗАЦЦА, **КУЎЗА́ЦЦА** *незак*. 1. Коўзацца, ёрзаць. *Ко́ўзаецца на сту́ле*. Нямойта. 2. Катацца (па лёдзе). *Ко́ўзаюцца і ко́ўзаюцца з го́ркі дзе́ці*. Фасаўшчына. *Вы́гарка ідзе́, лу́жа замі́ршая, мы ў шко́лу як ідзём, разго́німся і ко́ўзаліся*. Дольдзева. *Маро́с жа, куўза́цца хо́чыцца, на рэ́чцы* [коўзаемся] *куракі́ гэ́тыя пъатва́ліваюцца*. Заазер'е.

КО́ЎКА *ж*. Доўгі шост з патаўшчэннем на канцы. *Ко́ўка – па́лка тъка́я, як мълато́к*. Заазер'е.

КОЎШ *м*. Вялікая драўляная лыжка, апалонік. *Коўш вы́дзеўбаны, муку́ бра́лі.* Каралевічы. *Былі́ дзірвя́нныя каўшы́*. Дольдзева. КО́ЎШЫК *памянш*. *Коўш вы́дзіўбъны такі́, ко́ўшык, чарэ́пыць хърашо́*. Каралевічы.

КО́ФТА, **КО́ХТА** *ж*. Кофта. *Былі́ ко́фты з ру́шыкам у забо́р, з або́рычкъмі*. Нямойта. *Ко́фту ў гаро́шыкі насі́лі, палуке́цікі, жале́ткі, сяткі́ візáлі*. Запруддзе. *Ко́хты шы́лі, ку́рту, ю́пку пашы́іш*. Турава. *А ма́ме на́да было́ адзе́ць е́ту ко́хту*. Нямойта. КО́ФТАЧКА *памянш*. *Пашы́ць на́да ко́фтачку суко́нную*. Багданава.

КО́ХАЦЬ *незак*. 1. Кашляць. *Ко́хаіць, а пець ды пе́ла*. *Вы́йдзі, Во́лечка, паслу́хай, дзе́лаць ні мо́жэць, ко́хаіць*. Чуцькі. 2. Падзываць куранят (пра пеўня). *Пяту́х ко́хъіць, заве́ць цыпліня́т*. Каралевічы.

КО́ХЛІК *м*. Коклюш. Гарадзец.

КО́ЦІКІ *мн*. Раллёвая канюшына. *Ко́цікі касма́ценькія ў гуркі́ кіда́юць, каб гуркі́ завя́звалісь. Цвіця́ць ко́цікі*. Багданава.

КО́ЧКА *ж.* Купіна. *Ко́чкі нъ бало́нні, касі́ць нямо́жна, адны́ ко́чкі*. Фасаўшчына.

КО́ЧЧА *н. зб.* Куп'ё. *Дзе цімахве́іўка расце́ць, там по́ля, як ток, як арэ́ш, то ко́ччы таке́я* [з воз натрусіш карчоў гэтай травы]. Жохава.

КОШ *м.* Скрыня ў млыне, куды засыпаюць збожжа. *У кош сыпълі зярно́*. Заазер'е.

КО́ШКА *ж.* Кошка. *Ста́рая ко́шка, тро́ху ло́віць крыс*. Буй. *Ко́шка ды й усё, нічы́м ні завём*. Гарадзец. КО́ШАЧКА *памянш.* *Бу́дзе ко́шачка пла́каць пад чужы́м вугло́м, е́сці хо́чэць*. Нямойта.

□ *Са́ла <ма́ла> ко́шка ўкра́ла.* Запруддзе, Партызаны.

КРАВА́ЎКІ *мн.* Крывянкі. *Крава́ўкі з круп, кроў л'е́цца ў кі́шкі*. Гарадзец.

КРАВА́ЦЬ *ж.* Ложак. *Кръва́ць дзіръвя́ная*. Рэчкі.

КРАВЕ́Ц *м.* Кравец. *Кра́ўцы шылі варатні́к*. Буй. *Тут і кра́ўцы, і ша́ўцы былі́, усё дзе́лалі*. Багданава.

КРА́ВЫ *прым.* Крэпкі, чырвоны. *Кра́вы такі́ мужчы́на, нівялі́кі*. Каралевічы.

КРАВЯ́НІКІ, **КРАВЯ́ВІКІ** *мн.* Крывянкі. *Кравя́нікі – кроў, круп насы́піш*. Гарадзец. *Кравя́вікі дзе́лалі з круп і кро́ўю*. Марозаўка.

КРАДЗЁЖ *ж.* Раскраданне. *Сі́льнъя крадзёж ста́ла, пірастро́йка на́да*. Гарадзец.

КРА́ЕМ *прысл.* Надзвычай, вельмі. *Друго́му кра́ем які́я ка́плі на́да, а ліка́рства німа́*. Гарадзец.

КРАІ́НА *ж.* Краіна. *У нас мно́га чаго́ нет, а ў які́х краі́нах ёсь*. Каралевічы.

КРАЙ *м.* 1. Краіна. *Мо́жа ў краі́ які́м іна́чъй*. Кляпчэва. *Дзе які́ край – усе́ па-сваему́*. Баравікі. *У ка́жным кра́і па-ро́знаму. Што край, то абыча́й*. Нямойта. 2. Ускраіна. *Вы́йшла на край ле́су*. Гарадок. *Я то́жа на край жыла́*. Багданава. *Тэй ма́ліц жыве́ць нъ краю́ ў Манго́ліі* [вёска]. Манголія. КРАЁК *памянш.* *Во с кра́йку дом стаі́ць. Во с кра́йку мой сыно́чак*. Леснікова.

□ *Які́* (*дзе які́*) *край, такі́ <і> абыча́й.* □ *Што край, то абыча́й*. Алексінічы.

КРА́ЙНІ *прым.* Які знаходзіцца з краю. *Кра́йняя яго́ ха́та з гэ́тага канца́*. Івоні.

КРАКАВЯ́К, **КРУКУВЯ́К** *м.* Кракавяк (танец). *Та́нцы ўся́кія былі́: і по́лічкі, кадры́лі, мазу́ркі былі́, крукувя́к, усаду́лі* [назва танца па радку рускай песні «Во саду ли…»], *лінця́й, каро́бачка*. Багданава. *Кракавя́к і падыспа́н танцава́лі*. Міцюкова, Вялікі Азярэцк.

КРА́КАЦЬ *незак.* Кракаць (пра качак). *Ву́ткі кра́каюць*. Вялікі Азярэцк.

КРА́КВА *ж.* Лягушка. *Кра́ква – па-мо́ему лягу́шкі. Яны́ кра́каюць*. Дольдзева.

КРА́КНУЦЬ *зак.* Квакнуць. *А цяпе́р німа́ лягу́шкі, ні кра́кне*. Партызаны.

КРАКТА́ЦЬ *незак.* Крактаць (пра дзіця). *Крэ́кчыць, шаве́ліцца дзяцёнак – у яго́ крыктуны́. Пакупа́еш у зале́, і дзяцёнак як дзяцёнак*. Партызаны. *Ня мо́жыць но́жку падня́ць, крэ́кчыць, крэ́кчыць, не пуза́ты* [сын]. *До́бра выгляда́ець*. Жохава. *Крэ́кчыць дзіцёнак*. Багданава.

КРАКТУНЫ́, **КРЫКТУНЫ́**, **КРЭКТУНЫ́** *толькі мн.* Крыкуны (дзіцячая хвароба). *Бу́дуць у рабёнка кръктуны́, спаць ня бу́дзіць, крэ́кчэ і крэ́кчэ*. Багданава. *Як у пълажэ́нні жэ́ншчына хо́дзіць і ўда́рыць наго́й пърасёнка, към́а ці праміж ног прабяжы́ць кот, съба́ка – у дзяцёнка быва́юць крыктуны́. Крыктуны́ – крэ́кчыць, шаве́ліцца дзяцёнак, купа́юць: во́зьмець ма́ма залы́, на чатыры бяражкі́ залу́ сыпала, а пато́м у по́лачку ўвёртуець і пад гало́ўку, купа́ець і прагава́рваець: «Начні́цы-цямні́цы, да́йце спако́ю майму́ сыні́цы»* (з замовы). *Тры разы́ ліну́ць вады́ і прагавары́ць. Е́слі аджа́ць залу́, развара́чваць, ско́лькі ёсць валасо́ў – уся́кая шэрсць, уся́кая шарсці́на – саба́чча, аве́чча*. Партызаны. *Свой хлеп пяклі́, све́жым хле́бам цёрлі пле́чы ў дзяцёнка, крэ́кчыць, крэ́кчыць, въласы́, крэктуны́ сціра́лі, разлама́еш хлеп – і въласы́ зно́йдзеш*. Багданава. *Як крэктуны́, кълядны по́пел пакладу́ на бе́раг карыта, размы́лію дачку́ – спі́нку, усё скрось по́пілам, абмы́ю, працэ́джваюваду́, выціска́ю залу́, а там свіня́чая, кацячая шарсці́на. А-яй, наго́й бі́ла свінню́, към́а. Дачка́ спіць, не крэ́кчыць*. Нямойта. *Крыктуны́*. Партызаны.

КРАЛІ́ХА *ж.* Самка труса. Латыгаль.

КРА́МА *ж.* Магазін. *Кра́ма ілі́ ла́ўка къза́лі.* Фасаўшчына. *А куды́ мы по́йдзім? – У кра́му. А ра́ньшы быў мъгазі́н на даму́.* Запруддзе. *Кра́ма была́. На́да ў кра́му схадзі́ць.* Алексінічы. *У кра́му хадзі́лі ўсе.* Сукрэмна. *У кра́му ска́жыць пайшо́ў.* Манголія.

КРА́МАШНІК *м.* Прадавец. *Кра́ма была́ ў До́льдзіві, кра́машнік там быў, зва́лі так яго́.* Партызаны.

КРА́МНІЦА *ж.* Прадаўшчыца. *Іна́ кра́мніца тъка́я.* Падворыца.

КРА́МНЫ *прым.* 1. Куплены ў магазіне, фабрычны. *Панчо́хі сваé рабо́ты, а цяпе́р чулкі́ кра́мныя.* Партызаны. *Е́та кра́мнъя маце́рыя, е́та съматка́нъя. У вас насо́чкі кра́мныя.* Запруддзе. *Кра́мнае насі́лі, сі́цца, як ку́піш.* Фасаўшчына. *Была́ кра́мная про́стынь, ма́тка хава́ла, як во́ка берагла́.* Вялікі Азярэцк. *Цяпе́р па́скі кра́мныя.* Мянюцева. 2. *н.* Купленае ў магазіне, фабрычнае. *К Па́скі кра́мнае надзяе́ш.* Нямойта. *Кра́мнае мы́лі мылъм.* Неўгадава. *Кра́мнае ўсё.* Закур'е. КРА́МНЕНЬКІ *памянш. Цяпе́р жа вы́гада, цяпе́р жа харашо́, цяпе́р жа ўсё кра́мненькае.* Багданава.

КРАНТ *м.* Кран. *У ба́йні крант такі́ зро́білі.* Неўгадава. *Ціскане́ць там крант.* Заазер'е.

КРАНУ́ЦЬ *зак.* 1. Даткнуцца да чаго-н. *Крані́ глыбо́ка бяро́зку – атарва́ецца.* Буй. *Як кране́ш пухо́ўку, то дым ідзе́.* Каралі. *Кап табе́ хоць што крану́лі, усе́ стаі́ць.* Неўгадава. 2. Чапаць. *Маіх аве́чък воўк ні кране́ць.* Закур'е.

КРАПІ́ВА *ж.* Крапіва. *Крапі́ва расце́ць, яна́ ні баі́цца нічо́га, верх сох, а ко́рань аста́ўся жывы́.* Буй. *Крапі́ву п'юць, мне раз адна́ нара́іла, я як вы́піла, страка́ць ста́ла ў сярэ́дзіне. Гэ́та для ско́ту крапіва, ско́ту даём, свіня́м.* Багданава. *На крапі́ве на́расцей жо́ўтых німа́, то гурко́ў ні бу́дзець* (прыкмета). Партызаны. *Крапі́ва скрозь па куста́х расце́ць. Мо́жна і вары́ць.* Каралі. *І крапі́ву, і лебяду́ – цугу́н навару́ бальшы́.* Цясішча. *А гэ́та крапі́ва, стрыка́іцца.* Заазер'е.

□ *Бу́дзець і нъ тваю́ крапі́ву маро́с.* Ульянавічы. □ *На жгу́чую крапі́ву маро́с ні пячэ́ць.* Ульянавічы.

КРАПІ́ВІНА *ж.* Вазон. *Крапі́віна зача́хла* [кветка на акне]. Мянюцева.

КРАПІ́ЎНІК *м. эмац.-ацэн.* Пазашлюбнае дзіця. *Крапі́ўнік – хто без ба́цькі ро́джаны.* Гарадзец. *Крапі́ўнік – дзіця́ без ба́цькі.* Дольдзева.

КРАПІ́ЎНІЦА *ж.* Крапіўніца; хвароба, якая суправаджаецца свербам і паяўленнем на скуры пухіркоў. *Крапі́ўніца ў дзяце́й быва́іць.* Нямойта.

КРАПІ́ЦЦА *незак.* Набірацца сілы. *Але́ дзет яшчэ́ чу́лы быў, крапі́ўся.* Багданава.

КРАПУ́ЧЫ *прым.* Крэпкі, дужы. *Крапу́чыя старыя́, ху́жжые цяпе́р малады́е.* Заазер'е. *Я ста́ну каза́ць дзяцём пра ўсё, то ка́жуць: ты ду́жа крапу́чая, ма́мачка.* Неўгадава.

КРАПЦІ́НКА, **КРАНЦІ́НКА** *ж.* Плеценая сетка для рыбалоўнай снасці. *Чуп то́жа с кранці́нкі. Е́та таптун, када́ крапці́нка наця́нута з ні́так.* Дольдзева.

КРАПЧЭ́Й *прысл.* 1. Крапчэйшы, мацнейшы. *Трасні́к крапчэ́й сало́мы.* Багданава. 2. Больш плённа. *На́да рабо́таць крапчэ́й.* Станюкі. 3. Гучней. *Кап ты мне крапчэ́й прачыта́ў.* Неўгадава.

КРАПЧЭ́ЙШЫ *прым.* 1. Дужэйшы, здаравейшы. *Гляджу́, ра́ньшы былі́ лю́дзі крапчэ́йшыя.* Нямойта. *Ба́ба крапчэ́йша тро́хі.* Баравікі. *І крапчэ́йшая была́.* Заазер'е. 2. Мацнейшы. *Крапчэ́йшую бу́льбу вазьму́ ў пасці́лку і к даро́зе паднясу́.* Партызаны. *Запро́х крапчэ́йшыя калёсы.* Каралевічы.

КРАСАВА́ЦЦА *незак.* 1. Цвісці (пра злакавыя расліны). *Каласы́ красу́юцца, тады́ наліва́ецца зе́рне.* Гарадзец. *Як жы́та красу́іцца, тады́ і вадні́, а сляпні́ по́сьлі, і каро́вы зіка́юцца, і біга́ць дамо́ў.* Міцюкова. *Жы́та красу́іцца, тады́ й руса́лкі ёсь* (павер'е). Ракаў Засценак, Гарадзец. *Як жы́та красу́ецца, тады́ ват* [авадні]. Кішуроўшчына, Розмыслава, Партызаны. 2. Знаходзіцца на відным месцы. *Стары́ннае зда́ніе стаі́ць, красу́ецца.* Вялікі Азярэцк. 3. Быць у росквіце, прыцягваць увагу. *Кръсъва́цца ў жы́зні – мы ні пъкръсъва́ліся.* Івоні.

КРАСАВА́ЦЬ *незак*. Красаваць, цвісці (пра злакавыя расліны). *Дзве нядзе́лі красу́іць жы́та, як красу́іць – лісі́чкі, сырае́жкі выхо́дзяць*. Вялікі Азярэцк.

КРАСАВІКІ *мн*. Баравікі, якія растуць у час красавання жыта. *Кръсъвікі́ ста́лі, як жы́та ста́ла крусува́цца*. Дольдзева.

КРАСА́ЛА, **КРЫСА́ЛА** *н*. Крэсіва. *Кръса́ла, то́лькі з кръсалъў і жылі́* [красамі карысталіся]. Багданава. *Крыса́ла дзе́лълі, гу́бу вары́лі*. Нямойта.

КРАСАТА́ *ж*. Прыгажосць. *Ня ві́дзіла, кап тако́й краса́ты было́. Я яшчэ́ на ўсім све́це ня ві́дзіла, кап была́ тъка́я кръсата́*. Нямойта. *Як цвілі́ сады́, ой, къка́я кръсата́*! Фасаўшчына.

КРАСІВЕ́ЙШЫ *прым*. Больш прыгожы. *Бува́ло кръсіве́йшая сва́дзьба была́, на ко́нях*. Багданава.

КРАСІВО́ *н*. Крэсіва. *Красіво́ было́ жале́зная*. Каралі. *Ка́мінь і красіво́ жале́знаё*. Жохава. *Гу́бу вары́лі не́як, сушы́лі, тако́е красіво́ было́. Гу́бу на па́лачку пало́жыць, яна́ вы́сахніць – тады́ зага́рваецца*. Каралі.

КРАСІ́ВЫ *прым*. Прыгожы. *Га́нна красі́въя, як мъладу́ха. Красі́въя, як ля́лька. Красі́въя, як бяро́ска вясе́ннія*. Сянно. *Яна́ перад ім красі́вая*. Жохава.

□ *Хай пъд ла́ўкъй сядзе́ць, абы́ на красі́въга глядзе́ць*. Забор’е.

КРА́СІЦЬ *незак*. Фарбаваць. *Кра́сілі су́кна ра́знымі кра́скамі*. Фасаўшчына. *Ко́жу кра́сюць лазо́й*. Запруддзе. *Кра́сілі дубо́въй каро́й*. Дольдзева.

КРА́СКА *ж*. Кветка. *Кра́скі сабіра́лі, праснакі́ пяклі́ з іх*. Цясішча. *Сабо́й ара́лі, къпа́лі, усякія кра́скі е́лі. Кра́скі ўся́кія збіра́лі, сушы́лі, таўклі́, праснакі́ пяклі́. Кра́скі дай жа е́лі ад галаду́хі*. Алексінічы. *На дажынкі с кра́сак плялі́ вяно́к, с жы́та, з лёну*. Партызаны. *Ра́ньшы ўрачы́ ні прызнъва́лі нія́кіх кра́сак. І стрэнь цвіла́, і кра́скі ўся́кія цвілі́*. Рэчкі. *Ёсь кра́скі сі́нія йва́нува гулува́, пу лугу́ расту́ць, рвём іх нъ Йва́на Купа́ла*. Гарадок. *Вяно́к не пато́ніць с кра́сак*. Каралевічы. *Бе́лыя кра́скі бальшы́я на лека́рства*. Закур’е. КРА́САЧКА *памянш*. *Кра́сачкі раслі́, а цяпе́р пазаплыло́ рава́мі*. Фасаўшчына.

КРА́СНА *прысл*. Чырвона, вельмі шмат. *Жуко́ў на бу́льбі аж кра́сна, так йіх нъляце́ла*. Нямойта.

КРАСНАБО́КІ *прым*. З чырвоным бокам. *Я́блыкі лясо́ўкі краснабо́кія, як на зіму́ – пераме́рзнуць. Краснабо́кія ёсь я́гыды*. Нямойта.

КРАСНАПЁРКА *ж*. Краснапёрка. *У во́зеры о́кунь, плаці́чка, карп, краснапёрка*. Карпавічы. *Кръснапёрка – э́та ры́ба хі́тръя. Кръснапёрка ёсь у во́зеры*. Багданава. *У кръснапёркі пёрушкі і гла́скі кра́сніцькія, йна о́чынь красі́въя, о́чынь сво́йлівыя, ісчыза́ющчыя ры́біна*. Сянно.

КРА́СНІК *м*. Мох чырвонага колеру. *Мох зва́ўся кра́снік*. Гарадзец.

КРАСНУВА́ТЫ *прым*. Чырванаваты. *Цвято́к с краснува́тымі цвята́мі*. Багданава.

КРА́СНЫ *прым*. 1. Чырвоны. *Кра́сны, як бура́к. Кра́сны, як памідо́р. Кра́сны, як аго́нь*. Серкуці. *Кра́сны флаг до́ўга ві́сеў*. Запруддзе. КРА́СНЕНЬКІ *памянш*. *Кра́сненькія дзе́ткі ста́лі, по́ўненькія ад се́м’я льняно́га*. Алексінічы. ○ КРА́СНЫ ХОД. Абход царквы тры разы пры асвячэнні. *Тры-чаты́ры ба́цюшкі хо́дзюць з кра́сным хо́дам* [як царкву асвячалі]. Каралевічы.

□ *Не радзі́ся кра́снай, а радзі́ся шча́снай*. Жохава.

КРА́СЦІ *незак*. Употай браць, прысвойваць сабе чужое. *Ба́цька твой ко́ні краў і то дзве́ры зачыня́ў*. Марозаўка. *Ма́ма ні люб́іла, кап кра́сці*. Нямойта. *Во скраў, ра́ньшы астаўля́лі, ніхто́ нічо́га ні браў, ні краў: лю́дзі былі́ надзе́йныя*. Запруддзе. *У нас тра́пкі* [адзенне] *ні кра́дуць, усё цэ́ла*. Неўгадава.

КРАТАВІ́ННЕ *н. зб*. Кучкі зямлі, наточаныя кратамі. *Кръталі́ння надзе́луў крот*. Гарадок.

КРАТАЛО́ЎКА *ж*. Пастка для лоўлі кратоў. *Кръталоўку пъста́вілі, дык краці́ха і краце́нък пыпа́лісі*. Багданава.

КРА́ТАЦЬ *незак*. Чапаць. *Не́мцы нас не кра́талі*. Закур’е.

КРАТО́ЎНІЦА *ж.* Пастка для лоўлі кратоў. *Што крато́ў ло́вюць – крато́ўніца.* Багданава.

КРАТО́ЎНЯ *ж.* Тое ж. *Крато́ўня, што крато́ў ло́вюць*. Багданава.

КРАХА́ *ж.* Невялікая колькасць чаго-н. *За э́ту краху́ ня быць у граху́* [угаворванне дзяўчыны трошкі выпіць]. Каралевічы.

КРАЦЁНАК *м.* Крацяня, дзіця крата. Багданава.

КРАЦІ́ХА *ж.* Самка крата. *Крътало́ўку пъста́вілі, дык краці́ха і крацёнък пыпа́лісі.* Багданава.

КРА́ШАНЫ *дзеепрым.* Пафарбаваны. *Масты́ ні кра́шъныя былі́* [а з натуральных дошак]. Карпавічы.

КРАЯНУ́ЦЬ *зак.* ◊ КРАЯНУ́ЦЬ МА́ТАМ. Абругаць нецэнзурнымі словамі. *Ён на мяне́: «Дарагу́ша, красо́тка», а калі́ і ма́там краянёт*. Каралевічы.

КРОВАДАЎЛЕ́ННЕ *н.* Крывяны ціск. *Кровадаўле́нне прычапі́ласе*. Карпавічы.

КРОВАМО́ЧКА *ж.* Цыстыт; хвароба ў кароў. *Каро́ўка кро́ўю мо́чыцца – кровамо́чка.* Гарадзец.

КРОВІЦЯЧЭ́ННЕ *н.* Крывацёк. *У яе́ кровіцячэ́нне было, і іна́ памёрла*. Вялікі Азярэцк.

КРО́КАЦЕНЬ *м.* Жабурынне. *Кро́каценю ад лягу́шак у са́жалках мно́га було́. Мы́лісі ім, кап румя́нымі быць. Гэ́та жа́б'я ікра́, як сту́дзень*. Багданава.

КРО́КВІНА *ж.* Кроква. *Паста́віў по́яс, кро́квіну прыбі́ў*. Вялікі Азярэцк.

КРО́КВЫ, **КРО́КЛЫ** *толькі мн.* Кроквы. *Кро́квы – тое, што і страпі́лы, але́ гэ́та ўжэ стары́нушка. Пат страпі́лы бурла́ты ста́вюць.* Вялікі Азярэцк. *Па кро́квах ла́цюць.* Міцюкова. *Пасле́дні вяне́ц, на вяне́ц казлы́, на казлы́ па́лка, а на па́лку кро́квы. Ра́ньшы кро́квы стънаві́лі, а цяпе́р – страпі́лы.* Гарадзец. *Кро́квы ста́вюць у ха́це.* Алексінічы. *Кро́клы паста́вюць і ла́цюць*. Багданава.

КРОЛ *м.* Трус. *Да нас к кро́лу прыно́сілі краlі́ху*. Латыгаль.

КРО́ПКА *ж.* Крапінка. *У саро́кі я́йцы гулубэ́я і чо́рныя кро́пкі ў яе́*. Сянно. КРО́ПІЛЬКА *памянш.* *Каро́ўка-баго́ўка, што лётаіць с кро́пількамі*. Сукрэмна. КРО́ПАЧКА *памянш.* *У пітушко́ў ро́завы верх, ніз жэлтля́вы, кро́пачкі белава́тыя.* Пожанькі. *Мъхамо́р з кро́пъчкъмі*. Вялікі Азярэцк.

КРО́СНЫ *толькі мн.* 1. Ткацкі станок. *Браў дрэ́ва і дзе́лаў кро́сны*. Фасаўшчына. *Стая́лі кро́сны ў мяне́*. Карпавічы. *Палама́лі кро́сны*. Вялікі Азярэцк. 2. Аснова палатна. *Мно́га красён, на́да і на мяхі́, на́да і на ма́трасы пра́сці, на́да і на руба́шкі. Як кро́сна снава́лі, як жа́лі. Пъмага́й бо́жа*! Багданава. *Кро́сны снува́лі, тру́бка на пяць гу́бак, хто ско́лькі напрадзе́ць, і сукно́ ткалі.* Леснікі. *Пра́жу сушы́лі, разма́твалі, снъва́лі кро́сны*. Вялікі Азярэцк. *Сную́еш з клубко́ў кро́сны, на сцяну́ снава́лі*. Дуброўкі, Закур'е. 3. Вытканае палатно, тканіна. *Кро́сны бі́лі пра́ннікам*. Буй.

КРОТ *м.* Крот. *Во як уна́дзіцца крот у ліха́х, рыіць і рыіць*. Заазер'е. *Крот – гэ́та зъра́за, іх дачо́рта ёсь*. Марозаўка. *Краты́ рыюць сат і гаро́т*. Кішуроўшчына. *Краты́ чо́рныя, хува́юцца ў нару́. Краты́ ў ле́се, у но́рах*. Багданава. *Крот зямлю́ рые́ць*. Гарадзец.

КРОЎ *ж.* Кроў. *Бярэ́ш кроў, звары́ш ры́су, се́чкі, паджары́ш, пірамішаіш і ў то́ўстыя кі́шкі пачы́ніш і калба́скі крыва́выя*. Багданава. *Кроў сышла́ – і паме́рла.* Цясішча. *Стаў кро́ўю мачы́цца*. Каралевічы. *Чалаве́чая кроў ня аве́чная – уві́дзела, пра́ўда.* Запруддзе. ◊ КРОЎ ЗА КРОЎ. Помсціць забойства за забойства. *Ён* [партызан] *гъвары́ў паліцэ́йскім: «Ма́льцы, кроў за кроў запла́ціце»*. Нямойта. ◊ МЫЦЬ РУ́КІ КРО́ЎЮ. Злачынстваваць, забіваць самавольна. *Свае́ ру́кі кро́ўю мы́іць*. Жохава.
□ *Дзе крыві́ ні ло́шкі, там жа́ласці ні кро́шкі*. Івоні.

КРО́ХКІ, **КРО́ХКІЙ** *прым.* Крохкі, ломкі. *З але́шыны ні сагне́ш* [дугі], *яна́ кро́хкая.* Кляпчэва. *Уда́р па ім, сліжу́, дык ён кро́хкій, пулума́іцца нъ ча́сці*. Алексінічы.

КРО́ШКА *ж.* 1. Кавалачак, маленькі кусочак. *Са́ла зжа́рыш па ге́ткай кро́шцы. Ні даду́ць кро́шкі са́ла спыта́ць у пост.* Чуцькі. *Вазьмём со́лі, хле́ба, кро́шку са́ла, калі́ ў каго́ ёсць*. Багданава. 2. Невялікі ўчастак зямлі. *Я е́тую кро́шку пасаджу́. Хоць мале́нькую*

кро́шку, ды вы́дзеліў мне ба́цька зямлі́. Нямойта. *Я дзе-нібу́дзь паўто́ркала буракі́ там, капу́сты там кро́шку*. Запруддзе. 3. *прысл*. Трошкі, крышку. *Я хле́ба кро́шку ні даеў. Ну, дъва́й па кро́шкі зьядзі́м*. Багданава. *Прывязе́ш дзіця́м па адно́й кро́шцы хле́ба*. Чуцькі. *Там вады́ кро́шка, хай дзяўча́ты памы́юцца*. Міцюкова. *Мы там во́зьмем што па кро́шкі*. Баравікі. *Прышлю́ пасы́лку, па кро́шкі ўсё разбяру́ць*. Партызаны. *Дажыда́юць с цэ́рквы, свянцо́нае па кро́шцы рэ́жуць, пе́рва яйцо́ яду́ць, рэ́жуць і яду́ць*. Карпавічы. *Кро́шку пасадзі́ла пад лапа́ту бу́льбу*. Нямойта. 4. Зусім, ані. *Хле́ба кро́шкі по́слі вайны́ ні было́*. Чуцькі. КРО́ШАЧКА *памянш*. *Прынёс ка́ждаму па кро́шачкі, падзяліў* [пасылку]. Партызаны. *Мо́жа кро́шачку вы́піла*. Неўгадава. *Ні кро́шачкі нільзя́ выкіда́ць, сабярэ́ць і мне прывязу́ць* [хлеб]. Леснікі. *Мукі́ кро́шычку, вады́, і ў вар сы́піш*. Вялікі Азярэцк. ◊ НІ КРО́ШКІ. Нікольки. *Ні кро́шкі зямлі́ німа́*. Неўгадава, Закур’е.

КРУГ, **КРУХ** *м*. Лішай. *Кругі́ былі́, вы́лез круг, як ла́пік аблe̍зіць*. Баравікі. *Кругі́ зва́лі, на гълаве́, выстрыга́лі, ма́залі*. Гарадзец. *Крух – кру́глы такі́, нары́вачкі такі́я, мя́кніць, і во́гнік называ́ўся. Кругі́ на рука́х, як вядро́ стаі́ць, па дну во́дзяць, акно́ як атпатне́іць, па акну́, па кругу́ вадзі́лі, зганя́лі*. Багданава. *Круг і шо́лудзі – гэ́та ні адно́ і то́я*. Заазер’е. *Круг на шчаке́*. Закур’е.

КРУГ *м*. 1. Круг, кола. *Кру́га лю́дзі дзе́лалі*. Партызаны. 2. Суквецце каліны, якое мае форму круга. 3. *прысл*. Наўкола. *У нас тут у кругу́ ні было́ ме́льніц, мало́ць вазі́лі ў Сянно́*. Вялікі Азярэцк. ◊ У КРУГІ́. Узор на тканых вырабах. *Пълавікі́ ткалі ў пало́ску, мътра́сы ці ў кругі́ тка́лі*. Кляпчэва.

КРУГАВЫ́ *прым*. Двухбаковы. *Як хваці́ла кругаво́е васпале́нне*. Неўгадава.

КРУГЛАВІ́ДЗЕНЬКІ *прым*. Круглатвары. *Мой ма́лец круглаві́дзенькі, як дзе́вачка*. Партызаны.

КРУГЛЕ́Ц *м*. Асака. *Кругле́ц каро́вы е́лі, касі́лі па бало́тах. Раза́чку лу́ччы е́лі каро́вы, як кругле́ц*. Багданава.

КРУГЛО́ВІНА *ж*. Дзірка круглай формы. *Во, така́я кругло́віна път сцяну́*. Серкуці.

КРУ́ГЛЫ *прым*. 1. Круглы. *Курга́ны булі́ кру́глыя высо́кія – ме́траў два, пъразры́лі іх тъктара́мі*. Вялікі Азярэцк. 2. Цэлы год. *Цяпе́р свіння́ кру́глы гот з хле́ва ні выхо́дзіць* [а раней пасвілі]. Міцюкова. ○ КРУ́ГЛЫ ДВОР. Двор з тыповым для сядзібы комплексам пабудоў. *Такі́ шчы́тны быў двор*: *стая́ў анба́р*, *клець*, *сара́й і яшчэ́ сара́й – е́та кру́глы двор*. Леснікова.

КРУГЛЯ́К *м. зб*. Бярвенне круглай формы. *У нас с кругляку́ дзе́лаюць* [хаты]. Гарадзец.

КРУГО́М *прысл*. Кругом, з усіх бакоў. *А тады́ ло́жым се́на круго́м* [на стозе], *круго́м апхо́дзім пла́сцікъм*. Леснікова. *Гъра́, як ку́мпъл, то яе́ ара́лі круго́м*. Самсоны.

КРУ́ЖАВА, **КРУЖАВА́** *мн*. Карункі. *Кру́жава плялі́ з ні́так лляны́х. Ґафт тако́я, як кру́жава*. Багданава. *Кружава́ чапля́ліся самадзе́лкавыя*. Леснікі. *Кручка́мі віза́лі кру́жьва*. Турава. *Ні́жняю ю́пку – кужэ́ўная была́ – к ёй кру́жава прышыва́лі*. Буй, Закур’е.

КРУ́ЖКА, **КРУ́ШКА** *ж*. Конаўка, кубак. *Кру́жкамі перaліва́ем праз качарэ́жнік* [як урок]. Запруддзе. *На стол і вады́ кру́шку пъстано́вяць*. Багданава. *Кру́шка ваду́ піць*. Дольдзева. *У стараве́раў кру́шка аддзе́льно стая́ла*. Закур’е. КРУ́ШАЧКА *памянш*. *Я ёй кру́шачку мълака́ і ў мі́сачку*. Запруддзе.

КРУЖНІ́К *м*. Скрутак круглай формы. *Кружні́к – скру́чанае лы́ка. Із лы́ка, із вяро́вак, лы́ккі – у пучо́к*. Вялікі Азярэцк. КРУЖНІЧО́К *памянш*. *Дзярэ́цца вясно́й лаза́, пакру́цяць іх у кружнічкі́, мо́чуць іх у цёплай вадзі́цы і дзяру́ць ла́пці*. Дольдзева.

КРУЖНЯКО́М *прысл*. Кружком. *Скру́ціцца вужа́ка кружняко́м – і ў гълаву́*. Ракаў Засценак.

КРУЖО́ЛКА, **КРУЖО́ЎКА**, **КРУЖА́ЛКА** *ж*. 1. Прыстасаванне, на якім малолі зерне. *А по́слі вайны́ жо́рны панадзе́лалі з дрэ́ва: адрэ́жуць таку́ю кружо́ўку, як ка́мінь, а тады́ бі́лі чугуны́ та́кія чугу́нныя на чарапкі́ ма́ле́нькія і ў гэ́ту кало́тку набіва́лі і мало́лі*. Серкуці. КРУЖО́ЛАЧКА *памянш*. *Шчыта́юць дзе́вяць жыці́н і пало́жуць у кружо́лачку*. Запруддзе. 2. Прыстасаванне круглай формы ў зброі. *Падня́ў ару́жыя с кружа́лкай і*

стрэ́ліў. Багданава. *Та́я ба́ба ка́жыць: «Яко́я там ару́жые, я ні паніма́ю, а каго́ ня ўві́жу, то ўсё с кружо́ўкамі, с кружо́ўкамі»*. Партызаны. 3. Лапічак круглай формы. *Махамо́р кра́сны, а па ве́рху бе́лыя кружо́лкі, бе́лыя ла́пікі*. Неўгадава.

КРУЖО́ЎНІК *м.* Агрэст. *Ско́ра кружо́ўнік бу́дзіць, паспе́іць*. Буй.

КРУЖЫ́ЦЦА *незак*. Кружыцца. *Самалёты кру́жуцца і кру́жуцца над на́мі*. Неўгадава.

КРУЖЭ́ННЕ *н*. Галаваружэнне. *Не́йкае кружэ́нне ста́нець, ні магла́ ў ло́дку садзі́цца. Кружэ́нне ў гълаве́, як іду́ над вадо́й, па мо́сце*. Нямойта. *У мяне́ ча́ста кружэ́нне ў гълаве́*. Дольдзева. *Кружэ́нне ў мяне́ дзе́лаіцца і па́даю. Я ці́фам бале́ла, і цяпе́р кружэ́нне тако́е*. Багданава.

КРУЖЭ́ЎНЫ *прым*. Зроблены з кружава. *А ў мяне́, вы не зна́еце, руба́шкі кружэ́ўныя былі*. Заазер’е.

КРУК *м*. 1. Драўляны калок з загнутым тупым канцом. *Крук, вяро́ўкі вілі́ ра́ньшы. Крук убіва́лі і ў сце́нку*. Фасаўшчына. *Дзірвя́ны крук атрэ́жуць с куста́ і кру́цяць выро́ўкі*. Гарадзец. *Ра́ньшы агло́блі былі́ нъ за́вертах, дзіржа́лъся агло́бля, а цяпе́р кру́чча, пе́тлі, пе́тля прыкрэпля́ецца к пълазу́, а крук к аглабле́*. Гарадзец. 2. Металічная частка карамысла. Багданава. ◊ САГНУ́ЦЦА Ў КРУК. Моцна выгнуцца, цяжка працуючы. *Вы́сах, сагну́ўся ў крук*. Партызаны. СТАЯ́ЦЬ КРУ́КАМ. Пра таго, хто за некім пільна сочыць. *Згарбе́ўшы, стаі́ш кру́кам*. Жохава.

КРУК *м*. Крумкач. *Чаго́ крук у нас крычэ́ў, ажно́ ў цябе́ цялёнак падо́х. Крукі́ крыча́лі на кла́дбішчы – не́хта памрэ́ць* (прыкмета). Гарадзец.

□ *Крук кру́ку* <*у*> *во́ка не клюе*(*ю́ць*). Нямойта, Каралевічы.

КРУМКА́Ч *м*. Тое ж. *Хто я́стрып, а хто крумка́ч ка́жыць, дзю́пка крутя́я*. Багданава.

КРУПАДЗЁРКА *ж*. Крупадзёрка; машына для вырабу круп, мукі. *Крупадзёрка ў ме́льніцы. Крупадзёрка – муку́ дра́лі*. Багданава. *Крупадзёрка была́, кру́пы дра́лі*. Серкуці. *Крупадзёрка была́, як дра́чка, цяпе́р та́рка*. Нямойта.

КРУ́ПАЧКА *ж*. Крупінка. *Кру́пачка ма́сла пла́вае*. Вялікі Азярэцк.

КРУ́ПЕЛЬКА *ж*. Кропелька. *У во́зеры цёмныя бы кру́пелькі*. Багданава.

КРУПЕ́НІК *м*. Крупнік. *Крупе́нік – кру́пы таўклі́, аптаўка́лі ў сту́пі, вары́лі*. Фасаўшчына.

КРУПЕ́НЬ *м*. Тое ж. *У нас вары́лі крупе́нь, а ў Ча́шніках – суп*. Закур’е.

КРУПЕ́НЯ, **КРУПЕ́ННЯ** *ж*. Тое ж. *Цяпе́р суп, тады́ зва́лі крупе́ня і быў сма́шны*. Каралі. *Гаро́х се́ілі, крупе́ню вары́лі з гаро́хам*. Гарадзец. *Крупе́ня бува́ла, а цяпе́р суп. Іс бо́бам крупе́ня*. Дольдзева. *Крупе́ня – бу́льба, кру́пы буйны́я – усе́ е́лі бува́ла. Ма́ма, ты ўсё ва́рыш крупе́ню, а вун Въсілі́на суп ва́рыць* [(жарт), так гавораць, калі расказваюць, як засвойвалася назва суп]. Партызаны. *Дзет, бу́дзім е́сці крупе́ню*. Фасаўшчына. *Крупе́ня з грыба́мі*. Дольдзева. *Е́жце, паку́ль крупе́ння не акале́ла*. Міцюкова.

КРУ́ПІНА, **КРУПІ́НА** *ж*. Невялікая колькасць круп; крупіна. *Ака́я кру́піна, то ме́ліш на куле́ш, ці на прасна́к які́*. Цясішча. *Ну пра́ма смыль смалі́: нічо́га німа́, ні се́чкі, ні крупі́ны*. Запруддзе. *Ані́ хле́ба, ні крупі́ны, пъццягну́цца пуп да спі́ны* (жарт). Леснікі.

КРУ́ПНІК *м*. Каша з ячных круп. *Кру́пнік – ка́ша с пярло́ўкі. Крупе́ня – суп*. Багданава, Вялікі Азярэцк.

КРУ́ПНЫ *прым*. Вялікі, мажны. *Як чълаве́к, ё кру́пны, ё ме́лкі*. Вялікі Азярэцк.

КРУПЧА́ТАЧКА *ж. зб*. Здробленае, ачышчанае ад шалупіння зерне. *На́да штоп была́ крупча́тачка*. Дольдзева.

КРУ́ПЫ *толькі мн*. Крупы. *А ці кру́пы яшчэ́ ё ці ръзъбра́лі*? Багданава. *Ці по́йдзеш ты за крупмі́*? Сукрэмна. *Узяла́ мех круп учо́ра*. Запруддзе. *Кру́пы бра́лі і мало́лі*. Дуброўкі.

КРУ́ТА *прысл*. Надта скручана. *Як кру́та су́чыш, палуча́юцца су́кры*. Леснікова.

КРУТАНУ́ЦЦА *зак*. Павярнуцца. *Каро́ва крутану́лъся, і ў по́ле*. Цясішча.

КРУТАНУ́ЦЬ *зак*. Хутка з’есці. *Крутані́це гэ́ты мёт*. Кляпчэва.

КРУТАРО́ШКА *ж.* З крутымі рагамі (пра карову). *Крутаро́шка – ро́гі кру́цянькія.* Міцюкова.

КРУТЫ́ *прым.* 1. Пакручасты (пра дровы). *Крутэ́я дро́вы ніхто́ ня хо́чыць браць.* Чуцькі. 2. З закругленай дзюбай. *Крумка́ч – дзю́пка крута́я.* Багданава. 3. Густа замешаны. *Круто́я це́ста, каб чуць-чуць раскаці́ць.* Фасаўшчына.

КРУХМА́Л, **КРАХМА́Л** *м.* Крухмал. *Крухма́лу развядзе́ш, зма́жаш бу́лкі хле́ба, яны́ блішча́ць.* Каралі. *Кръхма́л е́та надзярэ́ш, перамыва́іш, цэ́дзіш, ваду́ зліва́еш, вады́ тры. Мъкаро́наў з крухма́лу нъва́раць.* Багданава. *Кръхма́л і ра́ньшы гавары́лі і цяпе́р.* Алексінічы.

КРУЦЁЛКА *ж.* 1. Дзвярная зашчапка. *У така́х ёўні былі́, і дзе́лалася ў ёўнях ні зашчэ́пка, а круцёлкі з дзе́рава.* Заазер'е. 2. Вітая, авальная каробка. *Ра́кушкі скла́дзеныя круцёлкамі, як мя́са ўсярэ́дзіне.* Вялікі Азярэцк. 3. Вітушка. *Закру́чвалі ў круцёлку* [лазу]. Буй. 4. *перан.* Легкадумная, ветраная жанчына. *Яна́ была́ круцёлка, мушчы́на быў, і ўсё ро́ўна круці́лася. Яна́ была́ круцёлка, а ён ці́хі. Не́йкая прые́хъла круцёлка, дъя́ркай ста́ла, а даі́ць не ўме́іць. Круцёлка была́, круці́лася з ім.* Запруддзе.

КРУЦІ́ЦЦА *незак.* 1. Вярцецца. *Шво́ран саедзіня́е пірадо́к с калёсамі, на ім пірадо́к кру́ціцца.* Кляпчэва. *О́льга, ні круці́ся перат пе́радам.* Фасаўшчына. 2. Беспарадкава рухацца. *Кру́ціцца, хало́дна, ме́ста нямá.* Багданава. 3. Варочацца з боку на бок. *Як забале́ў, на но́гі не падня́ць, пішчы́ць, кру́ціцца і па́даець.* Партызаны. 4. Віраваць. *Вір, дзе кру́ціцца въда́.* Гарадок. 5. Быць у пастаянным клопаце. *Кру́ціцца бе́дненькі, што вужа́ка.* Ульянавічы.

КРУЦІ́ЦЬ *зак.* 1. Прыводзіць у кругавы рух, вярцець. *Круці́лі са́мі, зме́люць у жо́рнах.* Дольдзева. *Адно́й наго́й кача́еш* [дзіця], *а друго́й пра́сніцу кру́ціш.* Багданава. 2. Паварочваць з боку ў бок. *Сяджу́ праду́, а яны́* [дзеці] *гълъва́мі кру́цюць.* Багданава. 3. Скручваць (пра лён). *У ру́кі круці́лі лён.* Запруддзе. 4. *перан.* Махляваць, ашукваць. *Кру́ціць іна́ кру́ціць, во́зьміць гро́шы і ні адда́сць, махлю́іць.* Заазер'е.

КРУЧО́К *м.* 1. Кручок для вязання, шыдэлак. *Кручко́м вяза́лі кру́жава.* Леснікі. *Кручко́м шчэ тро́ху вяжу́.* Цясішча. 2. Прылада з загібам на адным канцы для віцця вяровак. *На кручо́к дзеравя́нны ла́пці пляла́. На кручо́к дзе́лалі ла́пці.* Багданава.

КРУ́ЧЧА *н. зб.* 1. Кроквы ў гаспадарчым будынку, да якіх прымацоўваюцца латы. *На ба́лку ста́вілі казлы́ і піраво́дзіна наве́рх ло́жыцца, кру́чча чапа́ць.* Фасаўшчына. *Казёл ста́віцца, ло́жыцца піраво́дзіна на яго́, на гэ́ту піраво́дзіна – кру́чча і тады́ ла́цюць і кро́юць у сара́і і хле́ві, ра́ньшы і па ха́тах.* Вялікі Азярэцк. *На казёл ло́жыцца кру́чча, а на гэ́та кру́чча – ла́ты.* Гарадзец. 2. Скручаны лазовы ці бярозавы дубец. *Пітля́ пъкрапля́ецца к пълазу́, кру́чча – к аглабле́.* Гарадзец.

КРУШ *м.* Гліністая глеба. *Круш – зімля́ чо́рнъя зьве́рху, а там сугле́й білува́тый.* Сянно. *Та́мъцька на гаро́дзі круш, блі́ска глі́на кра́снъя, бу́льба атмя́кла, а боп ні атмя́к.* Кавалі.

КРУША́К *м.* Тое ж. Сянно.

КРУША́НЫ *прым.* Крохкі. *Круша́ныя пласці́нкавыя грыбы́ пълъма́юцца.* Неўгадава.

КРУШКО́М *прысл.* Невялікім кругам. *Път страхо́й крушко́м злажы́ў.* Багданава.

КРУШНІ́К *м.* Урадлівая зямля. *Крушні́к – лёгкъя зімля́, бъльшынство́ шэ́рънкъя зімля́, урадлі́въя.* Міцюкова.

КРУШЫ́НА *ж.* Крушына. *Крушы́на, іна́ сла́ткая, я́гады ваўчо́выя.* Багданава.

КРУШЫ́ННІК *м.* 1. Крушыннік. *Ля во́зіра крушы́нніку ёсь.* Гарадок. 2. Настой з крушыны. *З крушы́нніку ста́вілі чарні́ла* [пасля вайны]. Багданава. *Крушы́ннік ат жывата́.* Багданава.

КРУШЭ́Ц *м.* Урадлівая зямля. *Крушэ́ц – е́та чо́рнъя зімля́, іна́ харо́шъя зімля́, на ёй ўсё расце́ць* [і каноплі, і агародніна]. Запруддзе.

КРЫВА́ВІК *м.* Блін, прыгатаваны з крыві. *Кръва́вікі – е́та бліны́. Кроў раскало́цюць, на жы́рную скъвараду́ льеш і пячэ́ш.* Багданава. *Бліны́ пячо́м з крыві́ – крыва́вікі.* Марозаўка. *Крыва́вікі – бліны́ з кро́ўю.* Гарадзец.

КРЫВА́ВЫ *прым*. Напоўнены кроўю; з прымессю крыві. *Крыва́вы мазо́ль ло́пнуў*. Багданава. ○ КРЫВА́ВЫ ПАНО́С. Дызентэрыя. *Крыва́вы пано́с у каро́вы*. Міцюкова. *Крыва́вы пано́с у дачкі́ быў, у бальні́цы ліжа́ла*. Нямойта. ○ КРЫВА́ВАЯ КАЎБАСА́ (КІЛБАСА́). Крывянка. *Крыва́вая каўбаса́ – кру́пы, кроў*. Парэчча. *Крыва́выя кілба́сы: круп насы́пюць, са́ла кусо́чкі, жы́ру, кроў*. Гарадзец.

КРЫВАМО́ЧКА *ж.* Цыстыт. *Крывамо́чка ў каро́ў, кро́ўю мо́чацца*. Латыгаль. *А як крывамо́чка ў каро́вы, то дува́лі свінтъя́нкі піць*. Заазер'е.

КРЫВАНДЖА́ *агульн*. Кульгавы. *Крывънджа́ паку́льгъіць на дну нагу́*. Сянно.

КРЫВАНО́ГІ *прым*. Крываногі. *Крывано́гіе, калі́ но́гі крывые*. Гарадзец.

КРЫВАРО́Т *м*. □ *Мой крываро́т ні міне́ць маі́х варо́т*. Каралевічы.

КРЫВАРО́ТЫ *прым*. □ *Твой крываро́ты ні міне́ць твае́ варо́ты*. Тое ж. Каралевічы.

КРЫВА́ЎКА *ж.* 1. Цыстыт. *Каро́ва крыва́ўкую бале́іць*. Дуброўкі. *Кап цябе́ крыва́ўка ўзіла́*! (праклён). Вялікі Азярэцк. 2. Крывянка. *Пяклі́ крыва́ўку, дъбаўля́лі пе́рыц, круп, соль, цыбу́льку*. Вялікі Азярэцк. *Крыва́ўкі рабі́лі так: кроў, карто́шка дзёртая, пшо́нная мука́, жыр, са́ла, часно́к – і ў кі́шку, а по́тым у вар і ў пе́чку*. Міцюкова. *С адно́й крыві́ чыні́лі с рука́мі – э́та крыва́ўка*. Савінічы. *Крыва́ўка, дзе́лалі калбасу́ крыва́ўку*. Заазер'е.

КРЫВА́ЎКА *ж.* Крываўнік (расліна). *Была́ трува́ крыва́ўка, яе́ дува́лі каро́ві, як кро́ўю каро́ва мо́чыцца. Іна́ расце́ць нъ гаро́дзі*. Кішуроўшчына.

КРЫВА́ЎНІК *м.* Тое ж. *Крыва́ўнік, ё така́я трава́, але́ ні зна́ю*. Багданава. *Крыва́ўнік на по́лі расце́ць, ні́зенькі, сце́ліцца, як марко́ўнік, як пар́эжаш руку́ се́рпам*. Каралевічы. *Крыва́ўнік, як каро́ва кро́ўю мо́чыцца, то́пюць у пе́чы і даю́ць*. Чуцькі.

КРЫВЕ́ЦЬ *незак*. Станавіцца крывым. *Ка́чкі крыве́юць, калі́ не даю́ць жгу́чкі*. Буй.

КРЫВІ́НА *ж.* Скрыўленасць. *У варо́тъх была́ шу́ла, а тут дылато́м дзі́рку здзе́лъіць, крыві́ну на́йдзіць і зъчыня́іць к другеі́ шу́ле, за́суўку здзе́лъіць*. Алексінічы.

КРЫВІ́НАЧКА *ж.* Пра роднага па крыві. *Крыві́начка мъя*! [на дзіця]. Міцюкова.

КРЫВІ́ЦЬ *незак*. ◊ КРЫВІ́ЦЬ ДУШО́Й. Быць няшчырым, наўмысна не гаварыць праўды. *І чаго́ там душо́й крыві́ць: што было́, то было́*. Савінічы.

КРЫВЫ́, **КРЫВЫ́Й** *прым*. 1. Кульгавы. *Така́я крыва́я я ні хаджу́ за малі́най*. Марозаўка. *Со́ня крыва́я, яе́ Со́рка празва́лі. А крыва́я, што пъмъга́іць ба́бі, палуча́іць трына́ццаць рубле́й*. Вялікі Азярэцк. *Крывы́, паку́льгъіць на дну нагу́*. Сянно. *Крывы́ чълаве́к. Крывы́, у раскі́дку ідзе́ць*. Багданава. 2. Пакалечаны. *Па́лец крывы́й, сярпо́м пар́эзала*. Багданава. 3. Пашкоджаны. *Йна была́ ба́ба худува́я, а ён быў ці́хій. Ві́дзіш, Сціпа́н паехаў, а ў яго́ крыво́я къля́со* [было ў возе]. Багданава. ○ КРЫ́ВЫЯ ВЕЧАРЫ́. 1. Святочныя вечары на Каляды (вечары ад Нараджэння Хрыста (Раства) да Вадохрышча), у якія забаранялася любая праца, акрамя хатняй. *У крывы́я вечары́ дзве нядзе́лі нічаво́ нільзя́ дзе́лыць для ско́ту* [кепска]. Ракаў Засценак. *На крывы́я вечары́ ціса́ць мужука́м ні даю́ць, гвоздзь зъгна́ць. Крывы́я вечары́ – на Къля́ды, дзве нядзе́лі, с сядзьмо́га да два́ццъць пе́рвага*. Ракаў Засценак. *У крыв́эя ві́чары́ нільзя́ рабо́тъць, у каго́ скаці́на це́льнъя, то у́ръды бу́дуць*. Дуброўкі. 2. Вячэрняя пара пасля заходу сонца. *Со́нца за́йдзець – называ́ецца крывы́я вечары́*. Дуброўкі. ○ КРЫВА́Я НЯДЗЕ́ЛЯ. Першы тыдзень пасля Тройцы. *Крыва́я нядзе́ля с пънядзе́лка пъсля Тро́йцы, руса́леня нядзе́ля, пало́ць нільзя́, шыць нільзя́*. Ракаў Засценак.

КРЫВЯ́НКА *ж.* Крывянка; крывяная каўбаса. *Крывя́нка с крыві́, круп, жы́ру, кусо́чкаў са́ла*. Багданава.

КРЫВЯ́ННІК *м.* Тое ж. *Кроў збіра́юць, кілба́сы дзе́лаюць – крывя́ннікі*. Гарадзец.

КРЫВЯ́НЫ *прым*. Крывяны; прыгатаваны з крыві. *Крывя́ную калбасу́ так ро́бім: жы́ру, кусо́чкаў са́ла, круп дабаві́м, кроў*. Багданава.

КРЫ́ГА *ж.* Крыга, ільдзіна. *Кры́гі, як лёт ло́паіцца, вясно́й кры́гі*. Леснікова.

КРЫ́ГА *ж.* Рыбалоўная снасць з драўлянай асновай – палазамі. *Кры́га – е́та се́тка к двум па́лкам уме́ста таптуна́*. Дольдзева. *У кры́гі два пълазы́ сагну́тых. Кры́га сплеці́на, і сагну́ты два паласы́. Кры́га бъльша́я. Ры́бу лаві́лі кры́гімі*. Алексінічы. *Кры́га – два пълаза́*

дзірвя́нных, сець свя́жуць. Турава. *Кры́га, як палазы́, пе́люсці там, зае́дзіш на ло́ткі, яе́ упу́сціш і ця́гніш*. Сукрэмна.

КРЫЖ *м.* Крыж; ніжняя частка хрыбетніка. *Балі́ць крыж*. Багданава. ◊ ПАКЛА́СЦІ КРЫЖ. Зарачыся. *Пакла́ла крыж: ні пайду́ за́муж у вайну́*. Кляпчэва.

КРЫЖ-НА́КРЫШ *прысл*. Крыж-накрыж, крыжападобна. *Крыж-на́крыш удара́ць, ве́рбінкай на Ве́рбніцу дзяце́й, а то і каро́ву*. Каралевічы. *Крыш-на́крыш мъла́ння дала́*. Багданава.

КРЫЖАВУ́ХА *ж*. Скрыжаванне дарог. *Крыжаву́ха пъсяро́д дзярэ́ўні – туды́ даро́га і туды́*. Нямойта.

КРЫЖО́ЎКА *ж.* Тое ж. *Хо́дзім вады́ сабе́ піць нъ кружо́ўку, дзе даро́гі перасяка́юцца*. Гарадзец. *Крыжо́ўка – як даро́гі крыжу́юцца*. Партызаны.

КРЫК *м*. Крык. *Тут іна́ крык пъдніла́*. Запруддзе. *Бу́лку са́лам нама́залі – спра́віў крык*. Ульянавічы. *Прые́халі – крык спра́вілі*. Неўгадава.

КРЫКЛІ́ВЫ *прым*. Крыклівы, плаксівы. *Пе́рвы ма́лец крыклі́вы быў*. Багданава.

КРЫ́КНУЦЬ *зак*. Крыкнуць; моцна закрычаць. *Ба́цька кры́кнуў: «Заві́ця людзе́й!»*. Запруддзе. *Ба́цька кры́кнець: «Лю́біш гуля́ць, любі́ і працава́ць»*. Багданава. *Свае́ прыпа́ткі ў не́мцъў служы́лі, ба́чыць, што мяне́ стръля́ць бу́дуць, кры́кнуў, што ў яе́ хъдзя́ін нъ вайне́, а ні ў пърціза́нъх*. Неўгадава.

КРЫКСУНЫ́ *толькі мн.* Крыкуны (дзіцячая хвароба). *Ката́ ці свінню́ нага́мі падкі́дваеш, по́тым у дзяцёнка крыксуны́. Крэ́кчыць дзяцёнак, крыксуны́, купа́юць, на адзі́н пе́люсень сыпеш по́пел – туды́-сюды́, на плі́чках по́пел, каб шэрсць скаці́лася. Па пле́чках кача́еш хле́бам дзіцёнку, каб крыксуно́ў ні было́*. Запруддзе.

КРЫ́КСЫ *толькі мн.* Тое ж. *Купа́лі яго́ ў рама́шках. Кры́ксы ў яго́ былі́, ба́бушка хле́бам па це́лу пъкача́ець, нъкача́лася вало́ссе*. Алексінічы.

КРЫКУНЫ́ *толькі мн.* Тое ж. *Крыкуны́ – узя́ць жа́ркі хлеб, кача́ць па це́лцу, кача́ць хле́бам, разарва́ць, а там по́ўна валасо́ў. Другі́ спо́саб загаво́рваць крыкуны́: по́пелу – з пе́чы, прасе́іць на сі́та, стаць, за́дам на газе́ту прасе́іць, тры разы́ крэ́сцік-накрэ́сцік перасы́паць, вынуць, ваду́ на тра́пачку сцадзі́ць, ста́неш разарва́ць – валасы́*. Парэчча.

КРЫ́ЛЛЕ, **КРЫ́ЛЛЯ**, **КРЫ́ЛЬЯ** *н. зб.* 1. Крылы. *Пяту́х кры́ллем б'ець. Кры́лля пра́ма жале́знае у цвыркуна́*. Запруддзе. *Зязю́ля пъкладзе́ць яйцо́ ў вълъся́нкіна гняздо́. У вълъся́нкіным гняздзе́ птушъня́т кры́ллім высуніць, а іна́ тады́ ко́рміць аднаго́*. Сянно. 2. Бакавыя часткі рыбалоўнай снасці. *А пато́м прыбіва́лі кры́лля к къмя́шцы*. Заазер'е. 3. Акладня (у плузе). *Кры́лья ў аку́шніку і насо́к во́стры*. Нямойта.

КРЫ́ЛЫ *мн*. Крылы. *Пяту́х кры́ламі б'ець*. Мянюцева.

КРЫЛЬЦО́ *н.* Ганак. *Га́нак – про́ста ступе́ні. Крыльцо – кры́тая. Крыльцо́ – е́та пъд нъве́сам*. Нямойта.

КРЫНІ́ЦА *ж*. Крыніца. *Там была́ крыні́ца, іко́нка была́, поп хадзі́ў, і там въда́ бе́гла. Цяпе́р зъплыла́*. Міцюкова. *Пайдзём піць у Гры́шкіну крыні́цу*. Кляпчэва. *У нас нъ лугу́ крыні́цы ёсь*. Заазер'е. *Там крыні́ца, лясо́к, бълацця́вінка*. Каралі. КРЫНІ́ЧКА *памянш. І ён крыні́чку сабе́ там вы́капаў, і така́я въда́ была́ ўку́сная*. Буй. *Крыні́чкі свянцо́ныя былі́*. Багданава, Каралі.

КРЫНІ́ЧЛІВЫ *прым*. Крынічны. *Тут крыні́члівае ме́сца*. Партызаны.

КРЫНІ́ЧНЫ, **КРЫНІ́ШНЫ** *прым.* Тое ж. *Крыні́чнае ме́сца там*. Вялікі Азярэцк. *Крыні́шнъя ме́ста пъд гару́шъчкуй*. Самсоны.

КРЫПЖЫЖЭ́Т *м.* Крэп-жаржэт. *Пла́цце насі́ла с крыпжыжэ́ту*. Розмыслава.

КРЫ́СА *ж.* Пацук. *Земляна́я кры́са ўна́дзілася вясно́й шчэ, цвяты́ з'е́ла. Но́ччы кры́са хо́дзіць*. Нямойта.

КРЫСЦЕ́Ц *м.* Крыж. *У мяне́ крысце́ц балі́ць тут*. Запруддзе.

КРЫХЦЕ́ЦЬ, **КРЫШЧЭ́ЦЬ** *незак. перан*. Трашчаць. *Маро́з аж крыхчы́ць, чалаве́ку здаро́вей. Быва́ла, маро́с аж крышчы́ць*. Багданава.

КРЫЦЬ *незак*. Крыць. *Кры́лі ха́ту сало́май жы́тнай*. Леснікова. *Ране́й кры́лі ха́ту сало́май, драні́цай кры́лі, сало́май кры́лі. І шы́ферам кро́юць зруп*. Нямойта. *Зва́ліся кулі́*

крышу крыць. Ульянавічы. ◊ (крыць) ПАД КО́ЛАС. (Крыць) саломай каласамі ўніз. *Пат ко́лас крылі – маку́шкамі ўніз, а як пат шчо́тку – камля́мі ўніз*. Леснікова. *Пат ко́лас крылі ха́ты сало́май, расцэ́піць іх*. Фасаўшчына. ◊ (крыць) ПАД ШЧО́ТКУ. (Крыць) саломай камлямі ўніз. *Пат шчо́тку крыць – камля́мі, кулі́ ўніз, до́шчачкі пъдбіва́лі, крапчэ́й, красіве́й*. Леснікова, Фасаўшчына. *Крыем под шчо́тку ха́ту.* Закур'е.

КРЫЧА́ЦЬ, **КРЫЧЭ́ЦЬ** *незак*. 1. Крычаць. *Сістра́ на мяне́ крычэ́ла, што дзе́шава пръдала́ казу́. Каза́ прывя́зана была́, закруці́лася, я крычэ́ла, прыбе́г сын, узя́ў нож, адрэ́заў*. Запруддзе. *Крычэ́ў ма́льчык у зуба́х во́ўка*. Фасаўшчына. *Ста́ла іна́ крычэ́ць, так крычэ́ла іна́*. Партызаны. *Крычы́ш ты як рэ́заны*. Вялікі Азярэцк. *Ма́ма ні дава́ла, крычэ́ла*. Багданава. *Яна́ на сваі́х дзяце́й крычэ́ла. Ён жа крычэ́ў, а вы ўсё ішлі́ і ішлі́*. Дуброўкі. *Яны́ крычэ́лі, як іх бі́лі не́мцы лі Ча́шнік у раву́*. Закур'е. 2. Пець моцна, пераходзячы ў крык. *Ра́ньшы куляшу́ пъясі́ і крычы́ш* [пяеш]. Дольдзева. 3. Падтрымліваць. *Крычэ́лі, і я крычэ́ў зъ Ста́ліна*. Дольдзева. ◊ КРЫЧА́ЦЬ РАТУ́НКУ. Прасіць аб дапамозе. *Іва́н сёння крычэ́ў рату́нку. Кот крычы́ць рату́нку*. Ульянавічы. *Я дава́й крыча́ць рату́нку: мужы́к памёр.* Партызаны, Неўгадава. ◊ КРЫЧА́ЦЬ ГВА́ЛТУ. Тое ж. *Не магу́ не шавяльну́цца, крычу́ гва́лту*. Закур'е.

КРЫ́ША *ж*. Страха, дах. *Усё сълъмя́ннъя кры́ша. Кры́ша таўсце́йшая, як бъга́ты*. Манголія. *Пасці́лкай закрыва́ю кры́шу, каб мая́ ха́та ні згарэ́ла*. Сукрэмна. *Нъ ха́ці кры́ша, а звіса́я стръха́*. Карпавічы. *Кры́ша была́ съльмя́ная*. Нямойта. *Тапо́р у ру́кі і на кры́шу*. Партызаны. *Пяру́н уда́рыў, і ўся кры́ша ста́ла гарэ́ць*. Міцюкова. *Ла́ты – як кры́шу кладу́ць, це́шуць такі́я па́лкі*. Фасаўшчына. ◊ КРЫ́ША НА КРЫ́ШЫ. Упрытык, шчыльна. *Кры́ша на кры́шы – така́я густа́я дзярэ́ўня*. Савінічы.

КРЫШАНЫ́ *мн*. Булён. *Э́та суп такі́, не́катарыя зва́лі крышаны́*. Нямойта.

КРЫ́ШКА *ж*. Накрыўка. *Ку́бел пахо́ж на бо́чку, зве́рху кры́шка*. Гарадзец. *Кры́шка ў стъла́*. Фасаўшчына. *У пшчалі́ным до́міку кры́шка*. Закур'е. КРЫ́ШАЧКА *памянш*. *На кры́шачку выла́жыш крыва́вую каўбасу́*. Міцюкова.

КРЫШТА́ЛЬНЫ *прым*. Вельмі чысты. *У крыні́цы вада́ была́ крыні́чнъя, кры́шта́льнъя*. Запруддзе.

КРЫШЫ́ЦЬ *незак*. 1. Наразаць. *Усё крышы́лі на дэ́начка но́жыкам. Крышы́лі* [шчаўе], *сы́рваткай залье́ш ілі́ ква́сам*. Вялікі Азярэцк. *Кры́шыш бу́льбу адра́зу каро́ві*. Нямойта. *Жыгу́чку ву́ткъм кры́шуць, ва́руць я́йцы і мъкаро́н* [каб хутчэй раслі]. *Заме́сіць це́ста, раска́чыюць то́нінька, а тады́ кры́шуць, заву́ць лапша́, прасу́шыюць*. Фасаўшчына. 2. Крышыць, здрабняць. *Бу́дзем пъпо́ўнае біць къбана́, крышы́ць капу́сту*. Вялікі Азярэцк. 3. Выклікаць боль у касцях, ламаць, круціць. *Пубыла́ ў вадзе́ і ста́ла крышы́ць усе́ но́гі*. Запруддзе.

КРЭ́ЙСЕР *м*. Крэйсер. *Вясно́ю забра́лі ўну́ка, слу́жыць у крэ́йсеры ў Баку́*. Міцюкова.

КРЭ́ЛІ *толькі мн*. ◊ У КРЭ́ЛІ. Дзіцячая гульня, падобная на гарадкі. *У крэ́лі гуля́лі, цяпе́р у гараткі́*. Багданава.

КРЭ́НКАЦЬ *незак*. Ледзь ліпець. *Парабо́таў за век, то цяпе́р чуць крэ́нкаю*. Ульянавічы.

КРЭ́ПАСЦЬ *ж*. Добрая пабудова. *Хазя́ін дзе́лаў, каб крэ́пасць была́*. Чуцькі.

КРЭ́ПКА *прысл*. 1. Вельмі, надта, моцна. *Нъга́ балі́ць так, што ступі́ць ні магу́, балі́ць крэ́пка*. Ульянавічы. *Храпі́ць крэ́пка, аж у друге́й ха́це чуць*. Партызаны. *Мяне́ крэ́пка пъра́ніла*. Фасаўшчына. *Тады́ на тво́рах здзе́лаюць мълако́, калі́ яно́ крэ́пка закі́сніць*. Багданава. *Въйна́ мне крэ́пка дала́*. Нямойта. *Ры́жыкі чы́сцінька пірьбра́ць і ў судно́, крэ́пка салі́ць. Яны́ лі́шніга ні бяру́ць*. Сукрэмна. *Крэ́пка со́ленная са́ла есь ні хачу́*. Станюкі. *Зъмары́ўся крэ́пка*. Заазер'е. *Ні крэ́пка то́пка там було́, але́ ідзе́ш*. Багданава. 2. Многа, шмат. *Хто ні рабо́таў, а хто і крэ́пка рабо́таў. Мы рабо́талі крэ́пка*. Гарадзец. *Кажу́, не бяры́ крэ́пка* [з маладосці]. Партызаны. 3. Добра. *Ду́жа крэ́пка ячме́нь не ро́дзіць*. Ракаў Засценак. 4. Ахвотна. *Ці́ну ў во́зіры гу́сі крэ́пка яду́ць*. Закур'е. 5. Громка, гучна. *Глухі́. Крэ́пка на́да крычэ́ць. А ён крэ́пка ня чу́іць. Крэ́пка ръзгава́руюць*. Багданава. 6. Зусім. *У міне́ хъзя́йства, хъця́ яго́ крэ́пка мо́жна ні дзіржа́ць*. Багданава.

КРЭ́ПКАСЬ *ж.* Моц, трываласць. *Крэ́пкась бальша́я ў дубо́вых дзе́жках.* Манголія.

КРЭ́ПКІ *прым.* 1. Моцны. *Крэ́пкі лёд быў.* Нямойта. *Нап'ю́ся такі́х табле́так крэ́пкіх.* Серкуці. *Біра́га́ [у возеры] крэ́пкія, нълаўлю́ ско́лькі на́да яджгуро́ў.* Сянно. *Там было́ ўсё крэ́пкая тако́я.* Нямойта. 2. Здаровы. *Ра́ньшы лю́дзі крэ́пкія былі́.* Заазер'е. *Наш стары́ крэ́пкі.* Запруддзе. *Ра́ньшы ко́ні крэ́пкія былі́.* Гарадзец. 3. Заможны, багаты. *Са́мых крэ́пкіх хъзя́інаў, са́мых до́брых, като́рыя харашо́ рабо́талі, харашо́ трудзі́лісі – высыла́лі.* Буй.

КРЭПСАТЭ́Н *м.* Сацін (?). *Крэпсатэ́н – мацер'я́л быў, бліску́чы, цяжо́лы.* Розмыслава.

КРЭ́ПЧЫ *прысл.* Дужэйшы. *Ён крэ́пчы міня́.* Івоні.

КРЭСІВО́ *н.* Крэсіва. *Гу́бу атварылі ў зале́, і рас крэсіво́ ап ска́лку – гары́ць.* Пожанькі. *Крэсіво́ было́ высіка́ць аго́нь на гу́бу.* Вялікі Азярэцк.

КРЭ́СЛА *н.* Крэсла. *Цяпе́р стул, а даўне́й крэ́сла.* Дольдзева. *Вазьмі́ крэ́сла, сяць.* Гарадзец.

КРЭ́СЦІК-НАКРЭ́СЦІК *прысл.* Крыж-накрыж. *Крэ́сцік-накрэ́сцік перасыпа́ць по́пелам.* Парэчча.

КРЭ́ЎНЫ *прым.* 1. Родны. *Рэ́жыць хто-нібу́дзь у во́сне і кроў, то крэ́ўны прырэ́жацца.* Каралевічы. 2. Мясцовы, карэнны. *Я тут жы́цель крэ́ўны.* Марозаўка.

КСЦІЦЬ, **ХСЦІЦЬ** *незак.* Хрысціць. *У нас ксці́лі дзяце́й, вазі́лі к папу́.* Міцюкова. *Хо́дзюць дзяце́й ксці́ць.* Цясішча. *Ня кські́ла я сваі́х дзяце́й.* Нямойта. *А іны́ ня хсці́лі дзяце́й, бая́ліся.* Буй.

КУ́БАВЫ *прым.* Сіні, з яркім густым адценнем. *Ку́бавы цвет – гэ́та як васільно́вы.* Багданава.

КУ́БАК *м.* 1. Кубак. *Малако́ мы ку́бкам п'ём, а ваду́ ква́ртай.* Серкуці. 2. Пра форму грыбоў, падобную на кубак. *Шпіёны, як ку́пкі, таке́я то́ўстъя.* Вялікі Азярэцк.

КУБАМЕ́ТР *м.* Кубічны метр. *Кубаме́тр – е́та сто не сто, што ізмера́ліся бро́ўны, до́скі, дро́вы, лес.* Фасаўшчына.

КУБА́Р *м.* Гладыш, гарлач. *Куба́р гліня́ны запа́рвалі ча́мбарам, каб пах.* Запруддзе. *На́да куба́р даста́ць, як гарла́ч кубары́.* Каралі. *Куба́р гліня́ны, былі палі́ва́ные пад малако́.* Дольдзева.

КУБА́РАК, **КУБАРО́К** *м.* Тое ж. *У куба́ркі мълька́ нъцадзі́ла. Кубаро́к – е́та като́ры малако́ цэ́дзяць.* Багданава. *Цадзі́лі ў кубаркі́. Хто ка́жыць гарла́чык, хто кубаро́к.* Вялікі Азярэцк.

КУБАРКА *ж.* Панікніца (кветка). *Хто заве́ць аню́ціны ту́фелькі, а хто – кубаркі́* [кветкі]. Заазер'е.

КУБА́ТАРСКІ *прым.* Інкубатарны. *Куба́тарскія ці́плята яду́ць жыгу́шку.* Ракаў Засценак.

КУБА́ТАРЫ *мн.* Куры-інкубатары. *Што вы, чэ́рці гарэ́лыя, куба́тары пракля́тыя* [на куранят]. Нямойта. *Ку́ры-куба́тары дзе́ржым, бо́леры.* Закур'е.

КУ́БАЧКАМ *прысл.* У форме кубка. *Сурае́жкі ку́бъчкъм расту́ць з зямлі́.* Дольдзева. *Сураве́шкі ку́бачкам, мало́дзінькія бяро́м у крупе́ню і се́чку пярло́вую.* Пожанькі.

КУ́БЕЛ, **КУ́БІЛ** *м.* Кубел; вялікая пасудзіна з клёпак або з саломы для захоўвання палатна, адзення і збожжа. *Ку́бел пахо́ж на бо́чку, зве́рху кры́шка і два рашкі́, па ге́тыя рашкі́ надзіва́лъся кры́шка і такі́м кіёчкъм зъклъда́лъся. Ку́блы ра́ньшы былі́, адзе́жу кла́лі, сы́палі пато́м зярно́. Бальшэ́й, кру́глый, і зве́рху кры́шка надзіва́лася нъ рашкі́. Былі́ ку́блы.* Гарадзец. *Ку́блы былі́, сундукі́ такі́я. За́муш ішлі́ іс ку́бламі.* Каралі. *Ку́бел – зярно́ ссыпа́лі, ву́шы і засо́ўка была́.* Жохава. *Ку́блы дзірвя́нныя, адзе́жу склъда́лі.* Фасаўшчына. *Ку́біл во такі́ вісо́кі, ху́шую адзе́жду ў ку́біл кла́лі.* Буй. *Скуты́ кача́юць у тру́пкі і склада́юць у ку́блы.* Вялікі Азярэцк. *Ку́біл не скрыня, аддзе́льна.* Рулёўшчына. *Ку́біл быў, бо́чка, плє́ціны с сало́мы.* Леснікі. *Ці закры́ла ты ку́біл? Ку́блы – э́та для адзёжы.* Дольдзева.

КУБЛЕ́Т *м.* Куплет. *Два кубле́ты іспо́ўнілі, і ўсе малады́х паднімáлі.* Партызаны.

КУ́БЛІШЧА *м.* Памяшканне для сена. *Ку́блішча – е́та быў не́йкі склат для сянны́.* Буй.

КУВА́ДЛА *ж.* Кавальскі молат. *Мо́лат ілі́ кува́дла: адзі́н бальшы́, а другі́ малы́ адзіно́чны, кілаграмо́вы, а бальшы́ – пяць кілагра́м.* Жохава. *Намётачку нясе́ць без мо́лата, без кува́дла. Кува́дла зьдзе́лаў нам дзіця́ ла́дна.* Чуцькі. *Біз малатка́, біз кува́дла / Паглядзі́м, яко́е дзіця́ ла́дна* [з песні]. Леснікова. *Біз малатка́ і біз кува́дла – і тако́я дзіця́ ла́дна* [з песні]. Запруддзе.

КУВА́ЦЬ *незак.* 1. Выкоўваць з жалеза розныя прылады. *Яўрэ́і кува́лі ў ку́зні.* Дольдзева. 2. Падкоўваць, акоўваць. *Цяпе́р не кую́ць кътня, далёка ніку́ды ня е́дуць.* Міцюкова. *Кува́ць каня, як зако́н быў, на чаты́ры нагі́.* Ульянавічы.

КУДА́КТАЦЬ *незак.* Кудахтаць. *Куда́ктаюць ку́ры пасьля яйца́.* Багданава. *Ку́рыца сако́чыць як з яйцо́м, як знясе́цца – куда́кчыць. Іна́* [курыца] *ка́жын дзень сако́чыць, куда́кчыць, зьнісла́ся і куда́кчыць.* Вялікі Азярэцк. *Када́ яі́чкі ку́ры зьнясу́ць, куда́кчуць.* Багданава.

КУДЗЕ́ЛІЦА *ж.* Кудзеля; валакно для прадзіва. *Чы́кі-чы́кі / Маґе́ра на пры́печку сядзе́ла, / Кудзе́ліцу вярце́ла, / Кудзе́ліца упа́ла – / Маґе́ра прыпа́ла* (з песні). Багданава.

КУДЗЕ́ЛЯ *ж.* Тое ж. *Былі́ дра́чкі: дасо́чка, набі́та гваздзе́й, апшліфо́ваны харашо́, і апчо́сываіш лён, пасканню́, і называ́лася кудзе́ля.* Дольдзева. *І́ншы пры́дзіць, запа́ліць кудзе́лю* [на супрадках]. Запруддзе, Гарадзец, Каралі. КУДЗЕ́ЛЬКА *памянш.* *Ку́жель – гэ́та са́мы чы́сты лён, тады́ кудзе́лькі дзе́лаюць.* Вялікі Азярэцк. *То́лькі мне гро́шы, што кудзе́льку спрадзе́ш да прадасі́.* Ракаў Засценак, Буй.

КУДЛА́ТЫ *прым.* 1. З доўгай поўсцю. *Ба́чу йдзець кудла́ты бабёр і пашо́ў у калдо́бінку.* Багданава. 2. Валасаты. *Кудла́ты, ужо́ і валасы́ ні прычаса́ў, хо́дзіць, як кучма́. Кудла́ты, касма́ты, заро́с ужо́* [хлопец]. Багданава.

КУДЛУВА́ТЫ *прым.* Касматы, лахматы, апушаны. *Вуўня́нкі кудлува́тыя ізрытка́ ёсь.* Галашчакіна.

КУ́ДЛЫ *толькі мн.* Доўгія непрычэсаныя валасы. *Другі́ ідзе́ць аж ку́длы нъ въратні́к, а бъда́й ты!* Алексінічы.

КУДРА́ВЫ *прым.* *перан.* Густаваты, наварысты. *Суп кудра́вы, ну, такі́ сма́чны, гу́сценькі.* Багданава.

КУДЫ́ *прысл.* 1. Куды. *А куды́ ты ідзе́ш?* Запруддзе. *А ґімо́рнічаюць дзе́ўчынкі, ско́лькі трэ́ба ко́ждуй по́льтуў, а мне куды́ іх?* Нямойта. 2. *часц.* *Хо́чуць уткну́ць яго́ хоць куды́, у мъсцярске́я.* Запруддзе.

КУ́ЖАЛЬ *м.* 1. Кужаль; ачышчанае валакно лёну. *Ку́жаль – гэ́та са́мы чы́сты лён.* Вялікі Азярэцк. *Ку́жаль – е́та з лёну, а што вы́чашуць – зрэ́б'я.* Заазер'е. *А ку́жаль мо́жна было́ то́нка спра́сці.* Марозаўка. *По́слі дра́чкі – шчо́ткамі шчо́сывалі, нідзе́ ні кастры́нкі, блі́сціць, э́та ку́жаль. Снача́ла атрэ́п'я, пато́м зрэ́б'я і ку́жаль.* Дольдзева. *Ка́стра ляці́ць са льна, астае́цца ку́жаль.* Багданава. *Ку́жаль быў, а зрэ́б'я аддзе́льна.* Запруддзе. 2. Прадзіва. *Ку́жаляў на́да напра́сці.* Багданава. *Ды я нъпра́ла ку́жалю.* Нямойта. *Ма́ма напра́ла дзе́вяць гу́бак зрэ́б'я і двана́ццаць ку́жалю.* Запруддзе. 3. Палатно (з часанага лёну). *Ку́жаль – е́та на руба́шкі ткалі, а с ізрэ́б'я – пасці́лкі.* Каралі. *С ку́жалю руба́шкі, пасці́лкі былі́.* Дуброўкі.

□ *Ку́жаль дале́жыцца шо́ўку, а во́ўна дале́жыць го́ўна.* Закур'е.

КУЖЭ́ЛЬНЫ, **КУЖЭ́ЛНЫ**, **КУЖЭ́ЎНЫ** *прым.* Кужэльны; зроблены з кужалю. *Руба́шкі кужэ́льные шы́лі. Кужэ́ўные дзе́ўкі руба́шкі насі́лі.* Буй. *Дзвіна́ццъць гу́бъчък, чаты́ры скуту́ кужэ́лных.* Чуцькі. *Кужэ́лная палатно́, яго́ спрадзе́ш, патчэ́ш, то́нінькая.* Заазер'е. *Кужэ́лныя лу́гъм мы́лі, паркалёвага ма́ла было́.* Неўгадава. *Кужэ́лная, сваёй рабо́ты* [рубашка], *са́мая лу́ччая.* Багданава.

КУ́ЗІЛ *м.* Гуз. *А-я-яй ку́зіл які́ быў!* Багданава.

КУЗНЕ́Ц *м.* Каваль. *Кузняцы́ дзе́лалі фаэто́ны.* Дуброўкі.

КУ́ЗНЯ *ж.* Кузня. *Вот, ка́іць, ку́зня стъя́ла, то́я ме́ста.* Запруддзе. *У ку́зню цігаўся, распо́хніць рука́, нядзе́лю, дзве – ня йдзець.* Каралі. *Кълясо́ ако́ўваецца ў ку́зні.* Гарадзец.

КУ́КА *ж.* Вялікі драўляны молат для глушэння рыбы. *Ку́кі ры́бу глушы́ць*. Багданава.

КУКАВА́ЦЬ, **КУКУВА́ЦЬ** *незак.* Кукаваць (пра зязюлю). *Быва́ла а-я-я́й як зязю́лі кукъва́лі, а цяпе́р рэ́тка*. Партызаны. *Як до́ўга і блі́ска кала дзярэ́ўні кукуі́ць куку́шка, бу́дзіць пако́йнік* (прыкмета). Розмыслава. *Зязю́ля да Пітра́ кукуі́ць*. Малы Азярэцк. *Хоць куку́й, ні куку́й, зязю́ля, / Нямно́шка цябе́ кукува́ць, / З Вялі́кадня да Пятра́, / З пятро́вай но́чанькі – ні аднаго́ дня* (з песні). Вялікі Азярэцк, Запруддзе. *Да Пятра́ зязю́ля кукуі́ць, а да Пятра́ ні дня*. Міцюкова. *А як то́лькі пачына́іць кукува́ць зізю́ля, то красі́ва*. Гарадзец. *Зязю́ля ду́жа ні кукува́ла*. Ракаў Засценак. *Ці чуў куку́шку? Куку́ець, тады́ гро́шы на́да насі́ць у карма́ні* (прыкмета). Міцюкова.

КУ́КАЛЬ *ж.* Куколь (расліна). *Ку́каль і гу́ґаль – э́та адно́ і то́я, як хто ска́жыць*. Фасаўшчына.

КУ́КІШ *м.* Фіга. *Ку́кіш – э́та хві́гу даў*. Фасаўшчына. *Мне со́дзіць ку́кіш пад нос*. Дольдзева. *Ку́кіш кру́ціць*. Багданава. ◊ КУ́КІШ ТАБЕ́! Зусім нічога не атрымаеш. Гарадзец. ◊ С КУ́КІШ. Невялікі, маленькі. Дольдзева.

КУ́КЛА *ж.* 1. Жаночая прычоска. *Ку́клы дзе́лалі – въласы́ сці́снуць, закру́цюць і шпі́лек нато́ркаюць. Іству́шку ў касу́, ку́клы круці́лі*. Гарадзец. 2. Звязаны пучок нязжатых каласоў, што пакідалі ў час дажынак жыта. *Скру́ціш ку́клу і астае́цца на по́лі*. Гарадзец. *Ку́клу астуўля́лі на по́лі на Купа́лу, па ёй туды́ ба́бу яку́ю здаро́ваю къча́юць, кап жы́та на ле́та было*. Вялікі Азярэцк. 3. Звязаны пучок жыта, які аддзяляе адну постаць жыта ад другой. *Як апхо́дзіць по́стаць, зъвя́зваеш ку́клу*. Гарадзец. 4. Скрутак; хатулёк. *Вазмём у ку́клу со́лі, хле́ба, кро́шку са́ла і тры къвылі́ны, тры жыці́ны, тры къласы́*. Багданава.

КУ́КНУЦЬ *зак.* Пракукаваць адзін раз. *Мо́жа яшчэ́ ку́кніць рас зязю́ля*. Ракаў Засценак.

КУ́КСА *ж.* Кукса; астатак пакалечанай рукі. *Ку́кса – е́слі нямa ладо́ні*. Фасаўшчына. *Аднару́кі – ку́кса ў сусе́да*. Багданава.

КУКШЫ́Н *м.* Збан. *Цэ́лы кукшы́н яе́ц назбіра́ла*. Рассвет.

КУКУ́ЛЬКА *ж.* Зязюля. *Куку́лька так ні кукуі́ць*. Багданава.

КУКУРА́ЧКІ *мн.* ◊ НА КУКУРА́ЧКІ. Сагнуўшы ногі ў каленях. *На кукура́чкі сеў*. Дольдзева.

КУКУ́ШКА *ж.* Зязюля. *Як то́лькі куку́шка вы́ведзіць дзяце́й, браса́іць*. Розмыслава. *Як не з пусты́м карма́нам куку́шку пачу́еш – век бу́дуць гро́шы* (прыкмета). Нямойта. *Шла куку́шка мі́ма ле́са, / А за не́ю два балбе́са / Кук-мак, убіра́й адзі́н кула́к* (дзіцячая лічылка). Станюкі.

КУКУ́ШКА *ж.* Плямістая зязюлька (расліна). *Куку́шка сі́ненькім цвіце́ць, аста́неццa таўка́чык. Іна́ па по́жнях расце́ць*. Нямойта.

КУЛА́ГА *ж.* 1. Саладуха. *Кула́га – гэ́та ржану́ю муку́ гу́ста разме́шваюць, лёд ло́жаць і паме́шваецца, пастя́вяць на загне́цце і саладжа́іць, прыкі́снець, ві́дна, сла́дкая, вары́лі ў пе́чы*. Міцюкова. *Аржаня́ мука́ і лёду, кула́га ўсаладжа́ець, укі́снець і ва́руць*. Марозаўка. 2. Густазвараная і падкалочаная страва з ячменых круп, бульбы і мяса. *Бу́льбы начы́сцюць, ячме́нныя кру́пы ўсы́пюць, мя́са кро́шку і ў печ. Яно́ там ува́рыцца, калато́ўкай пакало́цяць, кула́га густа́я ста́нець і сма́шна*. Гарадзец.

КУЛА́К *м.* Кулак; багаты селянін-уласнік. *Во́сім гікта́раў зямлі́ было́, які́ ён кула́к*. Буй. *У бага́тых кулако́ў служы́ла*. Самсоны. *У нас кулакі́ які́я былі́: хадзі́лі ў ла́пцях, у бе́лых штаня́х*. Заазер'е. *Кула́к крэ́пкій, жыве́ць до́бра – так къза́лі*. Запруддзе.

КУЛА́К *м.* Кулак; кісць рукі з прыгнутымі да далоні пальцамі. ◊ КУЛАКО́Ў НАДАВА́ЦЬ. Наштурхаць пад бок. *Кулако́ў нъдъва́ў – э́та пад бок*. Фасаўшчына.

КУЛАМЕ́С, **КУЛАМЕ́Х** *м.* Неразбярыха, беспарадак. *Ай, здзе́лалі такі́ кулaме́с, ніразбяру́ха*. Нямойта. *Во здзе́лалі кулaме́с, лю́дзі кулaме́сяцца* [аб вялікай чарзе]. Заазер'е. *Лю́дзі, быва́юць, у ку́чу сы́йдуцца, як кулaме́с здзе́лаюць, скулaме́сяцца*. Багданава. *Гуля́лі кадры́лю, кулaме́с такі́*. Чуцькі. *Кулaме́х тут быў цэ́лы*. Багданава.

КУЛАМЕ́СІЦЦА *незак.* Штурхацца ў натоўпе. Заазер'е.

КУЛДЫ́ЧЫЦЬ *незак.* Кракаць (пра качак). *Кулды́чуць – е́сці хо́чуць*. Запруддзе.

КУ́ЛЕМ *прысл.* Вельмі хутка, мігам. *Наллю́ дзя́дзьку вады́, а сам ку́лем з ку́зні. Лю́дзі ку́лем ад яе́. Сама́ ку́лем к собе́ на двор, к свіня́м.* Каралевічы.

КУЛЕ́ЎЕ, **КУЛЕ́ЎЯ** *н. зб.* Кулі (пра снапы). *Куле́ўя цаліко́м палі́лі, усто́ркнуць на кол куль і па́люць* [на Купалле]. Каралевічы. *Бува́ла мълако́ було́ па рэ́зі і бабо́ўніку. Куле́ўя пъсяку́ць, а тады́ зъпа́руць жа́ркуй вадо́й і пасо́люць, жме́ню со́лі туды́. Мълако́ хаце́лі* [так кароў кармілі]. Чуцькі.

КУЛЕ́Ш *м.* 1. Посная мучная страва. *Закалаці́лі харо́шы куле́ш с харо́шай мукі́: пръме́рна чыгуно́чак вады́ і прыго́ршч мукі́.* Нямойта. *Ра́ньшы куляшу́ пъясі́ і крычы́ш* [пяеш]. Дольдзева. 2. Звараная і падкалочаная мучная страва, у якую дабаўлялася закраса (бульба, сала, каўбаса і інш.). *Куле́ш вары́лі с пшо́ннай мукі́: карто́шкі пакрышы́ць, зва́рыцца, пакалаці́ць карто́шку, раскалаці́ць і нямно́га туда́ мукі́ пшо́ннай усы́паць і пакалаці́ць, зва́рыцца і пато́м туды́ са́ла, калбасы́.* Жохава. *Въда́ кіпі́ць, муку́ сы́піш, кало́ціш кълато́ўкъй, пато́м зъпра́віш – вот і куле́ш.* Кішуроўшчына. 3. Страва, прыгатаваная з маладога жыта. *Жы́та храп-храп гало́вак і ў кішэ́ню, куле́ш зва́рыш зелёны.* Запруддзе, Вялікі Азярэцк, Гарадзец, Заазер’е, Цясішча. 4. Корм для свойскай жывёлы. *Куляшу́ звару́ парася́там, на два дні мярку́ю.* Партызаны. *Хле́ба размо́чыш, куляшу́ навару́, тро́ху бу́льбы, тро́ху мукі́ парасёнку.* Багданава. КУЛЯШО́К *памянш. У Каля́ды куляшо́к вары́лі.* Багданава.

КУЛЁК *м.* Кароткі пінжак з даматканага матэрыялу. *Кулькі́ с кърма́намі, карма́ны прамэ́я, то́лькі суко́нны варатні́к.* Каралі. *Кулёк быў ране́й, пінжа́к цяпе́р.* Фасаўшчына. *Кулёк, пінджа́к – каро́ткія, а длі́ны – армя́к.* Гарадзец. *Я й сама́ насі́ла кулёк, тка́лі, а партны́ тады́ шыў. Кулёк надзе́ніш наве́рх, біс патклаа́ткі.* Багданава.

КУ́ЛІК, **КУЛІ́К** *м.* Кулік (птушка). *Ку́лікі на бало́ці жыву́ць, нібальшы́я, ме́ньшы гулуба́.* Нямойта. *Кулíко́ў, журавéй бы́ла, ву́тък.* Багданава.

□ *Ка́жны кулі́к свае́ бало́та зна́іць.* Вялікі Азярэцк. □ *Кулі́к куліка́ ві́дзіць здаліка́.* Вялікі Азярэцк.

КУ́ЛІКІ, **КУЛЮКІ́** *мн.* Круглыя маленькія булачкі, якія пяклі на Саракі. *Нъ Съракі́ ку́лікі пяклі́ і дзе́ці е́лі.* Партызаны. *Кулюкі́ пяклі́ свае́ рабо́ты з мукі́ пшані́чнае.* Дольдзева.

КУЛІНАРЭ́Я *ж.* Кулінарыя. *У кулінарэ́ю прывéзлі ку́ры.* Нямойта.

КУЛЛЯ́ВЫ *прым.* Кульгавы. *Та́я кулля́вая Со́нька, крыва́я нага́ ў яе́.* Вялікі Азярэцк.

КУЛУПА́ЦЦА *незак.* Корпацца. *Прые́дзіць ён і бу́дзіць кулупа́цца і кулупа́цца.* Багданава.

КУЛУПА́ЦЬ *незак.* Марудна вышываць. *Тро́ху кулупа́ла хрэ́сцікам па канвé.* Запруддзе.

КУЛЬ *м.* 1. Сноп адборнай саломы. *Сало́му трасу́ць нъ кулі́, кулі́ трасу́ць.* Каралевічы. *Куля́мі кры́лі, і стая́ла крэ́пка ха́та.* Запруддзе. *Малаці́лі цэпа́мі, кульмі́ траслі́. По́слі вайны́ пласта́мі салам́янымі кры́лі, кулёў ні было́.* Леснікова. 2. Вялікі сноп трасты лёну. *Куль лёну як падыма́іш яго́, а ён яшчэ́ ня вы́ліжыцца. Як пъдъма́юць лён, то вя́жуць у пъра́дъшныя кулі́.* Вялікі Азярэцк. *Вя́жам у кулі́ лён.* Карпавічы. *Назбіра́ю, звяжу́ кулі́ і скі́ну.* Партызаны, Серкуці. *Ба́бачкі вя́жам у кулі́. Рука́мі кулі́ вытраса́лі, тады́ кры́юць пад шчо́тку.* Закур’е.

КУЛЬГА́ВЫ *прым.* Кульгавы. *Кульга́вы, прыхра́мваець.* Гарадзец. *Кульга́вы, а бо́лій-ме́ній і про́йдзіць ско́лькі там на́да.* Багданава.

КУЛЬГА́ЦЬ *незак.* Кульгаць. *Іду́, кульга́ю, ну, тады́ не́міц ка́жыць: варо́чайся. Іна́ шла, усё кульга́ла.* Леснікова. *Кульга́іць з наго́й, усі́ но́гі чо́рныя.* Запруддзе. *Та́я ба́ба кульга́іць.* Гарадзец. *Нага́ балі́ць, кульга́ю.* Фасаўшчына, Багданава.

КУЛЬГІ́К-КУЛЬГІ́К *выкл.* Ісці кульгаючы. *Сама́, дра́жнючы яго́, – кульгі́к-кульгі́к.* Нямойта.

КУЛЬДА́ЦЦА *незак.* Кульгаць. *Ён жа мале́нькі кульда́еццa, нъга́ яго́ пра́въя шло́пъіць. У яго́ пі́лъй парэ́зъна жы́ліна, падрэ́зъна «Дру́жбъй»* [бензапілой]. Запруддзе.

КУЛЬДЫ́К-КУЛЬДЫ́К *выкл.* Вагацца (пра бляху). *Кульды́к-кульды́к бля́ха, а кры́са блясь з бля́хі. Смалля́нкі бля́ху кульды́к-кульды́к – і брэсь.* Парэчча.

КУЛЬКО́М *прысл*. Кулём. *Ён кулько́м з пе́чы звалі́ўся*. Нямойта.

КУЛЬ-КУЛЬ-КУЛЬ *выкл*. Выгукі, якімі падзываюць індыкоў. *Куль-куль дамо́й. Бальшэ́я расту́ць індзюкі́*. Жохава.

КУЛЬДА́ЦЦА *незак.* Куляцца, перакульвацца. *Як пе́ршы гром, кульда́юцца тры разы́. Кульда́цца на́да іці́ на лух.* Запруддзе.

КУЛЬМАНЫ́, **КУЛЬМА́НЫ** *толькі мн*. Гулянне, складчына. *Кульманы́ або́ скла́тчына зва́лі*. Дольдзева. *Як дажына́юць жы́та, кульманы́ дзе́лаюць* [гулянне], *барана́ ва́руць, гарэ́лку п'юць. А днём як прыду́маім, кульма́ны здзе́лаць*. Запруддзе.

КУЛЬНУ́ЦЦА *зак*. Упасці, паваліцца. *Кульну́ўся гълаво́й*. Фасаўшчына. *Конь атпро́гсі – малады́ туды́ кульну́ўсі, а яна́ туды́, дык ско́ра ён і памёр.* Багданава. КУЛІ́К. Імгненна перакуліцца, паваліцца. *І свіне́й бі́лі даўбе́шкай. Зачапі́лі, дзёрнулі, ён* [кабан] *– кулі́к, і завалі́лі*. Жохава.

КУЛЬНУ́ЦЬ *зак*. Кульнуць, перавярнуць. *Ві́лкамі кульну́ла во́жыка*. Міцюкова.

КУЛЬТУ́РА *ж*. Расліна, якая разводзіцца, вырошчваецца. *За́сікі ў кле́ці. На ко́жную культу́ру сваё*. Фасаўшчына.

КУ́ЛЯ *ж*. Куля. *Ку́ля па́лец рассе́кла, раздрабі́ла косць*. Леснікова. ◊ КАЧА́ЦЬ КУ́ЛЮ. Качаць шар. [Гульня, у якой удзельнічаюць дзве групы мужчын, што гоняць мячык, зроблены з дрэва ў бок працiўніка. Гоняць на доўгую адлегласць. Кулю качалі старыя мужчыны на свята]. *Ку́лю къча́лі старыкі́ на пра́знікі. С па́лкамі, дручка́мі го́нюць аш у другу́ю дзярэ́ўню. Ку́ля была́, як мяч. Пато́м ігры́шча, му́зыка*. Дольдзева. *Кулі́ кача́лі, шары́ такі́я на дало́ню. Нас гру́па, чалаве́к дзе́сяць-пітна́ццаць, і друга́я гру́па сто́лькі. Адна́ гру́па – мы за лі́шка, а друга́я – мы за цы́та. Вы́круціць пято́й я́мку ме́траў на дзе́сяць, і ко́жная гру́па кача́іць свой шар. Як адзі́н пападзе́ць, то лі́шка, а ек два – то цы́та*. Вялікі Азярэцк.

КУЛЯВЫ́, **КУЛЮВЫ́**, **КУЛІВЫ́**, **КУЛЕВЫ́** *прым*. Кулявы (пра салому). *Кры́шу кры́лі сало́май кулявóй, аржано́й*. Міцюкова. *Плялі́ с сало́мы кулявэ́й лу́пкі*. Нямойта. *Лу́пкі плялі́ з лазы́ і кулявэ́я сало́мы* [круглыя]. Запруддзе. *Сало́ма кулюва́я ду́жа то́ўста, нямо́жна крыць ха́ту*. Дольдзева. *Куліва́я сало́ма была́*. Багданава. *Кулева́я сало́ма кры́шы крыць*. Дольдзева.

КУЛЯ́ЦЦА *незак*. 1. Перакульвацца праз галаву. *Як то́лькі пе́рвы гром пачу́юць, то куля́ліся дзе́ці, сем рас на́да было́*. Карпавічы. *Як пабегу́ць каро́вы, ня мо́жна ўпра́віцца, бяжы́ш за і́мі: і куля́іся, і валя́іся*. Партызаны. *Дзе́ці куля́лісі абы́-калі́. Куля́ліся, як гром ціръс гълаву́, я съма́ куля́лъся*. Гарадзец. *Занаве́ску к бо́ку – яны́* [смалянкі, пацукі] *куля́юцца на шнюрку́*. Нямойта, Розмыслава. 2. Хадзіць, перавальваючыся з нагі на нагу. *Куля́іцца тро́ху, хо́дзіць. Апо́хлі но́гі і жаво́т, но́гі, як кало́ды, іду́ – куля́юся*. Запруддзе. *Куля́іцца, як ву́тка, ідзе́ць, нага́ за нагу́ піраќу́льваецца*. Вялікі Азярэцк. *Куля́ецца, як ву́тка, – віх-віх*. Міцюкова.

КУЛЯ́ЦЬ *незак*. Пераварочваць, перакульваць. *Куля́юць ку́рыцу ат ку́ту да паро́гу: ме́руць, на што пяе́ць, пападае́ць гълава́ на паро́г – атсяка́юць гълаву́, а калі́ хвост – то хвост*. Латыгаль. *Куля́юць ку́ру ат ку́ту, пападзе́цца хвост – хвост атсіка́юць, гълава́ – гълаву́ атсіка́юць*. Партызаны. *Цяпе́р казо́й ме́руць, куля́юць яе́ і ме́руць*. Фасаўшчына.

КУМА́ *ж*. Кума; хросная маці. *Пайшла́ ў Прыве́так да кумы́, се́ялі бу́льбу*. Партызаны. *Кума́ мая́ ляжа́ла ў бальні́цы*. Нямойта.

□ *Гало́днай куме́ хлеб на ў́ме*. Вялікі Азярэцк.

КУМКУВА́СЦЕНЬКІ, **КУМКУВА́СЦІНЬКІ** *прым. памянш.* 1. Суквецісты. *Кра́скі іва́на гулува́ нъ лугу́, у іх кумкува́сцінькъя гулува́*. Гарадок. 2. З сукаленцамі. *Кумкува́сценькая лъза́*. Каралевічы.

КУМПА́НІЯ, **КУНПА́НІЯ** *ж*. Кампанія. *Кумпа́нія піць ёсць*. Каралевічы. *Дзе кумпа́нія, ён ня ідзе́ць*. Дольдзева. *Като́ры ў кунпа́ніі харо́шы, яму́ ш усё ідзёць, яму́ пра́ма цаны́ німа́*. Вялікі Азярэцк. *Сніць бу́льбу къпа́ць – кунпа́нія бу́дзіць*. Ракаў Засценак.

КУМПЯ́К, **КУМПЮ́К**, **КУНПЯ́К** *м*. Кумпяк. *За́дні – кумпя́к, а пярэ́дняя – лъпа́тка*. Фасаўшчына. *У каго́ о́каракі, а ў нас кумпякі́*. Дольдзева. *Хто ло́жыць на дно дзе́шкі адны́*

кумпякі́, засы́паныя со́ллю. Міцюкова. *Со́ллю сы́пюць і падве́шваюць кумпякі́. Кунпякі́ салі́лі, падве́шывалі, на двор праве́трываюць*. Вялікі Азярэцк. *Біс касцэ́й мя́са варылі, ат кумпюка́ адрэ́жуць мяко́ць для цэ́рквы* [на Вялікдзень]. Карпавічы. *Ат кумпюка́ кро́шачэк нарэ́жэць і кі́далі ў по́ліўку*. Партызаны. *Кунпя́к, што палу́ччы мя́са*. Запруддзе. *І кунпякі́, і кілба́сы – усе́ забра́лі, астала́ся гла́дка з дзяцьмі́*. Цясішча. КУМПЯЧО́К *памянш*. *Кумпячо́к аднаму́, другому́ – усе́ пааддаю́*. Запруддзе.

КУМЧА́СТЫ *прым*. Бугрысты. *Смаршкі́ кумча́стыя, карава́тыя, а страчкі́ ні яду́ць*. Нямойта.

КУНІ́ЦА, **АКУНІ́ЦА** *ж*. Куніца. *Куні́ца то́жа ма́ленькая, тако́га цве́та, як вавёрка, шэ́рая*. *Акуні́ца ў ле́сі во́дзіцца*. Багданава.

КУНЯ́ЦЬ *незак*. Бубнець, буркатаць. *Уро́чліві, врэ́дны ён, бу́дзе куня́ць і зно́ўдаць*. Манголія.

КУ́ПА *ж*. Купіна. *Па ку́пах чо́нбар рос*. Багданава.

КУ́ПАЛ, **КУ́МПАЛ**, **КУ́МПАН** *м*. Купал. *Ку́мпан* [з царквы] *лез зніма́ць чалаве́к з Галавачо́ў. Усё с ку́мпаламі цэ́ркві. На пяць этажо́ў ку́мпал. Сра́зу шыры, круго́м све́чкі гъра́ць, пато́м ву́жай, круго́м све́чкі гъра́ць, пато́м яшчэ́ ву́жай, там све́чкі. А пато́м наве́рсі бъльша́я свіча́ гарыць і зълаты́ ку́пал. Ну ці ён зълаты́ ці пъзъла́чываны, я ні зна́ю*. Нямойта.

КУПА́ЛА, **КУПА́ЛЛЕ** *н*. 1. Купалле. *На Купа́лу руса́лку вадзі́лі, палі́лі агні́ ўся́кія, і мазу́ты, і калёсы. Як Купа́ла, ба́ба та́я лягу́шкай прыкі́нецца, учэ́піцца за нагу́, насмо́кчыцца мълака́, як ша́пкай здзе́лаецца, кру́глая, як ша́пка, і каро́ва здзе́лаецца няго́днай. На Купа́ла малако́ адбіра́юць у каро́ў*. Партызаны. *Па́люць на Купа́лу кълясо́, мазёнкі, нъ жардзі́ну тро́хі падымуць. На Купа́ла ръса́дзінку вырві, ко́рънь атламі́ і біс ко́раня пъсадзі, і калі́ іна́ бу́дзіць расці́, то за́муш выйдзіш* (павер'е). Гарадзец. *Іду́ць, пяю́ць, вянкі́ ўюць на Купа́лу, запа́ляць кълясо́ ў жы́та, по́йдуць, пяю́ць*. Алексінічы. *На Купа́ла пе́сні пе́лі, а перад Купа́ла варажы́лі*. Парэчча. *На Купа́ла запёрлі ў ха́ці, драп – запёрта. Я ў вакно́ вы́лезла, ту́тацька аткры́ла, а з нутры́ запёрта*. Чуцькі. *А Купа́ла бу́дзіць сядзьмо́га юля*. Багданава. *На Купа́ла на́да пъдвваро́тніцу атърва́ць, мазёнку ўкрыць, бяро́сты туды́ нъкладу́ць, кап гарэ́ла до́ўга*. Запруддзе. *На Купа́ла бо́чкі смаляны́я палі́лі*. Леснікова. *На Купа́лле жы́та абніма́лі, ко́лькі ў жме́ню набярэ́ш, счыта́еш: у па́ру ці не ў па́ру. Частако́л абніма́еш*. Міцюкова, Ракаў Засценак. ◊ ІВА́Н КУПА́ЛА. Купалле. *На Іва́на Купа́лу ўсё тако́е дзе́лаюць, ка́жуць: купа́ла набідаку́рыла*. Міцюкова.

□ *У нас сяго́ння* (*за́ўтра*) *Купа́ла, хто што здзе́лаў, –* <*усё*> *прапа́ла*. Багданава, Алексінічы, Вялікі Азярэцк, Мянюцева, Партызаны, Рэчкі, Самсоны, Чуцькі.

КУПА́ЛА *ж*. Купальнік (расліна). *Тъка́я търва́ купа́ла, рвём яе́, кве́тка такі́мі бубе́нчыкамі, на ім пяць ліпястко́ў, іна́ тъка́я късма́цінькъя, такі́я кру́чаныя лісто́чкі то́ркалі ў ха́ту, пат столь і варо́жуць: калі́ бу́ду жыць, то распу́сціцца, а памру́ – то ні распу́сціцца. Купа́ла расло́, і яго́ рва́лі лячыць каро́ў, які́я мачы́лісі кро́ўю*. Ракаў Засценак.

КУПА́ЛІНЫ *прым*. Купальскі. *Купа́ліна ноч прашла́*. Ульянавічы.

КУПА́ЛІЦЬ *незак*. Адзначаць Купалле. *Цэ́лу ноч бу́дзе маладзёш купа́ліць*. Розмыслава. *Купа́ліла ноч, цяпе́р спаць хо́чаш*. Ульянавічы. *На Купа́лля мы хо́дзім купа́лім*. Станюкі, Баравікі.

КУПА́ЛКА *ж*. Купальнік (расліна). *Ці вы купа́лкі век не віда́лі, ці вы купа́ла век ні гъня́лі*. Запруддзе.

КУПА́ЛЬНЫ, **КУПА́ЛНЫ** *прым*. Купальскі. *Купа́льную траву́ сабіра́лі, свяці́лі*. Мянюцева. *Ба́бы пяю́ць купа́лныя пе́сні*. Неўгадава. ◊ КУПА́ЛЬНЫ ІВА́Н. Купалле. *На Купа́льнага Іва́на каму́ згаро́дзіну раскі́неш, каму́ дзве́ры падапрэ́ш, каб ня выляз, пато́м вянкі́ в'юць і кіда́юць на ваду́ – куды́ за́муш по́йдзеш, а лягу́шка ўско́чыць і пато́піць*. Міцюкова. *На Купа́лнага Іва́на хадзі́лі пе́лі. Ко́мін закрыва́лі, бо́чкі смаляны́я палі́лі*. Леснікова.

КУПА́ЦЦА *незак*. 1. Купацца (у вадзе). *Ілля́ ўці́снула ў во́зіра лідня́, тады́ ўжо ні купа́юцца*. Запруддзе. *Ілля́ (Ля) укі́нець лідня́ – ніхто́ ні далжо́н купа́цца. Му́сіць два́ццъць*

шо́стъга ма́я піраплаўніца – пачына́юць купа́цца. Малы Азярэцк. *Як про́йдзіць свя́та піраплаўніца – мо́жна купа́цца, гэ́та, къза́лі, Бох піраплывее́ць*. Дольдзева. *Да Ллі мо́жна купа́цца*. Ракаў Засценак. *У жысь ні купа́юсь у во́зіры заку́рскім* [бо тапілася і баюся]. Закур'е. 2. Грэбціся ў пяску (пра курэй). *Купа́юцца ў пяску́ ку́ры, дождж бу́дзіць* (прыкмета). Гарадзец. *Калі́ ку́ры ў пяску́ купа́юцца – цёпла, паго́да* (прыкмета). Дольдзева. *Яны́* [куры] *лю́бяць у пяску́ купа́цца*. Фасаўшчына. 3. *перан*. Часта плакаць. *Што дзе́ці – ра́дуюся, а так у слізах купа́юся.* Баравікі.

КУПА́ЦЬ *незак*. Купаць, мыць. *А купа́ла іна́ іх* [дзяцей] *два разы́ па дні, ра́на й ве́чар, каб спа́лі*. Заазер'е.

КУ́ПАЦЬКА *ж*. Невялікая колькасць, крыху, трошкі. *Не́йка ку́пацька са́хару была́*. Запруддзе.

КУ́П'Е, **КУ́П'Я** *н. зб*. Купіны. *Ку́п'я на бало́це по́ўна. Ку́п'я там, чо́нбар паху́чы*. Багданава. *Ку́п'я, кусты́, ву́ткі вылята́юць*. Ульянавічы. *На ку́п'і, у ку́п'і рваў*. Гарадзец. *Ку́піны, ку́п'е – асака́ расла́ там*. Заазер'е. *Ку́п'я стаі́ць у бало́ці*. Гарадок.

КУ́ПЕНКА *ж*. Купіна. *У со́сніку, які́ мо́хом зва́лся, ку́пенкі такі́я былі́, журaві́ны раслі́*. Багданава.

КУПЕ́Ц *м*. Купец. *Купцо́ў німа́ на ха́ту, цяпе́р казённыя*. Вялікі Азярэцк. *Купе́ц – ён пръдае́ць*. Нямойта.

КУ́ПІНА *ж*. 1. Купіна. *Ку́піны па бало́це, па іх журaві́ны*. Багданава. *Пасяро́д вады́ ку́піна высо́кая*. Ульянавічы. *На ку́пінах чабо́р*. Нямойта. 2. Няроўнасць, бугор. *Ку́піны пілачкай зрэ́жам*. Баравікі.

КУ́ПІЦЦА *зак*. Будзе купленым. *Ко́лькі іх яе́ц тых на́да – дзіся́так ку́піцца*. Нямойта.

КУПІ́ЦЬ *зак*. Купіць. *Тры нні наза́т купі́ла чатыіры парасёнкі, ды яны́ до́рагі*. Турава. *Пърасёнъчка купі́ла, ву́тъчак, піскліня́тък*. Кішуроўшчына. *Купі́ў ръсса́ды і нъсадзі́ў капу́сты*. Жохава. *Ма́ліц купі́ў у О́ршы за тры́ццъць пяць рублéй аўча́рку*. Міцюкова.

КУ́ПКА *ж*. Група людзей. *Пірасы́паліся лю́дзі на гру́пкі, так і сідзя́ць ку́пкамі*. Серкуці.

КУПКУВА́СЦІНЬКІ *прым. памянш*. Які мае акруглую форму. *Ма́льчыкавъя трава́ ат нашні́ц, сі́нінькая, нападо́бії васількóў, цвет бо́льшы, така́я купя́нінькая, цвяты́ цвіту́ць, як юргі́ні, купкува́сцінькія*. Багданава.

КУПЛЁНЫ, **КУ́ПЛІНЫ** *дзеепрым*. 1. Куплёны. *Куплёны въратні́к прышыва́юць*. Буй. *Любу́ю вы́разку ці этажэ́рачку для кні́жък здзе́лае, лу́чша куплёнай*. Багданава. *Ку́пліная ге́та зімля́*. Серкуці. *Дзівяці́ хъзя́йнуў ку́пліный лес Саро́ка*. Міцюкова. 2. *н*. Крамнае, не сваё. *Ра́ньшы ні куплёное ўсё было́, самадзе́льно*. Гарадзец. *Куплёнага не зна́лі – усё сваё было́*. Закур'е.

КУПЛЯ́ЦЬ *незак*. Купляць. *Дык на́шы зямлю́ купля́лі ў па́на*. Рэчкі. *Я ўсё с пе́нсіі сабе́ купля́ю*. Багданава.

КУПО́Н *м*. Устаўка з тканіны са спецыяльнай аддзелкай. *Купо́н называ́лі* [для кофты], *вы́шытыя на грудзя́х, у рукава́х*. Фасаўшчына.

КУПЯ́НЫ *прым*. Які расце купкай, мае форму купіны. *Бу́льба была́ купя́ная, красі́вая, а счарне́ла – маро́з даў*. Партызаны. КУПЯ́НІНЬКІ *памянш*. *Іна́* [кветка] *тъка́я купя́нінькая, як юргі́н*. Багданава.

КУ́РА *ж*., **КУ́РЫ** *мн*. Курыца, куры. *Ку́ра пяе́ць – на якую бяду́*. Латыгаль. *Было́ хо́ладна, пане́сла куро́м*. Вялікі Азярэцк. *Калі́ нагу́ паднялі ку́ры – хало́дна* (прыкмета). Дольдзева. *Ку́ры ва сне – забо́та, яі́чкі бі́тые – убы́ткі, харо́шые – пры́быль*. Каралевічы. *Сня́цца ку́ры – кло́пъты бу́дуць, я́йцы цэ́лыя – хърашо́, а бі́тыя я́йцы, то ўшчэрп*. Ракаў Засценак. *Не́мец пале́с зъ курмі́ пат печ*. Закур'е. КУ́РАЧКА *памянш*. *Ку́ръчък заву́ць пыль-пыль-пыль*. Запруддзе. *Пяць ку́рачак, а то ўсё петухі́*. Партызаны. *Ку́рачкі ў нас ёсь, мясі́стыя, то́ўсценькія*. Старая Беліца. ◊ КУРА́М НА СМЕХ. Зрабіць што-н. недарэчна, дрэнна. *Што ні зро́біць – кура́м на смех*. Запруддзе. ◊ КУ́РЫ КАЛО́ДЗЕШ АБЯРНУ́ЛІ.

Пра адсутнасць вады ў калодзежы. *Ку́ры кало́дзеш абярну́лі – ня́ма́ вады́ ў кало́дзежы*. Вялікі Азярэцк.

КУРА́ЖЫЦЦА *незак*. Жаліцца. *Кура́жыўся дні тры, што не́шта яму́ балі́ць*. Партызаны.

КУРА́К, **КУРА́Ч** *м*., **КУРАКІ́** *мн*. Пятля ў лапцях, куды зацягваліся аборы. *Глухі́ кура́к есь у ла́пцёх, я яго́ ні закладу́*. Кляпчэва. *У ла́пцях адзіна́ццъць курако́ў*. Нямойта. *У ла́пцях з лазы́ такі́я пляту́ць куракі́*. Заазер'е. *Яно́ ўця́гвалася ў куракі́, круго́м, хрэст-на́хрэст і пашо́л*. Багданава, Алексінічы. *Куракі́, каб дзяржа́ліся ла́пці*. Дуброўкі. *У ла́пці ку́рач, за ку́рач цъпля́ююцца*. Багданава.

КУРАПА́ТА, **КАРПА́ТА** *ж*. Курапатка. *Курапа́ты, цецерукі́, ву́ткі вадзі́ліся, лес быў бальшо́й, усё раскарчава́лі*. *Курапа́таў шэ́рых ма́ла ста́ла*. Дуброўкі. *Дъ вайны́ ў За́пъднюй былі́ кълъра́дзкія жукі́, а кърпа́ты іх зьністо́жылі*. Сянно.

КУРА́ПАЎКА *ж*. Вялікая жаба. *У кура́паўкі во́чы бальшы́я, яны́ нъ людзе́й бръса́лісі*. Нямойта. *Кура́паўка за мной галёпам-галёпам, а я яе́ сярпо́м пърну́ла*. Вялікі Азярэцк.

КУРАСЛЕ́П *м*. Кураслеп. *Курасле́п бе́лым цвіці́ць*. Гарадзец. *Курасле́п бе́лы, зялёнае лі́сце ла́пачкамі, на́да знаць, што с нім дзе́лаць*. Каралі.

КУРАСПЕ́ЛКА, **КУРУСПЕ́ЛКА**, **КУРАСПЕ́ЙКА** *ж*. 1. Ранні сорт бульбы, скараспелка. *У нас ёсь «кураспе́лка», «сне́шка», «старт» – бу́льба*. Баравікі, Жохава. *Плаха́я бу́льба куруспе́лка, зва́рыш – ні разва́рваецца*. Запруддзе. *Кураспе́йка была́, а бе́лая прапа́ла*. Неўгадава. 2. Ранні сорт любой агародніны. *Кураспе́лка не́йкая плаха́я. Ра́нняя капу́ста, кураспе́лка, расце́ць і раска́пліваецца, здзе́лаецца як дру́злая, во́сеньская – харо́шая. Кураспе́лкі паса́дзіш* [раннія гуркі]. Запруддзе. *Больш ча́сці кураспе́лка была́ ў мяне́, лу́ччы ро́дзіць*. Ракаў Засценак. *Кураспе́лка вышы пъдніла́ся* [а астатняя яшчэ малая ростам]. Вялікі Азярэцк.

КУРА́ТНІК *м*. 1. Куратнік. *Кура́тнік – дзе ку́ры сідзя́ць*. Нямойта. *Кура́тнік у людзе́й лу́ччы, чым я жыву́*. Буй. КУРА́ТНІЧАК *памянш*. *Кура́тнічак на́да сдзе́лаць. Шо́сцікі ў кура́тнічку называ́юцца*. Дольдзева, Заазер'е. 2. *перан*. Невялікая хатка. *Ба́ню перацягну́ў, ма́тку ў кура́тнік пасадзі́ў*. Розмыслава.

КУРА́ТНЯ *ж*. Куратнік. *Ку́ры пайшлі́ на куро́сання ў кура́тню*. Івоні.

КУРА́ЧЧА *н. зб*. Петлі ў лапцях, куды зацягваліся аборы. *Кура́чча ў лапця́х, або́ры ўця́гваюць*. Алексінічы. *Кура́чча – або́ры ў лапця́х*. Савінічы.

КУРА́ШКА *ж*. Кавалак дрэва для акурвання пчол дымам. *Кура́шкі, гнілле́ тако́я сухо́я. Ён з вірбало́сіны дроў кура́шкі, іна́ агнём ні гары́ць, а куры́цца*. Кішуроўшчына. *Кура́шкі – лі́па ідзе́ гніла́я, дупло́ ідзе́. Лі́пу лю́бляць*. Вялікі Азярэцк.

КУРГА́Н *м*. 1. Узгорак, узвышша. *На канцы́ ні́вы курга́н*. Фасаўшчына. *Курга́н у пра́вай стъране́*. Каралі. КУРГАНО́К *памянш*. *На кургано́к кні́гаўка кла́ла я́йца*. Дуброўкі. 2. Месца пахавання ў форме старажытны магільнага насыпу. *Тут тры ці два курганы, тых францу́заў тут пъхъранí́лі, зве́злі і пъхъранí́лі*. Чуцькі. *Ёсь два вісо́кія, кру́глыя, францу́зскія курга́ны лі Нямо́йты*. Нямойта. *Курга́наў было́ мно́га францу́зскіх у дзярэ́ўні Спі́цы*. Вялікі Азярэцк, Алексінічы. 3. Кучка, горка. *Апе́нькі па днэй ні расту́ць, кургунамі́*. Гарадок. КАРГАНО́К *памянш*. *Ён се́е, як пасо́джано, а ў міне́ кългънка́мі*. Багданава.

КУРДЗЮ́К *м*. Выступ у ніжнім бервяне, у замку вугла [нямецкага]. *Курдзю́к высіка́іцца ў чы́стым вугле́*. Баравікі.

КУР'Ё *н. зб*. Кураняты. *Кур'ё мало́я гэ́та глядзі́, каб ні выпаўзлі на даро́гу*. Запруддзе.

КУ́РКА *ж*. Невялікая курыца. *Ты на адну́ ду́шу со́рак ку́рак дзержы́ш*. Каралевічы. *Хоць ку́рку яку́ю сваю́ ма́еш*. Цясішча. *Заганя́й ку́рак у хлеў. Ат сваі́х ку́рак яі́ц лю́біць*. Багданава. *Чо́рненькіе купі́ла ку́ркі, як галаве́шкі*. Чуцькі.

КУ́РКІ *мн*. Гаварушкі (грыбы). *Ку́ркі дро́бныя, жо́ўцінькія пъд нізо́м, расту́ць пу памёту, за мшком*. Партызаны, Сяргейкі. *Ку́ркі нъ гнілы́м дрэ́ві расту́ць, мы іх ня бе́рым. Яны́ дро́бнінькія, жо́ўцінькія, забо́ръчкі къла ве́ршыка зве́рху*. Закур'е.

КУРКУ́ЛЬ *м.* Заможны, багаты чалавек. *Куркулі́ зажы́тачныя, дом у іх, сад, гро́шы.* Жохава.

КУР-КУР-КУР *выкл.* Гукі, якія перадаюць кваканне жаб. *Там лу́жына, ра́ншы скуты́ насі́ла бялі́ць, а там лягу́шкі кур-кур-кур* [я іх баялася]. Запруддзе.

КУРКУРУ́ЗА *ж.* Кукуруза. *Каро́вы харашо́ яду́ць куркуру́зу.* Запруддзе. *Во іка́я куркуру́за*! Марозаўка. *Куркуру́зу садзі́лі.* Сукрэмна.

КУРМЕ́ЛЬ *м.* Пячкур. *Курмялі́ бальшы́я ні расту́ць, яны́ то́лькі пъ пяску́ па ме́лкім.* Нямойта. *Курме́ль кру́глінькі, уку́сны, мя́ккі.* Багданава. *Жы́рны, як курме́ль.* Фасаўшчына. КУРМЯЛЁК *памянш. Але́ налаві́ў курмялько́ў.* Нямойта. *Курмялёк мя́кінькі, сыцінькі, па чэ́цьвірці* [даўжыні]. Багданава.

КУРНА́ЦЬ *незак.* Акунаць. *Дзіця́ бяру́ць, ву́шкі і за но́сік заціска́юць і ў ваду́ курна́юць* [стараверы]. Закур’е. КУРНУ́К. Хутка акунуць. *Дзіця́ ў ваду́ курну́к* [так хрысцяць дзіця стараверы]. Закур’е.

КУ́РНІЦА *ж.* Вяндлярня. *Гэ́та была́ ку́рніца* [дзе капцілі кумпякі]. Баравікі.

КУРНО́СЫ *прым.* Кірпаты. *Курно́сы ма́лец.* Багданава. КУРНО́СЯНЬКІ *памянш. На шу́тку з даўгі́м но́сам заву́ць курно́сянькім.* Нямойта.

КУ́РНЫ *прым.* Курны (пра хату). *Ку́рная ха́та была́, зато́піць, ко́міна ні было́, дзве́ры атчы́неты, усё чо́рнае: і столь, і печ, і сце́ны. І́скры ляця́ць.* Багданава. *Ку́рныя ха́ты, ды́мныя, ко́міна ні было́.* Марозаўка. *Ха́ты даўне́й з ды́мам – ку́рныя.* Фасаўшчына. *У гънчара́ пе́чка здаро́вая, ха́та ку́рная.* Леснікова, Дольдзева.

КУРНЯ́ЎКАЦЬ *незак.* Мяўкаць. *Кот курня́ўкаіць – каў-каў.* Фасаўшчына.

КУРО́САДНЯ, **КУРУСА́ДНЯ**, **КРУСО́ДНЯ, КРУСА́ДНЯ КУРУСО́ННЯ**, **КУРО́САННЕ**, **КУРСО́ДНЯ**, **КУРСА́ДНЯ**, **КУРСУ́ДНЯ** *ж.* Курасадня, седала. *У хле́ві куро́садня, я ўсе павы́мела, павы́несла ў гаро́д.* Леснікова. *Квакту́ха на куруса́дні сядзі́ць.* Запруддзе. *Крусо́дня — жэ́рдзіна тъка́я, дзе ку́ры сідзя́ць. І круса́дня.* Каралевічы. *А там падзе́ланы жэ́рдачкі, пъляце́лі на курсо́дню ку́ры.* Вялікі Азярэцк. *Як со́дзюш ціпля́т — то курсо́дня. Курусо́ння — дзе ку́ры садзя́цца.* Розмыслава. *Ста́нуць малаці́ць, яны́ зажырэ́ўшыя, на куро́санне не ўзляці́ць* [курыца], *уні́зе ся́дзе.* Нямойта. *Зара́ння на курсо́дня садзі́цца ку́рыца. З начы́, дзе ку́ры, у курса́дні бе́ла, начына́юць ліна́ць.* Самсоны. *Як со́дзіш ку́ру на яі́чкі у́трам, ціпля́ты зара́нне на курсу́дню бу́дуць садзі́цца.* Багданава.

КУРО́ЧЫЦЬ *незак.* 1. Правяраць. *Куро́чуць яе́* [бальніцу] *нупува́л, знялі́ глаўувърэча́.* Сянно. 2. Пераварочваць, калашмаціць. *Прыйшо́ў паліца́й і стаў куро́чыць, усё браў, што ні пападзе́ць у ру́кі.* Нямойта.

КУ́РТА *ж.* Кофта. *Ку́рту надзе́ніць і без руба́хі.* Багданава. *Ку́рта адна́ і спадні́к адзі́н быў.* Запруддзе. *Ку́рта свято́шная ў мяне́ была́, сваé рабо́ты.* Буй. *Здзень ку́рту.* Міцюкова.

КУРТА́ТЫ *прым.* Бясхвосты. *Курта́тъя съба́ка.* Фасаўшчына.

КУ́РТКА *ж.* Кофта. *Ку́рткі, спадні́цы – усё дзе́лалі са́мі.* Серкуці. *Не́ктрыя гъвары́лі ко́хта, не́ктрыя – ку́ртка.* Леснікова. *Яны́ пъпарэ́залі ма́ткіну ку́ртку, а ку́клу ні далі́.* Нямойта.

КУРАПА́ТКА, **КУРУПА́ТКА**, **КУРПА́ТКА** *ж.* Курапатка. *Курапа́ткі я́йцы е́лі. Курпа́тка жуко́ў* [каларадскіх] *есь.* Ульянавічы. *Курапа́ткі ёсь і цяпе́р. Курупа́тку ма́ла сустрэ́ніш.* Багданава. *На ахо́ту хо́дзюць за курапа́ткамі.* Розмыслава, Дуброўкі. *Курупа́ткі пайіда́юць жуко́ў.* Апечкі. *Курупа́ткі ло́вюць, яны́ пале́зные, ёсь цяпе́р, але́ рэ́дка.* Цясішча. *Нъ курпа́тък ахо́цілісі паны́ кру́глый гот* [у Белавежскай пушчы]. Сянно.

КУРУЯ́ *ж.* Курыца з прыкметамі пеўня; гермафрадыт. *Ні пяту́х, ні ку́рыца ў мяне́ адзі́н раз была́ – куруя́.* Партызаны.

КУРЧА́ВЫ *прым.* Кучаравы. *Таке́я курча́выя въласы́ ў яе́, аж лю́ба гля́нуць.* Партызаны.

КУРЧО́НАК *м.* Кураня. *Ні курчо́нка – нічаво́ ні было́, згарэ́ла.* Цясішча. *Прые́хъла – ні курчо́нка, ні пъpасёнка*! [была зіму ў дачкі]. Кішуроўшчына, Баравікі. КУРЧО́НАЧАК *памянш. Іна́ ні курчо́начка ні дзяржы́ць, ні пърасёнъчъка.* Багданава.

КУ́РЫВА, **КУ́РАВА** *н.* Курыва. *А чаго́ мне ку́ръва ні пълажы́лі*? [сказаў у сне нябожчык]. *Кап яко́га ку́рыва пълажы́ць у магі́лу, кап не здъва́лься, што хо́дзіць*. Ракаў Засценак.

КУРЫ́ННЫ *прым.* Курыны. *Куры́ннъя мя́са прыкла́дъюць ат змей* [у Сібіры]. Леснікова. *Гняздо́ куры́ннае*. Багданава.

КУ́РЫЦА, **КУРЫ́ЦА** *ж.*, **КУ́РЫ** *мн.* Курыца, куры. *Калі́ пяе́ць ку́рыца, то ста́рые лю́дзі ме́руць ат ку́ту да паро́гу на што яна́ пяе́ць. Калі́ пападзе́ць галаво́й, то атсяка́юць галаву́, калі́ хвасто́м, то атсяка́юць хвост і пуска́юць* (прыкмета). Латыгаль. *На Па́ску, калі́ ку́рыца знясе́ яйцо́ – няпе́ўнае*. Каралевічы. *Е́слі ку́рыца запяе́ць, то на бяду́, мо́жа і пажа́р быць*. Сукрэмна. *Трэ́ба курэ́й вы́пусціць пъпа́свіць*. Багданава. *Як ку́рыца пяе́ць, то скаці́на здо́хнець, то сам забале́еш*. Ракаў Засценак, Алексінічы, Буй, Кляпчэва, Нямойта, Фасаўшчына. *У мяне́ адна́ куры́ца, падо́хлі не́шта*. Ульянавічы, Нямойта. *У печ куры́цу ста́рую і мя́са паста́ўлю, то ўсё мя́са аб'е́дзіць ат касці́*. Неўгадава. *Панясла́ куро́м, а ю́шку ні атчыні́ла, і ды́му по́ўна ха́та*. Вялікі Азярэцк. *Тхор есь курэ́й*. Багданава.

□ *Ку́рыца на сваю́ гълаву́, на прычы́ну пяе́ць*. Запруддзе. □ *На прычы́ну й ку́рыца пе́рніць*. Каралевічы. □ *Цяплёнак ку́рыцу ву́чыць*. Багданава.

КУРЫ́ЦЦА *незак.* 1. Курыцца, тлець. *Кура́шка агнём ні гары́ць, а ку́рыцца*. Кішуроўшчына. 2. Удыхаць дым, абкурвацца. *І сядзя́ць у дыму́ і ку́рацца, і здаро́выя ба́бы былі́, крэ́пкія*. Багданава.

КУРЫ́ЦЬ *незак.* 1. Курыць. *У нас і сын ня ку́рыць*. Заазер'е. *Ку́руць цяпе́р дзе́ўкі – хале́ры*. Запруддзе. *Крапівы́ насу́шыш, у лісто́ўку закру́ціш і куры́лі ў парціза́нах*. Багданава. *Маладыя ра́ньшы ду́жа і не куры́лі*. Закур'е. 2. Абкурваць дымам. *Ку́рылі дзіця́ траво́й свянцо́най, што свяці́лі на Тро́йцу. На Буі́шчы ёсць ба́бка з іспу́гу куры́ць і вады́ дае́ць*. Апечкі. *У ха́це ку́руць свянцо́най траво́й*. Багданава. *Сваі́мі я́блынямі, як падгнію́ць, баю́ся куры́ць*. Вялікі Азярэцк. 3. Падпальваць, апальваць. *Ку́рылі шэрсць на паро́гі, як спуга́іцца* [дзіцё сабакі] *хто, кап паню́хаць*. Леснікі. *Ро́бюць то́е, што съба́ку хто апстрыжэ́ць, а тады́ ку́руць шэрсць яго́* [ад пуду]. Запруддзе.

КУРЭ́МШАЦЬ *незак.* Замешваць без рошчыны, без дражджэй (?). *І бяз хле́ба, і бяз дражжэ́й – курэ́мшаш*. Міцюкова.

КУРЭ́НДА *ж.* Размова. *І павёў сваі́ курэ́нды паліца́й: твой мужы́к мяне́ ра́ніў*. Нямойта.

КУСА́Н *м.* Недаедзены кавалак хлеба. *Суджо́ны-ро́джаны, прыхадзі́ ка мне начува́ць, памажы́ куса́н даяда́ць* [пры варажбе]. Каралевічы.

КУСА́НАК *м.* Тое ж. *Куса́нък хле́ба, ясі́ ды ні дъясі́*. Савінічы. *До́бра варажы́ць, калі́ пе́рвы раз у ха́це і каб там е́ла, куса́нак вазьмі́ і каб там начува́ць*. Каралевічы. *Куса́нък хле́ба ні кіда́й, па́міць ціра́іш* (павер'е). Нямойта.

КУСАНУ́ЦЬ *зак.* Укусіць. *Яны́* [пчолы] *мо́гуць кусану́ць*. Нямойта.

КУСА́ЦЦА *незак.* Кусацца. *Пчо́лы куса́юцца на дош* (прыкмета). Запруддзе. *Сляпні́ да во́сені куса́юцца*. Гарадзец, Нямойта.

КУСА́ЦЬ *незак.* Кусаць. *Як яны́ бу́дуць хазя́іна куса́ць*? Нямойта. *Каро́ва гі́каецца, як куса́юць вадні́, сляпні́*. Гарадзец.

КУСА́ЧЫК *м.* Пярэдні зуб, разец. *Пярэ́днія зу́бы – куса́чыкі*. Нямойта.

КУСЛІ́ВЫ *прым.* Куслівы. *Вадні́ днём літа́юць і куса́юцца, а сляпні́ пад ве́чар такі́я куслі́выя*. Жохава. КУСЛІ́ВЕНЬКІ *памянш.* *Вадні́, сляпні́ кусьлі́венькіе*. Партызаны.

КУСНУ́ЦЬ *зак.* Укусіць. *Я два разы́ куснýла я́блыка*. Каралевічы.

КУСО́К *м.* Кусок, луста. *Атрэ́ш хле́ба кусо́к*. Заазер'е. *Хоць кусо́к хле́ба на́да даць*. Івоні. КУСО́ЧАК *памянш.* *Кусо́чак са́хару*. Фасаўшчына. *Бу́льбы кусо́чак, лёну кусо́чак, усё там се́юць*. Запруддзе.

КУСТ *м.* 1. Куст. *І кусты́ былі́ – лес*. Запруддзе. *Адзе́шка ляжы́ць у кусто́х*. Партызаны. *Ідзём ні́зам да па кусто́м*. Алексінічы. *Але́нец у ле́се такі́мі куста́мі, як смаро́дзіна, расце́ць. Куст кру́глый рос, а там* [у ім] *було́ ло́гува* [пра ваўкоў]. Багданава. *Ідзе́ць мужы́к с кусто́ў*. Міцюкова. *Пат ку́стам ку́чай сабяру́цца і п'юць*. Нямойта.

Кустáмі зъръстáіць бéріх. Гарадок. 2. Ягаднік. *У Калóдзісі* [урочышча] *кусты́ дурні́ц ёсць, а я́гът німá*. Сукрэмна. 3. Корч бульбы з націнай. *Вы́рвала куст бу́льбы, а там – нічóга*. Сукрэмна. 4. Кучка. *Апéнькі расту́ць кустáмі*. Вялікі Азярэцк. *Вару́шак куст нашлá*. Неўгадава.

КУСТАНЫ́ *мн.* Кусты, зараснік. *Былі́ кустаны́, цяпéр пáшуць там, раскурчувáлі*. Латыгаль.

КУСТА́РНІК *м.* Тое ж. *Быў лес, а цяпéр кустáрнікі, я́сені мнóга былó*. Нямойта. *Усё там гóла стаіць, ні кустáрнікаў, нічавó німá*. Запруддзе.

КУСУГО́Р *м.* Касагор. *Кълa вóзіра кусугóр*. Багданава.

КУСУ́ЧЫ *прым.* Кусліва, кусачы. *Кусу́чы такі́ сьляпéнь*. Гарадзец.

КУТ *м.* 1. Покуць. *У хáту нясу́ць жмéні дзве дабрá і на ку́це стáвюць*. Запруддзе. *У хáту няслі́ пéрвы сноп, на кут стáвілі*. Гарадзец. *Вéшаў вянóк у ку́це брыгадзі́р*. Карпавічы. *Як мы́лі аттýль іс ку́та* [падлогу]. *Трэ́ба ў кут мыць палы́, каб ня вы́мыў людзéй* [пакойнік] (павер'е). Вялікі Азярэцк. *Настóлькі пяю́ць на парóзе бóлей, чым на ку́це*. Марозаўка. *Мáма мая́ ляжы́ць на ку́це – памёрла*. Галашчакіна. *Як сядзіцé на куцé – пачынáйце* [піць гарэлку]. Ульянавічы. *Прóста на куцé абразы́ вісéлі*. Алексінічы. *Я ні рáзу пад кутóм ні начавáла, харашó пражылá*. Самсоны, Багданава, Кляпчэва, Нямойта, Цясішча. *Дзяцёнка здарóвага брáлі і пускáлі: ідзі́, каб жысьць здарóвая былá* (павер'е). *У нóвую хáту ікóну ўнóсілі, клубóчак брасáлі на кут, каб жысьць ві́лася, як клубóк*. Дуброўкі. 2. Вуглавая частка пашы. *У сáмъй кут зъгнáў карóў*! Гарадок.

КУТАСЫ́ *мн.* Кутасы. *Ху́стка з кутасáмі*. Гарадзец. *Кутасы́ папрышывáла да ху́сткі*. Каралі. *Сучы́ла кутасы́*. Вялікі Азярэцк. КУТА́СІКІ *памянш.* *Паясы́ плялі́ с шэ́рсці, кутáсікі дзéлалі*. Заазер'е.

КУ́ТНІК *м.* Кутнік, кутні зуб. *Ку́тнікі сáмі вы́палі*. Нямойта.

КУТО́К *м.* 1. Куток, вугал. *Зъвярну́ся я ў кутóк і тры чáрачкі ў ратóк* (з песні). Каралевічы. *Въражбі́тка скъзáла, што конь у дзярэ́ўні, у цёмным кутку́* [яго схавалі зладзеі]. Міцюкова. *Усé пу куткáх сідзя́ць* [пра спецыялістаў]. Багданава. 2. Уласная хата. *Мужы́к памёр, дык інá хадзі́ла, кап ёй далі́ кутóк*. Мянюцева. *Я са свайгó куткá нікудá*. Дуброўкі.

КУТУВЫ́ *прым.* Кутні. *Кутувáя, на куцé кладзéцца манéта*. Багданава.

КУ́ТЫ *прым.* Куты; абабіты палосамі жалеза. *Каткі́ былі́ ку́тыя*. Серкуці.

КУЎЗЯЛЁМ *прысл.* Коўзаючыся па лёдзе (?). *За дзень лáпці саб'ю́ куўзялём*. Алексінічы.

КУЎТУНУВА́ТЫ *прым.* Хворы на каўтун. *Куўтунувáты быў, абстры́глі, то умá лішы́ўся* [нельга абстрыгаць каўтун]. Нямойта.

КУФА́ЙКА, **КУХА́ЙКА** *ж.* Фуфайка. *Шчу́ка вялі́кая ў куфáйцы ляжы́ць*. Багданава. *У куфáйцы грóшы нóсіць*. Нямойта. *Сáмі панадзéлі кухáйкі*. Серкуці.

КУ́ФІЛЬ *м.* Куфель. *Ку́філь – éта кру́шка с глі́ны*. Манголія.

КУФЭ́РАК *м.* Куфэрак. *Куфэ́рак нібальшэ́нькі для йгóлак, ні́так.* Багданава.

КУ́ХАН *м.* Здобнае печыва. *Вязу́ць канфéты, ку́ханы, бърáнкі с Сіннá ў Уллянáвічы*. Заазер'е. *Ку́хън звáўся, як пячэ́нне, інá мне далá адзі́н. Інá ўзялá два ку́хъны*. Нямойта. *Прáннік ку́калкъй, ку́хъны звáлі, салóткія, рассыпáюцца*. Фасаўшчына. *Сьпяклі́, кáжуць, ку́хан*. Буй.

КУХА́РКА *ж.* Кухарка. □ *Пакá хазя́йкі ў гу́пкі, дак у кухáркі ў ду́пкі*. Міцюкова.

КУХА́РНІЧАЦЬ *незак.* Гатаваць стравы. *Кухáрка кухáрнічала, яду́ вары́ла*. Запруддзе.

КУ́ХЛІК *м.* Гарлач. *Ку́хлік – éта такі́ гърлáчык, хто мълакó, хто на пóля ваду́ браў, як жацъ хадзі́ў*. Алексінічы.

КУЦУ́ПАЛКА *ж.* Кукса; астатак пакалечанай рукі. *Куцу́палка вісі́ць у ягó*. Гарадзец.

КУЦЦЯ́ *ж.* 1. Крупяная каша. *Рáньшы ні кáша, а куцця́ звáлі. Куцця́ былá з бóбам*. Вялікі Азярэцк. *Куц'я́ ў іх, кáша, пóліўка, крупéня. Куцця́ – чы́ста выбірáюць пшані́цу, кіпіця́ць яé, ні да гатóўнасці, із мёдам развóдзюць*. Карпавічы. *Куццю́ вары́лі с крупы́*.

Дольдзева. 2. Назва абрадавай стравы, прыгатаванай з ячных круп. *Ба́ба вары́ла куццю́ з ячмянны́х круп, на къляду́ куццю́ вары́лі*. Дольдзева. 3. Абрадавая ежа на памінках. *Хто з бъра́нкі дзе́лъіць ці з мукі́ куццю́*. Малы Азярэцк. *Куцця́ нъ памі́нкъх*. Савінічы. *Куццю́ яду́ць, як жало́бны стол. У нас гэ́дак*. Закур'е.

КУЦЮ́ШКА *ж*. Кругляк. *Куцю́шкамі прывёс* [дровы], *пабі́ць на́да то́лькі*. Багданава.

КУ́ЧА *ж*. Горка. *Ка́мні зьбіра́лі і ў ку́чы ськіда́лі*. Кішуроўшчына. ◊ НО́ГІ Ў КУ́ЧУ. Пра чалавека з прыціснутымі каленямі, пра касалапага. *У яго́ но́гі ў ку́чу, кашала́пы ён*. Буй.

КУ́ЧАР *м*. Фурман. *Мой дзет рабо́таў у па́на ку́чърам*. Рэчкі.

КУ́ЧАЧКА *ж. памянш*. Бабка (пра снапы). *У ку́чачку ста́вілі снапо́ў пяць*. Рэчкі.

КУ́ЧКА *ж*. 1. Невялікая колькасць чаго-н. *Жме́ню ро́ўненька склада́юць у ку́чку і зьвя́зываюць*. Вялікі Азярэцк. *Пъкъча́ім гаро́х у ку́чкі*. Каралі. *Вару́шкі ку́чкамі расту́ць, ма́лінькія, жо́ўцінькія*. Нямойта. 2. Невялікая група людзей. *Паліца́і іду́ць такі́мі ку́чкамі, ацэ́пюць дзярэ́ўню*. Чуцькі.

КУЧУРА́ВЫ, **КУЧУРА́ВЫЙ** *прым*. Кучаравы. *Такі́ кучура́вы, бальшэ́й*. Алексінічы. *О, Со́нін ма́ліц кучура́вый*. Закур'е.

КУШМЭ́Р *м*. Плецены кош для гаспадарчых патрэб. *Кушмэ́р быў цэ́лы рыбы, мно́га, аш кішы́ць*. Нямойта.

КУШУМІ́РКА *ж*. Кашаміравая хустка. *Дзьве ху́сткі кушумі́ркі на сьмерць астаўля́ю*. Леснікова.

КУШЫ́Н *м*. Збан. *Зьдзе́ланы з глі́ны кушы́ны*. Буй.

КХЫ-КХЫ-КХЫ *выкл*. Гукі, якія перадаюць кашлянне. *Ляжы́м. Аткры́лъся ха́та і кхы-кхы, сеў за стол, узя́ў буты́лку, сядзі́м за сто́лъм, пае́ў і пашо́ў* [апавяданне пра здань, як прыходзіў памерлы бацька]. Ракаў Засценак.

КЫР-КЫР-КЫР *выкл*. Гукі, якія перадаюць хаду чорта. *Сплю́ на се́ні. Чу́ю па бэ́лькі кыр-кыр. Я тады́ крэ́пък быў. Як хвaці́ў яго́* [чорта] *за хвост і ап шу́лу дубо́вую! І забі́ў* (з казкі). Сянно.

КЫР-КЫР-КЫР *выкл*. Гукі, якія перадаюць паколванне пры болях у плячы. *Кыр-кыр – рука́ балі́ць у плячы́*. Леснікова.